

Този документ е средство за документиране и не обвързва институциите

- **V** РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 549/2013 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА
от 21 май 2013 година
относно Европейската система от национални и регионални сметки в Европейския съюз
(текст от значение за ЕИП)
(ОВ L 174, 26.6.2013 г., стр. 1)

Изменен със:

	Официален вестник		
	№	страница	дата
► <u>M1</u> Делегиран регламент (ЕС) 2015/1342 на Комисията от 22 април 2015 година	L 207	35	4.8.2015 г.

**РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 549/2013 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ
ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА**

от 21 май 2013 година

**относно Европейската система от национални и регионални
сметки в Европейския съюз**

(текст от значение за ЕИП)

ЕВРОПЕЙСКИЯТ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ
СЪЮЗ,

като взеха предвид Договора за функционирането на Европейския
съюз, и по-специално член 338, параграф 1 от него,

като взеха предвид предложението на Европейската комисия,

след предаване на проекта на законодателния акт на националните
парламенти,

като взеха предвид становището на Европейската централна
банка ⁽¹⁾,

в съответствие с обикновената законодателна процедура ⁽²⁾,

като имат предвид, че:

- (1) За разработването на политиките на Съюза и за осъществяването на наблюдение на икономиките на държавите членки и на икономическия и паричен съюз (ИПС) е необходимо наличието на съпоставима, актуална и надеждна информация за структурата на икономиката и промените в икономическото положение на всяка държава членка или регион.
- (2) Комисията следва да участва в наблюдението на икономиките на държавите членки и на ИПС, и по-специално да докладва редовно на Съвета за напредъка, осъществен от държавите членки при изпълнението на техните задължения, отнасящи се до ИПС.
- (3) Гражданите на Съюза имат нужда от икономическите сметки, които са основно средство за анализ на икономическото положение на дадена държава членка или регион. За целите на съпоставимостта тези сметки следва да бъдат изготвяни въз основа на единен набор от принципи, които не подлежат на различно тълкуване. Предоставяната информация следва да бъде възможно най-точна, пълна и навременна, за да се гарантира максимална прозрачност във всички сектори.
- (4) Комисията следва да използва агрегати на националните и регионалните сметки за административните цели на Съюза, и по-специално — за бюджетните изчисления.

⁽¹⁾ ОВ С 203, 9.7.2011 г., стр. 3.

⁽²⁾ Позиция на Европейския парламент от 13 март 2013 г. (все още непубликувана в Официален вестник) и решение на Съвета от 22 април 2013 г.

▼B

- (5) През 1970 г. беше публикуван административен документ, озаглавен „Европейска система от интегрирани икономически сметки (ЕСС)“, който обхващаше областта, уредена с настоящия регламент. Този документ беше изготвен само от Статистическата служба на Европейските общности, като отговорността за него носеше единствено тя, и беше резултат от няколкогодишната работа, проведена от тази служба заедно с националните статистически институти на държавите членки с цел създаване на система от национални сметки, отговаряща на изискванията на икономическата и социалната политика на Европейските общности. Документът представляваше вариантът на Общността на системата от национални сметки на Организацията на обединените нации, използвана от Общностите до онзи момент. С цел актуализиране на първоначалния текст през 1979 г. беше публикувано второ издание на документа ⁽¹⁾.
- (6) С Регламент (ЕО) № 2223/96 на Съвета от 25 юни 1996 г. относно Европейската система от национални и регионални сметки в Общността ⁽²⁾ беше създадена система от национални сметки, която отговаря на изискванията на икономическата, социалната и регионалната политика на Общността. Системата беше съгласувана в значителна степен с новата система от национални сметки, приета от Статистическата комисия на Организацията на обединените нации през февруари 1993 г. (СНС 1993 г.) с цел резултатите във всички държави — членки на Организацията на обединените нации, да бъдат съпоставими в международен план.
- (7) СНС 1993 беше актуализирана, при което се стигна до нова система от национални сметки (СНС 2008), приета от Статистическата комисия на Организацията на обединените нации през февруари 2009 г. с цел националните сметки да могат да отговарят в по-голяма степен на новата икономическа среда, напредъка в методологическите изследвания и нуждите на ползвателите.
- (8) Необходимо е преразглеждане на Европейската система от сметки, създадена с Регламент (ЕО) № 2223/96 (ЕСС 95), за да се вземат предвид последните промени в СНС, така че преразгледаната Европейска система от сметки, установена с настоящия регламент, да представлява вариант на СНС 2008, адаптиран към структурите на икономиките на държавите членки, и за да могат данните на Съюза да бъдат съпоставими с данните, които се изготвят от неговите основни международни партньори.
- (9) С цел установяване на икономически сметки за околната среда като сателитни сметки на преразгледаната Европейска система от сметки, с Регламент (ЕС) № 691/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 6 юли 2011 г. относно европейските икономически сметки за околната среда ⁽³⁾ беше създадена обща рамка за събиране, съставяне, предаване и оценка на европейските икономически сметки за околната среда.

⁽¹⁾ Комисия (Евростат): „Европейска система от интегрирани икономически сметки (ЕСС)“, второ издание, Статистическа служба на Европейските общности, Люксембург, 1979 г.

⁽²⁾ ОВ L 310, 30.11.1996 г., стр. 1.

⁽³⁾ ОВ L 192, 22.7.2011 г., стр. 1.

▼B

- (10) По отношение на сметките за околната среда и социалната политика, следва също така да бъде изцяло взето предвид Съобщението на Комисията до Съвета и до Европейския парламент от 20 август 2009 г., озаглавено „Отвъд БВП: измерване на напредъка в свят на промени“. Необходимо е да се работи активно по методологическите проучвания и проверките на данните, по-специално по въпроси, свързани с „БВП и отвъд него“ и със стратегията „Европа 2020“, с цел разработване на по-всеобхватен подход за измерване на благосъстоянието и напредъка, за да се насърчава развитието на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. В този контекст следва да се търси решение на въпросите за външните въздействия върху околната среда и за социалните неравенства. Следва да се вземе предвид и въпросът за промените в производителността. Това следва да позволи възможно най-бързото предоставяне на данни, допълващи агрегатите за БВП. Комисията следва да представи на Европейския парламент и на Съвета последващо съобщение относно „Отвъд БВП“ през 2013 г. и ако е целесъобразно — законодателни предложения през 2014 г. Данните за националните и регионалните сметки следва да се разглеждат като едно от средствата за постигане на тези цели.
- (11) Следва да се проучи възможността за използване на нови и автоматизирани методи за събиране на данни в реално време.
- (12) Преразгледаната Европейска система от сметки, установена с настоящия регламент (ЕСС 2010), включва методика и програма за предаване на данни, в която се определят сметките и таблиците, които всички държави членки трябва да представят в определени срокове. Комисията следва да предоставя тези сметки и таблици на ползвателите на конкретни дати и, когато е уместно — в съответствие с предварително обявен график за разгласяването им, особено що се отнася до наблюдението на икономическата конвергенция и постигането на тясна координация на икономическите политики на държавите членки.
- (13) Към публикуването на данните следва да се възприеме подход, ориентиран към ползвателите, като по този начин се предоставя достъпна и полезна информация на гражданите на Съюза и на други заинтересовани страни.
- (14) ЕСС 2010 ще замени постепенно всички други системи като референтна рамка от общи стандарти, определения, класификации и счетоводни правила, предназначена за изготвяне на сметките на държавите членки съобразно целите на Съюза, за да могат да се получават резултати, които да са съпоставими между държавите членки.
- (15) В съответствие с Регламент (ЕО) № 1059/2003 на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 г. за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS) ⁽¹⁾ за всички статистически данни на държавите членки, които се предават на Комисията и които са разбити по териториални единици следва да се използва класификацията NUTS. Ето защо за получаването на съпоставима регионална статистика териториалните единици следва да бъдат определени в съответствие с класификацията NUTS.

⁽¹⁾ ОВ L 154, 21.6.2003 г., стр. 1.

▼B

- (16) Предаването на данни от държавите членки, включително на поверителна информация, се урежда от правилата, изложени в Регламент (ЕО) № 223/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 11 март 2009 г. относно европейската статистика⁽¹⁾. Съответно мерките, взети в съответствие с настоящия регламент, следва по тази причина също така да гарантират защитата на поверителни данни, както и че при създаването и разпространяването на статистически данни няма да има случаи на незаконно разкриване на данните или на използването им за нестатистически цели.
- (17) Беше създадена специализирана група, която да разгледа допълнително въпроса за третирането на косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM) в националните сметки, включително да разгледа съобразен с риска метод, който изключва риска от изчисленията за FISIM, така че да се отрази очакваната бъдеща стойност на реализирания риск. Предвид заключенията на специализираната група може да се окаже, че за получаването на по-добри резултати е необходимо изменение на методиката за изчисление и разпределение на FISIM чрез делегиран акт.
- (18) Разходите за научноизследователска и развойна дейност представляват инвестиции и поради това следва да се записват като бруто образуване на основен капитал. Същевременно, когато след проверка, основана на разработването на допълнителни таблици, се постигне достатъчно висока степен на надеждност и съпоставимост на данните, е необходимо чрез делегиран акт да се уточни форматът на данните за разходите за научноизследователска и развойна дейност, които се записват като бруто образуване на основен капитал.
- (19) С Директива 2011/85/ЕС на Съвета от 8 ноември 2011 г. относно изискванията за бюджетните рамки на държавите членки⁽²⁾ се изисква публикуване на съответната информация за условните задължения с потенциално значително въздействие върху публичните бюджети, включително държавни гаранции, необслужвани кредити и задължения, произтичащи от дейността на държавни корпоративни предприятия, както и техния размер. Тези изисквания налагат допълнително публикуване наред с публикуването, което се изисква съгласно настоящия регламент.
- (20) През юни 2012 г. Комисията (Евростат) създаде специализирана група по въпросите на последиците от Директива 2011/85/ЕС за събирането и разпространяването на фискални данни, като работата на групата се съсредоточи преди всичко върху изпълнението на изискванията, свързани с условните задължения, и друга съотносима информация, която може да сочи за евентуално значително въздействие върху публичните бюджети, включително държавните гаранции, задълженията на държавните корпоративни предприятия, публично-частните партньорства (ПЧП), необслужваните кредити и държавното участие в капитала на корпоративни предприятия. Цялостното използване на резултатите от работата на специализираната група ще допринесе за правилния анализ на икономическите отношения, залегнали в основата на договорите за ПЧП, включително при необходимост на рисковете, свързани с

⁽¹⁾ ОВ L 87, 31.3.2009 г., стр. 164.

⁽²⁾ ОВ L 306, 23.11.2011 г., стр. 41.

▼B

изграждането, с наличността или с търсенето, и за установяване на имплицитните задбалансови задължения на ПЧП, като по този начин се изгради по-прозрачна и надеждна статистика на дълга.

- (21) Комитетът за икономическа политика, създаден с Решение 74/122/ЕИО на Съвета ⁽¹⁾, проведе работа по въпросите на устойчивостта на пенсиите и пенсионните реформи. Работата на статистиците, от една страна, и на експертите в областта на застаряването на населението, които действат под егидата на Комитета за икономическа политика, от друга, следва да се координира тясно както на национално, така и на европейско равнище по отношение на макроикономическите допускания и други актуерски параметри, за да се осигури последователност и трансгранична съпоставимост на резултатите, както и ефективно представяне на ползвателите и заинтересованите страни на свързаните с пенсиите данни и информация. Следва също така да се поясни, че начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване сами по себе си не са критерий за устойчивостта на публичните финанси.
- (22) Данните и информацията за условните задължения на държавите членки се предоставят в контекста на работата, свързана с процедурите за многостранно наблюдение, въведени с Пакта за стабилност и растеж. До юли 2018 г. Комисията следва да изготви доклад, който да съдържа преценка дали следва тези данни да бъдат предоставяни в контекста на ЕСС 2010.
- (23) Важно е да се подчертае значението на регионалните сметки на държавите членки за политиките на Съюза в сферите на регионалното развитие, икономиката и социалното сближаване, както и значението на анализа на икономическите взаимозависимости. Освен това се признава и необходимостта от увеличаване на прозрачността на сметките на регионално равнище, включително на сметките на държавното управление. Комисията (Евростат) следва да обръща особено внимание на фискалните данни на регионите, в които държавите членки имат автономни региони или правителства.
- (24) С цел да се измени приложение А към настоящия регламент, за да се гарантира хармонизирано тълкуване или международна съпоставимост, на Комисията следва да бъде делегирано правомощието да приема актове в съответствие с член 290 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС). От особена важност е по време на подготвителната си работа Комисията да проведе подходящи консултации, включително с Комитета на Европейската статистическа система, създаден съгласно Регламент (ЕО) № 223/2009. Освен това, съгласно член 127, параграф 4 и член 282, параграф 5 ДФЕС, е важно по време на подготвителната си работа Комисията да проведе, когато е целесъобразно, консултации с Европейската централна банка в нейните области на компетентност. При подготвянето и изготвянето на делегирани актове Комисията следва да осигури едновременното и своевременно предаване на съответните документи по подходящ начин на Европейския парламент и на Съвета.

⁽¹⁾ Решение 74/122/ЕИО на Съвета от 18 февруари 1974 г. за създаване на Комитет за икономическа политика (ОВ L 63, 5.3.1974 г., стр. 21).

▼B

- (25) Повечето статистически агрегати, използвани в рамката за икономическо управление на Съюза, и по-специално процедурите при прекомерен дефицит и при макроикономически дисбаланс, се определят чрез ЕСС. Когато предоставя данни и доклади по тези процедури, Комисията следва да дава подходяща информация относно въздействията върху съответните статистически агрегати на промените в методологията на ЕСС 2010, въведени чрез делегирани актове в съответствие с разпоредбите на настоящия регламент.
- (26) Комисията, в тясно сътрудничество с държавите членки, ще прецени дали при данните относно научноизследователската и развойната дейност е достигната достатъчна степен на качество по отношение както на текущите цени, така и на обема за целите на националните сметки преди края на май 2013 г., за да се гарантират надеждността и съпоставимостта на данните в ЕСС относно научноизследователската и развойната дейност.
- (27) Тъй като изпълнението на настоящия регламент ще наложи значително адаптиране на националните статистически системи, Комисията ще предоставя дерогации на държавите членки. По-специално, програмата за предаване на данни от националните сметки следва да отчита основните политически и статистически промени, настъпили в някои държави членки през референтните периоди на програмата. Дерогациите, предоставени от Комисията, следва да бъдат временни и да подлежат на преглед. Комисията следва да оказва подкрепа на съответните държави членки в усилията им да осигурят необходимото адаптиране на статистически си системи, така че дерогациите да отпаднат възможно най-скоро.
- (28) Съкращаването на сроковете за предаване на данните би довело до допълнителна значителна тежест и разходи за респондентите и националните статистически институти в Съюза и до риск от по-ниско качество на изготвяните данни. Поради това при определяне на сроковете за предаване на данните следва да се отчете балансът между предимствата и недостатъците.
- (29) За да се гарантират еднакви условия за изпълнението на настоящия регламент, на Комисията следва да бъдат предоставени изпълнителни правомощия. Тези правомощия следва да се упражняват в съответствие с Регламент (ЕС) № 182/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 г. за установяване на общите правила и принципи относно реда и условията за контрол от страна на държавите членки върху упражняването на изпълнителните правомощия от страна на Комисията ⁽¹⁾.
- (30) Тъй като целта на настоящия регламент, а именно установяването на преразгледана Европейска система от сметки, не може да бъде постигната в достатъчна степен от държавите членки, а може да бъде постигната по-добре на равнището на Съюза, Съюзът може да приеме мерки в съответствие с принципа на субсидиарност, уреден в член 5 от Договора за Европейския съюз. В съответствие с принципа на пропорционалност, уреден в същия член, настоящият регламент не надхвърля необходимото за постигането на тази цел.
- (31) Бяха проведени консултации с Комитета на Европейската статистическа система.

⁽¹⁾ ОВ L 55, 28.2.2011 г., стр. 13.

▼B

- (32) Бяха проведени консултации с Комитета по парична и финансова статистика и статистика на платежния баланс, създаден с Решение 2006/856/ЕО на Съвета от 13 ноември 2006 г. за създаване на Комитет по парична и финансова статистика и статистика на платежния баланс⁽¹⁾, и с Комитета по brutния национален доход (Комитет по БНД), създаден с Регламент (ЕО, Евратом) № 1287/2003 на Съвета от 15 юли 2003 г. относно хармонизирането на brutния национален доход по пазарни цени (Регламент за БНД)⁽²⁾,

ПРИЕХА НАСТОЯЩИЯ РЕГЛАМЕНТ:

Член 1

Предмет

1. С настоящия регламент се създава Европейската система от сметки 2010 (наричана по-долу „ЕСС 2010“ или „ЕСС“).
2. ЕСС 2010 предвижда:
  - а) методика (приложение А) за общите стандарти, определения, класификации и счетоводни правила, които да се използват за изготвяне на съпоставима база на сметките и таблиците за целите на Съюза, заедно с резултатите, изисквани по член 3;
  - б) програма (приложение Б), определяща сроковете, в които държавите членки предават на Комисията (Евростат) сметките и таблиците, изготвени съгласно методиката по буква а).
3. Без да се засягат членове 5 и 10, настоящият регламент се прилага към всички актове на Съюза, които се отнасят до ЕСС или до определенията в нея.
4. Настоящият регламент не задължава никоя държава членка да използва ЕСС 2010 при изготвянето на сметки за собствени цели.

Член 2

Методика

1. Методиката на ЕСС 2010, посочена в член 1, параграф 2, буква а), е установена в приложение А.
2. На Комисията се предоставя правомощието да приема делегирани актове в съответствие с член 7, отнасящи се до изменения в методиката на ЕСС 2010 с цел уточняване и подобряване качеството на нейното съдържание, за да се гарантира хармонизирано тълкуване или международна съпоставимост, при условие че с тях не променят нейните основни понятия, че тяхното приложение не изисква допълнителни ресурси за изготвящите ги в рамките на Европейската статистическа система и че те не водят до промяна в собствените ресурси.
3. При съмнение относно правилното прилагане на счетоводните правила на ЕСС 2010 съответната държава членка иска разяснения от Комисията (Евростат). Комисията (Евростат) предприема бързи действия, както при разглеждането на искането, така и при съобщаване на становището си във връзка с исканото разяснение на съответната държава членка и на всички останали държави членки.

⁽¹⁾ ОВ L 332, 30.11.2006 г., стр. 21.

⁽²⁾ ОВ L 181, 19.7.2003 г., стр. 1.

▼B

4. Държавите членки извършват изчислението и разпределението на косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM) в националните сметки в съответствие с методиката, описана в приложение А. На Комисията се предоставя правомощието да приеме преди 17 септември 2013 г. делегирани актове в съответствие с член 7, в които се установява преработена методика за изчисляване и разпределение на FISIM. При упражняване на правомощието си по настоящия параграф Комисията гарантира, че с тези делегирани актове не се налага значителна допълнителна административна тежест на държавите членки или на единиците респонденти.

5. Разходите за научноизследователска и развойна дейност се записват от държавите членки като бруто образуване на основен капитал. На Комисията се предоставя правомощието да приеме делегирани актове в съответствие с член 7 с цел осигуряване на надеждността и съпоставимостта на данните по ЕСС 2010 на държавите членки относно научноизследователската и развойната дейност. При упражняване на правомощието си по настоящия параграф Комисията гарантира, че с тези делегирани актове не се налага значителна допълнителна административна тежест на държавите членки или на единиците респонденти.

*Член 3***Предаване на данни на Комисията**

1. Държавите членки предават на Комисията (Евростат) сметките и таблиците, определени в приложение Б, в сроковете, определени в него за всяка таблица.

2. Държавите членки предават на Комисията данните и метаданните, изисквани съгласно настоящия регламент, в съответствие с конкретен стандарт за обмен и други практически правила.

Данните се предават или се въвеждат по електронен път в единната система за подаване на данни на Комисията. Стандартът за обмен и другите практически правила за предаване на данните се определят от Комисията чрез актове за изпълнение. Тези актове за изпълнение се приемат в съответствие с процедурата по разглеждане, посочена в член 8, параграф 2.

*Член 4***Оценка на качеството**

1. За целите на настоящия регламент към данните, предавани в съответствие с член 3 от настоящия регламент, се прилагат критериите за качество, определени в член 12, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 223/2009.

2. Държавите членки представят на Комисията (Евростат) доклад за качеството на данните, предавани в съответствие с член 3.

3. При прилагане на посочените в параграф 1 критерии за качество към данните, попадащи в приложното поле на настоящия регламент, условията, структурата, периодичността и показателите за оценка на докладите за качеството се определят от Комисията чрез актове за изпълнение. Тези актове за изпълнение се приемат в съответствие с процедурата по разглеждане, посочена в член 8, параграф 2.

▼B

4. Комисията (Евростат) извършва оценка на качеството на предадените данни.

*Член 5***Начална дата на прилагане и дата на първо предаване на данни**

1. ЕСС 2010 се прилага за първи път към данните, изготвени в съответствие с приложение Б, които трябва да бъдат предавани от 1 септември 2014 г.
2. Данните се предават на Комисията (Евростат) при спазване на сроковете, определени в приложение Б.
3. В съответствие с параграф 1 до първото предаване на данни въз основа на ЕСС 2010 държавите членки продължават да изпращат на Комисията (Евростат) сметките и таблиците, установени в приложение на ЕСС 95.
4. Без да се засяга член 19 от Регламент (ЕО, Евратом) № 1150/2000 на Съвета от 22 май 2000 г. за прилагане на Решение 2007/436/ЕО, Евратом относно системата за собствени ресурси на Европейските общности⁽¹⁾, Комисията и съответната държава членка проверяват дали настоящият регламент се прилага правилно и представят резултатите от тези проверки на Комитета, посочен в член 8, параграф 1 от настоящия регламент.

*Член 6***Дерогации**

1. Доколкото за прилагането на настоящия регламент е необходимо значително адаптиране на националните статистически системи, Комисията, чрез актове за изпълнение, предоставя на държавите членки временни дерогации. Срокът на действие на дерогациите изтича не по-късно от 1 януари 2020 г. Актовете за изпълнение се приемат в съответствие с процедурата по разглеждане, посочена в член 8, параграф 2.
2. Комисията предоставя дерогация по параграф 1 единствено за срок, достатъчен да позволи на държавата членка да адаптира статистическата си система. Делът на БВП на дадената държава членка в рамките на Съюза или на еврозоната не представлява сам по себе си основание за предоставяне на дерогация. Когато е целесъобразно, Комисията оказва подкрепа на съответните държави членки в усилията им да осигурят необходимото адаптиране на статистическата си система.
3. За целите, предвидени в параграфи 1 и 2, съответната държава членка представя на Комисията надлежно обосновано искане най-късно до 17 октомври 2013 г.

След като се консултира с Комитета на Европейската статистическа система, не по-късно от 1 юли 2018 г. Комисията представя на Европейския парламент и на Съвета доклад относно прилагането на предоставените дерогации, за да прецени дали те все още са оправдани.

⁽¹⁾ ОВ L 130, 31.5.2000 г., стр. 1.

Член 7

Упражняване на делегирането

1. Правомощието да приема делегирани актове се предоставя на Комисията при спазване на предвидените в настоящия член условия.

2. Правомощието да приема делегирани актове, посочено в член 2, параграфи 2 и 5, се предоставя на Комисията за срок от пет години, считано от 16 юли 2013 г. Правомощието да приема делегирани актове, посочено в член 2, параграф 4, се предоставя на Комисията за срок от два месеца, считано от 16 юли 2013 г. Комисията изготвя доклад относно делегирането на правомощия не по-късно от девет месеца преди изтичането на петгодишния срок. Делегирането на правомощия се продължава мълчаливо за срокове с еднаква продължителност, освен ако Европейският парламент или Съветът не възразят срещу подобно продължаване не по-късно от три месеца преди изтичането на всеки срок.

3. Делегирането на правомощия, посочено в член 2, параграфи 2, 4 и 5, може да бъде оттеглено по всяко време от Европейския парламент или от Съвета.

С решението за оттегляне се прекратява посоченото в него делегиране на правомощия. То поражда действие в деня след публикуването му в *Официален вестник на Европейския съюз* или на покъсна, посочена в решението дата. То не засяга действителността на делегираните актове, които вече са в сила.

4. Веднага след като приеме делегиран акт, Комисията нотифицира акта едновременно на Европейския парламент и на Съвета.

5. Делегиран акт, приет съгласно член 2, параграфи 2, 4 и 5, влиза в сила само ако нито Европейският парламент, нито Съветът са представили възражения в срок от три месеца след нотифицирането на акта на Европейския парламент и на Съвета, или ако преди изтичането на този срок и Европейският парламент, и Съветът са уведомили Комисията, че няма да представят възражения. Този срок се удължава с три месеца по инициатива на Европейския парламент или на Съвета.

Член 8

Комитет

1. Комисията се подпомага от Комитета на Европейската статистическа система, създаден с Регламент (ЕО) № 223/2009. Този комитет е комитет по смисъла на Регламент (ЕС) № 182/2011.

2. При позоваване на настоящия параграф се прилага член 5 от Регламент (ЕС) № 182/2011.

Член 9

Сътрудничество с други комитети

1. В съответствие с член 2 от Решение 2006/856/ЕО Комисията изисква становището на Комитета по парична и финансова статистика и статистика на платежния баланс, създаден с посоченото решение, по всички въпроси, попадащи в областта на компетентност на посочения комитет.

▼B

2. Комисията съобщава на Комитета по брутния национален доход (наричан по-долу „Комитетът по БНД“), създаден с Регламент (ЕО, Евратом) № 1287/2003, всяка информация, отнасяща се до прилагането на настоящия регламент, която е необходима за изпълнението на задълженията на Комитета по БНД.

*Член 10***Преходни разпоредби**

1. За целите на бюджета и на собствените ресурси, докато продължава да е в сила Решение 2007/436/ЕО, Евратом на Съвета от 7 юни 2007 г. относно системата на собствените ресурси на Европейските общности⁽¹⁾, Европейската система от сметки, посочена в член 1, параграф 1 от Регламент (ЕО, Евратом) № 1287/2003 и на правните актове, свързани с него, по-специално Регламент (ЕО, Евратом) № 1150/2000 и Регламент (ЕИО, Евратом) № 1553/89 на Съвета от 29 май 1989 г. за окончателни унифицирани схеми за събирането на собствените ресурси, набирани от данък добавена стойност⁽²⁾, продължава да е ЕСС 95.

2. С цел определянето на собствените ресурси на база ДДС и в отклонение от параграф 1, докато Решение 2007/436/ЕО, Евратом продължава да е в сила, държавите членки могат да използват данни, базирани на ЕСС 2010, когато изискваните подробни данни по ЕСС 95 не са налични.

*Член 11***Доклади относно имплицитни задължения**

До 2014 г. Комисията представя на Европейския парламент и на Съвета доклад, съдържащ наличната информация относно ПЧП и други имплицитни задължения, включително условни задължения, извън сектора на държавно управление.

До 2018 г. Комисията представя на Европейския парламент и на Съвета допълнителен доклад с оценка на степента, в която публикуваната от Комисията (Евростат) информация относно задълженията представя всички имплицитни задължения, включително условни задължения, извън сектора на държавно управление.

*Член 12***Преглед**

До 1 юли 2018 г. и на всеки пет години след това Комисията представя на Европейския парламент и на Съвета доклад относно прилагането на настоящия регламент.

В този доклад се оценяват, *inter alia*:

- а) качеството на данните за националните и регионалните сметки;
- б) ефективността на настоящия регламент и процесът на наблюдение, прилаган спрямо ЕСС 2010; и
- в) напредъкът в областта на данните относно условните задължения и на наличността на данните по ЕСС 2010.

⁽¹⁾ ОВ L 163, 23.6.2007 г., стр. 17.

⁽²⁾ ОВ L 155, 7.6.1989 г., стр. 9.

▼B

Член 13

Влизане в сила

Настоящият регламент влиза в сила на двадесетия ден след публикуването му в *Официален вестник на Европейския съюз*.

Настоящият регламент е задължителен в своята цялост и се прилага пряко във всички държави членки.

ПРИЛОЖЕНИЕ А

ГЛАВА 1 ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ

ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Глобализация

ИЗПОЛЗВАНЕ НА ЕСС 2010

Рамка за анализ и политика

Характеристики на понятията на ЕСС 2010

Класификация по сектори

Сателитни сметки

ЕСС 2010 и СНС 2008

ЕСС 2010 и ЕСС 95

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ЕСС 2010 КАТО СИСТЕМА

Статически единици и техните групировки

Институционални единици и сектори

Местни ЕВД и отрасли

Резидентни и нерезидентни единици; „Общо за икономиката“ и „Останал свят“

Потоци и наличности

Потоци

Операции

Характеристики на операциите

Операции между институционалните единици и вътрешни операции

Парични и непарични операции

Възмездни операции и безвъзмездни операции

Прегрупираны операции

Пренасочване

Разделяне

Идентификация на основната страна по операцията

Гранични случаи

Други изменения в активите

Други изменения в обема на активите и пасивите

Холдингова печалба и загуба

Наличности

Системата от сметки и агрегати

▼ B**Правила за отчитане***Терминология за двете страни на сметките**Двустранно записване/четиристранно записване***Оценка***Специални правила за оценка, отнасящи се за продуктите**Оценка в съпоставими цени***Време на отчитането****Консолидиране и нетиране***Консолидиране**Нетиране***Сметки, балансиращи позиции и агрегати****Последователност от сметки***Сметка „Стоки и услуги“**Сметка „Останал свят“**Балансиращи позиции**Агрегати**БВП: ключов агрегат***Рамка „Input-Output“***Таблицы „Ресурс—използване“**Симетрични таблицы „Input-Output“***ГЛАВА 2 ЕДИНИЦИ И ГРУПИРОВКИ ОТ ЕДИНИЦИ****ПРЕДЕЛИ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА****ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ЕДИНИЦИ****Централни управления и холдингови дружества****Групи от корпоративни предприятия****Предприятия със специално предназначение****Каптивни финансови институции****Изкуствени дъщерни дружества****Единици на държавното управление със специално предназначение****ИНСТИТУЦИОНАЛНИ СЕКТОРИ****Нефинансови предприятия (S.11)***Подсектор „Държавни нефинансови предприятия“ (S.11001)**Подсектор „Частни национални нефинансови предприятия“ (S.11002)*

▼ B

Подсектор „Нефинансови предприятия под чуждестранен контрол“ (S.11003)

Финансови предприятия (S.12)

Финансови посредници

Финансови спомагателни организации

Финансови предприятия, различни от финансови посредници и финансови спомагателни организации

Институционални единици, включени в сектор „Финансови предприятия“

Подсектори на финансовите предприятия

Обединяване на подсекторите на финансовите предприятия

Разделяне на подсекторите на финансовите предприятия на държавни финансови предприятия, частни национални финансови предприятия и такива под чуждестранен контрол

Централна банка (S.121)

Депозитни институции без централната банка (S.122)

Фондове на паричния пазар (S.123)

Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар (S.124)

Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове (S.125)

Финансови предприятия за секюритизация

Посредници на ценни книжа и деривати, финансови предприятия, занимаващи се с кредитиране, и специализирани финансови предприятия

Финансови спомагателни организации (S.126)

Каптивни финансови институции и заемодатели (S.127)

Застрахователни (осигурителни) дружества (S.128)

Пенсионни фондове (S.129)

Държавно управление (S.13)

Централно държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1311)

Федерално държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1312)

Местно държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1313)

Фондове за социална сигурност (S.1314)

Домакинства (S.14)

Работодатели и лица, работещи за собствена сметка (S.141 и S.142)

▼ B

Наети лица (S.143)

Получатели на доход от собственост (S.1441)

Получатели на пенсии (S.1442)

Получатели на други трансфери (S.1443)

Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15)

Сектор „Останал свят“ (S.2)

Секторна класификация на производствените единици за главните стандартни правни форми на собственост

МЕСТНИ ЕДИНИЦИ ПО ВИДОВЕ ДЕЙНОСТ И ОТРАСЛИ

Местна единица по видове дейност

Отрасъл

Класификация на отраслите

ЕДИНИЦИ ЗА ХОМОГЕННО ПРОИЗВОДСТВО И ХОМОГЕННИ БРАНШОВЕ

Единица за хомогенно производство

Хомогенен бранш

ГЛАВА 3 ОПЕРАЦИИ С ПРОДУКТИ И НЕПРОИЗВЕДЕНИ АКТИВИ**ОПЕРАЦИИ С ПРОДУКТИ****ПРОИЗВОДСТВО И ПРОДУКЦИЯ**

Основни, второстепенни и спомагателни дейности

Продукция (P.1)

Институционални единици: разграничение между „пазарни“, „за собствено крайно използване“ и „непазарни“

Момент на отчитане и оценка на продукцията

Продукти на селското, горското и рибното стопанство (раздел A)

Продукти на преработващата промишленост (раздел C); строителни и монтажни работи (раздел F)

Търговски услуги по продажба на едро и дребно; ремонт на автомобили и мотоциклети (раздел G)

Услуги за транспорт и складиране (раздел H)

Услуги на хотелиерството и ресторантьорството (раздел I)

Финансови и застрахователни услуги (раздел K): продукция на централната банка

Финансови и застрахователни услуги (раздел K): финансови услуги

Финансови услуги, предоставяни срещу директно плащане

Финансови услуги, заплатени чрез начисляване на лихви

▼ B

Финансови услуги , състоящи се от придобиване и разпореждане с финансови активи и пасиви на финансовите пазари

Финансови услуги, предоставяни по застрахователни и пенсионни схеми, където дейността се финансира посредством внасяне на застрахователни вноски и от възвръщаемостта на дохода от спестявания

Услуги, свързани с недвижими имоти (СНС 2008, раздел L)

Професионални, научни и технически услуги (раздел M); административни и спомагателни услуги (СНС 2008, раздел N)

Услуги на публичната администрация и на отбраната, услуги на задължителното социално осигуряване (СНС 2008, раздел O)

Образователни услуги (СНС 2008, раздел P); услуги, свързани със здравето на човека, и социални услуги(СНС 2008, раздел Q)

Услуги в областта на културата, спорта и развлеченията (СНС 2008, раздел R); други услуги (СНС 2008, раздел S)

Частните домакинства като работодатели на домашен персонал (СНС 2008, раздел T)

МЕЖДИННО ПОТРЕБЛЕНИЕ (P.2)

Момент на отчитане и оценка на междинното потребление

КРАЙНО ПОТРЕБЛЕНИЕ (P.3, P.4)

Разходи за крайно потребление (P.3)

Фактическо крайно потребление (P.4)

Момент на отчитане и оценка на разходите за крайно потребление

Момент на отчитане и оценка на фактическото крайно потребление

БРУТО КАПИТАЛООБРАЗУВАНЕ (P.5)

Бруто образуване на основен капитал (P.51g)

Момент на отчитане и оценка на бруто образуването на основен капитал

Потребление на основен капитал (P.51c)

Изменение на запасите (P.52)

Момент на отчитане и оценка на изменението на запасите

Придобиване минус отписване на ценности (P.53)

ИЗНОС И ВНОС НА СТОКИ И УСЛУГИ (P.6 И P.7)

Износ и внос на стоки (P.61 и P.71)

Износ и внос на услуги (P.62 и P.72)

ОПЕРАЦИИ СЪС СЪЩЕСТВУВАЩИ СТОКИ

ПРИДОБИВАНЕ МИНУС ОТПИСВАНЕ НА НЕПРОИЗВЕДЕНИ АКТИВИ (NP)**ГЛАВА 4 РАЗПРЕДЕЛИТЕЛНИ ОПЕРАЦИИ****КОМПЕНСАЦИЯ НА НАЕТИТЕ ЛИЦА (D.1)****Работна заплата (D.11)***Работна заплата в брой**Работна заплата в натура***Осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.12)***Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателя-те (D.121)**Условни осигурителни вноски за сметка на работодателя-те (D.122)***ДАНЪЦИ ВЪРХУ ПРОИЗВОДСТВОТО И ВНОСА (D.2)****Данъци върху продуктите (D.21)***Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС) (D.211)**Данъци и мита върху вноса без ДДС (D.212)**Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса (D.214)***Други данъци върху производството (D.29)****Данъци върху производството и вноса, плащани на институциите на Европейския съюз****Данъци върху производството и вноса: момент на отчитане и суми за отчитане****СУБСИДИИ (D.3)****Субсидии върху продуктите (D.31)***Субсидии за вноса (D.311)**Други субсидии върху продукти (D.319)***Други субсидии върху производство (D.39)****ДОХОД ОТ СОБСТВЕНОСТ (D.4)****Лихви (D.41)***Лихви по депозитите и заемите**Лихви по дългови ценни книжа**Лихви по полици и други подобни краткосрочни инструменти**Лихви по облигации и ценни книжа с фиксиран лихвен процент**Лихвени суапове и лихвен форуърд**Лихви при финансов лизинг**Други лихви*

▼ B*Момент на отчитане***Разпределен доход на корпоративните предприятия (D.42)***Дивиденди (D.421)**Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им (D.422)***Рейнвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции (D.43)****Друг доход от инвестиции (D.44)***Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици (D.441)**Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (D.442)**Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове (D.443)***Рента (D.45)***Рента от земя**Рента от подземни богатства***ТЕКУЩИ ДАНЪЦИ ВЪРХУ ДОХОДА, ИМУЩЕСТВОТО И ДРУГИ (D.5)****Данъци върху дохода (D.51)****Други текущи данъци (D.59)****ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ (D.6)****Нетни осигурителни вноски (D.61)***Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.611)**Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.612)**Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата (D.613)**Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата (D.614)***Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура (D.62)***Плащания в брой по схеми за социална сигурност (D.621)**Други социалноосигурителни плащания (D.622)**Социално подпомагане (помощи в брой) (D.623)***Социални трансфери в натура (D.63)***Социални трансфери в натура — непазарна продукция на сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.631)**Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция от сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.632)*

▼B**ДРУГИ ТЕКУЩИ ТРАНСФЕРИ (D.7)**

Нетни премии по общо застраховане (D.71)

Обезщетения по общо застраховане (D.72)

Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“ (D.73)

Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество (D.74)

Различни текущи трансфери (D.75)

Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.751)

Текущи трансфери между домакинствата (D.752)

Други различни текущи трансфери (D.759)

Глоби и санкции

Лотарии и хазарт

Плащания на компенсации

Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД (D.76)

КОРЕКЦИЯ ЗА ИЗМЕНЕНИЕТО НА ПЕНСИОННИТЕ ПРАВА (D.8)**КАПИТАЛОВИ ТРАНСФЕРИ (D.9)**

Данъци върху капитала (D.91)

Инвестиционни субсидии (D.92)

Други капиталови трансфери (D.99)

ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ НА НАЕТИТЕ ЛИЦА (ОАНЛ)**ГЛАВА 5 ФИНАНСОВИ ОПЕРАЦИИ****ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ФИНАНСОВИТЕ ОПЕРАЦИИ**

Финансови активи, финансови претенции и пасиви

Условни активи и условни пасиви

Категории финансови активи и пасиви

Баланси, финансова сметка и други потоци

Оценка

Нетно и брутно записване

Консолидиране

Нетиране

Правила за записване на финансовите операции в сметките

Финансова операция с насрещна операция, която представлява текущ или капиталов трансфер

Финансова операция с насрещна операция — доход от собственост

▼ B

Време на отчитането

Финансова сметка „От кого на кого“

**ПОДРОБНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ
ОПЕРАЦИИ ПО КАТЕГОРИИ**

Монетарно злато и специални права на тираж (F.1)

Монетарно злато (F.11)

СПТ (F.12)

Валута и депозити (F.2)

Валута (F.21)

Депозити (F.22 и F.29)

Прехвърляеми депозити (F.22)

Други депозити (F.29)

Дългови ценни книжа (F.3)

Основни характеристики на дълговите ценни книжа

Класификация по първоначален матуритет и валута

Класификация по вид лихвен процент

Дългови ценни книжа с фиксиран лихвен процент

Дългови ценни книжа с променлив лихвен процент

Дългови ценни книжа със смесен лихвен процент

Частни емисии на ценни книжа

Секюритизация

Обезпечени облигации

Заеми (F.4)

Основни характеристики на заемите

*Класификация на заемите по първоначален матуритет,
валута и предназначение на предоставянето на заема*

*Разграничение между операции със заеми и операции с
депозити*

*Разграничение между операции със заеми и операции с
дългови ценни книжа*

*Разграничение между операции със заеми, търговски
кредит и търговски полици*

*Заемане на ценни книжа и споразумения за обратно изку-
пуване*

Финансов лизинг

Други видове заеми

Финансови активи, изключени от категорията заеми

Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.5)

▼ B**Собствен капитал (F.51)****Депозитарни разписки***Котираны акции (F.511)**Некотираны акции (F.512)*

Първично публично предлагане, котиране, изваждане от списъка с акциите, които официално се търгуват на определена фондова борса, и изкупуване на собствени акции

Финансови активи, изключени от ценни книжа, свързани с дялово участие

Други видове собствен капитал (F.519)

Оценка на операциите със собствен капитал

Акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.52)*Акции/дялови единици във ФПП (F.521)**Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП (F.522)*

Оценка на операциите с акции/дялови единици в инвестиционни фондове

Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (F.6)*Технически резерви по общо застраховане (F.61)**Права по животозастрахователни полици и анюитети (F.62)**Пенсионни права (F.63)**Условни пенсионни права**Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми (F.64)**Права, различни от пенсионните права (F.65)**Резерви за претенции по стандартни гаранции (F.66)**Стандартни гаранции и еднократни гаранции***Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (F.7)****Финансови деривати (F.71)***Опции**Форурдни договори**Опции и форурди**Суапове**Споразумения за лихвен форурд (FRA)**Кредитни деривати**Суапове за кредитно неизпълнение*

▼ B

Финансови инструменти, които не са включени във финансовите деривати

Опции върху акции на наетите лица (F.72)

Оценка на операциите с финансови деривати и опции върху акции на наетите лица

Други сметки за получаване/плащане (F.8)

Търговски кредити и аванси (F.81)

Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси (F.89)

ПРИЛОЖЕНИЕ 5.1 — КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ ОПЕРАЦИИ

Класификация на финансовите операции по категория

Класификация на финансовите операции по търгуемост

Структурирани ценни книжа

Класификация на финансовите операции по вид доход

Класификация на финансовите операции по вид лихвен процент

Класификация на финансовите операции по матуритет

Краткосрочен и дългосрочен матуритет

Първоначален матуритет и остатъчен матуритет

Класификация на финансовите операции по валута

Парични мерки

ГЛАВА 6 ДРУГИ ПОТОЦИ

ВЪВЕДЕНИЕ

ДРУГИ ИЗМЕНЕНИЯ В АКТИВИТЕ И ПАСИВИТЕ

Други изменения в обема на активите и пасивите (К.1—К.6)

Възникване в икономически смисъл на активи (К.1)

Отпадане в икономически смисъл на произведени активи (К.2)

Загуби поради катастрофални събития (К.3)

Конфискация без изплащане на компенсация (К.4)

Други изменения в обема, неклассифицирани другаде (К.5)

Промени в класификацията (К.6)

Промени в секторната класификация и структурата на институционалните единици (К.61)

Промени в класификацията на активите и пасивите (К.62)

Номинална холдингова печалба и загуба (К.7)

Неутрална холдингова печалба и загуба (К.71)

▼ B*Реална холдингова печалба и загуба (K.72)***Холдингова печалба и загуба по видове финансови активи и пасиви***Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
(AF.1)**Валута и депозити (AF.2)**Дългови ценни книжа (AF.3)**Заеми (AF.4)**Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (AF.5)**Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6)**Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (AF.7)**Други сметки за получаване/плащане (AF.8)**Активи, деноминирани в чуждестранна валута***ГЛАВА 7 БАЛАНСИ****ВИДОВЕ АКТИВИ И ПАСИВИ****Определение на актив****ИЗКЛЮЧЕНИЯ ОТ ОБХВАТА НА АКТИВИТЕ И ПАСИВИТЕ****КАТЕГОРИИ АКТИВИ И ПАСИВИ****Произведени нефинансови активи (AN.1)****Непроизведени нефинансови активи (AN.2)****Финансови активи и пасиви (AF)****ОЦЕНКА НА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА БАЛАНСИТЕ****Общи принципи на оценка****НЕФИНАНСОВИ АКТИВИ (AN)****Произведени нефинансови активи (AN.1)***Дълготрайни активи (AN.11)**Продукти, обект на интелектуална собственост
(AN.117)**Разходи по прехвърляне на собствеността върху непро-
изведени активи (AN.116)**Запаси (AN.12)**Ценности (AN.13)***Непроизведени нефинансови активи (AN.2)***Природни ресурси (AN.21)**Земи (AN.211)*

▼B

Залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси (AN.212)

Други природни активи (AN.213, AN.214 и AN.215)

Договори, лизинги и лицензи (AN.22)

Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи (AN.23)

ФИНАНСОВИ АКТИВИ И ПАСИВИ (AF)

Монетарно злато и СПТ (AF.1)

Валута и депозити (AF.2)

Дългови ценни книжа (AF.3)

Заеми (AF.4)

Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (AF.5)

Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6)

Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (AF.7)

Други сметки за получаване/плащане (AF.8)

ФИНАНСОВИ БАЛАНСИ**ПОЯСНЯВАЩИ ПОЗИЦИИ**

Дълготрайни потребителски стоки (AN.m)

Преки чуждестранни инвестиции (AF.m1)

Необслужвани заеми (AF.m2)

Записване на необслужвани заеми

ПРИЛОЖЕНИЕ 7.1 ОБОБЩЕНИЕ НА ОТДЕЛНИТЕ КАТЕГОРИИ АКТИВИ**ПРИЛОЖЕНИЕ 7.2 КАРТА НА ЗАПИСИТЕ ОТ НАЧАЛНИЯ БАЛАНС ДО КРАЙНИЯ БАЛАНС****ГЛАВА 8 ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ ОТ СМЕТКИ****ВЪВЕДЕНИЕ**

Последователност от сметки

ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ ОТ СМЕТКИ

Текущи сметки

Сметка „Производство“ (I)

Сметки „Разпределение на дохода“ и „Използване на дохода“ (II)

Сметки „Първично разпределение на дохода“ (II.1)

Сметка „Формиране на дохода“ (II.1.1)

Сметка „Разпределение на първичния доход“ (II.1.2)

▼ B**Сметка „Предприемачески доход“ (II.1.2.1)****Сметка „Разпределение на друг първичен доход“ (II.1.2.2)***Сметка „Вторично разпределение на дохода“ (II.2)**Сметка „Преразпределение на дохода в натура“ (II.3)**Сметка „Използване на дохода“ (II.4)**Сметка „Използване на разполагаемия доход“ (II.4.1)**Сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“ (II.4.2)***Сметки с натрупване (III)****Капиталова сметка (III.1)***Сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и на капиталови трансфери“ (III.1.1)**Сметка „Придобиване на нефинансови активи“ (III.1.2)***Финансова сметка (III.2)****Сметка „Други изменения в активите“ (III.3)***Сметка „Други изменения в обема на активите“ (III.3.1)**Сметка „Преоценки“ (III.3.2)**Сметка „Неутрална холдингова печалба и загуба“ (III.3.2.1)**Сметка „Реална холдингова печалба и загуба“ (III.3.2.2)***Баланси (IV)***Начален баланс (IV.1)**Изменения в баланса (IV.2)**Краен баланс (IV.3)***СМЕТКИ „ОСТАНАЛ СВЯТ“ (V)****Текущи сметки***Външна сметка за стоки и услуги (V.I)**Външна сметка на първичните доходи и текущите трансфери (V.II)**Външни сметки с натрупване (V.III)**Капиталова сметка (V.III.1)**Финансова сметка (V.III.2)**Сметка „Други изменения в активите“ (V.III.3)**Баланси (V.IV)***СМЕТКА „СТОКИ И УСЛУГИ“ (0)****ИНТЕГРИРАНИ ИКОНОМИЧЕСКИ СМЕТКИ**

▼B**АГРЕГАТИ**

- Брутен вътрешен продукт по пазарни цени (БВП)
- Операиращ излишък за сектор „Общо за икономиката“
- Смесен доход за сектор „Общо за икономиката“
- Предприемачески доход за сектор „Общо за икономиката“
- Национален доход (по пазарни цени)
- Национален разполагаем доход
- Спестяване
- Текущо външнотърговско салдо
- Нето предоставени (+) или нето получени (–) заеми за сектор „Общо за икономиката“
- Нетна стойност за сектор „Общо за икономиката“
- Разходи и приходи на сектор „Държавно управление“

ГЛАВА 9 ТАБЛИЦИ „РЕСУРС—ИЗПОЛЗВАНЕ“ И СИСТЕМАТА „INPUT-OUTPUT“

ВЪВЕДЕНИЕ**ОПИСАНИЕ****СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТ****ИНСТРУМЕНТ ЗА АНАЛИЗ****ПО-ПОДРОБНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ТАБЛИЦИТЕ „РЕСУРС—ИЗПОЛЗВАНЕ“**

- Класификации
- Принципи на оценката
- Търговски и транспортни надбавки
- Данъци минус субсидии за производството и вноса
- Други основни понятия
- Допълнителна информация

ИЗТОЧНИЦИ НА ДАННИ И БАЛАНСИРАНЕ**ИНСТРУМЕНТ ЗА АНАЛИЗ И РАЗШИРЯВАНЕ НА УПОТРЕБАТА****ГЛАВА 10 ИЗМЕРВАНЕ НА ЦЕНИ И ОБЕМИ****ОБХВАТ НА ИНДЕКСИТЕ НА ЦЕНА И ОБЕМ В НАЦИОНАЛНИТЕ СМЕТКИ**

- Интегрирана система от индекси на цени и обем
- Други индекси на цена и обем

ОБЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗМЕРВАНЕТО НА ИНДЕКСИТЕ НА ЦЕНА И ОБЕМ

- Определяне на цените и обемите на пазарни продукти

▼B

Количество, цена и хомогенни продукти

Цени и обем

Нови продукти

Принципи за непазарни услуги

Принципи за добавената стойност и БВП

СПЕЦИФИЧНИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ПРИЛАГАНЕТО НА ПРИНЦИПИТЕ

Данъци и субсидии върху продуктите и вноса

Други данъци и субсидии за производство

Потребление на основен капитал

Компенсация на наетите лица

Наличности от произведени дълготрайни активи и запаси

ИЗМЕРИТЕЛИ НА РЕАЛНИЯ ДОХОД ЗА ЦЯЛАТА ИКОНОМИКА

ПРОСТРАНСТВЕНА СЪПОСТАВИМОСТ НА ИНДЕКСИТЕ НА ЦЕНА И ОБЕМ

ГЛАВА 11 НАСЕЛЕНИЕ И ВЛОЖЕН ТРУД

ОБЩО НАСЕЛЕНИЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНО НАСЕЛЕНИЕ

ЗАЕТОСТ

Наети лица

Самостоятелно заети лица

Заетост и резидентност

БЕЗРАБОТИЦА

РАБОТНИ МЕСТА

Работни места и резидентност

НЕНАБЛЮДАВАНА ИКОНОМИКА

ОБЩО ОТРАБОТЕНИ ЧАСОВЕ

Определяне на действително отработените часове

ЕКВИВАЛЕНТ НА ПЪЛНО РАБОТНО ВРЕМЕ

ВЛОЖЕН ТРУД НА НАЕТО ЛИЦЕ ПРИ ПОСТОЯННО ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ

ИЗМЕРИТЕЛИ НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА

ГЛАВА 12 ТРИМЕСЕЧНИ НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ

ВЪВЕДЕНИЕ

СПЕЦИФИЧНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ТРИМЕСЕЧНИТЕ НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ

Време на записване

▼ B*Незавършено производство**Дейности, съсредоточени в определени периоди през годината**Плащания с малка честота*

Експресни оценки

Балансиране и сравнително оценяване на тримесечните национални сметки

*Балансиране**Реконсилиране на тримесечни и годишни сметки — сравнително оценяване*

Верижно съставени измерители на промени в цените и обемите

Сезонни и календарни корекции

*Последователност на съставяне на сезонно коригирани верижно съставени измерители на обеми***ГЛАВА 13 РЕГИОНАЛНИ СМЕТКИ****ВЪВЕДЕНИЕ****РЕГИОНАЛНА ТЕРИТОРИЯ****ЕДИНИЦИ И РЕГИОНАЛНИ СМЕТКИ**

Институционални единици

Местни единици по вид дейност и регионални производствени дейности по отрасли

МЕТОДИ НА РЕГИОНАЛИЗАЦИЯ**АГРЕГАТИ ЗА ПРОИЗВОДСТВЕНИ ДЕЙНОСТИ**

Брутна добавена стойност и брутен вътрешен продукт по региони

Разпределянето на FISIM по отрасли ползватели

Заетост

Компенсация на наетите лица

Преход от регионален БДС към регионален БВП

Темпове на растеж на обема на регионалната БДС

РЕГИОНАЛНИ СМЕТКИ „ДОХОД НА ДОМАКИНСТВОТА“**ГЛАВА 14 КОСВЕНО ИЗМЕРЕНИ УСЛУГИ НА ФИНАНСОВИТЕ ПОСРЕДНИЦИ (FISIM)****КОНЦЕПЦИЯ ЗА FISIM И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ВЪРХУ ОСНОВНИТЕ АГРЕГАТИ ОТ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА FISIM МЕЖДУ СЕКТОРИТЕ ПОЛЗВАТЕЛИ****ИЗЧИСЛЕНИЕ НА ПРОДУКЦИЯТА НА FISIM ОТ СЕКТОРИ S.122 И S.125**

Изисквани статистически данни

Референтни проценти

▼B

Вътрешен референтен процент

Външни референтни проценти

Подробно разделяне на FISIM по институционални сектори

Разделяне на междинно и крайно потребление на FISIM, разпределени на домакинствата

ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ВНОСА НА FISIM

FISIM — ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ОБЕМА

ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА FISIM ПО ОТРАСЛИ

ПРОДУКЦИЯ НА ЦЕНТРАЛНАТА БАНКА

ГЛАВА 15 ДОГОВОРИ, ЛИЗИНГИ И ЛИЦЕНЗИ

ВЪВЕДЕНИЕ

РАЗГРАНИЧЕНИЕ МЕЖДУ ОПЕРАТИВЕН ЛИЗИНГ, ЛИЗИНГ НА РЕСУРСИ И ФИНАНСОВ ЛИЗИНГ

Оперативни лизинги

Финансов лизинг

Лизинг на ресурси

Разрешителни за използване на природни ресурси

Разрешителни за предприемане на специфични дейности

Публично-частни партньорства (ПЧП)

Договори за предоставяне на концесии за услуги

Подлежащи на търгуване оперативни лизинги (AN.221)

Исключителни права върху бъдещи стоки и услуги (AN.224)

ГЛАВА 16 ЗАСТРАХОВАНЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

Пряко застраховане

Презастраховане

Единици в областта на застраховането

ПРОДУКЦИЯ НА ПРЯКОТО ЗАСТРАХОВАНЕ

Спечелени премии

Допълнителни премии

Коригирани дължими обезщетения и плащания

Коригирани дължими обезщетения в общото застраховане

Дължими плащания по животозастраховане

Застрахователни технически резерви

Определяне на застрахователна продукция

Общо застраховане

▼ B*Животозастраховане**Презастраховане***СВЪРЗАНИ С ОБЩОТО ЗАСТРАХОВАНЕ ОПЕРАЦИИ**

Разпределение на застрахователната продукция между ползвателите

Застрахователни услуги, предоставени на сектор „Останал свят“ или предоставени от този сектор

Отчетни записи

ОПЕРАЦИИ В РАМКИТЕ НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАНЕТО**СВЪРЗАНИ С ПРЕЗАСТРАХОВАНЕТО ОПЕРАЦИИ****ОПЕРАЦИИ, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ СПОМАГАТЕЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ****АНЮИТЕТИ****ЗАПИСВАНЕ НА ОБЕЗЩЕТЕНИЯТА ПО ОБЩО ЗАСТРАХОВАНЕ**

Третиране на коригираните обезщетения

Третиране на загубите поради катастрофални събития

ГЛАВА 17 СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ПЕНСИИ**ВЪВЕДЕНИЕ**

Схеми за социално осигуряване, социално подпомагане и индивидуални застрахователни полици

Социални плащания*Социални плащания, предоставяни от сектор „Държавно управление“**Социални плащания, предоставяни от други институционални единици**Пенсии и други форми на плащания***СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПЛАЩАНИЯ, РАЗЛИЧНИ ОТ ПЕНСИИ**

Схеми за социална сигурност, различни от пенсионни схеми

Други свързани със заетост схеми за социално осигуряване

Записване на наличности и потоци по вид на схемите за социално осигуряване, различни от пенсионните

*Схеми за социална сигурност**Други свързани със заетост схеми за социално осигуряване, различни от пенсионните***ПЕНСИИ****Видове пенсионни схеми***Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност**Други свързани със заетост пенсионни схеми*

▼ B

Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност

Схеми с предварително определен размер на пенсията

Условни схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и хибридни схеми

*Схеми с предварително определен размер на пенсията
прямо схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност*

Администратор на схемите, ръководител на схемите, пенсионен фонд и пенсионна схема с множество работодатели

Записване на наличности и потоци по вид пенсионни схеми в социалното осигуряване

Операции за пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност

Операции за други свързани със заетост пенсионни схеми

Операции за схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност

Други потоци, свързани със схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност

Операции за пенсионни схеми с предварително определен размер на пенсията

ДОПЪЛНИТЕЛНА ТАБЛИЦА ЗА НАЧИСЛЕНИТЕ ДО МОМЕНТА ПЕНСИОННИ ПРАВА В СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ

Съставяне на допълнителната таблица

Колоните на таблицата

Редовете на таблицата

Начален и краен баланс

Изменения на пенсионните права вследствие на операции

Изменения в пенсионните права поради други икономически потоци

Свързани показатели

Актюерски допускания

Начислени до момента права

Сконтъв фактор

Растеж на работната заплата

Демографски допускания

ГЛАВА 18 СМЕТКИ „ОСТАНАЛ СВЯТ“

ВЪВЕДЕНИЕ

ИКОНОМИЧЕСКА ТЕРИТОРИЯ

Резидентност

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ЕДИНИЦИ

▼B**КЛОНОВЕ КАТО ТЕРМИН, ИЗПОЛЗВАН В МЕЖДУНАРОДНИТЕ СМЕТКИ НА ПЛАТЕЖНИТЕ БАЛАНСИ****УСЛОВНИ РЕЗИДЕНТНИ ЕДИНИЦИ****МУЛТИТЕРИТОРИАЛНИ ПРЕДПРИЯТИЯ****ГЕОГРАФСКА РАЗБИВКА****МЕЖДУНАРОДНИ СМЕТКИ НА ПЛАТЕЖНИЯ БАЛАНС****БАЛАНСИРАЩИ ПОЗИЦИИ В ТЕКУЩИТЕ СМЕТКИ НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ СМЕТКИ****СМЕТКИ ЗА СЕКТОР „ОСТАНАЛ СВЯТ“ И ТЯХНАТА ВРЪЗКА С МЕЖДУНАРОДНИТЕ СМЕТКИ НА ПЛАТЕЖНИЯ БАЛАНС****Външна сметка за стоки и услуги***Оценка**Стоки за преработка**Препродажба**Стоки в процес на препродажба**Внос и износ на косвено измерени услуги на финансовите посредници (FISIM)***Външна сметка за първичните и вторичните доходи***Сметка „Първичен доход“**Доход от преки инвестиции**Сметка „Вторичен доход“ (текущи трансфери) на ВРМ6***Външна капиталова сметка****Външна финансова сметка и международна инвестиционна позиция (МИП)****БАЛАНСИ НА СЕКТОР „ОСТАНАЛ СВЯТ“****ГЛАВА 19 ЕВРОПЕЙСКИ СМЕТКИ****ВЪВЕДЕНИЕ****ОТ НАЦИОНАЛНИ КЪМ ЕВРОПЕЙСКИ СМЕТКИ****Превръщане на данни, изразени в различни валути****Европейски институции****Сметка „Останал свят“****Балансиране на операциите****Измерване на цените и обемите****Баланси****Матрици „От кого за кого“**

**ПРИЛОЖЕНИЕ 19.1. — СМЕТКИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ
ИНСТИТУЦИИ**

Ресурси

Използване

Консолидиране

ГЛАВА 20 СМЕТКИ ЗА ДЪРЖАВНОТО УПРАВЛЕНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА СЕКТОР „ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ“

Определяне на единиците на държавното управление

Единици на държавното управление

НТО, класифицирани в сектор „Държавно управление“

Други единици на сектор „Държавно управление“

Държавен контрол

Пазарно/непазарно разграничение

Понятие за икономически значими цени

Критерии на купувача на продукцията на държавен производител

Продукцията се продава главно на корпоративни предприятия и домакинства

Продукцията се продава единствено на държавното управление

Продукцията се продава на държавното управление и на други

Пазарен/непазарен тест

Гранични случаи между финансово посредничество и държавно управление

Гранични случаи

Държавни централни управления

Пенсионни фондове

Квазикорпорации

Преструктуриращи агенции

Приватизационни агенции

Структури за анулиране

Предприятия със специално предназначение

Съвместни предприятия

Агенции за регулиране на пазара

Наднационални органи

▼ B

Подсекторите на сектор „Държавно управление“

Централно държавно управление

Федерално държавно управление

Местно държавно управление

Фондове за социална сигурност

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДЪРЖАВНА ФИНАНСОВА СТАТИСТИКА

Рамка

Приходи

Данъци и осигурителни вноски

Продажби

Други приходи

Разходи

Компенсация на наетите лица и междинно потребление

Разходи за социални плащания

Лихва

Други текущи разходи

Капиталови разходи

Връзка с разходите за крайно потребление на държавното управление (P.3)

Разходи на държавното управление по функции (КОФОГ)

Балансиращи позиции

Нето предоставени/нето получени заеми (B.9)

Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери (B.101)

Финансиране

Операции с активи

Операции с пасиви

Други икономически потоци

Сметка „Преоценки“

Сметка „Други изменения в обема на активите“

Баланси

Консолидиране

СЧЕТОВОДНИ ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ СЪС СЕКТОР „ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ“

Данъчни приходи

Характер на данъчните приходи

Данъчни кредити

▼ B

Суми за записване

Несъбираеми суми

Време на отчитането

Записване на начислена база

Записване на данъци на начислена база

Лихва

Облигации с отстъпка или с нулев купон

Ценни книжа, свързани с индекс

Финансови деривати

Съдебни решения

Военни разходи

Връзки на сектор „Държавно управление“ с държавни корпоративни предприятия

Инвестиране в собствен капитал на държавни корпоративни предприятия и разпределение на печалби

Инвестиции в собствен капитал

Капиталови инжекции

Субсидии и капиталови инжекции

Правила, приложими за специални обстоятелства

Фискални операции

Разпределения на държавни корпоративни предприятия

Дивиденди или разпределение на собствен капитал

Данъци или разпределение на собствен капитал

Приватизация и национализация

Приватизация

Непряка приватизация

Национализация

Операции с централната банка

Преструктурирания, сливания и прекласификации

Дългови операции

Поемане на дългове, анулиране на дългове и отписване на дългове

Поемане и анулиране на дългове

Поемане на дълг, свързано с трансфер на нефинансови активи

Отписване или намаляване на дълга

Други видове реструктуриране на дългове

▼ B

Закупуване на дълг над пазарната стойност

Анулирания и спасителни мерки

Гаранции на дълг

Гаранции от типа на финансовите деривати

Стандартни гаранции

Еднократни гаранции

Секюритизация

Определение

Критерии за признаване на продажба

Записване на потоци

Други въпроси

Пенсионни задължения

Еднократни плащания

Публично-частни партньорства

Обхват на ПЧП

Икономическа собственост и разпределение на актива

Отчетни въпроси

Операции с международни и наднационални организации

Подпомагане за развитие

ДЪРЖАВЕН СЕКТОР

Контрол върху държавния сектор

Централни банки

Държавни квазикорпорации

Предприятия със специално предназначение и нерезиденти

Съвместни предприятия

ГЛАВА 21 ВРЪЗКИ МЕЖДУ СЧЕТОВОДНИТЕ ОТЧЕТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА И НАЦИОНАЛНИТЕ СМЕТКИ И ИЗМЕРВАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА ДЕЙНОСТ

НЯКОИ СПЕЦИФИЧНИ ПРАВИЛА И МЕТОДИ ЗА СЧЕТОВОДНА ОТЧЕТНОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

Време на отчитането

Отчитане с двустранно записване и с четиристранно записване

Оценка

Отчет за доходите и баланс

▼B**НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ И СЧЕТОВОДНИ ОТЧЕТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА: ПРАКТИЧЕСКИ ВЪПРОСИ****ПРЕХОДЪТ ОТ СЧЕТОВОДНИ ОТЧЕТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА КЪМ НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ: ПРИМЕРЪТ С НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ**

Концептуални дооценки

Дооценки за осигуряване на съответствие със сметките на други сектори

Примери за дооценки за изчерпателност

СПЕЦИФИЧНИ ВЪПРОСИ

Холдингова печалба и загуба

Глобализация

Сливания и придобивания

ГЛАВА 22 САТЕЛИТНИ СМЕТКИ**ВЪВЕДЕНИЕ**

Функционални класификации

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА САТЕЛИТНИТЕ СМЕТКИ

Функционални сателитни сметки

Специални секторни сметки

Включване на немонетарни данни

Повече подробности и допълнителни понятия

Различни основни понятия

Използване на моделиране и включване на резултати от експерименти

Проектиране и изготвяне на сателитните сметки

ДЕВЕТ СПЕЦИФИЧНИ САТЕЛИТНИ СМЕТКИ

Сметки за селското стопанство

Сметки за околната среда

Сметки за здравеопазването

Сметки за производството на домакинствата

Сметки за труда и СМ

Сметки за производителността и растежа

Сметки за научноизследователски и развойни дейности

Сметки за социална защита

Сателитни сметки за туризма

▼B**ГЛАВА 23 КЛАСИФИКАЦИИ****ВЪВЕДЕНИЕ****КЛАСИФИКАЦИЯ ПО ИНСТИТУЦИОНАЛНИ СЕКТОРИ
(КОДОВЕ S)****КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОПЕРАЦИИТЕ И ДРУГИТЕ ПОТОЦИ**

Операции с продукти (кодове P)

Операции с произведени нефинансови активи (кодове NP)

Разпределителни операции (кодове D)

Текущи трансфери в брой и натура (кодове от D.5 до D.8)

Операции с финансови активи и пасиви (кодове F)

Други изменения в активите (кодове K)

**КЛАСИФИКАЦИЯ НА БАЛАНСИРАЩИТЕ ПОЗИЦИИ ПО
СМЕТКИТЕ И НЕТНАТА СТОЙНОСТ (КОДОВЕ B)****КЛАСИФИКАЦИЯ НА БАЛАНСОВИТЕ ЗАПИСИ (КОДОВЕ L)****КЛАСИФИКАЦИЯ НА АКТИВИТЕ (КОДОВЕ A)**

Нефинансови активи (кодове AN)

Финансови активи (кодове AF)

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ДОПЪЛНИТЕЛНИТЕ ПОЗИЦИИ

Необслужвани заеми

Капитал

Таблица за пенсиите

Дълготрайни потребителски стоки

Преки чуждестранни инвестиции

Условни позиции

Валута и депозити

Класификация на дълговите ценни книжа според остатъчния
срок до падежа

Котирани и некотирани дългови ценни книжа

Дългосрочни заеми с остатъчен срок до падежа от по-малко от
една година и дългосрочни ипотечни заеми

Котирани и некотирани дялове в инвестиционни фондове

Просрочени лихви и задължения

Лични парични преводи и общо парични преводи

**ГРУПИРАНЕ И КОДОВЕ НА СТОПАНСКИТЕ ОТРАСЛИ
(КОДОВЕ A) И ПРОДУКТИТЕ (КОДОВЕ P)****КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФУНКЦИИТЕ НА ДЪРЖАВНОТО
УПРАВЛЕНИЕ (КОФОГ)****КЛАСИФИКАЦИЯ НА ИНДИВИДУАЛНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ
ПО ЦЕЛИ (КОИКОП)**

▼B**КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФУНКЦИИТЕ НА НЕТЪРГОВСКИТЕ
ОРГАНИЗАЦИИ, ОБСЛУЖВАЩИ ДОМАКИНСТВОТА (КОПНИ)****КЛАСИФИКАЦИЯ НА РАЗХОДИТЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИТЕ
ПО ЦЕЛИ (КОПП)**

ГЛАВА 24 СМЕТКИ

Таблица 24.1 Сметка 0: Сметка „Стоки и услуги“

Таблица 24.2 Пълната последователност от сметки за сектор
„Общо за икономиката“

Таблица 24.3 Пълната последователност от сметки за сектор
„Нефинансови предприятия“

Таблица 24.4 Пълната последователност от сметки за сектор
„Финансови предприятия“

Таблица 24.5 Пълната последователност от сметки за сектор
„Държавно управление“

Таблица 24.6 Пълната последователност от сметки за сектор
„Домакинства“

Таблица 24.7 Пълната последователност от сметки за сектор
„Нетърговски организации, обслужващи домакин-
ствата“

ГЛАВА 1

ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ

ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

- 1.01 Европейската система от сметки (по-нататък наричана „ЕСС 2010“ или „ЕСС“) представлява международно съпоставима отчетна рамка за систематично и подробно описание на сектор „Общо за икономиката“ (което би могло да се отнася за регион, държава или група от държави), неговите компоненти и връзките му с други икономики.
- 1.02 Предшестващата ЕСС 2010 Европейска система от сметки от 1995 г. (ЕСС 95) система бе публикувана през 1996 г. ⁽¹⁾ Методологическото ръководство ЕСС 2010, както е установено в приложението, има същата структура като методологическото ръководство ЕСС 95 в първите 13 глави, но след това са добавени 11 нови глави, в които са описани аспектите на системата, отразяващи развитието в измерването на съвременните икономики или в използването на ЕСС 95 в Европейския съюз (ЕС).
- 1.03 Структурата на ръководството е описана по-долу. Глава 1 обхваща основните характеристики на системата по отношение на понятията, определя принципите на ЕСС и съдържа описание на основните статистически единици и техните групировки. Тя съдържа преглед на последователността от сметките и кратко описание на ключовите агрегати, както и ролята на таблиците „Ресурс—използване“ и рамката „Input-Output“. В глава 2 се описват институционалните единици, използвани за оценка на икономиката, и класификацията им по сектори и други групи, която позволява извършването на анализ. В глава 3 се описват всички операции по отношение на продуктите (стоки и услуги), както и на произведените активи в системата. В глава 4 се описват всички операции в икономиката, които разпределят и преразпределят доход и богатство в рамките на икономиката. В глава 5 се описват финансовите операции в икономиката. В глава 6 се описват измененията, които могат да настъпят в стойността на активите поради неикономически събития или промени в цените. В глава 7 се описват балансите и схемата за класифициране на активите и пасивите. В глава 8 са изложени последователността на сметките и балансиращите позиции, свързани с всяка сметка. В глава 9 се описват таблиците „Ресурс—използване“, както и тяхната роля за съгласуването на оценките за дохода, продукцията и разходите в икономиката. Описват се също така и таблиците „Input-Output“, които могат да бъдат получени от таблиците „Ресурс—използване“. В глава 10 се описва концептуалната основа за измерването на цени и обеми, свързани с номиналните стойности в сметките. В глава 11 се описва оценката на населението и пазара на труда, което заедно с оценката на национални сметки може да се използва за целите на икономическия анализ. В глава 12 се съдържа кратко описание на тримесечните национални сметки и в кои аспекти те се различават от годишните сметки.
- 1.04 В глава 13 се описват целите, понятията на регионалните сметки и въпросите, свързани с тяхното съставяне. Глава 14 обхваща измерването на финансовите услуги, предоставени от финансови посредници и финансирани чрез нетни лихвени постъпления, и отразява години на научни изследвания и развитие в държавите членки за постигане на измерване, което да е стабилно и хармонизирано във всички държави членки. Глава 15 за договорите, лизингите и лицензиите е необходима за описване на една област от все по-голямо значение за национални сметки. Глави 16 и 17 за застраховането, социалното осигуряване и пенсиите описват как те се третира в национални сметки, тъй като въпросите за преразпределението придобиват все по-голямо значение със застаряването на населението. Глава 18 обхваща сметките на сектор „Останал свят“, които в национални сметки съответстват на системата за

⁽¹⁾ Регламент (ЕО) № 223/96 на Съвета от 25 юни 1996 г. относно Европейската система от национални и регионални сметки в Общността (ОВ L 310, 30.11.1996 г., стр. 1).

▼ B

измерване на платежния баланс. Глава 19 за Европейските сметки също е нова, като обхваща аспекти на национални сметки, които от гледна точка на европейските институционални и търговски условия повдигат въпроси, изискващи хармонизиран подход. В глава 20 се описват сметките на сектор „Държавно управление“ — област от специален интерес, тъй като въпросите, свързани с фискалната предпазливост на държавите членки, продължават да бъдат от решаващо значение при провеждането на икономическата политика в ЕС. В глава 21 се описват връзките между сметките на предприятията и национални сметки — област от нарастващ интерес, тъй като мултинационалните корпоративни предприятия допринасят за все по-голям дял от брутният вътрешен продукт (БВП) във всички държави. В глава 22 се описват отношенията между сателитните сметки и основните национални сметки. Глави 23 и 24 са референтните глави. Глава 23 съдържа класификациите, използвани за секторите, дейностите и продуктите в ЕСС 2010, а глава 24 съдържа пълната последователност от сметки за всеки сектор.

- 1.05 Структурата на ЕСС 2010 съответства на световните насоки за национално отчитане, определени в Системата от национални сметки 2008 (СНС 2008), с изключение на някои разлики във формата и по-високата степен на детайлизираност на някои от понятията, използвани от ЕСС 2010 за специфичните цели на ЕС. Тези насоки бяха изготвени съвместно от Организацията на обединените нации (ООН), Международния валутен фонд (МВФ), Статистическата служба на Европейския съюз (Евростат), Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и Световна банка. ЕСС 2010 е насочена предимно към условията и нуждите от данни в ЕС. Подобно на СНС 2008, ЕСС 2010 е хармонизирана с понятията и класификациите, които се използват при много други социални и икономически статистики (например статистика на заетостта, статистика на промишлеността и статистика на външната търговия). Следователно ЕСС 2010 служи като основна рамка за социалните и икономически статистики на ЕС и неговите държави членки.
- 1.06 Рамката ЕСС включва два основни комплекта таблици:
- а) сметки по институционални сектори;
  - б) рамката „Input-Output“ и сметки по отрасли.
- 1.07 Секторните сметки осигуряват, по институционални сектори, едно систематично описание на различните етапи на икономическия процес: производство, формиране на дохода, разпределение на дохода, преразпределение на дохода, използване на дохода и финансово и нефинансово натрупване. Секторните сметки включват също така и баланси за наличностите на активите, пасивите и нетната стойност в началото и в края на отчетния период.
- 1.08 Рамката „Input-Output“, описва с повече подробности, посредством таблиците „Ресурс—използване“, производствения процес (структура на разходите, формиране на дохода и заетост) и потоците от стоки и услуги (продукция, внос, износ, крайно потребление, междинно потребление и капиталобразуване по групи продукти). В тази рамка са отразени две важни счетоводни тъждества: сумата на формирания доход в даден отрасъл е равна на добавената стойност, произведена от този отрасъл; и за всеки продукт или група продукти предлагането е равно на търсенето.
- 1.09 ЕСС 2010 обхваща понятията за население и заетост. Тези понятия се отнасят за секторните сметки, сметките по отрасли и рамката „Ресурс—използване“.
- 1.10 ЕСС 2010 е приложима не само за годишните национални сметки, но също така и за тримесечни сметки и за сметки за по-кратки или по-дълги периоди. Тя се прилага и за регионални сметки.

▼ **B**

- 1.11 ЕСС 2010 съществува паралелно със СНС 2008 поради използването на измерителите от национални сметки в ЕС. Държавите членки са отговорни за събирането и представянето на своите собствени национални сметки с цел описание на икономическата ситуация в страната. Държавите членки също изготвят набор от сметки и ги предоставят на Комисията (Евростат) като част от установената програма за предоставяне на данни за основни цели на социалната, икономическата и фискалната политика на Съюза. Тези цели включват определяне на паричните вноски на държавите членки в бюджета на ЕС чрез „четвъртия ресурс“, помощ за регионите на ЕС чрез програмата за структурните фондове и надзор на икономическите резултати на държавите членки в рамките на процедурата при прекомерен дефицит и Пакта за стабилност и растеж.
- 1.12 За разпределянето на налози и ползи съобразно измерванията, съставени и представени по строго последователен начин, използваната за тази цел икономическа статистика трябва да се изготвя съгласно едни и същи понятия и правила. ЕСС 2010 е под формата на регламент, с който се определят правилата, условностите, определенията и класификациите, които трябва да бъдат спазвани при изготвянето на национални сметки в държавите членки, участващи в програмата за предоставяне на данни, както е посочено в приложение Б към настоящия регламент.
- 1.13 Предвид факта, че в системата на вноските и ползите в ЕС се използват много големи парични суми, от изключително значение е последователното прилагане на системата за измерване във всяка държава членка. При тези обстоятелства е важно да се възприеме предпазлив подход към оценките, които не могат да бъдат наблюдавани директно на пазара, като се избягва използването на процедури, основани на модел, за оценка на измерванията в националните сметки.
- 1.14 Понятията на ЕСС 2010 в някои случаи са по-конкретни и точни от тези на СНС 2008, за да се гарантира възможно най-голяма съгласуваност между измерванията на държавите членки, получени от национални сметки. Това първостепенно изискване за надеждни съгласувани оценки доведе до установяването на основна съвкупност от национални сметки за ЕС. Когато съгласуваността между измерванията в отделните държави членки е недостатъчна, тези оценки обикновено се включват в т. нар. второстепенни сметки, които обхващат допълнителни таблици и сателитни сметки.
- 1.15 Такъв случай, при който бе отчетена необходимост от повишено внимание при разработването на ЕСС 2010, са пенсионните задължения. Измерването им с цел подпомагане на икономическия анализ е важно, но основното изискване в ЕС да се изготвят сметки, които са съпоставими във времето и пространството, наложи внимателен подход.

Глобализация

- 1.16 Все по-силно изразеният глобален характер на икономическата дейност увеличи международната търговия във всичките ѝ форми и създаде повече предизвикателства за държавите във връзка с отчитането на икономическите им дейности в национални сметки. Глобализацията е динамичен и многоизмерен процес, чрез който националните ресурси стават по-мобилни в международен план, докато националните икономики стават все по-взаимозависими. Най-характерната особеност на глобализацията, която евентуално е причина за повечето проблеми в измерването за национални сметки, е растящият дял на международните операции, осъществявани от мултинационалните корпоративни предприятия, като тези трансгранични операции са между дружества майки, дъщерни дружества и филиали. Но съществуват и други предизвикателства, като следният списък на проблемите с данните е поизчерпателен:

- 1) трансферните цени между свързаните корпоративни предприятия (оценка на вноса и износа);

▼B

- 2) увеличаването на производството на ишлема, при което стоките преминават международни граници, без да се променя техният собственик (стоки за обработка), и търговията;
  - 3) международна търговия по интернет както за корпоративните предприятия, така и за домакинствата;
  - 4) търговията и използването на активи, обект на интелектуална собственост, по света;
  - 5) работниците в чужбина, които превеждат значителни суми на своите семейства на територията на страната им (парични преводи на работници като част от личните трансфери);
  - 6) мултинационалните корпоративни предприятия, които осъществяват дейност в различни страни, за да постигнат максимална производствена ефективност и минимална обща данъчна тежест. Това може да доведе до изкуствени корпоративни структури, които да не отразяват икономическата реалност;
  - 7) използването на офшорни дружества за финансиране (предприятия със специално предназначение и други форми) за предоставяне на финансови средства за глобални дейности;
  - 8) реекспорт на стоки, а в ЕС — транспорт на стоки между държави членки след влизане в Съюза (квазитранзит);
  - 9) увеличаване на взаимовръзките в преките чуждестранни инвестиции и необходимост от установяване и разпределяне на потоците от преки инвестиции.
- 1.17 Всички тези все по-обща аспекти на глобализацията увеличават предизвикателствата за националните статистики при отчитането и точното измерване на трансграничните потоци. Дори при наличието на всеобхватна и надеждна система за събиране и измерване на данните в сектор „Останал свят“ (а следователно и за международните сметки в платежния баланс), глобализацията ще увеличи необходимостта от допълнителни усилия за поддържане на качеството на национални сметки за всички икономики и групи икономики.

ИЗПОЛЗВАНЕ НА ЕСС 2010**Рамка за анализ и политика**

- 1.18 Рамката на ЕСС може да бъде използвана за анализиране и оценка на:
- a) Структурата на цялата икономика. Примери за видове използвани измерванията са:
    - 1) добавена стойност и заетост по отрасли;
    - 2) добавена стойност и заетост по региони;
    - 3) доход, разпределен по сектори;
    - 4) внос и износ по групи продукти;
    - 5) разходи за крайно потребление по функции и групи продукти;
    - 6) образуване на основен капитал и наличности на основен капитал по отрасли;
    - 7) състав на наличностите и потоците на финансовите активи по видове активи и по сектори.
  - b) Отделни части или аспекти на икономиката. Примери за това са:
    - 1) банково дело и финанси в националната икономика;
    - 2) роля на държавното управление и финансово състояние;
    - 3) икономика на конкретен регион (в сравнение с икономиката на национално ниво);

▼ B

- 4) спестявания и дълг на домакинствата.
  - в) Развитие на икономиката във времето. Примери за това са:
    - 1) анализ на темпа на растеж на БВП;
    - 2) анализ на инфлацията;
    - 3) анализ на сезонната структура на разходите на домакинствата, базиран на тримесечни сметки;
    - 4) анализ на променливото значение на определени видове финансови инструменти във времето, например нарасналото значение на финансовите деривати;
    - 5) сравнение на отрасловите структури на националната икономика в дългосрочен план.
  - г) Цялата икономика в отношенията ѝ с други икономики. Примери за това са:
    - 1) сравнение на функциите и размера на държавното управление в държавите членки на ЕС;
    - 2) анализ на взаимозависимостта между икономиките на ЕС, **като се вземат предвид държавите членки и техните региони;**
    - 3) анализ на състава и местоназначението на износа на ЕС;
    - 4) сравнение на темпа на растеж на БВП или на разполагаемия доход на човек от населението в ЕС и други развити икономики.
- 1.19 За ЕС и неговите държави членки данните, получени от рамката на ЕСС, играят съществена роля при формулирането и наблюдението на техните икономически и социални политики.

Следните примери показват предназначението на рамката на ЕСС:

- а) наблюдение и насоки при изготвянето на макроикономическата и паричната политика в еврозоната и определяне на критерии за сближаване за икономическия и паричен съюз (ИПС), изразени в показатели от системата на национални сметки (напр. темп на растеж на БВП);
- б) определяне на критерии за процедурата при прекомерен дефицит: измерване на държавния дефицит и дълг;
- в) предоставяне на финансова помощ за регионите в ЕС: разпределянето на средства за регионите се основава на статистика на регионалните сметки;
- г) определяне на собствените ресурси в бюджета на ЕС. Те зависят от данните на национални сметки по три начина:
  - 1) общите ресурси на ЕС се определят като процент от сумата на брунтните национални доходи (БНД) на държавите членки;
  - 2) третият източник на собствени ресурси на ЕС са собствените ресурси от данък добавена стойност (ДДС). Вноските от държавите членки за този ресурс в голяма степен се определят от данните на национални сметки, защото те се използват за изчисляване на средно претеглената ставка на ДДС;
  - 3) относителните размери на вноските от държавите членки за четвъртия източник на собствени ресурси на ЕС се базират на изчисленията за техния брутен национален доход. Тези изчисления са основа за повечето плащания на държавите членки.

▼B

Характеристики на понятията на ЕСС 2010

- 1.20 За да се установи баланс между нуждите от данни и възможностите за данни, понятията в ЕСС 2010 имат няколко важни характеристики. Характеристиките по отношение на сметките са следните:
- а) международно съпоставими;
  - б) хармонизирани с други социални и икономически статистически системи;
  - в) последователни;
  - г) действащи, т.е. могат да бъдат практически измервани;
  - д) различни от повечето административни понятия;
  - е) установени и фиксирани за продължителен период от време;
  - ж) съсредоточени върху описанието на икономическите процеси в парични, лесни за наблюдение стойности;
  - з) могат да се прилагат в различни ситуации и за различни цели.
- 1.21 Понятията в ЕСС 2010 са международно съпоставими, тъй като:
- а) понятията в ЕСС 2010 съответстват на понятията в международните насоки за национални сметки, т.е. СНС 2008;
  - б) за държавите членки ЕСС 2010 е стандартът за представяне на данни за национални сметки на всички международни организации;
  - в) международната съпоставимост на понятията е от първостепенна важност при сравняване на статистиките на различни държави.
- 1.22 Понятията на ЕСС 2010 са хармонизирани с тези на други социални и икономически статистики, тъй като ЕСС 2010 използва понятия и класификации (например Статистическата класификация на икономическите дейности в Европейския съюз, рев. 2 (NACE rev. 2⁽¹⁾), които се използват при други социални и икономически статистики на държавите членки, например статистиката на промишлеността, статистиката на външната търговия и статистиката на заетостта. Концептуалните различия са сведени до минимум. Освен това понятията и класификациите в ЕСС 2010 са хармонизирани с понятията и класификациите на ООН.
- Тази хармонизация със социалните и икономическите статистики спомага за свързването и сравнението с тези данни, което гарантира качеството на данните от национални сметки. Освен това информацията, съдържаща се в тези специфични статистики, може да бъде по-добре свързана с общата статистика на националната икономика.
- 1.23 Общите понятия, използвани в рамките на националното счетоводство и в други социални и икономически статистически системи, позволяват извършване на последователни измервания. Например могат да бъдат изчислени следните съотношения:
- а) производителност, като добавена стойност на отработен час (тези данни изискват съпоставимост между понятията за добавена стойност и отработени човекочасове);
  - б) национален разполагаем доход на човек от населението (това съотношение изисква съпоставимост между понятията за национален разполагаем доход и население);
  - в) образуване на основен капитал като процент от наличностите на основен капитал (това съотношение изисква съпоставимост между определенията за потоци и наличности);

⁽¹⁾ Регламент (ЕО) № 1893/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 20 декември 2006 г. за установяване на статистическа класификация на икономическите дейности NACE Rev. 2 (ОВ L 393, 30.12.2006 г., стр. 1).

▼B

- г) държавен дефицит и държавен дълг като процент от brutния вътрешен продукт (тези данни изискват съпоставимост между понятията за държавен дефицит, държавен дълг и брутен вътрешен продукт).

Вътрешната съпоставимост на понятията позволява извличане на някои оценки като остатъчни величини, например спестяванията могат да бъдат изчислени като разлика между разполагаемия доход и разходите за крайно потребление.

- 1.24 Понятията в ЕСС 2010 се прилагат с оглед на събирането и измерването на данни. Оперативният характер е показан по няколко начина в насоките за изготвяне на сметките:

- а) дейности или позиции се описват само ако са значими по размер. Например производството на стоки за собствена сметка на домакинствата, като например тъкането на платове и изработването на керамични съдове, не се отчита като производство, защото не е значително като обем в държавите членки на ЕС;
- б) някои понятия са придружени с указания за начина, по който да бъдат оценявани. Например при определяне на потреблението на основен капитал се прави отнасяне към линейната амортизация. За изчисляване на наличността на основен капитал трябва да се прилага методът на постоянна инвентаризация, когато липсва пряка информация за наличността на дълготрайни активи. Друг пример е оценка на производството за собствена сметка: по принцип то се оценява по базисни цени, но ако е необходимо, базисните цени могат да бъдат приблизително изчислени чрез сумиране на направените разходи;
- в) възприети са и някои условности. Така например всички колективни услуги, осигурявани от държавното управление, са класифицирани като разходи за крайно потребление.

- 1.25 Въпреки това данните, необходими за статистиката на национални сметки, могат да бъдат трудни за пряко събиране, защото понятията, на които се базират, обикновено се различават от понятията в основата на административните източници на данни. Примери за административни източници са счетоводство на предприятията, данните за различни видове данъци (ДДС, данък върху доходите на физическите лица, налози върху вноса и др.), данните за социалната сигурност и данните от надзорните органи в областта на банковото дело и застраховането. Тези административни данни служат като входна информация за съставянето на национални сметки. По принцип те се трансформират, за да са в съответствие с ЕСС.

Понятията в ЕСС обикновено се различават от съответстващите им административни понятия по следните особености:

- а) административните понятия на различните държави се различават помежду си. Вследствие на това с използването на административни понятия не може да бъде постигната международна съпоставимост;
- б) административните понятия се променят с времето. Вследствие на това посредством административни понятия не може да бъде постигната съпоставимост във времето;
- в) понятията, на които се базират административните източници на данни, обикновено не са съгласувани между отделните административни системи. При все това обаче свързването и сравняването на данни, които са от първостепенна важност за съставяне на данните за националните сметки, са възможни само при използване на съгласувана съвкупност от понятия;
- г) административните понятия обикновено не са оптимални за икономически анализ и оценка на икономическата политика.

▼B

1.26 Независимо от това административните източници на данни отговарят в голяма степен на нуждите от данни на национални сметки и други статистики, тъй като:

- а) понятията и класификациите, първоначално създадени за целите на статистиката, се използват също и за административни цели, например класификацията на разходите на държавното управление по вид;
- б) административните източници на данни изрично вземат предвид (отделните) нужди от данни на статистиката; това се отнася например за системата Интрастат за осигуряване на информация относно доставките на стоки между държавите членки.

1.27 Основните понятия в ЕСС са установени и фиксирани за дълъг период от време, тъй като:

- а) те са били приети като международни стандарти за много години;
- б) в последващите международни указания за националното счетоводство много малко от съответните понятия се променят.

Тази концептуална приемственост намалява необходимостта от преизчисляване на динамични редове. Освен това тя ограничава уязвимостта на понятията спрямо национален или международен политически натиск. Поради тези причини данните за национални сметки са в състояние да служат като обективна база данни за икономическата политика и анализ.

1.28 Понятията на ЕСС 2010 са фокусирани върху описанието на икономическите процеси в парични, лесни за наблюдение стойности. Наличностите и потоците, които не са лесно наблюдаеми от парична гледна точка или които нямат ясно очертана насрещна парична стойност, не се отчитат в ЕСС.

Този принцип не се прилага стриктно, защото следва да се държи сметка и за изискването за съпоставимост и нуждите на ползвателите. Така например съпоставимостта изисква стойността на колективните услуги, предоставени от държавното управление, да се отчита като продукция, защото изплащането на компенсацията на наетите лица и покупката на всички видове стоки и услуги от държавното управление са лесно наблюдаеми от парична гледна точка. Освен това за целите на икономическия анализ и политика описването на колективните услуги на държавното управление във връзка с останалата част от националната икономика увеличава полезността на националните сметки като цяло.

1.29 Обхватът на понятията в ЕСС може да бъде илюстриран, като се вземат предвид някои важни гранични случаи.

Следните случаи се записват в рамките на производството съгласно ЕСС (вж. точки 3.07—3.09):

- а) производство на индивидуални и колективни услуги от държавното управление;
- б) производство на жилищни услуги за собствена сметка от обитаваните собствени жилища;
- в) производство на стоки за собствено крайно потребление, например селскостопански продукти;
- г) строителство за собствена сметка, включително и това на домакинствата;
- д) производство на услуги от платени домашни помощници;
- е) отглеждане на риба в рибовъдни ферми;

▼B

- ж) забранено от закона производство, доколкото всички единици по операцията участват в нея доброволно;
- з) производство, за което приходите не се декларират изцяло пред фискалните органи, например нелегално производство на текстил.
- 1.30 Следните случаи попадат извън рамките на производството и не се записват в ЕСС:
- а) битови и лични услуги, които са произведени и потребени в рамките на едно и също домакинство, например почистване, приготвяне на ястия или полагане на грижи за болни или възрастни хора;
- б) доброволни услуги, които не водят до производство на стоки, например полагане на грижи и чистене без заплащане;
- в) естествен прираст на риба в открито море.
- 1.31 ЕСС отчита цялата продукция, която е в резултат на производство и е в неговите рамки. Въпреки това продукцията от спомагателни дейности не се отчита. Всички ресурси, които се потребяват от спомагателна дейност, се разглеждат като вложени ресурси в дейността, към която тя се отнася. Ако дадено поделение, извършващо само спомагателни дейности, е статистически наблюдаемо, като са налице отделни сметки за производството, което то извършва, или ако се намира на географски различно място от поделенията, които обслужва, то трябва да бъде записано като отделна единица и да бъде разпределено към отрасловата класификация, съответстваща на основната му дейност в националните и регионалните сметки. При липсата на подходящи основни данни продукцията от спомагателната дейност може да се изчисли чрез сумиране на разходите.
- 1.32 Ако дейностите се разглеждат като производство и тяхната продукция се отчита, то съпътстващите доход, заетост, крайно потребление и други също се отчитат. Така например, тъй като производството на жилищни услуги за собствена сметка от обитавашите собствени жилища се отчита като продукция, се отчитат и доходът, и разходите за крайно потребление, които това производство генерира за обитавашите собствени жилища. Тъй като по дефиниция в производството на услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища няма вложен труд, не се отчита трудова заетост. Така се поддържа съгласуваността със системата на статистика на труда, където за притежаване на жилища не се отчита заетост. Обратното е валидно тогава, когато дейностите не се отчитат като производство: произведените и потребени в рамките на едно домакинство битови услуги не генерират доход и разходи за крайно потребление и при тях няма трудова заетост.
- 1.33 ЕСС също така определя условности относно:
- а) оценката на продукцията на държавното управление;
- б) оценката на продукцията на застрахователните услуги и на косвено измерените услуги на финансовите посредници;
- в) отчитането на колективни услуги, предоставени от държавното управление, като разходи за крайно потребление, а не като междинно потребление.

Класификация по сектори

- 1.34 Секторните сметки са създадени чрез разпределяне на единиците по сектори и това позволява операциите и балансиращите позиции по сметките да бъдат представени по сектори. Представянето по сектори разкрива много ключови измервания за целите на икономическата и фискалната политика. Основните сектори са домакинства, държавно управление, предприятия (финансови и нефинансови), нетърговски организации, обслужващи домакинствата, и останал свят.

▼B

Важно е разграничението между пазарна и непазарна дейност. Субект под контрола на държавното управление, който се оказва пазарно корпоративно предприятие, се класифицира в сектора на корпоративните предприятия извън сектор „Държавно управление“. Така дефицитът и дългът на корпоративното предприятие няма да бъдат част от дефицита и дълга на консолидирания държавен бюджет.

- 1.35 Важно е да се определят ясни и солидни критерии за определяне и отнасяне по сектори.

Държавният сектор се състои от всички резидентни институционални единици в икономиката, които се контролират от държавното управление. Частният сектор се състои от всички останали резидентни единици.

Таблица 1.1 представя критериите, използвани за разграничаване между държавен и частен сектор, в държавния сектор — между сектора на държавното управление и сектора на държавните корпоративни предприятия, в частния сектор — между сектора на нетърговските организации, обслужващи домакинствата, и сектора на частните корпоративни предприятия.

Таблица 1.1

Критерии	Контролирани от държавното управление (държавен сектор)	Под частен контрол (частен сектор)
Непазарна продукция	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“
Пазарна продукция	Държавни корпоративни предприятия	Частни корпоративни предприятия

- 1.36 Контролът се определя като способността за определяне на общата политика или програма на дадена институционална единица. Повече подробности относно определението на понятието „контрол“ се съдържат в точки 2.35—2.39.

- 1.37 Разграничаването между пазарна и непазарна продукция и класифицирането на субектите от държавния сектор в сектора на държавното управление или в сектора на корпоративните предприятия зависи от следното правило:

Дадена дейност се смята за пазарна, когато съответстващите стоки и услуги се търгуват при следните условия:

- 1) продавачите се стремят да максимизират печалбите си в дългосрочен план, като продават стоки и услуги свободно на пазара на всеки, който е готов да заплати поисканата цена;
- 2) купувачите целят да постигнат максимална полза предвид ограничените си ресурси, като купуват продуктите, които отговарят най-добре на техните нужди на предложената цена;
- 3) ефективни пазари съществуват, когато продавачите и купувачите имат достъп до пазара и информация за него. Един ефективен пазар може да функционира дори ако тези условия не са съвършено изпълнени.

- 1.38 Детайлизацията в рамката от понятия на ЕСС предлага възможност за гъвкавост: някои понятия не са изрично представени в ЕСС, но независимо от това могат да бъдат лесно получени от системата. Един примерен случай е създаването на нови сектори чрез прегрупиране на определените в ЕСС подсектори.

▼B

- 1.39 Гъвкавост е възможна и чрез въвеждане на допълнителни критерии, които не влизат в противоречие с логиката на системата. Например тези критерии могат да позволят съставяне на подсекторните сметки в зависимост от степента на заетост в производствените единици или от размера на доходите за домакинствата. При заетостта може да се въведе подкласифициране по степен на образование, възраст и пол.

Сателитни сметки

- 1.40 За някои нужди от данни следва да се съставят отделни сателитни сметки.

Примери за това са:

- а) социални матрици (МСС);
- б) роля на туризма в националната икономика;
- в) анализ на разходите и финансирането на здравеопазването;
- г) научноизследователска и развойна дейност, призната като капиталообразуване на интелектуалната собственост;
- д) признаване на човешкия капитал като актив в националната икономика;
- е) анализ на дохода и разходите на домакинствата на базата на микроориентираните понятия за доход и разходи;
- ж) взаимодействие между околната среда и икономиката;
- з) производство в рамките на домакинствата;
- и) анализ на промените в благосъстоянието;
- й) анализ на разликите между данните в националните сметки и данните от счетоводството на предприятията и на тяхното влияние върху стоковите и фондовите пазари;
- к) оценка на данъчните приходи.

- 1.41 Сателитните сметки обслужват такива нужди от данни чрез:

- а) показване на допълнителна информация, където е необходимо, и изключване на излишните подробности;
- б) разширяване на обхвата на отчетната рамка посредством добавяне на непарична информация, например за замърсяването на околната среда и екологичните активи;
- в) промяна на някои основни понятия, например чрез разширяване на понятието за капиталообразуването чрез включване на разходите за образование.

- 1.42 Социалната матрица (МСС) представя в матричен вид връзките между таблиците „Ресурс—използване“ и секторните сметки. МСС осигурява допълнителна информация за равнището и състава на заетостта посредством подразделяне на компенсацията на наетите лица по видове наети лица. Това подразделяне се прилага както за използването на труда по отрасли, посочени в таблиците за използването, така и за предлагането на труд по социално-икономически подгрупи, както е посочено в сметка „Разпределение на първичния доход“ за подсекторите на сектор „Домакинства“. По този начин предлагането и използването на различните категории труд се представят систематично.

- 1.43 В сателитните сметки всички основни понятия и класификации на основната рамка на ЕСС 2010 се запазват. Промени в понятията се въвеждат само когато това е целта на сателитната сметка. В такива случаи сателитната сметка съдържа и таблица, която показва връзката между основните агрегати в сателитната сметка и тези от основната рамка. По този начин основната рамка запазва своята роля на референтна рамка и едновременно с това се удовлетворяват по-специфични нужди.

▼ B

- 1.44 По принцип основната рамка не включва измерване на наличности и потоци, които не са лесно наблюдаеми в парично изражение (или без ясна срещуположна парична стойност). Поради тяхното естество анализът на такива наличности и потоци обикновено също се прави на базата на статистически изчисления в непарично изражение, например:
- a) производството в рамките на домакинствата може да се опише чрез часовете, разпределени за други видове използване;
  - b) образованието може да бъде описано от гледна точка на вида образование, броя на учениците, средния брой години за обучение преди получаването на диплома и други;
  - в) ефектът от замърсяването на околната среда може да се опише от гледна точка на промените на броя на живите видове, здравословното състояние на дърветата в горите, обема на отпадъците, количествата на въглероден окис и радиация и други.
- 1.45 Сателитните сметки позволяват такава статистика в непарични единици да бъде свързана с националните сметки в основната рамка. Използването на класификациите, приложени в основната рамка, за тази непарична статистика позволява да се направи връзката, например класификация по видове домакинства или класификацията по отрасли. По този начин се постига една разширена съгласувана рамка. Тази рамка може след това да служи като база данни за анализи и оценка на взаимовръзките между променливите в основната рамка и променливите в разширената рамка.
- 1.46 Основната рамка и нейните основни агрегати не описват промените в благосъстоянието. Разширените сметки могат да бъдат съставени така, че да включват също и условни парични стойности, например:
- a) битови и лични услуги, произведени и потребени в едно и също домакинство;
  - b) промени във времето за почивка;
  - в) удобства и неудобства на градския живот;
  - г) неравномерност при разпределението на дохода между лицата.
- 1.47 Разширените сметки могат също да прекласифицират крайните разходи за „неизбежни нужди“ (например отбрана) като междинно потребление, тоест като потребление, което не допринася за благосъстоянието. По подобен начин вредите, дължащи се на наводнения и други природни бедствия, могат да бъдат класифицирани като междинно потребление, тоест като намаление на (абсолютното) благосъстояние. По този начин може да се направи опит за създаване на съвсем приблизителен и много несъвършен показател за промените в благосъстоянието. Благосъстоянието обаче има много измерения, повечето от които не са добре представени в парично изражение. Следователно едно по-добро решение за измерване на благосъстоянието е за всяко измерение да се използват отделни показатели и мерни единици. Показателите биха могли да бъдат например детска смъртност, продължителност на живот, грамотност на възрастното население и национален доход на човек от населението. Тези показатели биха могли да бъдат включени в сателитна сметка.
- 1.48 За да се постигне съгласувана международно съвместима рамка, административните понятия не се използват в ЕСС. Независимо от това за всякакви национални цели получаването на данни, базирани на административни понятия, може да бъде много полезно. Така например за оценяване на данъчните приходи е необходима статистика за облагаемите доходи. Тази статистика може да бъде осигурена чрез някои промени в статистиката на национални сметки.

▼B

- 1.49 Един подобен подход би могъл да се възприеме и за понятия, които се използват при националната икономическа политика, например:
- а) понятието за инфлация, използвана за увеличаване на пенсиите, на обезщетенията за безработица или на възнагражденията на държавните служители;
  - б) понятието за данъци, осигурителни вноски, държавно управление и държавен сектор, които се използват при дискутиране на оптималния размер на държавния сектор;
  - в) понятието за „стратегически“ сектори/отрасли, използвано в националната икономическа политика или икономическата политика на ЕС;
  - г) понятието за „бизнес инвестиции“, използвано в националната икономическа политика;
  - д) таблица, съдържаща пълно записване на пенсиите.
- Сателитните сметки или допълнителните таблици могат да отговорят на тези нужди от данни.

ЕСС 2010 и СНС 2008

- 1.50 ЕСС 2010 се основава на понятията от СНС 2008, която съдържа насоки за националното счетоводство за всички държави по света. Независимо от това, налице са няколко различия между ЕСС 2010 и СНС 2008:
- а) Различия в представянето:
    - 1) в ЕСС 2010 съществуват отделни глави за операции с продукти, разпределителни операции и финансови операции. За разлика от това при СНС 2008 тези операции се обясняват в глави, подредени по сметки, например глави за сметка „Производство“, сметка „Първично разпределение на дохода“, капиталовата сметка и сметка на сектор „Останал свят“;
    - 2) ЕСС 2010 описва дадено понятие чрез определение и изброяване на това, което се включва и изключва от него. СНС 2008 обикновено описва понятията в по-общ смисъл и обяснява логиката, която стои зад приетите условия.
  - б) Понятията в ЕСС 2010 в няколко случая са по-конкретни и точни, отколкото понятията в СНС 2008:
    - 1) СНС 2008 не съдържа специфични критерии за разграничаване между пазарна продукция, продукция за собствено крайно използване и непазарна продукция. Затова ЕСС въведе по-подробни насоки за осигуряване на единен подход;
    - 2) ЕСС 2010 приема, че няколко вида производства на стоки от страна на домакинствата, като например тъкането на платове и изработването на мебели, не са значителни по своя обем в държавите членки и следователно не е необходимо да бъдат отчетани;
    - 3) ЕСС 2010 се позовава на институционални споразумения в ЕС, като например системата Интрастат за отчитане на потоци на стоки в ЕС и вноските от държавите членки към ЕС;
    - 4) ЕСС 2010 съдържа специфични за ЕС класификации, например класификации на продуктите по дейности (КПД)⁽¹⁾ за продуктите и NACE Rev. 2 за икономическите дейности (и двете са хармонизирани със съответните класификации на ООН);
    - 5) ЕСС 2010 съдържа допълнителна класификация за всички външни операции: те са разделени на операции между резиденти на ЕС и операции с резиденти извън ЕС;

⁽¹⁾ Регламент (ЕО) № 451/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 г. за установяване на нова статистическа класификация на продуктите по дейности (КПД) (ОВ L 145, 4.6.2008 г., стр. 65).

▼B

- б) ЕСС 2010 съдържа преформулиране на подсекторите на СНС 2008 за сектор „Финансови предприятия“, за да се отговори на нуждите на европейския паричен съюз. ЕСС 2010 може да бъде по-конкретна от СНС 2008, тъй като ЕСС 2010 се прилага предимно за държавите членки. За нуждите от данни на Съюза ЕСС следва също да бъде по-конкретна.

ЕСС 2010 и ЕСС 95

1.51 ЕСС 2010 се различава от ЕСС 95 както по обхват, така и по понятия. Повечето от разликите съответстват на разликите между СНС 1993 и СНС 2008. Главните разлики са:

- а) признаването на научноизследователската и развойната дейност като капиталобразуване, водещо до активи, обект на интелектуална собственост. Тази промяна се записва в сателитна сметка и се включва в основните сметки, когато може да се наблюдава достатъчна стабилност и хармонизация на измерванията между отделните държави членки;
- б) разходите за оръжейни системи, които отговарят на общото определение за активи, са класифицирани като образуване на основен капитал, а не като междинни разходи;
- в) за пазарното производство бе въведено аналитичното понятие за капиталовите услуги, така че може да се изготви допълнителна таблица, която показва тези услуги като компонент на добавената стойност;
- г) рамката на финансовите активи бе разширена, за да включва по-голям спектър от договори за финансови деривати;
- д) нови правила за записване на пенсионните права. В сметките бе въведена допълнителна таблица, която позволява да се записват оценки за всички права на социално осигуряване, независимо дали са финансирани или нефинансирани. В тази таблица се предоставя пълната информация, необходима за всеобхватен анализ, като се посочват правата и свързаните с тях потоци за всички частни и държавни пенсионни схеми, финансирани или нефинансирани, включително и пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност;
- е) правилата за промяна на собствеността на стоките се прилагат повсеместно, което доведе до промяна в записването на търговията и на стоките, изпратени за обработка, както в чужбина, така и в националната икономика. В резултат на това стоките, изпратени за обработка в чужбина, се записват нето, докато в СНС 1993 и ЕСС 95 те се записваха бруто. Тази промяна има важни последици за записването на тези дейности в рамката „Ресурс—използване“;
- ж) дават се повече насоки за финансовите предприятия като цяло и конкретно за предприятията със специално предназначение (ПСП). Третирането на контролирани от държавното управление ПСП в чужбина бе променено с цел да се гарантира, че пасивите на ПСП са отразени в сметките на държавното управление;
- з) третирането на супердивидентите, изплатени от държавни корпоративни предприятия, бе изяснено, т.е. те трябва да се третират като извънредни плащания и разпределение на собствен капитал;
- и) бяха определени принципите на третиране на публично-частните партньорства, а третирането на реструктуриращите агенции бе разширено;
- й) операциите между държавното управление и държавните корпоративни предприятия, както и с дружества за секюритизация, бяха изяснени с цел да се подобри отчитането на позиции, които биха могли да повлияят значително на държавния дълг;

▼B

к) третирането на кредитните гаранции бе пояснено и бе въведено ново третиране за стандартизираните кредитни гаранции, като експортните кредитни гаранции и студентските кредитни гаранции. Новото третиране се изразява в това, че в сметките трябва да бъдат вписвани финансов актив и пасив, съответстващи на предявимата претенция по гаранцията.

1.52 Промените в ЕСС 2010 в сравнение с ЕСС 95 не се ограничават до промени в понятията. Има големи различия в обхвата, като се добавени нови глави за сателитните сметки, сметките на държавното управление и сметките на сектор „Останал свят“. Има и значително разширяване на главите за тримесечните сметки и регионалните сметки.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ЕСС 2010 КАТО СИСТЕМА

1.53 Основните характеристики на системата са:

- а) статистически единици и техните групировки;
- б) потоци и наличности;
- в) система от сметки и агрегати;
- г) рамка „Input-output“.

Статически единици и техните групировки

1.54 Системата ЕСС 2010 използва два вида единици и два съответстващи начина на подразделяне на икономиката, които са доста различни и обслужват отделни аналитични цели.

1.55 Първата цел — описване на дохода, разходите и финансовите потоци, както и балансите, се постига чрез групиране на институционалните единици в сектори на базата на техните основни функции, поведение и цели.

1.56 Втората цел — да се опишат производствените процеси и да се направи анализ на вложените ресурси/продукцията, се постига, като системата групира местните единици по видове дейност (местни ЕВД) в отрасли на базата на техния вид дейност. Една дейност се характеризира чрез вложените продукти, чрез производствения процес и чрез произведената продукция.

Институционални единици и сектори

1.57 Институционалните единици са стопански субекти, които са в състояние да притежават стоки и активи, да поемат задължения и да участват в икономически дейности и операции с други единици от свое име. За целите на системата ЕСС 2010 институционалните единици са групирани в пет взаимно изключващи се вътрешни институционални сектора:

- а) нефинансови предприятия;
- б) финансови предприятия;
- в) държавно управление;
- г) домакинства;
- д) нетърговски организации, обслужващи домакинствата.

Петте сектора, взети заедно, съставят цялата национална икономика. Всеки сектор е разделен на подсектори. Системата ЕСС 2010 осигурява възможност за съставяне на пълен комплект от сметки за потоците и от баланси за всеки сектор и подсектор, както и за цялата икономика. Нерезидентните единици могат да си взаимодействат с тези пет вътрешни сектора, като взаимодействията им са между петте вътрешни сектора и шестия институционален сектор — „Останал свят“.

▼ B**Местни ЕВД и отрасли**

- 1.58 Когато институционалните единици извършват повече от една дейност, те се разделят по видове дейности. Местните ЕВД позволяват да се направи това представяне.

Дадена местна ЕВД групира в качеството си на производител всички части на институционалната единица, които са разположени на едно място или на близо разположени места и които допринасят за осъществяване на дейности на ниво клас (ниво от 4 цифри) от NACE Rev. 2.

- 1.59 Местните ЕВД се регистрират за всяка второстепенна дейност. Независимо от това, ако не са налични счетоводни документи за отделно описване на подобни дейности, местната ЕВД ще съчетава няколко второстепенни дейности. Групата на всички местни ЕВД, ангажирани в един и същ или сходен вид дейност, образуват отрасъл.

Една институционална единица обхваща една или повече местни ЕВД; една местна ЕВД принадлежи към една-единствена институционална единица.

- 1.60 За анализ на производствения процес се използва аналитична единица за производство. Тази единица е наблюдаема само когато дадена местна ЕВД произвежда един вид продукция, без да извършва второстепенни дейности. Тази единица е известна като единица за хомогенно производство. Групираните на тези единици съставляват хомогенни икономически дейности.

Резидентни и нерезидентни единици; „Общо за икономиката“ и „Останал свят“

- 1.61 „Общо за икономиката“ се дефинира от гледна точка на резидентните единици. Дадена единица е резидентна единица за дадена държава, когато тя има център на основен икономически интерес на икономическата територия на тази държава, т.е. когато участва за продължителен период от време (една година или повече) в икономическите дейности на тази територия. Институционалните сектори, посочени в точка 1.57, са групи от резидентни институционални единици.

- 1.62 Резидентните единици участват в операции с нерезидентни единици (т.е. единици, които са резидентни за други икономики). Тези операции са външните операции на икономиката и са групирани в сметката на сектор „Останал свят“, който играе роля, сходна с тази на институционален сектор, макар че нерезидентните единици са включени само дотолкова, доколкото участват в операции с резидентни институционални единици.

- 1.63 Условните резидентни единици, разглеждани в системата ЕСС 2010 като институционални единици, се определят като:

- а) тези части от нерезидентните единици, които имат център на основен икономически интерес (обикновено, които участват в икономически операции за една година или повече) на икономическата територия на държавата;
- б) нерезидентни единици в качеството им на собственици на земя или сгради на икономическата територия на държавата, но само по отношение на операциите, свързани с тази земя или сгради.

Потоци и наличности

- 1.64 Вписват се два основни вида информация: потоци и наличности.

Потоците представляват действия и последици от събития, които са извършени или са се случили в рамките на даден период от време, докато наличностите представляват състояние към определен момент от времето.

▼ **B****Потоци**

1.65 Потоците отразяват създаването, трансформирането, обмяна, трансфера или загубата на икономическа стойност. Те включват промени в стойността на активите или пасивите на институционалните единици. Икономическите потоци са два вида: операции и други изменения в активите.

Операциите се отразяват във всички сметки и таблици, където се отразяват потоците, с изключение на сметка „Други изменения в обема на активите“ и сметка „Преоценки“. Другите изменения в активите се записват само в тези две сметки.

Елементарните операции и другите потоци се групират в сравнително малък брой видове според техния характер.

Операции

1.66 Операцията е икономически поток, който е взаимодействие между институционални единици по взаимно съгласие или е действие в рамките на институционална единица, което е удобно да се третира като операция поради това, че единицата оперира в две различни качества. Операциите са разделени на четири основни групи:

- а) операции с продукти: описват произхода (вътрешна продукция или внос) и използването (междинно потребление, крайно потребление, капиталообразуване — включително потребление на основен капитал — или износ) на продуктите;
- б) разпределителни операции: описват начина, по който добавената стойност, която е формирана от производство, се разпределя към труд, капитал и държавно управление, както и преразпределението на доходите и имуществото (подоходни данъци, данъци върху имуществото и други трансфери);
- в) финансови операции: описват нетното придобиване на финансови активи или нетното натрупване на пасиви за всеки вид финансов инструмент. Подобни операции възникват като срещуположни на нефинансови операции, както и като операции, включващи само финансови инструменти;
- г) операции, които не са включени в горепосочените три групи: придобиване минус отписване на непроизведени нефинансови активи.

Характеристики на операциите

Операции между институционалните единици и вътрешни операции

1.67 Повечето операции са взаимодействия между две или повече институционални единици. Въпреки това системата ЕСС 2010 отчита като операции някои действия в рамките на самите институционални единици. Целта на отчитането на тези вътрешни операции е да се представи една по-полезна за целите на анализа картина за продукцията, крайното използване и разходите.

1.68 Потреблението на основен капитал, което се отчита като разход в системата ЕСС 2010, е вътрешна операция. Повечето от другите вътрешни операции са операции с продукти, които в общия случай се отчитат, когато институционалните единици, действащи както като производители, така и като крайни потребители, избират да потребяват част от продукцията, която са произвели. Това често се случва при домакинствата и в държавното управление.

1.69 Всяка собствена продукция, потребена за крайно използване в рамките на една и съща институционална единица, се отчита. Собствената продукция, използвана за междинно потребление в рамките на една и съща институционална единица, се отчита само тогава, когато производството и междинното потребление се извършват в различни местни ЕВД в рамките на една и съща институционална единица. Продукцията, която е произведена и използвана като междинно потребление в рамките на една и съща местна ЕВД, не се отчита.

▼ B**Парични и непарични операции**

- 1.70 Операциите са парични, когато участващите единици извършват или получават плащания или натрупват пасиви или получават активи, които са изразени в парични единици.

Операциите, при които не се извършва разплащане в брой или размяна на активи или пасиви, изразени в парични единици, представляват непарични операции. Вътрешните операции представляват непарични операции. Непарични операции, в които участват повече от една институционални единици, са налице, когато се извършват операции с продукти (бартер на продукти), разпределителни операции (възнаграждения в натура, трансфери в натура и др.) и други операции (бартер на произведени нефинансови активи). Системата ЕСС 2010 отчита всички операции в парично изражение. Следователно стойностите, които трябва да бъдат отчетени за непаричните операции, трябва да се измерят косвено или да се оценят по друг начин.

Възмездни операции и безвъзмездни операции

- 1.71 Операциите, които включват повече от една единица, са два вида: те могат да бъдат „нещо за нещо“, т.е. възмездни операции, или могат да бъдат „нещо за нищо“, т.е. безвъзмездни операции. Възмездните операции представляват обмен между институционални единици, т.е. възмездно предоставяне на стоки, услуги или активи, например срещу пари. Безвъзмездните операции са плащания в брой или в натура от една институционална единица на друга, без да се получава нещо в замяна. Възмездните операции попадат в четирите групи операции, докато безвъзмездните са главно разпределителни операции, например данъци, помощи по социалното подпомагане или дарения. Тези безвъзмездни операции се наричат трансфери.

Прегрупираны операции

- 1.72 Операциите се отчитат по същия начин, по който се появяват при участващите институционални единици. Въпреки това някои операции се прегрупират с цел по-ясното представяне на съответните икономически връзки. Операциите могат да бъдат прегрупирани по три начина: пренасочване, разделяне и идентификация на основната страна по операцията.

Пренасочване

- 1.73 Операция, която за участващите единици е извършена пряко между единиците А и В, може да бъде записана в сметките като извършена непряко чрез трета единица Б. Така една операция между А и В се отчита като две операции: една между А и Б, и една между Б и В. В този случай операцията е пренасочена.
- 1.74 Пример на пренасочване е начинът, по който се записват по сметките осигурителните вноски за сметка на работодателите, пряко платени от последните към фондовете за социално осигуряване. Системата отчита тези плащания като две операции: работодателите плащат осигурителните вноски на наетите си лица и служителите плащат същите осигурителни вноски към фондовете за социално осигуряване. Както при всички пренасочвания, целта е да се изрази присъщата на операцията икономическа същност, която в този случай е да се покажат осигурителните вноски за сметка на работодателите като вноски, платени в полза на наетите лица.
- 1.75 Един друг вид пренасочване е този, при който операциите се отчитат като извършени между две или повече институционални единици, макар че според участващите страни не се извършва никаква операция. Пример е третирането на дохода от собственост, реализиран от инвестирането на някои застрахователни резерви и който се задържа от застрахователните дружества. Системата отчита този доход от собственост като платен от застрахователните дружества на притежателите на полици, които след това плащат същата сума обратно на застрахователните дружества като допълнителна премия.

▼ B**Разделяне**

- 1.76 Когато операция, която за участващите страни е една операция, се отчита като две или повече различно класифицирани операции, тази операция е разделена. Разделянето не предполага включването на допълнителни единици в операциите.
- 1.77 Плащането на премии по общо застраховане е типична разделена операция. Макар че притежателите на полици и застрахователите считат тези плащания за една операция, системата ЕСС 2010 я разделя на две твърде различни една от друга операции: плащания в замяна на предоставени услуги по общо застраховане и нетни премии по общо застраховане. Отчитането на продажбата на даден продукт като продажба на продукт и продажба на търговска надбавка е друг пример за разделяне.

Идентификация на основната страна по операцията

- 1.78 Когато една единица извършва операция от името на друга единица (принципал) и е финансирана от нея, тази операция се отчита единствено в сметките на принципала. По правило този принцип не следва да се разширява, като например се прави опит данъци или субсидии да се разпределят към крайни платци или крайни бенефициери на базата на приемането на хипотези.

Пример за това е събирането на данъци от една единица на държавното управление от името на друга. Данъкът се разпределя към единицата на държавното управление, която упражнява правомощието да налага данъка (като принципал или чрез делегиране на правомощието от страна на принципала) и има правото окончателно да определя или да променя ставката на данъка.

Гранични случаи

- 1.79 Определението за операция предполага, че взаимодействието между институционални единици се извършва по взаимно съгласие. Когато една операция се извършва по взаимно съгласие, това предполага предварителното знание и съгласие на засегнатите институционални единици. Плащането на данъци, глоби и санкции става по взаимно съгласие, при което платецът е гражданин, подчинен на законодателството на държавата. Въпреки това конфискацията на активи без изплащане на компенсация не се счита за операция, даже когато е наложена от законодателството.

Незаконните икономически дейности се смятат за операции, когато всички участващи единици извършват дейността по взаимно съгласие. Следователно покупките, продажбите или бартерите на забранени наркотични вещества или открадната собственост са операции, докато кражбата не е.

Други изменения в активите

- 1.80 Други изменения в активите отчитат промените, които не са в резултат на операции. Те са:

а) други изменения в обема на активите и пасивите; или

б) холдингова печалба и загуба.

Други изменения в обема на активите и пасивите

- 1.81 Други изменения в обема на записите за активите и пасивите се разделят на три основни категории:

а) нормално възникване и отпадане на активи, като това не се дължи на операции;

б) изменения в активите и пасивите, дължащи се на изключителни, непредвидени събития, които не са с икономически характер;

в) промени в класификацията и структурата.

▼ B

- 1.82 Примери за изменения в рамките на категорията, посочена в точка 1.81, буква а), са откриването или изчерпването на подпочвени активи, както и естественят прираст на неотглеждани животни и растителни култури. Примери за изменения в рамките на категорията, посочена в точка 1.81, буква б), са загуби на активи поради природни бедствия, войни или тежки престъпления. Едностранично опрощаване на дълг и конфискацията на активи без изплащане на компенсация също принадлежат към категория б). Пример за изменения в рамките на категорията, посочена в точка 1.81, буква в), е прекласифицирането на институционална единица от един сектор в друг.

Холдингова печалба и загуба

- 1.83 Холдинговата печалба и загуба се получават в резултат на промени в цените на активите. Те възникват за всички видове финансови и нефинансови активи, както и за пасивите. Холдинговата печалба и загуба засягат притежателите на активи и пасиви единствено в резултат на държането на активите или пасивите във времето, без те да търпят каквато и да е трансформация.
- 1.84 Холдинговата печалба и загуба, които са измерени на база текущи пазарни цени, се наричат номинална холдингова печалба и загуба. Те могат да бъдат разделени на неутрална холдингова печалба и загуба, които отразяват промените на общото ниво на цените, и реална холдингова печалба и загуба, които отразяват промените на цените на активите извън изменението на общото ниво на цените.

Наличности

- 1.85 Наличностите са активите и пасивите, държани в даден момент от времето. Наличностите се отчитат в началото и в края на всеки отчетен период. Сметките, които показват наличностите, се наричат баланси.
- 1.86 Наличностите се отчитат също и за населението и заетостта. Тези наличности обаче се отчитат като средни стойности за отчетния период. Наличности се отчитат за всички активи в рамките на системата; тоест за финансови активи и пасиви, както и за нефинансови активи, които са както произведени, така и непроизведени. При все това обаче обхватът е ограничен до тези активи, които се използват за икономическа дейност и които са обект на права на собственост.
- 1.87 Следователно не се отчитат наличности за активи като човешки капитал и природни ресурси, които не са притежавани.

В своите рамки системата ЕСС 2010 е изчерпателна по отношение както на потоци, така и на наличности. Това предполага, че всички изменения на наличностите могат да бъдат изцяло обяснени с помощта на отчетените потоци.

Системата от сметки и агрегати**Правила за отчитане**

- 1.88 В дадена сметка се отчитат измененията в стойността за дадена единица или сектор според естеството на икономическите потоци, отразени в сметката. Това е таблица с две колони. Текущите сметки са тези, които показват производството, формирането и предназначението на дохода, разпределението и преразпределението на дохода и неговото използване. Сметките с натрупване са капиталовата сметка и финансовата сметка, както и сметките „Други изменения в обема“.

Терминология за двете страни на сметките

- 1.89 Системата ЕСС 2010 показва „ресурсите“ в дясната страна на текущите сметки, където са представени операциите, които добавят икономическа стойност на единица или сектор. Лявата страна на сметките показва „използването“ — операциите, които намаляват икономическата стойност. Дясната страна на сметките с

▼ B

натрупване показва „измененията в пасивите и нетната стойност“, а лявата им страна показва „измененията в активите“. Балансите се представят с „пасиви и нетна стойност“ (разликата между активите и пасивите) в дясната страна и „активи“ в лявата. Сравнението на два последователни баланса показва измененията на пасивите и нетната стойност, както и измененията на активите.

- 1.90 В ЕСС се прави разграничение между юридическа собственост и икономическа собственост. Критерият за отчитане на трансфера на стоки от една единица към друга е преминаването на икономическата собственост от едната единица към другата. Юридическият собственик е единицата, която според законодателството има право на ползите от владението. Въпреки това юридическият собственик може да сключи договор с друга единица, която да поеме рисковете и ползите от потребяването на произвежданите стоки в замяна на уговорено плащане. По своя характер споразумението е финансов лизинг, при който плащанията отразяват само предоставянето на актива на разположение на заемателя от страна на собственика. Например когато банка юридически притежава самолет, но сключва финансов лизинг с авиокомпания, която да използва самолета, тогава авиокомпанията се смята за собственик на самолета, що се отнася до операциите по сметките. Същевременно тъй като се записва, че авиокомпанията купува самолета, се отчита заем, предоставен от банката на авиокомпанията, който отразява дължимите в бъдеще суми за използването на самолета.

Двустранно записване/четиристранно записване

- 1.91 За дадена единица или сектор националното счетоводство се базира на принципа на двустранното записване. Всяка операция се записва два пъти, веднъж като ресурс (или промяна на пасивите) и веднъж като използване (или изменение на активите). Общата сума на операциите, записани като ресурси или промени в пасивите, и общата сума на операциите, записани като използване или изменения на активите, трябва да бъдат равни, като това позволява проверка на последователността на сметките.
- 1.92 Националните сметки — с всички единици и всички сектори — се базират на принципа на четиристранното записване, тъй като повечето операции включват две институционални единици. Всяка операция се записва два пъти от двамата участника в операцията. Така например социалните плащания в брой, извършени от единица на държавното управление в полза на дадено домакинство, се отчитат в сметките на държавното управление като използване при трансферите и като отрицателно придобиване на активи при валутата и депозитите; в сметките на сектор „Домакинства“ те се отчитат като ресурс при трансферите и като придобиване на активи при валутата и депозитите.
- 1.93 Операциите в рамките на една и съща единица (като например потреблението на продукция от същата единица, която я е произвела) изискват само две записвания, чиито стойности трябва да бъдат изчислени.

Оценка

- 1.94 С изключение на някои променливи, които се отнасят до населението и труда, системата ЕСС 2010 показва всички потоци и наличности в парично изражение. Потоците и наличностите се измерват в съответствие с тяхната обменна стойност, т.е. стойността, по която потоците и наличностите фактически се обменят или биха могли да бъдат обменени за пари в брой. Следователно за ЕСС пазарните цени са база за оценка.
- 1.95 В случая на парични операции и активи и пасиви в брой необходимите стойности са директно налични. В повечето други случаи най-добрият метод за оценка е да се използват пазарните цени за аналогични стоки, услуги или активи. Този метод се използва например при бартер и при услугите на обитаваните от собствениците жилища. Когато не съществуват пазарни цени за

▼B

аналогични стоки, като например за непазарни услуги, произведени от държавното управление, оценката се прави чрез сумиране на производствените разходи. Ако няма пазарни цени за сравнение и разходите не са налични, потоците и наличностите могат да бъдат оценени по сконтирана настояща стойност на очакваните бъдещи приходи. Този метод трябва да се използва само в краен случай.

- 1.96 Наличностите се оценяват по текущи цени към момента, за който се отнася балансът, а не към момента на производството или придобиването на стоките или активите, които образуват наличностите. Необходимо е оценяването на наличностите да се извършва по тяхната изчислена записана текуща стойност на придобиване или по производствени разходи.

Специални правила за оценка, отнасящи се за продуктите

- 1.97 В резултат на транспортни разходи, търговски надбавки и данъци минус субсидии върху продуктите производителят и потребителят на даден продукт обикновено възприемат неговата стойност по различен начин. За да се придържа колкото е възможно по-близо до гледните точки на участниците в операцията, системата ЕСС 2010 отчита всички видове използване по цени на купувач, които включват транспортни разходи, търговски надбавки и данъци минус субсидии върху продуктите, докато самата продукция се отчита по базисни цени, които изключват тези елементи.

- 1.98 Вносът и износът на продукти се отчитат като стойности на границата. Общият внос и износ се оценяват на митническата граница на износителя или франко борд (free on board — FOB). Транспортните и застрахователните услуги, предоставени от чуждестранни лица между границите на вносителя и износителя, не се включват в стойността на стоките, а се отчитат като услуги. Тъй като получаването на стойности FOB за подробна разбивка по продукти може да се окаже невъзможно, таблиците, съдържащи подробности за външната търговия, показват вноса, оценен на митническата граница на вносителя (стойност CIF). Всички транспортни и застрахователни услуги до границата на вносителя са включени в стойността на внесените стоки. Доколкото тези услуги засягат вътрешните услуги, в сметките се въвежда обща корекция FOB/CIF.

Оценка в съпоставими цени

- 1.99 Оценката в съпоставими цени означава оценяване на потоците и наличностите за отчетния период по цени от предходен период. Целта на оценката в съпоставими цени е да се разграничат измененията във времето на стойностите на потоците и наличностите на изменения в цената и на изменения в обема. Потоците и наличностите по съпоставими цени са описани в обемно изражение.
- 1.100 Много потоци и наличности, например доходът, нямат собствено ценово и количествено измерение. Въпреки това покупателната способност на тези променливи може да бъде получена посредством дефлирането на текущите стойности с подходящ ценови индекс, например ценовия индекс за крайно национално използване, като се изключат измененията на запасите. Дефлираните потоци и наличности също се описват в реално изражение. Един пример е реалният разполагаем доход.

Време на отчитането

- 1.101 Потоците се отчитат на начислена база, т.е. при създаване, трансформиране или загуба на икономическата стойност или при възникване, трансформиране или отпадане на вземания или задължения.
- 1.102 Производството се отчита, когато е произведено, а не когато е било платено от купувача. Продажбата на актив се отчита, когато активът сменя своя собственик, а не при извършване на съответстващото плащане. Лихвата се отнася за отчетния период, за който се натрупва, независимо от това дали е платена през този период. Отчитането на начислена база се прилага за всички потоци, парични или непарични, в единиците, както и за потоците между единиците.

▼ B

- 1.103 Може да е необходимо този подход да се прилага по-гъвкаво за данъците и другите потоци, отнасящи се до държавното управление, които често се отчитат на касова основа в сметките на държавното управление. Може да е трудно да се извърши прецизна трансформация на тези потоци от касова основа към начислена база и затова може да се използва приблизителен метод.
- 1.104 Като изключение от общите правила за отчитане на данъците и осигурителните вноски, дължими на държавното управление, те могат да бъдат отчетени с приспадане на частта, която е малко вероятно да бъде събрана, или ако тази част е включена, тя се компенсира за същия отчетен период чрез капиталов трансфер от държавното управление към съответните сектори.
- 1.105 Потоците се отчитат в един и същ момент за всички участващи институционални единици и във всички сметки. Институционалните единици невинаги прилагат едни и същи счетоводни правила. Даже когато прилагат едни и същи правила, в действителните записи могат да възникнат разлики по практически причини, като например забавяния в комуникацията. В резултат на това операциите могат да бъдат отчетени по различно време от участниците в тях. Тези несъответствия се отстраняват чрез корекции.

Консолидиране и нетиране*Консолидиране*

- 1.106 Консолидирането означава премахване на операции, както от страна „Използване“, така и от страна „Ресурс“, които възникват между единици, когато единиците са групирани, както и премахване на реципрочни финансови активи и пасиви. Това обикновено става, когато се комбинират сметки на подсектори от държавното управление.
- 1.107 Като правило потоците и наличностите между съставните единици в рамките на подсекторите или секторите не трябва да са консолидирани.
- 1.108 Въпреки това консолидираните сметки могат да бъдат съставени за допълнителни представяния и анализи. Информацията за операции на тези (под)сектори с други сектори и съответстващата „външна“ финансова позиция може да бъде по-значима, отколкото общите брутни стойности.
- 1.109 Освен това сметките и таблиците, които показват отношението кредитор/длъжник, предоставят подробна картина на финансирането на икономиката и се считат за много полезни с цел опознаване на каналите, през които финансовите излишъци преминават от крайните заемодатели към крайните заемополучатели.

Нетиране

- 1.110 Индивидуалните единици или сектори могат да имат един и същи вид операция, която се счита както за използване, така и за ресурс (например те едновременно плащат и получават лихва), както и един и същ финансов инструмент, който е както актив, така и пасив. Подходът в ЕСС е брутно отчитане, отделно от степента на нетиране, която е присъща на самите класификации.
- 1.111 Нетирането е имплицитно при много категории операции, като най-яркият пример е „изменение на запасите“, който подчертава аналитично значимия аспект на общото капиталобразуване, вместо проследяването на ежедневните увеличения и намаления. По подобен начин, с някои малки изключения, финансовата сметка и сметките „Други изменения в активите“ отчитат увеличенията в активите и пасивите на нетна база, като посочват крайните последствия за тези видове потоци в края на отчетния период.

▼ B**Сметки, балансиращи позиции и агрегати**

- 1.112 За единици или групи от единици операциите, свързани с даден аспект на икономическия живот (например производството), се отчитат в различни сметки. За сметка „Производство“ операциите няма да показват баланс между използването и ресурсите без въвеждане на балансираща позиция. По същия начин трябва да се въведе балансираща позиция (нетна стойност) между общия размер на активите и общия размер на пасивите на дадена институционална единица или сектор. Балансиращите позиции сами по себе си са ценни инструменти за измерване на икономическите резултати. Когато се сумират общо за икономика, те са важни агрегати.

Последователност от сметки

- 1.113 Системата ЕСС 2010 е изградена въз основа на последователност на взаимосвързани сметки. Пълната последователност от сметки за институционалните единици и сектори се състои от текущи сметки, сметки с натрупване и балансови таблици.
- 1.114 Текущите сметки се отнасят за производството, формирането, разпределението и преразпределението на дохода и за използването на този доход под формата на крайно потребление. Сметките с натрупване обхващат измененията на активите и пасивите, както и изменението на нетната стойност (разликата между активите и пасивите за всяка институционална единица или група от единици). Балансите представят наличностите от активи и пасиви, както и нетната стойност.
- 1.115 Последователността от сметки за местните ЕВД и отраслите се свежда до първите текущи сметки: сметка „Производство“ и сметка „Формиране на дохода“, чиято балансираща позиция е опериращият излишък.

Сметка „Стоки и услуги“

- 1.116 Сметка „Стоки и услуги“ показва за икономиката като цяло или за групи продукти всички ресурси (продукция и внос), както и използването на стоки и услуги (междинно потребление, крайно потребление, изменение на запасите, бруто образуване на основен капитал, придобиване минус отписване на ценности, и износ). Тази сметка не е сметка в същия смисъл като останалите от поредицата и не формира балансираща позиция, която да се прехвърля към следващата сметка от поредицата. Тя е по-скоро представяне в таблична форма на счетоводно тъждество, съгласно което предлагането е равно на търсенето за всички продукти и групи от продукти в икономиката.

Сметка „Останал свят“

- 1.117 Сметка „Останал свят“ покрива операциите между резидентни и нерезидентни институционални единици, както и съответните наличности на активи и пасиви.

Тъй като сметка „Останал свят“ играе роля в отчетната структура, която е подобна на тази на институционален сектор, сметка „Останал свят“ се въвежда от гледна точка на останалата част на света. Ресурс за сектор „Останал свят“ е използване за „Общо за икономиката“ и обратно. В случай че балансиращата позиция е положителна, това означава излишък в сектор „Останал свят“ и дефицит в сектор „Общо за икономиката“ и обратното, в случай че балансиращата позиция е отрицателна.

Сметка „Останал свят“ е различна от останалите секторни сметки, защото не показва всички отчетни операции в останалия свят, а само тези, които имат контрагент в наблюдаваната национална икономика.

Балансиращи позиции

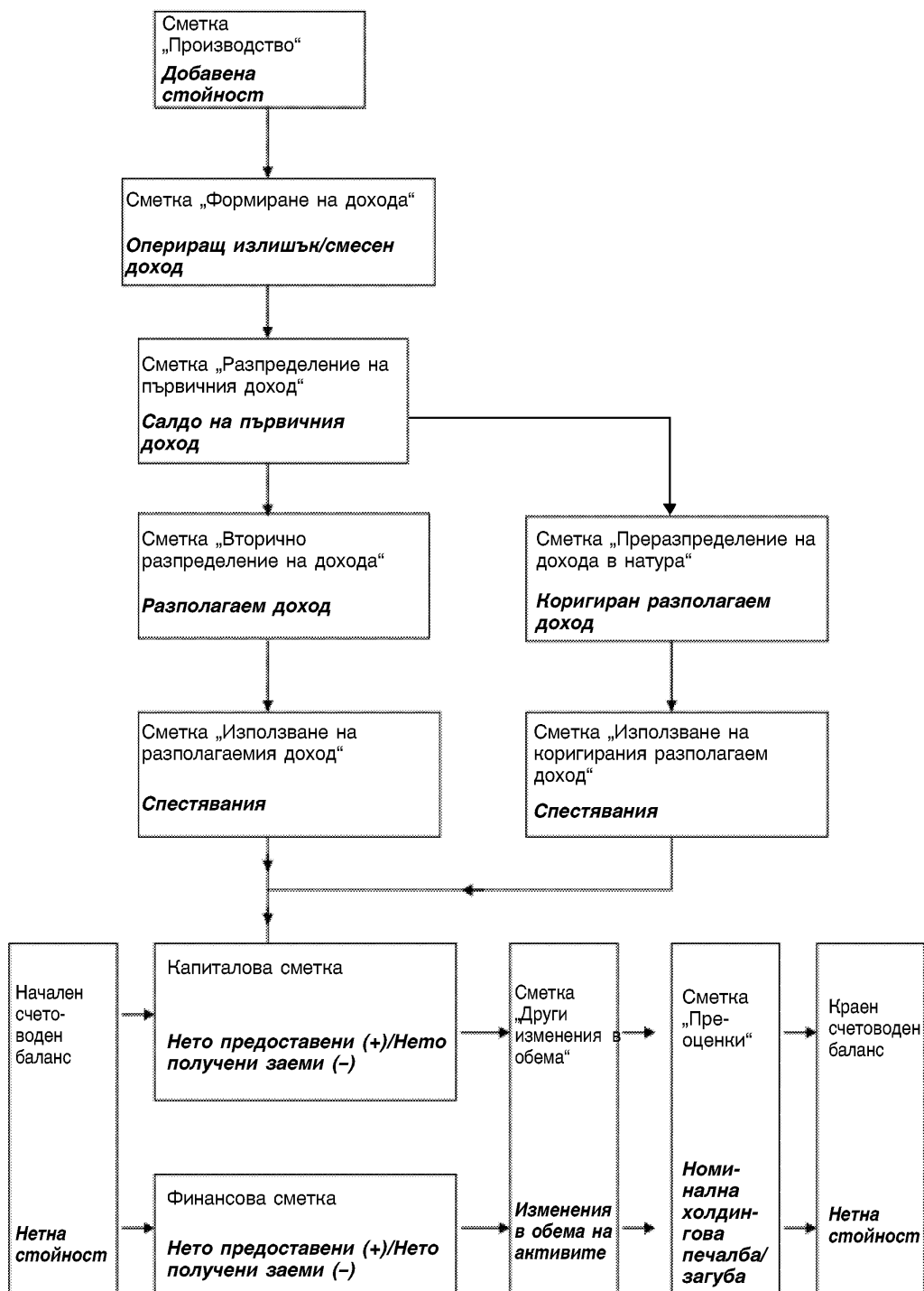
- 1.118 Сумата по балансиращата позиция се получава чрез изваждане от общата стойност на записванията в едната страна на сметката на общата стойност на записванията в другата страна на сметката.

▼ **B**

Балансиращите позиции обхващат голям обем информация и включват някои от най-важните записвания в сметките, както е видно от следните примери за балансиращи позиции: добавена стойност, опериращ излишък, разполагам доход, спестяване, нето предоставени/нето получени заеми.

Следната диаграма показва последователността от сметки под формата на поток, като всяка балансираща позиция е в удебелен шрифт.

Диаграма на последователността от сметки

▼ B

- 1.119 Първата сметка от последователността от сметки е сметката „Производство“, която отразява продукцията и вложените ресурси в производствения процес, като балансиращата позиция по нея е добавената стойност.
- 1.120 Добавената стойност се прехвърля към следващата сметка, която е сметка „Формиране на дохода“. Тук се отчитат компенсацията на наетите лица в производствения процес, както и дължимите данъци на държавното управление заради производството, така че опериращият излишък (или смесен доход от самонаетите лица и сектор „Домакинства“) може да се извлече като балансираща позиция за всеки сектор. Тази стъпка е необходима, така че да може да се измери сумата на добавената стойност, задържана в производствения сектор като опериращ излишък или смесен доход.
- 1.121 След това добавената стойност, разделена между компенсацията на наетите лица, данъците и опериращия излишък/смесен доход, се прехвърля с тази разбивка към сметка „Разпределение на първичния доход“. Разделянето позволява да се разпредели дохода от всеки фактор към получаващия сектор за разлика от производствения сектор. Например всички видове компенсация на наетите лица се разпределят между сектор „Домакинства“ и сектор „Останал свят“, докато опериращият излишък остава в сектора на корпоративните предприятия, където е бил формиран. В тази сметка се отчитат също потоците доходи от собственост към сектора и от него, така че балансиращата позиция е салдото на първичните доходи, влизащи в сектора.
- 1.122 Следващата сметка отчита преразпределението на тези доходи чрез трансфери — сметка „Вторично разпределение на дохода“. Главните инструменти за преразпределение са данъците, събирани от държавното управление, и социалните плащания за сектор „Домакинства“. Балансиращата позиция е разполагаемият доход.
- 1.123 Главната последователност от основни сметки преминава към сметка „Използване на разполагаемия доход“. Тази сметка се отнася за сектор „Домакинства“, тъй като тук се отчитат крайните разходи на домакинствата, като балансиращата позиция са спестяванията на домакинствата.
- 1.124 В същото време се създава паралелна сметка — „Преразпределение на дохода в натура“. Конкретното предназначение на тази сметка е да показва социалните трансфери в натура като условен трансфер от сектор „Държавно управление“ към сектор „Домакинства“, така че доходът на домакинствата да може да се увеличи със стойността на индивидуалните услуги, предоставяни от държавното управление. В следващата сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“ използването от домакинствата на разполагаемия доход се увеличава със същия размер, както ако секторът на домакинствата закупуваше индивидуалните услуги, предоставяни от държавното управление. Тези две условия се неутрализират, така че балансиращата позиция са спестяванията, подобно на спестяванията в основната последователност от сметки.
- 1.125 Спестяванията се прехвърлят към капиталовата сметка, където се използват за финансиране на капиталобразуването, което позволява извършването на капиталови трансфери към секторите и от тях. В резултат на изразходването на недостатъчно или на прекалено много средства за придобиване на реални активи се получава балансираща позиция „Нето предоставени или нето получени заеми“. Нето предоставените заеми са излишък, който е даден като заем, а нето получените заеми са финансиране на дефицит.

▼ **B**

- 1.126 Последният елемент на последователността от сметки са финансовите сметки, където е посочена подробна информация за предоставените и получените заеми за всеки сектор, за да се види балансиращата позиция на нето предоставените или нето получените заеми. Това следва точно да съответства на балансираща позиция „Нето предоставени/нето получени заеми“ по капиталовата сметка, а всяка разлика трябва да бъде несъответствие в измерването между реалните и финансовите записи на икономическите дейности.
- 1.127 Като се вземе предвид най-долният ред на диаграмата, лявата сметка е началният баланс, който показва равнището на активите и пасивите, както реални, така и финансови, в началото на посочения период. Богатството на икономиката се измерва с нетната му стойност — активите минус пасивите, като това е показано в най-долната част на баланса.
- 1.128 Вдясно от началните баланси се отчитат различните изменения в активите и пасивите, настъпили през отчетния период. Капиталовата сметка и финансовата сметка показват съответно измененията, дължащи се на операции съответно с реални активи и финансови активи и пасиви. При липсата на други промени това позволява веднага да се изчисли крайната позиция, като измененията се добавят към началната позиция.
- 1.129 Изменения обаче могат да настъпят извън икономическия цикъл на производството и потреблението, като те ще засегнат стойността на активите и пасивите в края на периода. Един вид изменение е изменението в обема на активите — реални промени в основния капитал, предизвикани от събития извън областта на икономиката. Пример за това са загубите поради катастрофално събитие — голямо земетресение, при което значителен размер активи са разрушени не поради икономическа операция на обмен или трансфер. Тази загуба трябва да се отчете в сметка „Други изменения в обема на активите“, за да се обясни по-ниското равнище на активите от това, което се очаква само въз основа на икономическите събития. Втори начин, по който може да се промени стойността на активите (и пасивите), но не в резултат на икономическа операция, е промяна в цената, водеща до холдингова печалба и загуба. Това изменение се отчита в сметки „Преоценки“. Тези две допълнителни въздействия върху стойността на наличността от активи и пасиви позволяват изчисляването на стойностите в крайния баланс, като началната позиция се коригира с промените в сметките за потоците в долния ред на графиката.

Агрегати

- 1.130 Агрегатите са съставни величини, които измерват резултата от дейностите в рамките на „Общо за икономиката“, например продукция, добавена стойност, разполагам доход, крайно потребление, спестявания, капиталобразуване и други. Макар че изчисляването на агрегатите не е единствената цел на ЕСС, те са важни като обобщаващи показатели за целите на макроикономическия анализ и за сравнения във времето и пространството.
- 1.131 Разграничават се два типа агрегати:
- а) агрегати, които се отнасят пряко за операции в системата ЕСС 2010, като например продукция от стоки и услуги, крайно потребление, бруто образуване на основен капитал, компенсация на наетите лица и други;
  - б) агрегати, които представляват балансиращи позиции в сметките, като БВП по пазарни цени, опериращ излишък общо за икономиката, БНД, национален разполагам доход, спестявания, текущо външно салдо и нетна стойност на цялата икономика (национално богатство).

▼ B

- 1.132 Показателите от национални сметки на глава от населението намират важни приложения. За големите агрегати като БВП, национален доход или крайно потребление на домакинствата знаменателят, който най-често се използва, е общото (резидентното) население. В случаите, когато се извършва подразделяне на подсектори на сметките или на част от сметките за сектор „Домакинства“, се използват данните за броя на домакинствата и за броя на лицата, принадлежащи към всеки подсектор.

БВП: ключов агрегат

- 1.133 Брутният вътрешен продукт (БВП) е един от ключовите агрегати в ЕСС. БВП е мярка за общата икономическа дейност, извършваща се на дадена икономическа територия, в резултат на която продукцията задоволява крайното търсене на икономиката. Съществуват три начина за измерване на БВП по пазарни цени:

- 1) производственият метод, като сума от добавените стойности на всички дейности, които произвеждат стоки и услуги, плюс данъците и минус субсидиите върху продуктите;
- 2) методът на крайното използване, като сума на всички крайни разходи, направени или при потребяване на крайната продукция на икономиката, или при увеличаване на богатството, плюс износа минус вноса на стоки и услуги;
- 3) методът на доходите, като сума от всички доходи, получени в процеса на производство на стоки и услуги, плюс данъците върху производството и вноса и минус субсидиите.

- 1.134 Тези три метода за измерване на БВП отразяват и различните начини, по които могат да се разглеждат компонентите на БВП. Може да се направи разбивка на добавената стойност по институционални сектори и по видове дейност или отрасли, които допринасят общо за икономиката, например селско стопанство, преработваща промишленост, строителство, услуги и т.н.

Може да се направи разбивка на крайните разходи по видове: разходи на домакинствата, крайни разходи на нетърговските организации, обслужващи домакинствата (НТООД), крайни разходи на държавното управление, изменение на запасите, образуване на основен капитал и износ, минус внос.

На общите получени доходи може да се направи разбивка по видове — компенсация на наетите лица и опериращ излишък.

- 1.135 За да се получи най-добрата оценка на БВП, добра практика е да се въвеждат елементите на тези три метода в рамката „Ресурс—използване“. Това позволява оценките за добавената стойност и дохода по отрасли да бъдат равнени, а предлагането и търсенето на продукти да бъдат изравнени. Този интегриран подход осигурява съпоставимост между компонентите на БВП и по-добра оценка на равнището на БВП, отколкото при използването само на един от трите метода. Чрез приспадане на потреблението на основен капитал от БВП получаваме нетния вътрешен продукт по пазарни цени (НВП).

Рамка „input-output“

- 1.136 Рамката „Input-output“ обхваща компонентите на брутната добавена стойност (БДС), вложените ресурси и продукцията на отраслите, предлагането и търсенето на продукти и съвкупността от използването и ресурсите за отделните институционални сектори на икономиката. Тази рамка разделя икономиката на части, за да бъдат показани операциите с всички стоки и услуги между отраслите и крайните потребители за даден период (например тримесечие или година). Информацията може да бъде представена по два начина:

- а) таблици „Ресурс—използване“, и
- б) симетрични таблици „Input-Output“.

▼ B**Таблицы „Ресурс—използване“**

- 1.137 Таблиците „Ресурс—използване“ показват цялата икономика по отрасли (напр. автомобилостроене) и по продукти (напр. спортни стоки). Таблиците показват връзките между компонентите на брутната добавена стойност, вложените ресурси и продукцията на отрасъла, и предлагането и търсенето на продукти. Таблиците „Ресурс—използване“ свързват различните институционални сектори на икономиката (напр. държавни корпоративни предприятия), като са предоставени данни за вноса и износа на стоки и услуги, за разходите на държавното управление, за разходите на домакинствата и на ОНЦОД и за капиталобразуването.
- 1.138 Изготвянето на таблиците „Ресурс—използване“ позволява анализ на съпоставимостта и последователността на елементите от национални сметки в единна детайлна рамка и чрез обединяване на компонентите на трите метода за измерване на брутния вътрешен продукт (т.е. производство, доходи и разходи) прави възможно извършването на единна оценка на БВП.
- 1.139 Когато са изравнени по интегриран начин, таблиците „Ресурс—използване“ осигуряват също последователност и съпоставимост, като свързват компонентите на следните три сметки:
- 1) сметка „Стоки и услуги“;
  - 2) сметка „Производство“ (по отрасли и по институционални сектори); и
  - 3) сметка „Формиране на дохода“ (по отрасли и по институционални сектори).

Симетрични таблици „Input-output“

- 1.140 Симетричните таблици „Input-Output“ се изготвят от данните в таблиците „Ресурс—използване“ и други допълнителни източници за формиране на теоретичната база за последващи анализи.
- 1.141 Тези таблици съдържат симетрични (продукт по продукт или отрасъл по отрасъл) таблици, обратната матрица на Леонтиев и други диагностични анализи, като мултипликатори на производството. Тези таблици показват поотделно потреблението на вътрешно произведените и на внесените стоки и услуги, като предоставят теоретична рамка за по-нататъшен структурен анализ на икономиката, включително на естеството на промените в крайното търсене и на ефекта от тях върху икономиката.

ГЛАВА 2

ЕДИНИЦИ И ГРУПИРОВКИ ОТ ЕДИНИЦИ

- 2.01 Икономиката на една държава е система, в която институциите и хората си взаимодействат чрез обмен и трансфер на стоки, услуги и платежни средства (напр. пари) за производството и потреблението на стоки и услуги.

В икономиката взаимодействащите единици са стопански субекти, които могат да притежават активи, да натрупват пасиви и да извършват икономически дейности и операции с други субекти. Те се наричат институционални единици.

Определянето на единиците, които се използват в националните сметки, служи за различни цели. Първо, единиците са основните градивни елементи при определянето на икономиките в географски смисъл, например нации, региони и групи от нации, като парични или политически съюзи. Второ, те са основните градивни елементи за групирането на единиците в институционални сектори. Трето, те са от съществено значение за определяне на това, кои потоци и наличности се отчитат. Операциите между различни части на една и съща институционална единица по принцип не се отчитат в националните сметки.

- 2.02 Използваните в националните сметки единици и групировки от единици се определят според вида на икономическия анализ, за който са предназначени, а не според видовете единици, които обикновено се използват при статистическите изследвания. Последните споменати единици (например предприятия, холдингови дружества, единици по видове дейност, местни единици, структури на държавното управление, нетърговски организации, домакинства и т.н.) може да не са напълно подходящи за целите на националните сметки, тъй като се основават на критерии от правен, административен или счетоводен характер.

Статистиките вземат предвид определенията на единиците за анализ, посочени в ЕСС 2010, за да се гарантира, че в проучванията, с които се събират данни, постепенно ще бъде включена цялата информация, необходима за съставяне на данните, основани на единиците за анализ на ЕСС 2010.

- 2.03 Характерно за системата ЕСС 2010 е използването на видове единици, съответстващи на три начина за подразделяне на икономиката:

- 1) за анализиране на потоците и позициите от съществено значение е да се подберат единици, които позволяват изследване на поведенческите отношения между стопанските субекти;
- 2) за да се анализира процесът на производство, от съществено значение е да се подберат единици, които да извеждат връзките от техническо-икономически характер или които да отразяват местните дейности;
- 3) за регионалните анализи са необходими единици, които да отразяват местните видове дейност.

Институционалните единици се определят така, че да отговарят на първата от тези цели. Поведенческите отношения, описани в точка 1, изискват единиците да отразяват цялата си институционална икономическа дейност.

Производствените процеси, техническо-икономическите връзки и регионалните анализи, посочени в точки 2 и 3 изискват единици като местните ЕВД. Тези единици са описани по-нататък в настоящата глава.

Преди да се дадат определения на единиците, които се използват в ЕСС 2010, е необходимо да се определят пределите на националната икономика.

ПРЕДЕЛИ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА

2.04 Единиците, които съставляват икономиката на една държава и чиито потоци и наличности се отчитат в ЕСС 2010, са резидентни единици. Дадена институционална единица е резидент в дадена държава, когато нейният център на основен икономически интерес се намира на икономическата територия на тази държава. Тези единици се наричат резидентни единици, независимо от тяхната националност, правна форма и независимо дали се намират на икономическата територия в момента на извършване на дадена операция.

2.05 Икономическата територия се състои от:

- а) областта (географска територия), намираща се под действащия административен и икономически контрол на дадена държава;
- б) всички свободни зони, включително митнически складове и фабрики под митнически контрол;
- в) националното въздушно пространство, териториалните води и континенталния шелф, намиращ се в международни води, над които държавата има изключителни права;
- г) териториалните анклавни, които представляват географски територии, намиращи се в останалия свят и използвани по силата на международни договори или споразумения между държавите от структури на държавното управление (като посолства, консулства, военни бази, научни бази и т.н.);
- д) залежите на нефт, природен газ и др. в международни води извън континенталния шелф на държавата, експлоатирани от единици, които са резиденти на територията, както е определено в букви а)–г).

Рибарските кораби, другите кораби, плаващите платформи и самолетите се третират в ЕСС като подвижни съоръжения, независимо дали са собственост и/или се експлоатират от резидентните единици в държавата или са собственост на нерезиденти и се експлоатират от резидентни единици. Операциите, свързани със собствеността (брuto образуване на основен капитал) и ползването (отдаване под наем, застраховане и др.) на подвижни съоръжения, се записват към икономиката на държавата, на която собственикът и/или операторът съответно са резиденти. При финансовия лизинг се приема, че е налице смяна на собствеността.

Икономическата територия може да бъде по-голяма или по-малка област от определената по-горе. Пример за по-голяма област е паричен съюз, като европейския паричен съюз; пример за по-малка област е част от държава, като например регион.

2.06 Икономическата територия изключва извънтериториалните анклавни.

Изключват се и части от собствената географска територия на държавата, използвани от следните организации:

- а) структури на държавното управление на други държави;
- б) институции и органи на Европейския съюз; както и
- в) международни организации по силата на международни договори между държави.

Териториите, използвани от институциите и органите на Европейския съюз и от международни организации, са отделни икономически територии. Особеност на тези територии е, че единствените им резиденти са институциите.

▼B

2.07 „Център на основен икономически интерес“ означава, че съществува място в рамките на икономическата територия на дадена държава, където дадена единица извършва икономически дейности и операции в значителен мащаб за неограничен или за ограничен, но дълъг период от време (една година или повече). Собствеността върху земя и сгради в пределите на икономическата територия се счита за достатъчно основание собственикът да има център на основен икономически интерес в тази държава.

Предприятията почти винаги са свързани с една-единствена икономика. Данъчното облагане и другите правни изисквания често водят до използване на отделен правен субект за операциите във всяка правна юрисдикция. Освен това се определя отделна институционална единица за статистически цели, когато един правен субект извършва значителна дейност на две или повече територии (например за клонове, собственост върху земя и предприятия на различни територии). В резултат на разделянето на тези правни субекти резидентността на всяко от определените впоследствие предприятия е ясна. „Центърът на основен икономически интерес“ не означава, че субектите със значителна дейност на две или повече територии не следва да бъдат разделени.

При липсата на физическо измерение на едно предприятие резидентността му се определя според икономическата територия, по чието законодателство предприятието е било създадено или регистрирано.

2.08 Единиците, смятани за резиденти на една държава, могат да бъдат подразделени на:

- a) единици, които се занимават с производство, финанси, застраховане или преразпределение във връзка с всички свои операции с изключение на операциите, свързани със собствеността върху земя и сгради;
- b) единици, чиято основна роля е да потребяват, във връзка с всички свои операции, с изключение на операциите, свързани със собствеността върху земя и сгради;
- v) всички единици в качеството си на собственици на земя и сгради, с изключение на собствениците на извънтериториални анклавни, които са част от икономическата територия на други държави или са независими държави.

2.09 Що се отнася до единиците, различни от домакинствата, за всички техни операции, с изключение на операциите, свързани със собствеността върху земя и сгради, могат да бъдат разграничени следните два случая:

- a) дейността се извършва изключително на икономическата територия на държавата: единиците, които извършват такава дейност, са резидентни единици на държавата;
- b) дейността се извършва в продължение на една година или повече на икономическата територия на няколко държави: за резидентна единица на държавата се счита само тази част от единицата, която има център на основен икономически интерес на икономическата територия на тази държава.

Дадена резидентна институционална единица може да бъде условна по отношение на дейността, извършвана в държавата в продължение на година или повече или от единица, която е резидент в друга държава. Когато дейността се извършва в продължение на по-малко от година, тя остава част от дейностите на производствената институционална единица и не се признава отделна институционална единица. Когато дейността е незначителна като обем, макар и да продължава повече от една година, както и при инсталиране на оборудване в чужбина, не се признава отделна единица и дейностите се отчитат като дейности на производствената институционална единица.

▼B

2.10 Домакинствата, освен в качеството си на собственици на земя и сгради, са резидентни единици на икономическата територия, в която имат център на основен икономически интерес. Те са резиденти, дори и да пребивават в чужбина за периоди, по-кратки от една година. По-специално това се отнася за следните категории лица:

- а) погранични работници, т.е. хората, които ежедневно прекосяват границата, за да работят в съседна държава;
- б) сезонни работници, т.е. хората, които напускат държавата за няколко месеца в зависимост от сезона, но за по-малко от една година, за да работят в друга държава;
- в) туристи, пациенти, студенти, гостуващи официални лица, бизнесмени, търговци, артисти и членове на екипажи, които пътуват в чужбина;
- г) местни служители, които са наети в извънтериториалните анклавни на чужди държави;
- д) служители на институциите на Европейския съюз и на граждански или военни международни организации, чиито главни седалища се намират в извънтериториални анклавни;
- е) длъжностни лица, цивилни и военни представители на държавата (включително техните домакинства), които са се установили в териториалните анклавни.

Студентите винаги се разглеждат като резиденти, независимо от продължителността на обучението им в чужбина.

2.11 Всички единици в качеството си на собственици на земя и/или сгради, които са част от икономическата територия, са резидентни единици или условни резидентни единици в държавата, в която се намират въпросната земя или сгради.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ЕДИНИЦИ

2.12 *Определение:* институционалната единица е стопански субект, който се характеризира с независимост при вземането на решения за извършването на основната си функция. Смята се, че една резидентна единица представлява институционална единица на икономическата територия, на която се намира нейният център на основен икономически интерес, ако притежава независимост при вземането на решения и или води пълен набор от сметки, или е в състояние да състави пълен набор от сметки.

За да притежава независимост при вземането на решения относно основната си функция, даден субект трябва:

- а) да има право сама по себе си да притежава стоки и активи; да бъде в състояние да разменя собствеността върху стоки и активи чрез операции с други институционални единици;
- б) да бъде в състояние да взема икономически решения и да извършва икономически дейности, за които носи отговорност пред закона;
- в) да бъде в състояние да натрупва пасиви за своя собствена сметка, да поема други задължения или допълнителни ангажименти и да сключва договори; и
- г) да бъде в състояние да изготвя пълен набор от сметки, съставени от счетоводни записи, обхващащи всички нейни операции, извършени през отчетния период, както и баланс на активите и пасивите.

▼B

- 2.13 Когато субектът не притежава характеристиките на институционална единица, се прилагат следните принципи:
- а) смята се, че домакинствата се ползват с независимост при вземането на решения по отношение на тяхната основна функция и следователно са институционални единици, въпреки че не водят пълен набор от сметки;
  - б) субектите, които не водят пълен набор от сметки и не са в състояние да съставят пълен набор от сметки, ако това се изисква да бъде направено от тях, не са институционални единици;
  - в) субектите, които макар да водят пълен набор от сметки, не се ползват с независимост при вземането на решения, са част от единиците, които ги контролират;
  - г) субектите не трябва да публикуват сметки, за да бъдат институционални единици;
  - д) субектите, които са част от група от единици, извършващи производствена дейност и водещи пълен набор от сметки, се считат за институционални единици, даже и в случай че частично са се отказали от своята независимост при вземането на решения в полза на централно звено (централното управление), което определя общите насоки за развитие на групата; самото централно управление се счита за институционална единица отделно от единиците, които контролира;
  - е) квазикорпорациите са субекти, които водят пълен набор от сметки и нямат юридически статус. Те имат икономическо и финансово поведение, което се различава от това на техните собственици и е подобно на това на корпоративните предприятия. За тях се счита, че имат независимост при вземането на решения и се разглеждат като отделни институционални единици.

Централни управления и холдингови дружества

- 2.14 Централните управления и холдинговите дружества са институционални единици. Двата вида са:
- а) Централното управление е единица, която упражнява управленски контрол над своите дъщерни дружества. Централните управления са разпределени към основния сектор на нефинансовите предприятия на техните дъщерни дружества, освен ако всички или повечето от техните дъщерни дружества са финансови предприятия, като в този случай те се разглеждат като финансови спомагателни организации (S.126) в сектор „Финансови предприятия“.
- Когато има както нефинансови, така и финансови дъщерни дружества, секторната класификация се определя от преобладаващия дял като добавена стойност.
- Централните управления са описани в Международната стандартна отраслова класификация на всички икономически дейности, рев. 4 (ISIC Rev. 4), Section M, class 7010 (NACE Rev. 2, M 70.10), както следва:
- Този клас включва надзор и управление на други единици на дружеството или предприятието; извършване на стратегическо или организационно планиране и вземане на решения от дружеството или предприятието; упражняване на оперативен контрол и управление на ежедневното функциониране на свързаните с тях единици.
- б) Холдинговото дружество, което притежава активи на дъщерни дружества, но не извършва управленски дейности, е каптивна финансова институция (S.127) и се класифицира като финансово предприятие.

▼B

Холдинговите дружества са описани в ISIC рев.4, раздел К, клас 6420 (NACE Rev. 2, К 64.20), както следва:

Този клас включва дейностите на холдинговите дружества, т.е. единиците, които притежават активи (имат контролен пакет акции) в група от дъщерни дружества и чиято основна дейност е притежаване на групата. Холдинговите дружества в този клас не предоставят никакви други услуги на предприятията, в чийто капитал участват, т.е. те не административат или управляват други единици.

Групи от корпоративни предприятия

- 2.15 Големите групи от корпоративни предприятия се създават, когато дружеството майка контролира няколко дъщерни дружества, които от своя страна могат да контролират свои дъщерни дружества и т.н. Всеки член на групата се разглежда като отделна институционална единица, ако отговаря на определението за институционална единица.
- 2.16 Друга причина за това групите от корпоративни предприятия да не се разглеждат като една институционална единица е фактът, че групите не винаги са стабилни във времето и не могат лесно да се идентифицират на практика. Може да се окаже трудно получаването на данни за групи, чиито дейности не са тясно интегрирани. Много групи са прекалено големи и разнородни, за да се разглеждат като една единица, и техният размер и състав могат да се променят с времето в резултат на сливания и поглъщания.

Предприятия със специално предназначение

- 2.17 Предприятието със специално предназначение (ПСП) или дружеството със специална цел (ДСЦ) обикновено е дружество с ограничена отговорност или командитно дружество, създадено за изпълнението на тясно определени, специфични или временни цели и за да се избегне финансов риск, специфично данъчно облагане или регулаторен риск.
- 2.18 Не съществува общо определение за ПСП, но за тях са характерни следните особености:
- а) те нямат наети лица и нефинансови активи;
  - б) имат слабо физическо присъствие, като тяхното място на регистрация се потвърждава от наличието на пощенска кутия или табела;
  - в) винаги са свързани с друго корпоративно предприятие, често като дъщерно дружество;
  - г) те са резиденти на територия, различна от територията, на която са резиденти свързаните с тях корпоративни предприятия. При липсата на физическо присъствие на едно предприятие неговата резидентност се определя според икономическата територия, по чието законодателство предприятието е било създадено или регистрирано;
  - д) те се управляват от наети лица на друго корпоративно предприятие, което може да е свързано или не. ПСП извършва разходи за услуги, които са му предоставени, а от своя страна ги фактурира на собственото си дружество майка или на други свързани корпоративни предприятия, за да ги покрие. Това е единственото производство, в което участва ПСП, въпреки че то често натрупва пасиви от името на своя собственик и обикновено получава инвестиционни приходи и печалба от държането на активи.
- 2.19 Независимо дали дадена единица притежава тези характеристики и независимо дали е описана като ПСП или има друго подобно название, тя се разглежда по същия начин като всяка друга институционална единица, като се класифицира по сектор и отрасъл според основната си дейност, освен ако ПСП няма право да действа независимо.

▼ B

- 2.20 Следователно каптивните финансови институции, изкуствените дъщерни дружества и единиците на държавното управление със специално предназначение, които не разполагат с независимост на действията, се разпределят в сектора на тяхната контролираща структура. Изключения има, когато те са нерезиденти, като в този случай са признати отделно от структурата, под чийто контрол се намират. Но в случая на държавното управление дейностите на дъщерното дружество се отчитат в сметките на държавното управление.

Каптивни финансови институции

- 2.21 Пример за каптивна финансова институция е холдингово дружество, което само притежава активи на дъщерни дружества. Примери за други единици, които също се разглеждат като каптивни финансови институции, са единици с характеристики на ПСП, както са описани по-горе, включително инвестиционни и пенсионни фондове и единици, използвани за държане и управление на имущество на частни лица или семейства, които емитират дългови ценни книжа от името на свързани дружества (такова дружество може да бъде наречено посредник), и изпълняват други финансови функции.
- 2.22 Степента на независимост от дружеството майка може да се демонстрира чрез упражняване от дъщерното дружество на съществен контрол върху своите активи и пасиви до степен на поемане на рисковете и получаване на ползите, свързани с активите и пасивите. Тези единици се класифицират в сектор „Финансови предприятия“.
- 2.23 Субект от този вид, който не може да действа независимо от своето дружество майка и е само пасивен държател на активи и пасиви (понякога образно описван като действащ „на автопилот“), не се третира като отделна институционална единица, освен ако е резидент в икономика, различна от тази на дружеството майка. Ако е резидент в същата икономика като своето дружество майка, той се третира като „изкуствено дъщерно дружество“, както е описано по-долу.

Изкуствени дъщерни дружества

- 2.24 Дъщерно дружество, което е изцяло собственост на дружество майка, може да бъде създадено за предоставяне на услуги на дружеството майка или на друго корпоративно предприятие от същата група с цел избягване на данъци, минимизиране на задължения в случай на несъстоятелност или с цел осигуряване на други технически предимства съгласно действащото данъчно или корпоративно законодателство в дадена държава.
- 2.25 По принцип тези видове субекти не отговарят на определението за институционална единица, защото нямат способност да действат независимо от своите дружества майки и могат да подлежат на ограничения за държането на активи или за извършването на операции с активи, които са включени в баланса им. Количеството и цената на тяхната продукция се определят от дружеството майка, което (евентуално с други корпоративни предприятия от същата група) е техният единствен клиент. Така те не се разглеждат като отделни институционални единици, а като неразделна част от дружеството майка, и техните сметки са консолидирани с тези на дружеството майка, освен ако са резиденти на икономическа територия, която е различна от тази, където е резидент дружеството майка.
- 2.26 Трябва да се прави разграничение между изкуствени дъщерни дружества, както са описани по-горе, и единица, която извършва само спомагателни дейности. Спомагателните дейности включват само тези услуги, от които почти всички предприятия се нуждаят до една или друга степен, като офис почистване, ведомости за заплатите или информационно-технологична инфраструктура за предприятието (вж. глава 1, точка 1.31).

▼ **B****Единици на държавното управление със специално предназначение**

- 2.27 Държавното управление също може да създаде единици със специално предназначение с характеристики и функции, подобни на тези на каптивните финансови институции и изкуствените дъщерни дружества. Тези единици нямат правомощия да действат независимо и са с ограничен спектър на операциите, които могат да извършват. Те не поемат рисковете и не получават ползите, свързани с активите и пасивите, които държат. Ако са резиденти, тези единици се разглеждат като неразделна част от държавното управление, а не като отделни единици. Ако са нерезиденти, те се разглеждат като отделни единици. Всички операции, извършени от тях в чужбина, се отразяват в съответните операции на държавното управление. Така дадена единица, която взема заем в чужбина, се разглежда като предоставяща същата сума като кредит на държавното управление при същите условия както първоначално получения заем.
- 2.28 Накратко, сметките на ПСП, които не разполагат с независимост при действията, се консолидират с тези на дружеството майка, освен ако те са резиденти в икономика, различна от тази на дружеството майка. Съществува едно изключение от това общо правило в случаите, когато нерезидентното ПСП е създадено от държавното управление.
- 2.29 Условните резидентни единици се определят, както следва:
- a) тези части от нерезидентните единици, които имат център на основен икономически интерес (най-често тези единици, които се занимават с икономическо производство за една година или повече) на икономическата територия на държавата;
  - b) нерезидентни единици в качеството им на собственици на земя и/или сгради на икономическата територия на държавата, но само по отношение на операциите, свързани с тази земя или сгради.
- Условните резидентни единици се разглеждат като институционални единици дори ако водят само частични сметки и ако невинаги се ползват с независимост при вземането на решения.
- 2.30 За институционални единици се считат:
- a) единици, които разполагат с независимост при вземането на решения и имат пълен набор от сметки като:
    - 1) частни и държавни корпоративни предприятия;
    - 2) кооперации или съдружия, признати за независими юридически лица;
    - 3) държавни производители, които по силата на специално законодателство са признати за независими юридически лица;
    - 4) нетърговски организации признати за независими юридически лица; и
    - 5) структури на държавното управление;
  - b) единици, които притежават пълен набор от сметки и за които се счита, че са независими при вземането на решения, въпреки че не са регистрирани отделно от дружеството майка: квазикорпорации;
  - v) единици, които не водят непременно пълен набор от сметки, но за които се счита, че са независими при вземането на решения, а именно:
    - 1) домакинства;
    - 2) условни резидентни единици.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ СЕКТОРИ

- 2.31 В макроикономическия анализ не се разглеждат действията на всяка институционална единица поотделно, а се разглеждат съвкупните дейности на подобни институции. Така единиците са обединени в групи, наречени институционални сектори, някои от които са разделени на подсектори.

Таблица 2.1 — Сектори и подсектори

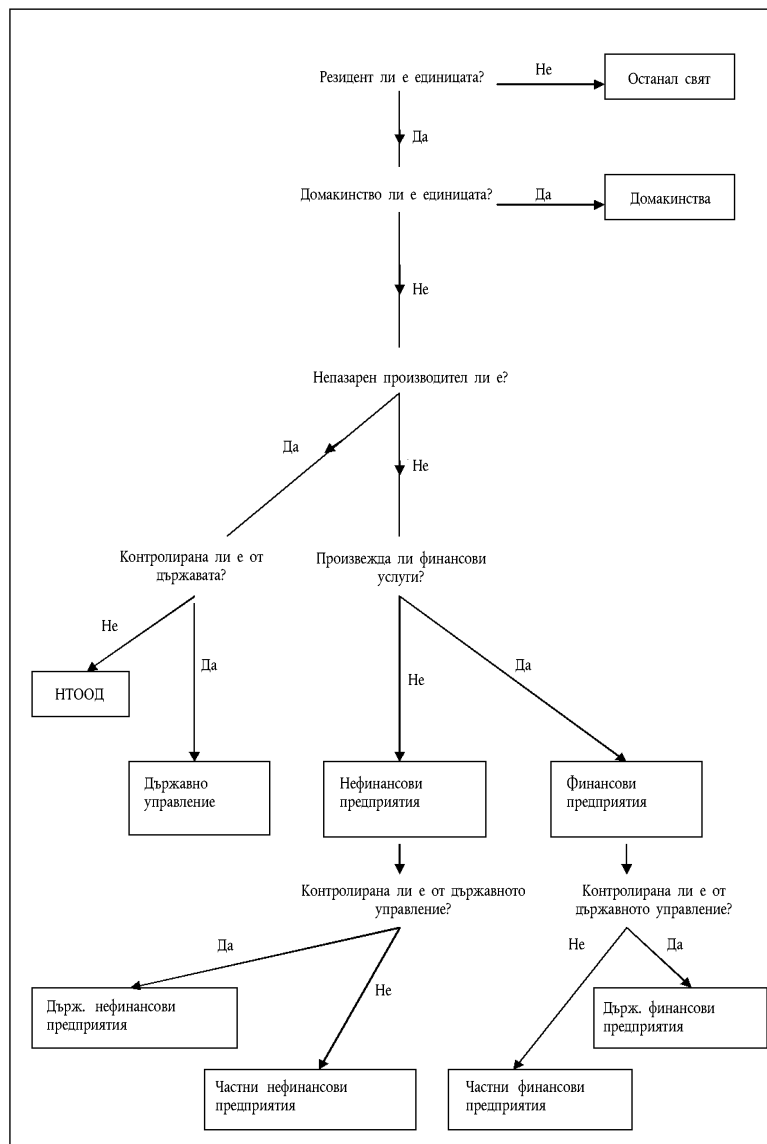
Сектори и подсектори			Държавни	Частни национални	Под чуждестранен контрол	
Сектор „Нефинансови предприятия“		S.11	S.11001	S.11002	S.11003	
Сектор „Финансови предприятия“		S.12				
Парично-финансови институции (ПФИ)	Централна банка	S.121				
	Други парично-финансови институции (ДПФИ)	Депозитни институции без централната банка	S.122	S.12201	S.12202	S.12203
		Фондове на паричния пазар (ФПП)	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Финансови предприятия освен ПФИ и застрахова-телни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове (ЗДПФ)	Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	S.124	S.12401	S.12402	S.12403	
	Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове	S.125	S.12501	S.12502	S.12503	
	Финансови спомагателни организации	S.126	S.12601	S.12602	S.12603	
	Каптивни финансови институции и заемодатели	S.127	S.12701	S.12702	S.12703	
ЗДПФ	Застрахователни (осигурителни) дружества (ЗД)	S.128	S.12801	S.12802	S.12803	
	Пенсионни фондове (ПФ)	S.129	S.12901	S.12902	S.12903	
Сектор „Държавно управление“		S.13				
Централно държавно управление (без фондовете за социална сигурност)		S.1311				
Федерално държавно управление (без фондовете за социална сигурност)		S.1312				
Местно държавно управление (без фондовете за социална сигурност)		S.1313				
Фондове за социална сигурност		S.1314				
Сектор „Домакинства“		S.14				
Работодатели и лица, работещи за собствена сметка		S.141+S-142				
Наети лица		S.143				
Получатели на доход от собственост и трансфери		S.144				
Получатели на доход от собственост		S.1441				
Получатели на пенсии		S.1442				
Получатели на други трансфери		S.1443				

Сектори и подсектори		Държавни	Частни национални	Под чуждестранен контрол
Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	S.15			
Сектор „Останал свят“	S.2			
Държави членки и институции и органи на Европейския съюз	S.21			
Държави членки на Европейския съюз	S.211			
Институции и органи на Европейския съюз	S.212			
Държави, които не са членки на ЕС, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации	S.22			

2.32 Всеки от секторите и подсекторите обединява институционални единици, които имат сходно икономическо поведение.

Графика 2.1 — Разпределение на единиците по сектори

▼ B

- 2.33 Институционалните единици са групирани в сектори според това какъв вид производител представляват и в зависимост от основната им дейност и функция, които се считат за показателни за икономическото им поведение.
- 2.34 Графика 2.1 показва начина на разпределение на единиците в основните сектори. За да се определи секторът на дадена единица, която е резидент и не е домакинство, според графиката е необходимо да се установи дали тя е под контрола на държавното управление и дали е пазарен или непазарен производител.
- 2.35 Контрол над дадено финансово или нефинансово предприятие означава способността да се определя общата корпоративна политика, например чрез избор на подходящи директори, ако е необходимо.
- 2.36 Дадена институционална единица (друго корпоративно предприятие, домакинство, нетърговска организация или единица на държавното управление) си осигурява контрол върху корпоративно предприятие или квазикорпорация чрез притежаване на повече от половината от акциите с право на глас или чрез контрол по друг начин върху повече от половината от правата на глас на акционерите.
- 2.37 За да може да контролира повече от половината от правата на глас на акционерите, не е необходимо самата институционална единица да притежава акции с право на глас. Дадено корпоративно предприятие — корпоративно предприятие В, може да бъде дъщерно дружество на друго корпоративно предприятие Б, в което трето корпоративно предприятие А притежава мажоритарната част от акциите с право на глас. Корпоративното предприятие В се счита за дъщерно предприятие на корпоративно предприятие Б, когато или корпоративното предприятие Б контролира повече от половината права на глас на акционерите на корпоративното предприятие В, или корпоративното предприятие Б е акционер на В с права да назначава или отстранява мнозинството от директорите на корпоративното предприятие В.
- 2.38 Държавното управление си осигурява контрол върху дадено корпоративно предприятие в резултат на специално законодателство, декрет или наредба, което дава право на държавното управление да определя корпоративната политика. Показателите по-долу са главните фактори, които трябва да се вземат предвид при определянето на това, дали дадено корпоративно предприятие е под държавен контрол:
- а) държавна собственост върху мажоритарната част от акциите с право на глас;
  - б) държавен контрол над управителния съвет или орган;
  - в) държавен контрол при назначаването и отстраняването на служителите на ръководни постове;
  - г) държавен контрол над главните комитети в дружеството;
  - д) притежаване на златна акция от държавното управление;
  - е) специални разпоредби;
  - ж) държавното управление е основен клиент;
  - з) заеми, предоставени от държавното управление.
- Един-единствен показател може да е достатъчен за установяване на контрол, но в други случаи може да са необходими няколко отделни показателя.
- 2.39 За нетърговските организации, признати за независими юридически лица, се вземат предвид следните пет показателя за контрол:
- а) назначаване на служители;

▼ B

- б) предоставяне на механизмите за функциониране;
- в) договорни споразумения;
- г) степен на финансиране;
- д) степен на риска, на който е изложено държавното управление.

Както при корпоративните предприятия, един-единствен показател може да е достатъчен за установяване на контрол в някои случаи, а в други може да са необходими няколко отделни показателя, взети заедно.

- 2.40 Разграничаването между пазарна и непазарна продукция и съответно класифицирането на субектите от държавния сектор в сектор „Държавно управление“ или в сектора на корпоративните предприятия зависи от критериите, посочени в точка 1.37.
- 2.41 Даден сектор се подразделя на подсектори в съответствие с критериите, които се отнасят за него; например държавното управление може да бъде разделено на централно, федерално и местно управление и фондове за социална сигурност; това позволява едно по-прецизно описание на икономическото поведение на единиците.
- Сметките за секторите и подсекторите отчитат всички дейности, основни или второстепенни, на институционалните единици, обхванати от съответния сектор.
- Всяка институционална единица принадлежи само към един сектор или подсектор.
- 2.42 Когато основната функция на институционалната единица е производството на стоки и услуги, първо трябва да се определи видът производител, за да може да се разпредели към даден сектор.
- 2.43 Таблица 2.2 показва вида производител, както и основните дейности и функции, които са характерни за всеки сектор:

Таблица 2.2 — Вид производител, основни дейности и функции, класифицирани по сектори

Вид производител	Основна дейност и функция	Сектор
Пазарен производител	Производство на пазарни стоки и нефинансови услуги	Нефинансови предприятия (S.11)
Пазарен производител	Финансово посредничество, включително застрахователни услуги Спомагателни финансови дейности	Финансови предприятия (S.12)
Държавен непазарен производител	Производство и доставка на непазарна продукция за колективно и индивидуално потребление и извършване на операции, предназначени за преразпределение на национален доход и богатство	Държавно управление (S.13)
Пазарен производител или частен производител за собствено крайно потребление	Потребление Производство на пазарна продукция и продукция за собствено крайно потребление	Домакинства (S.14) Като потребители Като предприемачи
Частен непазарен производител	Производство и доставка на непазарна продукция за индивидуално потребление	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15)

▼ B

- 2.44 Сектор „Останал свят“ (S.2) обхваща потоците и позициите между резидентни и нерезидентни единици, като нерезидентните единици не се характеризират със сходни цели и вид поведение, а само чрез своите потоци и позиции спрямо резидентните единици.

Нефинансови предприятия (S.11)

- 2.45 *Определение:* сектор „Нефинансови предприятия“ (S.11) се състои от институционални единици, които са независими юридически лица и пазарни производители и чиято основна дейност е производството на стоки и нефинансови услуги. Сектор „Нефинансови предприятия“ включва също и нефинансови квазикорпорации (вж. точка 2.13, буква е).

- 2.46 В сектора се включват следните институционални единици:

- а) частни и държавни корпоративни предприятия, които са пазарни производители и са основно ангажирани с производството на стоки и нефинансови услуги;
- б) кооперации и сдружения, които са признати за независими юридически лица и които са пазарни производители, основно ангажирани с производството на стоки и нефинансови услуги;
- в) държавни производители, които са признати за независими юридически лица и които са пазарни производители, основно ангажирани с производството на стоки и нефинансови услуги;
- г) нетърговски организации или асоциации, обслужващи нефинансови предприятия, които са признати за независими юридически лица и които са пазарни производители, основно ангажирани с производството на стоки и нефинансови услуги;
- д) централни управления, управляващи група от корпоративни предприятия, които са пазарни производители, като преобладаващият вид дейност на групата от корпоративни предприятия като цяло — измерена на база добавена стойност — е производството на стоки и нефинансови услуги;
- е) ПСП, чиято основна дейност е доставката на стоки и нефинансови услуги;
- ж) частни и държавни квазикорпорации, които са пазарни производители, основно ангажирани с производството на стоки и нефинансови услуги.

- 2.47 „Нефинансовите квазикорпорации“ са всички субекти без юридически статус, които са пазарни производители, основно ангажирани с производството на стоки и нефинансови услуги, и които отговарят на условията, които ги класифицират като квазикорпорации (вж. точка 2.13, буква е).

Нефинансовите квазикорпорации трябва да поддържат достатъчно информация, позволяваща изготвянето на пълен набор от сметки, и функционират сякаш са корпоративни предприятия. Фактическите им връзки с техния собственик са такива, каквито са връзките на едно корпоративно предприятие с неговите акционери.

Нефинансовите квазикорпорации, притежавани от домакинства, единици на държавното управление или нетърговски организации, се групират с нефинансовите предприятия в сектор „Нефинансови предприятия“, а не в сектора на техния собственик.

▼ B

- 2.48 Наличието на пълен набор от сметки, включително баланси, не е достатъчно условие пазарните производители да бъдат разглеждани като институционални единици, например като квазикорпорации. Сдруженията и държавните производители, различни от тези по точка 2.46, букви а), б), в) и е), както и едноличните търговци — дори ако водят пълен набор от сметки — обикновено не са отделни институционални единици, защото не се ползват с независимост при вземането на решения, като управлението им е под контрола на домакинства, нетърговски организации или институции на държавното управление, които ги притежават.
- 2.49 Нефинансовите предприятия включват условни резидентни единици, които се разглеждат като квазикорпорации.
- 2.50 Сектор „Нефинансови предприятия“ се разделя на три подсектора:
- а) държавни нефинансови предприятия (S.11001);
  - б) частни национални нефинансови предприятия (S.11002);
  - в) нефинансови предприятия под чуждестранен контрол (S.11003).

Подсектор „Държавни нефинансови предприятия“ (S.11001)

- 2.51 *Определение:* подсектор „Държавни нефинансови предприятия“ обхваща всички нефинансови предприятия, квазикорпорации и нетърговски организации, които са признати за независими юридически лица, които са пазарни производители и които са под контрола на единици на държавното управление.
- 2.52 Държавните квазикорпорации са квазикорпорации, които са пряка собственост на единици на държавното управление.

Подсектор „Частни национални нефинансови предприятия“ (S.11002)

- 2.53 *Определение:* подсектор „Частни национални нефинансови предприятия“ обхваща всички нефинансови предприятия, квазикорпорации и нетърговски организации, които са признати за независими юридически лица и са пазарни производители, и които не са под контрола на единици на държавното управление или на нерезидентни институционални единици.

Този подсектор включва корпоративни и квазикорпоративни единици с преки чуждестранни инвестиции, които не са класифицирани в подсектор „Нефинансови предприятия под чуждестранен контрол“ (S.11003).

Подсектор „Нефинансови предприятия под чуждестранен контрол“ (S.11003)

- 2.54 *Определение:* подсектор „Нефинансови предприятия под чуждестранен контрол“ се състои от всички нефинансови предприятия и квазикорпорации, които се контролират от нерезидентни институционални единици.

Този подсектор включва:

- а) всички дъщерни дружества на нерезидентни корпоративни предприятия;
- б) всички корпоративни предприятия, които са контролирани от нерезидентна институционална единица, която сама по себе си не е корпоративно предприятие: например корпоративно предприятие, което е контролирано от държавното управление на друга държава; това включва корпоративни предприятия, които са контролирани от група нерезидентни единици, действащи съвместно;
- в) всички клонове или други некорпоративни структури на нерезидентни корпоративни предприятия или некорпоративни производители, които са условни резидентни единици.

▼ **B****Финансови предприятия (S.12)**

2.55 *Определение:* сектор „Финансови предприятия“ (S.12) се състои от институционални единици, които са независими юридически лица и пазарни производители и чиято основна дейност е производството на финансови услуги. Тези институционални единици обхващат всички корпоративни предприятия и квазикорпорации, които се занимават главно с:

- а) финансово посредничество (финансови посредници); и/или
- б) спомагателни финансови дейности (финансови спомагателни организации).

Включват се и институционалните единици, които предоставят финансови услуги, когато повечето от активите или пасивите им не се търгуват на свободните пазари.

2.56 Финансовото посредничество е дейност, с която една институционална единица придобива финансови активи и натрупва пасиви за собствена сметка, като извършва финансови операции на пазара. Активите и пасивите на финансовите посредници се трансформират или прегрупират, например по отношение на падежа, мащаба, риска и т.н. в процеса на финансовото посредничество.

Спомагателните финансови дейности са дейности, свързани с финансовото посредничество, но които сами по себе си не включват финансово посредничество.

Финансови посредници

2.57 Процесът на финансово посредничество пренасочва средства от трети страни, разполагащи с излишък, към такива с недостиг на средства. Финансовият посредник не действа само като агент за другите институционални единици, а поема риск с придобиването на финансови активи и натрупването на пасиви за собствена сметка.

2.58 В процеса на финансово посредничество могат да участват всички категории пасиви с изключение на категорията други сметки за плащане (AF.8). Участващите в процеса на финансово посредничество финансови активи могат да бъдат класифицирани във всяка категория, с изключение на категорията застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6), включително в категорията други сметки за получаване. Финансовите посредници могат да инвестират своите средства в нефинансови активи, включително в недвижимо имущество. За да може дадено корпоративно предприятие да бъде считано за финансов посредник, то следва да натрупва пасиви на пазара и да трансформира средства. Корпоративните предприятия за недвижимо имущество не са финансови посредници.

2.59 Функцията на застрахователните дружества и пенсионните фондове се състои в обединяването на рискове. Пасивите на тези институции са застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6). На пасивите съответстват инвестициите, направени от застрахователните дружества и пенсионните фондове, действащи като финансови посредници.

2.60 Инвестиционните фондове, по-нататък наричани фондове на паричния пазар (ФПП) и фондове, различни от тези на паричния пазар, натрупват пасиви главно чрез емитиране на акции/дялови единици в инвестиционни фондове (AF.52). Те трансформират тези средства чрез придобиване на финансови активи и/или недвижимо имущество. Инвестиционните фондове се класифицират като финансови посредници. Всяка промяна в стойността на техните активи и пасиви, която е различна от собствените им акции, се отразява в собствените им средства (вж. точка 7.07). Тъй като размерът на собствените средства е равен на стойността на акциите или дяловите единици в инвестиционните фондове, всяка промяна в стойността на активите и пасивите на фонда ще се отрази върху пазарната цена на тези акции или дялови единици. Инвестиционните фондове, които инвестират в недвижимо имущество, са финансови посредници.

▼ B

- 2.61 Финансовото посредничество се ограничава до придобиването на активи и натрупването на пасиви от широката общественост или от конкретни и сравнително големи подгрупи от нея. Когато дейността е ограничена до малки групи от хора или семейства, не се извършва финансово посредничество.
- 2.62 Възможно е да съществуват и изключения от общите ограничения при финансово посредничество за финансови операции на пазара. Примери за това са общинските кредитни и спестовни банки, които разчитат на участващата община, или финансовите лизингови предприятия, които зависят от групата майка от дружества за придобиване на средства или за инвестиране на средства. Тяхното даване на заеми или приемане на спестявания трябва да бъде независимо от участващата община или съответно от групата майка при класифицирането им като финансови посредници.

Финансови спомагателни организации

- 2.63 Спомагателните финансови дейности включват спомагателни дейности при реализиране на операции с финансови активи и пасиви или при трансформиране или прегрупиране на средства. Финансовите спомагателни организации не се излагат на риск, като придобиват финансови активи или натрупват пасиви. Те улесняват финансовото посредничество. Централните управления, всички или повечето от чиито дъщерни дружества са финансови предприятия, са финансови спомагателни организации.

Финансови предприятия, различни от финансови посредници и финансови спомагателни организации

- 2.64 Другите финансови предприятия, различни от финансови посредници и финансови спомагателни организации, са институционални единици, които предоставят финансови услуги, когато повечето от активите или пасивите им не се търгуват на свободните пазари.

Институционални единици, включени в сектор „Финансови предприятия“

- 2.65 Институционалните единици, включени в сектор „Финансови предприятия“ (S.12), са следните:
- а) частни или държавни корпоративни предприятия, които са основно ангажирани с финансово посредничество и/или със спомагателни финансови дейности;
  - б) кооперации и сдружения, които са признати за независими юридически лица и които са основно ангажирани с финансово посредничество и/или със спомагателни финансови дейности;
  - в) държавни производители, които са признати за юридически лица и които са основно ангажирани с финансово посредничество и/или със спомагателни финансови дейности;
  - г) нетърговски организации, които са признати за юридически лица и които са основно ангажирани с финансово посредничество и/или със спомагателни финансови дейности, или които обслужват финансови предприятия;
  - д) централни управления, когато всички или повечето от техните дъщерни дружества, в качеството си на финансови предприятия, основно осъществяват финансово посредничество и/или спомагателни финансови дейности. Тези централни управления се класифицират като финансови спомагателни организации (S.126);
  - е) холдингови дружества, когато главната функция е държането на активите на група от дъщерни дружества. Съставните елементи на групата могат да бъдат финансови или нефинансови — това не засяга класифицирането на холдинговите дружества като каптивни финансови институции (S.127);

▼ B

- ж) ПСП, чиято основна дейност е предоставянето на финансови услуги;
- з) некорпоративни инвестиционни фондове, включващи инвестиционни портфейли, притежавани от групата участници, и чието управление обикновено се извършва от други финансови предприятия. Тези фондове са институционални единици, които са отделни от управляващите финансови предприятия;
- и) некорпоративни единици, които са основно ангажирани с финансово посредничество и са обект на управление и надзор (в повечето случаи класифицирани като депозитни институции без централната банка, застрахователните (осигурителните) дружества или пенсионните фондове), разполагат с независимост при вземането на решения и имат автономно управление, независимо от техните собственици; тяхното икономическо и финансово поведение е подобно на това на финансовите предприятия. В този случай те се разглеждат като отделни институционални единици. Примери за това са клоновете на нерезидентни финансови предприятия.

Подсектори на финансовите предприятия

- 2.66 Сектор „Финансови предприятия“ се разделя на следните подсектори:
- а) централна банка (S.121);
  - б) депозитни институции без централната банка (S.122);
  - в) фондове на паричния пазар (ФПП) (S.123);
  - г) инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар (S.124);
  - д) други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове (S.125);
  - е) финансови спомагателни организации (S.126);
  - ж) каптивни финансови институции и заемодатели (S.127);
  - з) застрахователни (осигурителни) дружества (S.128); и
  - и) пенсионни фондове (S.129).

Обединяване на подсекторите на финансовите предприятия

- 2.67 Парично-финансовите институции (ПФИ), определени от ЕЦБ, обхващат всички институционални единици, включени в подсекторите „Централна банка“ (S.121), „Депозитни институции без централната банка“ (S.122) и „Фондове на паричния пазар“ (S.123).
- 2.68 „Други парично-финансови институции“ обхваща финансовите посредници, чрез които последиците от паричната политика на централната банка (S.121) се прехвърлят върху останалите субекти в икономиката. Те са „Депозитни институции без централната банка“ (S.122) и „Фондове на паричния пазар“ (S.123).
- 2.69 Финансовите посредници, занимаващи се с обединяване на рискове, са застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове (ЗДПФ). Те представляват подсектори „Застрахователни (осигурителни) дружества“ (S.128) и „Пенсионни фондове“ (S.129).
- 2.70 „Финансови предприятия освен ПФИ и ЗДПФ“ обхващат подсекторите „Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар“ (S.124), „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125), „Финансови спомагателни организации“ (S.126) и „Каптивни финансови институции и заемодатели“ (S.127).

▼ **B****Разделяне на подсекторите на финансовите предприятия на държавни финансови предприятия, частни национални финансови предприятия и такива под чуждестранен контрол**

2.71 С изключение на подсектор S.121 всеки подсектор допълнително се подразделя на:

- а) държавни финансови предприятия;
- б) частни национални финансови предприятия; и
- в) финансови предприятия под чуждестранен контрол.

Критериите за това подразделяне са същите като тези за нефинансовите предприятия (вж. точки 2.51—2.54).

Таблица 2.3 — Сектор „Финансови предприятия“ и неговите подсектори

Сектори и подсектори			Държавни	Частни национални	Под чуждестранен контрол	
Сектор „Финансови предприятия“			S.12			
Парично-финансови институции (ПФИ)	Централна банка		S.121			
	Други парично-финансови институции (ДПФИ)	Депозитни институции без централната банка	S.122	S.12201	S.12202	S.12203
		Фондове на паричния пазар	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Финансови предприятия освен ПФИ и ЗДПФ	Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар		S.124	S.12401	S.12402	S.12403
	Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове		S.125	S.12501	S.12502	S.12503
	Финансови спомагателни организации		S.126	S.12601	S.12602	S.12603
	Каптивни финансови институции и заемодатели		S.127	S.12701	S.12702	S.12703
Застрахователни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове (ЗДПФ)	Застрахователни (осигурителни) дружества (ЗД)		S.128	S.12801	S.12802	S.12803
	Пенсионни фондове (ПФ)		S.129	S.12901	S.12902	S.12903

Централна банка (S.121)

2.72 *Определение:* подсектор „Централна банка“ (S.121) се състои от всички финансови предприятия и квазикорпорации, чиято основна функция е да емитират валута, да поддържат вътрешната и външната стойност на валутата и да държат всички или част от международните резерви на държавата.

2.73 В подсектор S.121 се класифицират следните финансови посредници:

- а) националната централна банка, включително когато тя е част от Европейската система на централните банки;
- б) централните структури на паричната политика с предимно държавен произход (например структурите, които управляват обмена на валута или емитират валута), които водят пълен набор от сметки и вземат решения независимо от централното държавно управление. Когато тези дейности се извършват от централното държавно управление или от централната банка, не съществуват отделни институционални единици.

▼ B

- 2.74 Подсекторът S.121 не включва структурите и органите, различни от централната банка, които регулират или извършват надзор върху финансовите предприятия или финансовите пазари. Те се класифицират в подсектор S.126.

Депозитни институции без централната банка (S.122)

- 2.75 *Определение:* подсектор „Депозитни институции без централната банка“ (S.122) включва всички финансови предприятия и квазикорпорации без тези, класифицирани в подсектори „Централна банка“ и „ФПП“, които се занимават главно с финансово посредничество и които получават депозити и/или близки заместители на депозити от институционални единици, следователно не само от ПФИ, и за собствена сметка предоставят заеми и/или инвестират в ценни книжа.

- 2.76 Депозитните институции без централната банка не могат да бъдат определени просто като „банки“, тъй като е възможно те да включват някои финансови предприятия, които не се определят като банки, или такива, на които в някои държави не е разрешено да се определят като такива, докато някои други финансови предприятия, определящи се като банки, може на практика да не са депозитни институции. В подсектор S.122 се класифицират следните финансови посредници:

- а) търговски банки, „универсални“ банки, „многоцелеви“ банки;
- б) спестовни каси (включително доверителните спестовни каси и спестовните банкови и кредитни асоциации);
- в) пощенски джиро институции, пощенски банки, джиро банки;
- г) банки за кредити за селските райони, банки за земеделски кредит;
- д) кооперативни кредитни банки, кредитни съюзи;
- е) специализирани банки (например търговски банки, емисионни къщи, частни банки); и
- ж) институции за електронни пари, основно ангажирани с финансово посредничество.

- 2.77 Следните финансови посредници се класифицират в подсектор S.122, когато техният предмет на дейност включва приемането от населението на средства, които на по-късен етап му се възстановяват, било под формата на депозити, било под друга форма, като постоянно емитиране на дългосрочни дългови ценни книжа:

- а) корпоративни предприятия, които се занимават с предоставяне на ипотечи (включително строителни сдружения, ипотечни банки и ипотечни кредитни институции);
- б) общински кредитни институции.

В противен случай финансовите посредници се класифицират в подсектор S.124.

- 2.78 Подсектор S.122 не включва:

- а) централни управления, които осъществяват надзор и управление на други единици от дадена група, състояща се предимно от депозитни институции без централната банка, но които не са депозитни институции. Тези централни управления се класифицират в подсектор S.126;
- б) нетърговски организации, признати за независими юридически лица, обслужващи депозитни институции, но които не са ангажирани с финансово посредничество. Те се класифицират в подсектор S.126; и

▼ B

- в) институции за електронни пари, които не са основно ангажирани с финансово посредничество.

Фондове на паричния пазар (S.123)

- 2.79 *Определение:* подсектор „Фондове на паричния пазар“ (S.123) се състои от всички финансови предприятия и квазикорпорации с изключение на тези, класифицирани в подсектори „Централна банка“ и „Кредитни институции“, които са основно ангажирани с финансово посредничество. Тяхната дейност се изразява в емитиране на акции или дялови единици в инвестиционни фондове, като близък заместител на депозитите от институционалните единици, и инвестиране за своя собствена сметка главно в акции/дялови единици на фондове на паричния пазар, краткосрочни дългови книжа и/или депозити.
- 2.80 В подсектор S.123 се класифицират следните финансови посредници: инвестиционни фондове, включително инвестиционни тръстове, дялови тръстове и други колективни инвестиционни схеми, чиито акции или дялови единици са близки заместители на депозитите.
- 2.81 Подсектор S.123 не включва:
- а) централни управления, които осъществяват надзор и управление на група, състояща се предимно от ФПП, но които не са ФПП. Те се класифицират в подсектор S.126;
  - б) нетърговски организации, признати за независими юридически лица, обслужващи ФПП, но които не са ангажирани с финансово посредничество. Те се класифицират в подсектор S.126.

Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар (S.124)

- 2.82 *Определение:* подсектор „Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар“ (S.124) обхваща всички колективни инвестиционни схеми с изключение на тези, класифицирани в подсектор „Фондове на паричния пазар“, които са основно ангажирани с финансово посредничество. Тяхната дейност се изразява в емитиране на акции или дялови единици в инвестиционни фондове, които не са близък заместител на депозитите, и инвестиране за своя собствена сметка главно във финансови активи, различни от краткосрочните финансови активи, и в нефинансови активи (обикновено недвижимо имущество).
- 2.83 Инвестиционните фондове, различни от тези на паричния пазар, включват инвестиционни тръстове, дялови тръстове и други колективни инвестиционни схеми, чиито акции или дялови единици не се смятат за близки заместители на депозитите.
- 2.84 В подсектор S.124 се класифицират следните финансови посредници:
- а) инвестиционни фондове от отворен тип, чиито акции или дялови единици при поискване от притежателите им се изкупуват обратно или се възстановяват пряко или косвено от активите на предприятието;
  - б) инвестиционни фондове от затворен тип с акционерен основен капитал, при които инвеститорите, които се включват или напускат фонда, трябва да купуват или продават съществуващи акции;
  - в) инвестиционни фондове за недвижимо имущество;
  - г) инвестиционни фондове, които инвестират в други фондове („фондове на фондове“);
  - д) хедж фондове, които обхващат различни видове колективни инвестиционни схеми, за които се изисква високо равнище на минималните инвестиции, слабо регулиране и редица инвестиционни стратегии.

▼ **B**

- 2.85 Подсектор S.124 не включва:
- а) пенсионни фондове, които са част от подсектор „Пенсионни фондове“;
  - б) държавни фондове със специално предназначение, наречени „суверенни фондове“. Държавният фонд със специално предназначение се класифицира като каптивна финансова институция, ако е финансово предприятие. Класифицирането на един държавен фонд със специално предназначение, било то като част от сектор „Държавно управление“ или като част от сектор „Финансови предприятия“, се определя според критериите относно единиците със специално предназначение, посочени в точка 2.27;
  - в) централни управления, които осъществяват надзор и управление на група, състояща се предимно от инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар, като самите те не са инвестиционни фондове. Те се класифицират в подсектор S.126;
  - г) нетърговски организации, признати за независими юридически лица, обслужващи инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар, но които не са ангажирани с финансово посредничество. Те се класифицират в подсектор S.126.

Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове (S.125)

- 2.86 *Определение:* подсектор „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125) се състои от всички финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с финансово посредничество, като натрупват пасиви във форма, различна от валута, депозити или дялове в инвестиционни фондове, или във връзка със застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми от институционалните единици.
- 2.87 Подсектор S.125 включва финансови посредници, заминаващи се предимно с дългосрочно финансиране. В повечето случаи този преобладаващо дългосрочен матуритет отличава този подсектор от подсекторите на ДПФИ (S.122 и S.123). Въз основа на отсъствието на пасиви под формата на акции в инвестиционни фондове, които не се смятат за близки заместители на депозитите или на застрахователните, пенсионните и стандартните гаранционни схеми, може да се направи разграничение спрямо подсекторите „Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар“ (S.124), „Застрахователни (осигурителни) дружества“ (S.128) и „Пенсионни фондове“ (S.129).
- 2.88 Подсектор „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125) е допълнително разделен на подсектори, състоящи се от финансови предприятия за секюритизация, посредници на ценни книжа и деривати, финансови предприятия, занимаващи се с кредитиране, и специализирани финансови предприятия. Това е показано в таблица 2.4.

Таблица 2.4 — Подсектор „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125) и неговите подразделения

Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове

- Финансови предприятия за секюритизация;
- Посредници на ценни книжа и деривати;
- Финансови предприятия, занимаващи се с кредитиране; и
- Специализирани финансови предприятия.

▼ B

- 2.89 Подсектор S.125 не включва нетърговски организации, признати за независими юридически лица, обслужващи други финансови посредници, но които не са ангажирани с финансово посредничество. Те се класифицират в подсектор S.126.

Финансови предприятия за секюритизация

- 2.90 *Определение:* финансовите предприятия за секюритизация са предприятия, които извършват операции за секюритизация. Такива предприятия, които отговарят на критериите за институционална единица, се класифицират в S.125, а в противен случай се разглеждат като неразделна част от своето дружество майка.

Посредници на ценни книжа и деривати, финансови предприятия, занимаващи се с кредитиране, и специализирани финансови предприятия

- 2.91 Посредниците на ценни книжа и деривати (за своя сметка) са финансови посредници за своя собствена сметка.
- 2.92 Финансовите предприятия, занимаващи се с кредитиране, включват например финансови посредници за:
- a) финансов лизинг;
  - b) покупки на изплащане и лично или търговско финансиране; или
  - v) факторинг.
- 2.93 Специализираните финансови предприятия са финансови посредници, например:
- a) дружества за рисков капитал и развойни капиталови дружества;
  - b) дружества за финансиране на износа/вноса; или
  - v) финансови посредници, които придобиват депозити и/или близки заместители на депозити или поемат заеми само към парично-финансови институции; тези финансови посредници включват също клирингови къщи-централни контрагенти, които извършват операции за обратно изкупуване между парично-финансови институции.
- 2.94 Централни управления, които осъществяват надзор и управление на група от дъщерни дружества, основно ангажирани с финансово посредничество и/или спомагателни финансови дейности, се класифицират в подсектор S.126.

Финансови спомагателни организации (S.126)

- 2.95 *Определение:* подсектор „Финансови спомагателни организации“ (S.126) се състои от всички финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с дейности, тясно свързани с финансовото посредничество, но които сами по себе си не са финансови посредници.
- 2.96 В подсектор S.126 са класифицирани следните финансови предприятия и квазикорпорации:
- a) застрахователни брокери, администратори на компенсации и загуби, консултанти по застрахователни и пенсионни дела и други;
  - b) брокери на заеми, брокери на ценни книжа, инвестиционни съветници и други;
  - v) емисионни корпоративни предприятия, които управляват емитирането на ценни книжа;
  - г) корпоративни предприятия, чиято основна функция е да гарантират чрез джиросване менителници и други подобни инструменти;
  - д) корпоративни предприятия, които организират финансови деривати и хеджингови инструменти, като например суапове, опции и фючърси (без да ги емитират);

▼ B

- е) корпоративни предприятия, които обезпечават инфраструктура за финансовите пазари;
  - ж) централни надзорни органи за финансовите посредници и финансовите пазари, когато те са отделни институционални единици;
  - з) управители на пенсионни фондове, взаимни фондове и други;
  - и) корпоративни предприятия, действащи като фондови борси и застрахователни борси;
  - й) нетърговски организации, признати за независими юридически лица, обслужващи финансови предприятия, но неангажирани с финансово посредничество (вж. точка 2.46, буква г);
  - к) платежни институции (улесняващи плащанията между купувачи и продавачи).
- 2.97 Подсектор S.126 включва също централни управления, всички или повечето от чиито дъщерни дружества са финансови предприятия.

Каптивни финансови институции и заемодатели (S.127)

- 2.98 *Определение:* подсектор „Каптивни финансови институции и заемодатели“ (S.127) се състои от всички финансови предприятия и квазикорпорации, които не са ангажирани нито с финансово посредничество, нито с предоставяне на спомагателни финансови услуги, и по-голямата част от чиито активи или пасиви не се търгуват на свободните пазари.
- 2.99 ВН подсектор S.127 са класифицирани по-специално следните финансови предприятия и квазикорпорации:
- а) единици, които са юридически лица, като тръстове, агенции за недвижими имоти, счетоводни фирми или предприятия, представляващи само пощенска кутия;
  - б) холдингови дружества, които държат контролен пакет акции от капитала на група от дъщерни дружества и чиято основна дейност е притежаване на групата, без да предоставят никакви други услуги на предприятията, в чийто капитал имат участие, т.е. те не администрат или управляват други единици;
  - в) ПСП, които отговарят на критериите за институционални единици и набират средства на свободните пазари, които да бъдат използвани от тяхното дружество майка;
  - г) единици, които предоставят финансови услуги изключително със собствени средства или средства, осигурени от спонсор, на редица клиенти, като поемат финансовия риск от неплащане от страна на длъжника. Примери за това са заемодатели, корпоративни предприятия, занимаващи се с кредитиране на студенти или на външната търговия със средства, получени от спонсор, като единица на държавното управление или нетърговска организация, както и зложни къщи, предимно ангажирани с кредитиране;
  - д) държавни фондове със специално предназначение, обикновено наричани „суверенни фондове“, ако са класифицирани като финансови предприятия.

Застрахователни (осигурителни) дружества (S.128)

- 2.100 *Определение:* подсектор „Застрахователни (осигурителни) дружества“ (S.128) се състои от всички финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с финансово посредничество като следствие от обединяване на рискове главно под формата на пряко застраховане или презастраховане (вж. точка 2.59).
- 2.101 Застрахователните дружества предоставят услуги по:
- а) животозастраховане и общо застраховане на индивидуални единици или групи от единици;

▼B

- б) презастраховане за други застрахователни дружества.
- 2.102 Услугите на общозастрахователните дружества могат да бъдат под формата на следните застраховки:
- а) пожар (например търговска и частна собственост);
  - б) отговорност (злополука);
  - в) автомобили („Автокаска“ и „Гражданска отговорност“);
  - г) морски, въздушни и транспортни застраховки (включително енергийни рискове);
  - д) произшествия и заболявания; или
  - е) финансови застраховки (предоставяне на гаранции или обезпечения за добро изпълнение).

Корпоративните предприятия за финансово или кредитно застраховане, наричани още гаранционни банки, предоставят гаранции или обезпечения за добро изпълнение при секюритизация и други кредитни продукти.

- 2.103 Застрахователните дружества обикновено са корпоративни или взаимни дружества. Корпоративните субекти са собственост на акционери и много от тях се котират на фондовите борси. Взаимните дружества са собственост на застрахованите от тях лица и предоставят печалбите си на застрахованите лица с участие в печалбите или застрахованите лица по договори с участие в дохода от инвестиции под формата на дивиденди или бонуси. „Каптивните“ застрахователи обикновено са собственост на нефинансови предприятия и застраховат главно рисковете на своите акционери.

Карта 2.1 — Видове застраховане

Видове застраховане		Сектор/подсектор	
Пряко застраховане	<p>Животозастраховане</p> <p>Притежателите на полици правят редовни плащания или еднократно плащане към застрахователя, в замяна на което той гарантира да предостави на притежателя на полицата определена сума или анюитет на определена дата или по-рано.</p>	Застрахователни (осигурителни) дружества	
	<p>Общо застраховане</p> <p>Застраховка за покриване на рискове, като злополуки, заболявания, пожари, кредити и т.н.</p>	Застрахователни (осигурителни) дружества	
Презастраховане	Застраховка, купена от застраховател, за да се защити от неочаквано голям брой или изключително големи по размер обезщетения.	Застрахователни (осигурителни) дружества	
Социално осигуряване	<p>Социална сигурност</p> <p>Участниците са задължени от държавното управление да се осигурят срещу определени социални рискове.</p>	<p>Социалноосигурителни пенсии</p> <p>Друга социална сигурност</p>	Фондове за социална сигурност
	<p>Свързани със заетост социалноосигурителни схеми, различни от социална сигурност</p> <p>Работодателите могат да поставят като условие на трудовото правоотношение наетите лица да се осигуряват срещу определени социални рискове.</p>	<p>Пенсии, свързани със заетост</p> <p>Други свързани със заетост социалноосигурителни схеми</p>	Сектор на работодателя, застрахователни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове или нетърговски организации, обслужващи домакинствата

▼B

- 2.104 Подсектор S.128 не включва:
- а) институционални единици, които отговарят на всеки от двата критерия, изброени в точка 2.117. Те се класифицират в подсектор S.1314;
  - б) централни управления, които осъществяват надзор и управление на група, състояща се предимно от застрахователни (осигурителни) дружества, но които не са застрахователни (осигурителни) дружества. Те се класифицират в подсектор S.126;
  - в) нетърговски организации, признати за независими юридически лица, обслужващи застрахователни (осигурителни) дружества, но които не са ангажирани с финансово посредничество. Те се класифицират в подсектор S.126.

Пенсионни фондове (S.129)

- 2.105 *Определение:* подсектор „Пенсионни фондове“ (S.129) се състои от всички финансови предприятия и квазикорпорации, които са основно ангажирани с финансово посредничество като следствие от обединяване на социалните рискове и потребности на осигурените лица (социално осигуряване). Пенсионните фондове, като социалноосигурителни схеми, осигуряват доходи при пенсиониране и често — плащания при смърт и инвалидност.
- 2.106 Подсектор S.129 се състои само от тези социалноосигурителни пенсионни фондове, които са институционални единици, отделни от единиците, които са ги създали. Тези автономни фондове разполагат с независимост при вземането на решения и имат пълен набор от сметки. Неавтономните пенсионни фондове не са институционални единици и остават част от институционалната единица, която ги е създала.
- 2.107 Примери за участници в схеми на пенсионни фондове са наетите лица от едно предприятие или от група от предприятия, наетите лица от даден клон или в рамките на даден отрасъл, както и лицата с една и съща професия. Плащанията, включени в осигурителния договор, могат да бъдат:
- а) извършени след смъртта на осигуреното лице в полза на вдовец/вдовицата и децата му;
  - б) извършени след пенсиониране; или
  - в) извършени, след като осигуреното лице получи увреждане.
- 2.108 В някои държави всички тези видове рискове могат да бъдат осигурени както от животозастрахователни дружества, така и от пенсионни фондове. В други държави се изисква някои от тези видове рискове да се застраховат от животозастрахователни дружества. За разлика от животозастрахователните дружества пенсионните фондове са ограничени по закон до определени групи наети лица или самостоятелно заети лица.
- 2.109 Схемите на пенсионните фондове могат да бъдат организирани от работодателите или от държавното управление; те могат да бъдат организирани и от застрахователните (осигурителните) дружества от името на наетите лица; или могат да бъдат създадени отделни институционални единици, които да държат и управляват активите, които ще бъдат използвани за изплащане на пенсионните права и за разпределяне на пенсията.
- 2.110 Подсектор S.129 не включва:
- а) институционални единици, които отговарят на всеки от двата критерия, изброени в точка 2.117. Те се класифицират в подсектор S.1314;

▼ B

- б) централни управления, които осъществяват надзор и управление на група, състояща се предимно от пенсионни фондове, но които не са пенсионни фондове. Те се класифицират в подсектор S.126;
- в) нетърговски организации, признати за независими юридически лица, обслужващи пенсионни фондове, но които не са ангажирани с финансово посредничество. Те се класифицират в подсектор S.126.

Държавно управление (S.13)

- 2.111 *Определение:* сектор „Държавно управление“ (S.13) включва институционални единици, които са непазарни производители, чиято продукция е предназначена за индивидуално и колективно потребление и които се финансират от задължителни плащания, извършвани от единици, принадлежащи към други сектори, и институционални единици, основно ангажирани с преразпределение на национален доход и богатство.
- 2.112 Институционалните единици, включени в сектор S.13, са например следните:
  - а) единици на държавното управление, създадени по силата на законодателен процес с цел да упражняват съдебни правомощия над други единици на икономическата територия и които администрират и финансират група от дейности, като обикновено предоставят непазарни стоки и услуги в полза на обществеността;
  - б) корпоративно предприятие или квазикорпорация, която е единица на държавното управление, ако нейната продукция е главно непазарна, и е контролирано(а) от държавна единица;
  - в) нетърговски организации, признати за независими юридически лица, които са непазарни производители и които се контролират от държавата;
  - г) автономни пенсионни фондове, когато съществува законоустановено задължение да се правят вноски и когато държавата управлява фондовете по отношение на определянето и одобряването на вноските и плащанията.
- 2.113 Сектор „Държавно управление“ се разделя на четири подсектора:
  - а) централно държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1311);
  - б) федерално държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1312);
  - в) местно държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1313);
  - г) фондове за социална сигурност (S.1314).

Централно държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1311)

- 2.114 *Определение:* този подсектор включва всички административни звена на държавата и други централни структури, чиято компетентност се разпростира обикновено върху цялата икономическа територия, с изключение на управлението на фондовете за социална сигурност.

В подсектор S.1311 са включени тези нетърговски организации, които са контролирани от централното държавно управление и чиято компетентност се разпростира върху цялата икономическа територия.

▼B

Организациите за регулиране на пазара, които са изключително или основно дистрибутори на субсидии, се класифицират в S.1311. Организациите, които са изключително или основно ангажирани с покупка, държане и продажба на селскостопански или хранителни продукти, се класифицират в S.11.

Федерално държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1312)

2.115 *Определение:* този подсектор се състои от такива видове държавна администрация, които са отделни институционални единици, упражняващи някои от функциите на държавното управление на ниво, което е по-ниско от това на централното държавно управление и по-високо от това на институционалните единици, съществуващи на местно ниво, с изключение на администрирането на фондовете за социална сигурност.

В подсектор S.1312 са включени тези нетърговски организации, които са контролирани от федералното държавно управление и чиято компетентност се ограничава до икономическата територия на съответните области.

Местно държавно управление (без фондовете за социална сигурност) (S.1313)

2.116 *Определение:* този подсектор включва тези видове държавна администрация, чиято компетентност се разпростира само върху част от икономическата територия, с изключение на местните структури на фондовете за социална сигурност.

В подсектор S.1313 са включени тези нетърговски организации, които са контролирани от местното държавно управление и чиято компетентност се ограничава до икономическата територия на съответното местно управление.

Фондове за социална сигурност (S.1314)

2.117 *Определение:* подсектор „Фондове за социална сигурност“ включва централните, федералните и местните институционални единици, чиято основна дейност е да извършват социални плащания и които отговарят на всеки от следните два критерия:

- a) по закон или нормативен акт някои групи от населението са задължени да участват в схемата или да заплащат вноски; и
- b) държавното управление е отговорно за управлението на институцията по отношение на определянето или одобряването на вноските и плащанията, независимо от ролята му на надзорен орган или работодател.

Обикновено не съществува пряка връзка между размера на заплатената от дадено лице вноска и риска, на който е изложено това лице.

Домакинства (S.14)

2.118 *Определение:* сектор „Домакинства“ (S.14) включва лица или групи лица в качеството им на потребители и на предприемачи, произвеждащи пазарни стоки и нефинансови и финансови услуги (пазарни производители), при условие че производството на стоки и услуги не се извършва от отделни субекти, разглеждани като квазикорпорации. Този сектор включва също лица или групи лица в качеството им на производители на стоки и нефинансови услуги изключително за собствено крайно потребление.

Домакинствата като потребители могат да бъдат определени като малки групи от хора, които обитават едно и също жилище, обединяват своите доходи и имущество и потребяват колективно някои видове стоки и услуги, основно жилище и храна.

▼B

Главните ресурси на домакинствата са следните:

- а) компенсация на наетите лица;
- б) доход от собственост;
- в) трансфери от други сектори;
- г) постъпления от реализацията на пазарни продукти; и
- д) условни постъпления от производството на продукти за собствено крайно потребление.

2.119 Сектор „Домакинства“ включва:

- а) лица или групи лица, чиято основна функция е потребление;
- б) лица, които живеят постоянно в институции или общности, които имат малка или никаква независимост за действие или вземане на решения по икономически въпроси (например членове на религиозни ордени, живеещи в манастири, пациенти на продължително лечение в болници, затворници, излежаващи продължителни присъди, възрастни хора, живеещи постоянно в старчески домове). Тези лица се разглеждат като една институционална единица: едно домакинство;
- в) лица или групи лица, чиято основна функция е потребление и които произвеждат стоки и нефинансови услуги изключително за собствено крайно използване; в системата са включени само две категории услуги, произвеждани за собствено крайно потребление: услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища и битови услуги, предоставяни от платени наети лица;
- г) еднолични търговци и сдружения без юридически статус, различни от разглежданите като квазикорпорации, и които са пазарни производители; и
- д) нетърговски организации, обслужващи домакинствата, които нямат независим юридически статус или които имат такъв статус, но са с много малка значимост.

2.120 В ЕСС 2010 сектор „Домакинства“ се подразделя на следните подсектори:

- а) работодатели (S.141) и лица, работещи за собствена сметка (S.142);
- б) наети лица (S.143);
- в) получатели на доход от собственост (S.1441);
- г) получатели на пенсии (S.1442);
- д) получатели на други трансфери (S.1443).

2.121 Домакинствата са разпределени към подсектори според категорията на най-големия доход (доход на работодател, компенсация на наетите лица и други) на домакинството като цяло. Когато в рамките на едно домакинство се получава повече от един доход от дадена категория, класификацията се базира на общия доход на домакинството в рамките на всяка категория.

Работодатели и лица, работещи за собствена сметка (S.141 и S.142)

2.122 *Определение:* подсектор „Работодатели и лица, работещи за собствена сметка“ се състои от групата домакинства, за които (смесеният) доход (B.3), получен от собствениците на некорпоративни предприятия на домакинствата като резултат от тяхната дейност като производители на пазарни стоки и услуги, със или без платени наети лица, е най-големият източник на доход за домакинството като цяло, дори ако той не възлиза на повече от половината от общия доход на домакинството.

▼ **B****Наети лица (S.143)**

- 2.123 *Определение:* подсектор „Наети лица“ се състои от групата домакинства, за които доходът, произхождащ от компенсация на наетите лица (D.1), е най-големият източник на доход за домакинството като цяло.

Получатели на доход от собственост (S.1441)

- 2.124 *Определение:* подсектор „Получатели на доход от собственост“ се състои от групата домакинства, за които доходът от собственост (D.4) е най-големият източник на доход за домакинството като цяло.

Получатели на пенсии (S.1442)

- 2.125 *Определение:* подсектор „Получатели на пенсии“ се състои от групата домакинства, за които доходът, получен от пенсии, е най-големият източник на доход за домакинството като цяло.

Домакинствата, които се състоят от получатели на пенсии, са тези домакинства, чийто най-голям източник на доход се състои от пенсии за прослужено време или други пенсии, включително пенсии от предходни работодатели.

Получатели на други трансфери (S.1443)

- 2.126 *Определение:* подсектор „Получатели на други трансфери“ се състои от групата домакинства, за които доходът, получен от други текущи трансфери, е най-големият източник на доход за домакинството като цяло.

Другите текущи трансфери са всички текущи трансфери, които са различни от доход от собственост, пенсии и доход на лица, които живеят постоянно в институции или общности.

- 2.127 Ако не съществува информация за относителния дял на източниците на доход на домакинството като цяло, за целите на класифицирането се използва доходът на главата на семейството. Главата на семейството на едно домакинство е лицето с най-голям доход. Ако тази информация не е достъпна, доходът на лицето, което твърди, че е главата на семейството, се използва за класифицирането на домакинствата на подсектори.
- 2.128 Могат да се използват и други критерии за класифициране на домакинствата на подсектори, например разбивка на домакинствата в качеството им на предприемачи по дейности: селскостопански домакинства и неселскостопански домакинства.

Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15)

- 2.129 *Определение:* сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ (НТООД) (S.15) се състои от нетърговски организации, които са отделни юридически лица, които обслужват домакинства и които са частни непазарни производители. Техните основни ресурси са формирани от доброволни парични вноски или вноски в натура от домакинства в качеството им на потребители, от плащания, извършени от държавното управление, и от доход от собственост.
- 2.130 Когато тези институции не са много значими, те не се включват в сектор „НТООД“, а в сектор „Домакинства“ (S.14), тъй като техните операции не могат да бъдат разграничени от единиците в този сектор. Непазарните НТООД, контролирани от държавното управление, се класифицират в сектор „Държавно управление“ (S.13).

Сектор „НТООД“ включва следните основни видове НТООД, които предоставят непазарни стоки и услуги на домакинствата:

- а) профсъюзи, професионални или научни общества, асоциации на потребителите, политически партии, църкви или религиозни общества (включително тези, които са финансирани от държавното управление, но не са под негов контрол), както и обществени, културни, развлекателни и спортни клубове; и

▼ B

- б) благотворителни, подкрепящи и подпомагащи организации, които са финансирани с доброволни парични вноски или вноски в натура от други институционални единици.

Сектор S.15 включва благотворителни, подкрепящи или подпомагащи структури, обслужващи нерезидентни единици, и изключва субекти, при които членството дава права върху предварително определени стоки и услуги.

Сектор „останал свят“ (S.2)

- 2.131 *Определение:* сектор „Останал свят“ (S.2) е групировка от единици без никакви характерни функции и ресурси; той се състои от нерезидентни единици дотолкова, доколкото те участват в операции с резидентни институционални единици или имат други икономически връзки с резидентни единици. Сметките на този сектор осигуряват общ поглед върху икономическите връзки на националната икономика с останалия свят. Тук се включват институциите на ЕС и международните организации.
- 2.132 Въпреки че сектор „Останал свят“ не е сектор, за който трябва да се води пълен набор от сметки, е уместно той да се разглежда като отделен сектор. Секторите се формират чрез дезагрегиране на сектор „Общо за икономиката“, за да се получат по-хомогенни групи от резидентни институционални единици, които имат сходно икономическо поведение, цели и функции. Това не се отнася за сектор „Останал свят“: за него се отчитат операциите и другите потоци на нефинансовите и финансовите предприятия, нетърговските организации, домакинствата и държавното управление с нерезидентни институционални единици, както и други икономически връзки между резиденти и нерезиденти, например вземания от резиденти към нерезиденти.
- 2.133 Сметките за сектор „Останал свят“ включват само операциите, извършвани между резидентни институционални единици и нерезидентни единици, със следните изключения:
- а) транспортните услуги (до границата на държавата износител), предоставяни от резидентни единици по отношение на вносни стоки, са отразени в сметките на сектор „Останал свят“ при вноса FOB, въпреки че са произведени от резидентни единици;
  - б) операциите с чуждестранни активи между резиденти, които принадлежат към различни сектори на националната икономика, са показани в подробните финансови сметки на сектор „Останал свят“. Тези операции не засягат финансовата позиция на държавата спрямо сектор „Останал свят“; те засягат финансовите отношения на отделни сектори със сектор „Останал свят“;
  - в) операциите с пасивите на държавата между нерезиденти, които принадлежат към различни географски зони, са показани в географската разбивка на сметките на сектор „Останал свят“. Макар че тези операции не влияят на общите задължения на държавата към сектор „Останал свят“, те оказват въздействие върху задълженията ѝ към различни части на света.
- 2.134 Сектор „Останал свят“ (S.2) се подразделя на:
- а) Държави членки и институции и органи на Европейския съюз (S.21):
    - 1) Държави — членки на Европейския съюз (S.211);
    - 2) Институции и органи на Европейския съюз (S.212);
  - б) Държави извън Европейския съюз и международни организации, нерезидентни в ЕС (S.22).

▼B**Секторна класификация на производствените единици за главните стандартни правни форми на собственост**

- 2.135 Следният преглед и точки 2.31—2.44 обобщават принципите, на които се основава класификацията на производствените единици по сектори, като се използва стандартна терминология за описване на основните видове институции.
- 2.136 Частните и държавните корпоративни предприятия, които са пазарни производители, се класифицират, както следва:
- а) тези, които са основно ангажирани с производство на стоки и нефинансови услуги: в сектор S.11 „Нефинансови предприятия“;
  - б) тези, които са основно ангажирани с финансово посредничество и спомагателни финансови дейности: в сектор S.12 „Финансови предприятия“.
- 2.137 Кооперациите и сдруженията, които са признати за независими юридически лица и които са пазарни производители, се класифицират, както следва:
- а) тези, които са основно ангажирани с производство на стоки и нефинансови услуги: в сектор S.11 „Нефинансови предприятия“;
  - б) тези, които са основно ангажирани с финансово посредничество и спомагателни финансови дейности: в сектор S.12 „Финансови предприятия“.
- 2.138 Държавните производители, които по силата на специално законодателство са признати за независими юридически лица и които са пазарни производители, се класифицират, както следва:
- а) тези, които са основно ангажирани с производство на стоки и нефинансови услуги: в сектор S.11 „Нефинансови предприятия“;
  - б) тези, които са основно ангажирани с финансово посредничество и спомагателни финансови дейности: в сектор S.12 „Финансови предприятия“.
- 2.139 Държавните производители, които не са признати за независими юридически лица и са пазарни производители, се класифицират, както следва:
- а) ако са квазикорпорации:
    - 1) тези, които са основно ангажирани с производство на стоки и нефинансови услуги: в сектор S.11 „Нефинансови предприятия“;
    - 2) тези, които са основно ангажирани с финансово посредничество и спомагателни финансови дейности: в сектор S.12 „Финансови предприятия“.
  - б) ако не са квазикорпорации: в сектор S.13 „Държавно управление“, тъй като те остават неразделна част от единиците, които ги контролират.
- 2.140 Нетърговски организации (асоциации и фондации), които са признати за независими юридически лица, се класифицират, както следва:
- а) тези, които са пазарни производители и са основно ангажирани с производството на стоки и нефинансови услуги: в сектор S.11 „Нефинансови предприятия“;
  - б) тези, които са основно ангажирани с финансово посредничество и спомагателни финансови дейности: в сектор S.12 „Финансови предприятия“;

▼B

- в) тези, които са непазарни производители:
- 1) в сектор S.13 „Държавно управление“, ако са държавни производители, контролирани от държавата;
  - 2) в сектор S.15 „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“, ако са частни производители.
- 2.141 Едноличните търговци и сдружения, които не са признати за независими юридически лица и са пазарни производители, се класифицират, както следва:
- а) ако са квазикорпорации:
    - 1) тези, които са основно ангажирани с производство на стоки и нефинансови услуги: в сектор S.11 „Нефинансови предприятия“;
    - 2) тези, които са основно ангажирани с финансово посредничество и спомагателни финансови дейности: в сектор S.12 „Финансови предприятия“.
  - б) ако не са квазикорпорации, те се класифицират в сектор S.14 „Домакинства“.
- 2.142 Централните управления се класифицират, както следва:
- а) в сектор S.11 „Нефинансови предприятия“, ако преобладаващият вид дейност на групата корпоративни предприятия, които са пазарни производители, като цяло е производство на стоки и нефинансови услуги (вж. точка 2.46, буква д);
  - б) в сектор S.12 „Финансови предприятия“, ако преобладаващият вид дейност на групата корпоративни предприятия като цяло е финансово посредничество (вж. точка 2.65, буква д).
- Холдинговите дружества, които държат активи на група от дъщерни дружества, винаги се разглеждат като финансови предприятия. Холдинговите дружества държат активите на група дружества, но не извършват никакви управленски дейности по отношение на групата.
- 2.143 Таблица 2.5 показва в схематичен вид различните случаи, изброени по-горе.

Таблица 2.5 — Класификация на производствените единици по сектори за основните стандартни правни форми на собственост

Вид производител Стандартно правно описание	Пазарни производители (стоки и нефинансови услуги)	Пазарни производители (финансово посредничество)	Непазарни производители	
			държавни производители	частни производители
Частни и държавни предприятия	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)		
Кооперации и сдружения, признати за независими юридически лица	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)		
Държавни производители, които по силата на специално законодателство са признати за независими юридически лица	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)		
Държавни производители, които не са признати за независими юридически лица	С характеристики на квазикорпорации	Нефинансови предприятия (S.11)		
	Останалите		Държавно управление (S.13)	

Вид производител Стандартно правно описание		Пазарни производители (стоки и нефинансови услуги)	Пазарни производители (финансово посредничество)	Непазарни производители	
				държавни производители	частни производители
Нетърговски организации, признати за независими юридически лица		Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)	Държавно управление (S.13)	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15)
Сдружения, които не са признати за независими юридически лица	С характеристики на квазикорпорации	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)		
	Останалите	Домакинства (S.14)	Домакинства (S.14)		
Еднолични търговци	Стоки и нефинансови услуги	Нефинансови предприятия (S.11)			
	Финансови услуги		Финансови предприятия (S.12)		
Централни управления, като преобладаващата част от дейността на контролираната от тях група от корпоративни предприятия е производството на:	Стоки и нефинансови услуги	Нефинансови предприятия (S.11)			
	Финансови услуги		Финансови предприятия (S.12)		

МЕСТНИ ЕДИНИЦИ ПО ВИДОВЕ ДЕЙНОСТ И ОТРАСЛИ

- 2.144 Повечето институционални единици, произвеждащи стоки и услуги, са ангажирани в осъществяването на много дейности едновременно. Те могат да извършват една основна дейност, няколко второстепенни и няколко спомагателни дейности.
- 2.145 Дадена дейност се извършва, когато се комбинират ресурси като оборудване, труд, техники за производство, информационни мрежи или продукти, което води до създаването на специфични стоки или услуги. Една дейност се характеризира чрез вложените продукти, чрез производствения процес и чрез произведената продукция.
- Дейностите могат да бъдат определени според конкретното ниво в NACE Rev. 2.
- 2.146 В случай че дадена единица извършва повече от една дейност, всички дейности, които не са спомагателни дейности (вж. глава 3, точка 3.12), се степенуват според брутната добавена стойност. Въз основа на преобладаващия дял от създадената брутна добавена стойност може да се направи разграничение между основна дейност и второстепенни дейности.
- 2.147 С цел анализиране на потоците, възникващи при производствения процес, както и при използването на стоки и услуги, е необходимо да се изберат единици, които да подчертават връзките от техническо-икономически тип. Това изискване означава, че институционалните единици трябва да се подразделят на по-малки и по-хомогенни единици по отношение на вида производство. Местните единици по видове дейност целят да отговорят на това изискване като оперативен подход.

Местна единица по видове дейност

- 2.148 *Определение:* местната единица по видове дейност (местна ЕВД) е част от дадена единица по видове дейност (ЕВД), която съответства на местната единица. Местната ЕВД се нарича поделение в СНС 2008 и ISIC Rev. 4. ЕВД включва всички части на една институционална единица в качеството си на производител, допринасящ за

▼B

извършването на дейност на ниво клас (ниво от 4 цифри) на NACE Rev. 2, и съответства на едно или повече оперативни подразделения на институционалната единица. Информационната система на институционалната единица трябва да бъде в състояние да определя или изчислява за всяка местна ЕВД поне стойността на продукцията, междинното потребление, компенсацията на наетите лица, опериращия излишък, заетостта и бруто образуването на основен капитал.

Местната единица е институционална единица или част от институционална единица, произвеждаща стоки или услуги и разположена на определено географско място.

Местната ЕВД може да съответства на институционална единица като производител; от друга страна, тя никога не може да принадлежи на две различни институционални единици.

- 2.149 В случай че дадена институционална единица, произвеждаща стоки или услуги, има основна дейност, както и една или няколко второстепенни дейности, тя се подразделя на същия брой ЕВД, като второстепенните дейности се класифицират в рубрики, различни от тези на основната дейност. Спомагателните дейности не се отделят от основната дейност или второстепенните дейности. Но тези ЕВД, които се отнасят към определена рубрика на класификационната система, могат да произвеждат продукти извън хомогенната група поради второстепенните дейности, с които са свързани и които не могат да бъдат идентифицирани отделно според наличните счетоводни документи. Следователно дадена ЕВД може да извършва една или повече второстепенни дейности.

Отрасъл

- 2.150 *Определение:* отрасълът се състои от група местни ЕВД, които са ангажирани с един и същ или сходен вид дейност. На най-детайлизирано ниво на класификацията отрасълът се състои от всички местни ЕВД, които спадат към един-единствен клас (ниво от 4 цифри) на NACE Rev. 2. и които следователно са ангажирани с дейността, която е определена в NACE Rev. 2.

Отраслите включват както местни ЕВД, произвеждащи пазарни стоки и услуги, така и местни ЕВД, произвеждащи непазарни стоки и услуги. Отрасълът по дефиниция се състои от група местни ЕВД, ангажирани с един и същ вид производствена дейност, независимо от това дали институционалните единици, към които принадлежат тези ЕВД, произвеждат пазарна или непазарна продукция.

- 2.151 Отраслите се класифицират в три категории:
- а) отрасли, произвеждащи пазарни стоки и услуги (пазарни отрасли) и стоки и услуги за собствено крайно потребление; услуги за собствено крайно използване са жилищните услуги, предоставени от обитатели на собствени жилища, и домашни услуги, предоставени от платен персонал;
  - б) отрасли, произвеждащи непазарни стоки и услуги на държавното управление: непазарни отрасли на държавното управление;
  - в) отрасли, произвеждащи непазарни стоки и услуги на нетърговски организации, обслужващи домакинствата: непазарни отрасли на нетърговски организации, обслужващи домакинствата.

Класификация на отраслите

- 2.152 Класификацията, която се използва за групиране на местните ЕВД по отрасли, е NACE Rev. 2.

▼B**ЕДИНИЦИ ЗА ХОМОГЕННО ПРОИЗВОДСТВО И ХОМОГЕННИ БРАНШОВЕ**

- 2.153 За анализ на производствения процес най-подходящата единица е единицата за хомогенно производство. Тя има една дейност, определена чрез вложените ресурси, процеса на производство и продукцията.

Единица за хомогенно производство

- 2.154 *Определение:* единицата за хомогенно производство извършва една дейност, която се идентифицира чрез вложените ресурси, процеса на производство и продукцията. Продуктите, които съставляват вложените ресурси и продукцията, сами по себе си се различават по физическите си характеристики, степента на преработка и прилаганата производствена техника. Те могат да се идентифицират според класификацията на продуктите (Класификация на продуктите по дейности — КПД). КПД е продуктова класификация, чиито елементи са структурирани според критерия за отраслов произход, като определението за отраслов произход се съдържа в NACE Rev. 2.

Хомогенен бранш

- 2.155 *Определение:* хомогенният бранш се състои от групировка на единици за хомогенно производство. Съкупността от дейности, обхванати от хомогенен бранш, се определя съгласно класификация на продуктите. Хомогенният бранш произвежда единствено тези стоки или услуги, които са посочени в класификацията.
- 2.156 Хомогенните браншове са единици, разработени за целите на икономическия анализ. Единиците за хомогенно производство обикновено не могат да бъдат пряко наблюдавани; събраните от единиците данни, които се използват в статистическите изследвания, трябва да бъдат прегрупирани с цел да се създадат хомогенни браншове.

ГЛАВА 3

ОПЕРАЦИИ С ПРОДУКТИ И НЕПРОИЗВЕДЕНИ АКТИВИ

ОПЕРАЦИИ С ПРОДУКТИ

3.01 *Определение:* продукти са всички стоки и услуги, които са създадени в рамките на дадено производство. Определението за „производство“ е посочено в точка 3.07.

3.02 В ЕСС се разграничават следните основни видове категории операции с продукти:

Категории операции	Код
Продукция	P.1
Междинно потребление	P.2
Разходи за крайно потребление	P.3
Фактическо крайно потребление	P.4
Бруто капиталобразуване	P.5
Износ на стоки и услуги	P.6
Внос на стоки и услуги	P.7

3.03 Операциите с продукти се отчитат, както следва:

- а) в сметка „Стоки и услуги“ продукцията и вносът се отчитат като ресурс, а другите операции с продукти се отчитат като използване;
- б) в сметка „Производство“ продукцията се отчита като ресурс, а междинното потребление се отчита като използване; брутната добавена стойност е балансиращата позиция за тези две операции с продукти;
- в) в сметка „Използване на разполагаемия доход“ разходите за крайно потребление се отчитат като използване;
- г) в сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“ фактическото крайно потребление се отчита като използване;
- д) в капиталовата сметка бруто капиталобразуването се отчита като използване (изменение на нефинансови активи);
- е) във външната сметка за стоки и услуги вносът на стоки и услуги се отчита като ресурс, а износът на стоки и услуги се отчита като използване.

Редица основни балансиращи позиции по сметките — като добавена стойност, брутен вътрешен продукт, национален доход и разполагаем доход, са определени по отношение на операциите с продукти. В определението за операции с продукти са дефинирани и тези балансиращи позиции.

3.04 В таблицата за предлагането (вж. точка 1.136) продукцията и вносът се отчитат като предлагане. В таблицата за използването междинното потребление, бруто капиталобразуването, разходите за крайното потребление и износът се записват като използване. В симетричната таблица „Input-Output“ продукцията и вносът се отчитат като предлагане, а другите операции с продукти се отчитат като използване.

3.05 Предлагането на продукти се оценява по базисни цени (вж. точка 3.44). Използването на продукти се оценява по цени на купувач (вж. точка 3.06). При някои видове предлагане и използване се използват по-специфични принципи на оценка, например при внос и износ на стоки.

▼ B3.06 *Определение:*

Цената на купувач е цената, която купувачът заплаща за продуктите. Цената на купувач включва следното:

- a) данъците минус субсидиите върху продуктите (но без подлежащите на приспадане данъци, като данък добавена стойност (ДДС) върху продуктите);
- б) транспортни разходи, заплатени отделно от купувача за доставка в желаното време и място;
- в) приспадане на каквито и да било отстъпки за количества или сезонни разпродажби от стандартните цени или тарифи.

Цената на купувач не включва следното:

- a) лихви или такси за обслужване, добавени съгласно договорености за кредитиране;
- б) допълнителни такси, възникнали в резултат на просрочено плащане, като просрочено плащане означава неспазване на срока за плащане, заявен към момента на извършване на покупката.

Ако моментът на използване не съвпада с момента на покупката, се правят корекции на стойността, за да се вземе предвид изменението на цената поради изтичането на времето (по начин, пропорционален на изменението на цените на запасите). Подобни модификации са важни, ако цените на съответните продукти се променят значително в рамките на една година.

ПРОИЗВОДСТВО И ПРОДУКЦИЯ

3.07 *Определение:* производството е дейност, която се извършва под контрола, отговорността и управлението на институционална единица, която използва вложен ресурс под формата на труд, капитал, стоки и услуги, за да произвежда продукцията от стоки и услуги.

Производството не включва природни процеси, протичащи без намесата или ръководството на човека, като например естествен прираст на рибни запаси в международни води, но включва рибовъдството.

3.08 Производството включва:

- a) производството на всички индивидуални или колективни стоки и услуги, които са доставени на единици, различни от производителите им;
- б) производството за собствена сметка на всички стоки, които се задържат от техните производители за собствено крайно потребление или бруто образуване на основен капитал.

Примери за производство за собствена сметка за бруто образуване на основен капитал са производството на дълготрайни активи като строителството, разработването на софтуер и геоложките проучвания за собствено бруто образуване на основен капитал. Идеята за бруто образуване на основен капитал е описана в точки 3.124—3.138.

Производството на стоки за собствена сметка от домакинствата се отнася като цяло до:

- 1) строителството на жилища за собствена сметка;
- 2) производството и съхранението на селскостопански продукти;
- 3) обработката на селскостопански продукти, като например производството на брашно чрез мелене, съхранението на плодове чрез изсушаване и консервиране, производството на млечни продукти като масло и сирене, както и производството на бира, вино и спиртни напитки;

▼B

- 4) производството на други основни продукти като разработване на солни залежи, разработване на торфени находища, водоснабдяване;
- 5) други видове обработка, като тъкане на текстилни изделия, производство на керамика и изработка на мебели;
- в) производството на жилищни услуги за собствена сметка от обитатели на собствени жилища;
- г) услугите за домакинството или за лична употреба, които се извършват от нает платен домашен персонал;
- д) доброволческите дейности, в резултат на които се създават стоки. Примери за подобни дейности са построяването на жилище, църква или друга сграда. Изключват се доброволчески дейности, в резултат на които не се създават стоки, като например бесплатно полагане на грижи и чистене.

Дейностите, изброени по-горе в букви а)—д), са включени в производството, независимо от това дали са незаконни или не са регистрирани в съответните данъчни, социалноосигурителни, статистически и други държавни органи.

Производството на стоки за собствена сметка от домакинствата се отчита, в случай че този вид производство е значително, т.е. когато то е стойностно значимо по отношение на общото предлагане на тази стока в страната.

Единственото включено производство за собствена сметка на домакинствата е строителството на жилища и производството, съхранението и обработката на селскостопански продукти.

3.09 Производството не включва производството на услуги за домакинството или за лична употреба, които са произведени и са използвани от същото домакинство. Примери за услуги за домакинството, произведени от самите домакинства и които не се включват, са:

- а) почистване, вътрешен дизайн и поддръжка на жилището, тъй като тези дейности са обичайни и за наемателите;
- б) почистване, поддръжка и ремонт на дълготрайни стоки на домакинството;
- в) приготвяне и сервиране на ястия;
- г) грижи, възпитание и обучение на деца;
- д) грижи за болни, немощни или възрастни хора; както и
- е) транспорт за членовете на домакинството или за техни стоки.

Услугите за домакинството или за лична употреба, произведени посредством наемане на платен домашен персонал, и услугите от обитатели на собствени жилища се включват в производството.

Основни, второстепенни и спомагателни дейности

3.10 *Определение:* основната дейност на местна ЕВД е тази дейност, при която добавената стойност надвишава добавената стойност на която и да било друга дейност, извършвана в същата единица. Класификацията на основната дейност се определя в съответствие със статистическата класификация на икономическите дейности (NACE Rev. 2) първо на най-високото ниво на класификацията, а след това на по-детайлизираните нива.

3.11 *Определение:* второстепенна дейност е тази дейност, която се извършва в рамките на местна ЕВД като допълнение към основната дейност. Продукцията от второстепенната дейност е страничен продукт.

▼B

- 3.12 *Определение:* спомагателна дейност е дейност, продукцията от която е предназначена за употреба в предприятието.

Спомагателната дейност е подпомагача дейност, която се извършва в предприятието с цел да се даде възможност за извършването на основните или второстепенните дейности на местната ЕВД. Всички вложени ресурси, използвани при спомагателната дейност — материали, труд, потребление на основен капитал и т.н., се разглеждат като вложени ресурси за основната или второстепенната дейност, която се подпомага от спомагателната дейност.

Примери за спомагателни дейности са:

- а) покупка;
- б) продажба;
- в) маркетинг;
- г) осчетоводяване;
- д) обработка на данни;
- е) транспорт;
- ж) складиране;
- з) поддръжка;
- и) почистване; както и
- й) услуги по безопасност.

Предприятията могат да избират дали да извършват спомагателни дейности или да закупуват подобни услуги на пазара от съответните специализирани доставчици на услуги.

Капиталообразуването за собствена сметка не е спомагателна дейност.

- 3.13 Спомагателните дейности не са самостоятелни дейности, които да формират отделни единици, нито са отделени от основните или второстепенните дейности или единици, които обслужват. Съответно спомагателните дейности трябва да бъдат обединени с местните ЕВД, които обслужват.

Спомагателните дейности могат да бъдат осъществявани в отделни места в регион, различен от този на местните ЕВД, които обслужват. Строгото прилагане на правилото, посочено в първа алинея, за географското разпределение на спомагателните дейности ще доведе до подценяване стойностите на агрегатите в регионите, където са концентрирани спомагателните дейности. Ето защо, в съответствие с принципа за местонахождението, спомагателните дейности трябва да бъдат разпределени в региона, в които се извършват; те остават в същия отрасъл, в който са и местните ЕВД, които обслужват.

Продукция (Р.1)

- 3.14 *Определение:* продукцията е общото количество продукти, които са създадени през отчетния период.

Примери за продукция включват следното:

- а) стоките и услугите, които местна ЕВД предоставя на друга местна ЕВД, която принадлежи към същата институционална единица;
- б) стоките, които са произведени от местна ЕВД и които остават като запаси в края на периода, в който са произведени, независимо от последващата им употреба. Стоки и услуги, произведени и потребени в рамките на един и същ отчетен период и в рамките на една и съща местна ЕВД, не се посочват отделно. Те не се отчитат като част от продукцията или междинното потребление на тази местна ЕВД.

▼ **B**

3.15 Когато дадена институционална единица съдържа повече от една местна ЕВД, продукцията на институционалната единица е сбор от продукцията на съставните ѝ местни ЕВД, включително и продукцията, доставяна между съставните местни ЕВД.

3.16 В ЕСС 2010 се разграничават три вида продукция:

- а) пазарна продукция (P.11);
- б) продукция за собствено крайно използване (P.12);
- в) непазарна продукция (P.13).

Това разграничение се прилага също за местните ЕВД и за институционалните единици:

- а) пазарни производители;
- б) производители за собствено крайно потребление;
- в) непазарни производители.

Разграничението между „пазарна“, „за собствено крайно използване“ и „непазарна“ продукция е основополагащо от гледна точка на следното:

- а) то засяга оценката на продукцията и свързаните с нея понятия като добавена стойност, брутен вътрешен продукт и разходи за крайно потребление на държавното управление и нетърговски организации, обслужващи домакинствата;
- б) то засяга класификацията на институционалните единици по сектори, напр. кои единици са включени в сектор „Държавно управление“ и кои не са.

С това разграничение се определят принципите на оценка, които се прилагат за продукцията. Пазарната продукция и продукцията за собствено крайно използване се оценяват по базисни цени. Общата продукция на непазарните производители се оценява, като се събират разходите за производството. Продукцията на институционална единица се оценява като сбор от продукцията на нейните местни ЕВД и следователно зависи също от разграничението между „пазарна“, „за собствено крайно използване“ и „непазарна“ продукция.

Разграничението се използва също така за класификацията на институционалните единици по сектори. Непазарните производители се класифицират в сектор „Държавно управление“ или в сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“.

Разграниченията се определят, като се използва методът на преминаване от обобщено към детайлизирано ниво (низходящ метод), т.е. разграничението първо се определя за институционалните единици, последвано от разграничение на местни ЕВД и след това за тяхната продукция.

На ниво продукти продукцията се класифицира като пазарна продукция, продукция за собствено крайно използване и непазарна продукция според характеристиките на институционалната единица и на местната ЕВД, която произвежда тази продукция.

3.17 *Определение:* пазарната продукция се състои от продукцията, която се предлага на пазара или е предназначена за предлагане на пазара.

3.18 Пазарната продукция включва:

- а) продукти, продавани на икономически значими цени;
- б) продукти, разменяни на бартерна основа;

▼ B

- в) продукти, които се използват за плащания в натура (включително и компенсация на наетите лица в натура и смесен доход в натура);
- г) продукти, доставени от местна ЕВД на друга в рамките на една и съща институционална единица, които ще бъдат използвани като междинен ресурс или за крайна употреба;
- д) продукти, добавени към запасите от готови стоки и незавършеното производство, предназначени за някоя от горепосочените употреби (в т.ч. естествения прираст на животински и растителни продукти, както и незавършените постройки, чиито купувач е неизвестен).

3.19 *Определение:* икономически значимите цени са цените, които имат значително отражение върху обема продукти, които производителите желаят да доставят, и върху обема продукти, с които купувачите желаят да се сдобият. До тези цени се достига, когато са изпълнени следните две условия:

- а) производителят има стимул да приспособи доставките или с цел да реализира печалба в дългосрочен план, или най-малкото да покрие капиталовите разходи и другите разходи; както и
- б) потребителите имат свободата да закупуват или да не закупуват и да направят своя избор въз основата на начислените цени.

Има вероятност да бъдат наложени цени, които не са икономически значими, за да бъдат набрани средства или да се постигне намаление при прекомерно голямото търсене, което може да бъде предизвикано, когато услугите се предлагат напълно безплатно.

Икономически значимата цена на продукт се определя по отношение на институционалната единица и местната ЕВД, която е произвела продукцията. Така например цялата продукция на некорпоративните предприятия, притежавани от домакинства, която е продадена на други институционални единици, е продадена по икономически значими цени; следователно тя трябва да се счита за пазарна продукция. По отношение на продукцията на други институционални единици способността за предприемане на пазарна дейност на икономически значими цени ще бъде проверявана спрямо количествен критерий (50-процентен критерий), като се използва съотношението продажби—производствени разходи. За да бъде пазарен производител, дадена единица в продължение на многогодишен период покрива поне 50 % от разходите си с продажби.

3.20 *Определение:* продукцията, която е произведена за собствено крайно използване, включва стоки или услуги, които се задържат за собствено крайно потребление или за капиталобразуване от същата институционална единица.

3.21 Продуктите, задържани за собствено крайно потребление, могат да бъдат произвеждани единствено от сектор „Домакинства“. Примери за продукти, задържани за собствено крайно потребление, включват:

- а) селскостопански продукти, задържани от земеделските стопани;
- б) жилищни услуги от обитатели на собствени жилища;
- в) домакински услуги, предоставени от нает платен персонал.

3.22 Продуктите, които се използват за капиталобразуване за собствена сметка, могат да бъдат произвеждани от всеки сектор. Примери за такива продукти са:

- а) машини за обработване, произведени от машиностроителни предприятия;

▼B

- б) жилища или разширение на жилища, извършени от домакинства;
- в) строителство за собствена сметка, включително колективното строителство, извършвано от групи домакинства;
- г) софтуер, разработен за собствена сметка;
- д) научноизследователска и развойна дейност за собствена сметка. Разходите за научноизследователска и развойна дейност трябва да се отчитат като образуване на основен капитал едва когато се постигне достатъчно високо ниво на надеждност и съпоставимост на оценките в държавите членки.

3.23 *Определение:* непазарна продукция е продукцията, която се предоставя на други единици безплатно или на цени, които не са икономически значими.

Непазарната продукция (P.13) се разделя на две категории: „Плащания за непазарна продукция“ (P.131), която се състои от различни тарифи и такси, и „Непазарна продукция, друга“ (P.132), която е безплатно предоставяната продукция.

Непазарната продукция се произвежда поради следните причини:

- а) възможно е да се окаже технически невъзможно да се накарат отделните хора да заплащат за колективни услуги, тъй като собственото им потребление на тези услуги не може да се наблюдава и контролира. Производството на колективни услуги се организира от единиците на държавното управление и се финансира със средства, различни от постъпления от продажби, а именно данъчно облагане или други държавни приходи;
- б) единиците на държавното управление и нетърговските организации, обслужващи домакинствата, могат също да произвеждат и доставят стоки или услуги на отделни домакинства, които те биха могли да таксуват, но са избрали да не таксуват, тъй като това е въпрос на социална или икономическа политика. Примери за това са предоставянето на образователни или здравни услуги безплатно или на цени, които не са икономически значими.

3.24 *Определение:* пазарните производители са местни ЕВД или институционални единици, чиято продукция в основната си част е пазарна.

Ако дадена местна ЕВД или институционална единица е пазарен производител, нейната основна продукция по определение е пазарна продукция, тъй като понятието за пазарна продукция е определено след като е направено разграничението между „пазарна“, „за собствено крайно използване“ и „непазарна“ продукция по отношение на местната ЕВД и институционалната единица, които са произвели тази продукция.

3.25 *Определение:* производителите, произвеждащи за собствено крайно използване, са местните ЕВД или институционалните единици, основната част от чиято продукция е за собствено крайно използване в рамките на една и съща институционална единица.

3.26 *Определение:* непазарните производители са местни ЕВД или институционални единици, основната част от чиято продукция се предоставя безплатно или на цени, които не са икономически значими.

Институционални единици: разграничение между „пазарни“, „за собствено крайно използване“ и „непазарни“

3.27 За институционалните единици като производители разграничението между „пазарни“, „за собствено крайно използване“ и „непазарни“ е обобщено в таблица 3.1. Посочена е и класификацията по сектори.

Таблица 3.1 — Разграничение между пазарни производители, производители за собствено крайно използване и непазарни производители за институционални единици

Вид на институционалната единица			Класификация		
Частна или държавна?	Нетърговски организации или не?	Пазарен производител ли е?	Вид производител	Сектор(и)	
1. Частни производители	1.1 Некорпоративни предприятия, притежавани от домакинства (с изключение на квазикорпорации, притежавани от домакинства)		1.1 = Пазарен или за собствено крайно използване	Домакинства	
	1.2 Други частни производители (вкл. квазикорпорациите, притежавани от домакинства)	1.2.1 Частни нетърговски организации	1.2.1.1 Да	1.2.1.1 = Пазарен	Корпоративни предприятия
			1.2.1.2 Не	1.2.1.2 = Непазарен	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата
		1.2.2 Други частни производители, които не са нетърговски организации		1.2.2 = Пазарен	Корпоративни предприятия
2. Държавни производители		2.1 Да	2.1 = Пазарен	Корпоративни предприятия	
		2.2 Не	2.2 = Непазарен	Държавно управление	

- 3.28 В таблица 3.1 е показано, че за да се определи дали дадена институционална единица следва да бъде класифицирана като пазарен производител, като производител на продукция за собствено крайно използване или като непазарен производител, последователно се правят няколко разграничения. Първото разграничение е между частни и държавни производители. Държавен производител е производител, чиято дейност се контролира от сектор „Държавно управление“, като понятието „контрол“ е определено в точка 2.38.
- 3.29 Както е показано в таблица 3.1, частните производители се срещат във всички сектори, с изключение на сектор „Държавно управление“. За разлика от тях държавните производители се срещат единствено в сектор „Нефинансови предприятия“, сектор „Финансови предприятия“ и сектор „Държавно управление“.
- 3.30 Некорпоративните предприятия, притежавани от домакинства, представляват специфична категория частни производители. Това са пазарни производители или производители за собствено крайно използване. За последните говорим, когато става въпрос за производство на услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища, както и за производство на стоки за собствена сметка. Всички некорпоративни предприятия, притежавани от домакинства, се класифицират в сектор „Домакинства“, с изключение на квазикорпорациите, притежавани от домакинства. Те са пазарни производители и се класифицират в секторите „Нефинансови предприятия“ и „Финансови предприятия“.
- 3.31 За другите частни производители се прави разграничение между частни нетърговски организации и други частни производители.

▼ B

Определение: частна нетърговска организация се определя като юридическо лице или обществена структура с предмет на дейност производство на стоки и услуги, като статусът на организацията не позволява тя да бъде източник на доход, печалба или други финансови приходи за единиците, които я учредяват, контролират или финансират. Когато производствената ѝ дейност генерира излишък, подобен излишък не може да бъде усвоен от други институционални единици.

Частна нетърговска организация се класифицира в секторите „Нефинансови предприятия“ и „Финансови предприятия“, ако е пазарен производител.

Частна нетърговска организация се класифицира в сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“, ако е непазарен производител, освен когато е под контрола на държавното управление. Когато частна нетърговска организация е под контрола на държавното управление, тя се класифицира в сектор „Държавно управление“.

Всички други частни производители, които не са нетърговски организации, са пазарни производители. Те се класифицират в секторите „Нефинансови предприятия“ и „Финансови предприятия“.

3.32 При разграничението между пазарна и непазарна продукция и между пазарни и непазарни производители трябва да се използват няколко критерия. С въпросните пазарни и непазарни критерии (вж. точка 3.19 за определението на икономически значими цени) се прави опит за оценка на наличието на пазарни условия и на проява в достатъчна степен на пазарно поведение от страна на производителя. Според количествения критерий за пазарен и непазарен, продуктите, продавани на икономически значими цени, следва да покриват поне по-голямата част от производствените разходи чрез продажбите.

3.33 При прилагането на този количествен критерий за пазарен и непазарен продажбите и производствените разходи се определят, както следва:

а) „продажби“ означава продажби без данъците върху продуктите, но включително всички плащания, извършени от държавното управление или от институциите на Съюза, и предоставени на който и да било вид производител с този вид дейност, т.е. включени са всички плащания, свързани с обема или стойността на продукцията, но не са включени плащанията, предназначени за покриване на общия дефицит или за погасяване на дълговете.

Това определение за продажби съответства на определението за продукция по базисни цени с изключение на това, че:

- 1) продукцията по базисни цени се определя само след като е решено дали продукцията е пазарна или непазарна: продажбите се използват само при оценяване на пазарна продукция; непазарната продукция се оценява по себестойност;
- 2) плащанията, извършени от държавното управление за покриване на общия дефицит на държавните корпоративни предприятия и квазикорпорациите, представляват част от други субсидии върху продуктите, както е определено в точка 4.35, буква в). В резултат на това пазарната продукция по базисни цени включва плащанията, извършени от държавното управление за покриване на общия дефицит;
- б) продажбите не включват други източници на приходи като холдингова печалба (макар че тя може да бъде обичайна и очаквана част от търговските приходи), инвестиционни субсидии, друго прехвърляне на капитал (напр. погасяване на дълг) и закупуването на дялово участие;

▼ B

в) за целите на този критерий производствените разходи са сбор от междинното потребление, компенсация на наетите лица, потреблението на основен капитал, другите данъци върху производството плюс разходите за капитала. Други субсидии върху производството не се приспадат. За да се осигури съгласуваност на понятията „продажби“ и „производствени разходи“ при прилагането на количествения критерий за пазарен и непазарен, производствените разходи не включват разходите, направени за капиталобразуване за собствена сметка. За улеснение разходите за капитал могат като цяло да бъдат приравнени към действителните нетни лихвени плащания. За производители на финансови услуги обаче се вземат под внимание лихвите, т.е. прави се корекция за косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM).

Количественият критерий за пазарен и непазарен се прилага, като се вземе предвид диапазон от няколко години. Малки отклонения в размера на продажбите от една година до друга не изискват повторна прекласификация на институционалните единици (както и на техните местни ЕВД и продукцията им).

3.34 Продажбите могат да включват различни елементи. Така например при предоставяне на здравни услуги от болница, понятието за продажби може да съответства на:

- а) покупки от страна на работодателите, които трябва да се отчитат като доход в натура, платен на наетите от тях лица, и разходи за крайно потребление от страна на тези наети лица;
- б) покупки от страна на частни застрахователни (осигурителни) дружества;
- в) покупки от страна на фондове за социална сигурност и на държавното управление, които трябва да бъдат класифицирани като социални плащания в натура;
- г) покупки от страна на домакинства без възстановяване на сумите (разходи за крайно потребление).

Като продажби не се разглеждат единствено други субсидии върху производството и дарения (например от благотворителна дейност).

Нагледен пример за това е, че по подобен начин, продажбите на транспортни услуги от дадено предприятие могат да съответстват на междинно потребление от страна на производителите, на предоставен от работодатели доход в натура, на социални плащания в натура, предоставени от държавното управление, и на покупки от домакинствата без възстановяване на платените суми.

3.35 Частните нетърговски организации, обслужващи бизнеса, представляват отделен случай. Те обикновено се финансират от вноски или абонаментни такси от групата на заинтересованите представители на бизнеса. Абонаментните такси се разглеждат не като трансфери, а като плащания за получени услуги, тоест като продажби. Тези нетърговски организации следователно са пазарни производители и се класифицират в сектор „Нефинансови предприятия“ или в сектор „Финансови предприятия“.

3.36 При прилагането на критерия за съпоставка на продажбите и производствените разходи на частни или обществените нетърговски организации, включително при продажбите, в някои конкретни случаи всички плащания, свързани с обема на продукцията, могат да се окажат подвеждащи. Такъв може да бъде случаят например с финансирането на частни и държавни училища. Плащанията от държавното управление могат да бъдат свързани с броя на учениците, но да бъдат и предмет на договаряне с държавното управление. В този случай тези плащания не се отчитат като продажби, макар че могат да имат изрична връзка с размера на обема на продукцията, като например броя на учениците. Това означава, че дадено училище, което е финансирано предимно с подобни плащания, е непазарен производител.

▼ **B**

- 3.37 Държавните производители могат да бъдат пазарни производители или непазарни производители. Пазарните производители се класифицират в секторите „Нефинансови предприятия“ и „Финансови предприятия“. Ако институционалната единица е непазарен производител, тя се класифицира в сектор „Държавно управление“.
- 3.38 Местните ЕВД като пазарни производители и като производители за собствено крайно използване не могат да доставят непазарна продукция. Следователно тяхната продукция може да се отчита единствено като пазарна продукция или продукция за собствено крайно използване и да бъде оценявана по съответния начин (вж. точки 3.42—3.53).
- 3.39 Местните ЕВД като непазарни производители могат да доставят като второстепенна продукция пазарна продукция и продукция за собствено крайно използване. Продукцията за собствено крайно използване се състои от капиталобразуване за собствена сметка. Наличието на пазарна продукция по принцип следва да се определя, като за отделните продукти се прилагат качественият и количественият критерий за пазарен и непазарен. Пример за такава второстепенна пазарна продукция от непазарни производители може да бъде случаят, когато държавни болници начисляват икономически значими такси за някои от услугите си.
- 3.40 Други примери са продажбите на репродукции от държавни музеи и продажбите на прогнози за времето от метеорологични институти.
- 3.41 Непазарните производители също могат да имат приходи от продажбата на тяхна непазарна продукция на цени, които не са икономически значими, например приходи на музей от входни билети. Тези приходи спадат към непазарната продукция. Ако обаче е трудно да се разграничат двата вида приходи (приходи от билети и тези от продажбата на плакати и картички), всички те могат да бъдат разглеждани или като приходи от пазарна продукция, или като приходи от непазарна продукция. Изборът между тези два алтернативни записа следва да зависи от предполагаемата относителна значимост на двата вида приходи (от билети спрямо тези от продажби на плакати и картички).

Момент на отчитане и оценка на продукцията

- 3.42 Продукцията трябва да се отчита и оценява в момента на създаването ѝ в производствения процес.
- 3.43 Цялата продукция трябва да се оценява по базисни цени, но съществуват конкретни правила за:
- оценката на непазарната продукция;
  - оценката на общата продукция на непазарен производител (местна ЕВД);
  - оценката на общата продукция на институционална единица, от която местната ЕВД е непазарен производител.
- 3.44 *Определение:* базисната цена е цената, която производителите получават от купувача за единица стока или услуга, произведена като продукция, минус данъците (напр. данъци върху продукти), дължими от тази единица за производството или продажбата ѝ, плюс всяка субсидия (напр. субсидии върху продуктите), която може да бъде получена за тази единица за производството или продажбата ѝ. Тук не се включват транспортни разходи, за които производителят издава отделни фактури. Тук също така не се включват и холдингова печалба и загуба на финансови и нефинансови активи.
- 3.45 Продукцията за собствено крайно използване (P.12) се оценява по базисни цени на подобни продадени на пазара продукти. Това поражда нетен опериращ излишък или смесен доход за тази продукция. Пример за това са услугите от собственици за обитавани от тях собствени жилища, пораждащи нетен опериращ излишък. Ако няма базисни цени за подобни продукти, продукцията за собствено крайно използване следва да се оцени въз основа на производствените разходи плюс надбавка (това не се отнася за непазарните производители) за нетния опериращ излишък или смесения доход.

▼ B

3.46 Незавършено производство се оценява по текущата базисна цена на готовия продукт, съответстваща на степента на завършеност на продукта.

3.47 За да се оцени предварително стойността на продукцията, разглеждана като незавършено производство, стойността се базира на действително направените разходи плюс надбавка (това не се отнася за непазарните производители) за оценен нетен опериращ излишък или смесен доход. Предварителните оценки се заменят след време от оценките, получени посредством разпределянето на реалната стойност (когато тя е известна) на готовите продукти за периода, съответстващ на този, през който производството е незавършено.

Стойността на продукцията от готови продукти е сбор от стойностите на:

- а) готовите продукти, които са продадени или заменени (бартер);
- б) вписаните в запасите готови продукти минус отчислените от запасите;
- в) готовите продукти за собствено крайно използване.

3.48 За сградите и постройките, които са придобити в незавършен вид, стойността се изчислява въз основа на разходите, извършени до съответната дата, включително надбавка за оперирания излишък или смесения доход. Тази надбавка се получава, когато стойността може да се оцени въз основа на цените на подобни сгради и постройки. Сумите на поетапните плащания могат да бъдат използвани за определяне на приблизителните стойности на бруто образуването на основен капитал, предприето от купувача на всеки етап, при условие че няма авансови плащания или просрочени такива.

Когато изграждането за собствена сметка на постройка не е завършено в рамките на един отчетен период, стойността на продукцията се оценява по следния метод. Изчислява се съотношението на разходите, направени през текущия период, към общия размер на разходите през целия период на изграждането. Това съотношение се прилага при оценката на общата продукция по текущата базисна цена. Ако не е възможно да се направи оценка на стойността на готовата постройка по текущата базисна цена, то тя се оценява въз основа на общите производствени разходи плюс надбавка за нетния опериращ излишък или смесения доход (това не включва непазарните производители). Ако част от труда или целият труд е предоставен безплатно, какъвто може да е случаят с колективното строителство, извършвано от домакинства, оценка на това, какви биха били разходите за платен труд, се включва в изчислението на общия размер на производствените разходи, като се използват ставките за работна заплата за подобни видове труд.

3.49 Общата продукция на непазарен производител (местна ЕВД) се оценява по общия размер на производствените разходи, т.е. сумата от:

- а) междинно потребление (P.2);
- б) компенсация на наетите лица (D.1);
- в) потребление на основен капитал (P.51в);
- г) други данъци върху производството (D.29) минус други субсидии върху производството (D.39).

Плащанията на лихви (без FISIM) не са включени като разходи за непазарно производство. Разходите за непазарно производство не включват също и условно начислена сума за нетна възвръщаемост на капитала, нито условно начислена сума за стойността на наема на нежилищни сгради, които са притежавани и използвани при непазарно производство.

▼ B

- 3.50 Общата продукция на една институционална единица е сума от общата продукция на съставляващите я местни ЕВД. Това се отнася също и до институционални единици, които са непазарни производители.
- 3.51 При липсата на второстепенна пазарна продукция от непазарни производители, непазарната продукция се оценява по производствените разходи. При второстепенна пазарна продукция от непазарни производители, непазарната продукция се оценява като разлика, т.е. като общия размер на производствените разходи минус приходите от пазарна продукция.
- 3.52 Пазарната продукция от непазарни производители се оценява по базисни цени. Общата продукция на непазарни местни ЕВД, която обхваща пазарна и непазарна продукция и продукция за собствено крайно използване, се оценява по сбора на производствените разходи. Стойността на пазарната им продукция се представя с постъпленията от продажбата на пазарни продукти, а стойността на непазарната им продукция се получава като разлика между стойността на общата им продукция и сбора на пазарната им продукция и продукцията за собствено крайно използване. Стойността на приходите им от продажба на непазарни стоки или услуги на цени, които не са икономически значими, не присъства в тези изчисления — те са част от стойността на непазарната им продукция.
- 3.53 Съгласно порядъка на разделите по КПП следва списък с изключения и пояснения за времето на отчитане и оценката на продукцията.

Продукти на селското, горското и рибното стопанство (раздел А)

- 3.54 Продукцията от селскостопански продукти се отчита като непрекъсната произведена през целия период на производство (а не само при прибиране на реколтата или при клане на животни).

Посевите, горите, стадата от животни и рибата, отглеждани за храна, се разглеждат като запаси от незавършено производство по време на процеса и се трансформират в запаси от готови продукти при завършване на процеса.

В продукцията не се включват промени при неотглежданите животни и растения, напр. естественият прираст на животни, птици, риби, които живеят в дивата природа, или естественото развитие на гори.

Продукти на преработващата промишленост (раздел С); строителни и монтажни работи (раздел F)

- 3.55 За строеж на сграда или друга постройка, когато са обхванати няколко отчетни периода, произведената за всеки един период продукция се разглежда като продадена на купувача в края на периода, т.е. отчита се като образуване на основен капитал от купувача, а не като незавършено производство в строителния отрасъл. Продукцията се третира като продадена на купувача на етапи. Когато договорът изисква поетапни плащания, стойността на продукцията може да бъде приравнявана към стойността на поетапните плащания, които са извършени за всеки период. При липсата на категоричност по отношение на крайния купувач незавършената продукция, произведена във всеки период, се отчита като незавършено производство.

Търговски услуги по продажба на едро и дребно; ремонт на автомобили и мотоциклети (раздел G)

- 3.56 Продукцията на услугите по продажба на едро и дребно се измерва с търговските надбавки, реализирани върху стоките, които се закупуват за препродажба.

Определение: търговската надбавка е разликата между действителната или условната продажна цена, реализирана за стока, закупена за препродажба, и цената, която би трябвало да бъде платена от дистрибутора, за да замени стоката в момента на нейната продажба или пласиране по друг начин.

▼B

Търговските надбавки, реализирани за някои стоки, могат да са отрицателни, ако продажните им цени са намалени. Търговските надбавки са отрицателни за стоки, които не са продадени, а вместо това са похабени или са откраднати. Търговските надбавки за стоки, предоставени на наети лица като заплащане в натура или използвани за крайно потребление от собствениците, се равняват на нула.

Холдинговата печалба и загуба не са включени в търговската надбавка.

Продукцията на търговец на едро или на дребно се представя по следния начин:

стойността на продукцията =

стойността на продажбите

плюс стойността на стоките, закупени за препродажба и използвани за междинно потребление, компенсацията на наетите лица в натура или смесен доход в натура,

минус стойността на стоките, закупени за препродажба,

плюс стойността на постъпилите в запасите стоки за препродажба,

минус стойността на стоките, отчислени от запасите от стоки за препродажба,

минус стойността на повтарящите се загуби поради обичайните степени на похабяване, кражба или случайна повреда.

Услуги за транспорт и складиране (раздел H)

- 3.57 Продукцията на транспортните услуги се измерва със стойността на получените суми за транспортиране на стоки или хора. Транспортирането за собствено използване в рамките на местна ЕВД се счита за спомагателна дейност и не се идентифицира и отчита отделно.
- 3.58 Продукцията на услугите за складиране се измерва като стойност на добавка към незавършеното производство. Увеличението на цената на стоки, докато те са в запасите, не следва да се счита за незавършено производство и производство, а да се разглежда като холдингова печалба. Ако увеличението на стойността отразява повишение в цената без промяна в качеството, то тогава не говорим за наличие на по-нататъшно производство по време на периода в допълнение към разходите за складиране или изричното закупуване на услуга за складиране. В три случая обаче повишението на стойността се счита за производство:
- качеството на стоката може да се подобри с времето, напр. при вината; само в случаите, когато зреенето е част от обичайния производствен процес, повишаването на качеството на стоката се счита за производство;
  - сезонни фактори, влияещи върху предлагането или търсенето на дадена стока, което води до редовни предвидими промени в цената през годината, макар физическите ѝ качества да не се променят;
  - производственият процес трае достатъчно дълго, така че много преди доставката на продукта към извършената работа се прилагат норми на дисконтиране.
- 3.59 Повечето промени в цените на стоки, които все още са в запасите, не се добавят към незавършеното производство. За да се направи оценка на увеличението на стойността на складираните стоки, с което се надвишават разходите за складиране, може да се използва очакваното увеличение на стойността, което надвишава общото ниво на инфлация за предварително определен период. Печалбата, която се генерира извън предварително определения период, продължава да се отчита като холдингова печалба или загуба.

▼ B

Услугите за складиране не включват промяната в цената поради държането на финансови активи, ценности или други нефинансови активи, като земя и сгради.

- 3.60 Продукцията на услугите на туристически агенции се измерва като стойност на таксите за услугите на агенциите (такси или комисиони), а не с всичките разходи, заплатени от пътуващите на туристическата агенция, включително транспортни такси, начислени от трети страни.
- 3.61 Продукцията на услугите на туроператорите се измерва с всичките разходи, заплатени от пътниците на туроператора.
- 3.62 Услугите на туристическите агенции и на туроператорите се различават по това, че услугите на туристическите агенции се свеждат само до посредничество от името на пътуващия, докато с услугите на туроператорите се създава нов продукт, наречен „пътешествие“, който съдържа различни компоненти: пътуване, настаняване и развлечения.

Услуги на хотелиерството и ресторантьорството (раздел I)

- 3.63 Стойността на продукцията на услугите на хотели, ресторанти и кафенета включва стойността на храната и напитките и др., които се консумират.

Финансови и застрахователни услуги (раздел K): продукция на централната банка

Централната банка предоставя следните услуги:

- a) услуги, свързани с паричната политика;
- b) услуги по финансово посредничество;
- v) услуги по надзора на финансовите предприятия.

Продукцията на централната банка се измерва като сбор от разходите ѝ.

Финансови и застрахователни услуги (раздел K): финансови услуги

Финансовите услуги се състоят от следните услуги:

- a) финансово посредничество (включително застрахователни (осигурителни) и пенсионни услуги);
- b) услуги на финансови спомагателни организации; и
- v) други финансови услуги.

- 3.64 Финансовото посредничество е управление на финансовия риск и регулиране на ликвидността. Корпоративните предприятия, упражняващи подобни дейности, получават средства например посредством вземане на депозити и издаване на полици, облигации и други ценни книжа. Корпоративните предприятия използват тези средства, както и собствени средства за придобиването на финансови активи, като предоставят заеми и закупуват полици, облигации или други ценни книжа. Финансовото посредничество включва застрахователните (осигурителните) и пенсионните услуги.
- 3.65 Спомагателните финансови дейности улесняват управлението на риска и регулирането на ликвидността. Финансовите спомагателни организации действат от името на други единици и не се излагат на риск, като поемат финансови пасиви или като придобиват финансови активи като част от посредническата услуга.
- 3.66 Други финансови услуги включват надзорни услуги, като наблюдение на борсата и на пазара на облигации, услуги за съхранение, като съхранение на скъпи бижута и важни книжа, и търговски услуги, като сделки с чуждестранна валута и сделки с ценни книжа.

▼B

- 3.67 Финансовите услуги се произвеждат почти изцяло от финансовите институции поради строгия надзор над тези услуги. Например ако даден търговец желае да предложи на клиентите си кредитни улеснения, то те обикновено се предлагат от финансово предприятие, клон на търговеца, или от друга специализирана финансова институция.
- 3.68 Финансовите услуги могат да бъдат платени пряко или косвено. Някои операции с финансови активи могат да включват както преки, така и косвени такси. Финансовите услуги се предоставят и таксуват по четири основни начина:
- a) финансови услуги, предоставяни срещу директно плащане;
  - b) финансови услуги, заплатени чрез начисление на лихви;
  - в) финансови услуги, състоящи се от придобиване и разпореждане с финансови активи и пасиви на финансовите пазари;
  - г) финансови услуги, предоставяни по застрахователни и пенсионни схеми, при които дейността се финансира посредством внасяне на застрахователни вноски и от възвръщаемостта на дохода от спестявания.

Финансови услуги, предоставяни срещу директно плащане

- 3.69 Тези финансови услуги се предоставят срещу отделни такси, включващи широка гама от услуги, които могат да бъдат предоставяни от различни видове финансови институции. Примерите по-долу илюстрират естеството на услугите, които се таксуват директно:
- a) банките таксуват домакинствата при учредяване на ипотека, управление на инвестиционен портфейл и разпореждане с имущество;
  - b) специализираните институции таксуват нефинансовите предприятия при организацията на сливания или при управление преструктурирането на група корпоративни предприятия;
  - в) дружествата, издаващи кредитни карти, обикновено таксуват единиците, които приемат кредитни карти, с процент от всяка продажба;
  - г) притежателят на карта се таксува обикновено всяка година с определена такса за притежаването на карта.

Финансови услуги, заплатени чрез начисляване на лихви

- 3.70 Например при финансовото посредничество дадена финансова институция — например банка, приема депозити от единици, които желаят да получат лихви по свои средства, които не използват непосредствено, и ги предоставят на другите единици, чиито средства са недостатъчни за покриване на нуждите им. Така банката осигурява механизъм, с който дава възможност на първата единица да вземе средства на втората. Всяка от двете страни заплаща на банката такса за предоставената услуга: единицата, която предоставя средствата, заплаща, като приема лихва, по-ниска от референтната лихва, докато единицата, която взема средства, заплаща, като приема лихва, по-висока от референтната лихва. Разликата между лихвата, платена на банките от лицето, което взема заем, и лихвата, действително платена на лицето, което депозира сума, е такса за косвено измерени услуги на финансовите посредници (FISIM).
- 3.71 Рядко се получава така, че сумата, предоставена като заем от финансовата институция, съответства точно на сумата, депозирана при нея. Дадена сума може да е била депозирана, но все още да не е предоставена като заем. Някои от заемите може да са финансирани от собствените средства на банката, а не с пари назаем. Независимо от източника на финансиране, за предложените заеми и депозити е предоставена услуга. FISIM се изчисляват условно за всички заеми и депозити. Тези косвени такси се прилагат само за заеми и депозити, предоставени от финансови институции или депозирани при тях.

▼B

- 3.72 Референтният процент е между лихвените проценти на банката за депозити и заеми. Той не съответства на средноаритметичната стойност от процентите върху заемите или депозитите. Процентът, който е в сила за междубанковите заеми и кредити, е подходящ избор. За всяка валута, в която се деноминират заемите и депозитите, обаче са необходими различни референтни проценти, особено когато участва нерезидентна финансова институция.

FISIM са описани подробно в глава 14.

Финансови услуги, състоящи се от придобиване и разпореждане с финансови активи и пасиви на финансовите пазари

- 3.73 Когато дадена финансова институция предложи за продажба ценна книга (напр. полица или облигации), се начислява такса за тази услуга. Цената на купувач (исканата цена) е равна на оценката на пазарната стойност на ценната книга плюс надбавка. Друга такса се начислява при продажбата на ценна книга, като предложената на продавача цена (предлаганата цена) се равнява на пазарната стойност минус надбавка. Надбавките при цените за закупуване и продажните цени се прилагат и за акции, дялове в инвестиционни фондове и чужди валути. Тези надбавки са за предоставянето на финансови услуги.

Финансови услуги, предоставяни по застрахователни и пенсионни схеми, където дейността се финансира посредством внасяне на застрахователни вноски и от възвръщаемостта на дохода от спестявания

- 3.74 В тази рубрика попадат следните финансови услуги. Всяка от тях води до преразпределяне на средства.

- а) Общо застраховане. При полица по общо застраховане застрахователното дружество получава застрахователна премия от клиент и я държи до изплащането на обезщетение по застраховането или до изтичането на периода на застраховката. Застрахователното дружество инвестира премията, а полученият от това доход от собственост е допълнителен източник на средства. Доходът от собствеността представлява доход, непотърсен от клиента, и се разглежда като имплицитна добавка, включена към действителната премия. Застрахователното дружество определя размера на действителната премия така, че сумата от премията плюс дохода от собствеността, спечелен от тях, минус предвидените застрахователни обезщетения, да оставят надбавка, която застрахователното дружество задържа като своя продукция.

Продукцията на общото застраховане се изчислява като:

общо получените премии,

плюс имплицитните допълнителни премии (равняващи се на дохода от собственост, придобит по техническите резерви),

минус коригираните дължими обезщетения.

Застрахователното дружество разполага с резерви, състоящи се от резерви за неспечелените премии (действителни премии, отнасящи се до следващия отчетен период) и резерв за предстоящи плащания. Предстоящите плащания включват застрахователни събития, които все още не са съобщени, съобщени са, но не е уреден размерът на обезщетенията за тях, или са съобщени и размерът е уреден, но все още не са изплатени съответните обезщетения. Тези резерви се наричат технически резерви и се използват за генерирането на инвестиционен доход. Холдинговата печалба и загуба не са доход от инвестиции на застрахователните технически резерви. Застрахователните технически резерви могат да бъдат инвестирани във второстепенни дейности на застрахователното дружество, например отдаване под наем на жилища или офиси. Нетният опериращ излишък по тези второстепенни дейности е доход от инвестирането на застрахователните технически резерви.

Съответното ниво на обезщетенията, използвано за изчисляване на продукцията, се нарича „коригирани обезщетения“ и те могат да бъдат определени по два начина. С метода на предвиждането се прави оценка за нивото на коригираните обезщетения по модел, основан на данни за дължими от дружеството обезщетения за предходни периоди. При втория метод се използва счетоводна информация: коригираните обезщетения се извличат впоследствие като действително дължими обезщетения плюс промяната в заделения запасен фонд от резерви, т.е. заделените средства, които трябва да покрият неочаквано големи обезщетения. Когато заделеният запасен фонд от резерви е недостатъчен за възобновяване на обичайния размер на коригираните обезщетения, към измерването на коригираните обезщетения се прибавят вноски от собствените средства. Основна характеристика на двата метода е, че неочаквано големите обезщетения не водят до променливи и отрицателни оценки за продукцията.

Промените в техническите резерви и в заделения запасен фонд от резерви в отговор на промените във финансовите наредби се отчитат като други промени в размера на активите; те нямат отношение към изчисляването на продукцията. Ако поради липса на информация и двата метода на оценяване на коригираните обезщетения не са възможни, то тогава може да е необходимо да се направи оценка за продукцията по сбора от разходите, включително предвиждане за обичайната печалба.

При застрахователните договори с участие в дохода от инвестиции промяната в резервите за застрахователните договори с участие в дохода от инвестиции се приспада, за да се получи продукцията.

- б) Животозастрахователната полица е вид спестовна схема. В продължение на няколко години притежателят на застрахователната полица плаща премии на застрахователното дружество в замяна на обещанието за извършване на плащане към дадена бъдеща дата. Тези плащания могат да бъдат изразени като формула, свързана с изплащаните премии, или могат да зависят от степента на успех, с който застрахователното дружество инвестира средствата. Методът на изчисляване на продукцията на животозастраховането следва същите общи принципи като при общото застраховане. Поради разликата във времето между момента на получаване на премиите и момента на извършване на плащания обаче трябва да се направят специални предвиждания за промени в техническите резерви. Продукцията на животозастраховането се получава по следния начин:

спечелените премии,

плюс допълнителните премии; *минус* дължимите плащания,

минус увеличението (плюс намалението) в техническите резерви в животозастраховането.

Премиите за животозастраховането се определят по същия начин, както за общото застраховане. Допълнителните премии са по-важни за животозастраховането, отколкото за общото застраховане. Плащанията се отчитат, както са предоставени или платени. При животозастраховането няма нужда да се прави корекция на плащанията, тъй като при животозастрахователната полица няма същата непредвидена променливост в плащанията. Техническите резерви при животозастраховането се увеличават всяка година поради новите изплащани премии и новия доход от инвестиции, предвиден за притежателите на полици (който обаче не им е изплатен), и намаляват поради извършените плащания. Следователно е възможно размерът на продукцията на животозастраховането да се изрази като разликата между общия инвестиционен доход, спечелен от техническите резерви по животозастраховането, минус частта от дохода от инвестиции, реално предвидена за притежателите на полици и добавена към застрахователните технически резерви.

▼ B

Когато този метод не е възможен по причини, свързани с данните, или не води до достатъчно правдоподобни резултати, продукцията на животозастраховането се изчислява и като сбор от производствените разходи плюс предвиждане за „нормална печалба“.

- в) Продукцията на презастраховането се определя по абсолютно същия начин като при общото застраховане, независимо дали презастраховането е за животозастраховане или за общо застраховане.
- г) Продукцията при управлението на схема за социално осигуряване зависи от начина, по който тя е организирана. Следните примери показват как са организирани тези схеми:
- 1) Схемите за социална сигурност са схеми за социално осигуряване, които покриват обществото като цяло и се налагат и контролират от държавното управление. Целта е с тях да се осигуряват плащания за гражданите при старост, инвалидност или смърт, болест, трудова злополука, безработица, грижи за семейството и здравеопазване и др. Ако бъдат разграничени отделни единици, продукцията им се определя по същия начин като при непазарната продукция — като сбор от разходите. Ако не бъдат разграничени отделни единици, продукцията на социалната сигурност е включена в продукцията на нивото от държавното управление, на което тя е организирана.
  - 2) Когато работодателят има своя собствена схема за социално осигуряване, стойността на продукцията се определя като сбор от разходите, включително оценка за възвръщаемостта на всеки вид основен капитал, използван при функционирането на схемата. Стойността на продукцията се измерва по същия начин, когато работодателят установява отделен пенсионен фонд за управление на схемата.
  - 3) Когато работодателят използва застрахователно (осигурително) дружество, което да управлява схемата от негово име, стойността на продукцията е таксата на застрахователното (осигурителното) дружество.
  - 4) При схеми с повече работодатели стойността на продукцията се измерва като при животозастрахователните полици: това е доходът от инвестиции, получен от схемите, минус сумата, прибавена към резервите.
- д) Измерването на продукцията при стандартните схеми за гарантиране на заемите зависи от вида на участващия производител. Ако стандартна схема за гарантиране на заемите функционира като пазарен производител, стойността на продукцията се изчислява по същия начин, както общото застраховане. Ако схемата функционира като непазарен производител, стойността на продукцията се изчислява като сбор от разходите.

Услуги, свързани с недвижими имоти (СНС 2008, раздел L)

- 3.75 Продукцията на услуги на собствениците за обитавани от тях собствени жилища се оценява по изчислената стойност на наема, който наемател би плащал за същото жилище, като се вземат предвид фактори като местоположение, благоустройство на района и други, както и размерът и качеството на самото жилище. За гаражите, които се намират отделно от жилищата и които се използват от собственика за крайно потребление във връзка с използването на жилището, се прави подобно условно изчисление. Стойността на наема на жилища в чужбина, обитавани от собствениците им, например вили, не следва да се отчита като част от националното (вътрешно) производство, а като внос на услуги, а съответният нетен опериращ излишък — като първичен доход, получен от сектор „Останал свят“. Подобни записи се правят и за жилищата, обитавани от собствениците им, когато собствениците не са резиденти. В случаите на жилища с разпределено във времето ползване на собствеността се отчита съответната част от таксата за услугата.

▼B

- 3.76 За да се направи оценка на стойността на услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища, се използва методът на стратификацията. Жилищният фонд се стратифицира по местоположение, естество на жилището и други фактори, които оказват влияние върху наема. За получаването на оценка на наемната стойност на общия жилищен фонд се използва информация за действителните наеми от отдадени под наем жилища. За всички жилища в определена страта се прилага средният действителен наем за страта. Ако информацията за наемите е получена от извадкови изследвания, това определяне на брутната стойност на общия фонд от наети жилища се отнася както за част от наетите, така и за всички жилища, обитавани от собственици. Подробната процедура за определяне на наем за страта се извършва за базова година и след това се екстраполира за последващи периоди.
- 3.77 Наемът, който трябва да се прилага за жилища, обитавани от собствениците им, в метода на стратификацията, се определя като наем на частния пазар, дължим за правото на ползване на необзаведено жилище. За да се определи условно изчислен наем, се използват наемите за необзаведените жилища от всички договори на частния пазар. Включват се и наемите на частния пазар, които са по-ниски съгласно официални разпоредби. Ако източникът на информация е наемателят, наблюдаваният наем се коригира чрез добавянето на всяка конкретна надбавка към наема, която се плаща директно на наемодателя. Ако размерът на извадката за наблюдаваните наеми, както са определени по-горе, не е достатъчно голям, могат да се използват наблюдаваните наеми за обзаведените жилища за целите на условно изчисляване, при условие че изчисленията се коригират, за да отчете елементът на обзавеждане. По изключение могат също да се използват завишени наеми за жилищата, които са държавна собственост. Не следва да се използват ниски наеми за жилища, отдадени на роднини или наети лица.
- 3.78 Методът на стратификацията се използва за определянето на брутната стойност на всички отдадени под наем жилища. Средният условно изчислен наем, както е описано по-горе, може да не бъде подходящ за някои сегменти на пазара на наемите. Например намалени наеми за обзаведени жилища или завишени наеми за жилища, които са държавна собственост, не са подходящи за съответните действително отдавани под наем жилища. В този случай са необходими отделни страти на действително отдавани под наем обзаведени или социални жилища, заедно със съответната средна стойност на наемите.
- 3.79 При липсата на достатъчно голям пазар на отдаваните под наем жилища, на който жилищното настаняване е характерно за жилища, обитавани от собствениците, се прилага методът на разходите на ползвателите за жилищата, обитавани от собствениците им.
- При метода на разходите на ползвателите, продукцията на жилищните услуги е сумата от междинното потребление, потреблението на основен капитал, други данъци минус субсидиите върху производството и нетния опериращ излишък (НОИ).
- Нетният опериращ излишък се измерва чрез прилагането на постоянна реална годишна норма на възвръщаемост към нетната стойност на фонда от жилища, обитавани от собственици, по текущи цени (заместителна стойност).
- 3.80 Продукцията на услугите, свързани с недвижими имоти, за нежилищни сгради се измерва със стойността на дължимите наеми.

Професионални, научни и технически услуги (раздел M); административни и спомагателни услуги (СНС 2008, раздел N)

- 3.81 Продукцията на оперативните лизингови услуги, като отдаване под наем на машини или оборудване, се измерва със стойността на изплатения наем. Оперативният лизинг е различен от финансов лизинг: финансовият лизинг представлява финансиране на придобиването на дълготрайни активи чрез предоставяне на заем от лизингодателя на лизингополучателя. Плащането по финансов

▼ B

лизинг се състои от погасяване на главница и плащане на лихви с неголяма такса за пряко предоставяните услуги (вж. глава 15 „Договори, лизинги и лицензи“).

- 3.82 Научноизследователската и развойна дейност е творческа дейност, извършвана системно с цел повишаване на познанията и оползотворяване на тези познания за целите на откриване или разработване на нови продукти, включително подобрени варианти или качества на съществуващи продукти, или откриване или разработване на нови или по-оптимизирани производствени процеси. Значителната научноизследователска и развойна дейност, свързана с основната дейност, се отчита като второстепенна дейност на местната ЕВД. Когато е възможно, се разграничава отделна местна ЕВД за научноизследователска и развойна дейност.
- 3.83 Продукцията на услугите на научноизследователската и развойна дейност се измерва, както следва:
- a) научноизследователската и развойна дейност, извършвана от специализирани търговски изследователски лаборатории или институти, се оценява по приходите от продажби, договори, комисиони, такси и др. по обичайния начин;
  - б) продукцията от научноизследователска и развойна дейност, предназначена за използване в рамките на едно и също предприятие, се оценява на база на изчислените базисни цени, които биха били платени, ако научните изследвания се извършваха от подизпълнител. При липсата на пазар за възлагане на подизпълнители на сходна научноизследователска и развойна дейност, тя се оценява като сбор от производствените разходи плюс надбавка (това не включва непазарните производители) за нетния опериращ излишък или смесения доход;
  - в) научноизследователската и развойна дейност на единици на държавното управление, университети и научноизследователски институти с нестопанска цел се оценява като сбор от производствените разходи. Приходите от продажба на научноизследователска и развойна дейност на непазарни производители на научноизследователска и развойна дейност трябва да се отчитат като приходи от второстепенна пазарна продукция.

Разходите за научноизследователска и развойна дейност се разграничават от тези за образование и обучение. Разходите за научноизследователска и развойна дейност не включват разходите за разработване на програмни продукти като основна или второстепенна дейност.

Услуги на публичната администрация и на отбраната, услуги на задължителното социално осигуряване (СНС 2008, раздел O)

- 3.84 Услугите на публичната администрация и на отбраната и услугите на задължителното социално осигуряване се предоставят като непазарни услуги и се оценяват по съответните начини.

Образователни услуги (СНС 2008, раздел P); услуги, свързани със здравето на човека, и социални услуги (раздел Q)

- 3.85 За образователните услуги и здравеопазването се прави точно разграничение между пазарни и непазарни производители, както и между тяхната пазарна и непазарна продукция. Така например за някои видове образование и лечение могат да бъдат наложени номинални такси от държавните институции (или от други институции поради конкретни субсидии), докато за друг вид образование и специално лечение могат да бъдат определени търговски такси. Друг пример е когато един и същ вид услуга (напр. висше образование) се предоставя, от една страна, от държавното управление и от друга страна — от търговски институции.

Образователните услуги и здравеопазването изключват научноизследователската и развойна дейност; услугите в сектора на здравеопазването изключват образованието в областта на здравеопазването, например от университетски болници.

▼B

Услуги в областта на културата, спорта и развлеченията (СНС 2008, раздел R); други услуги (СНС 2008, раздел S)

- 3.86 Производството на книги, записи, филми, програмни продукти, ленти, дискове и други е двуетапен процес и се измерва по съответния начин:
- 1) продукцията от производството на оригинали — продукти, който са обект на интелектуална собственост — се измерва с цената, която е платена при продажбата им, когато са продадени, а ако не са продадени — с базисната цена, която подлежи на плащане за подобни оригинали, с техните производствени разходи (включително надбавка за нетния опериращ излишък) или с дисконтираната стойност на бъдещите постъпления, които се очакват от използването им в производство;
  - 2) собственикът на този актив може да го използва пряко или да произвежда копия през последващи периоди. В случай че собственикът е предоставил лиценз на други производители, които да използват оригинала в производството, таксите, комисионите, авторските и лицензионните възнаграждения и др., които той получава от лицензите, са продукцията на неговите услуги. Продажбата на оригинала обаче е образуване на основен капитал с отрицателен знак.

Частните домакинства като работодатели на домашен персонал (раздел T)

- 3.87 Продукцията на услуги за домакинствата, произведена чрез наемане на платен персонал, се оценява с компенсацията на наетите лица; това включва всяка компенсация в натура, като храна или подслон.

МЕЖДИННО ПОТРЕБЛЕНИЕ (P.2)

- 3.88 *Определение:* междинното потребление се състои от стоки и услуги, които са потребени като вложени ресурси в производствения процес, без дълготрайните активи, чието потребление се отчита като потребление на основен капитал. Стоките и услугите са или трансформирани, или изразходвани в производствения процес.
- 3.89 Междинното потребление включва следните случаи:
- а) стоки и услуги, използвани като вложени ресурси в спомагателни дейности. Типични примери са снабдяване, продажби, проучване на пазара, счетоводство, обработка на данни, транспорт, съхранение, поддръжка, охрана и други. Тези стоки и услуги не се разграничават от онези, които са потребени от основната (или второстепенната) дейност на една местна ЕВД;
  - б) стоки и услуги, които са получени от друга местна ЕВД на същата институционална единица;
  - в) наем на дълготрайни активи, напр. оперативен лизинг на машини, коли, програмни продукти и оригинали на развлекателни творби;
  - г) такси за краткосрочни договори, лизинги и лицензи, отчетени като произведени активи; тук не се включва пряката покупка на подобни произведени активи;
  - д) абонаментни такси, вноски или други такси, платени на нетърговски организации (вж. точка 3.35);
  - е) категории, които не се разглеждат като бруто капиталообразуване, като например:
    - 1) нескъпоструващи инструменти за често извършвани операции, като триони, лопати, ножове, брадви, чукове, отвертки, гаечни ключове, ключове и други ръчни инструменти; малки уреди, като например джобни калкулатори. Всички разходи за подобни дълготрайни стоки се отчитат като междинно потребление;

▼B

- 2) редовната текуща поддръжка и ремонт на дълготрайни активи, които се използват в производството;
  - 3) услуги за обучение на персонала, проучване на пазара и подобни дейности, закупени от външна агенция или предоставени от отделна местна ЕВД на същата институционална единица;
  - 4) разходите за научноизследователска и развойна дейност ще се разглеждат като образуване на основен капитал, когато се постигне достатъчно високо ниво на надеждност и съпоставимост на извършваните от държавите членки оценки;
- ж) разходи на наетите лица, възстановени от работодателя, за артикули, необходими за производството на работодателя, като договорни задължения за покупка за собствена сметка на инструменти или на предпазно облекло;
- з) разходи на работодателите, които са от полза както за работодателите, така и за наетите от тях лица, са необходими за производството. Примери за това са:
- 1) възстановяване на разходите на наетите лица за пътувания, отделяне от дома, преместване и представителни разходи, които са направени при изпълнение на техните служебни задължения;
  - 2) осигуряване на удобства на работното място;

В точките относно компенсацията на наетите лица (D.1) е представен списък на относимите разходи (вж. точка 4.07);

- и) такси за услуги по общо застраховане, заплатени от местни ЕВД (вж. глава 16 „Застраховане“). За да се отчете като междинно потребление само таксата за услугата, платените застрахователни премии се намаляват примерно с платените обезщетения и нетните промени на актюерските резерви. Нетните промени на актюерските резерви се разпределят на местните ЕВД като пропорционална част от платените застрахователни премии;
- й) косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM), закупени от производители резиденти;
- к) непазарната продукция от продукцията на централната банка следва да бъде изцяло включена към междинното потребление на другите финансови посредници.

3.90 Междинното потребление не включва:

- а) категории, които се разглеждат като бруто капиталобразуване, като например:
- 1) ценности;
  - 2) проучване на полезни изкопаеми;
  - 3) основни подобрения извън необходимите за обичайната поддръжка на дълготрайните активи. Примери за това са обновяване, преустройство или разширение;
  - 4) програмни продукти, които са закупени директно или са произведени за собствена сметка;
  - 5) бойно оръжие и оборудването за използването му;
- б) разходи, които се разглеждат като покупка на непроизведени активи; примери за това са дългосрочни договори, лизинги и лицензи (вж. глава 15);
- в) разходи на работодателите, които се разглеждат като работна заплата в натура;

▼B

- г) използване от пазарни единици или от производители за собствена сметка на колективни услуги, предоставени от единици на държавното управление (разглеждани като разходи за колективно потребление на държавното управление);
- д) стоки и услуги, произведени и потребени в рамките на един и същ отчетен период и в рамките на една и съща местна ЕВД (те също така не се отчитат като продукция);
- е) плащания за държавни лицензи и такси, които се разглеждат като други данъци върху производството;
- ж) плащания за лицензи за използване на природни ресурси (напр. земя), разглеждани като рента, т.е. като изплащане на доход от собственост.

Момент на отчитане и оценка на междинното потребление

- 3.91 Продуктите, използвани за междинно потребление, се отчитат и оценяват в момента, в който се влагат в производствения процес. Те се оценяват по цени на купувач за подобни стоки или услуги към момента на използването.
- 3.92 Производствените единици не отчитат пряко използването на стоки в производството. Те отчитат покупките, предназначени да бъдат използвани като вложени ресурси, минус увеличението на количествата на такива стоки, държани в запасите.

КРАЙНО ПОТРЕБЛЕНИЕ (P.3, P.4)

- 3.93 За крайно потребление се използват две концепции:

- а) разходи за крайно потребление (P.3);
- б) фактическо крайно потребление (P.4).

Разходите за крайно потребление са разходи за стоки и услуги, използвани от домакинствата, нетърговските организации, обслужващи домакинствата, и държавното управление, за да задоволят индивидуални и колективни нужди. За разлика от тях фактическото крайно потребление се отнася до придобиването на потребителски стоки и услуги. Разликата между тези две концепции е в разглеждането на някои стоки и услуги, финансирани от държавното управление или от нетърговските организации, обслужващи домакинствата, но предоставени на домакинствата като социални трансфери в натура.

Разходи за крайно потребление (P.3)

- 3.94 *Определение:* разходите за крайно потребление се състоят от разходи, направени от резидентни институционални единици за стоки или услуги, които са използвани за прякото удовлетворяване на индивидуални нужди или желания или на колективни нужди на членовете на обществото.
- 3.95 Разходите за крайно потребление на домакинствата включват следните примери:
  - а) услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища;
  - б) доход в натура, като:
    - 1) стоки и услуги, получени като доход в натура от наети лица;
    - 2) стоки или услуги, произведени като продукция на некорпоративни предприятия, притежавани от домакинства, които са заделени за потребление от членовете на домакинството. Примери за това са храна и други селскостопански стоки, жилищни услуги, предоставени от обитателите на собствени жилища, и домакински услуги, предоставени от нает платен персонал (домашни помощници, готвачи, градинари, шофьори и др.);

▼B

- в) категории, които не се разглеждат като междинно потребление, като:
- 1) материали за дребни ремонти и вътрешен дизайн на жилища като това, което обикновено се извършва както от наематели, така и от собственици;
  - 2) материали за ремонт и поддръжка на дълготрайни потребителски стоки, включително превозни средства;
- г) категории, които не се третираат като капиталобразуване, по-специално дълготрайни потребителски стоки, които продължават да изпълняват своите функции в продължение на няколко отчетни периода; това включва прехвърлянето на правото на собственост върху някои дълготрайни стоки от предприятие на домакинство;
- д) пряко начислявани финансови услуги и частта от FISIM, използвана за целите на крайно потребление от домакинствата;
- е) застрахователни услуги в размер на включените такси за услугите;
- ж) услуги на пенсионните фондове в размер на включените такси за услугите;
- з) плащания от домакинствата за лицензи, разрешителни и др., които се разглеждат като покупки на услуги (вж. точки 4.79 и 4.80);
- и) закупуването на продукция на цени, които не са икономически значими, например входни такси за музеи.
- 3.96 Разходите за крайно потребление на домакинствата не включват следното:
- а) социални трансфери в натура като разходи, които първоначално са направени от домакинствата, но впоследствие са възстановени от схемата за социална сигурност, напр. някои медицински разходи;
  - б) категории, които се разглеждат като междинно потребление или бруто капиталобразуване, като:
    - 1) разходи на домакинства, притежаващи некорпоративни предприятия, когато са направени за бизнес цели — например за дълготрайни стоки, като превозни средства, обзавеждане или електрическо оборудване (бруто образуване на основен капитал), както и за недълготрайни стоки, като горива (разглеждани като междинно потребление);
    - 2) разходи, които обитател на собствено жилище прави за вътрешен дизайн, поддръжка и ремонт на жилището, които обикновено не се извършват от наематели (разглеждани като междинно потребление при производството на жилищни услуги);
    - 3) закупуване на жилища (разглеждано като бруто образуване на основен капитал);
    - 4) разходи за ценности (разглеждани като бруто капиталобразуване);
  - в) категории, разглеждани като придобиване на непроизведени активи, и по-специално закупуване на земя;
  - г) всички плащания от домакинствата, които трябва да се разглеждат като данъци (вж. точки 4.79 и 4.80);

▼B

- д) абонаментни такси, вноски и други такси, плащани от домакинства на нетърговски организации, обслужващи домакинствата, като профсъюзи, съсловни организации, потребителски асоциации, църкви и социални, културни, развлекателни и спортни клубове;
- е) доброволни преводи в пари или в натура, извършвани от домакинствата за благотворителни цели и за организации за подпомагане и помощ.
- 3.97 Разходите за крайно потребление на нетърговските организации, обслужващи домакинствата, включват две отделни категории:
- а) стойността на стоките и услугите, произведени от нетърговски организации, обслужващи домакинствата, различни от капиталобразуване за собствена сметка и различни от разходите, направени от домакинства и други единици;
- б) разходи на нетърговските организации, обслужващи домакинствата, за стоки или услуги, произведени от пазарни производители и доставени на домакинствата без каквато и да било трансформация за тяхно потребление като социални трансфери в натура.
- 3.98 Разходите за крайно потребление (P.3) на държавното управление включват две категории разходи, които са подобни на тези на нетърговските организации, обслужващи домакинствата:
- а) стойността на стоките и услугите, произведени от самия сектор „Държавно управление“ (P.1), различни от капиталобразуването за собствена сметка (съответства на P.12), пазарната продукция (P.11) и плащанията за непазарна продукция (P.131);
- б) покупки на стоки и услуги от сектор „Държавно управление“, произведени от пазарни производители и доставени на домакинствата без каквато и да било трансформация като социални трансфери в натура (D.632). Сектор „Държавно управление“ плаща за тези стоки и услуги, които продавачът доставя на домакинствата.
- 3.99 Корпоративните предприятия нямат разходи за крайно потребление. Закупуваните от тяхна страна стоки и услуги, използвани от домакинствата за крайно потребление, се използват или като междинно потребление, или се предоставят на наетите лица като компенсация на наетите лица в натура, т.е. условни разходи за крайно потребление на домакинствата.

Фактическо крайно потребление (P.4)

- 3.100 *Определение:* фактическото крайно потребление включва стоки или услуги, които са придобити от резидентни институционални единици за прякото удовлетворяване на човешки нужди, независимо от това дали те са индивидуални или колективни.
- 3.101 *Определение:* стоките и услугите за индивидуално потребление („индивидуални стоки и услуги“) са стоки и услуги, придобити от домакинство и използвани за удовлетворяване на нуждите и желанията на членовете на това домакинство. Индивидуалните стоки и услуги имат следните характеристики:
- а) възможно е да се наблюдава и отчита придобиването на стоките и услугите от отделно домакинство или негов член, както и моментът, в който е станало придобиването;
- б) домакинството се е съгласило да му бъдат предоставени стоките и услугите и предприема необходимите действия за тяхното потребление, например чрез посещаване на училище или болница;
- в) стоките и услугите са такива, че придобиването им от едно домакинство или лице, или от група лица, не позволява те да бъдат придобити от други домакинства или лица.

▼B

- 3.102 *Определение:* колективните услуги са услуги за колективно потребление, които се предоставят едновременно на всички членове на обществото или на всички членове на дадена част от обществото, като например всички домакинства, живеещи в даден район. Колективните услуги имат следните характеристики:
- а) те могат да бъдат предоставяни едновременно на всеки член на обществото или на дадени части от обществото, като например тези в определен район или на определено място;
  - б) използването на подобни услуги обикновено е пасивно и не изисква съгласието или активното участие на всички заинтересовани лица;
  - в) предоставянето на колективна услуга на дадено лице не е за сметка на размера на услугата за друго лице от същото общество или от част от обществото.
- 3.103 Всички разходи за крайно потребление на домакинствата са индивидуални. Всички стоки и услуги, предоставяни от нетърговските организации, обслужващи домакинствата, се разглеждат като индивидуални.
- 3.104 За стоките и услугите, предоставяни от единици на държавното управление, границата между индивидуални и колективни стоки и услуги се определя на базата на Класификацията на функциите на държавното управление (КОФОГ).
- Всички разходи за крайно потребление на сектор „Държавно управление“ по всяка от посочените по-долу позиции се разглеждат като разходи за индивидуално потребление:
- а) 7.1 Лекарствени продукти и медицинска апаратура и оборудване
    - 7.2 Извънболнични услуги
    - 7.3 Болнични услуги
    - 7.4 Услуги на общественото здравеопазване
  - б) 8.1 Услуги в областта на развлеченията и спорта
    - 8.2 Услуги в областта на културата
  - в) 9.1 Предучилищна подготовка и начален етап на основното образование
    - 9.2 Прогимназиален етап на основното образование и средно образование
    - 9.3 Професионално обучение след завършено средно образование, но не висше
    - 9.4 Висше образование
    - 9.5 Образование, недефинирано с образователна степен
    - 9.6 Спомагателни услуги за образованието
  - г) 10.1 Болест и инвалидност
    - 10.2 Старост
    - 10.3 Наследници
    - 10.4 Семейство и деца
    - 10.5 Безработица
    - 10.6 Жилища
    - 10.7 Социално изключване, неклассифицирано другаде.

▼ **B**

- 3.105 От друга страна, разходите за индивидуално потребление на сектор „Държавно управление“ отговарят на раздел 14 от Класификацията на индивидуалното потребление по цели (СОICOP), която включва следните групи:
- 14.1 Жилища (равностойна на група 10.6 от Класификацията на функциите на държавното управление)
  - 14.2 Здравеопазване (равностойна на групи 7.1—7.4 от Класификацията на функциите на държавното управление)
  - 14.3 Развлечения и култура (равностойна на групи 8.1 и 8.2 от Класификацията на функциите на държавното управление)
  - 14.4 Образование (равностойна на групи 9.1—9.6 от Класификацията на функциите на държавното управление)
  - 14.5 Социална защита (равностойна на групи 10.1—10.5 и група 10.7 от Класификацията на функциите на държавното управление).
- 3.106 Разходите за колективно потребление представляват остатъкът от разходите за крайно потребление на сектор „Държавно управление“.
- Те се състоят се от следните групи от Класификацията на функциите на държавното управление:
- а) общофункционално управление на държавата (раздел 1);
  - б) отбрана (раздел 2);
  - в) обществен ред и сигурност (раздел 3);
  - г) дейности в областта на икономиката (раздел 4);
  - д) опазване на околната среда (раздел 5);
  - е) жилищна и градоустройствена политика (раздел 6);
  - ж) обща администрация, регулиране, разпространяване на обща информация и статистика (всички раздели);
  - з) научноизследователска и развойна дейност (всички раздели).
- 3.107 Взаимовръзките между използваните различни концепции за потребление могат да бъдат илюстрирани в таблица 3.2.

Таблица 3.2 — Сектор, извършващ разходи

	Държавно управление	НТООД	Домакинства	Общо придобивания
Индивидуално потребление	X (= социални трансфери в натура)	X (= социални трансфери в натура)	X	Фактическо индивидуално крайно потребление на домакинствата
Колективно потребление	X	0	0	Фактическо колективно крайно потребление на сектор „Държавно управление“
Общо	Разходи за крайно потребление на сектор „Държавно управление“	Разходи за крайно потребление на НТООД	Разходи за крайно потребление на домакинствата	Фактическо крайно потребление = общо разходи за крайно потребление
X: приложимо 0: неприложимо				

▼ B

- 3.108 Разходите за крайно потребление на сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ са индивидуални. Общото фактическо крайно потребление е равно на сумата от фактическото крайно потребление на домакинствата и фактическото крайно потребление на сектор „Държавно управление“.
- 3.109 Няма социални трансфери в натура със сектор „Останал свят“ (макар че подобни трансфери съществуват в парично изражение). Общото фактическо крайно потребление е равно на общите разходи за крайно потребление.

Момент на отчитане и оценка на разходите за крайно потребление

- 3.110 Разходите за дадена стока се отчитат към момента на смяна на собствеността; разходите за дадена услуга се отчитат, когато е извършено предоставянето на услугата.
- 3.111 Разходите за стоки, които са придобити като покупка на изплащане или по друг подобен договор за кредит, както и при условията на финансов лизинг, се отчитат към момента на доставката на стоките, дори към този момент да няма смяна на собствеността.
- 3.112 Потреблението за собствена сметка се отчита, когато е произведена продукцията, задържана за собствено крайно потребление.
- 3.113 Разходите за крайно потребление на домакинствата се отчитат по цени на купувач. Това е цената, която купувачът фактически плаща за продуктите към момента на покупката. По-подробно определение се съдържа в точка 3.06.
- 3.114 Стоките и услугите, които се доставят като компенсация на наетите лица в натура, се оценяват по базисни цени, когато са произведени от работодателя, и по цени на купувач, платени от работодателя, когато работодателят ги е закупил.
- 3.115 Задържаните за собствено потребление стоки или услуги се оценяват по базисни цени.
- 3.116 Разходите за крайно потребление на сектор „Държавно управление“ или на сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ за продукти, произведени от тях самите, се отчитат към момента, в който са произведени и който също така е моментът на доставка на тези услуги от сектор „Държавно управление“ или сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“. За разходите за крайно потребление за стоки и услуги, доставени от пазарни производители, моментът на отчитане е моментът на доставката.
- 3.117 Разходите за крайно потребление (P.3) на сектор „Държавно управление“ или на сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ са равни на сбора от тяхната продукция (P.1) плюс разходите за продуктите, доставени на домакинствата от пазарни производители, част от социалните трансфери в натура (D.632), минус плащанията от други единици, пазарната продукция (P.11) и плащанията за непазарна продукция (P.131), минус капиталообразуването за собствена сметка (P.12).

Момент на отчитане и оценка на фактическото крайно потребление

- 3.118 Стоките и услугите се придобиват от институционалните единици, когато те станат новите собственици на стоките и когато е извършена доставката на услугите.
- 3.119 Придобиването (фактическо крайно потребление) се оценява по цените на купувач за единиците, които извършват разходите.
- 3.120 Трансферите в натура, които са различни от социалните трансфери в натура, от сектори „Държавно управление“ и „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ се разглеждат като трансфери в парично изражение. Съответно стойностите на стоките или услугите се отчитат като разходи на институционалните единици или секторите, които ги придобиват.

▼B

- 3.121 Стойностите на двата агрегата — разходи за крайно потребление и фактическо крайно потребление — са едни и същи. Стоките и услугите, придобити от резидентни домакинства чрез социални трансфери в натура, се оценяват по същите цени като цените, по които те са оценени в агрегатите за разходите.

БРУТО КАПИТАЛООБРАЗУВАНЕ (P.5)

- 3.122 Бруто капиталообразуването включва:
- а) бруто образуване на основен капитал (P.51g):
    - 1) потребление на основен капитал (P.51c);
    - 2) нето образуване на основен капитал (P.51n);
  - б) изменение на запасите (P.52);
  - в) придобиване минус отписване на ценности (P.53).
- 3.123 Бруто капиталообразуването се измерва бруто по отношение потреблението на основен капитал. Нето капиталообразуване се изчислява с приспадането на потреблението на основен капитал от бруто капиталообразуването.

Бруто образуване на основен капитал (P.51g)

- 3.124 *Определение:* бруто образуването на основен капитал (P.51) се състои от придобиването минус отписването на дълготрайни активи на резидентни производители за даден период плюс известно увеличение на стойността на непроизведени активи, реализирано от производствената дейност на производствени или институционални единици. Дълготрайните активи са произведени активи, използвани в производството за повече от една година.
- 3.125 Бруто образуването на основен капитал включва както положителни, така и отрицателни стойности:
- а) положителни стойности:
    - 1) закупени нови или съществуващи дълготрайни активи;
    - 2) дълготрайни активи, произведени и задържани за собствено използване от производителите (включително производство за собствена сметка на дълготрайни активи, които все още са незавършени или не са напълно развити);
    - 3) нови или съществуващи дълготрайни активи, придобити на бартерна основа;
    - 4) нови или съществуващи дълготрайни активи, получени като капиталови трансфери в натура;
    - 5) нови или съществуващи дълготрайни активи, придобити от ползвателя при условията на финансов лизинг;
    - 6) основни подобрения на дълготрайни активи и съществуващи исторически паметници;
    - 7) естествен прираст на животни и насаждения, отглеждани за многократно получаване на продукти от тях;
  - б) отрицателни стойности, т.е. отписани дълготрайни активи, отчетени като придобиване с отрицателен знак:
    - 1) продадени съществуващи дълготрайни активи;
    - 2) предадени на бартерна основа съществуващи дълготрайни активи;
    - 3) съществуващи дълготрайни активи, предадени като капиталови трансфери в натура.
- 3.126 Компонентите на отписването при дълготрайните активи не включват:
- а) потребление на основен капитал (което включва предвидени обичайни случайни щети);

▼ B

б) необичайни загуби, като например тези, дължащи се на суша или други природни бедствия, отчитани като други промени в размера на активите.

3.127 Различават се следните видове бруто образуване на основен капитал:

- 1) жилища;
- 2) други сгради и конструкции, тук се включват основни подобрения върху земите;
- 3) машини и оборудване, като например кораби, коли и компютри;
- 4) оръжейни системи;
- 5) отглеждани биологични ресурси, напр. дървесни насаждения и добитък;
- 6) разходи за прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи, като земя, договори, лизинги и лицензи;
- 7) научноизследователска и развойна дейност, включително производството на свободно налична научноизследователска и развойна дейност. Разходите за научноизследователска и развойна дейност ще се разглеждат като образуване на основен капитал само когато се постигне високо ниво на надеждност и съпоставимост на оценките в държавите членки;
- 8) проучване и оценка на полезни изкопаеми;
- 9) компютърен софтуер и бази данни;
- 10) оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби;
- 11) други права върху интелектуална собственост.

3.128 Основните подобрения върху земите включват:

- а) пресушаване на земи от морето чрез изграждането за тази цел на диги, морски диги и бентове;
- б) разчистване на гори, скална маса и др., за да се даде възможност земята да бъде използвана в производството за пръв път;
- в) пресушаване на блата или напояване на пустини чрез издигането на диги, изкопи и напоителни канали; предотвратяване на наводнения или ерозия от морето или реките чрез строителство на вълноломи, морски диги или изкуствени стени.

Тези дейности могат да доведат до създаването на мащабни нови конструкции като морски диги, изкуствени стени и бентове, но тези конструкции не се използват за производство на други стоки и услуги, а за получаване на повече земя или на земя с по-добро качество, и именно земята — непроизведен актив — е тази, която се използва в производството. Така например целта при изграждането на бент за производство на електричество е различна от тази при изграждането на бент за защита от морето. Като подобрение върху земите се класифицира само вторият вид бент.

3.129 Бруто образуването на основен капитал включва следните гранични случаи:

- а) придобиване на плаващи къщи, шлепове, подвижни къщи и каравани, използвани като жилища от домакинства, както и всякакви подобни конструкции, като например гаражи;
- б) конструкции и оборудване, използвани от военните;
- в) леки оръжия и бронирани превозни средства, използвани от невоенни единици;

▼ B

- г) изменения при селскостопанските животни, използвани за многогодишно производство, като например животни за разплод, млекодайни животни, отглеждани за вълна овце и работни животни;
- д) изменения при насажденията, които се култивират многогодишно, като например овощни дървета, лози, каучукови дървета, палмови дървета и други;
- е) подобрения върху съществуващите дълготрайни активи извън текущата поддръжка и ремонт;
- ж) придобиване на дълготрайни активи посредством финансов лизинг;
- з) разходи по приключване, т.е. големи разходи, свързани с приключване на дейности, напр. при извеждане от експлоатация на ядрени електроцентрали или за саниране на депа за отпадъци.

3.130 Бруто образуването на основен капитал не включва:

- а) операции, включени в междинното потребление, като:
  - 1) закупуване на малки работни инструменти за целите на производството;
  - 2) текуща поддръжка и ремонт;
  - 3) придобиване на дълготрайни активи, които да се използват при условията на договор за оперативен лизинг (вж. също глава 15 „Договори, лизинги и лицензи“). За предприятието, което използва дълготрайните активи, лизинговите плащания се разглеждат като междинно потребление. За притежателя на активите разходите за придобиване се отчитат като бруто образуване на основен капитал;
- б) операции, отчитани като изменение на запасите:
  - 1) животни, отглеждани за клане, включително домашни птици;
  - 2) дървесни насаждения, отглеждани за дървен материал (незавършено производство);
- в) машини и оборудване, придобити от домакинства за целите на крайно потребление;
- г) холдингова печалба и загуба на дълготрайни активи;
- д) загуби на дълготрайни активи поради катастрофални събития, напр. унищожаване на отглеждани животни и растителни култури и загуба на добитък поради възникнали огнища на зараза, което обикновено не се покрива от застраховки, или щети, дължащи се на необичайно силни наводнения, бури или горски пожари;
- е) средства, които са заделени или поставени в резерв, предвидени без поет ангажимент за действителна покупка или натрупване на конкретни средства за производство, напр. държавен фонд за инфраструктура.

3.131 Бруто образуването на основен капитал под формата на подобрения на съществуващи дълготрайни активи се отчита като придобиване на нови дълготрайни активи от същия вид.

3.132 Продуктите, обект на интелектуална собственост, са резултат от научноизследователска и развойна дейност, проучвания или иновации, довели до нови познания, употребата на които е ограничена по закон или по силата на други средства за защита.

▼ B

Примери за активи, обект на интелектуална собственост, са:

- а) резултати от научноизследователска и развойна дейност;
- б) резултати от проучване на полезни изкопаеми, измерени като разходи за фактическо проучвателно сондиране, въздушни или други топографски снимки, транспорт и др.;
- в) компютърен софтуер и големи бази данни, които ще бъдат използвани в производството за повече от една година;
- г) оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби — ръкописи, макети, филми, звукозаписи и др.

3.133 Разходите по прехвърляне на собствеността, поети от новия собственик, както за дълготрайните активи, така и за непроизведените нефинансови активи, включват:

- а) разходи, извършени при получаване на актива (нов или съществуващ актив) до желаното място и в желаното време, като транспортни разходи, разходи за монтаж и инсталиране и др.;
- б) заплатени професионални такси или комисиони, като например хонорари, платени на земемери, инженери, юристи, оценители и др., както и комисиони, платени на агенти по недвижими имоти, провеждащи търгове лица и др.;
- в) данъци, подлежащи на плащане от новия собственик при прехвърляне на собствеността върху актива. Тези данъци са данъци върху услугите на посредниците и всякакви данъци върху прехвърлянето на собствеността, а не данъци върху закупения актив.

Всички тези разходи трябва да се отчитат като бруто образуване на основен капитал от новия собственик.

Момент на отчитане и оценка на бруто образуването на основен капитал

3.134 Бруто образуването на основен капитал се отчита тогава, когато собствеността върху дълготрайните активи се прехвърля на институционалната единица, която възнамерява да ги използва в производството.

Това правило се изменя при:

- а) финансов лизинг, когато условно се изчислява смяната на собствеността от лизингодател на лизингополучател;
- б) бруто образуване на основен капитал за собствена сметка, което се отчита към момента на производството му.

3.135 Бруто образуването на основен капитал се оценява по цени на купувач, включващи такси за монтаж и други разходи по прехвърлянето на собствеността. Когато е произведен за собствена сметка, той се оценява по базисни цени на подобни дълготрайни активи, а ако не са налични такива цени, по производствените разходи плюс надбавка (това не включва непазарните производители) за нетния опериращ излишък или смесения доход.

3.136 Придобиването на продукти, обект на интелектуална собственост, се оценява по различен начин:

- а) за проучване на полезни изкопаеми: по разходите за фактическо проучвателно сондиране и пускането на сонди, както и направените разходи, осигурили възможността да се провеждат проучвателните работи, като например въздушни или други топографски снимки;
- б) за компютърен софтуер: по цени на купувач, когато продуктите са закупени на пазара, или по изчислената им базисна цена, или — ако няма базисна цена — по производствените им разходи плюс надбавка за нетния опериращ излишък (това не включва непазарните производители), когато са разработени от програмисти, работещи на място;

▼B

- v) за оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби: оценяват се по цената, платена от купувача, когато са продадени, или — ако не са продадени — приемливи са следните методи на оценка:
- i) по базисната цена, платена за подобни оригинали;
  - ii) сумата от производствените им разходи плюс надбавка (това не включва незапазните производители) за нетния опериращ излишък; или
  - iii) дисконтираната стойност на очакваните постъпления.
- 3.137 Отписване на съществуващи дълготрайни активи чрез продажба се оценява по базисни цени след приспадане на разходите по прехвърляне на собствеността, направени от продавача.
- 3.138 Разходите по прехвърлянето на собствеността могат да се отнасят както до произведени активи, включително и дълготрайни активи, така и до непроизведени активи, като например земя.

При произведени активи тези разходи са включени в цените на купувач. При земя и други непроизведени активи те са отделени от покупките и продажбите и се отчитат в отделна позиция в класификацията за бруто образуване на основен капитал.

Потребление на основен капитал (P.51c)

- 3.139 *Определение:* потреблението на основен капитал (P.51c) е намаляването в стойността на притежаваните дълготрайни активи в резултат от обичайното им похабяване и остаряване. Оценката на спада в стойността включва сума за загуби на дълготрайни активи в резултат от случайни щети, за които може да се направи застраховка. Потреблението на основен капитал обхваща очакваните разходи по приключване на дейности, напр. при извеждане от експлоатация на ядрени електроцентрали или нефтени платформи или за саниране на депа за отпадъци. Такива разходи по приключване на дейности се отчитат като потребление на основен капитал в края на експлоатационния живот, когато разходите по приключването на дейността се отчитат като бруто образуване на основен капитал.
- 3.140 Потреблението на основен капитал се изчислява за всички дълготрайни активи (с изключение на животните), в т.ч. права върху интелектуална собственост, основни подобрения върху земите и разходи по прехвърлянето на собствеността, свързани с непроизведени активи.
- 3.141 Потреблението на основен капитал е различно от амортизацията, предвидена за данъчни цели, или амортизацията, показана в сметките на предприятията. Потреблението на основен капитал се оценява въз основа на наличността от дълготрайни активи и очакваната средна продължителност на икономическия живот на различните категории на посочените стоки. Когато липсва пряка информация за наличността от дълготрайни активи, за нейното изчисляване се прилага методът на постоянна инвентаризация. Наличността от дълготрайни активи се оценява по цените на купувач за текущия период.
- 3.142 Загубите на дълготрайни активи, възникнали в резултат от случайни щети, за които може да се направи застраховка, се вземат предвид при изчисляване на средния период на използване на посочените стоки. За икономиката като цяло случайните щети в рамките на определен отчетен период ще са равни или близки до средното. За отделни единици и групи от единици обаче действителните и средните случайни щети могат да се различават. В този случай, за секторите, всяка разлика се отчита като други промени в обема на дълготрайните активи.
- 3.143 Потреблението на основен капитал се изчислява по метода на линейната амортизация, чрез който стойността на дълготраен актив се отчислява с еднаква амортизационна норма за целия период на използване на стоката.

▼B

- 3.144 В някои случаи се използва методът на амортизацията с геометрична прогресия, когато моделът на спад в ефикасността на дълготрайния актив го изисква.
- 3.145 В системата на сметките потреблението на основен капитал се отчита под всяка балансираща позиция, която се посочва бруто и нето. Записът „бруто“ означава без приспадане на потреблението на основен капитал, докато записът „нето“ означава след приспадане на потреблението на основен капитал.

Изменение на запасите (P.52)

- 3.146 *Определение:* изменението на запасите се измерва със стойността на стоките, постъпили в запас, минус стойността на отписаните от запасите стоки и стойността на всички периодично възникващи загуби на стоки, държани в запасите.
- 3.147 При всички видове стоки в запасите могат периодично да възникнат загуби поради физическо похабяване, случайни щети или кражби, като например:
- а) загуби на материали и консумативи;
  - б) загуби при незавършено производство;
  - в) загуби на готова продукция;
  - г) загуби на стоки за препродажба (напр. кражби в магазини).
- 3.148 Запасите включват следните категории:

- а) материали и консумативи:

материалите и консумативите се състоят от всички продукти, които се държат в запасите с намерение да бъдат използвани като междинни вложени ресурси за производство; тук се включват продуктите, държани в запасите от страна на държавното управление. Предмети като например злато, диаманти и др. се включват тогава, когато са предназначени за промишлена употреба или за друг вид производство;

- б) незавършено производство:

незавършеното производство включва продукция, която все още не е завършена. То се отчита в запасите на съответния производител. Изброени са примери за различните му форми:

- 1) отглеждане на посеви;
- 2) отглеждане на дървесни насаждения и добитък;
- 3) незавършено строителство (с изключение на това, което е произведено по предварително сключен договор за продажба или е за собствена сметка, като и двата примера се разглеждат като образуване на основен капитал);
- 4) незавършени други дълготрайни активи, например кораби и нефтени платформи;
- 5) частично завършени проучвания по правен или консултантски случай;
- 6) частично завършени филмови продукции;
- 7) частично завършени компютърни програми.

Незавършеното производство се отчита за всеки производствен процес, който не е завършен към края на даден период. Това е от значение при тримесечните сметки, например земеделските култури, които не са приключили растежа си в рамките на едно тримесечие.

▼B

Намалението на незавършеното производство става при завършване на производствения процес. В този момент цялото незавършено производство се трансформира в готов продукт;

в) готова продукция:

готовата продукция като част от запасите се състои от продукцията, чийто производител не възнамерява да обработва допълнително, преди да я предостави на други институционални единици;

г) стоки за препродажба:

стоките за препродажба са стоките, придобити с цел да бъдат препродадени в състояние, което е непроменено спрямо състоянието им в момента.

Момент на отчитане и оценка на изменението на запасите

- 3.149 Моментът на отчитане и оценка на изменението на запасите съответства на този на другите операции с продукти. Това се прилага по-специално за междинното потребление (напр. за материалите и консумативите), продукцията (напр. незавършено производство и продукция от съхраняване на селскостопански продукти) и бруто образуването на основен капитал (напр. незавършено производство). Ако стоките са обработени в чужбина с промяна на икономическата собственост, то стоките трябва да бъдат включени в износа (а по-късно във вноса). Износът се отразява паралелно и в намалението на запасите, а съответният последващ внос се записва като увеличение на запасите, при условие че не е продаден или използван наведнъж.
- 3.150 При измерването на изменението на запасите стоките, постъпващи в запасите, се оценяват към момента на постъпването, а стоките, които се отписват, се оценяват към момента на отписването.
- 3.151 Цените, използвани за оценка на стоките при изменение на запасите, са, както следва:
- а) продукция от готови стоки, прехвърлени в запасите на производителя, се оценяват както ако са продадени към този момент по текущи базисни цени;
  - б) увеличението на незавършеното производство се оценява пропорционално на изчислената текуща базисна цена на готовия продукт;
  - в) намалението на незавършеното производство поради отчисление от запасите, когато производството е завършено, се оценява по текущи базисни цени на незавършен продукт;
  - г) стоки, прехвърлени от запасите за продажба, се оценяват по базисни цени;
  - д) стоки за препродажба, постъпващи в запасите на търговци на едро и търговци на дребно и т.н., се оценяват по фактически или изчислени цени на купувач на търговеца;
  - е) стоки за препродажба, които са отписани от запасите, се оценяват по цени на купувач, по които те могат да бъдат заменени към момента на тяхното отписване, а не по цената на тяхното придобиване.
- 3.152 Загубите, възникнали в резултат на физическо похабяване, случайни щети, за които може да се направи застраховка, или кражби, се отчитат и оценяват по следния начин:
- а) за материали и консумативи: като материали и консумативи, които са фактически отписани, за да бъдат използвани в производството (междинно потребление);
  - б) за незавършено производство: като приспадане от увеличението, натрупано към производството, извършено през същия период;

▼B

в) за готова продукция и стоки за препродажба: разглеждат се като описани по текущата цена на неповредени стоки.

3.153 Когато липсва информация, се използват следните методи за изчисляване на приблизителната стойност при оценката на изменението на запасите:

а) когато измененията в размера на запасите са постоянни, приемлив метод за изчисляване на приблизителната стойност е умножението на изменението в размера на запасите по средните цени за периода. За запаси, държани от ползватели или от търговци на едро или дребно, се използват цени на купувач; за запаси, държани от техните производители, се използват базисни цени;

б) когато цените на въпросните стоки остават постоянни, колебанията в размера на запасите не правят невалидни приблизително изчислените стойности на изменението на запасите чрез умножение на изменението в размера на запасите по средната цена;

в) в случай че в рамките на отчетния период размерът и цените на запасите се изменят значително, се налага използването на по-сложни методи за изчисляване на приблизителната стойност; например тримесечно оценка на изменението на запасите или използването на информация за разпределението на колебанията в рамките на отчетния период (колебанията могат да бъдат най-големи в края на календарната година, по време на прибиране на реколтата и т.н.);

г) в случай че е налична информация за стойностите в началото и в края на периода (напр. при търговия на едро или търговия на дребно, при които често запасите са от много различни продукти), но няма отделна информация за цените и размерите, се изчисляват измененията в размера между началото и края на периода. Един от начините за изчисляване на изменението в размера е да се оценят постоянните стойности на оборота на запасите по видове продукти.

Сезонните изменения в цените могат да отразяват изменение в качеството, напр. цени при разпродажба или извънсезонни цени за плодове и зеленчуци. Тези изменения в качеството се разглеждат като изменения в размера.

Придобиване минус отписване на ценности (Р.53)

3.154 *Определение:* ценностите са нефинансови стоки, които не се използват основно за производство или потребление, не се похабяват (физически) с времето при нормални условия и се придобиват и държат предимно като средство за съхраняване на стойност.

3.155 Ценностите включват следните видове стоки:

а) скъпоценни камъни и метали, като например диаманти, немонетарно злато, платина, сребро и др.;

б) антикварни предмети и други произведения на изкуството, като например картини, скулптури и др.;

в) други ценности, като например изработени от скъпоценни камъни и метали бижута и предмети с колекционерска стойност.

3.156 Тези видове стоки се отчитат като придобиване или отписване на ценности в следните случаи:

а) придобиването или отписването на немонетарно злато, сребро и др. от централни банки и други финансови посредници;

б) придобиването или отписването на тези стоки от предприятия, чиято основна или второстепенна дейност не включва производство или търговия с подобни видове стоки. Това придобиване или отписване не се включва в междинното потребление или в образуването на основен капитал за тези предприятия;

▼B

в) придобиването или отписването на подобни стоки от домакинства. Подобни придобивания не са включени в разходите за крайно потребление на домакинствата.

В ЕСС по правило се отчитат като придобиване или отписване на ценности и следните случаи:

а) придобиване или отписване на тези стоки от бижутери и търговци на произведения на изкуството (предвид общото определение за ценности, придобиването на тези стоки от бижутери и търговци на произведения на изкуството следва да се отчита като изменение на запасите);

б) придобиване или отписване на тези стоки от музеи (предвид общото определение за ценности, придобиването на тези стоки от музеи следва да се отчита като образуване на основен капитал).

По този начин се избягва честото прекласифициране между трите основни вида образуване на капитал, т.е. между придобиване минус отписване на ценности, образуване на основен капитал и изменение на запасите, напр. в случай на операции с подобни стоки между домакинства и търговци на произведения на изкуството.

3.157 Производството на ценности се оценява по базисни цени. Всяко друго придобиване на ценности се оценява по заплатени цени на купувач, включително такси или комисиони за агенти. При закупуването им от търговци те включват също и търговски надбавки. Отписването на ценности се оценява по цените, получени от продавачите след приспадане на такси или комисиони, заплатени на агенти или на други посредници. Придобиванията минус отписването на ценности между резидентни сектори се неутрализират, като остават само надбавки за агенти и търговци.

ИЗНОС И ВНОС НА СТОКИ И УСЛУГИ (Р.6 и Р.7)

3.158 *Определение:* износът на стоки и услуги включва операции със стоки и услуги (продажби, бартерни сделки и дарения) от резиденти на нерезиденти.

3.159 *Определение:* вносът на стоки и услуги включва операции със стоки и услуги (продажби, бартерни сделки и дарения) от нерезиденти на резиденти.

3.160 Износът и вносът на стоки и услуги не включват:

а) търговия между поделения, т.е.:

1) доставки за нерезидентни лица от нерезидентни свързани предприятия на резидентни предприятия, напр. продажби в чужбина от чуждестранни свързани предприятия на мултинационални компании, притежавани/контролирани от резидентни лица;

2) доставки за резидентни лица от резидентни свързани предприятия на нерезидентни предприятия, напр. продажби от местни свързани предприятия на чуждестранни мултинационални компании;

б) потоци на първичен доход към сектор „Останал свят“ или от него, като например компенсация на наетите лица, лихви и приходи от преки инвестиции. Приходите от преки инвестиции могат да включват неразграничима част, съответстваща на предоставянето на различни услуги, напр. обучение на наети лица, управленски услуги и използване на патенти и търговски марки;

в) трансгранична продажба или покупка на финансови активи или на непроизведени активи, като земя.

3.161 Вносът и износът на стоки и услуги се разделят на:

а) доставки в рамките на ЕС;

▼ B

б) внос и износ извън ЕС.

И двата вида се споменават като внос и износ.

Износ и внос на стоки (P.61 и P.71)

3.162 Внос и износ на стоки има, когато се състои смяна на икономическата собственост на стоките между резиденти и нерезиденти. Това се прилага независимо от съответното физическо движение на стоките през границите.

3.163 За доставки между свързани предприятия (клон, дъщерно предприятие или чуждестранно свързано предприятие): винаги когато се извършва доставка на стоки между свързани предприятия, условно се изчислява смяна на икономическата собственост. Това се прилага само когато поделението, което получава стоките, поема отговорност за вземането на решения за нивото на доставките и цените, на които продукцията се доставя на пазара.

3.164 При изброените примери се наблюдава износ на стоки, без стоките да преминават границата на страната:

а) стоки, произведени от резидентни единици, чиято дейност се развива в международни води, се продават директно на нерезидентни лица в чужбина. Примери за такива стоки са нефт, природен газ, рибни продукти, предмети от потънали плавателни средства;

б) транспортно оборудване или друго подвижно оборудване, което не е прикрепено към неподвижна точка;

в) стоки след смяна на собствеността, които са загубени или унищожени, преди да са преминали границата на страната износител;

г) търговия, при която резидентно лице закупува стока от нерезидентно лице и впоследствие препродава стоката на друго нерезидентно лице, без стоката да е влязла на икономическата територия на страната на търговеца.

Аналогични случаи възникват и за вноса на стоки.

3.165 Вносът и износът на стоки обхващат операции между резиденти и нерезиденти, включващи следното:

а) немонетарно злато;

б) сребърни кюлчета, диаманти и други скъпоценни метали и камъни;

в) банкноти и монети, които не са в обращение, както и неемитирани ценни книжа (оценявани като стоки, а не по номинална стойност);

г) електричество, природен газ и вода;

д) прекарван през границата добитък;

е) колетна поща;

ж) държавен износ, включително стоки, финансирани чрез субсидии и заеми;

з) стоки, които са прехвърлени към или от собственост на организация с буферни запаси;

и) стоки, които са доставени от резидентни предприятия на техните нерезидентни свързани предприятия, освен стоки за обработка;

й) стоки, които са получени от резидентни предприятия от техните нерезидентни свързани предприятия, освен стоки за обработка;

▼B

- к) внесени нелегално стоки или продукти, които не са декларирани за плащане на налози като вносно мито и ДДС;
- л) други неотчетени доставки, като например дарения и такива, които са под обявена минимална стойност.
- 3.166 Вносът и износът на стоки изключват следните стоки, които все пак могат да преминават националната граница:
- а) стоки, които преминават транзитно през дадена страна;
- б) стоки, които са изпратени за или от посолствата, военните бази или други анклави на страната в рамките на националните граници на друга страна;
- в) транспортно оборудване и други видове подвижно оборудване, които напускат временно страната без смяна на икономическата собственост, напр. строително оборудване за монтажни или строителни цели в чужбина;
- г) оборудване и други стоки, които са изпратени в чужбина за обработка, поддръжка, сервизно обслужване или ремонт; това се прилага и за стоки, обработвани по поръчка в чужбина, когато има значителна физическа промяна на стоките;
- д) други стоки, които напускат страната временно, като в рамките на година са върнати в първоначалното им състояние и без смяна на икономическата им собственост.
- Примери за това са стоки, изпратени в чужбина за изложба или развлекателни инициативи, стоки на оперативен лизинг, включително лизинг за няколко години, както и стоки, върнати, без да са продадени на нерезидентно лице;
- е) стоки на консигнация, които са загубени или унищожени след преминаване на границата, но преди осъществяването на смяната на собствеността.
- 3.167 Вносът и износът на стоки се отчитат, когато се прехвърля собствеността върху стоката. Смяната на собствеността се счита за осъществена към момента, в който страните по операцията я запишат в своите счетоводни книги или сметки. Това може и да не съвпада с различните етапи на договорния процес, като например:
- а) момента на поемане на задължението (дата на договора);
- б) момента на предоставяне на стоките и услугите, както и на получаване на искане за плащане (дата на трансфера);
- в) момента на изплащане на дължимото по това искане за плащане (дата на плащане).
- 3.168 Вносът и износът на стоки трябва да се оценяват франко борд на границата на страната износител (FOB). Тази стойност е:
- а) стойността на стоките по базисни цени;
- б) плюс свързаните транспортни услуги и услуги по дистрибуция до границата, включително цената за натоварването на превозвач и за транспортирането;
- в) плюс данъци минус субсидии за изнасяните стоки; за доставките в рамките на ЕС това включва ДДС и други данъци върху стоките, платени в страната износител.

В таблиците „Ресурс—използване“ и в симетричните таблици "Input-Output", вносът на стоки за индивидуалните групи продукти се оценява по цена (CIF) — стойност на стоката, застраховка и навло до границата на страната вносител.

▼B

- 3.169 *Определение:* цената CIF е цената на стока, доставена на границата на страната вносител, или цената на услуга, доставена на резидент, преди плащането на вносни мита или други данъци върху вноса или търговски и транспортни надбавки в рамките на страната.
- 3.170 Приблизителни или заместващи измерители за FOB цената могат да бъдат необходими при определени обстоятелства, като например:
- а) бартерната размяна на стоки се оценява по базисни цени, които биха били получени, ако стоките са продадени за пари в брой;
  - б) операции между свързани предприятия: по правило се използват фактическите стойности на осъщественото прехвърляне. Ако обаче се различават от пазарните цени, те се заменят от приблизително изчислен еквивалент на пазарната цена;
  - в) стоки, които са прехвърлени при условията на финансов лизинг: стоките се оценяват въз основа на цената на купувач, заплатена от лизингодателя, а не по кумулативната стойност на лизинговите плащания;
  - г) внос на стоки, оценени на база на митнически данни (за търговия извън ЕС) или по информация от Интрастат (за търговия в рамките на ЕС). И двата източника на данни не прилагат оценка по FOB, при тях се използва съответно стойност CIF на границата на ЕС и стойност CIF на националната граница. Тъй като стойностите FOB се използват единствено в най-обобщен вид, а стойностите CIF се използват на ниво група продукти, тези модификации се прилагат на най-обобщено ниво, а модификацията е позната като дооценка на CIF/FOB;
  - д) внос и износ на стоки, оценени на база на информация от проучвания или на база на различни видове информация, събирана за отделни случаи. В тези случаи се получава общата стойност на продажбите, подразделена по продукти. Оценката е базирана на цените на купувач, а не на стойността FOB.

Износ и внос на услуги (Р.62 и Р.72)

- 3.171 *Определение:* износът на услуги представлява всички услуги, които са предоставени от резиденти на нерезиденти.
- 3.172 *Определение:* вносът на услуги представлява всички услуги, които са предоставени от нерезиденти на резиденти.
- 3.173 Износът на услуги включва следните случаи:
- а) транспортиране на стоки за износ, след като те са напуснали границата на страната износител, когато е извършено от резидентен превозвач (случаи 2 и 3 от таблица 3.3);
  - б) транспортиране на стоки за внос от резидентен превозвач:
    - 1) до границата на страната износител, когато стоките се оценяват по цена FOB, за да се компенсира стойността на транспортиране, която е включена в цената FOB (случай 3 от таблица 3.4);
    - 2) до границата на страната вносител, когато стоките се оценяват по цена CIF, за да се компенсира стойността на транспортиране, която е включена в цената CIF (случаи 2 и 3 CIF от таблица 3.4);
  - в) транспортиране на стоки от резиденти в полза на нерезиденти, което не включва внос или износ на стоки (напр. транспорта на стоки, които не напускат страната като износ, или транспорта на стоки извън националната територия);

▼B

- г) пътнически транспорт в полза на нерезиденти от резидентни превозвачи;
  - д) обработка и ремонтни дейности в полза на нерезиденти; тези дейности трябва да се отчитат нето, т.е. като износ на услуги, като се изключи стойността на стоките, които са били предмет на обработка или ремонт;
  - е) инсталиране на оборудване в чужбина, когато проектът по своето естество е с ограничена продължителност;
  - ж) финансови услуги, предоставени от резиденти на нерезиденти, включително включена в цената или добавена такса за услуга, като FISIM;
  - з) застрахователни услуги, предоставени от резиденти на нерезиденти, в размера на включената в цената такса за услугата;
  - и) разходи на нерезидентни туристи и лица, пътуващи по служебни причини. Разходите се класифицират като услуги; за целите на таблицата „Ресурс—използване“ и на симетричните таблици „Input-Output“ е необходима разбивка по съставни продукти;
  - й) разходи на нерезиденти за здравни и образователни услуги, предоставени от резиденти; това включва предоставянето на тези услуги както на националната територия, така и в чужбина;
  - к) услуги, свързани с вили, обитавани от собствениците им нерезиденти (вж. точка 3.77);
  - л) авторски и лицензионни възнаграждения, получаването на които се свързва с разрешеното използване на права върху интелектуална собственост, като например патенти, авторски права, търговски марки, промишлени процеси, франчайзинг и др., както и с използването чрез лицензионни споразумения за произведени оригинали или прототипи, като например ръкописи, картини и др., заплатени от нерезиденти на резиденти.
- 3.174 Съществува равнозначен внос на услуги като огледален образ на списъка с износ на услуги в точка 3.173 и единствено следният внос на услуги изисква по-подробно описание.
- 3.175 Вносът на транспортни услуги включва следните примери:
- а) транспорт на стоки за износ до границата на страната износител, когато се предоставя от нерезидентен превозвач, за да компенсира стойността на транспортирането, която е включена в стойността FOB на стоките за износ (случай 4 от таблица 3.3);
  - б) транспортиране на стоки за внос от нерезидентен превозвач:
    - 1) от границата на страната износител като отделна транспортна услуга, когато стоките за внос са оценени по цена FOB (случаи 4 и 5 FOB от таблица 3.4);
    - 2) от границата на страната вносител като отделна транспортна услуга, когато стоките за внос са оценени по цена CIF (в този случай стойността на транспортната услуга между границите на страната износител и страната вносител вече е включена в стойността CIF на стоката; случай 4 от таблица 3.4);

▼B

- в) транспортиране на стоки от нерезиденти в полза на резиденти, което не включва внос или износ на стоки (напр. транспорт на транзитни стоки или транспорт извън националната територия);
- г) международен или национален пътнически транспорт в полза на резидентни от нерезидентни превозвачи.

Вносът на транспортни услуги не включва транспортирането на стоки за износ, след като те са напуснали границата на страната износител, когато са предоставени от нерезидентен превозвач (случаи 5 и 6 от таблица 3.3). Износът на стоки се оценява по цена FOB и следователно всички подобни транспортни услуги трябва да се разглеждат като операции между нерезиденти, т.е. между нерезидентен превозвач и нерезидентен вносител. Това се прилага, когато тези транспортни услуги са заплатени от износителя при условията на договори за износ CIF.

- 3.176 Вносът по отношение на преките покупки в чужбина от страна на резиденти обхваща всички покупки на стоки и услуги, извършени от резиденти по време на пътуване в чужбина по служебни или лични причини. Трябва да се разграничават две категории, тъй като те изискват различно разглеждане:
- а) всички служебни разходи от лицата, пътуващи по служебни причини, са междинно потребление;
- б) всички останали разходи, независимо дали са направени от пътуващи по служебни или лични причини, са разходи за крайно потребление на домакинствата.
- 3.177 Вносът и износът на услуги се отчитат към момента на осъществяването им. Този момент съвпада с момента, в който са произведени услугите. Вносът на услуги се оценява по цени на купувач, а износът на услуги — по базисни цени.

Таблица 3.3 — Разглеждане на транспортирането на стоките за износ

Национална територия		Междинна територия		Територия на страната вносител			
1. превозвач резидент ⇒		2. превозвач резидент ⇒		3. превозвач резидент ⇒			
4. превозвач нерезидент ⇒		5. превозвач нерезидент ⇒		6. превозвач нерезидент ⇒			
Износ на стоки (FOB)		Износ на услуги		Внос на стоки (CIF/FOB)		Внос на услуги	
1.	x	—	—	—	—	—	—
2.	—	x	—	—	—	—	—
3.	—	x	—	—	—	—	—
4.	x	—	—	—	—	x	—
5.	—	—	—	—	—	—	—
6.	—	—	—	—	—	—	—

- 3.178 Обяснение за начина на разчитане на тази таблица: първата част на таблицата показва, че съществуват шест различни възможности за транспортиране на стоки за износ в зависимост от това дали превозвачът е резидент или не, както и от това къде се извършва транспортирането — от място в рамките на националната територия до националната граница, от националната граница до границата на страната вносител или от границата на страната вносител до място в рамките на страната вносител. За всяка една от споменатите шест възможности във втората част на таблицата е посочено дали разходите за транспортиране трябва да бъдат отчитани като износ на стоки, износ на услуги, внос на стоки или внос на услуги.

Таблица 3.4 — Разглеждане на транспортирането на стоки за внос

Национална територия		Междинна територия		Територия на страната вносител	
1. превозвач резидент -		2. превозвач резидент -		3. превозвач резидент -	
4. превозвач нерезидент -		5. превозвач нерезидент -		6. превозвач нерезидент -	
Оценка на стоки за внос	Внос на стоки	Внос на услуги	Износ на стоки (FOB)	Износ на услуги	
1. CIF/FOB	—	—	—	—	—
2. FOB	—	—	—	—	—
CIF	x	—	—	—	x
3. CIF/FOB	x	—	—	—	x
4. CIF/FOB	—	x	—	—	—
5. FOB	—	x	—	—	—
CIF	x	—	—	—	—
6. CIF/FOB	x	—	—	—	—

3.179 Обяснение за начина на разчитане на тази таблица: първата част на таблицата показва, че съществуват шест различни възможности за транспортиране на стоки за внос в зависимост от това дали превозвачът е резидент или не, както и от това къде се извършва транспортирането — от място в страната износител до границата на тази страна износител, от границата на страната износител до границата на страната вносител и от националната граница до мястото в рамките на националната територия. За всяка една от споменатите шест възможности във втората част на таблицата е посочено дали разходите за транспортиране трябва да бъдат отчитани като внос на стоки, внос на услуги, износ на стоки или износ на услуги. В някои случаи (случаи 2 и 5) това отчитане зависи от принципа на оценка, който се прилага за стоки за внос. Трябва да се отбележи, че преходът от оценка на стоки за внос по CIF до оценка по FOB се състои от:

- а) дооценка CIF/FOB, т.е. от 2 CIF до 2 FOB (намаляват се общият внос и износ);
- б) прекласификация CIF/FOB, т.е. от 5 CIF до 5 FOB (оставят се непроменени общият внос и износ).

ОПЕРАЦИИ СЪС СЪЩЕСТВУВАЩИ СТОКИ

3.180 *Определение:* съществуващите стоки са стоките (различни от запаси), които вече са имали ползвател.

3.181 Съществуващите стоки включват:

- а) сгради и други дълготрайни средства за производство, които са продадени от производствени единици на други единици:
  - 1) за да бъдат повторно използвани като такива;
  - 2) за да бъдат съборени или разрушени; получените след това продукти се превръщат в суровини (напр. отпадъчно желязо), които се използват за производството на нови стоки (напр. стомана);
- б) ценности, продадени от една единица на друга;

▼ B

в) дълготрайни потребителски стоки, които са продадени от домакинства на други единици:

- 1) за да бъдат повторно използвани като такива;
- 2) за да бъдат разрушени и преобразувани в отпадъчни материали;

г) недълготрайни стоки (например отпадъчна хартия, парцали, стари дрехи, стари бутилки и др.), продадени от която и да било единица, за да бъдат повторно използвани или за да се преобразуват в суровини за производството на нови стоки.

Трансферът на съществуващи стоки се отчита като отрицателен разход (придобиване) за продавача и като положителен разход (придобиване) за купувача.

3.182 Това определение за съществуващи стоки предполага следното:

а) когато продажбата на съществуващ дълготраен актив или ценност се осъществява между двама производители резиденти, отчетените положителни и отрицателни стойности за бруто образуване на основен капитал се неутрализират за икономиката като цяло, с изключение на разходите по прехвърляне на собствеността;

б) когато даден съществуващ недвижим дълготраен актив (например сграда) е продаден на нерезидент, последният се разглежда като закупуващ финансов актив, т.е. собствен капитал на фиктивна резидентна единица. Тогава тази фиктивна резидентна единица се счита, че закупува дълготрайния актив. Продажбата и покупката на дълготрайния актив се извършват между резидентни единици;

в) когато се изнася даден съществуващ движим дълготраен актив, като например кораб или самолет, в икономиката не се отчита положително бруто образуване на основен капитал, за да се компенсира отрицателното бруто образуване на основен капитал на продавача;

г) дълготрайни стоки, като например превозни средства, могат да бъдат класифицирани като дълготрайни активи или като потребителски дълготрайни стоки в зависимост от собственика и от целта, за която те се използват. Ако собствеността на такава стока се прехвърля от предприятие на домакинство, за да бъде използвана стоката за крайно потребление, за предприятието се отчита отрицателно бруто образуване на основен капитал, а за домакинството — положителни разходи за потребление. Когато собствеността на такава стока се прехвърля от домакинство на предприятие, за домакинството се отчитат отрицателни разходи за крайно потребление, а за предприятието — положително бруто образуване на основен капитал;

д) операциите със съществуващи ценности трябва да се отчитат като придобиване на ценност (положително бруто капиталообразуване) от купувача и като отписване на ценност (отрицателно бруто капиталообразуване) от продавача. В случай на операция със сектор „Останал свят“ вносът или износът на стока трябва да се отчете. Продажбата на ценност от домакинство не трябва да се отчита като отрицателни разходи за крайно потребление;

е) когато съществуващи военни дълготрайни стоки са продадени в чужбина от сектор „Държавно управление“, това се отчита като износ на стоки и като отрицателно образуване на основен капитал от сектор „Държавно управление“.

3.183 Операциите със съществуващи стоки се отчитат към момента на смяна на собствеността. Прилагат се принципите на оценка, подходящи за съответния вид операции с продукти.

▼ **B****ПРИДОБИВАНЕ МИНУС ОТПИСВАНЕ НА НЕПРОИЗВЕДЕНИ АКТИВИ (NP)**

- 3.184 *Определение:* непроизведените активи се състоят от активи, които не са произведени в рамките на производството и които могат да се използват за производство на стоки и услуги.
- 3.185 Различават се три категории на придобиване минус отписване на непроизведени активи:
- а) придобиване минус отписване на природни ресурси (NP.1);
  - б) придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи (NP.2);
  - в) закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи (NP.3).
- 3.186 Природните ресурси включват следните категории:
- а) земи;
  - б) запаси от полезни изкопаеми и енергийни ресурси;
  - в) неотглеждани биологични ресурси;
  - г) водни ресурси;
  - д) радиочестотен спектър;
  - е) други природни ресурси.
- Природните ресурси не включват отглеждани биологични ресурси (произведен актив). Покупката или продажбата на отглеждани биологични ресурси не се отчитат като придобиване минус отписване на природни ресурси; те се отчитат като образуване на основен капитал. Също така плащания за временна употреба на природни ресурси не се отчитат като придобиване на природни ресурси; те се отчитат като рента, т.е. доход от собственост (вж. глава 15 „Договори, лизинги и лицензи“).
- 3.187 Земята се определя като самата земна площ, включително почвената покривка и прилежащите повърхностни води. Прилежащите повърхностни води включват всякакви видове вътрешни водни обекти (резервоари, езера, реки и др.), върху които могат да бъдат упражнявани права на собственост.
- 3.188 Следните категории не се включват в позицията „Земи“:
- а) сгради или други конструкции върху земята или преминаващи през нея (напр. пътища и тунели);
  - б) лозя, овощни градини, други дървесни насаждения и отглеждани култури и др.;
  - в) подпочвени активи;
  - г) неотглеждани биологични ресурси;
  - д) подпочвени водни ресурси.
- Категориите а) и б) са произведени дълготрайни активи, докато категориите в), г) и д) са видове непроизведени активи.
- 3.189 Придобиването и отписването на земя и други природни ресурси се оценяват по текущи пазарни цени, които са в сила към момента на възникване на придобиването/отписването. Операциите с природни ресурси се отчитат по еднаква стойност в сметките на купувача и в сметките на продавача. Тази стойност не включва разходите по прехвърлянето на собствеността върху природните ресурси. Тези разходи се разглеждат като бруто образуване на основен капитал.

▼B

- 3.190 Договорите, лизингите и лицензите като непроизведени активи се състоят от следните класове:
- а) подлежащи на търгуване оперативни лизинги;
  - б) разрешителни за използване на природни ресурси, напр. риболовни квоти;
  - в) разрешителни за предприемане на специфични дейности, напр. разрешителни за емисии и лицензи за ограничен брой казина или за упражняване на таксиметрова дейност в дадена област;
  - г) изключителни права върху бъдещи стоки и услуги, напр. договори на даден футболист и изключителни права на издател за публикуване на нови творби на конкретен автор.
- 3.191 Договорите, лизингите и лицензите като категория непроизведени активи не включват оперативния лизинг на такива активи; плащанията за оперативен лизинг се отчитат като междинно потребление.
- Стойността на придобиването и прехвърлянето на договори, лизинги и лицензи не включва съпътстващите разходи по прехвърлянето на собствеността. Разходите по прехвърлянето на собствеността са компонент на бруто образуването на основен капитал.
- 3.192 *Определение:* стойността на търговската репутация и маркетинговите активи е разликата между стойността, заплатена за предприятие като действащо предприятие, и сумата на неговите активи минус сумата на неговите пасиви. За да се изчисли общата стойност на активите минус пасивите, всеки отделен актив и пасив се определя и оценява поотделно.
- 3.193 Търговската репутация се отчита само когато стойността ѝ е доказана от пазарна операция, например продажбата на цялото корпоративно предприятие. Когато определените маркетингови активи са продадени самостоятелно и отделно от цялото корпоративно предприятие, такава продажба се отчита в тази позиция.
- 3.194 Придобиването минус отписването на непроизведени активи се отчита в капиталовата сметка на секторите, както и секторите „Общо за икономиката“ и „Останал свят“.

ГЛАВА 4

РАЗПРЕДЕЛИТЕЛНИ ОПЕРАЦИИ

- 4.01 *Определение:* разпределителните операции са операции, при които създадената чрез производствена дейност добавена стойност се разпределя между факторите труд, капитал и държавно управление, както и операции за преразпределяне на доход и богатство.

Прави се разграничение между текущи и капиталови трансфери, като при капиталовите трансфери се преразпределят спестявания или богатство, а не доход.

КОМПЕНСАЦИЯ НА НАЕТИТЕ ЛИЦА (D.1)

- 4.02 *Определение:* компенсацията на наетите лица (D.1) се определя като общото възнаграждение, в брой или в натура, което се изплаща от работодателя на наетото лице срещу работа, извършена от наетото лице през даден отчетен период.

Компенсацията на наетите лица се състои от следните елементи:

- а) работна заплата (D.11):
- работна заплата в брой;
  - работна заплата в натура;
- б) осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.12):
- фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.121):
    - фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211);
    - фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски (D.1212);
  - условни осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.122):
    - условни пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1221);
    - условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски (D.1222).

Работна заплата (D.11)

Работна заплата в брой

- 4.03 Работната заплата в брой включва осигурителните вноски, подоходните данъци и други плащания, дължими от наетото лице, включително тези, които се удържат от работодателя и се плащат директно по схеми за социално осигуряване, на данъчни органи и други от името на наетото лице.

Работната заплата в брой включва следните видове възнаграждение:

- а) основна работна заплата, платима на редовни интервали от време;
- б) увеличени плащания, като например плащания за извънреден труд, нощен труд, работа през почивните дни, неблагоприятни или опасни условия на труд;
- в) надбавки за издръжката на живот, местни надбавки, надбавки за експатриране;
- г) премии или други извънредни плащания, свързани с цялостните резултати на предприятието, направени по схеми за стимулиране; премии въз основа на производителност или печалба, премии за Коледа и Нова година, с изключение на социалните плащания за наетите лица (вж. точка 4.07, буква в); „13-а—14-а заплата“, известна също като допълнително годишно възнаграждение;

▼ B

- д) надбавки за транспорт до работното място и обратно, с изключение на надбавките или възстановяванията на разходи за пътуване, отделяне от семейството, преместване и развлечения, извършени от наетите лица при изпълнение на служебните им задължения (вж. точка 4.07, буква а);
- е) плащания за почивни дни като официални празници или годишни отпуски;
- ж) комисиони, бакшиши, хонорари за участие, включително в управителни съвети, изплащани на наетите лица;
- з) плащания, направени от работодателите в полза на наетите лица по спестовни схеми;
- и) извънредни плащания в полза на наетите лица, които напускат предприятието, ако такива плащания не са свързани с колективен трудов договор;
- й) добавки за жилищно подпомагане, изплащани в брой на наетите лица от техните работодатели.

Работна заплата в натура

- 4.04 *Определение:* работната заплата в натура се състои от стоки и услуги или други непарични плащания, предоставяни от работодателите безплатно или на намалени цени, които могат да се използват от наетите лица в удобно за тях време и по тяхна преценка за задоволяване на собствените им нужди или желания, или такива на други членове на домакинствата им.
- 4.05 Примери за работна заплата в натура:
- а) храна и напитки, включително консумираните при пътувания по служебни причини, но с изключение на специални видове храна или напитки, необходими поради изключителни условия на труд. Ценовите намаления, предоставени в безплатни или субсидирани столове за хранене или чрез купони за обяд, се включват в работната заплата в натура;
  - б) получени за собствена сметка и закупени жилищни или настанителни услуги от вид, който позволява използването им от всички членове на домакинството, към което принадлежи наетото лице;
  - в) униформи или друг вид специално облекло, което наетите лица избират да носят често извън работното си място, както и на работа;
  - г) услуги, свързани с превозни средства или други дълготрайни стоки за лично ползване от наетите лица;
  - д) стоки и услуги, произведени като продукция в производствения процес на работодателя, като безплатно пътуване за наетите лица в железопътния транспорт или в авиокомпания, безплатни въглища за миньорите или безплатна храна за наетите лица в селското стопанство;
  - е) предоставяне на спортни, почивни или ваканционни съоръжения за наетите лица и техните семейства;
  - ж) транспорт до работното място и обратно, освен когато е организиран във времето на работодателя; предоставен паркинг, който в противен случай би бил платен;
  - з) грижи за децата на наетите лица;
  - и) плащания в полза на наетите лица, извършени от работодателите към работнически съвети или подобни органи;
  - й) премийни акции, разпределяни за наетите лица;

▼B

- к) предоставени на наетите лица заеми с намалени лихвени проценти. Стойността на това плащане се изчислява като разлика между сумата на лихвата, която наетото лице би трябвало да плати при пазарни условия, и сумата на действително платената лихва. Плащането се записва към работната заплата по сметка „Формиране на дохода“, а съответното условно лихвено плащане от наетото лице в полза на работодателя се записва в сметка „Първично разпределение на дохода“;
- л) опции за придобиване на дялове или акции, когато работодател предостави на наето лице възможността да купи дялове или акции на определена цена в определен бъдещ момент (вж. точки 4.168—4.178);
- м) доход, генериран от ненаблюдавани дейности в корпоративни сектори и прехвърлен на наетите лица, които участват в тези дейности, за тяхно лично ползване.

4.06 Стоките и услугите, предоставяни на наетите лица като работна заплата в натура, се оценяват по базисни цени, когато са произведени от работодателя, и по цени на купувач, когато са закупени от работодателя. Когато се предоставят безплатно, цялата стойност на работната заплата в натура се изчислява по базисни цени (или по цени на купувач на работодателя, когато са закупени от работодателя) на въпросните стоки и услуги. Тази стойност се намалява с платената от наетото лице сума, когато стоките и услугите се предоставят на намалени цени, вместо безплатно.

4.07 Работната заплата не включва следните елементи:

- а) извършени от работодателите разходи, които са необходими за производствения процес. Например:
  - 1) надбавки или възстановявания на разходи за пътуване, отделяне от семейството, преместване и развлечения, извършени от наетите лица при изпълнение на служебните им задължения;
  - 2) разходи за предоставяне на удобства на работното място, за необходими поради характера на работата медицински прегледи и за предоставяне на работно облекло, което се носи на работа;
  - 3) услуги по настаняване на работното място от вид, който не позволява използването им от домакинствата, към които принадлежат наетите лица, например хижи, общи спални, работнически общежития и временни постройки;
  - 4) специални видове храна или напитки, необходими поради изключителни условия на труд;
  - 5) надбавки, изплащани на наетите лица за закупуване на инструменти, оборудване или специално облекло, необходими за тяхната работа, или тази част от работната им заплата, която според трудовите им договори се изисква да бъде отделяна за такива покупки. До степеня, в която изискваните по трудовите договори разходи на наетите лица за закупуване на инструменти, оборудване, специално облекло и др., не се възстановяват напълно, останалите разходи, които наетите лица извършват, се приспадат от сумите, които те получават под формата на работна заплата, и се увеличават съответно междинното потребление на работодателя.

Такива разходи за стоки и услуги, които работодателите са длъжни да предоставят на наетите от тях лица, така че последните да могат да изпълняват служебните си задължения, се разглеждат като междинно потребление на работодателите;

▼ B

- б) суми под формата на работна заплата, които работодателите плащат временно на наетите от тях лица в случай на болест, майчинство, трудова злополука, увреждане и други. Такива плащания се разглеждат като други социалноосигурителни непенсионни плащания (D.6222), като същите суми се отчитат към условните осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски (D.1222);
- в) други свързани със заетост социалноосигурителни плащания под формата на детски надбавки, семейни надбавки, образователни и други надбавки за лица на издръжка и под формата на предоставяне на безплатни медицински услуги (различни от услугите, налагани от характера на извършваната работа) за наетите лица или техните семейства;
- г) дължими от работодателя данъци върху разходите за работна заплата — например данък върху заплатите. Тези дължими от предприятията данъци се оценяват или като съотношение спрямо платената работна заплата, или като фиксирана сума на наето лице. Те се разглеждат като други данъци върху производството;
- д) плащания към надомни работници по тарифи за изработен елемент. Когато полученият от надомния работник доход зависи от стойността на резултата от производствен процес, за който това лице отговаря, независимо от обема на вложения труд, този вид възнаграждение предполага, че работникът е самостоятелно заето лице.

Осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.12)

- 4.08 *Определение:* осигурителните вноски за сметка на работодателите са осигурителни вноски, дължими от работодателите за схеми за социална сигурност или други свързани със заетост схеми за социално осигуряване, за да се осигурят социалните плащания за наетите от тях лица.

Сума, равна на стойността на осигурителните вноски, заплатени от работодателите с цел да осигурят за наетите от тях лица правото на получаване на социални плащания, се записва като компенсация на наетите лица. Осигурителните вноски за сметка на работодателите могат да бъдат фактически или условни.

Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.121)

- 4.09 *Определение:* фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.121) се състоят от плащанията, извършени от работодателите в полза на наетите от тях лица към осигурителните организации (за социална сигурност и други свързани със заетост схеми за социално осигуряване). Тези плащания обхващат законови, обичайни, договорни и доброволни вноски във връзка с осигуряване срещу социални рискове или нужди.

Въпреки че се плащат директно от работодателите на осигурителните организации, тези вноски за сметка на работодателите се разглеждат като елемент на компенсацията на наетите лица. След това се отчита, че наетите лица плащат вноските на осигурителните организации.

Фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите се състоят от две категории: вноски, свързани с пенсии, и вноски за други социални плащания, които се записват отделно към следните позиции:

- а) фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211);
- б) фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски (D.1212).

▼B

Фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски, съответстват на вноските, свързани със социални рискове и нужди на наетите от работодателите лица, различни от пенсии, като например болест, майчинство, трудова злополука, увреждане, освобождаване от работа и други.

Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.122)

- 4.10 *Определение:* условните осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.122) представляват насрещен запис на другите социалноосигурителни плащания (D.622) (минус евентуалните осигурителни вноски за сметка на наетите лица), които работодателите плащат директно на наетите от тях понастоящем или в миналото лица и други лица с такива права без намесата на застрахователно дружество или автономен пенсионен фонд и без да се създава специален фонд или отделен резерв за тази цел.

Условните осигурителни вноски за сметка на работодателите се разделят на две категории:

- а) условни пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1221)

Схеми за социално пенсионно осигуряване се класифицират като схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност или схеми с предварително определен размер на пенсията.

Схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност са такива схеми, при които плащанията се определят от направените в схемата вноски и възвръщаемостта на инвестициите на фонда. Към момента на пенсиониране наетото лице поема всички рискове по отношение на дължимите плащания. При тези схеми няма условни вноски, освен ако работодателят сам управлява схемата. В този случай разходите по управление на схемата се разглеждат като условна вноска, дължима на наетото лице като част от компенсацията на наетите лица. Тази сума се отчита също като разходи за крайно потребление на домакинствата за финансови услуги.

Схемите с предварително определен размер на пенсията са такива схеми, при които дължимите на членовете плащания се определят по правилата на схемата, т.е. чрез използване на формула за определяне на плащането или на минималното плащане. При обичайните схеми с предварително определен размер на пенсията както работодателят, така и наетото лице правят вноски, като вноската на наетото лице е задължителна и е процент от текущата заплата. Разходите за постигане на определените плащания са за сметка на работодателя. Работодателят е този, който поема риска за осигуряване на плащанията.

При схемите с предварително определен размер на пенсията има условна вноска от работодателя, изчислявана по следната формула:

Условната вноска от работодателя е равна на

увеличението на плащането поради заетост в текущия период

минус сумата на фактическата вноска на работодателя

минус сумата на евентуална вноска на наетото лице

плюс разходите за управление на схемата.

Някои схеми могат да бъдат наречени схеми без вноски, тъй като нито работодателят, нито наетото лице правят фактически вноски. Въпреки това условна вноска от работодателя се изчислява и условно начислява по описаната по-горе формула.

▼ B

Когато пенсионните права по схеми за държавни служители не се отчитат в основните сметки, за условните пенсионни вноски за сметка на сектор „Държавно управление“ трябва да се извърши оценка въз основа на актюерски изчисления. Само в случаите, когато при актюерските изчисления не може да се постигне достатъчно висока степен на надеждност, са възможни два други подхода за изчисляване на условните пенсионни вноски за сметка на сектор „Държавно управление“, както следва:

- 1) въз основа на разумен процент от работната заплата, плащана на наетите понастоящем лица, или
  - 2) като разлика между текущите дължими плащания и фактическите дължими вноски (както от наетите лица, така и от държавното управление като работодател).
- б) условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски (D.1222)

Обстоятелството, че някои социални плащания се извършват пряко от работодателите, а не посредством фондове за социална сигурност или други осигурителни организации, не е пречка те да бъдат отчитани като плащания за социално подпомагане. Тъй като стойността на тези плащания съставлява част от разходите за труд на работодателите, те се включват също в компенсацията на наетите лица. Поради това възнагражденията за тези лица са условни и стойността им е равна на сумата на осигурителните вноски, която е необходима за осигуряване на правата за получаване на социалните плащания, натрупващи им се от такива вноски. При тези суми се вземат предвид всички фактически вноски, направени от работодателя или наетото лице, и те зависят не само от равнищата на дължимите понастоящем плащания, но също и от начините, по които пасивите на работодателите по такива схеми могат да се променят в бъдеще в резултат на фактори, като вероятни промени в броя, възрастовото разпределение и очакваната продължителност на живота на наетите от тях понастоящем и в миналото лица. Условно начислените стойности на вноските се основават на същия вид актюерски изчисления, по които се определят равнищата на премиите на застрахователните дружества.

На практика обаче може да е трудно сумите на тези условни вноски да се изчислят точно. Възможно е работодателят да прави собствени оценки, евентуално въз основа на платените вноски по подобни финансирани схеми, с цел да изчисли вероятните си пасиви в бъдеще, като тези оценки могат да се използват, ако са налични. Друг приемлив метод е да се използва разумен процент от работната заплата, плащана на наетите понастоящем лица. В противен случай единственото друго практическо решение е да се използват нефинансираните плащания, различни от пенсионните плащания, дължими от работодателите през същия отчетен период, като оценка на условните възнаграждения, които биха били необходими за покриване на условните вноски. Фактически направените през текущия период плащания представляват приемлива оценка на вноските и свързаните с тях условни възнаграждения.

- 4.11 В секторните сметки разходите за преки социални плащания се явяват първо като компонент на компенсацията на наетите лица към видовете използване в сметка „Формиране на дохода“ и второ като социални плащания към видовете използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“. С цел балансиране на последната сметка се приема, че домакинствата на наетите лица изплащат обратно към секторите на работодателите условните осигурителни вноски на работодателите, които финансират заедно с евентуалните осигурителни вноски на наетите лица преките плащания за социално подпомагане, които се правят в тяхна полза от същите работодатели. Тази логическа верига е подобна на използваната за фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите, които преминават през сметките на домакинствата и след това се считат за изплатени от домакинствата на осигурителните организации.

▼B

4.12 Момент на отчитане на компенсацията на наетите лица:

- a) работната заплата (D.11) се отчита в периода на извършване на работата. При все това допълнителните премии или други извънредни плащания, като например 13-а заплата, се отчитат в момента, в който трябва да се изплатят. Отчитането на опциите върху акции обхваща периода между датата на предоставяне и датата на придобиване на права. Ако данните са недостатъчни, стойността на опцията се отчита към датата на придобиване на права;
- б) фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.121) се отчитат в периода на извършване на работата;
- в) условните осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.122) се отчитат по следните категории:
  - 1) тези, които представляват насрещен запис на задължителните преки социални плащания, се отчитат в периода на извършване на работата;
  - 2) тези, които представляват насрещен запис на доброволните преки социални плащания, се отчитат към момента на извършване на плащанията.

4.13 Компенсацията на наетите лица се състои от следните елементи:

- a) компенсация на резидентни наети лица, предоставени от резидентни работодатели;
- б) компенсация на резидентни наети лица, предоставени от нерезидентни работодатели;
- в) компенсация на нерезидентни наети лица, предоставени от резидентни работодатели.

Елементите, изброени в букви а)—в), се отчитат, както следва:

- 1) компенсацията на резидентните и нерезидентните наети лица, предоставени от резидентни работодатели, включва в една група елементите, изброени в букви а) и в), и се отчита като видове използване в сметка „Формиране на дохода“ за секторите и отраслите, към които принадлежат работодателите;
- 2) компенсацията на резидентните наети лица, предоставени от резидентни и нерезидентни работодатели, включва в една група елементите, изброени в букви а) и б), и се отчита като ресурси в сметка „Разпределение на първичния доход“ на домакинствата;
- 3) елементът, посочен в буква б) — компенсация на резидентни наети лица, предоставена от нерезидентни работодатели, се отчита като вид използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери;
- 4) елементът, посочен в буква в) — компенсация на нерезидентни наети лица, предоставена от резидентни работодатели, се отчита като ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

ДАНЪЦИ ВЪРХУ ПРОИЗВОДСТВОТО И ВНОСА (D.2)

4.14 *Определение:* данъците върху производството и вноса (D.2) се състоят от задължителни безвъзмездни плащания, в брой или в натура, които се налагат като данъчно задължение от сектор „Държавно управление“ или от институциите на Европейския съюз по отношение на производството и вноса на стоки и услуги, наемането на работна ръка, собствеността или използването на земя, сгради или други активи, използвани в производството. Тези данъци са дължими без оглед на реализираната печалба.

▼ B

4.15 Данъците върху производството и вноса се състоят от следните елементи:

- а) данъци върху продуктите (D.21):
  - 1) данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС) (D.211);
  - 2) данъци и мита върху вноса без ДДС (D.212):
    - мита върху вноса (D.2121);
    - данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса (D.2122);
  - 3) данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса (D.214);
- б) други данъци върху производството (D.29).

Данъци върху продуктите (D.21)

4.16 *Определение:* данъците върху продуктите (D.21) са данъци, дължими на единица произведена или предоставена за размяна стока или услуга. Данъкът може да бъде определена парична сума за количествена единица стока или услуга или може да бъде изчислен като определен процент от цената за единица или стойността на произведените или предоставени за размяна стоки и услуги. Определените за даден продукт данъци, независимо от това коя институционална единица плаща данъка, се включват в данъците върху продуктите, освен ако са изрично включени в друга позиция.

Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС) (D.211)

4.17 *Определение:* данъкът от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС) е данък върху стоки или услуги, който се събира поетапно от предприятията и в крайна сметка се поема изцяло от крайните купувачи.

Тази позиция се състои от данъка върху добавената стойност, който се събира от сектор „Държавно управление“ и се прилага за национални и внесени продукти, както и от други подлежащи на приспадане данъци, прилагани по подобни правила като приложимите по отношение на ДДС. Всички данъци от рода на данъка върху добавената стойност се наричат по-нататък „ДДС“. Общото между ДДС е това, че производителите са задължени да платят на държавното управление само разликата между ДДС върху техните продажби и ДДС върху техните покупки за междинно потребление и бруто образуване на основен капитал.

ДДС се отчита нето, а именно:

- а) продукцията от стоки и услуги и вносът се оценяват, като се изключва фактурираният ДДС;
- б) покупките на стоки и услуги се отчитат, като се включва неподлежащият на приспадане ДДС. ДДС се отчита като данъчно задължение на купувачите, а не на продавачите, и при това само на купувачите, които нямат право да го приспаднат. По-голямата част от ДДС се отчита като платена за крайно използване, главно за потребление на домакинствата.

За сектор „Общо за икономиката“ ДДС е равен на разликата между общия фактуриран ДДС и общия подлежащ на приспадане ДДС (вж. точка 4.27).

Данъци и мита върху вноса без ДДС (D.212)

4.18 *Определение:* данъците и митата върху вноса без ДДС (D.212) се състоят от задължителни плащания без ДДС, наложени от сектор „Държавно управление“ или от институциите на Европейския съюз върху внесени стоки, за да могат те да бъдат допуснати до свободно обращение на икономическата територия, и върху услугите, предоставяни на резидентни единици от нерезидентни единици.

▼B

Задължителните плащания включват:

- a) мита върху вноса (D.2121): те се състоят от мита или други такси върху вноса, дължими в съответствие с митническата тарифа върху стоки от определен тип, когато последните влизат на икономическата територия на съответната държава, с цел да бъдат използвани там;
- б) данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса (D.2122).

Тази позиция включва:

- 1) такси върху внесени селскостопански продукти;
- 2) парични компенсационни суми, наложени върху вноса;
- 3) акцизи и специални данъци върху някои внесени продукти, при условие че такива акцизи и данъци върху подобни продукти с местен произход се плащат от самия отрасъл производител;
- 4) данъци върху общите продажби, дължими върху вноса на стоки и услуги;
- 5) данъци върху специфични услуги, предоставяни от нерезидентни предприятия на резидентни единици на икономическата територия;
- 6) печалби на държавни предприятия, упражняващи монопол върху вноса на някои стоки или услуги, които се прехвърлят на държавата.

Нетните данъци и мита върху вноса без ДДС се изчисляват чрез приспадане на субсидиите за вноса (D.311) от данъците и митата върху вноса без ДДС (D.212).

Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса (D.214)

4.19 *Определение:* данъците върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса (D.214) се състоят от данъци върху стоки и услуги, които стават дължими в резултат на производството, износа, продажбата, трансфера, лизинга или доставката на такива стоки или услуги, или в резултат на тяхното използване за собствено потребление или собствено капиталобразуване.

4.20 Тази позиция включва по-специално:

- a) акцизи и данъци върху потреблението (различни от тези, включени в данъците и митата върху вноса);
- б) таксови марки върху продажбата на специфични продукти, като алкохолни напитки или тютюн, и върху юридически документи или чекове;
- в) данъци върху финансови и капиталови операции, платими върху покупката или продажбата на нефинансови и финансови активи, включително валута. Те стават дължими, когато се смени собствеността върху земя или други активи, освен когато това е резултат от капиталови трансфери (главно наследства и дарения). Те се разглеждат като данъци върху посредническите услуги;
- г) данъци при регистриране на МПС;
- д) данъци върху развлеченията;
- е) данъци върху лотарията, хазарта и залаганията, които са различни от данъците върху печалбите;
- ж) данъци върху застрахователните премии;
- з) други данъци върху специфични услуги: хотели или настаняване, жилищни услуги, ресторанти, транспорт, комуникация, рекламна дейност;

▼B

- и) данъци върху общите продажби или върху оборота (без данъците от рода на ДДС): тук се включват данъците върху продажбите на едро и на дребно, налагани на производителите, данъците върху покупките, данъците върху оборота;
- й) печалби на фискални монополи, които се прехвърлят на държавата, без случаите на упражняване на монопол върху вноса на някоя стока или услуга (включени в D.2122). Фискалните монополи са държавни предприятия, на които е предоставен законен монопол над производството или разпространението на определен вид стока или услуга с цел реализиране на приход, а не с цел преследване на интересите на държавната икономическа или социална политика. Когато на едно държавно предприятие са предоставени монополни правомощия за целите на определена икономическа или социална политика, поради специалния характер на стоката или услугата, или технологията на производство — например комунално-битовите услуги, пощите и телекомуникациите, железниците и други — предприятието не се счита за фискален монопол;
- к) износни мита и парични компенсационни суми върху износа.

4.21 Нетните данъци върху продуктите се получават чрез приспадане на субсидиите върху продуктите (D.31) от данъците върху продуктите (D.21).

Други данъци върху производството (D.29)

4.22 *Определение:* другите данъци върху производството (D.29) се състоят от всички данъци, с които предприятията се облагат в резултат на участието им в производствената дейност, независимо от количеството или стойността на произвежданите или продаваните стоки и услуги.

Другите данъци върху производството могат да бъдат дължими върху земята, дълготрайните активи или работната сила, наета в производствения процес, или върху някои дейности или операции.

4.23 Другите данъци върху производството (D.29) включват следните елементи:

- а) данъци върху собствеността или използването на земя, сгради или други конструкции, ползвани от предприятията в процеса на производство (включително данъци, плащани от обитателите на собствени жилища);
- б) данъци върху използването на дълготрайни активи (например превозни средства, машини и оборудване) за целите на производството, без оглед на това дали активите се притежават или са наети;
- в) данъци върху общите разходи за работна заплата;
- г) данъци върху международни операции (например пътуване зад граница, чуждестранни преводи или подобни операции с нерезиденти) за целите на производството;
- д) данъци, плащани от предприятията с цел получаването на бизнес и професионални лицензи, ако тези лицензи се предоставят автоматично при плащане на дължимата сума. В този случай е вероятно те да са просто средства за реализиране на приход, въпреки че държавното управление може в замяна да предостави удостоверение или разрешение. В случай обаче, че държавното управление използва издаването на лицензи, за да осъществява определена реална контролна функция, например когато държавното управление извършва проверки на пригодността или безопасността на служебните помещения, на надеждността или безопасността на използваното оборудване, на професионалната компетентност на наетия персонал, или на качеството или стандарта на произведените стоки или услуги като условие за предоставянето на такъв лиценз, плащанията се разглеждат като покупка на извършени услуги, освен ако определените за лицензите суми са напълно несъразмерни на разходите за извършваните от държавното управление проверки;

▼B

- е) данъци върху замърсявания в резултат на производствени дейности. Те се състоят от данъци, наложени върху емисията или отделянето в околната среда на вредни газове, течности или други вредни вещества. Тези данъци не включват плащанията, извършени за събиране и обезвреждане на отпадъци или вредни вещества от страна на публичните органи, които представляват междинно потребление на предприятията;
- ж) компенсиране под нивото на ДДС в резултат на системата на пропорционално данъчно облагане, често срещано се в селското стопанство.

4.24 Другите данъци върху производството не включват данъците върху използването за лични цели на превозни средства и други от домакинствата, които се отчитат като текущи данъци върху дохода, имуществото и други.

Данъци върху производството и вноса, плащани на институциите на Европейския съюз

4.25 Данъците върху производството и вноса, плащани на институциите на Европейския съюз, включват следните данъци, събирани от националните органи на държавно управление от името на институциите на Европейския съюз: постъпления от общата селскостопанска политика: такси върху внесени селскостопански продукти, парични компенсационни суми, наложени върху износа и вноса, налози върху производството на захар и данък върху изоглюкозата, данъци съвместна отговорност върху млякото и зърнените храни; постъпления от търговия с трети държави: мита, наложени въз основа на Интегрираната митническа тарифа на Европейските общности (ТАРИК).

Данъците върху производството и вноса, плащани на институциите на Европейския съюз, не включват основания на ДДС трети собствен ресурс, който се включва в другите текущи трансфери към позицията за собствените ресурси на ЕС на база ДДС и БНД (D.76) (вж. точка 4.140).

Данъци върху производството и вноса: момент на отчитане и суми за отчитане

4.26 Отчитане на данъците върху производството и вноса: данъците върху производството и вноса се записват при възникване на дейностите, операциите или другите събития, пораждащи задълженията за плащане на данъци.

4.27 Някои икономически дейности, операции или събития, които пораждат задължение за плащане на данъци, не попадат в ползването на данъчните органи. При такива дейности, операции или събития не възникват финансови активи или пасиви под формата на задължения или вземания. Записват се само сумите, които са подкрепени с данъчни оценки, декларации или други инструменти, с които за данъкоплатците се създават пасиви под формата на задължения за плащане. Не се извършват условни начисления за данъци, които не са подкрепени с данъчни оценки.

Записваните в сметките данъци се получават от два източника: суми, подкрепени с оценки и декларации, или парични постъпления.

а) В случай че се използват оценки и декларации, сумите се коригират посредством коефициент, отразяващ оценените и декларираните, но несъбрани суми. Алтернативен подход е за съответните сектори да се запише капиталов трансфер (D.995, както е описано в точка 4.165, буква й), равен на същата корекция. Коефициентите се определят въз основа на минали наблюдения и настоящи очаквания по отношение на оценените и декларираните, но несъбрани суми. Те са специфични за различните видове данъци.

▼B

б) Ако се използват парични постъпления, същите се коригират по отношение на времето, така че да се отнасят към момента на извършване на дейността, пораждаща данъчното задължение. Тази корекция се основава на средната продължителност на периода между момента на извършване на дейността и този на паричното данъчно постъпление.

4.28 Общата стойност на записаните данъци включва начислената лихва за забавени дължими данъци и наложените глоби от данъчните органи, когато тази лихва и тези глоби не могат да се идентифицират отделно. Общата стойност на данъците включва наложените такси във връзка със събирането на неуредените данъчни задължения. Общата стойност се намалява със сумата на всички данъчни отстъпки, направени от сектор „Държавно управление“ за целите на икономическата политика, и всички възстановявания на данъчни суми, направени в резултат на плащания над размера на действителното данъчно задължение.

4.29 В системата от сметки данъците върху производството и вноса (D.2) се записват по следния начин:

- а) като използване, в сметка „Формиране на дохода“ на сектор „Общо за икономиката“;
- б) като ресурси, в сметка „Разпределение на първичния доход“ на сектор „Държавно управление“ и във външната сметка за първичните доходи и текущите трансфери.

Данъците върху продуктите се отчитат като ресурси в сметката за стоки и услуги на сектор „Общо за икономиката“. Това дава възможност ресурсите от сметката за стоки и услуги, оценявани без данъците върху продуктите, да бъдат уравниени с видовете използване, които се оценяват с включване на тези данъци.

Другите данъци върху производството (D.29) се отчитат като вид използване в сметка „Формиране на дохода“ на отраслите или секторите, които ги плащат.

СУБСИДИИ (D.3)

4.30 *Определение:* субсидиите (D.3) са текущи безвъзмездни плащания, които сектор „Държавно управление“ или институциите на Европейския съюз извършват към резидентни производители.

Примери за целите на предоставянето на субсидии:

- а) оказване на влияние върху равнището на производството;
- б) оказване на влияние върху цените на продуктите; или
- в) оказване на влияние върху възнаграждението на производствените фактори.

Непазарните производители могат да получават други субсидии върху производството само ако тези плащания зависят от общи разпоредби, приложими както за пазарните, така и за непазарните производители.

Субсидии върху продуктите не се записват в непазарната продукция (P.13).

4.31 Субсидиите, предоставяни от институциите на Европейския съюз, обхващат само текущи трансфери, извършвани пряко от тях към резидентни производствени единици.

4.32 Субсидиите се класифицират като:

- а) субсидии върху продукти (D.31):
  - 1) субсидии за вноса (D.311);

▼ B

2) други субсидии върху продуктите (D.319);

б) други субсидии върху производство (D.39).

Субсидии върху продуктите (D.31)

4.33 *Определение:* субсидиите върху продукти (D.31) са субсидии, платими за единица произведена или внесена стока или услуга.

Сумата на субсидиите върху продукти може да се определи по следните начини:

а) конкретна парична сума за количествена единица стока или услуга;

б) определен процент от цената за единица;

в) разликата между конкретна целева цена и платената от купувача пазарна цена.

Дадена субсидия върху продукт обикновено става платима, когато стоката бъде произведена, продадена или внесена, но субсидията може да стане платима и при други обстоятелства, като например когато стоката бъде прехвърлена, продадена на лизинг, доставена или използвана за собствено потребление или собствено капиталобразуване.

Субсидиите върху продуктите се отнасят единствено за пазарната продукция (P.11) или за продукцията за собствено крайно използване (P.12).

Субсидии за вноса (D.311)

4.34 *Определение:* субсидиите за вноса (D.311) се състоят от субсидии за стоки и услуги, които стават платими, когато стоките преминат границата за ползване на съответната икономическа територия или когато услугите бъдат предоставени на резидентни институционални единици.

Субсидиите за вноса включват загуби, понесени по целенасочена държавна политика от държавни търговски организации, чиято функция е закупуването на продукти от нерезидентни лица и последващата им продажба на резиденти на по-ниски цени.

Други субсидии върху продукти (D.319)

4.35 Другите субсидии върху продуктите (D.319) включват следните елементи:

а) субсидии върху продуктите, използвани на територията на държавата: те се състоят от субсидии, платими на резидентни производители по отношение на тяхната продукция, която се използва или потребява в рамките на икономическата територия;

б) загуби на държавни търговски организации, чиято функция е закупуването на продукти от резидентни производители и последващата им продажба на по-ниски цени на резиденти или нерезиденти, когато такива загуби са понесени по целенасочена държавна икономическа или социална политика;

в) субсидии за държавни корпоративни предприятия и квазикорпорации за компенсиране на постоянни загуби, понесани при тяхната производствена дейност в резултат на определянето на цени, които са по-ниски от средните им производствени разходи поради целенасочена държавна или европейска икономическа и социална политика;

г) преки субсидии за износа, платими пряко на резидентни производители, когато стоките напускат икономическата територия или услугите се предоставят на нерезиденти, с изключение на случаите на възстановяване на митническата граница на платени преди това данъци върху продуктите и освобождаване от данъци, които биха били дължими, ако стоките бяха предназначени за продажба или използване в рамките на икономическата територия.

Други субсидии върху производство (D.39)

4.36 *Определение:* другите субсидии върху производството (D.39) се състоят от субсидии, с изключение на субсидиите върху продуктите, които резидентните производствени единици могат да получават поради това, че извършват производствена дейност.

За своята непазарна продукция непазарните производители могат да получават други субсидии върху производството само ако тези плащания от сектор „Държавно управление“ зависят от общи разпоредби, приложими както за пазарните, така и за непазарните производители.

4.37 Примерите за други субсидии върху производство (D.39) включват следното:

- а) субсидии за работна заплата или работна сила като субсидии, платими за общите разходи за работна заплата или общата работна сила, или за наемането на работа на определени категории лица, като лица с физически увреждания или такива, които са били безработни продължително време, или за разходите по схеми за обучение, организирани или финансирани от предприятията;
- б) субсидии за намаляване на замърсяването: те се състоят от текущи субсидии, предназначени да покрият някои или всички разходи по допълнителното преработване, предприето за намаляване или предотвратяване на отделянето на замърсители в околната среда;
- в) субсидии за лихвени облекчения в полза на резидентни производствени единици, дори когато са предназначени за насърчаване на капиталобразуването. Когато дадена субсидия е предназначена да финансира както погасяването на дълга, така и плащането на лихвата по него, и когато не е възможно тя да бъде разпределена по двата елемента, цялата субсидия се разглежда като инвестиционна субсидия. Субсидиите за лихвени облекчения са текущи трансфери, предназначени за облекчаване на оперативните разходи на производителите. Те се разглеждат в сметките като субсидии за ползващите се от тях производители дори когато разликата в лихвата се плаща пряко от държавното управление на предоставящата заема кредитна институция;
- г) компенсиране над нивото на ДДС, произтичащо от системата на пропорционално данъчно облагане, често срещана например в селското стопанство.

4.38 Не се разглеждат като субсидии следните категории (D.3):

- а) текущи трансфери от сектор „Държавно управление“ към домакинствата в качеството им на потребители. Те се разглеждат или като социални плащания (D.62 или D.63), или като различни текущи трансфери (D.75);
- б) текущи трансфери между различни органи на сектор „Държавно управление“ в качеството им на производители на непазарни стоки и услуги, с изключение на други субсидии върху производството (D.39). Текущите трансфери се записват като текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“ (D.73);
- в) инвестиционни субсидии (D.92);
- г) извънредни плащания за фондове за социално осигуряване, доколкото тези плащания са предназначени за увеличаване на актюерските резерви на тези фондове. Такива плащания се записват като други капиталови трансфери (D.99);
- д) трансфери от сектор „Държавно управление“ към нефинансови корпоративни предприятия и квазикорпорации за покриване на натрупаните през няколко финансови години загуби или извънредни загуби, дължащи се на независещи от предприятието фактори, които се записват като други капиталови трансфери (D.99);

▼B

- е) анулиране на дългове, които производствените единици са натрупали към държавното управление (произтичащи например от заеми, отпуснати от агенция на държавното управление на нефинансово предприятие, което е натрупало търговски загуби през няколко финансови години). Тези операции се разглеждат в сметките като други капиталови трансфери (D.99);
- ж) плащания, извършени от сектор „Държавно управление“ или от сектор „Останал свят“ за увреждане или загуби на средства за производство в резултат на военни действия, други политически събития или национални бедствия. Те се записват като други капиталови трансфери (D.99);
- з) акции и други видове собствен капитал, закупени от сектор „Държавно управление“, в корпоративни предприятия. Те се посочват към позиция „Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове“ (AF.5);
- и) плащания, извършени от агенция на сектор „Държавно управление“, която е поела отговорност за необичайни пенсионни разходи, засягащи дадено държавно предприятие. Тези плащания се записват като различни текущи трансфери (D.75);
- й) плащания, извършени от сектор „Държавно управление“ към пазарни производители за пълно или частично заплащане на стоки и услуги, които тези пазарни производители предоставят пряко и индивидуално на домакинствата в контекста на социални рискове или нужди (вж. точка 4.84), и на които домакинствата имат право. Тези плащания се включват в разходите за индивидуално потребление на сектор „Държавно управление“ (P.31) и впоследствие в социалните трансфери в натура — пазарна продукция, закупена от държавното управление и от нетърговски организации, обслужващи домакинствата (D.632), и фактическо индивидуално потребление на домакинствата (P.41).
- 4.39 Момент на отчитане: субсидиите (D.3) се записват в момента на извършване на операцията или възникване на събитието (производство, продажба, внос и др.), които са основание за предоставяне на субсидията.

Особени случаи:

- а) субсидиите, които представляват разликата между цената на купувач и продажната цена, определена от държавна търговска агенция, се записват в момента на закупуване на стоките от агенцията;
- б) субсидиите, предназначени за покриване на понесена от производител загуба, се записват в момента, в който агенцията на сектор „Държавно управление“ вземе решение за покриване на загубата.
- 4.40 Субсидиите (D.3) се записват като:
- а) видове използване с обратен знак в сметка „Формиране на дохода“ на сектор „Общо за икономиката“;
- б) видове ресурси с обратен знак в сметка „Разпределение на първичния доход“ на сектор „Държавно управление“ и във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

Субсидиите върху продуктите се записват като ресурси с обратен знак в сметката за стоки и услуги на сектор „Общо за икономиката“.

Другите субсидии върху производството (D.39) се записват като ресурси в сметките „Формиране на дохода“ на отраслите или секторите, които ги получават.

▼B

Последствия на система на множество валутни курсове по отношение на данъците върху производството и вноса и по отношение на субсидиите: понастоящем държавите членки не използват помежду си множество валутни курсове. При такава система:

- а) имплицитните данъци върху вноса се разглеждат като данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса (D.2122);
- б) имплицитните данъци върху износа се разглеждат като данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса (D.214);
- в) имплицитните субсидии за вноса се разглеждат като субсидии за вноса (D.311);
- г) имплицитните субсидии за износа се разглеждат като други субсидии върху продуктите (D.319).

ДОХОД ОТ СОБСТВЕНОСТ (D.4)

4.41 *Определение:* доходът от собственост (D.4) се начислява, когато собствениците на финансови активи и природни ресурси ги предоставят на разположение на други институционални единици. Доходът, дължим за използването на финансови активи, се нарича доход от инвестиции, а този за използването на природни ресурси се нарича рента. Доходът от собственост е сборът от дохода от инвестиции и рентата.

Видовете доход от собственост се класифицират, както следва:

- а) лихви (D.41);
- б) разпределен доход на корпоративните предприятия (D.42):
  - 1) дивиденди (D.421);
  - 2) доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им (D.422);
- в) реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции (D.43);
- г) друг доход от инвестиции (D.44):
  - 1) доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици (D.441);
  - 2) доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (D.442);
  - 3) доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове (D.443);
- д) рента (D.45).

Лихви (D.41)

4.42 *Определение:* лихвите (D.41) са доход от собственост, дължим на собствениците на финансови активи за предоставянето на финансовите активи на разположение на друга институционална единица. Те се прилагат към следните финансови активи:

- а) депозити (AF.2);
- б) дългови ценни книжа (AF.3);
- в) заеми (AF.4);
- г) други сметки за получаване (AF.8).

Доходът от държане и разпределяне на специални права на тираж (СПТ) и от неразпределени сметки в злато се разглежда като лихви. Финансовите активи, които поражда лихви, са претенции на кредитори спрямо длъжници. Кредиторите отпускат заем на длъжниците, което води до създаване на един или друг от изброените по-горе финансови инструменти.

Лихви по депозитите и заемите

4.43 Сумите на лихвите по заеми и депозити, които са дължими на финансови институции и се получават от тях, включват корекция за марж, който представлява условно плащане за услугите, предоставяни от финансовите институции с отпускането на заеми и приемането на депозити. Плащането или вземането се разделя на част за услугите и на част, съответстваща на концепцията за лихви в националните сметки. Фактическите плащания или вземания за или от финансови институции, описвани като банкови лихви, трябва да се разделят по начин, който позволява отделно записване за концепцията за лихви в националните сметки и за таксите за услуги. Сумите на лихвите по национални сметки, които заемополучателите плащат на финансови институции, са по-малки от банковите лихви с оценените стойности на дължимите такси, а сумите на лихвите по националните сметки, които се дължат на вложителите, са по-високи от банковите лихви със сумата на дължимата такса за услуги. Стойностите на таксите се записват като продажби на услуги в сметките „Производство“ на финансовите институции и като видове използване в сметките на техните клиенти.

Лихви по дългови ценни книжа

4.44 Лихвите по дългови ценни книжа се състоят от лихви по полици и подобни краткосрочни инструменти, както и лихви по облигации и ценни книжа с фиксиран лихвен процент.

Лихви по полици и други подобни краткосрочни инструменти

4.45 Разликата между номиналната стойност и цената, платена към момента на емитиране, (т.е. отстъпката) представлява мярка за лихвата, дължима в периода до падежа на полицата. Увеличението на стойността на полицата, дължащо се на натрупването на начислената лихва, не представлява холдингова печалба, тъй като се дължи на увеличение на неуредената главница, а не на промяна на цената на актива. Другите промени в стойността на полицата се разглеждат като холдингова печалба или загуба.

Лихви по облигации и ценни книжа с фиксиран лихвен процент

4.46 Облигациите и ценните книжа с фиксиран лихвен процент са дългосрочни ценни книжа, които дават на притежателя си безусловното право на: фиксиран или договорно определен променлив паричен доход под формата на купонни плащания, или определена фиксирана сума на определена дата или дати, когато ценната книга се изкупува, или при изпълнение и на двете условия.

- а) Облигации с нулев купон — няма купонни плащания. Лихвата, основаваща се на разликата между цената на изкупуването и емисионната цена, трябва да се разпредели през годините до падежа на облигацията. Начисляваната всяка година лихва се реинвестира в облигацията от нейния притежател, поради което във финансовата сметка се правят насрещни записи, равни на стойността на начислените лихви — като придобиване на още облигации от притежателя на облигации и като емитиране на още облигации от емитента или длъжника (т.е. като нарастване на „обема“ на първоначалната облигация).
- б) Други облигации, включително облигации с голяма отстъпка. Лихвата има две съставни части:
  - 1) сумата на паричния доход, който се получава от купонни плащания за всеки период;
  - 2) сумата на начисляваната за всеки период лихва, получаваща се от разликата между цената на изкупуване и емисионната цена, изчислена по същия начин, както за облигациите с нулев купон.

▼ **B**

в) Свързани с индекси ценни книжа:

- 1) сумите на купонните плащания и/или неуредената главница са свързани с общ ценови индекс. Промяната в стойността на неуредената главница между началото и края на определен отчетен период по причина на промяната на съответния индекс се разглежда като начислявана за този период лихва в допълнение към всяка дължима за плащане в този период лихва;
- 2) сумите, които подлежат на плащане на падежа, са свързани с променящ се в тесни граници индекс, като е налице мотив за постигане на холдингова печалба. Лихвените начислявания се определят чрез фиксиране на процента на начисляване към момента на издаване. Съответно лихвата представлява разликата между емисионната цена и първоначалните пазарни очаквания по отношение на всички плащания, които длъжникът ще трябва да извърши; тази сума се записва като лихва, начислявана през периода до падежа на инструмента. При този подход доходността до падежа при издаването се записва като доход, който включва резултатите от индексацията, които се предвиждат към момента на създаване на инструмента. Всякакви отклонения в стойността на определящия индекс от първоначално очакваното динамично развитие води до холдингови печалби или загуби, които в общия случай няма да се неутрализират в периода до падежа на инструмента.

Начисляваната в резултат на индексирането лихва на практика се реинвестира в ценната книга и трябва да се записва във финансовите сметки на притежателя и на емитента.

Лихвени суапове и лихвен форуърд

- 4.47 Плащане, извършвано по какъвто и да е суап, се записва във финансовата сметка като операция с финансови деривати, а не като лихви, отчетени като доход от собственост. Операциите по лихвени форуърди се записват във финансовата сметка като операции с финансови деривати, а не като доход от собственост.

Лихви при финансов лизинг

- 4.48 Финансовият лизинг е метод за финансиране например на покупката на машини и оборудване. Лизингодателят закупува оборудването, а лизингополучателят поема договорно задължение да плаща лизингови вноски, които дават възможност на лизингодателя да възстанови през договорния период своите разходи, включително нереализираната лихва за паричните средства, използвани за закупуване на оборудването.

Счита се, че лизингодателят предоставя заем на лизингополучателя, равен на платената цена на купувач на актива, като този заем се изплаща в продължение на лизинговия период. Поради това плащаната от лизингополучателя лизингова вноска за всеки период се разглежда като състояща се от две съставни части: погасяване на главницата и плащане на лихва. Лихвеният процент по условия заем се определя от общата сума, платена като лизингови вноски през лизинговия период, съотнесена към цената на купувач на актива. Частта от лизинговата вноска, която представлява лихва, намалява през лизинговия период с погасяването на главницата. Първоначално отпуснатият от лизингодателя заем заедно с последващите погашения на главницата се записват във финансовите сметки на лизингодателя и лизингополучателя. Плащанията на лихва се записват като лихви в сметка „Първично разпределение на дохода“.

Други лихви

- 4.49 Другите лихви се състоят от следните елементи:
- а) лихва, начислявана по банков овърдрафт;
  - б) допълнителна лихва, платена по депозити, предоставени за по-дълъг период от първоначално договорения; и
  - в) определени с лотария плащания към притежатели на облигации.

▼ **B****Момент на отчитане**

- 4.50 Лихвата се записва на начислена база: това означава, че лихвата се отчита като постоянно натрупваща се през времето в полза на кредитора върху размера на неуредената главница. Начислената за всеки отчетен период лихва трябва да се запише, независимо от това дали тя е действително платена или добавена към неуредената главница. Когато лихвата не е действително платена, увеличението на главницата се записва във финансовата сметка като придобиване на финансов актив от кредитора и равностойно възникване на пасив за длъжника.
- 4.51 Лихвата се записва преди отчислението на данъците, дължими върху нея. Получената и платена лихва се записва, като се включват субсидиите за лихвени облекчения, без оглед на това дали тези субсидии са пряко изплатени на финансовите институции или на бенефициерите (вж. точка 4.37).

Стойността на предоставените от финансови посредници услуги, които се разпределят между различни клиенти, и фактическите плащания или вземания на лихви към или от финансови посредници се коригират, за да се премахнат маржовете, които представляват наложи от финансови посредници имплицитни такси. Сумите на платена от кредитополучатели на финансови посредници лихва трябва да се намалят с оценените стойности на дължимите такси, като аналогично трябва да се увеличат сумите на лихвените вземания на вложителите. Стойностите на таксите се разглеждат като плащания за предоставени от финансовите посредници на техните клиенти услуги, а не като плащания на лихва.

- 4.52 В системата от сметки лихвата се записва като:
- а) видове ресурси и използване в сметка „Разпределение на първичния доход“ на секторите;
  - б) видове ресурси и използване в сметката за първичните доходи и текущите трансфери на сектор „Останал свят“.

Разпределен доход на корпоративните предприятия (D.42)**Дивиденди (D.421)**

- 4.53 *Определение:* дивидентите (D.421) са форма на доход от собственост, на който собствениците на акции (AF.5) придобиват право в резултат например на предоставянето на средства на разположение на корпоративните предприятия.

Увеличението на акционерния капитал чрез емитирането на акции е начин за набиране на средства. За разлика от заемния капитал акционерният капитал не поражда фиксиран в парично изражение пасив и не дава право на притежателите на акции на съответното корпоративно предприятие на фиксиран или предварително определен доход. Всички дивиденди са вид разпределение на печалби от корпоративните предприятия на техните акционери или притежатели.

- 4.54 Дивидентите включват също така:
- а) акциите, емитирани в полза на акционерите като заплащане на дивидента за финансовата година. Не се включва емитирането на премийни акции, което представлява капитализиране на собствени средства под формата на резерв и неразпределени печалби, вследствие на което акционерите получават нови акции пропорционално на вече притежаваните от тях;
  - б) дохода, платен на сектор „Държавно управление“ от държавни предприятия, които са признати за независими юридически лица, но не са учредени като корпоративни предприятия;
  - в) дохода, генериран от ненаблюдавани дейности и прехвърлен на участващите в тези дейности собственици на корпоративни предприятия за използване за техни лични цели.

▼B

4.55 Дивидентите (D.421) не включват супердивидентите.

Супердивидентите са дивиденти, които са относително големи спрямо неотдавнашните равнища на дивидентите и печалбите. За да се оцени дали дивидентите са големи, се използва концепцията за разпределимия доход. Разпределимият доход на дадено корпоративно предприятие е равен на предприемаческия доход плюс всички текущи трансфери за получаване, минус всички дължими текущи трансфери и минус корекцията за изменението на пенсионните права. Съотношението на дивидентите към разпределимия доход за неотдавнашни периоди се използва за оценяване на реалистичността на текущото равнище на дивидентите. Ако обявеното равнище на дивидентите е прекомерно, дивидентите, които се считат за прекомерни, се разглеждат като финансови операции и се класифицират като „супердивиденти“. Тези супердивиденти се разглеждат като намаляване на собствения капитал на корпоративното предприятие от собствениците (F.5). Този подход се прилага за предприятията без оглед на това дали са корпоративни предприятия или са квазикорпорации и дали подлежат на чуждестранен или вътрешен частен контрол.

4.56 В случая на държавните корпоративни предприятия супердивидентите са големи и нередовни плащания или плащания, превишаващи предприемаческия доход за съответния отчетен период, които се финансират от натрупаните резерви или от продажби на активи. Супердивидентите на държавните корпоративни предприятия трябва да се записват като намаляване на собствен капитал (F.5) за разликата между плащанията и предприемаческия доход за съответния отчетен период (вж. точка 20.206).

Междинните дивиденти са описани в точка 20.207.

4.57 Момент на отчитане: въпреки че дивидентите представляват част от генерирания през определен период доход, те не се отчитат на начислена база. За кратък период след като даден дивидент е обявен, но преди да е фактически дължим, акциите могат да се продават „без дивидент“, което означава, че дивидентът все още е дължим на собственика към датата на обявяване на дивидента, а не на собственика към датата, на който е дължим. Поради това стойността на акция, която е продадена „без дивидент“, е по-ниска от стойността на такава, която е продадена без това ограничение. Моментът на записване на дивидента е този, в който акцията започва да се котира на база цена „без дивидент“, а не на база цена, която включва дивидента.

Дивидентите се записват като:

- a) видове използване в сметка „Разпределение на първичния доход“ на секторите, в които са класифицирани корпоративните предприятия;
- b) видове ресурси в сметка „Разпределение на първичния доход“ на секторите, в които са класифицирани акционерите;
- v) видове използване и ресурси в сметката на първичните доходи и текущите трансфери на сектор „Останал свят“.

Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им (D.422)

4.58 *Определение:* доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им (D.422), се състои от сумите, които предприемачите изтеглят за собствено използване от частта от печалбите на квазикорпорациите, която им принадлежи.

Така разпределеният доход се записва преди отчислението на текущите данъци върху дохода, имуществото и други, за които се счита, че винаги се плащат от собствениците на предприятията.

Когато дадена квазикорпорация реализира търговска печалба, единицата, която я притежава, може да реши да остави част от печалбата или цялата печалба в бизнеса, особено за инвестиционни цели. Този оставен в бизнеса доход се явява като спестяване на квазикорпорацията и само фактически изтеглените от притежаващите я единици печалби се записват в сметките към позиция „Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им“.

▼B

4.59 Когато печалбите са резултат от дейност на клонове, агенции и други на резидентни предприятия в сектор „Останал свят“, доколкото тези клонове и пр. се разглеждат като нерезидентни единици, неразпределените печалби се разглеждат като реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции (D.43). Само фактически прехвърленият към предприятието майка доход се разглежда в сметките като доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, от сектор „Останал свят“. Същите принципи се прилагат при разглеждането на отношенията между клонове, агенции и други, извършващи дейност на икономическата територия, и нерезидентното предприятие майка, към което принадлежат.

4.60 Доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, включва нетния опериращ излишък, получен от резиденти като собственици на земя и сгради в сектор „Останал свят“ или от нерезиденти като собственици на земя или сгради на съответната икономическата територия. По отношение на операциите със земя и сгради, извършени на икономическата територия на дадена държава от нерезидентни единици, се създават фиктивни резидентни единици, собственият капитал на които се притежава от нерезидентни собственици.

Стойността на наемите за жилища в чужбина, обитавани от собствениците им, се регистрира като внос на услуги, а съответният нетен опериращ излишък — като първичен доход, получен от сектор „Останал свят“; стойността на наема на обитаваните от собствениците жилища, принадлежащи на нерезиденти, се регистрира като износ на услуги, а съответният нетен опериращ излишък — като първичен доход, платен към сектор „Останал свят“.

Доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, включва генериран от ненаблюдавани дейности на квазикорпорации доход, който се прехвърля на участващите в тези дейности собственици за използване за техни лични цели.

4.61 Доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, не включва сумите, които техните собственици получават от:

- a) продажбата на съществуващи дълготрайни средства за производство;
- b) продажбата на земя и други непроизведени активи;
- v) намаляване на собствен капитал.

Тези суми се разглеждат като намаляване на собствен капитал във финансовата сметка, тъй като са равностойни на частична или пълна ликвидация на собствения капитал на квазикорпорацията. Ако квазикорпорацията се притежава от държавното управление и ако поддържа постоянен оперативен дефицит в резултат на целенасочена държавна икономическа и социална политика, всички редовни трансфери на средства в квазикорпорацията от страна на държавното управление за покриване на загубите ѝ се разглеждат като субсидии.

4.62 Момент на отчитане: доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, се записва в момента на извършване на разпределението от собствениците.

4.63 В системата от сметки доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, се отбелязва като:

- a) видове използване в сметка „Разпределение на първичния доход“ на секторите, в които са класифицирани квазикорпорациите;
- b) видове ресурси в сметка „Разпределение на първичния доход“ на секторите на собствениците;
- v) видове използване и ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

▼ **B****Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции (D.43)**

4.64 *Определение:* реинвестираната печалба от преки чуждестранни инвестиции (D.43) е равна на опериращия излишък на предприятието с преки чуждестранни инвестиции.

плюс всички доходи от собственост или текущи трансфери за получаване

минус всички дължими доходи от собственост или текущи трансфери, включително фактическите парични преводи към преки чуждестранни инвеститори и всички текущи данъци, дължими върху дохода, имуществото и други на предприятието с преки чуждестранни инвестиции.

4.65 Предприятие с преки чуждестранни инвестиции е корпоративно или некорпоративно предприятие, в което резидентен в друга икономика инвеститор притежава 10 % или повече от обикновените акции или дяловете с право на глас в корпоративно предприятие или равностойността в некорпоративно предприятие. Предприятията с преки чуждестранни инвестиции са онези образувания, които се определят като дъщерни предприятия, асоциирани предприятия и клонове. Дъщерно предприятие е такова предприятие, в което инвеститорият притежава повече от 50 %, при асоциираното предприятие инвеститорият притежава 50 % или по-малко, а клонът представлява изцяло или съвместно притежавано некорпоративно предприятие. Взаимоотношението при пряката чуждестранна инвестиция може да е пряко или косвено в резултат на наличието на верига на собственост. Концепцията „предприятия с преки чуждестранни инвестиции“ е по-широка от „корпоративни предприятия под чуждестранен контрол“.

4.66 Фактическите разпределения могат да се извършват от предприемаческия доход на предприятията с преки чуждестранни инвестиции под формата на дивиденди или доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им. Освен това неразпределената печалба се разглежда като разпределена и преведена на преките чуждестранни инвеститори пропорционално на притежавания от тях собствен капитал на предприятието и след това реинвестирана от тях посредством увеличаване на собствения капитал във финансовата сметка. Реинвестираната печалба от преки чуждестранни инвестиции може да бъде положителна или отрицателна.

4.67 Момент на отчитане: реинвестираната печалба от преки чуждестранни инвестиции се записва при нейното реализиране.

В системата от сметки реинвестираната печалба от преки чуждестранни инвестиции се записва като:

а) видове използване и ресурси в сметка „Разпределение на първичния доход“ на секторите;

б) видове използване и ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

Друг доход от инвестиции (D.44)**Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици (D.441)**

4.68 *Определение:* доходът от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици съответства на общите първични доходи, получени от инвестирането на застрахователни технически резерви. Резервите възникват, когато застрахователното дружество признае съответен пасив спрямо притежателите на полици.

Застрахователните технически резерви се инвестират от застрахователните дружества във финансови активи или земя (от които се получава нетен доход от собственост, т.е. след приспадането на всички платени лихви) или в сгради (което генерира нетен опериращ излишък).

▼ B

Доходът от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици се записва отделно за притежателите на общозастрахователни полици и на животозастрахователни полици.

При общозастрахователните полици застрахователното дружество има пасив към притежателя на полицата за сумата на депозираната премия, която още не е заработена, стойността на всички дължими обезщетения, които още не са платени, и резерв за претенциите, които още не са предявени или са предявени, но още не са уредени. Застрахователното дружество има заделени технически резерви за покриване на този пасив. Доход от инвестиции от тези резерви се разглежда като доход за разпределяне на притежателите на полици, който след това е разпределен на притежателите на полици в сметка „Разпределение на първичния доход“ и изплатен на застрахователното дружество като допълнителна премия в сметка „Вторично разпределение на доход“.

За дадена институционална единица, управляваща стандартна схема за гарантиране на заемите срещу такси, може да има също доход от инвестиции от резервите по схемата, който също трябва да бъде представен като разпределен на плащащите таксите единици (които може да не са същите единици, които вероятно ще извлекат полза от гаранциите) и да се разглежда като допълнителни такси в сметка „Вторично разпределение на доход“.

При животозастрахователните полици и анюитети застрахователните дружества имат пасив към притежателите на полиците и анюитетите, равен на сегашната стойност на очакваните претенции. Застрахователните дружества имат заделени за покриване на такива пасиви средства, които принадлежат на притежателите на полиците и се състоят от бонуси, декларирани с политиките за печалбата, както и провизии за плащането на бъдещите бонуси и други претенции за притежателите и на полици, и на анюитети. Тези средства се инвестират в определени финансови и нефинансови активи.

Декларираните на притежателите на животозастрахователни полици бонуси се записват като доход от инвестиции за получаване от притежателите на полиците и се разглеждат като допълнителни премии, които притежателите на полици плащат на застрахователните дружества.

Доходът от инвестиции за разпределяне на притежателите на животозастрахователни полици се записва като задължения на застрахователното дружество суми и като вземания на домакинствата в сметка „Разпределение на първичния доход“. За разлика от случая на общото застраховане или пенсиите сумата се прехвърля като спестяване, след което се записва като финансова операция, и по-точно като увеличение на пасивите на животозастрахователните дружества с прибавяне към новите премии, минус таксата за услуги, минус дължимите обезщетения.

Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (D.442)

4.69 Пенсионните права се основават на два различни вида пенсионни схеми. Това са схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и схемите с предварително определен размер на пенсията.

Схемата за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е такава схема, при която вноските както на работодателите, така и на наетите лица, се инвестират от името на наетите лица като бъдещи пенсионери. Няма други източници за финансиране на пенсиите и средствата не се използват по какъвто и да е друг начин. Доходът от инвестиции, който е дължим във връзка с права по схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, е равен на дохода от инвестиции от средствата, плюс всеки доход, получен посредством отдаване под наем на притежавани от фонда земя или сгради.

▼ B

Схемата с предварително определен размер на пенсията се характеризира с това, че за определяне на равнището на бъдещите плащания в полза на пенсионерите се използва формула. Тази особеност позволява равнището на правата да се определи като сегашната стойност на всички бъдещи плащания, изчислена чрез използването на актюерски допускания за продължителността на живота и икономически допускания за лихвения или дисконтовия процент. Сегашната стойност на съществуващите в началото на годината права се увеличава, тъй като периодът до датата, на която правата стават дължими, е с година по-кратък. В случая на схема с предварително определен размер на пенсията това увеличение се разглежда като доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на пенсионни права. Сумата на увеличението не се влияе нито от това дали пенсионната схема действително разполага с достатъчно средства, за да посрещне всички задължения, нито от вида на увеличението на средствата — например доход от инвестиции или холдингова печалба.

Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове (D.443)

4.70 Доходът от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове, включително взаимни фондове и дялови тръстове, се състои от следните отделни елементи:

- дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове (D.4431);
- неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове (D.4432).

Елементът за дивидентите се записва по абсолютно същия начин като дивидентите за отделните корпоративни предприятия, както е описано по-горе. Елементът за неразпределената печалба се записва чрез използване на същите принципи като описаните за предприятията с преки чуждестранни инвестиции, но се изчислява, без да се включва каквато и да е реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции. Останалата неразпределена печалба се разпределя на притежателите на дялове в инвестиционни фондове, без да се оставя спестяване за съответния инвестиционен фонд, и се предоставя отново на фонда от притежателите на дялове в него чрез операция, която се записва във финансовата сметка.

Получаваният от взаимните фондове доход от собственост се записва като доход от собственост на притежателите на дялове в него, дори да не е разпределен, а реинвестиран от тяхно име.

Притежателите на дялове плащат по косвен начин от своите дялове във фонда на предприятията за управлението на инвестициите. Тази такса за услуга е разход за притежателите на дялове, а не разход за фондовете.

Момент на отчитане: другият доход от инвестиции се записва в момента на начисляване.

4.71 В системата от сметки другият доход от инвестиции се записва като:

- a) видове ресурси в сметка „Разпределение на първичния доход“ за притежателите на полици и дялове в инвестиционни фондове;
- b) видове използване в сметка „Разпределение на първичния доход“ за осигурителните организации, пенсионните фондове и инвестиционните фондове;
- v) видове ресурси и използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

Рента (D.45)

4.72 *Определение:* рентата е доходът, получаван от собственика на даден природен ресурс за предоставяне на природния ресурс на разположение на друга институционална единица.

▼B

Съществуват два вида рента за ресурси: рента от земя и рента от подземни богатства. Рентата за ресурси за други видове природни ресурси, като например радиочестотен спектър, се подчинява на същия модел.

Разликата между рентата и наемите се състои в това, че рентата е форма на доход от собственост, а наемите са плащания за услуги. Наемите са плащания, извършвани по оперативен лизинг за използване на даден дълготраен актив, който принадлежи на друга единица. Рентата е плащане, извършвано по лизинг на ресурси за предоставяне на достъп до определен природен ресурс.

Рента от земя

Рентата, която получава собственик на земя от арендатор, представлява форма на доход от собственост. Рентата от земя включва също рентата, дължима на собствениците на вътрешни води и реки, за правото на експлоатация на тези води за отдих или други цели, включително риболов.

Собственикът на земя плаща данъци върху земята и има разходи за поддръжка, свързани с притежанието на земята. Тези данъци и разходи се разглеждат като дължими от лицето, което има право да ползва земята, като се счита, че то ги приспада от рентата, която иначе би било задължено да плати на собственика на земята. Рентата, намалена по този начин с дължимите от собственика на земята данъци и други разходи, се нарича „рента след данъчно облагане“.

- 4.73 Рентата от земя не включва наемите от сгради и жилища, разположени върху нея; тези наеми се разглеждат като плащане за пазарна услуга, предоставена от собственика в полза на наемателя на сградата или жилището, и се записват в сметките като междинно или крайно потребление на наемателя. Ако не съществува обективна база за разделяне на плащането между рентата от земята и наема от сградите, разположени върху нея, цялата сума се разглежда като рента, когато оценената стойност на земята превишава стойността на сградите върху нея, и като наем в обратния случай.

Рента от подземни богатства

- 4.74 Тази позиция включва лицензионните възнаграждения, които се начисляват на собствениците на минерални залежи или изкопаеми горива (въглища, нефт или природен газ), без оглед на това дали са частни единици или единици на държавното управление, които предоставят лицензи на други институционални единици, разрешавайки им да проучват или добиват такива залежи за определен период от време.
- 4.75 Момент на отчитане на рентата: рентата се записва в периода, в който е дължима.
- 4.76 В системата от сметки рентата се записва:
- а) като видове ресурси и използване в сметка „Разпределение на първичния доход“ на секторите;
  - б) като видове ресурси и използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

ТЕКУЩИ ДАНЪЦИ ВЪРХУ ДОХОДА, ИМУЩЕСТВОТО И ДРУГИ (D.5)

- 4.77 *Определение:* текущите данъци върху дохода, имуществото и други (D.5) покриват всички задължителни безвъзмездни плащания, в брой или в натура, налагани периодично от сектор „Държавно управление“ и от сектор „Останал свят“ върху дохода и имуществото на институционалните единици, както и някои периодични данъци, чиято данъчна основа не е нито доходът, нито имуществото.

▼B

Текущите данъци върху дохода, имуществото и други се разделят на:

- а) данъци върху дохода (D.51);
- б) други текущи данъци (D.59).

Данъци върху дохода (D.51)

4.78 *Определение:* данъците върху дохода (D.51) се състоят от данъците върху дохода, печалбата и капиталовите печалби. Данъчната основа са фактическите или предполагаемите доходи на физическите лица, домакинствата, корпоративните предприятия или нетърговските организации. В тях се включват данъците, определени въз основа на вложенията в собственост, земя или недвижими имоти, когато тези вложения се използват като база за определяне на дохода на собствениците им.

Данъците върху дохода включват:

- а) данъците върху дохода на физическите лица или домакинствата, като пример за такъв доход са доходът от заетост, собственост, предприемачество, пенсии и други, включително данъците, удържани от работодателите, например данъци, дължими в момента на получаване на дохода. Тук се включват данъците върху дохода на собствениците на некорпоративни предприятия;
- б) данъците върху дохода или печалбата на корпоративните предприятия;
- в) данъците върху холдинговата печалба;
- г) данъците върху печалби от лотария или хазарт, дължими върху сумите за получаване от спечелилите, които се различават от данъците върху оборота на производителите, които организират хазарт или лотария, които данъци се разглеждат като данъци върху продукти.

Други текущи данъци (D.59)

4.79 Другите текущи данъци (D.59) включват:

- а) текущи данъци върху капитала, които се състоят от данъците, дължими върху собствеността или ползването на земя или сгради от собствениците, и текущите данъци върху нетното имущество и върху други активи, например скъпоценности — с изключение на данъците, посочени в D.29 (които се плащат от предприятията поради извършване на производствена дейност) и в D.51 (данъци върху дохода);
- б) данъци на глава от пълнолетното население или на домакинство, независимо от дохода или имуществото;
- в) данъци върху разходите, дължими за общите разходи на физическите лица или домакинствата;
- г) плащания на домакинствата за лицензи с цел притежаване или използване с нетърговска цел на превозни средства, кораби или самолети или с цел упражняване на спортен лов или риболов или спортна стрелба и други. Разликата между данъците и покупката на предоставени от държавното управление услуги се определя в съответствие със същите критерии, като използваните в случая на извършване от предприятията плащания, а именно ако издаването на лицензи налага държавно управление да извърши малко работа или да не извърши никаква работа, като лицензите се предоставят автоматично при плащането на дължимите суми, тези плащания вероятно са само средство за реализиране на приход, въпреки че държавно управление може да предоставя в замяна някакъв вид удостоверение или разрешение; в тези случаи плащането им се разглежда като данъци. Ако обаче държавно управление използва издаването на лицензи, за да организира някакъв вид реална контролна функция (като например проверка на компетентността или квалификациите на съответното лице), извършените плащания се разглеждат като покупки на предоставени от държавно управление услуги, а не като плащания на данъци, освен ако е явно, че те са напълно несъразмерни на разходите за предоставяне на услугите;

▼B

д) данъци върху международни операции, например пътувания зад граница, чуждестранни преводи, чуждестранни инвестиции и други, с изключение на дължимите от производители данъци и плащанията от домакинствата мита върху вноса.

4.80 Текущите данъци върху дохода, имуществото и други не включват:

а) данъците върху наследството, таксите при смърт или данъците върху дарения между живи лица, които се считат за наложени върху капитала на бенефициерите и са посочени в позицията „Данъци върху капитала“ (D.91);

б) еднократните или извънредните налози върху капитала или имуществото, които се записват като данъци върху капитала (D.91);

в) данъците върху земя, сгради или други активи, притежавани или наети от предприятията и използвани от тях за производство, като тези данъци се разглеждат като други данъци върху производството (D.29);

г) плащанията от страна на домакинства за лицензи, различни от лицензите за използване на превозни средства, кораби или самолети, или за упражняване на спортен лов или риболов или спортна стрелба: свидетелства за управление на моторно превозно средство или свидетелства за правоспособност за пилоти, разрешения за притежаване на огнестрелно оръжие и такси в полза на държавното управление, като например за достъп до музеи или библиотеки, за събиране на отпадъци, плащания за паспорти, летищни такси, съдебни такси и други, които в повечето случаи се разглеждат като покупки на предоставени от държавното управление услуги, ако отговарят на критериите за записване като услуги, посочени в точка 4.79, буква г).

4.81 Общата стойност на данъците включва начислената лихва за забавени дължими данъци и наложените глоби от данъчните органи, ако не са налице данни, въз основа на които да се извърши отделна оценка за тази лихва и тези глоби; тази стойност включва наложените такси във връзка със събирането и оценката на неуредените данъчни задължения, като се изважда сумата на всички отстъпки, направени от сектор „Държавно управление“ за целите на икономическата политика, както и всички възстановявания на суми, направени в резултат на плащания над размера на задължението.

Увеличават се субсидиите и социалните плащания, предоставяни посредством данъчната система под формата на данъчни кредити и свързането на платежните системи със системата за събиране на данъци. Данъчните кредити представляват данъчно облекчение и следователно намаляват данъчното задължение на бенефициера.

Ако в резултат на системата на данъчни кредити бенефициерът получава разликата между данъчното облекчение и данъчното задължение, когато първото е по-голямо от последното, системата представлява система на данъчни кредити с плащане. При системата на данъчни кредити с плащане плащанията могат да се предоставят както на данъкоплатци, така и на данъчно незадължени лица. При системата на данъчни кредити с плащане цялата сума на данъчните кредити се записва като разходи на държавно управление, а не като намаление на данъчните приходи.

За разлика от това някои системи на данъчни кредити са системи без плащане, при които данъчните кредити са ограничени до размера на данъчното задължение. При системата на данъчни кредити без плащане всички данъчни кредити са интегрирани в данъчната система и намаляват данъчните приходи на държавно управление.

▼ B

- 4.82 Текущите данъци върху дохода, имуществото и други се записват в момента на възникване на дейностите, операциите или другите събития, пораждащи задълженията за плащане.

Някои икономически дейности, операции или събития обаче, които според данъчното законодателство трябва да налагат върху единиците задължение за плащането на данък, постоянно избягват от вниманието на данъчните органи. Би било нереалистично да се приеме, че такива дейности, операции или събития формират финансови активи или пасиви под формата на задължения или вземания. Сумите, които трябва да се запишат, се определят от дължимите за плащане суми само когато последните са доказани с данъчни оценки, декларации или други средства, които създават пасиви под формата на неоспорими задължения за плащане от страна на данъкоплатците. Не се извършват условни записи за данъци, които не са подкрепени с данъчни оценки.

Записваните в сметките данъци се получават от два източника: суми, подкрепени с оценки и декларации, и парични постъпления.

- а) В случай че се използват оценки и декларации, сумите се коригират посредством коефициент, отразяващ оценените и декларираните, но несъбрани суми. Алтернативен подход е за съответните сектори да се запише капиталов трансфер, равен на същата корекция. Коефициентите се определят въз основа на минали наблюдения и настоящи очаквания по отношение на оценените и декларираните, но несъбрани суми. Те са специфични за различните видове данъци;
- б) Ако се използват парични постъпления, същите се коригират по отношение на времето, така че да се отнасят към момента на извършване на дейностите, операциите или другите събития, пораждащи данъчното задължение (или към момента на определяне на сумата на данъка, в случая на някои подоходни данъци). Тази корекция се основава на средната продължителност на периода между момента на извършване на дейностите, операциите или другите събития (или на определяне на сумата на данъка) и този на паричното данъчно постъпление.

Когато се удържат при източника от работодателя, текущите данъци върху дохода, имуществото и други се включват в работната заплата дори ако работодателят не ги е внесъл в сектор „Държавно управление“. Сектор „Домакинства“ се отразява като внасящ пълната сума в сектор „Държавно управление“. Фактически неизплатените суми се неутрализират чрез сметка D.995 като капиталов трансфер от сектор „Държавно управление“ към секторите на работодателите.

В някои случаи задължението да се платят данъци върху дохода може да се определи едва в по-късен отчетен период от този на възникване на дохода. Поради това е необходима известна гъвкавост по отношение на момента на записване на такива данъци. Удържаните при източника данъци върху дохода, като дължимите в момента на получаване на дохода данъци (PAYE) и редовните предплащания на данъците върху дохода, могат да се запишат в периодите на плащането им, а всяко крайно данъчно задължение върху дохода може да се запише в периода, в който задължението е определено.

Текущите данъци върху дохода, имуществото и други се записват като:

- а) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на секторите, в които са класифицирани данъкоплатците;
- б) видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на сектор „Държавно управление“;
- в) видове използване и ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

▼B**ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ (D.6)**

4.83 *Определение:* социалните плащания са трансфери в полза на домакинствата, в брой или в натура, предназначени да освободят последните от финансовата тежест на определени рискове или нужди, които се извършват от единици на държавното управление и нетърговски организации, обслужващи домакинствата, чрез колективно организирани схеми или без използването на такива схеми; те включват плащания от сектор „Държавно управление“ към производители, като се извършват в полза на отделни домакинства и в контекста на социални рискове или нужди.

4.84 Рисковете или нуждите, които могат да представляват основание за извършване на социални плащания, са следните:

- а) болест;
- б) инвалидност, увреждане;
- в) трудова злополука или професионална болест;
- г) старост;
- д) преживели лица;
- е) майчинство;
- ж) семейни плащания;
- з) насърчаване на заетостта;
- и) безработица;
- й) жилищно подпомагане;
- к) образование;
- л) нужди от общ характер.

В случая на жилищното подпомагане извършваните от публични органи плащания към наематели за намаляване на техния наем са социални плащания, с изключение на специалните плащания, извършвани от публичните органи в качеството им на работодатели.

4.85 Социалните плащания включват:

- а) текущи и еднократни трансфери от схеми, по които се получават вноски, които обхващат цялата общност или големи групи от общността и се налагат и контролират от единици на държавно управление (схеми за социална сигурност);
- б) текущи и еднократни трансфери от схеми, организирани от работодатели от името на наетите от тях понастоящем или в миналото лица или лица на тяхна издръжка (други свързани със заетост схеми за социално осигуряване). Вноските могат да бъдат правени от наетите лица и/или от работодателите; те също така могат да бъдат правени от самостоятелно заети лица;
- в) текущи трансфери от единици на държавното управление и нетърговски организации, обслужващи домакинствата, които не зависят от предишни плащания на вноски и които обикновено са свързани с извършване на оценка на наличния доход. Тези трансфери са известни като социално подпомагане.

4.86 Социалните плащания не включват:

- а) застрахователни искиове въз основа на полици, закупени единствено по собствена инициатива на застрахованото лице, независимо от неговия работодател или държавното управление;
- б) застрахователни искиове по полици, закупени единствено с цел да се получи отстъпка, дори ако тези полици са следствие от колективен трудов договор.

▼B

4.87 За да се разглежда дадена индивидуална полица като част от схема за социално осигуряване, събитията или обстоятелствата, срещу които участниците са застраховани, отговарят на изброените в точка 4.84 рискове или нужди, като освен това са изпълнени едно или повече от следните условия:

- а) участието в схемата е задължително по силата на закон или според валидните за дадено наето лице или група наети лица условия на трудовото правоотношение;
- б) схемата е колективна, управлявана в полза на определена група работници, било то наети лица, самостоятелно заети лица или незаети лица, като в схемата могат да участват само членовете на групата;
- в) работодателят прави вноска (фактическа или условна) по схемата от името на съответното наето лице, независимо от това дали то също прави вноска или не.

4.88 *Определение:* схеми за социално осигуряване са такива схеми, при които участниците се задължават или насърчават от работодателите си или от сектор „Държавно управление“ да се осигуряват срещу определени събития или обстоятелства, които могат да се отразят неблагоприятно на тяхното благосъстояние или на благосъстоянието на лицата на тяхна издръжка. При тези схеми осигурителните вноски се плащат от наетите лица или други лица, или от работодателите от името на наетите от тях лица, за да се осигури правото на социалноосигурителни плащания през текущия или последващи периоди за наетите лица, други вносителни лица на тяхна издръжка или преживели лица.

Схемите за социално осигуряване са организирани за групи работници или се предлагат по закон на всички работници или определени категории работници, включително незаети лица и наети лица. В техния обхват попадат както частни схеми, създадени за определени групи работници, наети от даден работодател, така и схеми за социална сигурност с покритие за цялото трудоспособно население на дадена държава. Участието в такива схеми може да е незадължително за съответните работници, но е по-обичайно то да е задължително. Например участието в организирани от отделни работодатели схеми може да се изисква по колективно договорените между работодателите и наетите от тях лица условия на трудовото правоотношение.

4.89 Могат да се разграничат два вида схеми за социално осигуряване:

- а) първият вид схеми се състои от схеми за социална сигурност, които обхващат цялата общност или големи групи от общността и които се налагат, контролират и финансират от единици на държавно управление. Дължимите по тези схеми пенсии могат да са свързани или не с равнищата на заплатата на бенефициера или с трудовия му стаж. Плащанията, различни от пенсионните плащания, по-рядко са свързани с равнищата на заплатата;
- б) вторият вид схеми се състои от други свързани със заетост схеми. Тези схеми произтичат от отношението работодател—наето лице, за да се предоставят пенсионни и евентуално други права, които са част от условията на трудовото правоотношение и при които отговорността за извършване на плащанията не се прехвърля към сектор „Държавно управление“ по силата на разпоредбите за социална сигурност.

4.90 Схеми за социално осигуряване, които се организират от единици на държавно управление за наетите от тях лица, за разлика от организираните за цялото работещо население, се класифицират като други свързани със заетост схеми, а не като схеми за социална сигурност.

▼B**Нетни осигурителни вноски (D.61)**

4.91 *Определение:* нетните осигурителни вноски са фактическите или условните вноски на домакинствата в схеми за социално осигуряване, имащи за цел да осигурят извършването на социални плащания. Нетните осигурителни вноски (D.61) се състоят от:

Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.611)

плюс условни осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.612)

плюс фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата (D.613)

плюс добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата (D.614)

минус такси за обслужване на схеми за социално осигуряване (D.61SC).

Таксите за обслужване на схеми за социално осигуряване са таксите за услуги, определяни от управляващите схемите единици. В тази част те са един от елементите, които се използват за изчисляване на нетните осигурителни вноски (D.61); те не са преразпределителни операции, а са част от разходите за продукция и за потребление.

Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.611)

4.92 Фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.611) съответстват на поток D.121.

Фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите се плащат от работодателите за схеми за социална сигурност и други свързани със заетост схеми за социално осигуряване, за да се осигурят социални плащания за наетите от тях лица.

Тъй като фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите се правят в полза на наетите от тях лица, стойността им се записва като един от елементите на компенсацията на наетите лица заедно с работната заплата в брой и в натура. Впоследствие осигурителните вноски се записват като плащани от наетите лица под формата на текущи трансфери за схемите за социална сигурност и други свързани със заетост схеми за социално осигуряване.

Тази позиция се разделя на две категории:

а) фактическите пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.6111) съответстват на поток D.1211;

б) фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски (D.6112), съответстват на поток D.1212.

4.93 Плащанията на фактическите осигурителни вноски могат да бъдат задължителни по силата на нормативен акт или разпоредба, или могат да се заплащат в резултат на колективен трудов договор в определен отрасъл или на споразумения между работодател и наети лица в определено предприятие, или поради това, че са записани в самия трудов договор. В някои случаи вноските могат да бъдат доброволни.

Тези доброволни вноски покриват:

а) осигурителните вноски, които лицата правят за фонд за социална сигурност, без да са правно задължени за това;

б) осигурителните вноски, плащани на застрахователни дружества (или класифицирани в същия сектор пенсионни фондове) като част от схеми за допълнително осигуряване, които се организират от предприятията в полза на наетите от тях лица и към които последните се присъединяват доброволно;

▼B

- в) вноските във взаимоспомагателни осигурителни схеми, членството в които е открито за наети или самостоятелно заети лица.
- 4.94 Момент на отчитане: фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.611) се записват в момента на извършване на работата, пораждаща задължението за плащане на вноските.
- 4.95 Дължимите към сектор „Държавно управление“ и записани в сметките осигурителни вноски се получават от два източника: суми, подкрепени с оценки и декларации, или парични постъпления.
- а) В случай че се използват оценки и декларации, сумите се коригират посредством коефициент, отразяващ оценените и декларираните, но несъбрани суми. Алтернативен подход е за съответните сектори да се запише капиталов трансфер, равен на същата корекция. Коефициентите се определят въз основа на минали наблюдения и настоящи очаквания по отношение на оценените и декларираните, но несъбрани суми. Те са специфични за различните видове осигурителни вноски;
- б) Ако се използват парични постъпления, същите се коригират по отношение на времето, така че да се отнасят към момента на извършване на дейността, пораждаща задължението за внасяне на осигурителни вноски (или момента на възникване на задължението). Тази корекция може да се основава на средната продължителност на периода между момента на извършване на дейността (или възникване на задължението) и този на паричното постъпление.

Когато се удържат при източника от работодателя, дължимите към сектор „Държавно управление“ осигурителни вноски се включват в работната заплата, без оглед на това дали работодателят ги е внесъл в сектор „Държавно управление“. Впоследствие сектор „Домакинства“ се отразява като внасящ пълната сума в сектор „Държавно управление“. Фактически неизплатените суми се неутрализират чрез сметка D.995 като капиталов трансфер от сектор „Държавно управление“ към секторите на работодателите.

- 4.96 Фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателите се записват като:
- а) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на домакинствата;
- б) видове използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни домакинства);
- в) видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ за резидентни осигурителни организации или работодатели;
- г) видове ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни осигурителни организации или работодатели).

Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.612)

- 4.97 *Определение:* условните осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.612) представляват насрещен запис на социалните плащания (минус евентуалните осигурителни вноски за сметка на наетите лица), които се плащат пряко от работодателите (т.е. не са свързани с фактическите вноски за сметка на работодателите) на наетите от тях понастоящем или в миналото лица и други имащи право на такива плащания лица.

Те съответстват на поток D.122, както е описано в раздел „Компенсация на наетите лица“. Стойността им трябва да се основава на актюерски оценки или на разумен процент от работната заплата, плащана на наетите понастоящем лица, или да е равна на нефинансираните плащания, различни от пенсионните плащания, дължими от предприятието през същия отчетен период.

▼B

Условните осигурителни вноски за сметка на работодателите (D.612) се разделят на две категории:

- а) условни пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.6121). Те съответстват на поток D.1221;
- б) условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски (D.6122). Те съответстват на поток D.1222.

4.98 Момент на отчитане: условните осигурителни вноски за сметка на работодателите, които представляват насрещен запис на задължителните преки социални плащания, се записват в периода на извършване на работата. Условните осигурителни вноски за сметка на работодателите, които представляват насрещен запис на доброволните преки социални плащания, се записват към момента на извършване на плащанията.

4.99 Условните осигурителни вноски за сметка на работодателите се записват като:

- а) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на домакинствата и във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери;
- б) видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на секторите, към които принадлежат работодателите или резидентните осигурителни организации, и във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата (D.613)

4.100 *Определение:* фактическите осигурителни вноски за сметка на домакинствата са осигурителни вноски, които наетите, самостоятелно заетите или незаетите лица дължат за схеми за социално осигуряване.

Фактическите осигурителни вноски за сметка на домакинствата (D.613) се разделят на две категории:

- а) фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата (D.6131);
- б) фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски (D.6132).

Момент на отчитане: фактическите осигурителни вноски за сметка на домакинствата се записват на начислена база. За работещите понастоящем това означава моментът на извършване на работата, пораждаща задължението за плащане на вноските. За незаетите лица моментът е този, в който трябва да се извърши плащането на вноските.

В системата от сметки фактическите осигурителни вноски за сметка на домакинствата се записват:

- а) като видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на домакинствата и във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери;
- б) като видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на секторите, към които принадлежат работодателите, и във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата (D.614)

4.101 *Определение:* добавките към осигурителните вноски за сметка на домакинствата се състоят от дохода от собственост, получен през отчетния период по наличните пенсионни и непензионни права.

Тази позиция се разделя на две категории:

- а) добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата (D.6141);

▼ B

б) добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски (D.6142). Позиция D.6142 съответства на добавките към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, свързани със социални рискове и нужди, различни от пенсии, като например болест, майчинство, трудова злополука, увреждане, освобождаване от работа и други.

Добавките към осигурителните вноски за сметка на домакинствата са включени в дохода от собственост, дължим от администраторите на пенсионни фондове на домакинствата, в сметка „Разпределение на първичния доход“ (Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (D.442).

Тъй като на практика този доход се задържа от администраторите на пенсионни фондове, в сметка „Вторично разпределение на дохода“ той се разглежда като изплатен от домакинствата на пенсионните фондове под формата на добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата.

Момент на отчитане: добавките към осигурителните вноски за сметка на домакинствата се записват в момента на начисляването им.

Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура (D.62)

4.102 Позиция D.62 се състои от три подпозиции:

Плащания в брой по схеми за социална сигурност (D.621);

Други социалноосигурителни плащания (D.622);

Социално подпомагане (помощи в брой) (D.623).

Плащания в брой по схеми за социална сигурност (D.621)

4.103 *Определение:* плащанията в брой по схеми за социална сигурност са социалноосигурителни плащания в брой, извършвани от фондовете за социална сигурност в полза на домакинствата. Не се включват възстановяванията, които се разглеждат като социални трансфери в натура (D.632).

Тези плащания се извършват по схеми за социална сигурност.

Те могат да се разделят на:

— пенсии в брой по схеми за социална сигурност (D.6211);

— непенсионни плащания в брой по схеми за социална сигурност (D.6212).

Други социалноосигурителни плащания (D.622)

4.104 *Определение:* другите социалноосигурителни плащания съответстват на дължимите от работодателите плащания в рамките на други свързани със заетост схеми за социално осигуряване. Другите свързани със заетост социалноосигурителни плащания са социални плащания (в брой или в натура), дължими от схеми за социално осигуряване, различни от такива за социална сигурност, на вносителите по схемата, лица на тяхна издръжка или преживели ги лица.

Обикновено те включват:

а) плащането без прекъсване на заплата в нормален или намален размер в периоди на отсъствие от работа поради заболяване, злополука, майчинство и други;

б) плащането на семейни, образователни или други надбавки по отношение на лица на издръжка;

в) плащането на пенсии при пенсиониране или за преживели лица на наети в миналото лица или на техните преживели лица и плащането на обезщетения при прекъсване на трудовите правоотношения на работници или на техните преживели лица в случай на освобождаване от работа, неработоспособност, смърт при злополука и други (ако са свързани с колективен трудов договор);

▼B

- г) общи медицински услуги, които не са свързани с работата на наетото лице;
- д) здравно-възстановителни и старчески домове.

Другите социалноосигурителни плащания (D.622) могат да се разделят на:

- други социалноосигурителни пенсии (D.6221);
- други социалноосигурителни непенсионни плащания (D.6222).

Социално подпомагане (помощи в брой) (D.623)

4.105 *Определение:* социалното подпомагане (помощи в брой) представлява текущи трансфери, дължими на домакинствата от единици на държавно управление или нетърговски организации, обслужващи домакинствата, за посрещане на същите нужди както при социалноосигурителните плащания, които обаче не се извършват по схема за социално осигуряване, налагаща участие в нея, обикновено под формата на осигурителни вноски.

Поради това в него не се включват никакви плащания, извършвани от фондове за социална сигурност. Социалното подпомагане (помощи в брой) може да е дължимо при следните обстоятелства:

- а) не съществува схема за социално осигуряване, която да покрива въпросните обстоятелства;
- б) въпреки че е възможно да съществува(т) схема(и) за социално осигуряване, въпросните домакинства не участват в нея(тях) и нямат право на социалноосигурителни плащания;
- в) счита се, че социалноосигурителните плащания са недостатъчни за покриване на въпросните нужди, като плащанията в рамките на социалното подпомагане ги допълват;
- г) като част от общата социална политика.

Такива плащания не включват текущи трансфери, плащани в резултат на събития или обстоятелства, които обикновено не се покриват от схеми за социално осигуряване (т.е. трансфери, направени в резултат на природни бедствия, отчетени като други текущи трансфери или като други капиталови трансфери).

4.106 Момент на отчитане на социалните плащания, различни от социалните трансфери в натура (D.62):

- а) когато са в брой, се записват в момента на регистриране на исканията за плащания;
- б) когато са в натура, се записват в момента на предоставяне на услугите или в момента, когато настъпват промените по отношение на собствеността на стоките, предоставяни пряко на домакинствата от непазарни производители.

4.107 Социалните плащания, различни от социалните трансфери в натура (D.62), се записват като:

- а) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на секторите, предоставящи плащанията;
- б) видове използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на плащания, предоставяни от сектор „Останал свят“);
- в) видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на домакинствата;
- г) видове ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на плащания, предоставяни на нерезидентни домакинства).

▼ B**Социални трансфери в натура (D.63)**

4.108 *Определение:* социалните трансфери в натура (D.63) се състоят от индивидуални стоки и услуги, предоставяни безплатно или на цени, които не са икономически значими, на отделни домакинства от единици на държавното управление и нетърговски организации, обслужващи домакинствата, било то закупувани на пазара или произвеждани като непазарна продукция от единици на държавното управление или нетърговски организации, обслужващи домакинствата. Те се финансират от данъци, други приходи на държавното управление или вноски по схеми за социална сигурност, или от дарения и доход от собственост в случая на нетърговските организации, обслужващи домакинствата.

Услугите, предоставяни безплатно или на цени, които не са икономически значими, в полза на домакинства, се описват като индивидуални услуги, за да бъдат разграничени от колективните услуги, предоставяни на цялата общност или големи групи от нея, като например отбрана и улично осветление. Индивидуалните услуги се състоят главно от образователни и здравни услуги, въпреки че често се предоставят и други видове услуги, като жилищни, културни и развлекателни услуги.

4.109 Социалните трансфери в натура (D.63) се разделят на:

Социални трансфери в натура — непазарна продукция на сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.631)

Определение: социалните трансфери в натура — непазарна продукция на сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.631), са отделни стоки и услуги, предоставяни пряко на бенефициерите от непазарни производители. Всички плащания, извършвани от самите домакинства, следва да се приспадат.

Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция от сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.632)

Определение: социалните трансфери в натура — закупена пазарна продукция от сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.632), са отделни стоки и услуги, които:

- a) са под формата на възстановявания, извършвани от фондове за социална сигурност, на одобрени разходи на домакинствата за определени стоки и услуги, или
- b) се предоставят пряко на бенефициерите от пазарни производители, от които сектор „Държавно управление“ закупува съответните стоки и услуги.

Всички плащания, извършвани от самите домакинства, трябва да се приспадат.

Когато дадено домакинство купува стока или услуга, разходите за която впоследствие му се възстановяват частично или изцяло от фонд за социална сигурност, може да се счита, че домакинството действа от името на фонда за социална сигурност. На практика домакинството предоставя краткосрочен кредит на фонда за социална сигурност, който се погасява в момента на възстановяване на разходите на домакинството.

Сумата на възстановените разходи се записва като пряко извършени разходи от фонда за социална сигурност в момента на извършване на покупката от домакинството, а единственият разход за домакинството, който трябва да се запише, е разликата, ако има такава, между платената цена на купувач и възстановената сума. По този начин сумата на възстановените разходи не се разглежда като текущ трансфер в брой от фондовете за социална сигурност в полза на домакинствата.

▼ **B**

4.110 Примери за социални трансфери в натура (D.63) са медицинско или стоматологично лечение, хирургическо лечение, болнично настаняване, очила или контактни лещи, медицинска апаратура или оборудване и други подобни стоки или услуги за посрещане на социални рискове или нужди.

Други примери, които не се покриват от схема за социално осигуряване, са социално жилищно настаняване, жилищни надбавки, дневни детски ясли, професионално обучение, намаления на цената на транспорта (при положение че това има социална цел) и подобни стоки и услуги за посрещане на социални рискове или нужди. Извън областта на социалните рискове или нужди, когато държавно управление предоставя на отделни домакинства стоки и услуги, като например развлекателни, културни или спортни услуги, безплатно или на цени, които не са икономически значими, те се разглеждат като социални трансфери в натура — непазарна продукция на сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.631).

4.111 Момент на отчитане: социалните трансфери в натура (D.63) се записват в момента на предоставяне на услугите или в момента, в който настъпват промените по отношение на собствеността на стоките, предоставяни пряко на домакинствата от производители.

Социалните трансфери в натура (D.63) се записват:

- a) като видове използване в сметка „Преразпределение на дохода в натура“ на секторите, предоставящи плащанията в натура;
- b) като видове ресурси в сметка „Преразпределение на дохода в натура“ на домакинствата.

Потреблението на стоките и услугите, предмет на трансфер, се записва като вид използване в сметка „Коригиран разполагаем доход“.

Няма социални трансфери в натура със сектор „Останал свят“ (те се регистрират в D.62 — Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура).

ДРУГИ ТЕКУЩИ ТРАНСФЕРИ (D.7)

Нетни премии по общо застраховане (D.71)

4.112 *Определение:* нетните премии по общо застраховане (D.71) са премии, които се дължат по полици, закупени от институционални единици. Полиците, закупени от отделни домакинства, са тези полици, които домакинствата са закупили по собствена инициатива и за собствена полза независимо от своите работодатели или държавното управление и извън рамките на каквато и да било схема за социално осигуряване. Нетните премии по общо застраховане обхващат както действителните премии, дължими от страна на притежателите на полици, за да се придобие застрахователно покритие по време на отчетния период (получени премии), така и допълнителните премии, дължими от дохода от собственост за разпределяне на притежателите на застрахователни полици, след приспадане на таксите за услуги на застрахователните дружества, извършващи застраховането.

Нетните премии по общо застраховане са наличните суми за предоставяне на застрахователно покритие срещу различни събития или злополуки, водещи до увреждания на стоки или имущество или до нанасяне на вреда на лица в резултат на природни фактори или човешки действия, примери за които са пожари, наводнения, катастрофи, сблъсъци, кражба, насилие, злополуки, заболяване и други, или срещу финансови загуби, произтичащи от събития като заболяване, безработица, злополуки и други.

Нетните премии по общо застраховане се разделят на две категории:

- a) нетни премии по пряко общо застраховане (D.711);
- b) нетни премии по презастраховане по общо застраховане (D.712).

▼ B

- 4.113 Момент на отчитане: нетните премии по общо застраховане се записват при получаването им.

Застрахователните премии, от които се приспадат таксите за услуги, са тези части от общите премии, платени в текущия период или в предишни периоди, които покриват неуредени рискове през текущия период.

Получените през текущия период премии трябва да се разграничават от премиите, дължими за изплащане през текущия период, които най-вероятно покриват рискове както през текущия период, така и в бъдещи периоди.

Нетните премии по общо застраховане се записват като:

- а) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ за резидентните притежатели на полици;
- б) видове използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни притежатели на полици);
- в) видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на резидентните застрахователни дружества;
- г) видове ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни застрахователни дружества).

Обезщетения по общо застраховане (D.72)

- 4.114 *Определение:* обезщетенията по общо застраховане (D.72) представляват обезщетения, дължими по договори по общо застраховане; т.е. сумите, които застрахователните дружества са задължени да заплатят при уреждането на застраховки при наранявания или щети, причинени на хора или стоки (включително дълготрайни средства за производство).

Тази позиция се разделя на две категории:

- а) обезщетения по пряко общо застраховане (D.721);
- б) обезщетения по презастраховане по общо застраховане (D.722).

- 4.115 Обезщетенията по общо застраховане не включват плащания, които съставляват социални плащания.

Уреждането на обезщетение по общо застраховане се разглежда като трансфер в полза на ищеца. Такива плащания се разглеждат като текущи трансфери, дори когато става дума за големи суми в резултат на случайното унищожение на дълготраен актив или сериозно нараняване на физическо лице.

Изключително големи по размер обезщетения, например непосредствено след бедствие, могат да се разглеждат не като текущи трансфери, а като капиталови трансфери (вж. точка 4.165, буква к).

Получените от ищци суми обикновено не са предназначени за някаква определена цел, а стоките или активите, които са увредени или унищожени, не е задължително да се ремонтират или подменят.

Обезщетенията се налагат поради увреждане или наранявания, които притежателите на полици причиняват на имуществото или на лица, свързани с трети страни. В такива случаи валидните обезщетения се отчитат като дължими пряко от застрахователното дружество на понеслите увреждането страни, а не косвено чрез притежателя на полицата.

- 4.116 Нетните премии и обезщетения по презастраховане се изчисляват по абсолютно същия начин като застрахователните премии и обезщетения по общо застраховане. Тъй като презастрахователният бизнес е съсредоточен в малко на брой държави, повечето презастрахователни полици са с нерезидентни единици.

▼ B

Някои единици, особено единици на държавно управление, могат да предоставят гаранция срещу изпадане в неизпълнение на длъжник, която да има същите характеристики като тези при общото застраховане. Това се случва, когато се издават много гаранции от един и същ вид, и е възможно да се направи реалистична оценка на цялостното равнище на случаите на неизпълнение. В този случай платените такси (и полученият от тях доход от собственост) се разглеждат по същия начин като застрахователните премии по общо застраховане, а претенциите по стандартните гаранции на заемите се разглеждат по същия начин като обезщетенията по общо застраховане.

- 4.117 Момент на отчитане: обезщетенията по общо застраховане се записват в момента на възникване на злополуката или съответното събитие, покрито от застраховката.

Те се записват като:

- a) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на резидентните застрахователни дружества;
- б) видове използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни застрахователни дружества);
- в) видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на секторите бенефициери;
- г) видове ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни бенефициери).

Текущи трансфери в рамките на сектор „държавно управление“ (D.73)

- 4.118 *Определение:* текущите трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“ (D.73) включват трансферите между различните подсектори на сектор „Държавно управление“ (централно държавно управление, федерално държавно управление, местно държавно управление и фондове за социална сигурност), с изключение на данъците, субсидиите, инвестиционните субсидии и други капиталови трансфери.

Текущите трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“ (D.73) не включват операции от името на други единици; те се записват само един път в сметките сред видовете ресурси на единиците бенефициери, от чието име се прави операцията (вж. точка 1.78). Такава ситуация се поражда, по-специално, когато агенция на държавното управление (напр. подразделение на централно държавно управление) събира данъци, които автоматично се превеждат изцяло или частично на друга агенция на държавно управление (напр. орган на местното държавно управление). В този случай данъчните постъпления, предназначени за втората агенция на държавно управление, се отчитат, както ако са събрани пряко от тази агенция, а не като текущ трансфер в рамките на сектор „Държавно управление“. Това решение се прилага особено в случая на данъците, предназначени за друга агенция на държавното управление, които приемат формата на допълнителни ставки, прилагани над размера на данъците, налагани от подсектор „Централно държавно управление“. Закъсненията в превеждането на данъците от първата към втората агенция на държавно управление се записват в позицията „Други сметки за получаване/плащане“ на финансовата сметка.

Трансферите на данъчни постъпления, които съставляват част от блоков трансфер от подсектор „Централно държавно управление“ към друга агенция на държавното управление, се включват в текущите трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“. Тези трансфери не съответстват на никоя определена категория данъци и не се правят автоматично, а главно посредством някои фондове (общински фондове и такива на местното държавно управление) в съответствие с определената от подсектор „Централно държавно управление“ скала за разпределяне.

▼ **B**

- 4.119 Момент на отчитане: текущите трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“ се записват в момента, определен за тяхното извършване в действащите по отношение на тях разпоредби.
- 4.120 Текущите трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“ се записват като видове използване и ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на подсекторите на сектор „Държавно управление“. Текущите трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“ са вътрешни за сектор „Държавно управление“ потоци и не се показват в консолидирана сметка за сектора като цяло.

Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество (D.74)

- 4.121 *Определение:* текущите трансфери в рамките на международното сътрудничество (D.74) включват всички трансфери в брой или в натура между сектор „Държавно управление“ и държавни управления или международни организации от сектор „Останал свят“, с изключение на инвестиционните субсидии и другите капиталови трансфери.
- 4.122 Позиция D.74 обхваща:
- а) вноските на държавно управление в международни организации (с изключение на данъците, дължими от държави членки на наднационални организации);
  - б) текущите трансфери, които сектор „Държавно управление“ получава от посочените в буква а) институции или организации. Текущите трансфери, които институциите на Европейския съюз правят пряко в полза на резидентни пазарни производители, се записват като субсидии, плащани от сектор „Останал свят“;
  - в) текущите трансфери между държавни управления в брой (напр. плащания, предназначени за финансиране на бюджетните дефицити на чужди държави или отвъдморски територии) или в натура (напр. насрещния запис на дарения на храни, военно оборудване и спешна помощ при природни бедствия под формата на храни, облекло, лекарства и други);
  - г) работната заплата, плащана от дадено държавно управление, институция на Европейския съюз или международна организация в полза на съветници или експерти, оказващи техническа помощ на развиващи се държави.

Текущите трансфери в рамките на международното сътрудничество включват трансферите между сектор „Държавно управление“ и разположените в държавата международни организации, тъй като международните организации не се разглеждат като резидентни институционални единици за държавите, в които са разположени.

- 4.123 Момент на отчитане: моментът, който действащите разпоредби определят за извършване на трансферите — в случая на задължителните трансфери, или моментът на извършване на трансферите — при доброволните трансфери.
- 4.124 Текущите трансфери в рамките на международното сътрудничество се записват като:
- а) видове използване и ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на сектор „Държавно управление“;
  - б) видове използване и ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

▼ B**Различни текущи трансфери (D.75)****Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата (D.751)**

4.125 *Определение:* текущите трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата, включват всички доброволни вноски (различни от наследствата от завещания), вноски за членство и финансово подпомагане, които нетърговските организации, обслужващи домакинствата, получават от домакинствата (включително нерезидентните домакинства) и в по-малка степен от други единици.

4.126 Текущите трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата, включват следните елементи:

а) редовните вноски, плащани от домакинствата на профсъюзи и политически, спортни, културни, религиозни и подобни организации, класифицирани в сектор на нетърговските организации, обслужващи домакинствата;

б) доброволните вноски (различни от наследствата от завещания) от домакинства, корпоративни предприятия и сектор „Останал свят“ в полза на нетърговски организации, обслужващи домакинствата, включително трансферите в натура под формата на дарения на храни, облекло, одеяла, лекарства и други с цел благотворителност за разпределянето им към резидентни и нерезидентни домакинства. Този подход се прилага за потребителските стоки, тъй като трансферите на големи дарения (ценности, разглеждани като нефинансови активи) се записват като други капиталови трансфери (D.99) (вж. точка 4.165, буква д).

Даренията на нежелани или използвани изделия от домакинствата не се записват като трансфери;

в) помощите и субсидиите от сектор „Държавно управление“, различни от трансферите, извършвани с конкретната цел да се финансират капиталови разходи, които се посочват като инвестиционни субсидии.

В текущите трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата, не се включват плащанията на членски задължения или вноски за пазарни нетърговски организации, обслужващи бизнеса, като търговски палати или търговски сдружения, които се разглеждат като плащания за предоставени услуги.

4.127 Момент на отчитане: текущите трансфери към нетърговски организации, обслужващи домакинствата, се записват в момента на извършването им.

4.128 Текущите трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата, се записват като:

а) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на извършващите вноските сектори;

б) видове използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери;

в) видове ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на сектора на нетърговските организации, обслужващи домакинствата.

Текущи трансфери между домакинствата (D.752)

4.129 *Определение:* текущите трансфери между домакинствата (D.752) се състоят от всички текущи трансфери в брой или в натура, извършвани или получавани от резидентни домакинства към или от други резидентни или нерезидентни домакинства. По-специално те включват паричните преводи от емигранти или работници, постоянно установили се зад граница (или работещи в чужбина за срок от една година или по-дълго), за членове на тяхното семейство, които живеят в държавата, от която произхождат, или от родители за децата им, живеещи на друго място.

▼ B

- 4.130 Момент на отчитане: текущите трансфери между домакинствата се записват в момента на извършване на трансфера.
- 4.131 Текущите трансфери между домакинствата се записват като:
- а) видове използване и ресурси в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на домакинствата;
  - б) видове използване и ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

Други различни текущи трансфери (D.759)*Глоби и санкции*

- 4.132 *Определение:* глобите и санкциите, налагани на институционални единици от съдилища или от квазисъдебни органи, се разглеждат като други различни текущи трансфери (D.759).
- 4.133 Следните елементи не се включват в другите различни текущи трансфери (D.759):
- а) глобите и санкциите, налагани от страна на данъчните органи за неплащане или просрочено плащане на данъци, които не могат да се разграничат от самите данъци и остават класифицирани като данъци;
  - б) плащанията на такси за получаването на лицензи, като тези плащания са или данъци, или плащания за услуги, предоставяни от единици на държавното управление.
- 4.134 Момент на отчитане: глобите и санкциите се записват в момента на възникване на задълженията.

Лотарии и хазарт

- 4.135 *Определение:* сумите, плащани за лотарийни билети или като залози, се състоят от два елемента: плащането на такса за услуга в полза на единицата, организираща лотарията или хазартната игра, и остатъчен текущ трансфер, който се изплаща на спечелилите.

Таксата за услугата може да е значителна и да покрива данъците върху производството на хазартни услуги. В системата трансферите се разглеждат като осъществяващи се пряко между участниците в лотарията или хазартната игра, т.е. между домакинствата. Когато участват нерезидентни домакинства, може да възникнат значителни нетни трансфери между сектор „Домакинства“ и сектор „Останал свят“.

Момент на отчитане: остатъчните текущи трансфери се записват в момента на извършването им.

Плащания на компенсации

- 4.136 *Определение:* плащанията на компенсации се състоят от текущите трансфери, плащани от институционални единици на други институционални единици като компенсация за нараняване на лица или увреждане на имущество, с изключение на плащанията на обезщетения по общо застраховане. Плащанията на компенсации са присъдени от съд задължителни плащания или доброволни плащания по извънсъдебни споразумения. Тази позиция обхваща доброволните плащания, извършвани от единици на държавно управление или нетърговски организации, обслужващи домакинствата, като компенсации за наранявания или щети, причинени от природни бедствия, различни от класифицираните като капиталови трансфери.
- 4.137 Момент на отчитане: плащанията на компенсации се записват при извършването им (за доброволните плащания) или когато стават дължими (за задължителните плащания).
- 4.138 Други форми на други различни текущи трансфери:
- а) текущите трансфери от нетърговски организации, обслужващи домакинствата, към сектор „Държавно управление“, които не са данъци;

▼ B

- б) плащанията от сектор „Държавно управление“ към държавни предприятия, класифицирани като нефинансови корпоративни предприятия и квазикорпорации, които са предназначени за покриването на необичайни пенсионни разходи;
  - в) стипендиите и наградите за пътуване, плащани на резидентни или нерезидентни домакинства от сектор „Държавно управление“ или нетърговски организации, обслужващи домакинствата;
  - г) премиалните плащания върху спестяванията, периодично предоставяни от сектор „Държавно управление“ на домакинствата с цел поощряване на последните за спестяванията им през периода;
  - д) възстановяванията на разходите към домакинствата, извършени от тяхно име от организации за социално подпомагане;
  - е) текущите трансфери от нетърговски организации, обслужващи домакинствата, към сектор „Останал свят“;
  - ж) спонсорирането от корпоративни предприятия, ако тези плащания не могат да се разглеждат като покупки на рекламни или други услуги (например трансфери за благородна кауза или стипендии);
  - з) текущите трансфери от сектор „Държавно управление“ към домакинствата в качеството им на потребители, ако не се записват като социални плащания;
  - и) насрещният трансфер от централната банка към ПФИ (парично-финансови институции) (S.122 и S.125) за покриване на междинното потребление от непряко разпределената част от продукцията на централната банка (вж. глава 14 „Косвено измерени услуги на финансовите посредници“).
- 4.139 Момент на отчитане: трансферите, изброени в точка 4.138, се записват при извършването им, с изключение на трансферите от или към сектор „Държавно управление“, които се записват в момента, в който станат дължими.

Другите различни текущи трансфери се записват като:

- а) видове ресурси и използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на всички сектори;
- б) видове ресурси и използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД (D.76)

- 4.140 *Определение:* третият и четвъртият вид собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД (D.76) са текущи трансфери, плащани от сектор „Държавно управление“ на всяка държава членка на институциите на Европейския съюз.

Третият вид собствен ресурс на ЕС на база ДДС (D.761) и четвъртият вид собствен ресурс на ЕС на база БНД (D.762) са вноски в бюджета на институциите на Съюза. Размерът на вноската на всяка държава членка се основава на размерите на нейната ДДС основа и нейния БНД.

Позиция D.76 включва също различни неданъчни вноски на държавното управление за институциите на Европейския съюз (D.763).

Момент на отчитане: третият и четвъртият вид собствени ресурси на база ДДС и БНД се записват, когато станат дължими за плащане.

▼B

Третият и четвъртият вид собствени ресурси на база ДДС и БНД се записват като:

- а) видове използване в сметка „Вторично разпределение на дохода“ на сектор „Държавно управление“;
- б) видове ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери.

КОРЕКЦИЯ ЗА ИЗМЕНЕНИЕТО НА ПЕНСИОННИТЕ ПРАВА (D.8)

4.141 *Определение:* корекцията за изменението на пенсионните права (D.8) представлява необходимата корекция, за да може в спестяванията на домакинствата да се покаже изменението на пенсионните права, по отношение на които домакинствата имат безспорна претенция. Изменението на пенсионните права се получава от вноските и плащанията, записани в сметка „Вторично разпределение на дохода“.

4.142 Тъй като във финансовите сметки и балансите на системата домакинствата се разглеждат като притежаващи пенсионните права, е необходима коригираща позиция, за да се гарантира, че всяко превишение на пенсионни вноски над пенсионните приходи няма да засегне спестяванията на домакинствата.

С цел да се неутрализира този ефект, корекция, равна на:

общата стойност на фактическите и условните осигурителни вноски по отношение на дължимите към пенсионните схеми пенсии, по отношение на които домакинствата имат безспорна претенция

плюс общата стойност на добавките към вноските, дължими от дохода от собственост за разпределяне на бенефициерите на пенсионни схеми

минус общата стойност на добавките към вноските, дължими от дохода от собственост за разпределяне на бенефициерите на пенсионни схеми

минус общата стойност на пенсиите, изплатени като социалноосигурителни плащания от пенсионни схеми

се добавя към разполагаемия доход, или коригирания разполагаем доход на домакинствата в сметка „Използване на дохода“, преди да се получи спестяването.

По този начин спестяванията на домакинствата са същите, каквито биха били, ако пенсионните вноски и пенсионните приходи не са записани като текущи трансфери в сметка „Вторично разпределение на дохода“. Тази коригираща позиция е необходима, за да се съгласуват спестяванията на домакинствата с изменението на техните пенсионни права, записано във финансовата сметка на системата. Необходими са, разбира се, обратни корекции в сметка „Използване на дохода“ на отговорните за изплащането на пенсиите единици.

4.143 Момент на записване: корекцията се записва в съответствие с момента на реализиране на потоците, които я съставляват.

4.144 Корекцията за изменението на пенсионните права се записва като:

- а) видове използване в сметка „Използване на дохода“ на секторите, в които са класифицирани отговорните за изплащането на пенсиите единици;
- б) видове използване във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни институции);
- в) видове ресурси в сметка „Използване на дохода“ на сектор „Домакинства“;

▼B

г) видове ресурси във външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери (в случая на нерезидентни домакинства).

КАПИТАЛОВИ ТРАНСФЕРИ (D.9)

4.145 *Определение:* за капиталовите трансфери е необходимо да е налице придобиване или отписване на актив или активи от поне една от страните по дадена операция. Без оглед на това дали са в брой или в натура, те водят до съизмеримо изменение на финансовите или нефинансовите активи, посочени в балансите на едната или на двете страни по операцията.

4.146 Капиталовият трансфер в натура се състои от прехвърляне на собствеността върху даден актив (различен от запаси или суми в брой) или анулиране на пасив от страна на кредитор без извършването на насрещна операция.

Капиталовият трансфер в брой се състои от трансфер на пари в брой, които първата страна е получила от отписването на актив или активи (различни от запаси) или за който се очаква или изисква от втората страна да бъде използван за придобиване на актив или активи (различни от запаси). Втората страна, получателят, е задължена да използва сумата в брой за придобиване на актив или активи, което е условие за извършване на трансфера.

Трансферната стойност на даден нефинансов актив се определя според изчислената цена, на която новият или използваният актив би могъл да бъде продаден на пазара, като се прибавят всички транспортни, монтажни или други извършени от предоставящата страна разходи за прехвърляне на собствеността, но без да се включват извършените от приемащата страна разходи от същия вид. Трансферите на финансови активи се оценяват по същия начин като другите придобивания или отписвания на финансови активи или пасиви.

4.147 Капиталовите трансфери включват данъците върху капитала (D.91), инвестиционните субсидии (D.92) и другите капиталови трансфери (D.99).

Данъци върху капитала (D.91)

4.148 *Определение:* данъците върху капитала (D.91) се състоят от данъците, налагани на неравномерни и не особено чести интервали от време върху стойността на активите или нетната стойност, собственост на институционални единици, или върху стойността на активи, прехвърляни между институционални единици във връзка със завещания, дарения между лица или други трансфери.

4.149 Данъците върху капитала (D.91) включват:

- а) данъците върху капиталовите трансфери: данъци върху наследството, такси при смърт и данъци върху дарения между лица, които се налагат върху капитала на бенефициерите. Данъците върху продажбата на активи не се включват;
- б) капиталови налози: еднократни и изключителни данъци върху активи или нетна стойност, собственост на институционални единици. Те включват данъци върху подобрения на недвижими имоти, т.е. данъци върху увеличението на стойността на селскостопанска земя, дължащо се на разрешение за благоустройство на земята за търговски или жилищни цели.

Данъците върху капиталовите печалби не се записват като данъци върху капитала, а като текущи данъци върху дохода, имуществото и други.

▼ B

- 4.150 Записваните в сметките данъци се получават от два източника: суми, подкрепени с оценки и декларации, или парични постъпления.
- а) В случай че се използват оценки и декларации, сумите се коригират посредством коефициент, отразяващ оценените и декларирани, но несъбрани суми. Алтернативен подход е за съответните сектори да се запише капиталов трансфер, равен на същата корекция. Коефициентите се определят въз основа на минали наблюдения и настоящи очаквания по отношение на оценените и декларирани, но несъбрани суми. Те са специфични за различните видове данъци;
- б) Ако се използват парични постъпления, същите се коригират по отношение на времето, така че да се отнасят към момента на извършване на дейността, пораждаща данъчното задължение, или ако този момент е неизвестен — към момента на определяне на сумата на данъка. Тази корекция се основава на средната продължителност на периода между момента на извършване на дейността (или на определяне на сумата на данъка) и този на паричното данъчно постъпление.
- 4.151 Данъците върху капитала се записват като:
- а) изменения на пасивите и нетната стойност (–) в капиталовата сметка на секторите, в които са класифицирани данъкоплатците;
- б) изменения на пасивите и нетната стойност (+) в капиталовата сметка на сектор „Държавно управление“;
- в) изменения на пасивите и нетната стойност в капиталовата сметка на сектор „Останал свят“.

Инвестиционни субсидии (D.92)

- 4.152 *Определение:* инвестиционните субсидии (D.92) се състоят от капиталови трансфери в брой или в натура, извършвани от сектор „Държавно управление“ или от сектор „Останал свят“ към други резидентни или нерезидентни институционални единици, за финансиране изцяло или частично на разходите им за придобиване на дълготрайни активи.
- Извършваните от сектор „Останал свят“ инвестиционни субсидии включват плащанията пряко от институциите на Европейския съюз субсидии (напр. трансферите от Европейския фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ) и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР).
- 4.153 Инвестиционните субсидии в натура се състоят от трансфери на транспортно оборудване, машини и друго оборудване от държавните управления към други резидентни или нерезидентни единици, както и пряко предоставяне на сгради или други конструкции на резидентни или нерезидентни единици.
- 4.154 Стойността на капиталотообразуването, извършвано от сектор „Държавно управление“ в полза на други сектори на икономиката, се записва като инвестиционни субсидии винаги когато бенефициерът може да се определи и става собственик на капитала. В тези случаи капиталотообразуването се записва като изменение на активите в капиталовата сметка на бенефициера и се финансира с инвестиционна субсидия, която се записва като изменение на пасивите и нетната стойност в същата сметка.
- 4.155 Инвестиционните субсидии (D.92) включват както еднократните плащания, предназначени за финансиране на капиталотообразуване през същия период, така и плащания под формата на вноски за капиталотообразуване, извършено през по-ранен период. Частта от извършваните от сектор „Държавно управление“ годишни плащания за предприятия, която представлява амортизацията на дългове на предприятията, поети за целите на проекти на държавното управление за капиталотообразуване, се разглежда като инвестиционни субсидии.

▼B

- 4.156 Предоставяните от сектор „Държавно управление“ субсидии за лихвени облекчения не се включват в инвестиционните субсидии. Поемането от публични органи на част от начислените лихви е текуща разпределителна операция. Въпреки това, когато субсидията има двойната цел да се финансира амортизация на поет дълг и плащането на лихвата по зетия капитал и когато не е възможно тези два елемента да бъдат отделени, цялата субсидия се отразява в сметките като инвестиционна субсидия.
- 4.157 Инвестиционните субсидии за нефинансовите корпоративни предприятия и квазикорпорации включват, освен субсидиите за частни предприятия, капиталови субсидии за държавни предприятия, признати за институционални единици, при положение че подразделението на държавното управление, което предоставя субсидията, не запазва претенция към държавното предприятие.
- 4.158 Инвестиционните субсидии към сектора на домакинствата включват субсидии за оборудване и модернизация в полза на предприятия, различни от корпоративни предприятия или квазикорпорации, както и субсидии за домакинствата за строителство, закупуване и подобрене на жилища.
- 4.159 Инвестиционните субсидии към сектор „Държавно управление“ включват плащанията (с изключение на субсидиите за лихвени облекчения) за подсекторите на сектор „Държавно управление“ с цел финансиране на капиталобразуването. Инвестиционните субсидии в рамките на сектор „Държавно управление“ са вътрешни за сектор „Държавно управление“ потоци и не се показват в консолидирана сметка за сектора като цяло. Примери за инвестиционни субсидии в рамките на сектор „Държавно управление“ са трансферите от подсектор „Централно държавно управление“ към подсектор „Местно държавно управление“ с конкретната цел да се финансира бруто образуването на основен капитал. Трансферите с различни неопределени цели се записват като текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“, дори да се използват за покриване на разходите за капиталобразуване.
- 4.160 Инвестиционните субсидии от сектор „Държавно управление“ и от сектор „Останал свят“ към нетърговски организации се разграничават от текущите трансфери към нетърговски организации, като се използват посочените в точка 4.159 критерии.
- 4.161 Инвестиционните субсидии към сектор „Останал свят“ се ограничават до трансферите с конкретно предназначение финансиране на капиталобразуване от нерезидентни единици. Те включват например безвъзмездни трансфери за строителството на мостове, пътища, фабрики, болници или училища в развиващите се държави или за строителството на сгради за международни организации. Те могат да се състоят от плащания на вноски за определен период, както и еднократни плащания. Тази позиция покрива също така предоставянето на дълготрайни средства за производство безплатно или на намалена цена.
- 4.162 Момент на записване: инвестиционните субсидии в брой се записват в момента, в който стават дължими. Инвестиционните субсидии в натура се записват при прехвърлянето на собствеността върху актива.
- 4.163 Инвестиционните субсидии се записват като:
- а) изменения на пасивите и нетната стойност (-) в капиталовата сметка на сектор „Държавно управление“;
  - б) изменения на пасивите и нетната стойност (+) в капиталовата сметка на получаващите субсидиите сектори;
  - в) изменения на пасивите и нетната стойност в капиталовата сметка на сектор „Останал свят“.

▼B

Други капиталови трансфери (D.99)

- 4.164 *Определение:* другите капиталови трансфери (D.99) включват трансферите, различни от инвестиционни субсидии и данъци върху капитала, които сами по себе си не преразпределят доход, но преразпределят спестявания или богатство между различни сектори или подсектори на икономиката или сектор „Останал свят“. Те могат да се извършват в брой или в натура (случаите на поемане или анулиране на дълг) и представляват доброволни трансфери на богатство.
- 4.165 Другите капиталови трансфери (D.99) включват следните операции:
- a) плащанията от сектор „Държавно управление“ или от сектор „Останал свят“ в полза на собствениците на средства за производство, които са унищожени или увредени при военни действия, други политически събития или природни бедствия (наводнения и други);
  - б) трансферите от сектор „Държавно управление“ в полза на нефинансови корпоративни предприятия и квазикорпорации за покриване на загуби, натрупани в продължение на няколко финансови години, или извънредни загуби по причини извън контрола на предприятието (дори в случай на капиталова инжекция);
  - в) трансферите между подсекторите на сектор „Държавно управление“, предназначени за покриване на неочаквани разходи или натрупани дефицити. Тези трансфери между подсекторите на сектор „Държавно управление“ са потоци в рамките на сектор „Държавно управление“ и не се показват в консолидирана сметка за сектора като цяло;
  - г) еднократните премиални плащания върху спестявания, предоставяни от сектор „Държавно управление“ на домакинствата като поощряване за спестяванията им, направени в период от няколко години;
  - д) наследствата, големите дарения между лица и даренията между принадлежащи на различни сектори единици, включително наследствата или големите дарения за нетърговски организации. Примери за дарения за нетърговски организации са даренията за университети за покриване на разходите за построяване на нови общежития, библиотеки, лаборатории и други;
  - е) насрещната операция на анулирането на дългове по споразумение между институционални единици от различни сектори или подсектори (например отписването от страна на държавното управление на дълг на чужда държава към него; плащанията в изпълнение на гаранции, които освобождават длъжниците в неизпълнение от задълженията им) — с изключение на конкретния случай на данъци и осигурителни вноски, дължими на сектор „Държавно управление“ (вж. буква й). Такива анулирания по взаимно съгласие се разглеждат като капиталов трансфер от кредитора към длъжника, равен на стойността на неуредения дълг към момента на анулиране на последния. По подобна логика насрещната операция по поемането на дълг и по други подобни операции (задействането на гаранции, свързани с нестандартни гаранционни схеми, или разсрочването на дълг, при което част от дълга се погасява или прехвърля) е друг вид капиталов трансфер. Тук не се включват обаче следните елементи:
    - 1) анулирането на финансови претенции към квазикорпорации и поемането на пасиви на квазикорпорации от собственика на съответната квазикорпорация. Този случай се разглежда като операция със собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.5);
    - 2) анулирането и поемането от страна на държавно управление на дълг на държавно корпоративно предприятие, което престава да се разглежда като институционална единица в системата. Този случай се записва в сметката „Други изменения в обема на активите“ (K.5);

▼ B

- 3) анулирането и поемането от страна на държавно управление на дълг на държавно корпоративно предприятие като част от текущ процес на приватизация, който трябва да приключи в кратък срок. Този случай се разглежда като операция със собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.5).

Отписването на дълг не е операция между институционални единици и поради това не се записва нито в капиталовата, нито във финансовата сметка. Ако кредиторът вземе решение за такова отписване, то се записва в сметките на кредитора и на длъжника „Други изменения в обема на активите“. Провизиите за лоши дългове се разглеждат като счетоводни записи, които са вътрешни за институционалната производствена единица и не се записват, освен в случая на очаквани загуби по необслужвани заеми, които се записват в балансите като поясняващи позиции. Едностранният отказ за плащане на дълг от страна на длъжника също не е операция и не се записва;

- ж) тази част от реализираните капиталови печалби (или загуби), която се преразпределя за друг сектор, като например капиталовите печалби, преразпределяни от застрахователни дружества за домакинства. При все това насрещните операции на извършените непряко (например чрез холдингово дружество) трансфери към сектор „Държавно управление“ на постъпленията от приватизация се записват като финансови операции със собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.5) и нямат никакво въздействие върху равнището на нето предоставените/нето получените заеми на сектор „Държавно управление“;
- з) плащанията на големи суми като компенсации за щети или наранявания, които не са покрити от застрахователни полици (с изключение на описаните в буква а) плащания от сектор „Държавно управление“ или от сектор „Останал свят“). Плащанията се правят по силата на съдебни решения или се уреждат по извънсъдебен ред. Примери за това са плащания на компенсация за щети, причинени от големи експлозии, нефтени разливи, странични ефекти от лекарства и др.;
- и) извънредните плащания за фондове за социално осигуряване, извършвани от работодателите (включително държавно управление) или от държавно управление (като част от социалната му функция), доколкото тези плащания са предназначени за увеличаване на актюерските резерви на тези фондове. Съпътстващата корекция от фондовете за социално осигуряване в полза на домакинствата също се записва като други капиталови трансфери (D.99);
- й) когато дължимите към сектор „Държавно управление“ данъци и осигурителни вноски се записват въз основа на оценки и декларации, частта, която е малко вероятно да бъде събрана, се неутрализира през същия отчетен период. Това се извършва чрез запис на „Друг капиталов трансфер“ (D.99) в подсметка D.995 между сектор „Държавно управление“ и съответните сектори. Този поток по D.995 се подразделя в съответствие с кодирането на съответните данъци и осигурителни вноски;
- к) уреждането на застраховки непосредствено след катастрофа: след катастрофа общата стойност на свързаните с нея искове по данни от застрахователния сектор се записва като капиталов трансфер от застрахователните дружества в полза на притежателите на полици. Когато застрахователният сектор не може да предостави информация за свързаните с катастрофата искове, тези искове се оценяват като разликата между действителните искове и коригираните искове през периода на катастрофата;
- л) създадените от общността активи, отговорността за поддържането на които впоследствие се поема от държавно управление.

▼ **B**

- 4.166 Моментът на записване се определя по следния начин:
- а) другите капиталови трансфери в брой се записват в момента, в който плащането става дължимо;
  - б) другите капиталови трансфери в натура се записват в момента на прехвърляне на собствеността върху актива или анулиране на пасива от кредитора.
- 4.167 Другите капиталови трансфери се посочват като изменения на пасивите и нетната стойност в капиталовата сметка на съответните сектори и на сектор „Останал свят“.

ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ НА НАЕТИТЕ ЛИЦА (ОАНЛ)

- 4.168 Особена форма на доход в натура е практиката работодател да предоставя на наето лице опцията за закупуване на акции (дялове) на определена цена на определена бъдеща дата. ОАНЛ е подобна на финансов дериват и наетото лице може да реши да не упражни правото по опцията, поради това че цената на акцията вече е по-ниска от цената, на която може да упражни това право, или поради това, че е напуснало съответния работодател и това е довело до погасяване на правото му.
- 4.169 Обикновено работодателят информира наетото лице за решението си да предложи опция върху акции на определена цена (цена на упражняване) след определен период при определени условия (например наетото лице да запази статуса си на такова в предприятието или в зависимост от финансовите резултати на предприятието). Моментът на записване в национални сметки на опция върху акции на наетите лица трябва да се определи внимателно. „Датата на предоставяне“ е датата на предлагане на опцията на наетото лице, „датата на придобиване на права“ е възможно най-ранната дата, на която правото по опцията може да бъде упражнено, а „датата на упражняване“ е датата на фактическото упражняване на правото по опцията (или изтичане на периода на упражняване).
- 4.170 В съответствие със счетоводните препоръки на Съвета по международни счетоводни стандарти (СМСС) предприятията изчисляват справедлива стойност за опциите към датата на предоставяне, като умножават цената на упражняване на акциите към този момент по броя на опциите, правото по които се очаква да бъде упражнено на датата на придобиване на права, разделени на броя на годините, които се очаква наетото лице да отработи до датата на придобиване на права.
- 4.171 В ЕСС, ако не е налице нито ясно определима пазарна цена, нито извършена от съответното корпоративно предприятие оценка в съответствие с представените по-горе препоръки, оценката на опциите може да се извърши по модел за оценяване на опции върху акции. Моделите от този вид целят да обхванат два фактора, влияещи върху стойността на опцията. Първият фактор е очакваната сума, с която пазарната цена на въпросната акция ще надвиши цената на упражняване към датата на придобиване на права. Вторият фактор отразява очакването, че цената ще продължи да се повишава в периода между датата на придобиване на права и датата на упражняване.
- 4.172 Преди правото по опцията да бъде упражнено, договореността между работодателя и наетото лице има характер на финансов дериват и се отразява като такъв във финансовите сметки и на двете страни.
- 4.173 Към датата на предоставяне трябва да се извърши оценка на стойността на ОАНЛ. Тази стойност по възможност трябва да се разглежда като част от компенсацията на наетите лица, разпределена за периода между датата на предоставяне и датата на придобиване на права. Ако това не е възможно, стойността на опцията трябва да се запише към датата на придобиване на права.

▼ B

- 4.174 Административните разходи, свързани с ОАНЛ, са за сметка на работодателя и се разглеждат като част от междинното потребление, както всички други административни функции, свързани с компенсацията на наетите лица.
- 4.175 Въпреки че стойността на опцията върху акции се разглежда като доход, не е налице доход от инвестиции, свързан с ОАНЛ.
- 4.176 Във финансовата сметка придобиването на ОАНЛ от домакинствата е равно на съответната част от компенсацията на наетите лица, а за работодателя се записва равен по размер пасив.
- 4.177 По принцип всяко изменение на стойността между датата на предоставяне и датата на придобиване на права трябва да се разглежда като част от компенсацията на наетите лица, докато всяко изменение на стойността между датата на придобиване на права и датата на упражняване не се разглежда като компенсация на наетите лица, а като холдингова печалба или загуба. На практика е много малко вероятно оценките на разходите за ОАНЛ на работодателите да бъдат преразгледани в периода между датата на предоставяне и датата на упражняване. Поради това по практически съображения целият размер на увеличението в периода между датата на предоставяне и датата на упражняване се разглежда като холдингова печалба или загуба. Увеличението на цената на акцията над цената на упражняване представлява холдингова печалба за наетото лице и холдингова загуба за работодателя, и обратно.
- 4.178 При упражняване на правото по ОАНЛ съответният запис в баланса се премахва и се заменя със стойността на придобитите акции (дялове). Тази промяна на класификацията се извършва чрез операции във финансовата сметка, а не чрез сметката „Други изменения в обема на активите“.

ГЛАВА 5

ФИНАНСОВИ ОПЕРАЦИИ

- 5.01 *Определение:* финансовите операции (F) са операции с финансови активи (AF) и пасиви между резидентни институционални единици и между тях и нерезидентни институционални единици.
- 5.02 Финансовата операция между институционални единици представлява едновременно създаване или ликвидиране на финансов актив и на насрещен пасив или промяна в собствеността на финансовия актив, или поемане на пасив.

ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ФИНАНСОВИТЕ ОПЕРАЦИИ**Финансови активи, финансови претенции и пасиви**

- 5.03 *Определение:* финансовите активи се състоят от всички финансови претенции, собствен капитал и компонента от монетарното злато в златни кюлчета.
- 5.04 Финансовите активи служат за съхраняване на стойност, представляваща полза или поредица от ползи за икономическия собственик от притежаването или използването на активите през определен период от време. Те са начин за пренос на стойности от един отчетен период към друг. Ползите се реализират посредством плащания, които обикновено са валута (AF.21) и прехвърляеми депозити (AF.22).
- 5.05 *Определение:* финансовата претенция представлява правото на кредитора да получи плащане или поредица от плащания от длъжника.

Финансовите претенции са финансови активи, които имат съответните пасиви. Собственият капитал и акциите/дяловите единици в инвестиционни фондове (AF.5) се разглеждат като финансов актив със съответен пасив, въпреки че претенцията на притежателя срещу корпоративното предприятие не е фиксирана сума.

- 5.06 *Определение:* пасивите се образуват, когато длъжникът е задължен да направи плащане или поредица от плащания към кредитора.
- 5.07 Компонентът от монетарното злато в златни кюлчета, държан от органите на паричната политика като резервен актив, се разглежда като финансов актив, дори ако притежателят няма претенции срещу други определени единици. Не съответства пасив на златните кюлчета.

Условни активи и условни пасиви

- 5.08 *Определение:* условните активи и условните пасиви са договорености, съгласно които едната страна е задължена да извърши плащане или поредица от плащания към другата единица единствено при настъпването на определени специфични условия.

Тъй като те не пораждаат безусловни задължения, условните активи и условните пасиви не се считат за финансови активи и пасиви.

- 5.09 Условните активи и условните пасиви включват:
- a) еднократни гаранции за плащане от трети страни, тъй като плащането се изисква единствено ако длъжникът изпадне в неизпълнение;
  - б) предоставяне на гаранция по поети задължения за заем, че средствата ще бъдат предоставени на разположение, като финансов актив не съществува до действителното превеждане на средствата;
  - в) акредитиви, които представляват обещания за извършване на плащане, при условие че бъдат представени определени документи, посочени в договор;

▼B

- г) кредитни линии, които представляват обещания за отпускане на заеми на определен клиент до определен размер;
- д) кредитни сделки, свързани с емитирането на ценни книжа (NIF), предоставящи гаранция, че евентуалният длъжник ще може да продаде краткосрочните дългови ценни книжа (краткосрочни облигации), а банката, която емитира инструмента, ще поеме всички облигации, които не са продадени на пазара, или ще предостави еквиваленти аванси; както и
- е) пенсионни права по финансово необезпечени държавни пенсионни схеми на работодателите с предварително определен размер на пенсията или пенсионни фондове за социална сигурност. Тези пенсионни права се записват в допълнителната таблица за начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване, а не в основните сметки.

5.10 Условните активи и условните пасиви не включват:

- а) резервите на застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6);
- б) финансови деривати (AF.7), при които самите договорености имат пазарна стойност, защото са търгуеми или могат да бъдат компенсирани на пазара.

5.11 Въпреки че условните активи и условните пасиви не се записват в сметките, те са важни за политиката и анализа и за тях трябва да се събира информация, която да се представя като допълнителни данни. Въпреки че може да се окаже, че за условните активи и условните пасиви не са дължими никакви, високите стойности на условните позиции може да сочат нежелателно равнище на риск от страна на единиците, които ги предлагат.

Клетка 5.1 — Третиране на гаранциите в системата

B5.1.1. *Определение:* гаранциите представляват договорености, съгласно които гарантът се задължава пред заемодателя, че ако заемополучателят изпадне в неизпълнение, гарантът ще възстанови загубата, която заемодателят в противен случай би претърпял.

Често за предоставянето на гаранция се плаща такса.

B5.1.2. Разграничават се три различни вида гаранции. Те се прилагат единствено за предоставени гаранции в случай на финансови активи. Не се предлага специално третиране за гаранции под формата на гаранции от производители или други форми на гаранции. Трите вида гаранции са:

- а) гаранции, предоставени чрез деривативен финансов инструмент, като суап за кредитно неизпълнение. Тези финансови деривати се основават на риска от неизпълнение на референтни финансови активи и не са свързани с отделни заеми или дългови ценни книжа;
- б) стандартните гаранции се емитират в голям брой, обикновено за относително малки суми. Примери за това са кредитните гаранции върху износа или гаранциите за студентски заеми. Въпреки че степента на вероятност някоя стандартна гаранция да бъде предявена е несигурна, фактът, че има множество подобни гаранции, означава, че може да бъде направена надеждна прогноза за броя на предявяванията по гаранцията. Стандартните гаранции се третират като създаващи финансови активи, а не като условни активи;
- в) еднократни гаранции, при които поради липса на база за сравнение не е възможно свързаният риск да бъде изчислен с някаква степен на точност. Предоставянето на еднократна гаранция се счита за условен актив или условен пасив и не се записва като финансов актив или пасив.

▼B**Категории финансови активи и пасиви**

- 5.12 Разграничават се осем категории финансови активи:
- AF.1 монетарно злато и специални права на тираж (СПТ);
  - AF.2 валута и депозити;
  - AF.3 дългови ценни книжа;
  - AF.4 заеми;
  - AF.5 собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове;
  - AF.6 застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми;
  - AF.7 финансови деривати и опции върху акции на наетите лица;
  - AF.8 други сметки за получаване/плащане.
- 5.13 Всеки финансов актив има насрещен пасив, с изключение на компонента от монетарното злато в златни кюлчета, държан от органите на паричната политика като резервен актив, класифициран в категорията монетарно злато и специални права на тираж (F.1). С това изключение се разграничават осем категории пасиви, съответстващи на категориите на насрещните финансови активи.
- 5.14 Класификацията на финансовите операции съответства на класификацията на финансовите активи и пасиви. Разграничават се осем категории финансови операции, свързани с:
- F.1 монетарно злато и специални права на тираж (СПТ);
  - F.2 валута и депозити;
  - F.3 дългови ценни книжа;
  - F.4 заеми;
  - F.5 собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове;
  - F.6 застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми;
  - F.7 финансови деривати и опции върху акции на наетите лица;
  - F.8 други сметки за получаване/плащане.
- 5.15 Поради симетрията на финансовите претенции и пасивите терминът „инструмент“ се използва по отношение и на двете — аспекта на активите и на пасивите на финансовите операции. Използването му не предполага разширяване на обхвата на финансовите активи и пасиви чрез включване на задбалансови позиции, които понякога се описват като финансови инструменти в паричните и финансовите статистически данни.

Баланси, финансова сметка и други потоци

- 5.16 Притежаваните финансови активи и неуредените пасиви в определен момент се отчитат в баланса. Финансовите операции водят до промени между началния и крайния баланс. Промените между началния и крайния баланс обаче се дължат и на други потоци, които не представляват взаимодействия между институционални единици по силата на взаимно споразумение. Другите потоци, свързани с финансовите активи и пасиви, включват преоценки на финансови активи и пасиви и промени в обема на финансовите активи и пасиви, които не се дължат на финансови операции. Преоценките се отчитат в сметката на преоценката, а промените в обема — в сметка „Други изменения в обема на активите“.
- 5.17 Финансовата сметка е крайната сметка в последователността от сметки за отчитане на операциите. Финансовата сметка няма балансираща позиция, която да се пренася към друга сметка. Балансиращата позиция на финансовата сметка, т.е. нето придобиване на финансови активи минус нето поемане на пасиви, са нето предоставени (+) или нето получени (-) заеми (B.9F).

▼B

- 5.18 Сумата по балансиращата позиция на финансовата сметка на теория е идентична с тази на балансиращата позиция на капиталовата сметка. На практика между тях обикновено има несъответствие, тъй като се изчисляват въз основа на различни статистически данни.

Оценка

- 5.19 Финансовите операции се записват по стойностите на операциите, т.е. стойностите в национална валута, при които финансовите активи и/или пасиви, включени в операцията, са създадени, ликвидирани, обменени или поети между институционалните единици на базата на търговски съображения.
- 5.20 Финансовите операции и техните финансови или нефинансови насрещни операции се записват с една и съща стойност на операцията. Налице са три възможности:
- а) финансовата операция поражда плащане в национална валута: стойността на операцията е равна на размера на обменената сума;
  - б) финансовата операция е операция в чуждестранна валута и насрещната операция не е операция в национална валута: стойността на операцията е равна на сумата в национална валута при прилагане на преобладаващия пазарен обменен курс в деня на плащането; както и
  - в) нито финансовата операция, нито нейната насрещна операция са операции с пари в брой или с други разплащателни средства: стойността на операцията е текущата пазарна стойност на финансовите активи и/или пасиви, включени в нея.
- 5.21 Стойността на операцията се отнася до конкретна финансова операция и нейната насрещна операция. По принцип стойността на операцията трябва да се разграничава от стойността, основаваща се на регистрирана на пазара цена, справедлива пазарна цена или която и да е цена, която е предназначена за изразяване на съвкупността от цени за клас подобни финансови активи и/или пасиви. В случаите обаче, когато насрещната операция на финансова операция е например трансфер, и следователно може да е предприета финансова операция, която не е операция по чисто търговски съображения, стойността на операцията се определя с текущата пазарна стойност на финансовите активи и/или пасиви, включени в нея.
- 5.22 Стойността на операцията не включва такси за обслужване, хонорари, комисиони или други подобни плащания за предоставени услуги при осъществяването на операциите; те трябва да се записват като плащания за услуги. Данъците върху финансовите операции също се изключват и се третираат като данъци върху услуги в рамките на данъците върху продуктите. Когато една финансова операция включва нова емисия пасиви, стойността на операцията е равна на размера на поетия пасив, с изключение на всички предварително платени лихви. По подобен начин, при погасяване на пасив, стойността на операцията както за кредитора, така и за длъжника трябва да съответства на намалението на пасива.

Нетно и брутно записване

- 5.23 *Определение:* нетно записване на финансовите операции означава, че придобиванията на финансови активи се представят без отписването на финансови активи и че натрупаните пасиви се представят без погасяванията на пасиви.

Финансовите операции могат да бъдат представени нето за финансови активи с различни характеристики и с различни длъжници или кредитори, при условие че те са в една и съща категория или подкатегория.

- 5.24 *Определение:* брутно записване на финансовите операции означава, че придобиванията на финансови активи и отписването им се представят отделно, както и натрупването и погасяването на пасиви.

▼ B

Брутното записване на финансовите операции показва същия размер на нето предоставени и нето получени заеми, както ако финансовите операции са били записани нетно.

Финансовите операции се записват брутно в случаи на подробни анализи на финансовите пазари.

Консолидиране

- 5.25 *Определение:* консолидирането във финансовата сметка се отнася до процеса на компенсиране на операции с финансови активи на определена група институционални единици срещу насрещни операции с пасиви на същата група институционални единици.

Консолидирането може да се извършва на равнище „Общо за икономиката“, на равнище институционални сектори и на равнище подсектори. Финансовата сметка за сектор „Останал свят“ е консолидирана по определение, тъй като се записват само операции на нерезидентни институционални единици с резидентни институционални единици.

- 5.26 За различните видове анализ са целесъобразни различни равнища на консолидиране. Консолидирането например на финансовата сметка общо за икономиката откроява финансовите операции на икономиката с нерезидентни институционални единици, тъй като всички финансови операции между резидентни институционални единици се нетират при консолидиране. Консолидирането на сектори позволява проследяването на общите финансови операции между секторите с нето предоставяне на заеми и тези с нето получаване на заеми. Консолидирането на равнище подсектор за финансовите предприятия може да осигури много повече подробности за финансовото посредничество и да позволи например идентифицирането на операциите на парично-финансовите институции с други финансови предприятия, както и с други резидентни сектори и с нерезидентни институционални единици. Друга област, в която консолидирането може да даде полезна информация на равнището на подсекторите, е в сектор „Държавно управление“, тъй като операциите между различните подсектори на сектор „Държавно управление“ не се отстраняват.
- 5.27 По правило счетоводните записи в ЕСС 2010 не са консолидирани, тъй като консолидираната финансова сметка изисква информация за насрещното обединение от институционални единици. Това изисква данни за финансовата операция на база „от кого на кого“. Например съставянето на консолидирани пасиви на сектор „Държавно управление“ изисква да се направи разграничение между притежателите на пасиви на сектор „Държавно управление“, между сектор „Държавно управление“ и други институционални единици.

Нетиране

- 5.28 *Определение:* нетирането е консолидиране на равнището на единична институционална единица, чрез което счетоводните записи от двете страни на сметката за една и съща операция се компенсират. Нетирането следва да се избягва, освен в случаите, когато липсват изходни данни.
- 5.29 Могат да бъдат разграничени различни степени на нетиране, като операциите с пасиви се изваждат от операциите с финансови активи за същата категория или подкатегория финансови активи.
- 5.30 Когато подразделение на дадена институционална единица закупи облигации, емитирани от друго подразделение, което е част от същата институционална единица, във финансовата сметка на тази единица операцията не се записва като придобиване на претенция от едното подразделение срещу другото. Операцията се записва като изкупуване на пасиви, а не придобиване на консолидиращи активи. Тези финансови инструменти се считат за нетирани. Нетирането следва да се избягва, ако е необходимо финансовият инструмент да се включи както на страната на активите, така и на страната на пасивите, за да се спазва законоустановеното представяне.

▼B

- 5.31 Нетирането може да е неизбежно за операциите на дадена институционална единица с финансови деривати, при които обикновено няма отделни данни за операциите с активи и с пасиви. Целесъобразно е тези операции да се нетират, защото стойността на позицията с финансови деривати може да промени своя знак, т.е. да се трансформира от позиция на актив в позиция на пасив, тъй като стойността на инструмента, „залегал в основата“ на договора за финансовите деривати, се променя по отношение на цената в договора.

Правила за записване на финансовите операции в сметките

- 5.32 Четиристранното записване е отчетна практика, при която всяка операция, включваща две институционални единици, се записва два пъти от всяка единица. Например обменът между две предприятия на стоки срещу пари в брой се записва както в производствената сметка, така и във финансовата сметка на всяка една единица. Четиристранното записване в сметките гарантира симетрия на отчитането от участващите в операцията институционални единици, което осигурява съвместимост в рамките на сметките.
- 5.33 Финансовата операция винаги има насрещна операция. Тази насрещна операция може да бъде друга финансова или нефинансова операция.
- 5.34 Когато дадена операция и нейната насрещна операция са финансови операции и двете, те променят портфейла на финансовите активи и пасиви и могат да променят общите суми както на финансовите активи, така и на финансовите пасиви на институционалните единици, но те не променят нето предоставените/нето получените заеми или нетната стойност.
- 5.35 Насрещната операция на финансова операция може да е нефинансова операция като операция с продукти, разпределителна операция или операция с непроизведени нефинансови активи. Когато насрещната операция на дадена финансова операция не е финансова операция, нето предоставените/ нето получените заеми на институционалните единици ще се променят.

Финансова операция с насрещна операция, която представлява текущ или капиталов трансфер

- 5.36 Насрещната операция на една финансова операция може да бъде трансфер. В този случай финансовата операция включва промяна на собствеността на финансовия актив, или поемането на пасив като дължник (поемане на дълг), или едновременното ликвидиране на финансовия актив и насрещния пасив (анулиране на дълга или опрощаване на дълга). Поемането на дълга и анулирането на дълга представляват капиталови трансфери (D.9) и се записват в капиталовата сметка.
- 5.37 Ако собственикът на дадена квазикорпорация поеме пасиви от квазикорпорацията или анулира финансови претенции срещу нея, насрещната операция на поемането на дълг или анулирането на дълг е операция със собствен капитал (F.51). Когато обаче операцията е предвидена или за покриване на натрупани загуби или изключително голяма загуба, или е направена при условията на непрекъснати загуби, то операцията се класифицира като нефинансова операция — капиталов трансфер или текущ трансфер.
- 5.38 Ако държавата анулира или поеме дълг от държавно корпоративно предприятие, което изчезва като институционална единица в системата, в капиталовата или във финансовата сметка не се записва никаква операция. В този случай се записва поток в сметка „Други изменения в обема на активите“.

▼ **B**

- 5.39 Ако държавата анулира или поеме дълг от държавно корпоративно предприятие като част от текущ процес на приватизация, който ще бъде завършен в краткосрочен план, насрещната операция е операция със собствен капитал (F.51) до общия размер на постъпленията от приватизацията. С други думи се счита, че като анулира или поема дълг на държавното корпоративно предприятие държавата временно увеличава своя собствен капитал в корпоративното предприятие. Приватизация означава отказването от контрол върху това държавно корпоративно предприятие чрез отписване на собствен капитал. Такова анулиране на дълг или поемане на дълг води до увеличение на собствените средства на държавното корпоративно предприятие, дори и да няма емитиране на собствен капитал.
- 5.40 Отписването или намалението на размера на лошите кредити от страна на кредиторите и едностранното анулиране на пасив от длъжник (отричане на дълга) не представляват операции, тъй като те не включват взаимодействия между институционални единици по силата на взаимно споразумение. Отписването или намалението на размера на лошите кредити от страна на кредиторите се записва в сметка „Други промени в обема на активите“.

Финансова операция с насрещна операция — доход от собственост

- 5.41 Насрещната операция на дадена финансова операция може да бъде доход от собственост.
- 5.42 Лихвата (D.41) е вземане за кредиторите и задължение за длъжниците на определени видове финансови претенции, класифицирани в категориите монетарно злато и специални права на тираж (AF.1), валута и депозити (AF.2), дългови ценни книжа (AF.3), заеми (AF.4) и други сметки за получаване/плащане (AF.8).
- 5.43 Лихвата за кредитора се записва като непрекъснато натрупваща се с течение на времето и се изчислява върху размера на неуредената главница. Насрещната операция на запис на лихва (D.41) е финансова операция, създаваща финансова претенция на кредитора срещу длъжника. Натрупването на лихва се записва във финансовата сметка на финансовия инструмент, за който се отнася. Ефектът от тази финансова операция е, че лихвата се реинвестира. Действителното плащане на лихвата не се записва като лихва (D.41), а като операция с валута и депозити (F.2), на която съответства еквивалентно погасяване на съответния актив, намаляващо нетната финансова претенция на кредитора срещу длъжника.
- 5.44 Когато натрупаната лихва не се плаща, когато е дължима, това води до просрочване на плащанията на лихвата. Тъй като това, което се отчита, е натрупаната лихва, просрочените плащания на лихвата не променят общия размер на финансовите активи или пасиви.
- 5.45 Доходът на корпоративните предприятия обхваща дивиденди (D.421), доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им (D.422), реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции (D.43) и неразпределена печалба на местни предприятия. Ефектът от насрещната финансова операция в случай на реинвестирани доходи е, че доходът от собственост се реинвестира в предприятието с преки инвестиции.
- 5.46 Дивидентите се записват като доход от инвестиции в момента, в който акциите започнат да се котират без дивидент. Това се прилага също така за доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им. Различно се записват изключително големи дивиденди или разпределен доход, които не съответстват на скорошния опит по отношение на размера на дохода, който е на разположение за разпределяне на собствениците на корпоративно предприятие. Това допълнително разпределение се записва като разпределение на собствен капитал във финансовата сметка, а не като доход от инвестиции.

▼B

- 5.47 Вземанията на инвестиционни фондове от доход от собственост, без част от разходите за управление и който е определен за акционерите, въпреки че не е разпределен, се записва като доход от собственост с насрещен запис във финансовата сметка на акции/ дялови единици в инвестиционни фондове. Ефектът е, че доходът, който е определен за акционерите, но не е разпределен, се третира като реинвестиран във фонда.
- 5.48 Доходът от инвестиции се разпределя на притежателите на застрахователни полици (D.44), притежателите на пенсионни права и акционерите в инвестиционни фондове. Без оглед на действително разпределената сума от застрахователното дружество, пенсионния фонд или инвестиционния фонд, пълният размер на дохода от инвестиции, получен от застрахователното дружество или фонд се записва като разпределен на притежателите на застрахователни полици или акционерите. Неразпределената в действителност сума се записва във финансовата сметка като реинвестирана сума.

Време на отчитането

- 5.49 Финансовите операции и техните насрещни операции се записват едновременно.
- 5.50 Когато насрещната операция на финансова операция е нефинансова операция, и двете се записват в момента на извършване на нефинансовата операция. Например когато продажбите на стоки или услуги водят до търговски кредит, тази финансова операция се записва, когато се правят записите в съответната нефинансова сметка —когато собствеността върху стоките бъде прехвърлена или когато услугата бъде предоставена.
- 5.51 Когато насрещната операция на финансовата операция е финансова операция, съществуват три възможности:
- а) и двете финансови операции са операции с пари в брой или други разплащателни средства: те се записват в момента на извършване на първото плащане;
  - б) само една от двете финансови операции е операция с пари в брой или други разплащателни средства: те се записват в момента на извършване на плащането; както и
  - в) нито една от двете финансови операции не е операция с пари в брой или други разплащателни средства: те се записват в момента на извършване на първата финансова операция.

Финансова сметка „От кого на кого“

- 5.52 Финансовата сметка „От кого на кого“ или финансовата сметка по длъжник/кредитор е разширение на неконсолидираната финансова сметка. В нея данните за финансовите операции се представят в три измерения: посочват се двете страни по операцията, както и естеството на финансовия инструмент, който е предмет на операцията.
- Това представяне дава информация за взаимоотношенията длъжник/кредитор и съответства на финансов баланс „от кого на кого“. Не се предоставя информация за институционалните единици, на които са продадени или от които са закупени финансовите активи. Това се прилага също така към съответните операции с пасиви. Финансовата сметка „От кого на кого“ се нарича също матрица на паричните потоци.
- 5.53 Въз основа на принципа за четиристранно записване финансовата сметка „От кого на кого“ има три измерения: категорията на финансовия инструмент, секторът на длъжника и секторът на кредитора. Финансовата сметка „От кого на кого“ изисква триизмерни таблици, обхващащи разбивките по финансови инструменти, длъжници и кредитори. Тези таблици показват кръстосана класификация на финансовите операции по сектори длъжници и сектори кредитори (таблица 5.1).

▼В

5.54 Таблицата за категорията финансови инструменти — дългови ценни книжа показва, че в резултат на операции през референтния период дълговите ценни книжа (без отписване), придобити от домакинства и от нетърговски организации, обслужващи домакинствата (275), представляват претенции срещу нефинансови предприятия (65), финансови предприятия (43), сектор „Държавно управление“ (124) и сектор „Останал свят“ (43). От таблицата се вижда, че в резултат на операции през референтния период нефинансовите предприятия са поели 174 пасива без изкупувания под формата на дългови ценни книжа: техните пасиви под тази форма към други нефинансови предприятия са се увеличили с 30, към финансови предприятия — с 23, към сектор „Държавно управление“ — с 5, към домакинствата и нетърговските организации, обслужващи домакинствата — с 65, и към сектор „Останал свят“ — с 24. Домакинствата и нетърговските организации, обслужващи домакинствата, не са емитирали дългови ценни книжа. Поради консолидираното представяне на сектор „Останал свят“ не са показани операции между нерезидентни институционални единици. Подобни таблици могат да бъдат съставени за всички категории финансови инструменти.

Таблица 5.1 — Финансова сметка „От кого на кого“ за дългови ценни книжа

Сектор дължник		Нето поемане на дългови ценни книжа от						
		нефинансови предприятия	финансови предприятия	държавно управление	домакинства и нетърговски организации, обслужващи домакинствата	национална икономика	останал свят	общо
Сектор кредитор								
Нето придобиване на дългови ценни книжа от	нефинансови предприятия	30	11	67		108	34	142
	финансови предприятия	23	22	25		70	12	82
	държавно управление	5	2	6		13	19	32
	домакинства и нетърговски организации, обслужващи домакинствата	65	43	124		232	43	275
	национална икономика	123	78	222		423	108	531
	останал свят	24	28	54		106		106
	общо	147	106	276		529	108	637

5.55 Финансовата сметка „От кого на кого“ позволява да се направи анализ на това кой кого финансира, в какъв размер и с кой финансов актив. Тя дава отговор на следните въпроси:

- Кои са насрещните сектори за нето придобитите финансови активи или за нето поетите пасиви от даден институционален сектор?
- Кои са корпоративните предприятия, в които участва сектор „Държавно управление“?
- Какъв е размерът на придобитите от резидентните сектори и сектор „Останал свят“ дългови ценни книжа (без отписване), които са били емитирани (без изкупувания) от сектор „Държавно управление“, финансови или нефинансови предприятия и сектор „Останал свят“?

ПОДРОБНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ ОПЕРАЦИИ ПО КАТЕГОРИИ

По-долу са представени определения и описания на финансови инструменти. Операциите се записват с код „F“. Съответните наличности или позиции на даден актив или пасив се записват с код „AF“.

Монетарно злато и специални права на тираж (F.1)

5.56 Категорията монетарно злато и специални права на тираж (СПТ) (F.1) обхваща две подкатегории:

- a) монетарно злато (F.11); и
- б) специални права на тираж (СПТ) (F.12).

Монетарно злато (F.11)

5.57 *Определение:* монетарното злато е злато, което е собственост на органи на паричната политика и което се държи в резервни активи.

То включва златни кюлчета и неразпределени сметки в злато, държани от нерезиденти, които дават право да се претендира предоставяне на злато.

5.58 Органите на паричната политика обхващат централната банка и централните институции на държавно управление, които извършват операции, характерни за дейността на централната банка. Такива операции включват тиражирането на валута, поддържането и управлението на резервни активи и експлоатацията на фондовете, предназначени за стабилизиране на обмена.

5.59 Да подлежат на ефективния контрол на органите на паричната политика означава, че:

- a) резидентната единица може да оперира с тези претенции с нерезиденти само при условията, определени от органите на паричната политика или с тяхното изрично одобрение;
- б) органите на паричната политика имат достъп, при поискване, до тези претенции срещу нерезиденти с цел да се отговори на нуждите от финансиране на паричния баланс и други свързани цели; както и
- в) има приоритетен закон или друга обвързваща договореност, потвърждаваща букви а) и б) и по-горе.

5.60 Цялото монетарно злато е включено в резервни активи или се държи от международни финансови организации. Неговите компоненти са:

- a) златни кюлчета (включително монетарно злато, държано в разпределени сметки в злато); и
- б) неразпределени сметки в злато, държани от нерезиденти.

5.61 Златните кюлчета, включени в монетарното злато, са единственият финансов актив, за който няма насрещен пасив. Той е под формата на монети, блокове или слитъци с чистота най-малко 995 части на 1 000. Златните кюлчета, които не се държат като резервни активи, са нефинансов актив и са включени в немонетарното злато.

5.62 Разпределените сметки в злато предоставят собственост върху конкретен къс злато. Собствеността върху златото остава на дружеството, което го е предоставило на съхранение. Тези сметки обикновено предлагат механизми за купуване, съхранение и продажба. Когато се държат като резервни активи, разпределените сметки в злато се класифицират като монетарно злато и следователно — като финансов актив. Когато не се държат като резервни активи, разпределените сметки в злато представляват собственост на стока, а именно немонетарно злато.

▼B

- 5.63 За разлика от разпределените сметки в злато, неразпределените сметки в злато представляват претенция срещу оператора на сметката за предоставяне на злато. Когато се държат като резервни активи, неразпределените сметки в злато се класифицират като монетарно злато и следователно като финансов актив. Неразпределените сметки в злато, които не се държат като резервни активи, се класифицират като депозити.
- 5.64 Операциите с монетарно злато се състоят предимно от покупки и продажби на монетарно злато между органите на паричната политика или определени международни финансови организации. Не може да има никакви операции с монетарно злато, които включват други институционални единици. Покупките на монетарно злато се записват във финансовите сметки на органите на паричната политика като увеличение на финансовите активи, а продажбите се записват като намаление на финансовите активи. Насрещните записи се записват съответно като намаление на финансовите активи или увеличение на финансовите активи на сектор „Останал свят“.
- 5.65 Ако органите на паричната политика добавят немонетарно злато към притежаваното от тях монетарно злато (например като закупят злато на пазара) или освободят държано от тях монетарно злато за немонетарни цели (например като го продадат на пазара), се смята, че те са монетирали и съответно са демонетирали злато. Монетизацията или демонетизацията на злато не води до записи във финансовата сметка, а до записи в сметка „Други изменения в обема на активите“ като промяна в класификацията на активи и пасиви, т.е. прекласификация на златото от ценност (AN.13) в монетарно злато (AF.11). (AF.11) (точки 6.22—6.24). Демонетизацията на злато представлява прекласификация на монетарно злато в ценност.
- 5.66 Депозитите, заемите и ценните книжа, деноминирани в злато, се третират като финансови активи, различни от монетарно злато, и се класифицират заедно с подобни финансови активи в чуждестранна валута в съответната категория. Златните суапове са форми на споразумения за обратно изкупуване на ценни книжа (репо сделки), които включват или монетарно злато, или немонетарно злато. Те предполагат обмен на злато срещу депозит при споразумение, че на съгласувана бъдеща дата ще бъде извършена обратната операция при съгласувана цена на златото. В съответствие с общата практика за записване на обратни операции, приемателят на златото няма да го запише в своя баланс, а доставчикът на златото няма да го извади от своя баланс. Златните суапове се записват като обезпечени заеми и от двете страни, като обезпечението е злато. Монетарните златни суапове се извършват между органите на паричната политика или между органите на паричната политика и други страни, докато немонетарните златни суапове са подобни операции без намесата на органите на паричната политика.
- 5.67 Заемите на злато се състоят от предоставянето на злато за определен период от време. Както и при другите обратни операции, юридическата собственост върху златото се прехвърля, но рисковете и ползите от промените в цената на златото остават за заемодателя. Заемополучателите на злато често използват тези операции, за да покриват своите продажби на трети страни през периоди на недостиг на злато. На първоначалния собственик се заплаща такса за използването на златото, определена въз основа на стойността на основния актив и продължителността на обратната операция.
- 5.68 Монетарното злато е финансов актив; таксите за заемите на злато са съответно плащания за предоставянето на финансовия актив на разпореждането на друга институционална единица. Таксите, свързани със заеми на монетарно злато, се третират като лихва. Това се прилага също така като начин за опростяване за таксите, платени по заеми на немонетарно злато.

▼ B**СПТ (F.12)**

- 5.69 *Определение:* СПТ представляват международни резервни активи, създадени от Международния валутен фонд (МВФ), които се разпределят между неговите членове, за да допълнят съществуващите резервни активи.
- 5.70 Отдел „СПТ“ на МВФ управлява резервните активи, като разпределя СПТ между държавите — членки на МВФ, и определени международни агенции, колективно известни като участниците.
- 5.71 Създаването на СПТ чрез тяхното разпределяне и унищожаването им чрез тяхното анулиране представляват операции. Разпределенията на СПТ се записват бруто като придобиване на актив във финансовите сметки на органите на паричната политика на отделния участник и като поемане на пасив в сектор „Останал свят“.
- 5.72 СПТ се държат изключително от официални притежатели, които са централни банки и определени международни агенции, и са прехвърляеми между участниците и други официални притежатели. Притежаваните СПТ представляват осигуреното и безусловно право на всеки от притежателите им да получава други резервни активи, особено валутен обмен, от други членове на МВФ.
- 5.73 СПТ са активи със съответни пасиви, но активите представляват претенции срещу участниците общо, а не срещу МВФ. Един участник може да продаде някои или всички свои притежавани СПТ на друг участник и да получи в замяна други резервни активи, по-специално валутен обмен.

Валута и депозити (F.2)

- 5.74 *Определение:* категорията валута и депозити включва валута в обращение и депозити както в национална валута, така и в чуждестранна валута.
- 5.75 Съществуват три подкатегории финансови операции по отношение на валутата и депозитите:
- а) валута (F.21);
  - б) прехвърляеми депозити (F.22); както и
  - в) други депозити (F.29).

Валута (F.21)

- 5.76 *Определение:* подкатегорията валута включва банкноти и монети, емитирани или разрешени от органите на паричната политика.
- 5.77 Подкатегорията валута включва:
- а) банкноти и монети в обращение, емитирани от резидентните органи на паричната политика като национална валута и притежавани от резиденти и нерезиденти; и
  - б) банкноти и монети в обращение, емитирани от нерезидентни органи на паричната политика като чуждестранни валути и притежавани от резиденти.
- 5.78 Не са валута:
- а) банкноти и монети, които не са в обращение, например запас на централната банка от собствени банкноти или запаси за спешни случаи от банкноти; и
  - б) възпоменателни монети, които по принцип не се използват за извършване на плащане. Те се класифицират като ценности.

▼ **B****Клетка 5.2 — Валута, емитирана от Евросистемата**

B5.2.1. Евробанкнотите и евромонетите, емитирани от Евросистемата, са националната валута в държавите членки от еврозоната. Въпреки че се третира като национална валута, притежаваната валута евро от резиденти на всяка участваща държава членка е пасив на резидентната национална централна банка само до степента на нейния условен дял в общата емисия, въз основа на нейния дял в капитала на ЕЦБ. В резултат на това в еврозоната, от национална гледна точка, част от притежаваната национална валута от резиденти може да бъде финансова претенция срещу нерезиденти.

B5.2.2. Валутата, емитирана от Евросистемата, включва банкноти и монети. Банкнотите се емитират от Евросистемата; монетите се емитират от централните държавни управления в еврозоната, въпреки че по правило те се третират като пасиви на националните централни банки, които като насрещен запис имат условна претенция срещу сектор „Държавно управление“. Евробанкнотите и евромонетите могат да бъдат притежавани от резиденти на еврозоната или от нерезиденти на еврозоната.

Депозити (F.22 и F.29)

5.79 *Определение:* депозитите са стандартни, нетъргуеми договори с обществото като цяло, предлагани от депозитни институции и, в някои случаи, от централното държавно управление като длъжници, и позволяващи внасянето и последващото теглене на главницата от страна на кредитора. Депозитите обикновено предполагат длъжникът да върне на инвеститора пълния размер на главницата.

Прехвърляеми депозити (F.22)

5.80 *Определение:* прехвърляемите депозити са депозити, които могат да бъдат обменени за валута при поискване по номинална стойност и които могат направо да се използват за извършване на плащания чрез чек, платежно нареждане, джирос, директен дебит/кредит или друг инструмент за директни плащания, без санкция или ограничение.

5.81 Прехвърляемите депозити преобладаващо представляват пасиви на резидентни депозитни институции, в някои случаи централното държавно управление, и на нерезидентни институционални единици. Прехвърляемите депозити включват което и да е от следните:

- а) междубанкови позиции между парично-финансови институции;
- б) депозити, държани в централната банка от депозитни институции, които надвишават сумата на резервите, които са задължени да държат и които могат да използват без известие или ограничение;
- в) депозити, които други парично-финансови институции поемат спрямо централната банка под формата на неразпределени сметки в злато, което не е монетарно злато, а също така съответните депозити под формата на сметки в скъпоценни метали;
- г) депозити в чуждестранна валута по споразумения за суап;
- д) резервната позиция в МВФ, която образува „резервния транс“, т.е. размера на СПТ или чуждестранната валута, която държава членка може да тегли от МВФ с краткосрочно уведомление, и други претенции срещу МВФ, които са на разположение на държавата членка, в това число предоставянето на заеми на МВФ от отчитащата се страна съгласно Общите кредитни споразумения (GAB) и Новите кредитни споразумения (NAB).

5.82 Сметките на прехвърляемите депозити може да имат механизми за овърдрафт. Ако кредитът по сметката бъде превишен, тегленето на средства до нула представлява тегленето на депозит, а размерът на овърдрафта е предоставяне на заем.

▼ B

- 5.83 Всички резидентни сектори и сектор „Останал свят“ могат да притежават прехвърляеми депозити.
- 5.84 Прехвърляемите депозити могат да бъдат разделени по валута на прехвърляеми депозити, деноминирани в национална валута, и прехвърляеми депозити, деноминирани в чуждестранни валути.

Други депозити (F.29)

- 5.85 *Определение:* другите депозити са депозити, различни от прехвърляемите депозити. Другите депозити не могат да се използват за извършване на плащания, освен при настъпване на падежа или след съгласуван период на уведомяване, и те не могат да бъдат обменени във валута или прехвърляеми депозити без значителни ограничения или санкции.
- 5.86 Другите депозити включват:
- а) срочни депозити, които представляват депозити, които не са на разположение незабавно, но са на разположение при настъпване на съгласуван падеж. Те са на разположение след фиксиран срок или могат да бъдат получени обратно при уведомяване преди тегленето. Те включват също така депозити в централната банка, притежавани от депозитни институции като задължителни резерви, доколкото депозиторите не могат да ги използват без уведомление или ограничение;
  - б) спестовни депозити, спестовни книжки, нетъргуеми сертификати за спестявания или нетъргуеми депозитни сертификати;
  - в) депозити, произтичащи от схема на спестявания или договор. Тези депозити често включват задължение от страна на депозитора да извършва редовни плащания за определен период, а платеният капитал и натрупаната лихва не се предоставят на разположение до изтичането на определен срок. Тези депозити понякога са съчетани с емитирането в края на спестовния период на заеми, които са пропорционални на натрупаните спестявания, за целта на закупуването или построяването на жилище;
  - г) удостоверителни документи за депозити, издавани от спестовни и заемодателни асоциации, строителни сдружения, кредитни съюзи, и други подобни, понякога наричани акции, които могат да бъдат получени обратно при поискване или при относително краткосрочно уведомление, но които не са прехвърляеми;
  - д) възстановяеми плащания на марж, свързани с финансови деривати, които представляват пасиви на парично-финансови институции;
  - е) краткосрочни споразумения за обратно изкупуване (репо сделки), които са пасиви на парично-финансови институции; както и
  - ж) пасиви към МВФ, които са компоненти на международните резерви и не се подкрепят от заеми. Те се състоят от използването на кредит на Фонда в рамките на сметка „Общи ресурси“ на МВФ. Тази позиция измерва размера на валутата на членовете на МВФ, която те се задължават да изкупят обратно.
- 5.87 Другите депозити не включват търгуеми депозитни сертификати и търгуеми сертификати за спестявания. Те се класифицират в категорията дългови ценни книжа (AF.3).
- 5.88 Другите депозити могат да бъдат разделени по валута на други депозити, деноминирани в национална валута, и други депозити, деноминирани в чуждестранни валути.

Дългови ценни книжа (F.3)

- 5.89 *Определение:* дълговите ценни книжа представляват търгуеми финансови инструменти, които служат за доказване на дълг.

Основни характеристики на дълговите ценни книжа

- 5.90 Дълговите ценни книжа притежават следните характеристики:
- а) дата на емитиране, на която е емитирана дълговата ценна книга;
  - б) цена на емитиране, на която инвеститорите купуват дълговите ценни книжа, когато се емитират за първи път;
  - в) дата на обратно изкупуване или падеж, на която е дължимо окончателното погасяване на главницата, насрочено по договора;
  - г) цена на обратно изкупуване или лицева стойност, т.е. сумата, която следва да бъде платена от емитента на притежателя при настъпване на падежа;
  - д) първоначален матуритет, който представлява периодът от датата на емитиране до крайното плащане, насрочено по договор;
  - е) оставащ или остатъчен матуритет, т.е. периодът от референтната дата до крайното плащане, насрочено по договор;
  - ж) купонен процент, който емитентът заплаща на притежателите на дълговите ценни книжа; купонът може да бъде фиксиран за целия срок на дълговата ценна книга или да варира с инфлацията, лихвените проценти или цените на активите. Полиците и дълговите ценни книжа с нулев купон не предлагат купонна лихва;
  - з) купонни дати, на които емитентът плаща купона на притежателите на ценни книжа;
  - и) емисионната цена, цената на обратно изкупуване и купонният процент могат да бъдат деноминирани (или уредени) в национална валута или в чуждестранни валути; както и
  - й) кредитният рейтинг на дълговите ценни книжа, чрез който се оценява кредитоспособността на отделните емисии на дългови ценни книжа. Рейтинговите категории се определят от признати агенции.

По отношение на първа алинея, буква в) датата на падежа може да съвпада с конвертирането на дългова ценна книга в акция. В този контекст конвертируемост означава, че притежателят може да обмени дългова ценна книга срещу обикновена акция в емитента. Възможност за обмен означава, че притежателят може да обмени дълговите ценни книжа срещу акции в корпоративно предприятие, различно от емитента. Вечните ценни книжа, които нямат определена дата на падеж, се класифицират като дългови ценни книжа.

- 5.91 Дълговите ценни книжа включват финансови активи и пасиви, които могат да бъдат описани според различни класификации — по матуритет, сектор и подсектор, който ги притежава или емитира, валута и вид на лихвения процент.

Класификация по първоначален матуритет и валута

- 5.92 Операциите с дългови ценни книжа са разделени по първоначален матуритет на две подкатегории:
- а) краткосрочни дългови ценни книжа (F.31); и
  - б) дългосрочни дългови ценни книжа (F.32).
- 5.93 Дълговите ценни книжа могат да бъдат деноминирани в национална валута или в чуждестранни валути. Допълнителна разбивка на дълговите ценни книжа, деноминирани в различни чуждестранни валути, може да е целесъобразна; тя варира в зависимост от относителната важност на отделните чуждестранни валути за дадена икономика.

▼B

- 5.94 Дълговите ценни книжа, на които както главницата, така и купонът са свързани с чуждестранна валута, се класифицират като деноминирани в тази чуждестранна валута.

Класификация по вид лихвен процент

- 5.95 Дълговите ценни книжа могат да бъдат класифицирани по вида на лихвения процент. Разграничават се три групи дългови ценни книжа:

- а) дългови ценни книжа с фиксиран лихвен процент;
- б) дългови ценни книжа с променлив лихвен процент; както и
- в) дългови ценни книжа със смесен лихвен процент.

Дългови ценни книжа с фиксиран лихвен процент

- 5.96 Дълговите ценни книжа с фиксиран лихвен процент включват:

- а) обикновени дългови ценни книжа, които са емитирани и обратно изкупени по номинална стойност;
- б) дългови ценни книжа, емитирани с отстъпка или премия спрямо тяхната номинална стойност. Пример за това са съкровищните бонове, търговските ценни книжи, записите на заповед, акцептите на менителница, джиросването на менителница и депозитните сертификати;
- в) облигации с голяма отстъпка, с малки лихвени плащания, емитирани със значителна отстъпка от номиналната стойност;
- г) облигации с нулев купон, които са дългови ценни книжа с еднократно плащане, без купонни плащания. Облигацията се продава с отстъпка от номиналната стойност, а главницата се погасява на падежа или понякога се изкупува обратно на траншове. Облигациите с нулев купон могат да се създават от дългови ценни книжа с фиксиран процент чрез „събличане“ на купоните, т.е. чрез отделяне на купоните от крайното плащане на главницата на ценната книга и тяхното самостоятелно търгуване;
- д) ценни книжа с отделно търгуване на регистрираната лихва и главницата (STRIPS), или стрип дългови ценни книжа, т.е. ценни книжа, на които частите за плащането на лихвата и на главницата са били отделени или „съблечени“ и след това могат да се продават отделно;
- е) вечни, изискуеми и с право на връщане дългови ценни книжа и дългови ценни книжа с резерв за погасителен фонд;
- ж) конвертируеми облигации, които могат, по избор на притежателя, да бъдат конвертирани в собствен капитал на емитента, в който момент те се класифицират като акции; както и
- з) облигации с възможност за обмен на ценната книга срещу акция в определено корпоративно предприятие, различно от емитента, обикновено дъщерно дружество или дружество, в което емитентът има дял, на определена бъдеща дата и при съгласувани условия.

- 5.97 Дълговите ценни книжа с фиксиран лихвен процент включват и други дългови ценни книжа като облигации, съдържащи варианти, които дават право на притежателя си да закупи собствен капитал в емитента, подчинени облигации, неучастващи привилегирани акции, които дават право на фиксиран доход, но не предвиждат участие в разпределението на остатъчната стойност на дадено корпоративно предприятие при ликвидация, както и свързани с тях инструменти.

Дългови ценни книжа с променлив лихвен процент

- 5.98 Плащанията на лихва и/или главница на дълговите ценни книжа с променлив лихвен процент са свързани с:

- а) общ ценови индекс за стоки и услуги (като индекса на потребителските цени);

▼ B

- б) лихвен процент; или
  - в) цена на актив.
- 5.99 Дълговите ценни книжа с променлив лихвен процент обикновено се класифицират като дългосрочни дългови ценни книжа, освен ако имат първоначален матуритет от една година или по-малко.
- 5.100 Дълговите ценни книжа, свързани с инфлацията и с цената на активи, включват онези дългови ценни книжа, емитирани като облигации, свързани с инфлацията, и като облигации, свързани със стоки. Купоните и/или стойността на обратно изкупуване на облигацията, свързана със стоки, са свързани с цената на определена стока. Дълговите ценни книжа, чиято лихва е свързана с кредитния рейтинг на друг заемополучател, се класифицират като дългови ценни книжа, свързани с индекс, тъй като кредитният рейтинг не се променя непрекъснато в отговор на пазарните условия.
- 5.101 За дълговите ценни книжа, свързани с лихвен процент, номиналната лихва и/или стойността на обратното изкупуване по договор варират от гледна точка на националната валута. На датата на емисията емитентът не може да знае стойността на погасяванията на лихвата и главницата.

Дългови ценни книжа със смесен лихвен процент

- 5.102 Дълговите ценни книжа със смесен лихвен процент имат както фиксиран, така и променлив купонен процент през своя срок и се класифицират като дългови ценни книжа с променлив лихвен процент. Те обхващат дългови ценни книжа, които имат:
- а) едновременно фиксиран купон и променлив купон;
  - б) фиксиран или променлив купон до настъпването на референтен момент, а след това променлив или фиксиран купон от този референтен момент до настъпването на падежа; или
  - в) купонни плащания, които са предварително фиксирани през срока на дълговите ценни книжа, но не са постоянни във времето. Такива дългови ценни книжа се наричат дългови ценни книжа с непостоянни лихвени купони.

Частни емисии на ценни книжа

- 5.103 Дълговите ценни книжа включват също така частни емисии на ценни книжа. Частните емисии на ценни книжа са свързани с емитент, който продава дългови ценни книжа директно на малък брой инвеститори. Кредитоспособността на емитентите на тези дългови ценни книжа обикновено не се оценява от агенции за кредитен рейтинг, а ценните книжа обикновено не се препродават или преоценяват, така че вторичният пазар е незначителен. Повечето частни емисии на ценни книжа обаче отговарят на критерия за търгуемост и се класифицират като дългови ценни книжа.

Секюритизация

- 5.104 *Определение:* секюритизацията представлява емитирането на дългови ценни книжа, чиито плащания на купон или главница са обезпечени от активи или от бъдещи потоци от доходи. Редица активи или бъдещи потоци от доходи могат да бъдат секюритизирани, в това число, наред с други, жилищни и търговски ипотечни заеми, потребителски заеми, корпоративни заеми, държавни заеми, застрахователни договори, кредитни деривативни инструменти и бъдещи приходи.
- 5.105 Секюритизацията на активи или на бъдещи потоци от доходи е важно финансово нововъведение, което е довело до създаването и широката употреба на нови финансови предприятия за улесняване на създаването, маркетинга и емитирането на дългови ценни книжа. Секюритизацията е водена от различни съображения. За корпоративните предприятия те включват: по-евтино финансиране от това, което е на разположение чрез банкови улеснения, намаление на регулаторните капиталови изисквания, прехвърляне на различни видове риск, като кредитен риск или застрахователен риск, както и разнообразяване на източниците на финансиране.

▼ **B**

- 5.106 Схемите за секюритизация варират в рамките на и между пазарите на дългови ценни книжа. Тези схеми могат да бъдат групирани в два обширни вида:
- a) финансово предприятие, участващо в секюритизацията на активи и трансфер на активите, предоставящи обезпечение от първоначалния притежател (т.нар. секюритизация с „истинска продажба“); както и
  - б) схеми за секюритизация, в които участва финансово предприятие, ангажирано със секюритизацията на активи и трансфер само на кредитен риск, като се използват суапове за кредитно неизпълнение (CDS) — първоначалният собственик запазва активите, но прехвърля кредитния риск. Това е така наречената синтетична секюритизация.
- 5.107 По отношение на схемата, посочена в точка 5.106, буква а), се създава дружество за секюритизация, което държи секюритизирани активи или други активи, които са секюритизирани от първоначалния притежател, и което емитира дългови ценни книжа, обезпечени с тези активи.
- 5.108 От съществена важност е да се установи по-конкретно дали финансовото предприятие, ангажирано със секюритизацията на активите, активно управлява своя портфейл, като емитира дългови ценни книжа, вместо просто да действа като тръст, който пасивно управлява активи или държи дългови ценни книжа. Когато финансовото предприятие е законният собственик на портфейл активи, емитира дългови ценни книжа, които представляват дял в портфейла, има пълен набор от сметки, то действа като финансов посредник, класифициран в други финансови посредници. Финансовите предприятия, ангажирани със секюритизацията на активи, се различават от дружествата, които се създават единствено за да държат специфични портфейли от финансови активи и пасиви. Тези дружества се съчетават с тяхното дружество майка, ако са резиденти на същата държава като корпоративното предприятие майка. Като нерезидентни дружества обаче те се третираат като отделни институционални единици и се класифицират като „каптивни“ финансови институции.
- 5.109 При схемата за секюритизация, посочена в точка 5.106, буква б), първоначалният собственик на активите или купувачът на защита прехвърля чрез суапове за кредитно неизпълнение (CDS) кредитния риск, свързан с пул от разнообразни референтни активи, на дружество за секюритизация, но задържа самите активи. Постъпленията от емитирането на дългови ценни книжа се внасят на депозит или под формата на друга безопасна инвестиция (например облигации с кредитен рейтинг AAA), а начислената лихва по депозита, заедно с премията от CDS, финансира лихвата по емитираните дългови ценни книжа. В случай на неизпълнение главницата, дължима на притежателите на ABS, се намалява — подчинените траншове търпят първия „удар“ и пр. Плащанията на купони и главница също могат да бъдат пренасочени към първоначалния собственик на обезпечението от инвеститорите в дълговите ценни книжа с цел покриване на загуби.
- 5.110 Обезпечените с активи ценни книжа (ABS) са дългови ценни книжа, при които главницата и/или лихвите са дължими само от паричните потоци от определен пул от финансови или нефинансови активи.

Обезпечени облигации

- 5.111 *Определение:* обезпечените облигации са дългови ценни книжа, емитирани от финансово предприятие или изцяло гарантирани от финансово предприятие. В случай на неизпълнение на задълженията от страна на емитиращото или гарантиращото финансово предприятие притежателите на облигациите са с право на привилегировано вземане по отношение на пула от обезпечения, което се добавя към тяхното право на обикновено вземане от финансовото предприятие.

▼ B**Заеми (F.4)**

5.112 *Определение:* заемите възникват, когато кредиторите отдават в заем средства на длъжниците.

Основни характеристики на заемите

5.113 Заемите се характеризират със следните черти:

- а) условията, уреждащи даден заем, са определени или от финансовото предприятие, което отпуска заема, или са договорени между заемотателя и заемополучателя пряко или чрез брокер;
- б) обикновено заемополучателят поема инициативата по теглене на заема; както и
- в) заемът представлява безусловен дълг към кредитора, който трябва да бъде погасен при настъпване на падежа и който е лихвоносен.

5.114 Заемите могат да бъдат финансови активи или пасиви на всички резидентни сектори и на сектор „Останал свят“. Депозитните институции обикновено записват краткосрочните пасиви като депозити, а не като заеми.

Класификация на заемите по първоначален матуритет, валута и предназначение на предоставянето на заема

5.115 Операциите със заеми са разделени по първоначален матуритет на две подкатегории:

- а) краткосрочни заеми (F.41) с краткосрочен първоначален матуритет, в това число заеми, които следва да бъдат погасени при поискване; както и
- б) дългосрочни заеми (F.42) с дългосрочен първоначален матуритет.

5.116 За целите на анализа заемите може да бъдат допълнително разделени на следните подкатегории:

- а) заеми, деноминирани в национална валута; както и
- б) заеми, деноминирани в чуждестранни валути.

От гледна точка на домакинствата би било полезно въвеждането на следните подкатегории:

- а) потребителски заеми;
- б) заеми за закупуване на жилище; както и
- в) други заеми.

Разграничение между операции със заеми и операции с депозити

5.117 Разликата между операции със заеми (F.4) и операции с депозити (F.22) се състои в това, че в случай на заем длъжникът предлага стандартизиран нетъргуем договор; това не е така в случай на депозит.

5.118 Краткосрочните заеми, предоставени на депозитни институции, се класифицират като прехвърляеми депозити или като други депозити, а краткосрочните депозити, приемани от институционални единици, различни от депозитни институции, се класифицират като краткосрочни заеми.

5.119 Влагането на средства между депозитни институции винаги се записва като депозит.

Разграничение между операции със заеми и операции с дългови ценни книжа

5.120 Разликата между операции със заеми (F.4) и операции с дългови ценни книжа (F.3) се състои в това, че заемите са нетъргуеми финансови инструменти, докато дълговите ценни книжа са търгуеми финансови инструменти.

▼ B

- 5.121 В повечето случаи заемите се доказват с един документ, а операциите със заеми се извършват между един кредитор и един длъжник. За разлика от тях, емисиите на дългови ценни книжа се състоят от голям брой еднакви документи, всеки от които потвърждава кръгла сума, а всички заедно образуват общата взета назаем сума.
- 5.122 Заемите могат да се търгуват на вторичен пазар. В случаите, когато заемите станат търгуеми на организиран пазар, те трябва да бъдат прекласифицирани от заеми в дългови ценни книжа, при условие че има доказателства за търговия на вторичен пазар, в това число наличие на маркет-мейкъри и често котиране на разликата между цените „купува“ и „продава“ на финансовия актив. Обикновено това е свързано с изрично преобразуване на първоначалния заем.
- 5.123 Стандартните заеми се предлагат в повечето случаи от финансови предприятия и често се отпускат на домакинства. Финансовите предприятия определят условията, а домакинствата могат единствено да изберат дали да приемат или откажат. Условията по нестандартните заеми обаче обикновено са резултат от преговори между кредитора и длъжника. Това е важен критерий, който улеснява разграничението между нестандартни заеми и дългови ценни книжа. В случай на публични емисии на ценни книжа, условията на емисията се определят от заемополучателя, евентуално след консултация с банката/водещата управляваща банка. В случай на частни емисии на ценни книжа обаче кредиторът и длъжникът договарят условията на емисията.

Разграничение между операции със заеми, търговски кредит и търговски полици

- 5.124 Търговският кредит представлява кредит, отпуснат направо от доставчиците на стоки и услуги на техните клиенти. Търговски кредит възниква, когато плащането за стоки и услуги не се извършва в момента на промяна на собствеността на дадена стока или предоставянето на услуга.
- 5.125 Търговският кредит се различава от заеми за финансиране на търговията, които се класифицират като заеми. Търговските полици, издадени на клиент от доставчика на стоки и услуги, които впоследствие се сконтират от доставчика във финансово предприятие, се превръщат в претенция от трета страна срещу клиента.

Заемане на ценни книжа и споразумения за обратно изкупуване

- 5.126 *Определение:* заемането на ценни книжа представлява временно прехвърляне на ценните книжа от заемотателя на заемополучателя. Заемополучателят на ценните книжа може да е необходимо да предостави активи като обезпечение на заемотателя на ценните книжа под формата на пари в брой или ценни книжа. Правната собственост преминава от двете страни на операцията, така че заетите ценни книжа и обезпечението могат да бъдат продадени или „преотдадени назаем“.
- 5.127 *Определение:* споразумението за обратно изкупуване на ценни книжа представлява споразумение, което е свързано с предоставянето на ценни книжа като дългови ценни книжа или акции срещу пари в брой или други разплащателни средства с поето задължение за обратно изкупуване на същите или подобни ценни книжа на определена цена. Поетото задължение за обратно изкупуване може да бъде или на определена бъдеща дата, или с „отворен“ матуритет.
- 5.128 Заемането на ценни книжа с парично обезпечение и споразуменията за обратно изкупуване (repo сделки) представляват различни термини за финансови договорености с един и същ икономически ефект: а именно на обезпечен заем, тъй като и двете операции са свързани с предоставянето на ценни книжа като обезпечение на заем или депозит, при което депозитна институция продава ценните книжа по тази финансова договореност. Различните характеристики на двете договорености са показани в таблица 5.2.

Таблица 5.2 — Основни характеристики на заемането на ценни книжа и споразуменията за обратно изкупуване

Характеристика	Заемане на ценни книжа		Споразумения за обратно изкупуване	
	Парично обезпечение	Без парично обезпечение	Конкретни ценни книжа	Общо обезпечение
Нормален метод за обмен	Заемане на ценни книжа със съгласието на заемополучателя да ги върне на заемотателя		Продажба на ценните книжа и поето задължение за обратното им изкупуване съгласно условията на главния договор	
Форма на обмен	Ценни книжа срещу пари в брой	Ценни книжа срещу друго обезпечение (ако има такова)	Ценни книжа срещу пари в брой	Пари в брой срещу ценни книжа
Възвръщаемостта се плаща на доставчика на	Парично обезпечение (заемополучателя на ценните книжа)	Ценни книжа (не ценни книжа за обезпечение) (заемотателя на ценните книжа)	Пари в брой	Пари в брой
Възвръщаемостта се погасява като	Такса	Такса	Репо курс	Репо курс

- 5.129 Ценните книжа, предоставени по заемане на ценни книжа и споразумения за обратно изкупуване, се третираат все едно не са променили икономическата собственост, защото заемотателят все още е бенефициер на дохода от ценната книга и е изложен на рисковете или ползите от всяка промяна в цената на ценната книга.
- 5.130 Нито предоставянето и получаването на средства по споразумение за обратно изкупуване на ценни книжа, нито заемането на ценни книжа с парично обезпечение включват никакво ново емитиране на дългови ценни книжа. Това предоставяне на средства на институционални единици, различни от парично-финансови институции, се третира като заеми; за депозитни институции се третира като депозит.
- 5.131 Ако заемането на ценни книжа не включва предоставяне на пари в брой, т.е. ако се разменя една ценна книга с друга, или ако една страна предостави ценна книга без обезпечение, тогава няма операция със заеми, депозити или ценни книжа.
- 5.132 Исканията за предоставяне на допълнително обезпечение в брой по репо сделки се класифицират като заеми.
- 5.133 Златните суапове са подобни на споразуменията за обратно изкупуване на ценни книжа, освен че обезпечението е злато. Те включват обмен на злато за чуждестранни валутни депозити със споразумение, че операцията ще бъде обрната на съгласувана бъдеща дата по съгласувана цена на златото. Операцията се записва като обезпечен заем или депозит.

Финансов лизинг

- 5.134 *Определение:* финансовият лизинг е договор, по който лизингодателят, като законен собственик на даден актив, прехвърля рисковете и ползите от собствеността на актива на лизингополучателя. При финансовия лизинг се счита, че лизингодателят отпуска на лизингополучателя заем, с който лизингополучателят придобива актива. След това активът, предоставен на лизинг, се включва в баланса на лизингополучателя, а не на лизингодателя. Съответният заем се включва като актив на лизингодателя и пасив на лизингополучателя.
- 5.135 Финансовият лизинг може да бъде разграничен от другите видове лизинг, защото при него рисковете и ползите от собствеността се прехвърлят от законния собственик на стоката на потребителя на стоката. Други видове лизинг са i) оперативен лизинг, ii) лизинг на ресурси. Договори, лизинги и лицензи, определени в глава 15, също могат да се считат за лизинг.

▼ B**Други видове заеми**

5.136 Категорията заеми включва:

- а) овърдрафтове по сметки на прехвърляеми депозити, където изтеглената сума в превишение не се третира като отрицателен прехвърляем депозит;
- б) овърдрафтове по други разплащателни сметки, например вътрешно групови баланси между нефинансови предприятия и техните дъщерни дружества, но с изключение на баланси, които са пасиви на парично-финансови институции, класифицирани в подкатегориите на депозити;
- в) финансови претенции на наети лица поради участие в печалбата на корпоративното предприятие;
- г) възстановяеми плащания на марж, свързани с финансови деривати, които са пасиви на институционални единици, различни от парично-финансови институции;
- д) заеми, които представляват насрещни операции на банкови акцепти;
- е) ипотечни заеми;
- ж) потребителски кредит;
- з) револвиращи кредити;
- и) заеми с вноски;
- й) заеми, платени като гаранция за изпълнение на определени задължения;
- к) депозитни гаранции като финансови претенции на презастрахователни дружества към дружествата цеденти;
- л) финансови претенции към МВФ, видни от заеми в сметка „Общи ресурси“, в това число предоставяне на заеми по Общите кредитни споразумения (GAB) и Новите кредитни споразумения (NAB); както и
- м) пасиви към МВФ, видни от кредит на МВФ или заеми по Инструмента за намаляване на бедността и подпомагане на растежа (PRGF).

5.137 Специалният случай с необслужваните заеми се разглежда в глава 7.

Финансови активи, изключени от категорията заеми

5.138 Категорията заеми не включва:

- а) други сметки за получаване/плащане (AF.8), в това число търговски кредити и аванси (AF.81); както и
- б) финансови активи или пасиви, произтичащи от собствеността върху недвижими активи, като земя и конструкции, от страна на нерезиденти. Те се класифицират като други видове собствен капитал (AF.519).

Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.5)

5.139 *Определение:* собственият капитал и акциите/дяловите единици в инвестиционни фондове представляват остатъчни претенции върху активите на институционалните единици, които са емитирали акциите/дяловите единици.

▼B

5.140 Категорията собствен капитал и акции в инвестиционни фондове *се* разделя на две подкатегории:

- а) собствен капитал (F.51); и
- б) акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.52).

Собствен капитал (F.51)

5.141 *Определение:* собственият капитал е финансов актив, който представлява претенция върху остатъчната стойност на корпоративно предприятие, след изпълнение на всички други претенции.

5.142 Собствеността върху собствения капитал на юридически лица обикновено се доказва с акции, дялове, депозитарни разписки, участия или подобни документи. Акции и дяловете имат едно и също значение.

Депозитарни разписки

5.143 *Определение:* депозитарните разписки представляват собственост върху ценни книжа, котираны в други икономики; собствеността върху депозитарните разписки се третира като пряка собственост върху основните ценни книжа. Депозитарят емитира разписки, котираны на една борса, които представляват собственост върху ценни книжа, котираны на друга борса. Депозитарните разписки улесняват операциите с ценни книжа в икономики, различни от тези на тяхното национално котиране. Основните ценни книжа могат да бъдат акции или дългови ценни книжа.

5.144 Собственият капитал се разделя на следните подкатегории:

- а) котираны акции (F.511);
- б) некотираны акции (F.512); и
- в) други видове собствен капитал (F.519).

5.145 Както котираните, така и некотираните акции са търгуеми и се представят като ценни книжа, свързаны с дялово участие.

Котираны акции (F.511)

5.146 *Определение:* котираните акции са ценни книжа, свързаны с дялово участие, които са котираны на дадена борса. Тази борса може да е призната фондова борса или някаква друга форма на вторичен пазар. Котираните акции се наричат също и листвани акции. Наличието на котираны цени на акции, котираны на дадена борса, означава, че текущите пазарни цени обикновено са лесно достъпни.

Некотираны акции (F.512)

5.147 *Определение:* некотираните акции са ценни книжа, свързаны с дялово участие, които не са котираны на борсата.

5.148 Ценните книжа, свързаны с дялово участие, включват акции, емитирани от некотираны дружества с ограничена отговорност, както следва:

- а) капиталовы акции, които дават на притежателите си статус на съвместни собственици и им дават право на дял в общите разпределени печалби и на дял в нетните активи в случай на ликвидация;
- б) обратно изкупени акции, чийто капитал е бил изплатен, но които са задържаны от притежателите, които продължават да бъдат съвместни собственици и да имат правото на дял от печалбите след изплащането на дивиденди от оставащия регистриран капитал, и също на дял от всеки излишък, който може да остане след ликвидация, т.е. нетните активи минус оставащия регистриран капитал;
- в) акции, даващи право на дивидент, наричаны също акции на учредителите, акции, даващи право на участие в печалбата, и акции, даващи право на дивидент, които не са част от регистрирания капитал. Акции, даващи право на дивидент, не дават

▼B

на притежателите статус на съвместни собственици — следователно притежателите нямат право на дял в обратното изплащане на регистрирания капитал, право на доход от този капитал, право на глас на събрания на акционерите и т.н. Въпреки това те дават право на притежателите на пропорционален дял от всички печалби, оставащи след изплащането на дивидентите върху регистрирания капитал, и на част от всеки излишък, оставащ след ликвидация;

- г) участващи привилегирани акции или дялове, които дават право на притежателите на участие в разпределението на остатъчната стойност при ликвидация на корпоративното предприятие. Притежателите имат също така право на участие в допълнителни дивиденди над фиксирания процент на дивидента или право да получават такива дивиденди. Допълнителните дивиденди обикновено се плащат пропорционално на всички обявени обикновени дивиденди. В случай на ликвидация участващите привилегирани акционери имат право на дял във всички оставащи постъпления, които обикновените акционери получават, и получават обратно това, което са платили за своите акции.

Първично публично предлагане, котиране, изваждане от списъка с акциите, които официално се търгуват на определена фондова борса, и изкупуване на собствени акции

5.149 Първичното публично предлагане (IPO), наричано още само „предлагане“ или „емисия“, означава, че едно корпоративно предприятие за първи път емитира публично ценни книжа, свързани с дялово участие. Тези ценни книжа често се емитират от по-малки, помлади корпоративни предприятия с цел финансиране или от големи предприятия, за да станат публично търгувани. При IPO емитентът може да получи помощта на поемателно дружество, което съдейства при определянето какъв вид ценна книга, свързана с дялово участие, да бъде емитирана, най-добрата цена на предлагане и момента, в който да се пусне на пазара.

5.150 Котирането се отнася до включването на акциите на корпоративното предприятие в списъка с акциите, които официално се търгуват на определена фондова борса. Обикновено корпоративното предприятие емитент е това, което подава заявление за котиране, но в някои страни борсата може да котира дадено корпоративно предприятие, например защото неговите акции вече активно се търгуват по неофициални канали. Изискванията за първично котиране обикновено включват изготвяне на финансови отчети в продължение на няколко години, достатъчен размер на сумата, която се предлага на широката общественост, както в абсолютно изражение, така и като процент от общия капитал в обращение и одобрен проспект, обикновено включващ становища на независими оценители. Изваждането от списъка се отнася до практиката на отстраняване на акциите на дадено корпоративно предприятие от фондовата борса. Това става, когато корпоративното предприятие преустанови своята дейност, обяви фалит, повече не удовлетворява правилата за котиране на фондова борса или е станало квазикорпорация или некорпоративно предприятие, често в резултат на сливане или придобиване. Котирането се записва като емитиране на котираните акции и обратно изкупуване на некотираните акции, докато изваждането от списъка се записва като обратно изкупуване на котираните акции и емитиране на некотираните акции, ако е приложимо.

5.151 Корпоративните предприятия могат да изкупуват обратно своя собствен капитал като обратно изкупуване на акции, известно също така като обратно изкупуване на дялове или изкупуване на собствени акции. Обратното изкупуване на акции се записва като финансова операция, при която на съществуващите акционери се предоставят пари в брой в замяна на част от собствения капитал на корпоративното предприятие, който е в обращение. Това означава, че пари в брой се разменят срещу намаляване на броя на акциите в обращение. Корпоративното предприятие или изважда акциите от обращение, или ги запазва като „съкровищни акции“, които са на разположение за повторно емитиране.

▼ B

Финансови активи, изключени от ценни книжа, свързани с дялово участие

5.152 Ценните книжа, свързани с дялово участие, не включват:

- а) акции, които са предложени за продажба, но не са закупени при емисията. Такива акции не се записват;
- б) облигации с фиксиран лихвен процент и заеми, конвертируеми в акции. Те се класифицират като дългови ценни книжа (AF.3) до момента на конвертирането им;
- в) собственият капитал на съдружниците с неограничена отговорност в корпоративни съдружия. Те се класифицират като други видове собствен капитал;
- г) държавни инвестиции в капитала на международни организации, които са законово учредени като дружества с акционерен капитал. Те се класифицират като други видове собствен капитал (AF.519);
- д) емисии на премийни акции, т.е. емитирането без плащане на нови акции на акционерите, пропорционално на тяхното дялово участие. Такава една емисия, която не променя нито задълженията на корпоративното предприятие към акционерите, нито дела на активите, които всеки акционер притежава в корпоративното предприятие, не представлява финансова операция. Емисиите на разделяне на акции също не се записват.

Други видове собствен капитал (F.519)

5.153 *Определение:* другите видове собствен капитал обхващат всички форми на собствен капитал, различни от класифицираните в подкатегории „Котирани акции“ (AF.511) и „Некотирани акции“ (AF.512).

5.154 Другите видове собствен капитал включват:

- а) всички форми на собствен капитал в корпоративни предприятия, които не са акции, в това число:
  - 1) собствения капитал в корпоративни съдружия, записан от съдружници с неограничена отговорност;
  - 2) собствения капитал в дружества с ограничена отговорност, чиито собственици са съдружници, а не акционери;
  - 3) капитала, инвестиран в обикновени или командитни дружества, признати като независими юридически лица;
  - 4) капитала, инвестиран в кооперативни дружества, признати като независими юридически лица;
- б) инвестиции от страна на сектор „Държавно управление“ в капитала на държавни корпоративни предприятия, чийто капитал не е разделен на акции, и които по силата на специално законодателство са признати за независими юридически лица;
- в) инвестиции от сектор „Държавно управление“ в капитала на централната банка;
- г) държавни инвестиции в капитала на международни и наднационални организации, с изключение на МВФ, дори ако те са правно учредени като корпоративни предприятия с акционерен капитал (например Европейската инвестиционна банка);
- д) финансовите ресурси на ЕЦБ, предоставени от вноски на националните централни банки;
- е) капитал, инвестиран във финансови и нефинансови квазикорпорации. Размерът на тези инвестиции отговаря на нови инвестиции в брой или в натура минус всички тегления от капитала;

▼ **B**

ж) финансовите претенции на нерезидентни единици срещу условни резидентни единици и обратно.

Оценка на операциите със собствен капитал

- 5.155 Новите акции се записват по емисионна стойност, която е номиналната стойност плюс емисионната премия.
- 5.156 Операциите с акции в обращение се записват по тяхната стойност на операцията. Когато стойността на операцията не е известна, тя се определя приблизително от котировката на фондовата борса или пазарната цена за котираните акции и от еквивалентната на пазара стойност за некотираните акции.
- 5.157 Дивидентите под формата на допълнителни акции представляват акции, които се оценяват по цената, заложена в предложението за дивидент на емитента.
- 5.158 Емисиите на премийни акции не се записват. В случаи обаче, при които емисията на премийни акции е свързана с промени в общата пазарна стойност на акциите на дадено корпоративно предприятие, промените в пазарната стойност се записват в сметката за преоценка.
- 5.159 Стойността на операцията със собствен капитал (F.51) е размерът на средствата, прехвърлени от собствениците към корпоративните предприятия или квазикорпорациите. В някои случаи средствата могат да бъдат прехвърлени чрез поемане на пасиви на корпоративното предприятие или квазикорпорацията.

Акции/дялови единици в инвестиционни фондове (F.52)

- 5.160 *Определение:* акциите в инвестиционни фондове са акции, ако фондът има корпоративна структура. Ако фондът е тръст, те са дялови единици. Инвестиционните фондове са колективни инвестиционни предприятия, чрез които инвеститорите обединяват средствата си за инвестиране във финансови и/или нефинансови активи.
- 5.161 Инвестиционните фондове се наричат също така взаимни фондове, дялови тръстове, инвестиционни тръстове и предприятия за колективно инвестиране в прехвърляеми ценни книжа (UCITS); те могат да бъдат фондове от отворен тип, полуотворен тип или затворен тип.
- 5.162 Акциите в инвестиционни фондове могат да бъдат котираны или некотираны. Когато са некотираны, те обикновено се погасяват при поискване, на стойност, която съответства на техния дял в собствените средства на финансовото предприятие. Тези собствени средства се преоценяват редовно въз основа на пазарните цени на различните им компоненти.
- 5.163 Акциите в инвестиционни фондове се разделят на:

акции/дялови единици във фондове на паричния пазар (ФПП) (F.521); и

акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП (F.522).

Акции/дялови единици във ФПП (F.521)

- 5.164 *Определение:* акциите/дяловите единици във ФПП са акции, емитирани от ФПП. Акциите/дяловите единици във ФПП могат да бъдат прехвърляеми и често се считат за близки заместители на депозити.

Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП (F.522)

- 5.165 *Определение:* другите акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от акции/дялови единици във ФПП, представляват претенция за част от стойността на инвестиционен фонд, различен от ФПП. Тези видове акции/дялови единици се емитират от инвестиционни фондове.

▼ B

- 5.166 Другите некотиранни акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от акции/дялови единици във ФПП, обикновено се погасяват при поискване, на стойност, съответстваща на техния дял в собствените средства на финансовото предприятие. Тези собствени средства се преоценяват редовно въз основа на пазарните цени на различните им компоненти.

Оценка на операциите с акции/дялови единици в инвестиционни фондове

- 5.167 Операциите с акции/дялови единици в инвестиционни фондове включват стойността на нетните вноски в даден фонд.

Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (F.6)

- 5.168 Застрахователните, пенсионните и стандартните гаранционни схеми се разделят на шест подкатегории:
- а) технически резерви по общо застраховане (F.61);
  - б) права по животозастрахователни полици и анюитети (F.62);
  - в) пенсионни права (F.63);
  - г) претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми (F.64);
  - д) права, различни от пенсионните права (F.65); и
  - е) резерви за претенции по стандартни гаранции (F.66).

Технически резерви по общо застраховане (F.61)

- 5.169 *Определение:* техническите резерви по общо застраховане представляват финансови претенции на притежатели на общозастрахователни полици срещу общозастрахователни дружества по отношение на непечелените премии и дължимите обезщетения.
- 5.170 Операциите с техническите резерви по общо застраховане за непечелените премии и дължимите обезщетения се отнасят до рискове като злополуки, заболяване или пожар, а също така и до презастраховане.
- 5.171 Непечелените премии са премии, които са платени, но все още не са спечелени. Премиите обикновено се плащат в началото на периода, покрит от полицата. На начислена база премиите се спечелват през целия срок на полицата, така че първоначалното плащане е свързано с предплащане или аванс.
- 5.172 Предстоящите плащания са такива, които са дължими, но все още не са извършени, в това число случаи, при които сумата е предмет на спор, или събитието, довело до плащането, е настъпило, но все още не е докладвано. Плащанията, които са дължими, но все още не са извършени, отговарят на резерва за предстоящи застрахователни плащания, които са суми, определени от застрахователните дружества за покриване на това, което те очакват да платят в резултат на събития, които са настъпили, но плащанията за които все още не са извършени.
- 5.173 Застрахователите могат да определят други технически резерви, като заделен запасен фонд от резерви. Те се признават обаче единствено като пасиви и съответни активи, когато има събитие, порождащо пасив. В противен случай запасният фонд от резерви е вътрешен отчетен запис на застрахователя, представляващ спестяване за покриване на неравномерно настъпващи събития, и не представлява съществуващи претенции на притежатели на полици.

Права по животозастрахователни полици и анюитети (F.62)

- 5.174 *Определение:* правата по животозастрахователни полици и анюитетите представляват финансови претенции на притежателите на животозастрахователни полици и на ползващите се от анюитети лица срещу дружества, предоставящи застраховка „Живот“.

▼ **B**

- 5.175 Правата по животозастрахователни полици и анюитетите се използват за предоставяне на плащания на притежателите на застрахователни полици при изтичане на полицата или за компенсиране на ползващите се лица при смърт на притежателите на полиците, така че те се държат отделно от средствата на акционерите. Резервите под формата на анюитети се базират на актюерско изчисление на настоящата стойност на задълженията за плащане на бъдещ доход до смъртта на ползващите се лица.
- 5.176 Операциите с права по животозастрахователни полици и анюитетите се състоят от добавки минус намаления.
- 5.177 Добавките от гледна точка на финансовите операции се състоят от:
- действителни премии, спечелени по време на текущия отчетен период; и
  - допълнителни премии, съответстващи на дохода от инвестирането на правата, определени на притежателите на полиците след удържане на таксите за обслужване.
- 5.178 Намаленията се състоят от:
- сумите, дължими на притежателите на застраховка „Живот“ и подобни застрахователни полици; както и
  - плащания, дължими по полици, които са откупени преди падежа.
- 5.179 В случай на сключване на групова застраховка, например от корпоративно предприятие от името на неговите наети лица, наетите лица, а не работодателят, са ползващите се лица, тъй като се счита, че те са притежатели на полиците.

Пенсионни права (F.63)

- 5.180 *Определение:* пенсионните права обхващат финансови претенции на настоящите наети лица и бившите наети лица срещу
- техните работодатели;
  - дадена схема, определена от работодателя за изплащане на пенсия като част от договора за възнаграждение между работодателя и наетото лице; или
  - застраховател.
- 5.181 Операциите с пенсионни права се състоят от добавки минус намаления, които следва да бъдат разграничавани от номиналните печалби или загуби от притежаването на средствата, инвестирани от пенсионните фондове.
- 5.182 Добавките от гледна точка на финансовите операции се състоят от:
- действителни вноски в пенсионните схеми, дължими от наетите лица, работодателите, самостоятелно заетите лица или други институционални единици от името на физически лица или домакинства с претенции към схемата и спечелени по време на текущия отчетен период; и
  - допълнителни вноски, съответстващи на дохода, спечелен от инвестирането на пенсионните права на пенсионната схема, които са определени на участващите домакинства, след удържане на таксите за обслужване през периода за управление на схемата.
- 5.183 Намаленията се състоят от:
- социални плащания, равни на сумите, дължими на пенсионирани лица или лица на тяхна издръжка под формата на редовни плащания или други плащания; и
  - социални плащания, които се състоят от всички еднократни суми, дължими на лицата, когато те се пенсионират.

▼ **B***Условни пенсионни права*

- 5.184 Категорията пенсионни права не включва условни пенсионни права, създадени от институционални единици, класифицирани като финансово необезпечени държавни пенсионни схеми на работодателите с предварително определен размер на пенсията или като пенсионни фондове на схеми за социална сигурност. Техните операции не се записват изцяло и техните други потоци и наличности не се записват в основните сметки, а в допълнителната таблица на начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване. Условните пенсионни права не са пасиви на подсекторите централно държавно управление, федерално държавно управление и местно държавно управление или на фондовете за социална сигурност, нито са финансови активи на бъдещите ползвачи се лица.

Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми (F.64)

- 5.185 Работодателят може да сключи договор с трета страна за администриране на пенсионните фондове на неговите наети лица. Ако работодателят продължи да определя условията на пенсионните схеми и задържи отговорността за всеки дефицит във финансирането, както и правото да задържи всеки излишък във финансирането, работодателят се описва като ръководител на пенсионната схема, а единицата, работеща под ръководството на ръководителя на пенсионната схема, се описва като администратор на пенсионната схема. Ако договорът между работодателя и третата страна предвижда работодателят да прехвърли рисковете и отговорностите за всеки дефицит във финансирането на третата страна в замяна на правото на третата страна да задържа всеки излишък, третата страна става ръководител на пенсионната схема, както и администратор.
- 5.186 Когато ръководителят на пенсионната схема е единица, различна от администратора, и средствата, които получават пенсионните фондове, спаднат под размера на увеличението на правата, се записва вземане на пенсионния фонд към ръководителя на пенсионната схема. Ако пенсионният фонд реализира по-голям доход, отколкото е необходимо, за да се покрие увеличението на пенсионните права, пенсионният фонд дължи определена сума на ръководителя на пенсионната схема.

Права, различни от пенсионните права (F.65)

- 5.187 Излишъкът на нетните вноски над плащанията представлява увеличение на пасива на застрахователната схема към ползвачите се лица. Тази позиция се включва като корекция в сметка „Използване на дохода“. Като увеличение на пасива, той се включва също така и във финансовата сметка. Тази позиция има вероятност да възникне в редки случаи и, от практически съображения, промените в такива права, различни от пенсионните права, могат да бъдат включени заедно с тези за пенсиите.

Резерви за претенции по стандартни гаранции (F.66)

- 5.188 *Определение:* резерви за претенции по стандартни гаранции представляват финансови претенции на титулярите на стандартни гаранции срещу институционалните единици, които ги предоставят.
- 5.189 Резервите за претенции стандартни гаранции са предплащанията на нетни такси и резерви с цел изпълнение на неуредени претенции по стандартни гаранции. Както и резервите за предплатени застрахователни премии и резерви, резервите за претенции по стандартни гаранции включват неспечелени премии и претенции, които все още не са уредени.
- 5.190 Стандартните гаранции представляват гаранции, които се издават в голям брой, обикновено за относително малки суми, с еднакво съдържание. Тези договорености включват три страни: заемополучател, заемодател и гарант. Или заемополучателят, или заемодателят може да сключи договор с гаранта за погасяване на задълженията към заемодателя в случай на неизпълнение на заемополучателя. Примери за това са кредитните гаранции върху износа и гаранциите на студентски заеми.

▼B

- 5.191 Въпреки че не е възможно да се установи вероятността някой определен заемополучател да изпадне в неизпълнение, обичайно се преценява колко измежду група от подобни заемополучатели ще изпаднат в неизпълнение. В голяма степен подобно на застраховател в общото застраховане, гарантът, работещ на търговски начала, очаква плащане на всички такси плюс изработване на доход от собственост върху таксите и всички резерви, за да покрие очакваните неизпълнения и свързаните разходи и да реализира печалба. Следователно за тези гаранции, описани като стандартни гаранции, се възприема подобно третиране, както при общото застраховане.
- 5.192 Стандартните гаранции обхващат гаранции за различни финансови инструменти като депозити, дългови ценни книжа, заеми и търговски кредит. Те обикновено се предоставят от финансово предприятие, в това число, но не само, застрахователни дружества, но също така и от сектор „Държавно управление“.
- 5.193 Когато дадена институционална единица предлага стандартни гаранции, тя начислява такси и поема пасиви с оглед изпълнение на претенция по гаранцията. Стойността на пасивите в сметките на гаранта е равна на настоящата стойност на очакваните претенции по съществуващи гаранции, минус евентуалните възстановявания, които гарантът очаква да получи от заемополучателите в неизпълнение. Пасивът се нарича резерв за претенции по стандартни гаранции.
- 5.194 Една гаранция може да обхваща многогодишен период. Таксата може да се заплаща годишно или предварително. По принцип таксата представлява таксите, спечелени през всяка година на валидност на гаранцията, като пасивът намалява със скъсяването на периода (като приемем, че заемополучателят погасява на вноски). Следователно записването следва това на анюитетите, като таксата се плаща при намаляване на бъдещия пасив.
- 5.195 Същността на схемата за стандартни гаранции е, че съществуват много гаранции от един и същ вид, въпреки че не всички са за абсолютно същия период, нито всички започват и завършват на едни и същи дати.
- 5.196 Нетните такси се изчисляват като такси за получаване плюс допълнителни такси (равни на дохода от собственост, определен на единицата, която плаща таксата за гаранцията) минус административни и други разходи. Тези нетни такси може да са задължения за всеки сектор на икономиката и вземания за сектора, в който е класифициран гарантът. Претенциите по схеми за стандартни гаранции са задължение за гаранта и вземане за заемодателя на гарантирания финансов инструмент без оглед на това дали таксата е била платена от заемодателя или от заемополучателя. Финансовите операции се отнасят до разликата между плащането на такси за нови гаранции и претенции по съществуващи гаранции.

Стандартни гаранции и еднократни гаранции

- 5.197 Стандартните гаранции следва да бъдат разграничени от еднократните гаранции според два критерия:
- а) стандартните гаранции се характеризират с често повтарящи се операции със сходни особености и обединяване на рискове; и
  - б) гарантите могат да оценят средната загуба въз основа на наличните статистически данни.

Еднократните гаранции са индивидуални, а гарантите не могат да направят надеждна оценка на риска от претенции. Предоставянето на еднократна гаранция е непредвиден случай и не се записва. Изключение правят някои гаранции, предоставени от държавата и описани в глава 20.

▼ B**Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (F.7)**

5.198 Финансовите деривати и опциите върху акции на наетите лица се разделят в две подкатегории:

- а) финансови деривати (F.71); и
- б) опции върху акции на наетите лица (F.72).

Финансови деривати (F.71)

5.199 *Определение:* финансовите деривати са финансови инструменти, обвързани с определен финансов инструмент, показател или стока, чрез които специфични финансови рискове могат да се търгуват самостоятелно на финансовите пазари. Финансовите деривати отговарят на следните условия:

- а) те са обвързани с финансов или нефинансов актив, с група активи или с определен индекс;
- б) те са търгуеми инструменти или могат да бъдат компенсирани на пазара; и
- в) няма предварителни изплащания на главница.

5.200 Финансовите деривати се използват за различни цели, в това число управление на риска, хеджиране, арбитражни операции между пазари, спекулация и компенсация на наетите лица. Финансовите деривати дават възможност на страните да продават специфични финансови рискове като лихвен риск, валутен риск, риск за собствения капитал и цените на стоките, както и кредитен риск на други дружества, **които** имат желание да поемат тези рискове, обикновено без продажба на първичен актив. Съответно финансовите деривати се определят като вторични активи.

5.201 Стойността на един финансов дериват произтича от цената на основния актив: референтната цена. Референтната цена може да се отнася до финансов или нефинансов актив, лихвен процент, обменен курс, друг финансов дериват или спред между две цени. Договорът за финансови деривати също може да се позовава на индекс, кошница от цени или други позиции като търговия с емисии или метеорологични условия.

5.202 Финансовите деривати могат да бъдат класифицирани по инструмент като опции, форуърди и кредитни деривати, или по пазарен риск като валутни суапове, лихвени суапове и т.н.

Опции

5.203 *Определение:* опциите представляват договори, които дават на притежателя на опцията право, но не и задължение, да закупи от емитента на опцията или да му продаде даден актив на предварително определена цена в рамките на определен период от време или на определена дата.

Опцията, която дава право на закупуване, се нарича опция за купуване, а опцията, която дава право на продажба — опция за продаване.

5.204 Купувачът на опцията заплаща премия (цената на опцията) за задължението, поето от подписника на опцията, да продаде или закупи определения размер на основния актив на договорената цена. Премията представлява финансов актив на титуляря на опцията и пасив на подписника. Може да се счита, че по своя характер премията включва таксата за обслужване, която се записва отделно. При липсата обаче на подробни данни, следва да се избягват, доколкото е възможно, допускания при идентифицирането на този компонент.

▼ **B**

- 5.205 Варантите са форма на опции. Те дават на притежателя правото, но не и задължението, да закупи от емитента на варанта определен брой акции или облигации при определени условия и за определен период от време. Съществуват още валутни варианти, базирани на сумата в една валута, която е необходима, за да се закупи друга, и трансвалутни варианти, обвързани с трети валути, както и варианти, базирани на индекс, кошница и стока.
- 5.206 Варантът може да се разделя и да се търгува отделно от дълговата ценна книга. В резултат на това обикновено се записват два отделни финансови инструмента — вариантът като финансов дериват и облигацията като дългова ценна книга. Варантите с включени деривати се класифицират според техните първични характеристики.

Форуърдни договори

- 5.207 *Определение:* форуърдите са финансови договори, съгласно които две страни се съгласяват да обменят определено количество от основен актив на договорена цена (цена на упражняване) на определена дата.
- 5.208 Фючърсите са форуърдни договори, търгувани на организирани борси. Фючърсите и другите форуърдни договори обикновено, но не винаги, се уреждат по-скоро чрез плащане в брой или предоставяне на някакъв друг финансов актив, отколкото чрез предоставяне на основния актив, и следователно се оценяват и търгуват отделно от основната позиция. Обичайните форуърдни договори включват споразумения за суап и за лихвен форуърд (FRA).

Опции и форуърди

- 5.209 Опциите се отличават от форуърдите по това, че:
- а) в началото обикновено няма предварително плащане по форуърдния договор и деривативният договор започва с нулева стойност; при опцията при сключването на договора се заплаща премия и в началото договорът се оценява на размера на премията;
  - б) тъй като пазарните цени, лихвените проценти или обменните курсове се променят през срока на форуърдния договор, договорът може да получи положителна стойност за едната страна (като актив) и съответна отрицателна стойност (като пасив) за другата. Тези позиции могат да се разменят между страните, в зависимост от пазарните промени на основния актив във връзка с цената на упражняване в договора. Тази характеристика прави разграничаването на операции с активи от операции с пасиви непрактично. Следователно, за разлика от други финансови инструменти, операциите с форуърди обикновено се отчитат нето и в активите, и в пасивите. При опциите купувачът винаги е кредитор, а подписникът винаги е длъжник.
  - в) при настъпване на падежа обратното изкупуване е безусловно за форуърда, докато за опцията то се определя от купувача на опцията. Някои опции се изкупуват обратно автоматично, когато при настъпване на падежа са с положителна стойност.

Суапове

- 5.210 *Определение:* суаповете са договорености между две страни, които се договарят да обменят, с течение на времето и съгласно предварително определени правила, потоци от плащания по договорена условна сума на главницата. Най-често срещаните видове са лихвени суапове, валутни суапове и парични суапове.
- 5.211 Лихвените суапове представляват обмен на лихвени плащания с различен характер, изчислени въз основа на условен размер на главницата, която никога не се обменя. Примери за видовете лихвени проценти, които се обменят, са фиксиран процент, плаващ процент и лихвени проценти, деноминирани в дадена валута. Уреждането често се извършва чрез нетни плащания в брой, които се равняват на текущата разлика между двата лихвени процента, посочени в договора, приложени към съгласуваната условна главница.

▼ **B**

- 5.212 Валутните суапове са операции с чуждестранни валути при обменен курс, посочен в договора.
- 5.213 Паричните суапове са свързани с обмен на парични потоци, свързани с лихвени плащания, и обмен на суми на главницата по съгласуван обменен курс в края на договора.

Споразумения за лихвен форуърд (FRA)

- 5.214 *Определение:* FRA са договорености, в които две страни, с цел да се защитят срещу промени в лихвените проценти, се договарят за размера на лихвения процент, който ще се плаща, на определена дата на уреждане, върху условен размер на главницата, която никога не се обменя. FRA се уреждат чрез нетни плащания в брой по подобен начин, както и лихвените суапове. Плащанията се отнасят до разликата между процента по споразумението за лихвен форуърд и преобладаващия пазарен процент към момента на уреждането.

Кредитни деривати

- 5.215 *Определение:* кредитните деривати са финансови деривати, чиято основна цел е търговията с кредитен риск.

Кредитните деривати са предназначени за търговия с риск от неизпълнение по заеми и обезпечения. Те могат да бъдат под формата на договори от типа на форуърдите или на опциите и, както и други финансови деривати, често се сключват под формата на стандартни правни споразумения, които улесняват пазарната оценка. Кредитният риск се прехвърля от продавача на риска, който купува закрила, в купувача на риска, който продава закрила, в замяна на премия.

- 5.216 Купувачът на риска плаща в брой на продавача на риска в случай на неизпълнение. Кредитният дериват може също така да бъде уреден чрез предоставяне на дългови ценни книжа чрез единицата, която е изпаднала в неизпълнение.
- 5.217 Видове кредитни деривати са опциите за кредитно неизпълнение, суаповете за кредитно неизпълнение (CDS) и суаповете за обща доходност. Индексът на CDS, като индекс на търгуеми кредитни деривати, отразява развитието на премиите на CDS.

Суапове за кредитно неизпълнение

- 5.218 *Определение:* суаповете за кредитно неизпълнение (CDS) са кредитни застрахователни договори. Те са предназначени да покриват загуби на кредитора (купувач на CDS), когато:

- а) настъпи кредитно събитие във връзка с референтна единица, вместо да са свързани с определена дългова ценна книга или заем. Кредитно събитие, което засяга въпросната референтна единица, може да бъде неизпълнение, но също и неизвършване на плащане по някой (отговарящ на условията) пасив, който е станал дължим, както в случаи като реструктуриране на дългове, нарушаване на поети задължения и други;
- б) конкретен дългов инструмент, обикновено дългова ценна книга или заем, изпадне в неизпълнение. Както при договорите за суап, купувачът на CDS (разглеждан като продавач на риска) извършва поредица от плащания на премия към купувача на CDS (разглеждан като купувач на риска).

- 5.219 Когато няма неизпълнение по свързаната единица или дългов инструмент, продавачът на риска продължава да плаща премии до края на договора. Ако има неизпълнение, купувачът на риска компенсира продавача за загубата, а продавачът спира да плаща премии.

Финансови инструменти, които не са включени във финансовите деривати

- 5.220 Финансовите деривати не включват:

- а) основния инструмент, на който се базира финансовият дериват;

▼B

- б) структурирани дългови ценни книжа, които съчетават дългова ценна книга, или кошница от дългови ценни книжа, с финансов дериват, или кошница от финансови деривати, при което финансовите деривати са неделими от дълговата ценна книга и първоначално инвестираната главница е значителна в сравнение с очакваната възвръщаемост от включените финансови деривати. Финансовите инструменти, при които са инвестирани малки суми на главницата в сравнение с очакваната възвръщаемост и които са изцяло рискови, се класифицират като финансови деривати. Финансовите инструменти, при които компонентът на дълговата ценна книга и компонентът на финансовия дериват могат да бъдат отделени един от друг, се категоризират съобразно това;
- в) възстановяеми плащания на марж, свързани с финансови деривати, се класифицират в други депозити или заеми в зависимост от участващите институционални единици. Невъзстановяемите плащания на марж обаче, които намаляват или премахват позициите от актива/пасива, и които могат да възникнат през срока на договора, се третираат като уреждания по договора и се класифицират като операции с финансови деривати;
- г) вторичните инструменти, които не са търгуеми и не могат да бъдат компенсирани на пазара; и
- д) златни суапове, които имат същия характер като споразуменията за обратно изкупуване на ценни книжа.

Опции върху акции на наетите лица (F.72)

- 5.221 *Определение:* опциите върху акции на наетите лица представляват споразумения, сключени на дадена дата, съгласно които наето лице може да закупи определен брой акции от капитала на работодателя на определена цена, или в определен момент, или в рамките на период от време, непосредствено следващ датата на придобиване на права.

Възприети са следните термини:

датата на сключване на споразумението — „дата на предоставяне“;

договорената цена на закупуване — „цена на упражняване“;

договорената първоначална дата на закупуване — „дата на придобиване на права“.

Периодът след датата на придобиване на права, в рамките на който могат да бъдат закупени акциите, се нарича „период на упражняване“.

- 5.222 Операциите с опции върху акции на наетите лица се записват във финансовата сметка като насрещен запис на елемента на компенсация на наетите лица, представен от стойността на опцията върху акции. Стойността на опцията обхваща периода между датата на предоставяне и датата на придобиване на права; ако липсват подробни данни, операциите се записват на датата на придобиване на права. След това операциите се записват на датата на упражняване или, ако са търгуеми и действително търгувани, между датата на придобиване на права и края на периода на упражняване.

Оценка на операциите с финансови деривати и опции върху акции на наетите лица

- 5.223 Вторичната търговия с опции и приключването на опции преди предоставяне включват финансови операции. Ако дадена опция бъде предоставена, тя може да бъде упражнена или да не бъде упражнена. В случаите, в които опцията бива упражнена, може да има плащане от подписника на опцията към притежателя на опцията, равно на разликата между преобладаващата пазарна цена

▼B

на основния актив и цената на упражняване, или, алтернативно, може да има придобиване или продажба на основния финансов или нефинансов актив, записано по преобладаващата пазарна цена, и насрещно плащане между притежателя на опцията и подписника на опцията, равно на цената на упражняване. Разликата между преобладаващата пазарна цена на основния актив и цената на упражняване и в двата случая е равна на ликвидационната стойност на опцията, което е цената на опцията на крайната дата. В случаите, в които опцията не е упражнена, не се извършва операция. Подписникът обаче реализира печалба от притежаването, а притежателят на опцията реализира загуба от притежаването (и в двата случая равни на платената премия при сключване на договора), която следва да бъде записана в сметката на преоценката.

- 5.224 Операциите, които се записват във връзка с финансови деривати, включват цялата търговия с договори, както и нетната стойност на извършените уреждания. Може да е необходимо също да се записват операции, свързани със създаването на деривативни договори. В много случаи обаче двете страни ще сключат деривативен договор без никакво плащане от едната страна на другата; в тези случаи стойността на операцията за създаване на договора е нула и във финансовата сметка не се записва нищо.
- 5.225 Всички комисионни, реално платени или получени от брокери или посредници за уреждане на опции, фючърси, суапове и други деривативни договори, се третират като плащане за услуги в съответните сметки. Не се счита, че страните по суапа взаимно си предоставят услуги, но всяко плащане на трета страна за уреждане на суап се третира като плащане за услуга. По споразумение за суап, при което суми на главницата се обменят, съответните потоци се записват като операции с основния инструмент; потоците от други плащания се записват в категория финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (F.7). Докато премията, плащана на продавача на опция, може концептуално да се счита за такса за услуга, на практика обикновено не е възможно да се разграничи елементът на услугата. Следователно пълната цена следва да се записва като придобиване на финансов актив от страна на купувача и натрупване на пасив от продавача.
- 5.226 Когато договорите не включват обмяна на главница, в началото не се записва операция. Безусловно и в двата случая в този момент се създава финансов дериват с нулева начална стойност. Впоследствие стойността на суапа ще бъде равна на едно от двете:
- а) за суми на главницата — текущата пазарна стойност на разликата между очакваните бъдещи пазарни стойности на сумите, които следва да бъдат отново разменени, и сумите, посочени в договора; и
  - б) за други плащания — текущата пазарна стойност на бъдещите потоци, посочени в договора.
- 5.227 Промените в стойността на финансовия дериват с течение на времето се записват в сметката за преоценка.
- 5.228 Последващите обратни обмени на главница ще се ръководят от условията на договора за суап и може да е предвидено финансовите активи да бъдат разменени на цена, различна от преобладаващата пазарна цена на такива активи. Насрещното плащане между страните по договора за суап ще бъде това, което е посочено в договора. В такъв случай разликата между пазарната цена и цената по договора е равна на ликвидационната стойност на актива/пасива, както се прилага на датата на падежа, и се записва като операция във финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (F.7). Като цяло операциите с финансови деривати и опции върху акции на наетите лица трябва да съответстват на общата печалба или загуба от преоценка през срока на договора за суап. Това третиране е аналогично на посоченото по отношение на опциите, които се предлагат.

▼B

- 5.229 За дадена институционална единица споразумението за суап или за лихвен форуърд се записва в позиция финансови деривати и опции върху акции на наетите лица от страната на активите, когато има положителна нетна стойност. Когато суапът има отрицателна нетна стойност, той също по правило се записва на страната на активите, за да се избегне подхвърляне между страната на активите и на пасивите. Следователно отрицателните нетни плащания увеличават нетната стойност.

Други сметки за получаване/плащане (F.8)

- 5.230 *Определение:* другите сметки за получаване/плащане са финансови активи и пасиви, създадени като насрещни на операции, когато има времева разлика между тези операции и съответните плащания.
- 5.231 Другите сметки за получаване/плащане включват операции с финансови претенции, които произлизат от предсрочното или забавеното плащане на операции със стоки или услуги, разпределителни операции или финансови операции на вторичния пазар.
- 5.232 Финансовите операции с други сметки за получаване/плащане включват:
- а) търговски кредити и аванси (F.81); и
  - б) други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси (F.89).

Търговски кредити и аванси (F.81)

- 5.233 *Определение:* търговските кредити и аванси са финансови претенции, произтичащи от прякото предоставяне на кредит от доставчиците на стоки и услуги на техните клиенти и авансови плащания за работа, която е в процес на изпълнение или все още предстои да бъде предприета, под формата на предплащане от клиенти за стоки и услуги, които все още не са предоставени.
- 5.234 Търговски кредити и аванси възникват, когато плащането за стоки или услуги не е извършено в същия момент, в който се осъществява промяната в собствеността на стоката или предоставянето на услугата. Ако плащането бъде направено преди промяната в собствеността, има аванс.
- 5.235 Косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM), които са начислени, но все още не са платени, са включени в съответния финансов инструмент, обикновено лихва, а предплащането на застрахователните премии е включено в застрахователните технически резерви (F.61); в нито един от случаите не се прави запис в търговски кредити и аванси.
- 5.236 Подкатегорията търговски кредити и аванси включва:
- а) финансови претенции, свързани с доставката на стоки или услуги, когато плащането не е осъществено;
  - б) търговски кредити, приети от корпоративни предприятия, извършващи факторинг операции, освен когато се считат за заем;
  - в) рента за сгради, която се натрупва с течение на времето; и
  - г) просрочени плащания, отнасящи се до плащането на стоки и услуги, когато не са подкрепени със заем.
- 5.237 Търговските кредити (AF.81) трябва да се разграничават от търговското финансиране под формата на търговски полици, както и от кредита, предоставен от трети страни за финансиране на търговията.
- 5.238 Търговските кредити и аванси не включват заеми за финансиране на търговски кредити. Те се класифицират като заеми.

▼ B

- 5.239 Търговските кредити и аванси могат да бъдат разделени по първоначален матуритет на краткосрочни и дългосрочни търговски кредити и аванси.

Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси (F.89)

- 5.240 *Определение:* другите сметки за получаване/плащане представляват финансови претенции, произтичащи от времеви разлики между разпределителните операции или финансовите операции на вторичния пазар и съответните плащания.
- 5.241 Другите сметки за получаване/плащане включват финансови претенции, създадени в резултат на времеви разлики между начислените операции и извършените плащания например по отношение на:
- а) надници и заплати;
  - б) данъци и вноски за социално осигуряване;
  - в) дивиденди;
  - г) рента; както и
  - д) покупка и продажба на ценни книжа.
- 5.242 Начислената лихва и просрочените плащания се записват към финансовия актив или пасив, по който се начисляват, а не като други сметки за получаване/плащане. Ако начислената лихва не е записана като реинвестирана във финансовия актив, тя се класифицира в други сметки за получаване/плащане.
- 5.243 Съответните записи на таксите за заемане на ценни книжа и заеми в злато, които се третират като лихва, се включват в други сметки за получаване/плащане, а не в инструмента, за който се отнасят.
- 5.244 Другите сметки за получаване/плащане не включват:
- а) статистически несъответствия, различни от времеви разлики между операции със стоки и услуги, разпределителни операции или финансови операции и съответните плащания;
  - б) предсрочно или забавено плащане в случай на създаване на финансови активи или обратно изкупуване на пасиви, различни от тези, класифицирани в други сметки за получаване/плащане. Тези предсрочни или забавени плащания се класифицират в категорията на съответния инструмент;
  - в) сумите на данъци и вноски за социално осигуряване, дължими на сектор „Държавно управление“, които следва да бъдат включени в други сметки за получаване/плащане, не включват частта от тези данъци и вноски за социално осигуряване, която има голяма вероятност да не бъде събрана и която следователно представлява претенция на сектор „Държавно управление“, която няма стойност.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5.1

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ ОПЕРАЦИИ

- 5.A1.01 Финансовите операции могат да бъдат класифицирани в съответствие с различни критерии: по вид финансов инструмент, търгуемост, вид доход, матуритет, валута и вид лихва.

Класификация на финансовите операции по категория

- 5.A1.02 Финансовите операции се класифицират в категории и подкатегории, както е показано в таблица 5.3. Тази класификация на операциите с финансови активи и пасиви съответства на класификацията на финансовите активи и пасиви.

Таблица 5.3 — Класификация на финансовите операции

Категория	Код		
Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	F.1		
Монетарно злато		F.11	
Специални права на тираж (СПТ)		F.12	
Валута и депозити	F.2		
Валута		F.21	
Прехвърляеми депозити		F.22	
Други депозити		F.29	
Дългови ценни книжа	F.3		
Краткосрочни заеми		F.31	
Дългосрочни заеми		F.32	
Заеми	F.4		
Краткосрочни заеми		F.41	
Дългосрочни заеми		F.42	
Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	F.5		
Собствен капитал		F.51	
Котираны акции			F.511
Некотираны акции			F.512
Други видове собствен капитал			F.519
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове		F.52	
Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар (ФПП)			F.521
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП			F.522
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	F.6		
Технически резерви по общо застраховане		F.61	
Права по животозастрахователни полици и анюитети		F.62	
Пенсионни права		F.63	
Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми		F.64	
Права, различни от пенсионните права		F.65	
Резерви за претенции по стандартни гаранции		F.66	
Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	F.7		

Категория	Код		
Финансови деривати, различни от опции върху акции на наетите лица		F.71	
Опции върху акции на наетите лица		F.72	
Други сметки за получаване/плащане	F.8		
Търговски кредити и аванси		F.81	
Други сметки за получаване/плащане <i>без търговски кредити и аванси</i>		F.89	

5.A1.03 Класификацията на финансовите операции и на финансовите активи и пасиви се основава главно на ликвидността, търгуемостта и на правните характеристики на финансовите инструменти. Определенията на категориите по принцип са независими от класификацията на институционалните единици. Класификацията на финансовите активи и пасиви може да бъде допълнително разбита чрез кръстосана класификация по институционални единици. Пример за това е кръстосаната класификация на прехвърляемите депозити между депозитни институции, различни от централната банка, като междубанкови позиции.

Класификация на финансовите операции по търгуемост

5.A1.04 Финансовите претенции могат да бъдат разграничени по това дали са търгуеми или не. Една претенция е търгуема, ако собствеността ѝ лесно може да бъде прехвърлена от една единица на друга чрез предаване или джирисване, или да бъде компенсирана в случай на финансови деривати. Докато всеки финансов инструмент може да бъде потенциално търгуван, търгуемите инструменти са предвидени да се търгуват на организирана борса или на извънборсовия пазар, въпреки че действителната търговия не е необходимо условие за търгуемост. Необходимите условия за търгуемост са:

- а) възможност за прехвърляне или компенсиране в случай на финансови деривати;
- б) стандартизация, която често се доказва със заменяемост и допустимост на код по ISIN; и
- в) притежателят на даден актив не запазва правото на обратни претенции срещу предишните притежатели.

5.A1.05 Ценните книжа, финансови деривати и опциите върху акции на наетите лица (AF.7) са търгуеми финансови претенции. Ценните книжа включват дългови ценни книжа (AF.3), котираните акции (AF.511), некотираните акции (AF.512) и акции в инвестиционни фондове (AF.52). Финансовите деривати и опциите върху акции на наетите лица не се класифицират като ценни книжа, дори да са търгуеми финансови инструменти. Те са свързани с конкретни финансови или нефинансови активи или индекси, чрез които финансовите рискове могат да се търгуват самостоятелно на финансовите пазари.

5.A1.06 Монетарното злато и специалните права на тираж (СПТ) (AF.1), валутата и депозитите (AF.2), заемите (AF.4), другите видове собствен капитал (AF.519), застрахователните, пенсионните и стандартните гаранционни схеми (AF.6) и другите сметки за получаване/плащане (AF. 8) не са търгуеми.

Структурирани ценни книжа

5.A1.07 Структурираните ценни книжа обикновено комбинират ценна книга или кошница от ценни книжа с финансов дериват или кошница от финансови деривати. Финансови инструменти, които не са структурирани ценни книжа, са например структурираните депозити, които съчетават характеристики на депозити и на финансови деривати. За разлика от финансовите деривати обикновено дълговите ценни книжа включват първоначално плащане на главница, която ще бъде възстановена.

Класификация на финансовите операции по вид доход

5.A1.08 Финансовите операции се класифицират по вида на дохода, който генерират. Свързването на дохода със съответните финансови активи и пасиви улеснява изчисляването на процентите на възвръщаемост. Таблица 5.4 представя подробна класификация по операция и по вид доход. Докато върху монетарното злато и СПТ, депозитите, дълговите ценни книжа, заемите и другите сметки за получаване/плащане се начислява лихва, върху собствения капитал се плащат предимно дивиденди, реинвестирана печалба или доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им. Инвестиционният доход се разпределя между притежателите на акции в инвестиционни фондове и на застрахователни технически резерви. Възнаграждението, свързано с участието в деривативен финансов инструмент, не се записва като доход, защото не се предоставя сума на главницата.

Таблица 5.4 — Класификация на финансовите операции по вид доход

Финансови операции	Код	Вид доход	Код
Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	F.1	Лихва	D.41
Валута	F.21	Липсва	
Прехвърляеми депозити	F.22	Лихва	D.41
Други депозити	F.29	Лихва	D.41
Дългови ценни книжа	F.3	Лихва	D.41
Заеми	F.4	Лихва	D.41
Собствен капитал	F.51	Разпределен доход на корпоративните предприятия	D.42
		Реинвестирана печалба	D.43
Котирани и некотирани акции	F.511	Дивиденди	D.421
	F.512	Реинвестирана печалба	D.43
Други видове собствен капитал	F.519	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	D.422
		Реинвестирана печалба	D.43
		Дивиденди	D.421
Акции или дялови единици в инвестиционни фондове	F.52	Доход от инвестиции за разпределяне на акционерите в инвестиционни фондове	D.443
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	F.6	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	D.441
		Доход от <i>инвестиции</i> за изплащане във връзка с пенсионни права	D.442
Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	F.7	Липсва	
Други сметки за получаване/плащане	F.8	Лихва	D.41

Класификация на финансовите операции по вид лихвен процент

- 5.A1.09 Финансовите активи и пасиви, върху които се начислява лихва, могат да бъдат разделени по вид лихвен процент, а именно на такива с фиксиран, променлив или смесен лихвен процент.
- 5.A1.10 За финансови инструменти с фиксиран лихвен процент договорните номинални лихвени плащания са фиксирани от гледна точка на валутата, в която са деноминирани, за срока на финансовия инструмент или за определен брой години. От датата на започване моментът и стойността на лихвените плащания и съответно погасяването на главницата са известни от гледна точка на длъжника.
- 5.A1.11 За финансовите инструменти с променлив лихвен процент плащанията на лихва и главница са свързани с лихвен процент, общ ценови индекс за стоки и услуги или цена на активи. Референтната стойност се променя в отговор на пазарните условия.
- 5.A1.12 Финансовите инструменти със смесен лихвен процент имат както фиксиран, така и променлив лихвен процент през своя срок и се класифицират като финансови инструменти с променлив лихвен процент.

Класификация на финансовите операции по матуритет

- 5.A1.13 За анализа на лихвени проценти, доходи от активи, ликвидност или способност за обслужване на дългове може да е необходима разбивка на финансовите активи и пасиви по вида на матуритета.

Краткосрочен и дългосрочен матуритет

- 5.A1.14 *Определение:* финансов актив или пасив с краткосрочен матуритет се погасява при поискване от страна на кредитора, в рамките на една година или в по-кратък срок. Финансовият актив или пасив с дългосрочен матуритет следва да бъде погасен на определена дата след една година или няма посочен падеж.

Първоначален матуритет и остатъчен матуритет

- 5.A1.15 *Определение:* първоначалният матуритет на финансовите активи или пасиви се определя като периода от датата на емисията до определената дата на окончателно плащане. Остатъчният матуритет на финансовите активи или пасиви се определя като периода от референтната дата до определената дата на окончателното плащане.
- 5.A1.16 Понятието за първоначален матуритет е полезно, за да се разбере дейността по емитиране на дълг. Следователно дълговите ценни книжа и заемите се разделят според първоначалния матуритет на краткосрочни и дългосрочни дългови ценни книжа и заеми.
- 5.A1.17 Остатъчният матуритет е от по-голямо значение за анализа на дълговите позиции и възможностите за обслужване на дълговете.

Класификация на финансовите операции по валута

- 5.A1.18 Много от категориите, подкатегиите и подпозициите на финансовите активи и пасиви могат да бъдат разбити по валутата, в която са деноминирани.
- 5.A1.19 Финансовите активи или пасиви в чуждестранна валута включват финансовите активи или пасиви, деноминирани във валутна кошница, например СПТ, и финансовите активи или пасиви, деноминирани в злато. Разграничението между национална валута и чуждестранни валути е особено полезно за категориите валута и депозити (AF.2), дългови ценни книжа (AF.3) и заеми (AF.4).
- 5.A1.20 Валутата, в която се извършват разплащанията, може да е различна от валутата на деноминация. Валутата, в която се извършват разплащанията, се отнася до валутата, в която стойността на позициите и потоците на финансовите инструменти, като ценни книжа, се конвертира при всяко разплащане.

Парични мерки

- 5.A1.21 Анализът на паричната политика може да изисква във финансовата сметка да бъдат определени парични мерки като M1, M2 и M3. В ЕСС 2010 паричните мерки не са определени.

ГЛАВА 6

ДРУГИ ПОТОЦИ

ВЪВЕДЕНИЕ

6.01 Под „други потоци“ се разбират промените в стойността на активите и пасивите, които не произтичат от операциите. Причината тези потоци да не са операции е свързана с това, че те не отговарят на една или повече характеристики на операциите — например съответните институционални единици може да не действат по взаимно съгласие, както е в случай на конфискация без изплащане на компенсация, или промяната може да се дължи на природно явление, като земетресение например, а не на чисто икономическо явление. Друг възможен вариант е стойността на актива, изразена в чуждестранна валута, да се промени в резултат от промяна във валутния курс.

ДРУГИ ИЗМЕНЕНИЯ В АКТИВИТЕ И ПАСИВИТЕ

6.02 *Определение:* другите изменения в активите и пасивите са икономически потоци, различни от тези, които възникват чрез операции, отчетени в капиталовата и финансовата сметки, които променят стойността на активите и пасивите.

Различават се два вида други изменения. Първият се състои от изменения в обема на активите и пасивите. Вторият е чрез номинална холдингова печалба и загуба.

Други изменения в обема на активите и пасивите (К.1—К.6)

6.03 В капиталовата сметка, произведените и непроизведените активи могат да постъпват и да се заличават от даден сектор чрез придобиване и отписване на активи, потребление на основен капитал или добавяне към него, използване на и текущи загуби от запасите. Във финансовата сметка финансовите активи и пасиви постъпват в системата, когато даден длъжник приеме бъдещо задължение за плащане към кредитор, и се заличават от системата, когато това задължение е изпълнено.

6.04 Другите изменения в обема на активите и пасивите включват потоци, които позволяват на активите и пасивите да бъдат въведени или заличени от сметките по начин, различен от операции — например възникване или отпадане в резултат на откриване, изчерпване и влошаване на състоянието на природните активи.

Другите изменения в обема на активите и пасивите включват също така въздействието от извънредни, неочаквани външни събития, които по своето естество не са икономически, и изменения, произтичащи от прекласифициране или реструктуриране на институционални единици или активи и пасиви.

6.05 Другите изменения в обема на активите и пасивите обхващат шест категории:

- а) възникване в икономически смисъл на активи (К.1);
- б) отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи (К.2);
- в) загуби поради катастрофални събития (К.3);
- г) конфискация без изплащане на компенсация (К.4);
- д) други изменения в обема, неклассифицирани другаде (К.5); и
- е) промени в класификацията (К.6).

Възникване в икономически смисъл на активи (К.1)

6.06 Възникването в икономически смисъл на активи представлява увеличаването на обема на произведените и непроизведените активи, което не е резултат от производство. Включени са:

- а) исторически паметници, т.е. постройки или обекти със специално археологическо, историческо или културно значение, когато стойността им е призната за пръв път в баланса;

▼B

- б) ценности, като скъпоценни камъни, антикварни и други произведения на изкуството, когато голямата стойност или културна значимост на един предмет, който още не е записан в баланса, се признава за пръв път;
- в) откриване на подлежащи на експлоатация находища на полезни изкопаеми, като доказани залежи от въглища, нефт, природен газ, метални или неметални полезни изкопаеми. Това също така обхваща преоценяването към по-голяма стойност на залежите, когато експлоатацията им стане икономически възможна в резултат на напредъка в технологиите или относителните промени в цените;
- г) естествено възпроизводство на неотглеждани животни и растения, като например естествени гори и рибни запаси, когато увеличаването на тези икономически активи не е под прекия контрол, отговорност и управление на институционална единица и следователно не се разглежда като производство;
- д) трансфери на други природни ресурси към икономическа дейност: природни ресурси, които променят статуса си, за да се класифицират като икономически активи. Към примерите тук спадат първоначалната експлоатация на девствени гори, преобразуването на земя, която е необработваема или е пустееща, в земя, която може да бъде икономически оползотворена, създаване на нови земи чрез отводняване, както и първоначално таксуване за вододобив. Природните ресурси може също така да придобиват стойност поради икономически дейности, извършвани в близост до тях, например парцел земя може да бъде признат за имащ стойност поради развиващ се наблизо проект или строящ се път, който дава достъп до него. Цената на подобренията върху земята се отчитат като бруто образуване на основен капитал, но разликата, получена при повишаването на стойността на земята над стойността на подобренията, направени на парцела, се отчита като възникване в икономически смисъл;
- е) промени в качеството на природни активи, дължащи се на промени във видовете икономическо използване. Промените в качеството се отчитат като изменения в обема. Промените в качеството, записани тук, възникват като насрещни на промените в икономическото ползване, които са указани като промени в класификацията (вж. точка 6.21). Например прекласифицирането на обработваеми земи като прилежащи към сгради може да доведе до повишаване на стойността, както и до промяна в класификацията. В този случай активът вече е в рамките на активите и именно промяната в качеството на актива поради промяната в икономическата употреба се счита за възникване на актив. Друг пример е повишаването на стойността на млекодайна животни, когато те са изпратени за умъртвяване по-рано от предвиденото;
- ж) първоначално възникване на стойност при предоставянето на прехвърлими договори, лизинги, лицензи или разрешителни. Стойността на такива договори, лизинги, лицензи или разрешителни представлява актив, когато стойността на правата, които те предоставят, надвишава дължимите такси и притежателят може я реализира, като ги прехвърли на други; и
- з) изменения в стойността на търговската репутация и маркетинговите активи, които се материализират, когато институционалните единици се продават на цени, надвишаващи собствените им средства (вж. точка 7.07); превишението на цената на купувач над собствените средства се означава като закупена търговска репутация и маркетингови активи. Търговската репутация, която не е доказана чрез продажба/покупка, не се счита за икономически актив.

▼ B***Отпадане в икономически смисъл на произведени активи (К.2)***

6.07 Отпадането в икономически смисъл на произведени нефинансови активи включва:

- а) изчерпване на природни ресурси, което обхваща понижаването на стойността на залежи от полезни изкопаеми и изчерпването на неотглеждани животни и растения, включени в границите на активите (вж. точка 6.06, буква д), в резултат от прибиране на реколтата, обезлесяване или използването над нивата на устойчивия добив. Редица от възможните тук записи представляват обратното на записите, описани в точка 6.06 букви в)–е);
- б) друго отпадане в икономически смисъл на произведени активи, което обхваща:
  - i) обезценяването на стойността на закупена търговска репутация и маркетингови активи; и
  - ii) изтичането на срока на предимствата, предоставени от прехвърлими договори, лизинги, лицензи и разрешителни.

Загуби поради катастрофални събития (К.3)

6.08 Загубите поради катастрофални събития, записани като други изменения в обема, произтичат от широкомащабни, обособени и разпознаваеми събития, които унищожават икономическите активи.

6.09 Такива събития включват големи земетресения, изригвания на вулкани, приливни вълни, изключително мощни урагани, суша и други природни бедствия; военни действия, бунтове и други политически събития; и технологични аварии, като значими токсични разливи или освобождаване на радиоактивни частици в атмосферата. Примери за такива събития са:

- а) влошаване на качеството на земята в резултат на необичайни наводнения или щети, нанесени от мощни ветрове;
- б) унищожаване на отглеждани активи от суша или огнища на зараза;
- в) разрушаване на сгради, оборудване или ценности при горски пожари или земетресения; и
- г) случайно унищожаване на валута или на ценни книжа на преносител в резултат на природни бедствия или политически събития, или при унищожаване на доказателство за собственост.

Конфискация без изплащане на компенсация (К.4)

6.10 Конфискацията без изплащане на компенсация възниква, когато държавното управление или други институционални единици поемат собствеността върху активите на други институционални единици, включително нерезидентни единици, без цялостно изплащане на компенсация по причини, различни от плащането на данъци, глоби или подобни налози. Конфискацията на имущество, придобито с престъпна дейност, се счита за глоба. Частта от подобна едностранна конфискация, за която не е изплатена компенсация, се отчита като друго изменение в обема.

6.11 Принудително изпълнение върху активи и поемане на собствеността върху активи от страна на кредитори не се отчитат като конфискация без изплащане на компенсация, тъй като или по изрична уговорка, или по общо разбиране споразумението между страните предвижда този начин на уреждане.

Други изменения в обема, неклассифицирани другаде (К.5)

6.12 Другите изменения в обема, неклассифицирани другаде (К.5), са въздействието на неочаквани събития върху икономическата стойност на активите.

▼B

6.13 Примери за други изменения в обема, неklasифицирани другаде, на нефинансови активи включват:

- а) непредвидено излизане от употреба. Допусканията, използвани при получаването на потреблението на основен капитал, не обхващат непредвиденото излизане от употреба на дълготрайни активи. Сумата, включена за предвиденото им излизане от употреба, може да е по-малка от стойността на реалното излизане от употреба. Следователно трябва да бъдат направени записи за понижаването на стойността на дълготрайните активи, произтичащо например от въвеждането на усъвършенствана технология;
- б) разлики между начислените суми, включени в потреблението на основен капитал, за покриване на обичайни щети и действителните загуби. Потреблението на основен капитал не обхваща непредвидени щети и сумата, изчислена за обичайно предвидените щети, може да се окаже недостатъчна или да превишава действителните щети. Следователно трябва да бъдат направени корекции на непредвиденото понижаване или повишаване на стойността на дълготрайните активи в резултат на такива събития. Загубите, за които е направена корекция за този случай, не са достатъчно големи, за да бъдат считани за катастрофални;
- в) влошаване на състоянието на дълготрайните активи, което не е отчетено в потреблението на основен капитал. Това обхваща намаляването в стойността на дълготрайните активи от например непредвидено въздействие на киселинността на въздуха и дъждовната вода върху повърхности на сгради или превозни средства;
- г) изоставяне на производствени съоръжения преди завършване или преди да бъдат въведени в икономическа употреба;
- д) необичайни загуби в запасите (напр. от щети при пожар, кражба или щети, нанесени от насекоми на съхраняваното зърно), които не се считат за загуби поради катастрофални събития.

6.14 Примери за други изменения в обема, неklasифицирани другаде, засягащи финансови активи и пасиви включват:

- а) загуби на валута или ценни книжа на носител по причини, които не се считат за катастрофални (като щети от пожар или поради кражба) и валута, изтеглена от обращение, която вече не е конвертируема, с изключение на суми, при които има промяна в класификацията от валута на ценности;
- б) промени на финансови претенции, произтичащи от отписвания. Те са изключени от финансовата сметка, защото няма взаимно споразумение между страните. По-конкретно даден кредитор може да реши, че някоя финансова претенция повече не може да бъде събрана например поради несъстоятелност или ликвидация, и заличава претенцията от баланса си. Признаването от страна на кредитора, че претенцията е несъбираема, се отчита като други промени в обема на активите. Съответният пасив също трябва да се заличи от счетоводния баланс на длъжника, за да се запази балансът в сметките в сектора „Общо за икономиката“. Изключение от този общовалиден принцип се прави за данъци и осигурителни вноски, дължими към сектор „Държавно управление“, вж. точка 6.15, буква г);
- в) промени в животозастрахователните полици, анюитетите и пенсионните права поради промени в оценките на демографските показатели;
- г) резерви за претенции по стандартни гаранционни схеми, когато очакваните претенции надвишават очакваните постъпления и възстановявания.

6.15 В други изменения в обема, неklasифицирани другаде, не се включват:

- а) промени във финансовите претенции, произтичащи от обезценяване и отразяващи реалните пазарни стойности на подлежащите на търгуване финансови претенции: тези промени се отчитат в сметка „Преоценки“;

▼ B

- б) анулиране на дълг по взаимно споразумение между длъжник и кредитор (анулиране на дълг или опрощаване на дълг): това се отчита като операция между кредитора и длъжника (вж. точка 4.165, буква е);
- в) отричане на дълга: едностранното анулиране на пасив от длъжник не се признава;
- г) данъци и осигурителни вноски, дължими към сектор „Държавно управление“, които той едностранно признава като малко вероятно да бъдат събрани (вж. точки 1.57, 4.27 и 4.82).

Промените в класификацията (К.6)

- 6.16 Промените в класификацията се състоят от промени в секторната класификация и структурата на институционалните единици, както и промени в класификацията на активите и пасивите.

Промените в секторната класификация и структурата на институционалните единици (К.61)

- 6.17 Прекласификацията на дадена институционална единица от един сектор в друг предполага трансфер на целия ѝ баланс, напр. ако дадена институционална единица, класифицирана в сектора на домакинствата, се разграничи финансово от своя собственик, то тя може да бъде класифицирана като квазикорпорация и да бъде прекласифицирана в сектор „Нефинансови предприятия“.
- 6.18 Промените в секторната класификация предполагат прехвърляне на целия баланс от един сектор или подсектор към друг. Това прехвърляне може да доведе до консолидиране или деконсолидиране на активите и пасивите, което също се включва в тази категория.
- 6.19 Промените в структурата на институционалните единици обхващат възникването и отпадането на определени финансови активи и пасиви, произтичащи от реструктурирането на корпоративното предприятие. Когато едно корпоративно предприятие престане да съществува като независимо юридическо лице поради това, че е погълнато от едно или повече корпоративни предприятия, всички финансови активи и пасиви, включително акции и друг собствен капитал, които са съществували между това корпоративно предприятие и корпоративните предприятия, които са извършили поглъщането, отпадат от системата. Закупуването на акции и на друг собствен капитал на корпоративно предприятие като част от сливане обаче се отчита като финансова операция между корпоративното предприятие купувач и предишните собственици. Замяната на съществуващи акции с акции в закупуващото корпоративно предприятие или в ново корпоративно предприятие се отчита като обратно изкупуване на акции, придружено с емитиране на нови акции. Финансовите активи и пасиви, които са съществували между погълнатото корпоративно предприятие и трети страни, остават непроменени и преминават към поглъщащото корпоративно предприятие.
- 6.20 По подобен начин, когато дадено корпоративно предприятие юридически се разделя на две или повече институционални единици, възникването на финансови активи и пасиви се отчита като промени в секторната класификация и структурата.

Промените в класификацията на активите и пасивите (К.62)

- 6.21 Промените в класификацията на активите и пасивите възникват, когато активите и пасивите фигурират под една категория в началния баланс и под друга — в крайния баланс. Примери за това са промените в земеползването и приспособяването на жилища в помещения за търговски цели или обратното. Когато става въпрос за земя, и двата записа (запис с отрицателен знак за старата категория, запис с положителен знак за новата категория) се правят с една и съща стойност. Промяната в стойността на земята, произтичаща от промяна при ползването на земя, се отчита като изменение в обема, а не като преоценка, и следователно като възникване в икономически смисъл на активи или отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи.

▼ **B**

- 6.22 Възникването или отпадането на монетарно злато, държано под формата на златни кюлчета, не може да се породи от финансова операция, но постъпва в системата и се заличава от нея посредством другите изменения в обема на активите.
- 6.23 За златните кюлчета възниква специален случай на изменения в класификацията. Златните кюлчета могат да бъдат финансов актив, известен като монетарно злато, или ценност, известна като немонетарно злато, в зависимост от държателя и обяснението за държането. Монетаризацията представлява промяната в класификацията на златните кюлчета от немонетарно на монетарно злато. Демонетаризацията представлява промяната в класификацията на златните кюлчета от монетарно на немонетарно злато.
- 6.24 Операциите във връзка със златните кюлчета се отчитат, както следва:
- а) когато даден орган на паричната политика продаде златни кюлчета, които са резервен актив, на нерезидентна институционална единица, която не е орган на паричната политика, или на резидентна институционална единица, това се отчита като операция с немонетарно злато. Демонетаризацията на златото като промяна в класификацията на златните кюлчета от монетарно в немонетарно злато възниква непосредствено преди операцията и се записва като други изменения в обема на активите на органа на паричната политика;
  - б) когато орган на паричната политика закупи златни кюлчета от нерезидентна или резидентна институционална единица за свои резервни активи и това злато още не е резервен актив, това се отчита като операция с немонетарно злато. Монетаризацията на златото като промяна в класификацията на златните кюлчета от немонетарно в монетарно злато възниква непосредствено след операцията и се отчита като други изменения в обема на активите на органа на паричната политика;
  - в) когато купувачът и продавачът са органи на паричната политика от различни икономики и двамата държат златните кюлчета като част от резервните си активи, е налице операция със златни кюлчета, която се отчита във финансовата сметка;
  - г) в останалите случаи златните кюлчета се считат за немонетарно злато във всеки момент и операциите се отчитат като операции с немонетарно злато.

Горните случаи, свързани с органите на паричната политика, се прилагат и за международни финансови организации.

- 6.25 Промяната в класификацията на активите и пасивите не включва конвертирането на дълговите ценни книжа в акции, което се отчита като две финансови операции.

Номинална холдингова печалба и загуба (К.7)

- 6.26 В сметка „Преоценки“ се отчитат номиналната холдингова печалба и загуба, натрупани по време на отчетен период за собствениците на активи и пасиви, като се отчитат промените в нивото и структурата на цените им. Номиналната холдингова печалба и загуба (К.7) се състои от неутралната холдингова печалба и загуба (К.71) и реалната холдингова печалба и загуба (К.72).
- 6.27 *Определение:* номиналната холдингова печалба и загуба (К.7), която се отнася до актив, представлява повишаването или понижаването на стойността на актива, което се натрупва за икономическия му собственик в резултат на повишаването или понижаването на цената му. Номиналната холдингова печалба и загуба, която се отнася до финансов пасив, представлява понижаването или повишаването на оценката на пасива в резултат от повишаването или понижаването на цената му.
- 6.28 Холдинговата печалба възниква от повишаването на стойността на актив или от понижаването на стойността на пасив. Холдинговата загуба възниква от понижаването на стойността на актив или от повишаването на стойността на пасив.

▼B

- 6.29 Номиналната холдингова печалба и загуба, отчетени в сметка „Преоценки“, са тези, които са натрупани от активи или пасиви, било то реализирани или не. Холдинговата печалба се счита за реализирана, когато въпросният актив е продаден, откупен, използван или по друг начин усвоен, или пасивът е погасен. Нереализираната печалба е печалбата, натрупана от актив, който все още е притежаван, или от пасив, който все още не е погасен, към края на отчетния период. Под реализирана печалба обикновено се разбира печалбата, реализирана за целия период, през който активът е притежаван или пасивът не е погасен, независимо дали този период съвпада с отчетния период, или не. Тъй като номиналната холдингова печалба и загуба се отчитат на начислена база обаче, разграничението между реализираната и нереализираната печалба и загуба, макар и полезно за някои цели, не се отразява в класификациите и сметките.
- 6.30 Номиналната холдингова печалба и загуба включват печалбата и загубата от всички видове нефинансови активи, финансови активи и пасиви. По този начин холдинговата печалба и загуба от запаси от всякакъв вид стоки, държани от производителите, включително незавършено производство, също се включват тук.
- 6.31 Номиналната холдингова печалба и загуба могат да се натрупват от активи или пасиви, съответно държани и възникнали в продължение на каквото и да било период от отчетния период, а не само от активи или пасиви, които фигурират в началния и/или крайния баланс. Номиналната холдингова печалба и загуба, които се натрупват за собственика на даден актив или пасив, или дадено количество от конкретен вид актив или пасив, между два момента във времето, се определя като „текущата стойност на посочения актив или пасив към по-късния момент във времето минус текущата стойност на посочения актив или пасив към посочения по-ранен момент във времето“, при положение че самият актив или пасив не се изменя качествено или количествено през този период.
- 6.32 Номиналната холдингова печалба (G), натрупваща се върху определено количество q от някакъв актив между моментите o и t, може да се изрази по следния начин: $G = (p_t - p_o) \times q$,
- където p_o и p_t са цените на актива съответно към моментите o и t. За финансови активи и пасиви с фиксирани текущи стойности в националната валута p_o и p_t са еднакви по определение, а номиналната холдингова печалба винаги е нула.
- 6.33 За целите на изчисляването на номиналната холдингова печалба и загуба придобиването и отписването на активи трябва да се оценява по начина, по който се отчита в капиталовата сметка и във финансовата сметка, като наличностите от активи трябва да се оценяват по същия начин, както се отчитат в баланса. При дълготрайни активи стойността на придобиване е сумата, платена от купувача на производителя или продавача, плюс свързаните разходи за прехвърляне на собствеността, поети от купувача. Стойността на отписването на съществуващ дълготраен актив е сумата, която продавачът е получил от купувача минус разходите по прехвърлянето на собствеността, поети от продавача.
- 6.34 Изключение от случая, описан в точка 6.33, е когато изплатената цена се различава от пазарната стойност на актива. В този случай прехвърлянето на капитала се изчислява условно за разликата между изплатената цена и пазарната стойност, като придобиването се отчита по пазарна стойност. Това възниква по-конкретно при операции, засягащи непазарни сектори.
- 6.35 Различават се четири различни ситуации, които водят до номинална холдингова печалба и загуба:
- а) актив, държан през отчетния период: номиналната холдингова печалба, натрупвана през отчетния период, е равна на стойността от крайния баланс минус стойността от началния баланс, минус потреблението на основен капитал през отчетния период. Тези стойности са равни на оценените стойности на активите, ако те биха били придобити към момента на изготвяне на баланса. Номиналната печалба е нереализирана;

▼ B

- б) актив, държан в началото на периода, който се продава през периода: номиналната холдингова печалба, която се натрупва, е равна на стойността при отписване минус стойността от началния баланс, минус потреблението на основния капитал през отчетния период, което възниква преди продажбата. Номиналната печалба е реализирана;
- в) актив, придобит през периода и все още държан към края на периода: номиналната холдингова печалба, която се натрупва, е равна на стойността от крайния баланс минус стойността при придобиването минус потреблението на основен капитал през отчетния период. Номиналната печалба е нереализирана; и
- г) актив, придобит и отписан през отчетния период: номиналната холдингова печалба, която се натрупва, е равна на стойността при отписването минус стойността при придобиването минус потреблението на основен капитал през отчетния период между придобиването и отписването. Номиналната печалба е реализирана.
- 6.36 Включената номинална холдингова печалба и загуба са тези, които са натрупани върху активи и пасиви, било то реализирани или не. Те се отчитат в сметка „Преоценки“ на съответните сектори — „Общо за икономиката“ и „Останал свят“.

Неутрална холдингова печалба и загуба (К.71)

- 6.37 *Определение:* неутралната холдингова печалба и загуба (К.71), които се отнасят до актив или пасив, е стойността на холдинговата печалба и загуба, която се натрупва, ако цената на актива или пасива се промени с времето в същото пропорционално съотношение както общото ценово ниво.
- 6.38 Неутралната холдингова печалба и загуба се определят за улесняване на получаването на реалната холдингова печалба и загуба, които преразпределят действителна покупателна способност между секторите.
- 6.39 Нека обозначим общия ценови индекс с γ . Неутралната холдингова печалба (NG) върху определено количество q от актив между моментите o и t се изразява със следното уравнение:

$$NG = p_o \times q (\gamma_t / \gamma_o - 1),$$
където $p_o \times q$ е текущата стойност на актива към момента o , а γ_t / γ_o е факторът на промяната в общия ценови индекс между моментите o и t . Същото съотношение γ_t / γ_o се отнася до всички активи и пасиви.
- 6.40 Общият ценови индекс, който трябва да се прилага за изчислението на неутралната холдингова печалба и загуба, е ценови индекс за крайните разходи.
- 6.41 Неутралната холдингова печалба и загуба се отчитат в сметката на неутралната холдингова печалба и загуба, която е подсметка на сметка „Преоценки“ на секторите „Общо за икономиката“ и „Останал свят“.

Реална холдингова печалба и загуба (К.72)

- 6.42 *Определение:* реалната холдингова печалба и загуба (К.72), които се отнасят до актив или пасив, е разликата между номиналната и неутралната холдингова печалба и загуба на този актив.
- 6.43 Реалната холдингова печалба (RG) на определено количество q от актив между моментите o и t се изразява чрез:

$$RG = G - NG$$

$$\text{или } RG = (p_t / p_o - \gamma_t / \gamma_o) \times p_o \times q.$$

- 6.44 Стойностите на реалната холдингова печалба и загуба на активи и пасиви по този начин зависят от движенията на цените им през въпросния период спрямо движението на други цени, по средни стойности, измерено чрез общия ценови индекс.

▼ **B**

- 6.45 Реалната холдингова печалба и загуба се отчитат в сметка „Реална холдингова печалба и загуба“, която е подсметка на сметка „Преоценки“.

Холдингова печалба и загуба по видове финансови активи и пасиви**Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ) (AF.1)**

- 6.46 Тъй като цената на монетарното злато обикновено се изразява в щатски долари, стойността на монетарното злато зависи от номиналната холдингова печалба и загуба поради промените във валутните курсове, както и поради цената на самото злато.
- 6.47 Тъй като СПТ представляват „кошница“ от валути, стойността ѝ от гледна точка на националната валута, а следователно и стойността на холдинговата печалба и загуба, се променя с валутните курсове на валутите в „кошницата“ спрямо националната валута.

Валута и депозити (AF.2)

- 6.48 Текущите стойности на валутата и депозитите, деноминирани в национална валута, остават постоянни във времето. Приема се, че „цената“ на такъв актив е винаги равна на единица, докато количеството се определя от броя на единиците валута, в които е извършена деноминацията. Номиналната холдингова печалба и загуба на такива активи винаги е нула. По тази причина разликата между стойностите на началните и крайните наличности от такива активи, с изключение на другите изменения в обема, е изцяло отразена в стойностите на операциите с активи. Това е рядък случай, при който обикновено е възможно стойността на операциите да бъде получена от промените в стойностите в баланса.
- 6.49 Лихвата, която се натрупва върху депозитите, се отчита във финансовата сметка като едновременно реинвестирана като депозити.
- 6.50 При държането на чуждестранна валута и депозити, деноминирани в други валути, номиналната холдингова печалба и загуба ще се отчитат благодарение на промени във валутните курсове.
- 6.51 С цел да се изчислят неутралната и реалната печалба и загуба на активи с фиксирана текуща цена е необходима информация за времето и стойностите на операциите, както и стойностите в началните и крайните баланси. Да предположим, например, че се прави депозит и той се изтегля в рамките на отчетния период, докато общото ценово ниво се покачва. Неутралната печалба от депозита е положителна, а реалната печалба — отрицателна, като размерът зависи от продължителността на периода, в който депозитът е неизплатен, и от процента на инфлацията. Не е възможно такива реални загуби да бъдат отчетени, без да се разполага с информация за операциите през отчетния период и за моментите, когато те са направени.
- 6.52 Като цяло може да се приеме, че ако общата абсолютна стойност на положителните и отрицателните операции е голяма по отношение на нивата на началните и крайните баланси, приблизителните оценки на неутралната и реалната холдингова печалба на финансови активи и пасиви с фиксирани текущи стойности, получени само от балансите, може да не бъдат особено задоволителни. Дори отчитането на стойностите на финансовите операции на брутна основа, т.е. отчитане на депозити, направени и изтеглени отделно, като се разграничават ясно от общата стойност на депозитите минус тегленията, може да не бъде достатъчно без информация за времевите параметри на депозитите.

Дългови ценни книжа (AF.3)

- 6.53 Когато се емитират дългосрочни дългови ценни книжа, като облигации с премия или с отстъпка, включително облигации с голяма отстъпка и облигации с нулев купон, разликата между емисионната цена и лицевата стойност или стойността на погасяване при падежа на облигацията представлява лихва, която емитентът се задължава да плати за целия период на дълговата ценна книга. Подобна лихва, дължима от емитента на дългосрочната дългова книга, се отчита като доход от собственост за притежателя на дълговата книга в допълнение към лихвения купон, който емитентът плаща през определени периоди до падежа на дълговата ценна книга.

▼B

6.54 Натрупваната лихва се отчита във финансовата сметка като едновременно реинвестирана в дълговата ценна книга от страна на нейния притежател. Следователно лихвата се отчита във финансовата сметка като придобиване на актив, който се добавя към вече съществуващия актив. По този начин постепенното увеличаване на пазарната стойност на дългосрочната дългова книга, дължащо се на натрупването на начислена, реинвестирана лихва, отразява нарастване на неуредената главница — т.е. на размера на актива. Това по същество е увеличение на количеството или обема, а не увеличение на цената. То не поражда холдингова печалба за притежателя на дългосрочната дългова книга или холдингова загуба за емитента. С приближаването на падежа дълговите ценни книги се променят в качествено отношение и е важно да се уточни, че увеличенията в стойностите им поради натрупването на начислената лихва не са ценови промени и не пораждат холдингова печалба.

6.55 Цените на дългосрочните дългови ценни книжа с фиксирана лихва също се променят обаче при промяна в пазарните лихвени проценти — цените им се променят обратнопропорционално на движението на пазарните лихвени проценти. Влиянието на дадена промяна в лихвения процент върху цената на отделна дълготрайна дългова ценна книга е толкова по-слабо, колкото по-близо до падежа си е ценната книга. Промените в цените на дългосрочните дългови ценни книжа, дължащи се на промени в пазарните лихвени проценти, представляват ценови промени, а не промени в количеството. Следователно те пораждат номинална холдингова печалба или загуба както за емитентите, така и за притежателите на дълговите ценни книжа. Увеличението на лихвените проценти поражда номинална холдингова печалба за емитента на дълговата ценна книга и равностойна номинална холдингова загуба за притежателя, а при спад в лихвените проценти се наблюдава обратното.

6.56 При дълговите ценни книжа с променлив лихвен процент плащанията на лихвения купон или на главницата са обвързани с общ ценови индекс за стоки и услуги, като потребителския ценови индекс, с лихвен процент като EURIBOR или LIBOR, с доходността на определена облигация, или с цената на определен актив.

Когато размерът на купонното плащане и/или на неуредената главница се определя въз основа на даден общ или широк ценови индекс, промяната в стойността на неуредената главница между началото и края на определен отчетен период поради движението на съответния индекс се разглежда като лихва, натрупана за този период в допълнение към всяка дължима за плащане лихва в този период.

Когато индексацията на дължимите към датата на падежа суми е обусловена отчасти от холдингова печалба — като в типичния случай индексацията е въз основа на една ясно дефинирана позиция, всяко отклонение от първоначално очакваната динамика на този индекс води до холдингова печалба или загуба, които обикновено не се компенсират в периода на валидност на инструмента.

6.57 Номиналната холдингова печалба и загуба може да се натрупва за краткосрочни дългови ценни книжа по същия начин, както за дългосрочни дългови ценни книжа. Тъй като краткосрочните дългови ценни книжа имат много по-кратък матуритет обаче, холдинговата печалба породена от промени в лихвените проценти, по принцип е много по-малка от тези при дългосрочните дългови ценни книжа със същата лицева стойност.

Заеми (AF.4)

6.58 За заеми, които не се търгуват, се прилагат същите условия, както за валута и депозити. Когато обаче съществуващ заем се продава на друга институционална единица, обезценяването на заема, което е разликата между цената на погасяване и цената на операцията, се отчита в сметка „Преоценки“ на продавача и купувача към момента на извършване на операцията.

▼ B

Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (AF.5)

6.59 Акциите с право на премия увеличават броя на акциите и номиналната стойност на емитираните акции, но сами по себе си не променят пазарната стойност на съвкупността от акции. Това също така се прилага и за дивиденди върху акции, което представлява разпределение рго гата на допълнителни акции от акциите на дадено корпоративно предприятие на притежателите на обикновени акции. Акциите с право на премия и дивидентите върху акции изобщо не се записват в сметките. Подобни емисии обаче са предназначени за подобряване на ликвидността на акциите на пазара и следователно в резултат на това може да се повиши общата пазарна стойност на емитираните акции: всяка подобна промяна се отчита като номинална холдингова печалба.

Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6)

6.60 Когато резервите и правата за застрахователните, пенсионните и стандартните гаранционни схеми са деноминирани в национална валута, няма номинална холдингова печалба и загуба, както няма и за валута или депозити и заеми. Активите, използвани от финансовите институции за посрещане на поетите задължения, подлежат на холдингова печалба и загуба.

6.61 Пасивите за притежателите на полици и за ползващите се лица се променят в резултат на операциите, други изменения в обема и преоценки. Преоценките се дължат на промени в ключови допускания за моделите в актюерските изчисления. Тези допускания са сконтовият процент, тарифната ставка за заплата и процентът на инфлацията.

Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (AF.7)

6.62 Стойността на финансовите деривати може да се променя в резултат на промени в стойността на основополагащия инструмент, изменения в променливостта на цената на основополагащия инструмент или приближаването на датата на изпълнението или падежа. Всички подобни изменения в стойността на финансовите деривати и опции върху акции на наетите лица трябва да се разглеждат като изменение в цената и да се отчитат като преоценка.

Други сметки за получаване/плащане (AF.8)

6.63 За другите сметки за получаване/плащане, които не се търгуват, се прилагат същите условия както за националната валута, депозитите и заемите. Когато съществуващ търговски кредит е продаден на друга институционална единица, разликата между цената за погасяването и цената на операцията се отчита като преоценка към момента на операцията. Тъй като обаче в общия случай търговският кредит има краткотрайно естество, продажбата на търговския кредит може да означава създаването на нов финансов инструмент.

Активи, деноминирани в чуждестранна валута

6.64 Стойността на активите и пасивите, деноминирани в чуждестранна валута, се измерва чрез тяхната текуща пазарна стойност в чуждестранна валута, конвертирана в националната валута по текущия валутен курс. Следователно номинална холдингова печалба и загуба може да възникне както поради промяната в цената на актива, така и във валутния курс. Общата стойност на номиналната холдингова печалба и загуба през отчетния период се изчислява чрез изваждане на стойността на операциите и другите изменения в обема от разликата между стойностите в началните и крайните баланси. За тази цел операциите с активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута, се конвертират в националната валута, като се използват валутните курсове към момента на възникване на операциите, докато стойностите в началните и крайните баланси се конвертират, като се използват преобладаващите валутни курсове към момента, за който се отнасят балансите. Това предполага, че общата стойност на операциите като нетни придобивания — придобивания минус отписвания — изразена в чуждестранна валута на практика е конвертирана чрез среднопретеглен валутен курс, при който на теглата са приписани стойностите на операциите, осъществени на различни дати.

ГЛАВА 7

БАЛАНСИ

- 7.01 *Определение:* балансът представлява отчет за стойностите на притежавани активи в икономически смисъл и на притежавани пасиви на институционална единица или група от единици, който се съставя към определен момент.
- 7.02 Балансиращата позиция на баланса се нарича нетна стойност (B.90). Наличностите от активи и пасиви, записани в баланса, се оценяват по подходящите цени, които обикновено са преобладаващите пазарни цени на датата, за която се отнася балансът, но за някои категории — по техните номинални стойности. Баланс се съставя за резидентните институционални сектори и подсектори, общо за националната икономика и за сектор „Останал свят“.
- 7.03 Балансът допълва последователността от сметки, като показва крайния ефект от записите в сметки „Производство“, „Разпределение и използване на дохода“ и сметките с натрупване върху благосъстоянието на една икономика.
- 7.04 За институционалните сектори балансиращата позиция на баланса е нетна стойност.
- 7.05 Общо за националната икономика балансиращата позиция често се нарича национално богатство — общата стойност на нефинансовите активи и нетните финансови активи по отношение на сектор „Останал свят“.
- 7.06 Балансът на сектор „Останал свят“ се съставя по същия начин, както и балансите на резидентните институционални сектори и подсектори. Той се състои изцяло от позиции във финансови активи и пасиви на нерезиденти по отношение на резиденти. В шестото издание на „Ръководство по платежен баланс“ (BPM6) съответният баланс, съставен от гледна точка на резидентите по отношение на нерезидентите, се нарича международна инвестиционна позиция (МИП).
- 7.07 Собствените средства се определят като сумата на нетната стойност (B.90) плюс стойността на собствения капитал и акции в инвестиционни фондове (AF.5) като пасиви в баланса.
- 7.08 За сектор „Нефинансови предприятия“ и сектор „Финансови предприятия“ и техните подсектори собствени средства представлява аналитично значим показател, който е аналогичен на нетна стойност.
- 7.09 Нетната стойност на корпоративните предприятия обикновено е различна от стойността на техните акции и друг емитиран собствен капитал. Нетната стойност на квазикорпорациите е нула, тъй като се приема, че стойността на собствения капитал на техния собственик е равна на неговите активи минус неговите пасиви, различни от собствен капитал. Следователно нетната стойност на резидентните корпоративни предприятия за преки инвестиции, които са клонове на нерезидентни корпоративни предприятия и се третираат като квазикорпорации, също е нула.
- 7.10 Балансиращата позиция на финансовите активи и пасиви се нарича финансова нетна стойност (BF.90).
- 7.11 Балансът се отнася до стойността на активите и пасивите към определен момент. Баланси се съставят в началото и в края на отчетния период; началният баланс в началото на периода е същият като крайния баланс, записан в края на предходния период.
- 7.12 Основно счетоводно равенство свързва стойността на наличностите от определен тип актив, представени в началния баланс и крайния баланс, както следва:

▼ B

Стойността на наличностите от определен тип актив в началния баланс		
<i>плюс</i>	операции	общата стойност на този актив, придобит посредством операции, които са реализирани по време на отчетния период
<i>минус</i>		общата стойност на този актив, отписан посредством операции, които са реализирани по време на отчетния период
<i>минус</i>		потребление на основен капитал (ако е приложимо)
<i>плюс</i>	други изменения в обема на активите	други положителни изменения в обема, които засягат този актив
<i>минус</i>		други отрицателни изменения в обема, които засягат този актив
<i>плюс</i>	преоценки	стойността на номиналната холдингова печалба, натрупана през периода в резултат на изменения в цената на този актив
<i>минус</i>		стойността на номиналната холдингова загуба, натрупана през периода в резултат на изменения в цената на този актив

е равна на стойността на наличността от този актив в крайния баланс.

Може да бъде съставена и таблица, която свързва стойността на наличността от определен тип пасив в началния баланс и в крайния баланс.

- 7.13 Счетоводните връзки между началния баланс и крайния баланс чрез операции, други изменения в обема на активите и пасивите и холдингова печалба и загуба са представени схематично в приложение 7.2.

ВИДОВЕ АКТИВИ И ПАСИВИ

Определение на актив

- 7.14 Активите, които се записват в балансите, са активи в икономически смисъл.
- 7.15 *Определение:* активът в икономически смисъл е средство за съхраняване на стойност, представляваща ползите за икономическия собственик, които се натрупват вследствие на държането или използването на единицата за определен период от време. Той е средство за пренасяне на стойността от един отчетен период към друг.
- 7.16 Ползите в икономически смисъл се състоят от първични доходи като опериращ излишък — когато икономическият собственик използва актива — или доход от собственост — когато икономическият собственик го отдава за ползване от други. Ползите се извличат от използването на актива и стойността, в това число холдингова печалба и загуба, която се реализира при отписването на актива или неговото прекратяване.
- 7.17 Икономическият собственик на един актив не е непременно юридическият собственик. Икономическият собственик е институционалната единица, която има право на ползите, свързани с използването на актива поради поемане на свързаните рискове.
- 7.18 В таблица 7.1 е представен обзор на класификацията и покритието на активите в икономически смисъл. Подробното определение на всяка категория активи е изложено в приложение 7.1.

ИЗКЛЮЧЕНИЯ ОТ ОБХВАТА НА АКТИВИТЕ И ПАСИВИТЕ

- 7.19 От обхвата на активите и пасивите са изключени:
- а) човешкият капитал;

▼B

- б) природните активи, които не се считат за активи в икономически смисъл (напр. въздух, речна вода);
- в) дълготрайни потребителски стоки; и
- г) условни активи и пасиви, които не са финансови активи и пасиви (вж. точка 7.31).

КАТЕГОРИИ АКТИВИ И ПАСИВИ

- 7.20 В баланса се разграничават две основни категории записи: нефинансови активи (обозначени като „AN“) и финансови активи и пасиви (обозначени като „AF“).
- 7.21 Нефинансовите активи се разделят на произведени нефинансови активи (обозначени като „AN.1“) и непроизведени нефинансови активи (обозначени като „AN.2“).

Произведени нефинансови активи (AN.1)

- 7.22 *Определение:* произведените нефинансови активи (AN.1) представляват резултатите от производствените процеси.
- 7.23 Целта на класификацията на произведените нефинансови активи (AN.1) е те да бъдат разграничавани въз основа на ролята им в производството. Тя се състои от: дълготрайни активи, които се използват многократно или продължително в производството в продължение на повече от една година; запаси, които се използват в производството за междинно потребление, продават се или се отписват по друг начин; както и ценности. Ценностите не се използват основно за производство или потребление, а вместо това се придобиват и държат основно като средства за съхраняване на стойност.

Непроизведени нефинансови активи (AN.2)

- 7.24 *Определение:* непроизведените нефинансови активи (AN.2) са активи в икономически смисъл, които възникват по начин, различен от процес на производство. Те се състоят от природни активи, договори, лизинги, лицензи, разрешителни и търговска репутация и маркетингови активи.
- 7.25 Целта на класификацията на непроизведените активи е те да бъдат разграничавани въз основа на начина, по който са възникнали. Някои от тези активи съществуват по естествен начин, докато други, известни като творения на обществото, възникват чрез правни или счетоводни действия.
- 7.26 Изборът на природните активи, които да бъдат включени в баланса, в съответствие с общото определение на актив в икономически смисъл, се определя от това дали активите са предмет на действителна собственост в икономически смисъл и дали могат да осигурят ползи в икономически смисъл за своите собственици, като се имат предвид съществуващите технологии, знания, икономически възможности, налични ресурси и набор от относителни цени. Изключват се природните активи, върху които не са учредени права на собственост, като открито море или въздух.
- 7.27 Договорите, лизингите, лицензите и разрешителните се считат за нефинансови активи само ако правно споразумение осигурява на притежателя ползи в икономически смисъл, които надвишават платимите суми по споразумението, и притежателят може законно и на практика да реализира тези ползи, като ги прехвърли на други.

Финансови активи и пасиви (AF)

- 7.28 *Определение:* финансовите активи (AF) са активи в икономически смисъл, които се състоят от всички финансови претенции, собствен капитал и компонента от монетарното злато в златни кюлчета (точка 5.03). Пасиви се образуват, когато длъжниците са задължени да направят плащане или поредица от плащания към кредитори (точка 5.06).

▼B

- 7.29 Финансовите активи служат за съхраняване на стойност, представляваща ползи или поредица от ползи за икономическия собственик от притежаването или използването на активите през определен период от време. Те са начин за пренос на стойност от един отчетен период към друг. Ползите се обменят посредством плащания (точка 5.04).
- 7.30 Всеки финансов актив има насрещен пасив, с изключение на компонента от монетарното злато в златни кюлчета, класифициран в категорията монетарно злато и специални права на тираж (AF.1).
- 7.31 Условните активи и условните пасиви са договорености, чрез които едната страна е задължена да извърши плащане или поредица от плащания към друга единица единствено при настъпването на определени специфични условия (точка 5.08). Те не са финансови активи и пасиви.
- 7.32 Класификацията на финансовите активи и пасиви съответства на класификацията на финансовите операции (точка 5.14). Определенията на категориите и подкатегиите на финансовите активи и пасиви и допълнителни обяснения са представени в глава 5 и не се повтарят в настоящата глава, но приложение 7.1 съдържа обобщение на всички активи и пасиви, определени в системата.

Таблица 7.1 — Класификация на активите

AN.	НЕФИНАНСОВИ АКТИВИ (AN.1 + AN.2)
AN.1	<i>Произведени нефинансови активи</i>
AN.11	Дълготрайни активи ⁽¹⁾
AN.111	Жилищни сгради
AN.112	Други сгради и постройки
AN.1121	Нежилищни сгради
AN.1122	Други постройки
AN.1123	Подобрения върху земите
AN.113	Машини и оборудване
AN.1131	Транспортни средства
AN.1132	Информационно и комуникационно оборудване
AN.1139	Други машини и оборудване
AN.114	Оръжейни системи
AN.115	Отглеждани животни и растения
AN.1151	Животни, отглеждани за многократно получаване на продукти от тях
AN.1152	Дървета, насаждения и растения, отглеждани за многократно получаване на продукти от тях
AN.117	Продукти, обект на интелектуална собственост
AN.1171	Научноизследователска и развойна дейност
AN.1172	Проучване и оценка на полезни изкопаеми
AN.1173	Компютърен софтуер и бази данни

▼B

AN.	НЕФИНАНСОВИ АКТИВИ (AN.1 + AN.2)
AN.11731	Компютърен софтуер
AN.11732	Бази данни
AN.1174	Оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби
AN.1179	Други продукти, обект на интелектуална собственост
AN.12	Запаси
AN.121	Материали и консумативи
AN.122	Незавършено производство
AN.1221	Незавършено производство: отглеждани животни и растения
AN.1222	Друго незавършено производство
AN.123	Готова продукция
AN.124	Военни запаси
AN.125	Стоки за препродажба
AN.13	Ценности
AN.131	Благородни метали и скъпоценни камъни
AN.132	Антикварни и други произведения на изкуството
AN.133	Други ценности
AN.2	Непроизведени нефинансови активи
AN.21	Природни ресурси
AN.211	Земи
AN.2111	Земи под сгради и постройки
AN.2112	Обработваеми земи
AN.2113	Терени за отдих и развлечения и свързаните с тях повърхностни води
AN.2119	Други земи и свързаните с тях повърхностни води
AN.212	Залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси
AN.213	Неотглеждани животни и растения
AN.214	Водни ресурси
AN.215	Други природни ресурси
AN.2151	Радиочестотен спектър
AN.2159	Други
AN.22	Договори, лизинги и лицензи
AN.221	Подлежащи на търгуване оперативни лизинги

▼B

AN.	НЕФИНАНСОВИ АКТИВИ (AN.1 + AN.2)
AN.222	Разрешителни за използване на природни ресурси
AN.223	Разрешителни за предприемане на специфични дейности
AN.224	Исключителни права върху бъдещи стоки и услуги
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи

(¹) Поясняваща позиция „AN.m“: дълготрайни потребителски стоки.

AF	ФИНАНСОВИ АКТИВИ (¹) (AF.1 + AF.2 + AF.3 + AF.4 + AF.5 + AF.6 + AF.7 + AF.8)
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
AF.11	Монетарно злато
AF.12	Специални права на тираж (СПТ)
AF.2	Валута и депозити
AF.21	Валута
AF.22	Прехвърляеми депозити
AF.29	Други депозити
AF.3	Дългови ценни книжа
AF.31	Краткосрочни
AF.32	Дългосрочни
AF.4	Заеми
AF.41	Краткосрочни заеми
AF.42	Дългосрочни заеми
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
AF.51	Собствен капитал
AF.511	Котирани акции
AF.512	Некотирани акции
AF.519	Други видове собствен капитал
AF.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове

▼B

AF	ФИНАНСОВИ АКТИВИ ⁽¹⁾ (AF.1 + AF.2 + AF.3 + AF.4 + AF.5 + AF.6 + AF.7 + AF.8)
AF.521	Акции/дялови единици във ФПП
AF.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
AF.61	Технически резерви по общо застраховане
AF.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети
AF.63	Пенсионни права
AF.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми
AF.65	Права, различни от пенсионните права
AF.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
AF.71	Финансови деривати
AF.72	Опции върху акции на наетите лица
AF.8	Други сметки за получаване/плащане
AF.81	Търговски кредити и аванси
AF.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси

(¹) Поясняващи позиции AF.m1: преки чуждестранни инвестиции; AF.m2: необслужвани заеми.

ОЦЕНКА НА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА БАЛАНСИТЕ**Общи принципи на оценка**

- 7.33 Всяка позиция в баланса се оценява като придобита на датата, за която се отнася балансът. Активите и пасивите се оценяват по пазарните цени на датата, за която се отнася балансът.
- 7.34 Записаните стойности следва да отразяват цените, наблюдавани на пазара на датата, за която се отнася балансът. Когато не е налице елементът наблюдавани пазарни цени — какъвто може да е случаят, ако има пазар, но на него наскоро не са продавани никакви активи — трябва да се направи оценка какви биха били цените, ако активите са били придобити на пазара на датата, за която се отнася балансът.
- 7.35 Обикновено пазарни цени са налични за много финансови активи и пасиви, за съществуващи недвижими имоти (сгради и други постройки плюс земята под тях), за съществуващи транспортни средства, за реколти и добитък, както и за новопроизведени дълготрайни активи и запаси.
- 7.36 Нефинансовите активи, произведени за собствена сметка, следва да бъдат оценявани по базисни цени или, ако няма на разположение базисни цени — по базисните цени на подобни стоки или, ако това не е възможно — по себестойност.

▼B

- 7.37 В допълнение към наблюдаваните пазарни цени, оценките, които са основани на наблюдаваните цени, или направените разходи, стойностите на нефинансовите активи могат да бъдат оценени чрез:
- a) преценка и натрупване на придобивки минус отписвания през жизнения цикъл на активите; или
  - b) настоящата стойност, т.е. дисконтирана стойност, на бъдещи ползи в икономически смисъл.
- 7.38 Пазарната оценка е основният принцип за оценяване на позиции (и операции) във финансови инструменти. Финансовите инструменти са идентични на финансовите претенции. Те са финансови активи, които имат съответни пасиви. Пазарната стойност е тази, на която финансовите активи биват придобивани или отписвани при операции между желаещи страни само въз основа на търговски съображения, без да се включват комисиони, такси и данъци. При определяне на пазарните стойности търговските партньори вземат предвид също така и начислената лихва.
- 7.39 Номиналната оценка отразява сумата на първоначално отпуснатите средства плюс всички последващи аванси, минус всички погасявания, плюс цялата начислена лихва. Номиналната стойност е различна от лицевата стойност.
- a) номиналната стойност в национална валута на един финансов инструмент, който е деноминиран в чуждестранна валута, включва холдингова печалба или загуба вследствие на промени в обменните курсове.

Стойността на финансовите инструменти, деноминирани в чуждестранна валута, следва да бъде преобразувана в националната валута по пазарния обменен курс, преобладаващ на датата, за която се отнася балансът. Този курс следва да бъде средната стойност между спот курс „купува“ и „продава“ за валутни операции;
  - b) за финансовите инструменти като дългови ценни книжа, обвързани с тесен индекс, номиналната стойност може да включва също така холдингова печалба или загуба в резултат на динамиката на индекса;
  - в) във всеки определен момент от времето пазарната стойност на даден финансов инструмент може да се отклонява от номиналната му стойност поради преценки, произтичащи от промени в пазарната цена. Промени в пазарните цени настъпват вследствие на изменения на общите пазарни условия, като промени в пазарните лихвени проценти, специфични обстоятелства, като промени във възприеманата кредитоспособност на емитента на дълговата ценна книга и промените в общата пазарна ликвидност, както и в конкретната пазарна ликвидност на дълговата ценна книга;
  - г) следователно за позициите се прилага следното базисно уравнение:

$$\text{Пазарна стойност} = \text{номинална стойност} + \text{преценки, произтичащи от промени в пазарната цена.}$$
- 7.40 За някои нефинансови активи преоценената начална цена на придобиване намалява до нула през очаквания жизнен цикъл на актива. Във всеки един момент стойността на такъв актив се определя от неговата текуща цена на придобиване минус натрупаната стойност на такива намаления.
- 7.41 Повечето дълготрайни активи могат да бъдат записани в балансите по текущи цени на купувач, намалени с натрупаното потребление на основен капитал; това е известно като частично отписана възстановителна стойност. Сумата на намалените стойности на всички дълготрайни активи, които все още са в употреба, се описва като нетния акционерен капитал. Брутният акционерен капитал включва стойностите на натрупаното потребление на основен капитал.

НЕФИНАНСОВИ АКТИВИ (AN)

Произведени нефинансови активи (AN.1)

Дълготрайни активи (AN.11)

7.42 Ако е възможно дълготрайните активи се записват по пазарни цени (или базисни цени — в случай на производство на нови активи за собствена сметка) или, ако това не е възможно, по цени на купувач при придобиване, намалени с натрупаното потребление на основен капитал. В балансовата стойност са включени разходите на купувача за прехвърляне на собствеността върху дълготрайни активи, съответно намалени чрез потребление на основен капитал през периода, през който купувачът очаква да държи актива в икономически смисъл.

Продукти, обект на интелектуална собственост (AN.117)

7.43 Проучване и оценка на полезни изкопаеми (категория AN.1172) се оценяват или на базата на натрупаните суми, платени на други институционални единици, които извършват проучването и оценката, или въз основа на направените разходи за извършеното проучване за собствена сметка. Опази част от извършеното в миналото проучване, която не е напълно отписана, следва да бъде преоценена по цени и разходи за текущия период.

7.44 Оригиналите на продукти, обект на интелектуална собственост, като компютърен софтуер и оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби, следва да бъдат оценявани по цена на придобиване, когато се търгуват на пазари. Първоначалната стойност се оценява чрез сумиране на техните разходи за производство, подходящо преоценени спрямо цените от текущия период. Ако не е възможно стойността да се определи посредством този метод, се прави приблизителна оценка на настоящата стойност на очакваните бъдещи постъпления от използването на актива.

Разходи по прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи (AN.116)

7.45 Разходите за прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи, различни от земи, се представят отделно в капиталовата сметка и се третираат като бруто образуване на основен капитал, но в балансите такива разходи се включват в стойността на актива, за който се отнасят, дори активът да е непроизведен. Следователно в балансите разходите за прехвърляне на собствеността не се представят отделно. Разходите за прехвърляне на собствеността върху финансови активи се третираат като междинно потребление — където активите са придобити от корпоративни предприятия или държавното управление, като крайно потребление — където активите са придобити от домакинства и като износ на услуги — където активите са придобити от нерезиденти.

Запаси (AN.12)

7.46 Запасите следва да се оценяват по цени, които преобладават на датата, за която се отнася балансът, а не по цени, по които продуктите са били оценени при включването им в запасите.

7.47 Запасите на материали и консумативи се оценяват по цени на купувач, а запасите от готова продукция и незавършено производство се оценяват по базисни цени. Запасите на стоки, предназначени за препродажба без допълнителна преработка от дистрибуторите, се оценяват по цените, които преобладават на датата, за която се отнася балансът, като се изключват всички транспортни разходи, направени от търговците на едро или търговците на дребно. Що се отнася до запасите на незавършено производство, стойността на крайния баланс се изчислява, като се прилага частта от общите производствени разходи, направени до края на периода, към базисната цена на аналогичен готов продукт на датата, за която се отнася балансът. Ако няма на разположение базисна цена на готов продукт, тя се определя на база на стойността на производствените разходи с надбавка за очаквания нетен опериращ излишък или оценен нетен смесен доход.

▼B

- 7.48 Отглежданите насаждения за еднократен добив (с изключение на дървета за дървен материал) и отглежданият добитък за клане могат да бъдат оценени по цените на подобни продукти на пазарите. Дърветата, маркирани за сеч, се оценяват чрез сконтиране на бъдещи постъпления от продажбата на дървения материал по текущи цени след изваждане на разноските по отглеждането на дърветата за дървения материал, изсичането и други.

Ценности (AN.13)

- 7.49 Ценностите като произведения на изкуството, антики, бижутерия, скъпоценни камъни, немонетарно злато и други метали, се оценяват по текущи цени. Ако за тези активи съществуват организирани пазари, те следва да се оценяват по действителните или изчислените цени, които биха били платени за тях, без никакви такси и комисиони на агенти, ако бъдат продадени на пазара на датата, за която се отнася балансът. В противен случай те следва да бъдат оценени по цени на придобиване, преоценени към текущото ценово равнище.

Непроизведени нефинансови активи (AN.2)**Природни ресурси (AN.21)****Земни (AN.211)**

- 7.50 В баланса земите се оценяват по тяхната текуща пазарна стойност. Всички разходи за подобрения върху земите се записват като бруто образуване на основен капитал, а допълнителната стойност, която осигуряват, се изключва от стойността на земите, представена в баланса, и вместо това се представя в отделна категория за подобрения върху земите (AN.1123).
- 7.51 Земите се оценяват по изчислената цена, която може да бъде получена, ако бъдат продадени на пазара, като се изключат разходите, свързани с прехвърлянето на собствеността за бъдеща продажба. Когато прехвърлянето бъде реализирано, по правило то се записва като бруто образуване на основен капитал и разходите се изключват от стойността на земите с код AN.211, записани в баланса, като вместо това се записват като актив с код AN.1123. Това намалява до нула чрез потребление на основен капитал през периода, през който новият собственик очаква да използва земята.
- 7.52 Ако стойността на земите не може да бъде отделена от тази на сградите или другите постройки, намиращи се върху тях, комбинираните активи се класифицират заедно в категорията на актива, чиято стойност е по-голяма.

Залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси (AN.212)

- 7.53 Залежите от полезни изкопаеми, намиращи се върху или под земната повърхност, които подлежат на експлоатация в икономически смисъл предвид съществуващите технологии и относителни цени, се оценяват по настоящата стойност на очакваната нетна възвращаемост, която би била получена от търговската експлоатация на активите.

Други природни активи (AN.213, AN.214 и AN.215)

- 7.54 Съществува малка вероятност да има наблюдавани пазарни цени за неотглежданите животни и растения (AN.213), водни ресурси (AN.214) и други природни ресурси (AN.215), затова те обикновено се оценяват по настоящата стойност на бъдещата възвращаемост, която се очаква да генерират.

Договори, лизинги и лицензи (AN.22)

- 7.55 *Определение:* договорите, лизингите и лицензите се записват като активи, когато са изпълнени следните условия:
- a) в условията на договора, лизинга или лиценза е определена цена за използването на актив или предоставянето на услуга, която се различава от преобладаващата пазарна цена; и

▼B

б) една от страните по договора може да реализира ценовата разлика.

Договорите, лизингите и лицензите могат да се оценят, като се вземе пазарната информация от прехвърлянията на инструментите за предоставяне на правата, или да се изчислят като настоящата стойност на очакваната бъдеща възвръщаемост на датата на баланса, сравнено със ситуацията при влизането в сила на правното споразумение.

7.56 Категорията обхваща активи, които могат да възникнат от подлежащи на търгуване оперативни лизинги, лицензи за използване на природни ресурси, разрешителни за предприемане на специфични дейности и изключителни права върху бъдещи стоки и услуги.

7.57 Стойността на актива е равна на нетната настояща стойност на сумата, с която преобладаващата цена надвишава определената в споразумението. При равни други условия, тя ще намалява с изтичане на срока на споразумението. Измененията в стойността на актива поради промени в преобладаващата цена се записват като номинална холдингова печалба и загуба.

7.58 Активите, представляващи подлежащ на търгуване оперативен лизинг, се записват като активи само когато лизингополучателите упражняват правата си да реализират ценовата разлика.

Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи (AN.23)

7.59 Балансовата стойност на търговската репутация и маркетинговите активи представлява сумата, с която цената, платена в момента на продажбата на дадена институционална единица, надвишава стойността, която е записана за нейните собствени средства, преценена вследствие на всички последващи намаления поради частично отписване на първоначалната стойност като отпадане с икономическо значение на непроизведени активи (К.2). Процентът на частично отписване зависи от търговските счетоводни стандарти.

7.60 Маркетинговите активи се състоят от позиции като наименования на марки, заглавки, търговски марки, лого и наименования на домейни.

ФИНАНСОВИ АКТИВИ И ПАСИВИ (AF)

7.61 Финансовите активи и пасиви като търгуеми финансови инструменти, например дългови ценни книжа, ценни книжа, свързани с дялово участие, акции/дялови единици в инвестиционни фондове и финансови деривати, се оценяват по пазарна стойност. Нетъргуемите финансови инструменти се оценяват по номинална стойност (вж. точки 7.38 и 7.39). В баланса насрещните финансови активи и пасиви имат еднаква стойност. В стойността не следва да се включват комисиони, такси и данъци. Комисионите, таксите и данъците се записват като предоставени услуги при осъществяване на операциите.

Монетарно злато и СПТ (AF.1)

7.62 Монетарното злато (AF.11) следва да се оценява по цената, която е установена на организираните пазари на злато.

7.63 Стойността на СПТ (AF.12) се определя ежедневно от Международния валутен фонд (МВФ), а курсовете спрямо националните валути могат да бъдат получени от валутните пазари.

Валута и депозити (AF.2)

7.64 Що се отнася до валутата (банкноти и монети — AF.21), оценката е номиналната стойност на валутата.

7.65 Що се отнася до депозити (AF.22, AF.29), записаните в баланса стойности са номинални стойности.

7.66 Валута и депозити в чуждестранна валута се преобразуват в национална валута по средния курс между спот обменните курсове „купува“ и „продава“, които преобладават на датата на баланса.

▼B**Дългови ценни книжа (AF.3)**

- 7.67 Дълговите ценни книжа се записват по пазарна стойност.
- 7.68 Краткосрочните дългови ценни книжа (AF.31) се оценяват по пазарна стойност. Ако не са налице пазарни стойности, при положение че няма условия на висока инфлация или високи номинални лихвени проценти, пазарната стойност може да бъде приблизително равна на номиналната стойност за:
- а) краткосрочни дългови ценни книжа, емитирани по номинална стойност; и
  - б) сконтирани краткосрочни ценни книжа.
- 7.69 Дългосрочните дългови ценни книжа (AF.32) се оценяват по пазарна стойност, независимо дали представляват облигации, върху които редовно се плаща лихва, или силно сконтирани или емитирани с нулев купон облигации, върху които се плаща малка или не се плаща никаква лихва.

Заеми (AF.4)

- 7.70 Стойностите, които следва да бъдат записани в балансите и на кредиторите, и на длъжниците, са номиналните стойности, независимо от това дали заемите са обслужвани или необслужвани.

Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (AF.5)

- 7.71 Котираните акции (AF.511) се оценяват по техните пазарни стойности. Една и съща стойност се използва както за страната на активите, така и за страната на пасивите, въпреки че акциите и другите видове собствен капитал по закон не представляват пасив на емитента, а право на собственост върху дял в ликвидационната стойност на дадено корпоративно предприятие, когато ликвидационната стойност не е известна предварително.
- 7.72 Котираните акции се оценяват по представителна средна пазарна цена, наблюдавана на фондовата борса или други организирани финансови пазари.
- 7.73 Стойностите на некотираните акции (AF.512), които не се търгуват на организирани пазари, следва да бъдат изчислявани по отношение на:
- а) стойностите на котираните акции, когато е целесъобразно;
  - б) стойността на собствените средства; или на
  - в) сконтираните прогнозни печалби чрез прилагане на подходящо съотношение пазарна цена/печалба към изравнените стойности на последните печалби на институционалната единица.

При тези приблизителни оценки обаче ще бъдат взети предвид разликите между котираните и некотираните акции, по-специално тяхната ликвидност, и ще бъде отчетена нетната стойност, натрупана през живота на корпоративното предприятие, и неговата област на дейност.

- 7.74 Прилаганият метод на изчисление зависи от наличните базови статистически данни. При него могат да бъдат взети предвид например данни относно дейности по сливания, в това число и некотираните корпоративни предприятия се променя аналогично — средно и пропорционално на техния номинален капитал — на тази на подобни корпоративни предприятия с котираните акции, тогава балансовата стойност може да бъде изчислена, като се използва дадено съотношение. Това съотношение сравнява стойността на собствените средства на некотираните корпоративни предприятия с тази на котираните корпоративни предприятия:

стойност на некотираните акции = пазарна цена на аналогични котираните акции × (собствени средства на некотираните корпоративни предприятия)/(собствени средства на подобни котираните корпоративни предприятия).

▼ B

- 7.75 Съотношението на цената на акциите към собствените средства може да варира според областта на дейност. За предпочитане е да се изчисли текущата цена на некотираните акции отрасъл по отрасъл. Възможно е да има други разлики между котираните и некотираните корпоративни предприятия, които могат да окажат въздействие върху метода на изчисление.
- 7.76 Други видове собствен капитал (AF.519) е собствен капитал, който не е под формата на ценни книжа. Той може да включва собствен капитал в квазикорпорации (като клонове, тръстове, дружества с ограничена отговорност и други видове съдружия), държавни корпоративни предприятия, некорпоративни фондове и условни единици (в това число условни резидентни единици, създадени за отразяване на нерезидентна собственост върху недвижимо имущество и природни ресурси). Собствеността на международни организации, която не е под формата на акции, се класифицира като други видове собствен капитал.
- 7.77 Другите видове собствен капитал на квазикорпорациите се оценява според техните собствени средства, тъй като тяхната нетна стойност по правило е равна на нула. За други единици следва да се избере най-подходящият метод за оценяване измежду методите, използвани за некотираните акции.
- 7.78 Корпоративните предприятия, които емитират акции/дялови единици, могат да имат и други видове собствен капитал.
- 7.79 Акциите/дяловите единици в инвестиционни фондове (AF.52) се оценяват по пазарна цена, ако са котираните. Ако не са котираните, пазарната стойност може да бъде изчислена, както е описано за некотираните акции. Ако могат да бъдат изкупени обратно от самия фонд, те се оценяват по стойността им на изкупуване.

Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6)

- 7.80 Записаните суми за технически резерви по общо застраховане (AF.61) обхващат платените, но неполучени, премии плюс заделените суми за покриване на неуредени обезщетения. Последните представляват настоящата стойност на сумите, които се очаква да бъдат платени за уреждане на обезщетения, в това число оспорвани обезщетения, и отчисление за обезщетения за покриване на инциденти, които са възникнали, но все още не са докладвани.
- 7.81 Записаните суми за права по животозастрахователни полици и анюитети (AF.62) представляват резервите, които са необходими за покриване на всички очаквани бъдещи обезщетения.
- 7.82 Записаните суми за пенсионни права (AF.63) зависят от вида на пенсионната схема.
- 7.83 В пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията нивото на пенсионните плащания, които са обещани на участващите наети лица, се определя посредством предварително съгласувана формула. Пасивът на пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията е равен на настоящата стойност на обещаните плащания.
- 7.84 В схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност плащаните пенсии зависят от доходността на активите, които са придобити от пенсионната схема. Пасивът на схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е текущата пазарна стойност на активите на фондовете. Нетната стойност на фондовете винаги е нула.
- 7.85 Записаната стойност за резерви за претенции по стандартни гаранции (AF.66) е очакваното ниво на претенциите минус стойността на всички очаквани възстановявания.

▼B**Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (AF.7)**

- 7.86 Финансовите деривати (AF.71) следва да се включват в балансите по тяхната пазарна стойност. Ако няма на разположение данни за пазарната цена, например в случай на извънборсови опции, те следва да се оценяват или по изискваната сума за изкупуване или за компенсиране на договора, или по сумата на платимата премия.
- 7.87 За опции, подписникът на опцията се счита, че е поел насрещен пасив, представляващ цената на изкупуване на правата на притежателя на опцията.
- 7.88 Пазарната стойност на опции и форуърдни споразумения може да се променя между положителни (активи) и отрицателни (пасиви) позиции в зависимост от колебанията на цените в основните позиции и следователно те могат да се променят между активи и пасиви за подписниците и притежателите. Някои опции и форуърдни споразумения оказват влияние върху плащанията на маржа, когато печалбите или загубите се уреждат ежедневно. В такива случаи балансовата стойност ще бъде нула.
- 7.89 Опциите върху акции на наетите лица (AF.72) се оценяват по отношение на справедливата стойност на предоставения собствен капитал. Справедливата стойност се измерва на датата на предостаняване, като се използва пазарната стойност на равностойни търгувани опции или, ако такава не е налице, като се използва модел за определяне на цената на опции.

Други сметки за получаване/плащане (AF.8)

- 7.90 Търговските кредити и аванси (AF.81) и другите сметки за получаване/плащане с изключение на търговски кредити и аванси (AF.89), които възникват вследствие на времеви разлики между разпределителните операции, като данъци, осигурителни вноски, дивиденди, ренти, работни заплати и финансови операции, се оценяват по номинална стойност както за кредиторите, така и за длъжниците. Никакви суми на данъци и осигурителни вноски, платими по категория AF.89 не следва да включват суми, за които няма вероятност да бъдат събрани, тъй като представляват претенция на държавното управление без стойност.

ФИНАНСОВИ БАЛАНСИ

- 7.91 От лявата страна на финансовите баланси са представени финансовите активи, а от дясната страна — пасивите. Балансиращата позиция на финансовия баланс представлява финансовата нетна стойност (BF.90).
- 7.92 Финансовият баланс на резидентен сектор или подсектор може да бъде консолидиран или неконсолидиран. В неконсолидирания финансов баланс са представени всички финансови активи и пасиви на институционалните единици, които са класифицирани в сектора или подсектора, в това число и тези, при които съответният актив или пасив е държан в рамките на този сектор или подсектор. В консолидирания финансов баланс не се включват финансовите активи и пасиви, които имат насрещни записи в същия сектор или подсектор. Финансовият баланс на сектор „Останал свят“ е консолидиран по определение. По правило счетоводните записи в системата не са консолидирани. Следователно финансовият баланс на резидентен сектор или подсектор следва да се представя на неконсолидирана база.
- 7.93 Финансовият баланс „от кого — на кого“ (баланс по длъжник/кредитор) представлява разширение на финансовия баланс, в което в допълнение е представена разбивка на финансовите активи по сектори длъжници и разбивка на пасивите по сектори кредитори. Следователно той предоставя информация за връзките длъжник/кредитор и е съвместим с финансовата сметка по длъжник/кредитор.

ПОЯСНЯВАЩИ ПОЗИЦИИ

- 7.94 С цел да бъдат представени позиции от по-специализиран аналитичен интерес за конкретни сектори, като допълнителни позиции към балансите се включват три вида поясняващи позиции:
- а) дълготрайни потребителски стоки (AN.m);

▼ B

б) преки чуждестранни инвестиции (AF.m1);

в) необслужвани заеми (AF.m2).

Дълготрайни потребителски стоки (AN.m)

7.95 *Определение:* дълготрайните потребителски стоки представляват дълготрайни стоки за крайно потребление, използвани многократно от домакинствата в продължение на повече от една година. Те се включват в балансите като поясняващи позиции. Те не се включват в основния баланс, защото се записват като използване в сметка „Използване на дохода“ на сектор „Домакинства“ като потребени през отчетния период, а не постепенно използвани.

7.96 Наличностите от дълготрайни потребителски стоки, притежавани от домакинствата като крайни потребители — транспортни средства (AN.1131) и други машини и оборудване (AN.1139) — се оценяват по пазарни цени в поясняващата позиция, без равностойните натрупани начисления за потребление на основен капитал. В глава 23 е даден пълен списък на подгрупите и позициите на дълготрайните потребителски стоки.

7.97 Дълготрайните стоки, като превозни средства, се класифицират или като дълготрайни активи, или като дълготрайни потребителски стоки, в зависимост от секторната класификация на собственика и целта, за която се използват. Едно превозно средство, например, може да се използва отчасти от една квазикорпорация за производство и отчасти от едно домакинство за крайно потребление. Представените стойности в баланса за сектор „Нефинансови предприятия“ (S.11) следва да отразяват частта от използването, която е причислима към квазикорпорацията. Подобен пример има и за подсектора на работодателите (в това число лица, работещи за своя сметка) (S.141 + S.142). Частта, която е причислима към сектор „Домакинства“ (S.14) като крайни потребители, следва да се записва в поясняващата позиция без равностойните натрупани начисления за потребление на основен капитал.

Преки чуждестранни инвестиции (AF.m1)

7.98 Финансовите активи и пасиви, които представляват преки инвестиции, се записват според характера на инвестицията в категориите заеми (AF.4), собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове (AF.5) или други сметки за получаване/плащане (AF.8). Размерът на преките инвестиции, включени във всяка от тези категории, се записва като отделна поясняваща позиция.

Необслужвани заеми (AF.m2)

7.99 Заемите се записват в баланса по номинална стойност.

7.100 Някои заеми, които не са били обслужвани в продължение на определен период от време, се включват като поясняваща позиция към баланса на заемодателя. Такива заеми се наричат необслужвани заеми.

7.101 *Определение:* един заем е необслужван, когато а) плащанията на лихвата или главницата са просрочени с 90 дни или повече; б) лихвата, платима за 90 дни или повече, е капитализирана, рефинансирана или забавена по споразумение; или в) плащанията са просрочени с по-малко от 90 дни, но има други основателни причини за съмнение (като обявяване на фалит от страна на длъжника), че плащанията ще бъдат извършени изцяло.

7.102 Това определение на необслужван заем следва да се тълкува, като се вземат предвид националните правила относно това кога един заем се счита за необслужван. След като веднъж един заем бъде определен за необслужван, той (или всички заместващи заеми) следва да остане класифициран като такъв, докато бъдат получени плащания или главницата бъде отписана по този или последващите заеми, които заместват първоначалния.

▼B

- 7.103 За необслужваните заеми са необходими две поясняващи позиции:
- а) номиналната стойност на такива заеми, както е записана в основния баланс; и
  - б) пазарната равностойност на такива заеми.
- 7.104 Най-близката приблизителна сума до пазарната равностойност е справедливата стойност, която е „стойността, която е приблизително равна на стойността, която би възникнала в резултат на пазарна операция между две страни“. Справедливата стойност може да бъде установена посредством операции със съпоставими инструменти или чрез скотирана настояща стойност на паричните потоци, които може да са на разположение от баланса на заемодателя. При липса на данни за справедливата стойност, за поясняващата позиция ще трябва да се използва следващ най-добър подход и в нея да се представи номиналната стойност минус очакваните загуби, свързани със заема.

Записване на необслужвани заеми

- 7.105 Необслужваните заеми на сектор „Държавно управление“ и сектор „Финансови предприятия“ трябва да се записват като поясняващи позиции, заедно с други сектори, които имат значителни суми. Ако са значителни, заемите към и от сектор „Останал свят“ също се записват като поясняващи позиции.
- 7.106 В следващата таблица са описани позициите и потоците, които се записват за необслужвани заеми, за да се получи по-пълна картина на наличностите, операциите, прекласификациите и отписванията.
- 7.107 Примерът показва неуредена сума на заеми с номинална стойност 1 000 при t-1, от които 500 са обслужвани, а 500 са необслужвани. Болшинството от необслужваните заеми — 400 — са обезпечени от резерви за загуби, свързани със заеми, докато 100 не са. Във втората част на таблицата е представена подробна допълнителна информация за пазарната равностойност на необслужваните заеми. Тя е получена като разликата между номиналната стойност и резервите за загуби, свързани със заеми. При t-1 се приема, че е 375. През периода от t-1 до t части от заемите са прекласифицирани от обслужвани или все още непокрити на необслужвани или обратно, или са отписани. Потоците са показани в съответните колони на таблицата. За резервите за загуби, свързани със заеми, също са представени номиналните стойности и пазарните равностойности.
- 7.108 Оценките на резервите за загуби, свързани със заеми, трябва да бъдат направени в рамките на счетоводните стандарти, правния статус и правилата за данъчно облагане, които са приложими към единиците, което може да доведе до по-скоро разнородни резултати от гледна точка на сумите и продължителността на резервите за загуби, свързани със заеми. Това прави записването на необслужваните заеми в основните сметки трудно и води до тяхното записване като поясняваща позиция. За предпочитане е вместо това да се представят пазарните равностойности като поясняващи позиции в допълнение към номиналните стойности на заемите, както обслужвани, така и необслужвани.

Записване на необслужвани заеми

Позиции	Наличности	Операции	Прекласификации	Отписвания	Наличности
	t-1	период от t-1 до t			t
Номинална стойност					
<i>Заеми</i>	1 000	200	0	- 90	1 110
<i>Обслужвани заеми</i>	500	200	- 50		650
<i>Необслужвани заеми</i>	500		50	- 90	460
<i>Обезпечени от резерви за загуби</i>	400		70	- 90	380

Позиции	Наличности	Операции	Прекласификации	Отписвания	Наличности
	t-1	период от t-1 до t			t
<i>Все още необезпечени от резерви за загуби, свързани със заеми</i>	100		- 20		80
Пазарна равностойност					
Необслужвани заеми	375		24	- 51	348
= Номинална стойност	500		50	- 90	460
— Резерви за загуби, свързани със заеми	125		26	- 39	112
от които все още непокрити	100		- 20		80

ПРИЛОЖЕНИЕ 7.1

ОБОБЩЕНИЕ НА ОТДЕЛНИТЕ КАТЕГОРИИ АКТИВИ

Класификация на активите	Обобщение
Нефинансови активи (AN)	Нефинансови позиции, върху които са приложени права на собственост от институционални единици, било то самостоятелно, или колективно, и от които могат да бъдат извлечени ползи в икономически смисъл от техните собственици посредством тяхното държане, използване или разрешаване на други да ги използват за определен период от време. Състоят се от дълготрайни активи, запаси, ценности, творения на обществото и продукти, които са обект на интелектуална собственост.
Произведени нефинансови активи (AN.1)	Нефинансови активи, които са продукти на производствени процеси. Произведените нефинансови активи се състоят от дълготрайни активи, запаси и ценности, чиито определения са представени по-долу.
Дълготрайни активи (AN.11)	Произведени нефинансови активи, които се използват многократно или постоянно в производствените процеси повече от една година. Дълготрайните активи се състоят от жилищни сгради, други сгради и постройки, машини и оборудване, оръжейни системи, отглеждани животни и растения и продукти, обект на интелектуална собственост, чиито определения са представени по-долу.
Жилищни сгради (AN.111)	<p>Сгради, които се използват изцяло или предимно за жилищни цели, в това число всички свързани постройки, като гаражи, и всички трайни приспособления, които обичайно се разполагат в жилищни сгради. Различните видове лодки, пригодени за живеене, подвижните домове и каравани, използвани за основно жилище на домакинства, също са включени, както и обществените паметници (вж. AN.1121), определени основно за жилищни сгради. Включват се също така разходите за почистване и подготовка на обекта.</p> <p>Примерите включват жилищни сгради, като сгради с едно или две жилища, и други жилищни сгради, предназначени за постоянно настаняване.</p> <p>Незавършените жилищни сгради се включват дотолкова, доколкото крайният потребител се счита, че е влязъл във владение, или защото строителството е за собствена сметка, или както е видно от съществуването на договор за продажба/покупка. Жилищните сгради, придобити за военен персонал, се включват, тъй като се използват, както и жилищните сгради, придобити от граждански единици, за предоставяне на жилищни услуги.</p>

Класификация на активите	Обобщение
	<p>В стойността на жилищните сгради не се включва стойността на земите под жилищните сгради, които се включват в земи (AN.211), ако са класифицирани отделно.</p>
<p>Други сгради и постройки (AN.112)</p>	<p>Другите сгради и постройки се състоят от нежилищни сгради, други постройки и подобрения върху земите, чиито определения са представени по-долу.</p> <p>Незавършените сгради и постройки се включват дотолкова, доколкото крайният потребител се счита, че е влязъл във владение, или защото строителството е за собствена употреба, или както е видно от съществуването на договор за продажба/покупка. Включват се сградите и постройките, придобити за военни цели.</p> <p>В стойността на другите сгради и постройки не се включва стойността на земите под тях, които се включват в земи (AN.211), ако са класифицирани отделно.</p>
<p>Нежилищни сгради (AN.1121)</p>	<p>Нежилищните сгради, включително приспособления, съоръжения и оборудване, които са неразделна част от свързаните постройки, и разходите за почистване и подготовка на обекта. Включват се също така обществените паметници (вж. AN.1122), които преди всичко са определени за нежилищни сгради.</p> <p>Обществените паметници се определят като такива поради специфичното си историческо, национално, регионално, местно, религиозно или символично значение. Те се описват като обществени, тъй като широката общественост има достъп до тях, а не защото са собственост на обществен сектор. Често от посетителите се събират такси за допускане в тях. Потреблението на основен капитал за нови паметници или за големи подобрения на съществуващи паметници следва да се изчислява при допускане на полезен живот с подходяща продължителност.</p> <p>Другите примери за нежилищни сгради включват складови и промишлени сгради, търговски сгради, обществени развлекателни сгради, хотели, ресторанти, образователни сгради, здравни сгради.</p>
<p>Други постройки (AN.1122)</p>	<p>Постройки, различни от жилищни постройки, включително разходите за улици, канализация и почистване и подготовка на обектите. Включват се също така обществени паметници, които не са класифицирани като жилищни сгради или нежилищни сгради, шахти, тунели и други постройки, свързани със залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси, както и строителството на крайморски диги, бентове и прегради срещу наводнения, които са предназначени да подобрят земите в съседство, но не са неразделна част от тях.</p> <p>Примерите включват магистрали, улици, пътища, железопътни линии и летищни писти, мостове, магистрални виадукти, тунели и подземни железници, водни пътища, пристанища, язовири и други водни съоръжения, далекопроводи, комуникационни и електропреносни линии, местни тръбопроводи и кабели, спомагателни съоръжения, съоръжения за минното дело и производството, както и съоръжения за спорт и отдих.</p>
<p>Подобрения върху земите (AN.1123)</p>	<p>Стойността на действията, които водят до големи подобрения в количеството, качеството или плодородието на земите или предотвратяват тяхното влошаване.</p> <p>Примерите включват увеличение в стойността на активите в резултат на почистване на земите, терасиране на земите, изграждане на кладенци и хидротехнически обекти.</p> <p>Включват се също така разходите по прехвърляне на собствеността върху земите, които предстои да бъдат отписани.</p>

Класификация на активите	Обобщение
<p>Машини и оборудване (AN.113)</p>	<p>Транспортни средства, информационно и комуникационно оборудване (ИКО) и други машини и оборудване, чиито определения са предоставени по-долу, различни от тези, придобити от домакинствата за крайно потребление.</p> <p>Могат да бъдат изключени инструментите, които са относително евтини и се купуват сравнително редовно, като ръчни инструменти. Изключени са също така машини и оборудване, представляващи неразделна част от сгради, които са включени в жилищните и нежилищни сгради.</p> <p>Изключват се незавършените машини и оборудване, освен ако са произведени за собствена употреба, тъй като се счита, че крайният потребител влиза във владение едва при доставка на актива. Включват се машините и оборудването, придобити за военни цели, но различни от оръжейните системи.</p> <p>Машини и оборудване, като превозни средства, мебели, кухненско оборудване, компютри, комуникационно оборудване и др., които се придобиват от домакинствата за крайно потребление, не се третираат като активи. Вместо това те се включват в поясняващата позиция дълготрайни потребителски стоки в баланса за домакинствата. Лодките, приспособени за живеене, подвижните домове и каравани, използвани от домакинствата като основно жилище, се включват в жилищните сгради.</p>
<p>Транспортни средства (AN.1131)</p>	<p>Оборудване за придвижване на хора и предмети. Сред примерите се включват продукти, различни от части, включени в Класификацията на продуктите по дейности от 2008 г. (► M1 КПД ◀), раздел 29: автомобили, ремаркета и полуремаркета и раздел 30: превозни средства, без автомобили.</p>
<p>Информационно и комуникационно оборудване (AN.1132)</p>	<p>Информационно и комуникационно оборудване (ИКО): устройства, които използват електронни контролни прибори и електронните компоненти, използвани в устройствата. Сред примерите са продукти от групите от ► M1 КПД ◀ 261: електронни елементи и печатни платки и 262: компютърна техника и периферно оборудване.</p>
<p>Други машини и оборудване (AN.1139)</p>	<p>Машини и оборудване, които не са класифицирани другаде. Примерите включват продукти, различни от части, услуги по монтаж, ремонт и поддръжка, включени в ► M1 КПД ◀ раздел 26: компютърна техника, електронни и оптични продукти (с изключение на групи 261 и 262), раздел 27: електрически съоръжения, раздел 28: машини и оборудване, с общо и специално предназначение, н.в.д., раздел 31: мебели и раздел 32: други продукти на преработващата промишленост.</p>
<p>Оръжейни системи (AN.114)</p>	<p>Превозни средства и друго оборудване, като военни кораби, подводници, военни самолети, танкове, носители на реактивни снаряди и установки за изстрелване на реактивни снаряди и пр. Повечето оръжия за еднократна употреба, които те освобождават, се записват като военни запаси (вж. AN.124), но други, като балистични реактивни снаряди с големи разрушителни способности, които се преценява, че осигуряват текуща защита срещу агресори, се класифицират като дълготрайни активи.</p>
<p>Отглеждани животни и растения (AN.115)</p>	<p>Добитък за развъждане, добив на мляко, теглене и т.н., както и лозя, овощни градини и други насаждения от дървета, които дават многократна реколта, под прекия контрол, отговорност и управление на институционални единици, чиито определения са представени по-долу.</p> <p>Незрелите отглеждани активи са изключени, освен ако са за собствена употреба.</p>

Класификация на активите	Обобщение
Животни, отглеждани за многократно получаване на продукти от тях (AN.1151)	Животни, чиито естествен растеж и възстановяване са под прекия контрол, отговорност и управление на институционални единици. Те включват животни за развъждане (в това число риба и домашни птици), млекодайни животни, впрегатен добитък, овце или други животни, използвани за производство на вълна, и животни, използвани за транспорт, състезания или развлечения.
Дървета, насаждения и растения, отглеждани за многократно получаване на продукти от тях (AN.1152)	Дървета (включително лози и храсти), отглеждани поради продуктите, които се получават от тях всяка година, в това число тези, отглеждани за плодове и ядки, за сок и смола и за продукти от кора и листа, чиито естествен растеж и възобновяване са под прекия контрол, отговорност и управление на институционални единици.
Продукти, обект на интелектуална собственост (AN.117)	Дълготрайни активи, които включват резултати от научноизследователска и развойна дейност, проучване и оценяване на полезни изкопаеми, компютърен софтуер и бази данни, оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби и други продукти, обект на интелектуална собственост, предназначени за употреба в продължение на повече от една година, чиито определения за посочени по-долу.
Научноизследователска и развойна дейност (AN.1171)	<p>Включва стойността на разходите за творческата работа, която се предприема систематично, за да се увеличат познанията, в това число познанията за човека, културата и обществото, както и използването на тези познания за изработване на нови приложения.</p> <p>Стойността се определя от гледна точка на икономическите ползи, които се очакват в бъдеще. Освен ако стойността може да бъде разумно изчислена, по правило тя се оценява като сумата на разходите, в това число такива за неуспешна научноизследователска и развойна дейност. Научноизследователска и развойна дейност, която няма да осигури полза за собственика, не се класифицира като актив и вместо това се записва като междинно потребление.</p>
Проучване и оценка на полезни изкопаеми (AN.1172)	Стойността на разходите за проучване на залежи на нефт и природен газ и на непетролни полезни изкопаеми и последващата оценка на направените открития. Тези разходи включват предлицензионни разходи, разходи, свързани с лицензиране и придобиване, разходи за оценка и разходи за действително изпитателно сондиране и пробиване, както и разходите за проучвания от въздуха и други проучвания, транспортни разходи и т.н., които са направени, за да могат да бъдат проведени изпитванията.
Компютърен софтуер (AN.11731)	Компютърни програми, описания на програми и допълнителни материали за софтуера на системите и приложенията. Включва се първоначалното разработване и последващите разширения на софтуера, както и придобиването на копия, които са класифицирани като активи с код AN.11731.
Бази данни (AN.11732)	Файлове с данни, организирани по такъв начин, че да се позволи ефективен от гледна точка на ресурсите достъп и използване на тези данни. За бази данни, създадени само за собствена употреба, оценката се изчислява въз основа на разходи, които не следва да включват тези за системата за управление на базата данни и за придобиване на данните.
Оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби (AN.1174)	Оригинални филми, звукозаписи, ръкописи, касети, модели и т.н., на които са записани или изобразени театрални представления, радио и телевизионни програми, музикални изпълнения, спортни събития, литературни и художествени творби и т.н. Включват се творбите, създадени за собствена сметка. В някои случаи, като филми, може да има множество оригинали.

Класификация на активите	Обобщение
Други продукти, обект на интелектуална собственост (AN.1179)	Нова информация, специализирани знания и т.н., които не са класифицирани другаде, чиято употреба в производството е ограничена до единиците, които имат установени права на собственост върху тях, или други единици, лицензирани от такива единици.
Запаси (AN.12)	<p>Произведени активи, които се състоят от стоки и услуги, които са създадени през текущия период или през предходен период, държани за продажба, употреба в производството или друга употреба на по-късна дата. Те се състоят от материали и консумативи, незавършено производство, готова продукция и стоки за препродажба, чиито определения са представени по-долу.</p> <p>Включват се всички запаси, притежавани от държавното управление, в това число, но не само, запаси на стратегически материали, зърно и други стоки със специално значение за нацията.</p>
Материали и консумативи (AN.121)	Стоките, които техните собственици възнамеряват да използват като междинни влагани материали в техните собствени производствени процеси, а не за препродажба.
Незавършено производство (AN.122)	<p>Стоки и услуги, които са частично завършени, но които обикновено не се пренасочват към други единици без допълнителна преработка или които не са узрели и чийто производствен процес ще бъде продължен през следващ период от същия производител. Изключват се частично завършените постройки, за които крайният собственик се счита, че е влязъл във владение, или защото производството е за собствена употреба, или както е видно от съществуването на договор за продажба/покупка.</p> <p>Категория AN.122 включва незавършено производство на отглеждани активи, чиито определения са дадени по-долу.</p>
Незавършено производство: отглеждани животни и растения (AN.1221)	Животни, отглеждани за продукти, получавани само след клане, като отглеждани за търговски цели птици и риба, дървета и друга растителност, даващи еднократни продукти при разрушаване, и незрели отглеждани активи, даващи многократно продукти.
Друго незавършено производство (AN.1222)	Стоки, различни от отглеждани активи, и услуги, които са били частично преработени, произведени или сглобени от производителя, но които обикновено не се продават, изпращат или предават на други без допълнителна преработка.
Готова продукция (AN.123)	Стоки, които са готови за продажба или изпращане от производителя.
Военни запаси (AN.124)	Муниципии, реактивни снаряди, ракети, бомби и други военни изделия за еднократна употреба, освобождавани от оръжия или оръжейни системи. Изключват се някои видове реактивни снаряди с големи разрушителни способности (вж. AN.114).
Стоки за препродажба (AN.125)	Стоки, придобивани от предприятия, като търговци на едро и търговци на дребно, за да бъдат препродадени без допълнителна преработка (т.е. без да се преобразуват, освен представянето им по привлекателни за клиента начини).
Ценности (AN.13)	Произведени активи, които не се използват основно за производство или потребление, чиято действителна стойност се очаква да се повиши или най-малко да не се понижи, които не се влошават с течение на времето при нормални условия и които се придобиват и държат основно като средства за съхраняване на стойност. Ценностите включват благородни метали и скъпоценни камъни, антикварни и други произведения на изкуството и други ценности, чиито определения са посочени по-долу.

Класификация на активите	Обобщение
Благородни метали и скъпоценни камъни (AN.131)	Благородни метали и скъпоценни камъни, които не се притежават от предприятия с цел използване като влагани материали в производствени процеси.
Антикварни и други произведения на изкуството (AN.132)	Картини, скулптори и т.н., признати като произведения на изкуството и антики.
Други ценности (AN.133)	Ценности, които не са класифицирани другаде, като колекции и бижута със значителна стойност, изработени от скъпоценни камъни и благородни метали.
Непроизведени нефинансови активи (AN.2)	Нефинансови активи, които възникват по начин, различен от производствен процес. Непроизведените активи се състоят от природни ресурси, договори, лизинги и лицензи и търговска репутация и маркетингови активи, чиито определения са дадени по-долу.
Природни ресурси (AN.21)	Непроизведени активи, които възникват естествено и върху които може да се приложи и прехвърля собственост. Изключват се активи от околната среда, върху които не са или не могат да бъдат приложени права на собственост, като открито море или въздух. Състоят се от земи, залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси, неотглеждани животни и растения, водни ресурси и други природни ресурси, чиито определения са дадени по-долу.
Земи (AN.211)	Земята, в това число почвеният слой и всички свързани повърхностни води, върху които са приложени права на собственост. Изключват се всички сгради или други постройки, намиращи се върху земите или преминаващи през тях, отглеждани насаждения, дървета и животни, подпочвени активи, неотглеждани животни и растения и подземни водни ресурси.
Залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси (AN.212)	Доказани ресурси от залежи на полезни изкопаеми, намиращи се на или под земната повърхност, които могат да бъдат експлоатирани в икономически смисъл, като се има предвид текущото състояние на технологиите и съответните цени. Правата на собственост върху подпочвените активи обикновено могат да бъдат отделени от тези върху самата земя. Категория AN.212 включва известните залежи на въглища, петрол, газ и други горива, метални руди и неметални полезни изкопаеми.
Неотглеждани животни и растения (AN.213)	Ресурси от животни, дървета, насаждения и растения, които дават както еднократни, така и многократни продукти, върху които се прилагат права на собственост, но чийто естествен растеж и/или възстановяване не е под прекия контрол, отговорност и управление на институционални единици. Примери за това са девствени гори и рибни запаси на територията на държавата. Следва да се включват само тези ресурси, които понастоящем се експлоатират или вероятно в бъдеще ще могат да бъдат експлоатирани за икономически цели.
Водни ресурси (AN.214)	Водоизточници и други подземни водни ресурси, доколкото тяхната рядкост води до прилагане на права на собственост и/или използване, пазарна оценка и някакви мерки за икономически контрол.
Други природни ресурси (AN.215)	Обхваща се електромагнитният радиочестотен спектър (AN.2151) и други природни ресурси (AN.2159), които не са класифицирани другаде.
Радиочестотен спектър (AN.2151)	Електромагнитния спектър. Лизингите или лицензите за използване на спектъра се класифицират другаде (AN.222), ако отговарят на определението за актив.
Други (AN.2159)	Други природни ресурси, които не са класифицирани другаде.

Класификация на активите	Обобщение
Договори, лизинги и лицензи (AN.22)	<p>Договорни споразумения за предприемане на дейности, при които чрез споразумението на притежателя се предоставят икономически ползи, надвишаващи платимите такси, и притежателят може да реализира тези ползи законно и практически.</p> <p>Активът, записан в категория AN.22, представлява потенциалната реализируема стойност на холдинговата печалба, когато пазарната цена за използването на даден актив или предоставяне на дадена услуга надвишава преобладаващата цена в договора, лизинга или лиценза или цената, която би била постигната, ако няма договор, лизинг или лиценз. Договорите, лизингите и лицензите включват активи, които могат да възникнат от подлежащи на търгуване оперативни лизинги, разрешителни за използване на природни ресурси, разрешителни за предприемане на специфични дейности и изключителни права върху бъдещи стоки и услуги.</p>
Подлежащи на търгуване оперативни лизинги (AN.221)	<p>Имуществени права на трети страни, свързани с нефинансови активи, различни от природни ресурси, при които лизингът предоставя на притежателя икономически ползи, които надвишават платимите такси и притежателят може да реализира тези ползи законно и на практика, като ги прехвърли.</p> <p>Активът, записан в категория AN.221, представлява стойността за притежателя от прехвърляне на правата за използване на основния актив, т.е. сумата, с която реализируемата цена на прехвърляне надвишава сумата, която е платима на лицето, което издава разрешителното.</p> <p>Примерите включват случая, когато наемателят на сграда плаща определен наем, но пазарната стойност на наема е по-висока. Ако наемателят може да реализира ценовата разлика чрез преотдаване, тогава правата за реализиране на стойността представляват актив, който е предмет на подлежащ на търгуване оперативен лизинг.</p>
Разрешителни за използване на природни ресурси (AN.222)	<p>Лицензи, разрешителни и лизинги за използване на природни ресурси за ограничен период от време, които не използват изцяло икономическата стойност на актива, при които споразумението предоставя икономически ползи на собственика, които надвишават платимите такси, и собственикът може да реализира тези ползи законно и на практика, например като ги прехвърли.</p> <p>Природният ресурс продължава да се записва в баланса на собственика и като разрешително за използване на природните ресурси се признава отделен актив, представляващ стойността за притежателя от прехвърляне на правата на използване на ресурса. Записаният актив представлява стойността за притежателя от прехвърляне на правата на използване, т.е. сумата, с която цената на прехвърляне надвишава платимата сума на лицето, което издава разрешителното.</p> <p>Примерите включват случая, когато наемател на земя плаща определена рента, но пазарната стойност на рентата е по-висока. Ако наемателят може да реализира ценовата разлика чрез преотдаване, тогава правата за реализиране на стойността представляват актив.</p>
Разрешителни за предприемане на специфични дейности (AN.223)	<p>Прехвърляеми разрешителни, различни от тези за използване на природни ресурси или използване на актив, принадлежащ на лицето, което издава разрешителното, чрез които се ограничават броят на единиците, които са ангажирани с определена дейност, и се позволява на притежателите да реализират печалби, близки до монополните.</p> <p>Записаният актив представлява стойността за притежателя от прехвърляне на правата на използване, т.е. сумата, с която цената на прехвърляне надвишава сумата, платима на лицето, което издава разрешителното. Притежателят на разрешителното трябва законно и на практика да може да прехвърля правата по разрешителното на трета страна.</p>

Класификация на активите	Обобщение
Исключителни права върху бъдещи стоки и услуги (AN.224)	<p>Прехвърляеми договорни изключителни права на използване на стоки или услуги.</p> <p>Една страна има договор за закупуване на стоки или услуги на определена цена от втора страна и законно и на практика може да прехвърли задължението на втората страна на трета страна.</p> <p>Примерите включват прехвърляемата стойност на даден футболист по договор с футболен клуб и прехвърляемата стойност на изключителните права за публикуване на литературни произведения или музикални изпълнения.</p> <p>Активът, записан в категория AN.224, представлява стойността за притежателя от прехвърлянето на правото.</p>
Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи (AN.23)	<p>Разликата между стойността, платена за дадена институционална единица като действащо предприятие, и сумата на нейните активи, минус сумата на нейните пасиви, за всяка отделно определена и оценена позиция. Следователно стойността на търговската репутация включва всичко, което носи дълготрайни ползи, което не е определено отделно като актив, както и стойността на факта, че групата активи се използва заедно солидарно и не е просто сбор от отделими активи. Категория AN.23 включва също така определени маркетингови активи, като наименования на марки, заглавки, търговски марки, лого и наименования на домейни, когато се продават самостоятелно и отделно от цялото корпоративно предприятие.</p>
Финансови активи (AF.)	<p>Финансовите активи са активи в икономически смисъл, които се състоят от финансови претенции, собствен капитал и компонента от монетарното злато в златни кюлчета. Финансовите активи са средство за съхраняване на стойност, представляваща ползи за икономическия собственик от притежаването им през определен период от време. Те са начин за пренос на стойности от един отчетен период към друг. Ползите или поредиците от ползи се обменят посредством плащания.</p> <p>Средствата за плащане се състоят от монетарно злато, специални права на тираж, валута и прехвърляеми депозити.</p> <p>Финансовите претенции, наричани също така финансови инструменти, представляват финансови активи, които имат насрещни пасиви.</p> <p>Пасиви се установяват, когато длъжниците са задължени да извършат плащания или поредица от плащания към кредиторите.</p>
Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ) (AF.1)	<p>Финансовите активи, класифицирани в тази категория, имат насрещни пасиви в системата, освен компонента от монетарното злато в златни кюлчета.</p>
Монетарно злато (AF.11)	<p>Злато, върху което органите на паричната политика или други органи, които подлежат на ефективния контрол на органите на паричната политика, имат право на собственост и което се държи като резервен актив. То включва златни кюлчета (в това число монетарно злато, държано в разпределени сметки в злато) и неразпределени сметки в злато при нерезиденти, които дават право на претенции за предоставянето на злато.</p>
Специални права на тираж (СПТ) (AF.12)	<p>Международни резервни активи, създадени от Международния валутен фонд (МВФ) и разпределяни сред неговите членове за допълване на съществуващите резервни активи.</p>
Валута и депозити (AF.2)	<p>Валута в обращение и депозити, както в национална, така и в чуждестранни валути.</p>
Валута (AF.21)	<p>Валутата е банкноти и монети, емитирани или разрешени от органите на паричната политика.</p>

Класификация на активите	Обобщение
Прехвърляеми депозити (AF.22)	Депозити, които могат да бъдат обменени за валута при поискване по номинална стойност и които могат да се използват направо за извършване на плащания с чек, платежно нареждане, джиро, директен дебит/кредит или друг инструмент за директни плащания, без санкция или ограничение.
Междубанкови позиции (AF.221)	Прехвърляеми депозити между банки.
Други прехвърляеми депозити (AF.229)	Прехвърляеми депозити, различни от междубанкови позиции.
Други депозити (AF.29)	Другите депозити са депозити, различни от прехвърляемите депозити. Другите депозити не могат да се използват за извършване на плащания, освен при настъпване на падежа или след съгласуван период на уведомяване, и те не могат да бъдат обменени във валута или прехвърляеми депозити без значителни ограничения или санкции.
Дългови ценни книжа (AF.3)	Търгуеми финансови инструменти, служещи като доказателство за дълг. Търгуемостта се отнася до факта, че правната собственост върху финансовия инструмент лесно може да бъде прехвърляна от един собственик на друг чрез предаване или джирисване. С цел да отговори на условията за търгуемост, дадена дългова ценна книга трябва да бъде предвидена за потенциална търговия на организирана борса или на извънборсовия пазар, въпреки че не се изисква доказване на действително търгуване.
Краткосрочни дългови ценни книжа (AF.31)	Дългови ценни книжа, чийто първоначален матуритет е една година или по-малко, и дългови ценни книжа, които следва да се изплащат на кредитора при поискване.
Дългосрочни дългови ценни книжа (AF.32)	Дългови ценни книжа, чийто първоначален матуритет е повече от една година, или за които не е посочен падеж.
Заеми (AF.4)	Финансови активи, които се създават, когато кредитори предоставят средства назаем на длъжници, както пряко, така и чрез брокери, които се доказват или чрез нетъргуеми документи, или не се доказват с документи.
Краткосрочни заеми (AF.41)	Заеми, чийто първоначален матуритет е една година или по-малко, и заеми, които следва да бъдат погасени при поискване от заемодателя.
Дългосрочни заеми (AF.42)	Заеми, чийто първоначален матуритет е повече от една година, или за които не е посочен матуритет.
Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове (AF.5)	Финансови активи, които представляват имуществени права върху предприятия или квазикорпорации. Тези финансови активи обикновено дават на притежателите право на дял в печалбите на корпоративните или квазикорпорациите и на дял в техните нетни активи в случай на ликвидация.
Собствен капитал (AF.51)	Финансови активи, които признават претенции към остатъчната стойност на едно корпоративно предприятие или на квазикорпорация, след удовлетворяване на претенциите на всички кредитори.
Котираните акции (AF.511)	Ценни книжа, свързани с дялово участие, които са котираните на дадена борса. Тази борса може да бъде призната фондова борса или някаква друга форма на вторичен пазар. Котираните акции се наричат също така листвани акции. Наличието на котираните цени на акции, котираните на дадена борса, означава, че текущи пазарни цени обикновено са лесно достъпни.

Класификация на активите	Обобщение
Некотирани акции (AF.512)	Ценни книжа, свързани с дялово участие, които не са котираны на призната фондова борса или друга форма на вторичен пазар.
Други видове собствен капитал (AF.519)	Всички форми на собствен капитал, различни от класифицираните в подкатегории AF.511 и AF.512.
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове (AF.52)	Акции, ако се използва корпоративна структура, или дялови единици, ако се използва тръстова структура. Те се емитират от инвестиционни фондове, които представляват колективни инвестиционни предприятия, чрез които инвеститорите обединяват своите средства за инвестиране във финансови и/или нефинансови активи.
Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар (AF.521)	Акциите/дяловите единици във фондове на паричния пазар се емитират от фондове на паричния пазар, които представляват инвестиционни фондове, които инвестират единствено или основно в краткосрочни дългови ценни книжа, като съкровищни бонове, депозитни сертификати и търговски книжа, а също така и в дългосрочни дългови ценни книжа с остатъчен краткосрочен матуритет. Акциите/дяловите единици във фондове на паричния пазар могат да бъдат прехвърляеми и често се считат за близки заместители на депозитите.
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от фондове на паричния пазар (AF.522)	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от фондове на паричния пазар, представляват претенция за част от стойността на даден инвестиционен фонд, различен от фонд на паричния пазар. Акциите/дяловите единици в инвестиционни фондове, различни от фондове на паричния пазар, се емитират от инвестиционни фондове, които инвестират в различни активи, в това число дългови ценни книжа, собствен капитал, инвестиции, свързани със суровини, недвижимо имущество, акции в други инвестиционни фондове и структурирани активи.
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми (AF.6)	Финансови активи на притежатели на застрахователни полици или на ползващи се лица и пасиви на застрахователи, пенсионни фондове или емитенти на стандартни гаранции.
Технически резерви по общо застраховане (AF.61)	Финансови активи, които представляват претенции на притежатели на застрахователни полици към общозастрахователни дружества под формата на платени неполучени премии и начислени обезщетения.
Права по животозастрахователни полици и анюитети (AF.62)	Финансови активи, които представляват претенции на притежателите на застрахователни полици и анюитети към техническите резерви на животозастрахователните дружества.
Пенсионни права (AF.63)	Финансови активи, които настоящите, както и бъдещите пенсионери, притежават или по отношение на ръководителите на техните схеми, т.е. техния(те) работодател(и), или по отношение на схема, определена от работодателя(ите), да изплаща пенсия като част от споразумение за компенсация между работодателя и дадено наето лице, или животозастрахователно дружество (или общозастрахователно дружество).
Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми (AF.64)	Финансови активи, които представляват претенциите на пенсионни фондове към ръководителя на тяхната схема за всеки дефицит, и финансови активи, които представляват претенциите на ръководителя на схемата към пенсионната схема за всеки излишък, например когато инвестиционният доход надвишава увеличението на правата и разликата подлежи на плащане на ръководителя на схемата.
Права, различни от пенсионните права (AF.65)	Сумата, с която нетните вноски надвишават плащанията, като повишение на пасива на застрахователната схема към ползващите се лица.

Класификация на активите	Обобщение
Резерви за претенции по стандартни гаранции (AF.66)	Финансови активи, с които притежателите на стандартни гаранции разполагат срещу корпоративните предприятия, които предоставят стандартни гаранции.
Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица (AF.7)	Финансови активи, свързани с финансов актив, нефинансов актив или индекс, чрез който на финансовите пазари могат да бъдат търгувани самостоятелно специфични финансови рискове.
Финансови деривати (AF.71)	<p>Финансови активи като опции, форуърди и кредитни деривати.</p> <p>Опциите (AF.711), както тези, които се търгуват, така и извънборсовите (OTC), представляват договори, които пораждат право, но не и задължение, на притежателя на опцията да закупи (опция за купуване) от емитента на опцията (подписника) или да му продаде (опция за продаване) даден финансов актив или нефинансов актив (основния инструмент) на предварително определена цена (цена на упражняване) в рамките на определен период от време (американска опция) или на определена дата (европейска опция). Въз основа на тези основни стратегии са разработени множество комбинирани стратегии като спред „купува“/„продава“ при очаквания за понижение на цените, спред „купува“/„продава“ при очаквания за повишение на цените или спред на опции с „ефект на пеперудата“. Въз основа на тези видове опции са получени необичайни опции със сложни структури на плащане.</p> <p>Форуърдите (AF.712) представляват безусловни финансови договори, съгласно които двете страни се договарят да обменят определено количество от основния актив (финансов или нефинансов) на съгласувана договорна цена (цена на упражняване) на определена дата.</p> <p>Кредитните деривати са под формата на договори от типа на форуърдите и опциите, чиято основна цел е да се търгува кредитният риск. Те са предназначени за търговия с риск от неизпълнение по заем или обезпечение. Както и останалите финансови деривати, те често се съставят по стандартни основни правни споразумения и са свързани с обезпечение и процедури на маржиране, което осигурява средства за извършване на пазарна оценка. Прехвърлянето на кредитните рискове се осъществява между продавача на рисковете (поемателя на ценната книга) и купувача на риска (продавача на ценната книга) въз основа на премия. В случай на кредитно неизпълнение купувачът на риска заплаща пари в брой на продавача на риска.</p>
Опции върху акции на наетите лица (AF.72)	Финансови активи под формата на споразумения, сключени на дадена дата („дата на предоставяне“), съгласно които едно наето лице може да закупи определен брой акции от капитала на работодателя на определена цена („цена на упражняване“) или в определен момент („дата на придобиване на права“), или в рамките на период от време („период на упражняване“), непосредствено следващ датата на придобиване на права.
Други сметки за получаване/плащане (AF.8)	Финансови активи, които са създадени като насрещни на финансова или нефинансова операция, в случаи, в които съществува времева разлика между тази операция и съответното плащане.
Търговски кредити и аванси (AF.81)	Финансови активи, произтичащи от прякото отпускане на кредит от доставчиците на стоки и услуги на техните клиенти и аванси за незавършено производство, или което предстои да бъде започнато, и под формата на предплащане от клиенти за стоки и услуги, които все още не са предоставени.
Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси (AF.89)	Финансови активи, които произтичат от времеви разлики между разпределителните операции или финансовите операции на вторичния пазар и съответното плащане.

Класификация на активите	Обобщение
Поясняващи позиции	Системата има три поясняващи позиции, в които се представят активи, които не се определят отделно в основната рамка и които представляват по-специализиран аналитичен интерес.
Дълготрайни потребителски стоки (AN.m)	Дълготрайните стоки, придобивани от домакинствата за крайно потребление (т.е. позиции, които не се използват от домакинствата като средства за съхранение на стойност или от некорпоративни предприятия, притежавани от домакинства, за целите на производството).
Преки чуждестранни инвестиции (AF.m1)	Преките чуждестранни инвестиции са свързани с дълготрайно взаимоотношение, отразяващо траен интерес на резидентна институционална единица от една икономика („прекия инвеститор“) в институционална единица, която е резидентна в друга икономика. Целта на прекия инвеститор е да упражнява значителна степен на влияние върху управлението на единицата, в която е инвестирал.
Необслужвани заеми (AF.m2)	Един заем е необслужван, когато плащанията на лихвата или главницата са просрочени най-малко с 90 дни или плащанията на лихва за 90 дни или повече са били капитализирани, рефинансирани или забавени по споразумение, или плащанията са просрочени с по-малко от 90 дни, но съществуват други основателни причини (като обявяване на фалит от страна на длъжника) за съмнения, че плащанията ще бъдат извършени изцяло.

ПРИЛОЖЕНИЕ 7.2

КАРТА НА ЗАПИСИТЕ ОТ НАЧАЛНИЯ БАЛАНС ДО КРАЙНИЯ БАЛАНС

В приложение 7.2 е представена, подробно показваща за всяка категория активи различните начини, по които се променя балансовата стойност: чрез операции или други изменения в обема на активите и холдингова печалба и загуба.

Класификация на активи, пасиви и нетна стойност	IV.1 Начален баланс	III.1 и III.2 Операции	III.3.1 Други изменения в обема	III.3.2 Холдингова печалба и загуба		IV.3 Краен баланс
				III.3.2.1 Неутрална холдингова печалба и загуба	III.3.2.2 Реална холдингова печалба и загуба	
Нефинансови активи	AN.	P.5, NP	K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62.	K.71	K.72	AN.
Произведени нефинансови активи	AN.1	P.5	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.1
Дълготрайни активи ⁽¹⁾	AN.11	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.11
Жилищни сгради	AN.111	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.111
Други сгради и постройки	AN.112	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.112
Машини и оборудване	AN.113	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.113
Оръжейни системи	AN.114	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.114

Класификация на активи, пасиви и нетна стойност	IV.1 Начален баланс	III.1 и III.2 Операции	III.3.1 Други изменения в обема	III.3.2 Холдингова печалба и загуба		IV.3 Краен баланс
				III.3.2.1 Неутрална холдингова печалба и загуба	III.3.2.2 Реална холдингова печалба и загуба	
Отглеждани животни и растения	AN.115	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.115
Продукти, обект на интелектуална собственост	AN.117	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.117
Запаси по вид запас	AN.12	P.52	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.12
Ценности	AN.13	P.53	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.13
Непроизведени нефинансови активи	AN.2	NP	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2
Природни ресурси	AN.21	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.21
Земи	AN.211	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.211
Залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси	AN.212	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.212
Неотглеждани животни и растения	AN.213	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.213
Водни ресурси	AN.214	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.214
Други природни ресурси	AN.215	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.215
Радиочестотен спектър	AN.2151	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2151
Други	AN.2159	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2159
Договори, лизинги и лицензи	AN.22	NP.2	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.22
Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	AN.23	NP.3	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.23

Класификация на активи, пасиви и нетна стойност	IV.1 Начален баланс	III.1 и III.2 Операции	III.3.1 Други изменения в обема	III.3.2 Холдингова печалба и загуба		IV.3 Краен баланс
				III.3.2.1 Неутрална холдингова печалба и загуба	III.3.2.2 Реална холдингова печалба и загуба	
Финансови активи/пасиви (2)	AF	F	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.
Монетарно злато и СПТ	AF.1	F.1	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.1
Валута и депозити	AF.2	F.2	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.2
Дългови ценни книжа	AF.3	F.3	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.3
Заеми	AF.4	F.4	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.4
Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	AF.5	F.5	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.5
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	AF.6	F.6	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.6
Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	AF.7	F.7	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.7
Други сметки за получаване/плащане	AF.8	F.8	К.3, К.4, К.5, К.61, К.62	К.71	К.72	AF.8
Нетна стойност	B.90	B.101	B.102	B.1031	B.1032	B.90

(1) Поясняваща позиция: AN.m: дълготрайни потребителски стоки.

(2) Поясняващи позиции: AF.m1: преки чуждестранни инвестиции; AF.m2: необслужвани заеми.

Балансиращи позиции

B.10	Изменения в нетната стойност
B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери
B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите
B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба
B.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба
B.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба
B.90	Нетна стойност

Операции с финансови активи и пасиви	
F.	Операции с финансови активи и пасиви
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
F.2	Валута и депозити
F.3	Дългови ценни книжа
F.4	Заеми
F.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
F.8	Други сметки за получаване/плащане
Операции с продукти и услуги	
P.5	Бруто капиталобразуване
P.51g	Бруто образуване на основен капитал
P.51c	Потребление на основен капитал (-)
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи
P.52	Изменение на запасите
P.53	Придобиване минус отписване на ценности
Други записи с натрупване	
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи

▼B

K.21	Изчерпване на природни ресурси
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи
K.3	Загуби поради катастрофални събития
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация
K.5	Други изменения в обема, неклафицирани другаде
K.6	Промени в класификацията
K.61	Промени в секторната класификация и структурата
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите
K.7	Номинална холдингова печалба и загуба
K.71	Неутрална холдингова печалба и загуба
K.72	Реална холдингова печалба и загуба

ГЛАВА 8

ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ ОТ СМЕТКИ

ВЪВЕДЕНИЕ

8.01 Настоящата глава съдържа подробна информация за сметките и балансите в последователността от сметки на националните сметки. В нея също така са посочени взаимодействията между националната икономика и сектор „Останал свят“ в същата поредица. Сметка „Стоки и услуги“ също е описана — тя отразява счетоводното тъждество между предлагането и използването на стоки и услуги. И накрая, в настоящата глава е представен интегриран набор от икономически сметки, като всеки сектор е представен в една и съща сметка заедно със записите в сметките в агрегирана форма.

Последователност от сметки

8.02 ЕСС отчита потоците и наличностите в последователен набор от сметки, описващи икономическия цикъл от производството и формирането на дохода, през неговото разпределение и преразпределение, до използването му за крайно потребление. На последно място, ЕСС отчита използването на това, което остава под формата на спестяване с цел натрупване както на нефинансови, така и на финансови активи.

8.03 Всяка от сметките показва видовете ресурси и използване, които се балансират чрез въвеждането на балансираща позиция, обикновено от страната на използването в сметката. Балансиращата позиция се пренася към следващата сметка като първи запис от страната на ресурсите.

Структурираното записване на операциите съобразно логически анализ на икономическия живот предоставя агрегатите, необходими за изследване на даден институционален сектор или подсектор, или на сектор „Общо за икономиката“. Разбивката на сметките има за цел да представи най-значимата икономическа информация, а балансиращата позиция на всяка сметка е възлов елемент от представената информация.

8.04 Сметките се групират в три категории:

а) текущите сметки обхващат производството и свързаното с него формиране, разпределение и преразпределение на дохода и неговото използване под формата на крайно потребление. Доходът, който не се използва пряко за крайно потребление, е показан в балансираща позиция „Спестяване“, която се пренася към сметките с натрупване като първи запис от страната на ресурсите в капиталовата сметка;

б) сметките с натрупване анализират промените в активите и пасивите на различните единици и дават възможност да бъде отразено изменението на нетната стойност (разликата между активите и пасивите);

в) балансите показват общо активите и пасивите в началото и в края на отчетния период, заедно с нетната стойност. Потоците за всяка позиция за активи и пасиви, отразени в сметките с натрупване, са виждат отново в сметката „Изменения в баланса“.

8.05 Последователността от сметки се прилага по отношение на институционалните единици, институционалните сектори и подсектори, и сектор „Общо за икономиката“.

8.06 Балансиращите позиции се въвеждат както в брутно, така и нетно изражение. Те са бруто, ако са изчислени преди приспадането на потреблението на основен капитал, и нето — ако са изчислени след това приспадане. От по-голямо значение е да се изразят балансиращите позиции за дохода в нетно изражение, тъй като потреблението на капитал налага компенсиране от разполагаемия доход, което трябва да бъде извършено, за да се запазят наличностите на капитал в икономиката.

▼B

- 8.07 Сметките се представят по два начина:
- а) под формата на интегрирани икономически сметки, показващи сметките за всички институционални сектори, сектор „Общо за икономиката“ и сектор „Останал свят“ в една-единствена таблица;
  - б) под формата на последователност от сметки, предоставящи по-подробна информация. Таблиците, показващи представянето на всяка една сметка, се намират в раздела „Последователност от сметки“ от настоящата глава.
- 8.08 В таблица 8.1 са представени в обобщен вид сметките, балансиращите позиции и основните агрегати: Кодът за основните агрегати не е посочен в таблицата, но е същият като кода за балансиращите позиции, като след номера се добавя символът звездичка (*). Например за салдото по първичните доходи кодът е V.5g, а еквивалентният код на основния агрегат за brutния национален доход е V.5*g.
- 8.09 Балансиращите позиции са показани в таблицата в брутно изражение и са указани като такива с буквата „g“ в кода. За всеки код е налице нетна стойност, при която е приспаднато изчисленото потребление на капитал. Например brutната добавена стойност е с код V.1g, а нетният еквивалент (нетна добавена стойност), при който е приспаднато потреблението на капитал, е V.1n.

Таблица 8.1 — Обобщено представяне на сметките, балансиращите позиции и основните агрегати

Сметки								Балансиращи позиции		Основни агрегати	
Пълна последователност от сметки за институционалните сектори											
Текущи сметки	I.	Сметка „Производство“	I.	Сметка „Производство“					V.1g	Брутна добавена стойност	Брутен вътрешен продукт (БВП)
	II.	Сметки „Разпределение на дохода“ и „Използване на дохода“	II.1	Сметки „Първично разпределение на дохода“	II.1.1	Сметка „Формиране на дохода“			V.2g V.3g	Брутен опериращ излишък Брутен смесен доход	
					II.1.2	Сметка „Разпределение на първичния доход“	II.1.2.1	Сметка „Предприемачески доход“	V.4g	Брутен предприемачески доход	
							II.1.2.2	Сметка „Разпределение на друг първичен доход“	V.5g	Бруто салдо по първичните доходи	Брутен национален доход (БНД)
			II.2	Сметка „Вторично разпределение на дохода“					V.6g	Брутен разполагаем доход	Брутен национален разполагаем доход
			II.3	Сметка „Преразпределение на дохода в натура“					V.7g	Коригиран брутен разполагаем доход	
			II.4	Сметка „Използване на дохода“	II.4.1	Сметка „Използване на разполагаемия доход“			V.8g	Бруто спестяване	Брутно национално спестяване

▼В

Сметки								Балансиращи позиции		Основни агрегати
					II.4.2	Сметка „Използване на коригирания разполагам доход“				
Сметки с натрупване	III.	Сметки с натрупване	III.1	Капиталова сметка	III.1.1	Сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери“			B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери
					III.1.2	Сметка „Придобиване на нефинансови активи“			B.9	Нето предоставени/нето получени заеми
			III.2	Финансова сметка					B.9	Нето предоставени/нето получени заеми
			III.3	Сметка „Други изменения в активите“	III.3.1	Сметка „Други изменения в обема на активите“			B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите
					III.3.2	Сметка „Преоценки“			B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба
							III.3.2.1	Сметка „Неутрална печалба/загуба при държането“	B.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба

▼В

Сметки							Балансиращи позиции		Основни агрегати	
						III.3.2.2	Сметка „Реална печалба/загуба при държането“	B.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба	
Баланси	IV.	Баланси	IV.1	Начален баланс				B.90	Нетна стойност	Стойност в национално измерение
			IV.2	Изменения в баланса				B.10	Общо изменения в нетната стойност	Изменения в стойността в национално измерение
			IV.3	Краен баланс				B.90	Нетна стойност	Стойност в национално измерение

Таблица 8.1 — Обобщено представяне на сметките, балансиращите позиции и основните агрегати (продължение)

Сметки							Балансиращи позиции		Основни агрегати	
Сметки за операции										
	0.	Сметка „Стоки и услуги“								
Сметка „Останал свят“ (сметка „Външни операции“)										
Текуща сметка	V.	Сметка „Останал свят“	V.I	Външна сметка за стоки и услуги				B.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги	Външнотърговско салдо на стоки и услуги
			V.II	Външна сметка на първичните доходи и текущите трансфери				B.12	Текущо външнотърговско салдо	Текущо външнотърговско салдо

▼В

Сметки								Балансиращи позиции		Основни агрегати	
Сметки с натрупване			V.III	Външни сметки с натрупване	V.III.1	Капиталова сметка	V.III.1.1	Изменения в нетната стойност, дължащи се на текущото външнотърговско салдо и капиталови трансфери	B.101	Изменения в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери	
							V.III.1.2	Сметка „Придобиване на нефинансови активи“	B.9	Нето предоставени/нето получени заеми	
					V.III.2	Финансова сметка			B.9	Нето предоставени/нето получени заеми	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми
					V.III.3	Сметка „Други изменения в активите“	V.III.3.1	Сметка „Други изменения в обема на активите“	B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	
							V.III.3.2	Сметка „Преоценки“	B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба	
Баланси			V.IV	Външна сметка за активи и пасиви	V.IV.1	Начален баланс			B.90	Нетна стойност	Нетна външна финансова позиция
					V.IV.2	Изменения в баланса			B.10	Изменения в нетната стойност,	
					V.IV.3	Краен баланс			B.90	Нетна стойност	Нетна външна финансова позиция

▼ B**ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ ОТ СМЕТКИ****Текущи сметки****Сметка „Производство“ (I)**

- 8.10 Сметка „Производство“ (I) показва операциите, свързани с производствения процес. Тя се изготвя за институционалните сектори и за отраслите. Нейните ресурси включват продукцията, а видовете използване — междинното потребление.
- 8.11 Сметка „Производство“ показва една от най-важните балансиращи позиции в системата — добавената стойност или стойността, създадена от която и да е единица, заета с производствена дейност — както и основен агрегат: брутния вътрешен продукт. Добавената стойност е икономически значима както за институционалните сектори, така и за отраслите.
- 8.12 Възможно е добавената стойност (балансиращата позиция на сметката) да бъде изчислена преди или след потреблението на основен капитал, т.е. брутна или нетна. Предвид това че продукцията се оценява по базисни цени, а междинното потребление по цени на купувач, добавената стойност не включва данъци минус субсидии върху продуктите.
- 8.13 Сметка „Производство“ на равнище „Общо за икономиката“ включва от страната на ресурсите, в допълнение към продукцията на стоки и услуги, данъците минус субсидиите върху продуктите. Това дава възможност да се получи брутният вътрешен продукт (по пазарни цени) като балансираща позиция. Кодът за тази основна агрегирана балансираща позиция, добавената стойност на равнище „Общо за икономиката“ — коригирана, за да бъде по пазарни цени, е V.1*g и това представлява БВП по пазарни цени. Кодът за нетния вътрешен продукт (НВП) е V.1*n.
- 8.14 Косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM) се разпределят на ползвателите като разходи. Това налага част от лихвените плащания към финансови посредници да бъдат прекласифицирани като плащания за получени услуги и да бъдат разпределени като продукция на финансовите посредници. Еквивалентна стойност фигурира като потребление от ползватели. Стойността на БВП се различава със сумата на FISIM, разпределена за крайно потребление, износ и внос.

Таблица 8.2 — сметка I: сметка „Производство“

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
3 604	3 604								P.1	Продукция
3 077	3 077								P.11	Пазарна продукция
147	147								P.12	Продукция за собствено крайно потребление
380	380								P.13	Непазарна продукция
1 883			1 883	17	115	222	52	1 477	P.2	Междинно потребление
133	133								D.21-D.31	Данъци минус субсидии върху продуктите
1 854			1 854	15	155	126	94	1 331	B.1g/B.1*g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт
222			222	3	23	27	12	157	P.51c	Потребление на основен капитал
1 632			1 632	12	132	99	82	1 174	B.1n/B.1*n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
P.1	Продукция	2 808	146	348	270	32	3 604			3 604
P.11	Пазарна продукция	2 808	146	0	123	0	3 077			3 077
P.12	Продукция за собствено крайно потребление	0	0	0	147	0	147			147
P.13	Непазарна продукция			348		32	380			380
P.2	Междинно потребление								1 883	1 883
D.21-D.31	Данъци минус субсидии върху продуктите						133			133
V.1g/V.1*g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт									
P.51c	Потребление на основен капитал									
V.1n/V.1*n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт									

Сметки „Разпределение на дохода“ и „Използване на дохода“ (II)

8.15 Разпределението и използването на дохода се анализират на четири етапа: първично разпределение, вторично разпределение, преразпределение в натура и използване на дохода.

Първият етап се отнася до формирането на дохода, който се получава пряко от производствения процес, и неговото разпределение между факторите на производство (труд, капитал) и сектор „Държавно управление“ (чрез данъци върху производството и вноса и чрез субсидии). Той дава възможност за определяне на опериращия излишък (или смесен доход в случая на домакинствата) и на първичния доход.

Вторият етап проследява преразпределението на дохода чрез трансфери, различни от социалните трансфери в натура и капиталовите трансфери. В резултат на това се получава разполагаемият доход като балансираща позиция.

За третия етап индивидуалните услуги, предоставяни на обществото от държавното управление и от нетърговски организации, обслужващи домакинствата (НТООД), се третира като част от крайното потребление на домакинствата, на които се записва съответен условен доход. Това се постига чрез две сметки с коригирани позиции. Въвежда се сметка, наречена „Преразпределение на дохода в натура“, която показва от страната на ресурсите условния допълнителен доход за домакинствата, със съответното използване за държавно управление и НТООД като условен трансфер от тези сектори. В резултат на това се получава балансираща позиция, наречена „Коригиран разполагаем доход“, която е идентична на разполагаемия доход на равнище „Общо за икономиката“, но се различава за секторите на домакинствата, държавното управление и НТООД.

При четвъртия етап разполагаемият доход се пренася към следващата сметка — „Използване на разполагаемия доход“, и това показва как се консумира доходът, като спестяването остава като балансираща позиция. Когато индивидуалните услуги се признават за потребление на домакинствата чрез сметката „Преразпределение на дохода в натура“, сметката „Използване на коригирания разполагаем доход в натура“ показва как така измереният коригиран разполагаем доход се използва от домакинствата за социални трансфери в натура, получени от държавното управление и от НТООД, като към крайното потребление на домакинствата се добавя стойността на социалните трансфери в натура, за да се получи мярка, наречена „фактическо крайно потребление“. Потреблението за държавното управление и за НТООД се коригира с равностойна сума и с противоположен знак, така че при изчисляване на спестяването за секторите на държавно управление, на НТООД и на домакинствата, в резултат на коригираното третиране се получава същият размер на балансиращата позиция за спестяването за всеки сектор, както при стандартното третиране.

Сметки „Първично разпределение на дохода“ (II.1)

Сметка „Формиране на дохода“ (II.1.1)

Сметка „Формиране на дохода“ по институционални сектори се оформя, както е показано в таблица 8.3.

8.16 Сметка „Формиране на дохода“ е представена също по отрасли в колоните на таблиците „Ресурс—използване“.

8.17 Сметка „Формиране на дохода“ представя операциите с първичен доход от гледна точка по-скоро на секторите източници, отколкото на секторите на предназначение.

8.18 Тя показва по какъв начин добавената стойност покрива компенсацията на наетите лица и другите данъци (минус субсидиите) върху производството. Балансиращата позиция е опериращият излишък, който представлява излишъкът (или дефицитът) от производствените дейности преди да са отчетени лихвите, рентите или таксите, които производствената единица:

а) трябва да плати за финансовите активи или за природните ресурси, които е получила назаем или е наела;

▼B

- б) трябва да получи за финансовите активи или за природните ресурси, които притежава.
- 8.19 В случая на некорпоративните предприятия в сектора на домакинствата балансиращата позиция на сметка „Формиране на дохода“ съдържа по подразбиране елемент, съответстващ на възнаграждението за работа, извършена от собственика или от членове на неговото семейство. Този доход от самостоятелна заетост притежава характеристиките на работна заплата и на печалба, получена от работа, извършена като предприемач. Този доход, който сам по себе си не представлява нито точно заплата, нито само печалба, се посочва като „смесен доход“.
- 8.20 В случая на предоставяне на жилищни услуги за собствена сметка от обитаваните собствени жилища, балансиращата позиция на сметката „Формиране на дохода“ е опериращият излишък (а не смесеният доход).

Таблица 8.3 — сметка П.1.1: сметка „Формиране на дохода“

Използване											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
										V.1g/B.1*g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт
										V.1n/B.1*n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт
1 150			1 150	11	11	98	44	986	D.1		Компенсация на наетите лица
950			950	6	11	63	29	841	D.11		Работна заплата
200			200	5	0	55	5	145	D.12		Осигурителни вноски за сметка на работодателите
181			181	4	0	51	4	132	D.121		Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
168			168	4	0	48	4	122	D.1211		Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите
13			13	0	0	3	0	10	D.1212		Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
19			19	1	0	4	1	13	D.122		Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите
18			18	1	0	4	1	12	D.1221		Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите

▼В

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
1			1	0	0	0	0	0	1	D.1222 Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
235		0	235							D.2 Данъци върху производството и вноса
141		0	141							D.21 Данъци върху продуктите
121		0	121							D.211 Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)
17		0	17							D.212 Данъци и мита върху вноса без ДДС
17		0	17							D.2121 Мита върху вноса
0		0	0							D.2122 Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса
3		0	3							D.214 Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса
94		0	94	1	0	1	4	88		D.29 Други данъци върху производството
- 44		0	- 44							D.3 Субсидии
- 8		0	- 8							D.31 Субсидии върху продуктите
0		0	0							D.311 Субсидии за вноса
- 8		0	- 8							D.319 Други субсидии върху продуктите

▼В

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
- 36		0	- 36	0	- 1	0	0	- 35	D.39	Други субсидии върху производството
452			452	3	84	27	46	292	B.2g	Брутен опериращ излишък
61			61		61				B.3g	Брутен смесен доход
214			214	3	15	27	12	157	P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в brutния опериращ излишък
8			8		8				P.51c2	Потребление на основен капитал, включено в brutния смесен доход
238			238	0	69	0	34	135	B.2n	Нетен опериращ излишък
53			53		53				B.3n	Нетен смесен доход

Таблица 8.3 — сметка П.1.1: сметка „Формиране на дохода“ (продължение)

Ресурси										
		Съответстващи записи в:		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Операции и балансиращи позиции	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономика-ката	Общо
V.1g/V.1*g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт			1 331	94	126	155	15	1 854	1 854
V.1n/V.1*n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт			1 174	82	99	132	12	1 632	1 632

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономи-ката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.1	Компенсация на наетите лица									
D.11	Работна заплата									
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите									
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите									
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите									
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски									
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите									
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите									
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски									
D.2	Данъци върху производството и вноса									0
D.21	Данъци върху продуктите									0

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономи-ката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)								0	
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС								0	
D.2121	Мита върху вноса								0	
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса								0	
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса								0	
D.29	Други данъци върху производството								0	
D.3	Субсидии								0	
D.31	Субсидии върху продуктите								0	
D.311	Субсидии за вноса								0	
D.319	Други субсидии върху продуктите								0	
D.39	Други субсидии върху производството								0	
V.2g	Брутен опериращ излишък									
V.3g	Брутен смесен доход									

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономика-ката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.2n	Нетен опериращ излишък									
B.3n	Нетен смесен доход									

▼B

Сметка „Разпределение на първичния доход“ (II.1.2)

- 8.21 За разлика от сметка „Формиране на дохода“, сметка „Разпределение на първичния доход“ третира резидентните единици и институционалните сектори по-скоро като получаващи, отколкото като създаващи първичен доход.
- 8.22 „Първичен доход“ е доходът, който резидентните единици получават по силата на своето пряко участие в производствения процес, както и доходът за получаване от собственика на финансов актив или на природен ресурс в замяна на предоставянето на средства или на природен ресурс на друга институционална единица.
- 8.23 За сектор „Домакинства“ компенсацията на наетите лица (D.1), фигурираща като ресурс в сметка „Разпределение на първичния доход“, не отговаря на записа в D.1 като използване в сметка „Формиране на доход“. В сметка „Формиране на дохода“ за домакинствата записът от страната на използването показва сумата, платена на персонал, нает за домакински услуги. В сметката „Разпределение на първичния доход“ за сектор „Домакинства“ записът от страната на ресурсите показва всички възнаграждения от заетост, получени от сектор „Домакинства“ при работа като наети лица в предприятия, в държавното управление и др. Затова записът в сметка „Разпределение на първичния доход“ за сектор „Домакинства“ е много по-голям, отколкото записът за сектор „Домакинства“ в сметка „Формиране на дохода“.
- 8.24 Сметката „Разпределение на първичния доход“ (II.1.2) може да бъде изчислена само за институционалните сектори и подсектори, защото по отношение на отраслите е невъзможно да се направи разбивка на някои потоци, свързани с финансирането (предоставени и получени заеми за капитал) и активите.
- 8.25 Сметката „Разпределение на първичния доход“ се подразделя на сметка „Предприемачески доход“ (II.1.2.1) и на сметка „Разпределение на друг първичен доход“ (II.1.2.2).

Таблица 8.4 — сметка П.1.2: сметка „Разпределение на първичния доход“

Използване											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
										V.2g	Брутен опериращ излишък
										V.3g	Брутен смесен доход
										V.2n	Нетен опериращ излишък
										V.3n	Нетен смесен доход
6		6								D.1	Компенсация на наетите лица
6		6								D.11	Работна заплата
0		0								D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите
0		0								D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
0		0								D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите
0		0								D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
0		0								D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите

▼В

Използване										
Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия	Операции и балансиращи позиции	
0		0							D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите
0		0							D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
0									D.2	Данъци върху производството и вноса
0									D.21	Данъци върху продуктите
0									D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)
0									D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС
0									D.2121	Мита върху вноса
0									D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса
0									D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса
0									D.29	Други данъци върху производството
0									D.3	Субсидии
0									D.31	Субсидии върху продуктите
0									D.311	Субсидии за вноса

▼В

Използване										
Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия	Операции и балансиращи позиции	
0									D.319	Други субсидии върху продуктите
0									D.39	Други субсидии върху производството
435		44	391	6	41	42	168	134	D.4	Доход от собственост
230		13	217	6	14	35	106	56	D.41	Лихва
79		17	62	0			15	47	D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия
67		13	54				15	39	D.421	Дивиденди
12		4	8				0	8	D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им
14		14	0				0	0	D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции
47		0	47				47		D.44	Друг доход от инвестиции
25		0	25				25		D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици
8		0	8				8		D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права
14		0	14				14		D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове

▼В

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
6		0	6				6		D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове
8		0	8				8		D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове
653			65	0	27	7	0	31	D.45	Рента
1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход
1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход

Таблица 8.4 — сметка II.1.2: сметка „Разпределение на първичния доход“ (продължение)

Ресурси										
		Съответстващи записи в:		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.2g	Брутен опериращ излишък	292	46	27	84	3	452			452
B.3g	Брутен смесен доход				61		61			61

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.2n	Нетен опериращ излишък	135	34	0	69	0	238			238
B.3n	Нетен смесен доход				53		53			53
D.1	Компенсация на наетите лица				1 154		1 154	2		1 156
D.11	Работна заплата				954		954	2		956
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите				200		200	0		200
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите				181		181	0		181
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите				168		168	0		168
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски				13		13	0		13
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите				19		19	0		19
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите				18		18	0		18
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски				1		1	0		1

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.2	Данъци върху производството и вноса			235			235			235
D.21	Данъци върху продуктите			141			141			141
D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)			121			121			121
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС			17			17			17
D.2121	Мита върху вноса			17			17			17
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса			0			0			0
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса			3			3			3
D.29	Други данъци върху производството			94			94			94
D.3	Субсидии			- 44			- 44			- 44
D.31	Субсидии върху продуктите			- 8			- 8			- 8
D.311	Субсидии за вноса			0			0			0
D.319	Други субсидии върху продуктите			- 8			- 8			- 8
D.39	Други субсидии върху производството			- 36			- 36			- 36
D.4	Доход от собственост	96	149	22	123	7	397	38		435

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.41	Лихва	33	106	14	49	7	209	21		230
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	10	25	7	20	0	62	17		79
D.421	Дивиденди	10	25	5	13	0	53	14		67
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им			2	7		9	3		12
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	4	7	0	3	0	14	0		14
D.44	Друг доход от инвестиции	8	8	1	30	0	47	0		47
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	5	0	0	20	0	25	0		25
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права				8		8	0		8
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	3	8	1	2	0	14	0		14
D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	1	3	0	2	0	6	0		6

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	2	5	1	0	0	8	0		8
D.45	Рента	41	3	0	21	0	65			65
B.5g/B.5*g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход									
B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход									

▼B**Сметка „Предприемачески доход“ (II.1.2.1)**

8.26 Целта на сметка „Предприемачески доход“ е да се определи балансираща позиция, отговаряща на концепцията за текущата печалба преди разпределението и данъка върху дохода, която обикновено се използва в търговското счетоводство.

8.27 По отношение на сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата, тази сметка засяга само техните пазарни дейности.

8.28 Предприемаческият доход отговаря на опериращия излишък или смесения доход (от страната на ресурсите):

плюс дохода от собственост за получаване във връзка с финансови или други активи, принадлежащи на предприятието (от страната на ресурсите);

минус лихвите по дългове, дължими от предприятието, друг дължим инвестиционен доход и дължими ренти за земя и други природни ресурси, наети от предприятието (от страната на използването).

От предприемаческия доход не се приспадат доходът от собственост, дължим под формата на дивиденди, доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, или реинвестираната печалба от преки чуждестранни инвестиции.

Сметка „Разпределение на друг първичен доход“ (II.1.2.2)

8.29 Целта на сметка „Разпределение на друг първичен доход“ е връщане от концепцията за предприемачески доход към концепцията за първичен доход. Поради това тя съдържа елементите на първичния доход, които не са включени в сметка „Предприемачески доход“:

а) в случая на корпоративните предприятия — разпределените дивиденди, доходът на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им, и реинвестираната печалба от преки чуждестранни инвестиции (от страната на използването);

б) в случая на домакинствата:

1) дължимият доход от собственост с изключение на дължимите ренти и лихви във връзка с предприемаческата дейност (от страната на използването);

2) компенсацията на наетите лица (от страната на ресурсите);

3) доходът от собственост за получаване, с изключение на дохода за получаване във връзка с дейността на предприятието (от страната на ресурсите);

в) в случая на сектор „Държавно управление“:

1) дължимият доход от собственост с изключение на дохода за изплащане във връзка с пазарни дейности (от страната на използването);

2) данъците върху производството и вноса минус субсидиите (от страната на ресурсите);

3) доходът от собственост за получаване, с изключение на дохода за получаване във връзка с пазарни дейности (от страната на ресурсите).

Таблица 8.5 — сметка П.1.2.1: „Предприемачески доход“

Използване											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
										B.2g	Брутен опериращ излишък
										B.3g	Брутен смесен доход
										B.2n	Нетен опериращ излишък
										B.3n	Нетен смесен доход
240			240				153	87	D.4		Доход от собственост
162			162				106	56	D.41		Лихва
										D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия
										D.421	Дивиденди
										D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им
										D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции
47			47				47		D.44		Друг доход от инвестиции
25			25				25		D.441		Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици

▼В

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
8			8				8		D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права
14			14				14		D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове
31			31				0	31	D.45	Рента
343			343				42	301	B.4g	Брутен предприемачески доход
174			174				30	144	B.4n	Нетен предприемачески доход

Таблица 8.5 — сметка П.1.2.1: „Предприемачески доход“ (продължение)

Ресурси										
		Съответстващи записи в:		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Операции и балансиращи позиции	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Общо
B.2g	Брутен опериращ излишък			292	46	27	84	3	452	452
B.3g	Брутен смесен доход						61		61	61
B.2n	Нетен опериращ излишък			135	34	0	69	0	238	238

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.3n	Нетен смесен доход				53		53			53
D.4	Доход от собственост	96	149				245			245
D.41	Лихва	33	106				139			139
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	10	25				35			35
D.421	Дивиденди	10	25				35			35
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им						0			0
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	4	7				11			11
D.44	Друг доход от инвестиции	8	8				16			16
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	5					5			5
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права						0			0
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	3	8				11			11
D.45	Рента	41	3				44			44

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.4g	Брутен предприемачески доход									
B.4n	Нетен предприемачески доход									

Таблица 8.5 — сметка П.1.2.2: „Разпределение на друг първичен доход“

Използване										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
									B.4g	Брутен предприемачески доход
									B.4n	Нетен предприемачески доход
6		6							D.1	Компенсация на наетите лица
6		6							D.11	Работна заплата
									D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите
									D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите

▼В

Използване										
Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия	Операции и балансиращи позиции	
									D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите
									D.2	Данъци върху производството и вноса
									D.21	Данъци върху продуктите
									D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)
									D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС
									D.2121	Мита върху вноса
									D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса
									D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса
									D.29	Други данъци върху производството
									D.3	Субсидии
									D.31	Субсидии върху продуктите
									D.311	Субсидии за вноса
									D.319	Други субсидии върху продуктите
									D.39	Други субсидии върху производството

▼В

Използване										
Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
214		63	151	6	41	42	15	47	D.4	Доход от собственост
68		13	55	6	14	35			D.41	Лихва
98		36	62				15	47	D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия
54		0	54				15	39	D.421	Дивиденди
44		36	8					8	D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им
14		14	0						D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции
									D.44	Друг доход от инвестиции
									D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици
									D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права
									D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове
34			34	0	27	7			D.45	Рента
1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход

▼В

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход

Таблица 8.5 — сметка П.1.2.2: „Разпределение на друг първичен доход“ (продължение)

Ресурси											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:			
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо	
B.4g	Брутен предприемачески доход	301	42				343			343	
B.4n	Нетен предприемачески доход	144	30				174			174	
D.1	Компенсация на наетите лица				1 154		1 154	2		1 156	
D.11	Работна заплата				954		954	2		956	
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите				200		200			200	
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите				181		181			181	
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите				19		19			19	

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.2	Данъци върху производството и вноса			235			235			235
D.21	Данъци върху продуктите			141			141			141
D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)			121			121			121
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС			17			17			17
D.2121	Мита върху вноса			17			17			17
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса			0			0			0
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса			3			3			3
D.29	Други данъци върху производството			94			94			94
D.3	Субсидии			- 44			- 44			- 44
D.31	Субсидии върху продуктите			- 8			- 8			- 8
D.311	Субсидии за вноса			0			0			0
D.319	Други субсидии върху продуктите			- 8			- 8			- 8
D.39	Други субсидии върху производството			- 36			- 36			- 36
D.4	Доход от собственост			22	123	7	152	38		190

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.41	Лихва			14	49	7	70	21		91
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия			7	20	0	27	17		44
D.421	Дивиденди			5	13	0	18	14		32
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им			2	7	0	9	3		12
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции			0	3	0	3	0		3
D.44	Друг доход от инвестиции			1	30	0	31	0		31
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици			0	20	0	20	0		20
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права			0	8	0	8	0		8
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове			1	2	0	3	0		3
D.45	Рента			0	21	0	21			21
B.5g/B.5*g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход									
B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход									

▼B

Сметка „Вторично разпределение на дохода“ (II.2)

- 8.30 Сметката „Вторично разпределение на дохода“ показва по какъв начин салдото на първичния доход на даден институционален сектор се разпределя чрез преразпределяне: текущи данъци върху дохода, имуществото и други, осигурителни вноски и социални плащания (с изключение на социалните трансфери в натура) и други текущи трансфери.
- 8.31 Балансиращата позиция на сметката е разполагаемият доход, който отразява текущите операции и представлява наличната сума за крайно потребление или за спестяване.
- 8.32 Осигурителните вноски се записват от страната на използването в сметка „Вторично разпределение на дохода“ за домакинствата и от страната на ресурсите в сметка „Вторично разпределение на дохода“ за институционалните сектори, отговорни за управлението на социалното осигуряване. Когато са дължими от работодателите за техните наети лица, те първо се включват като компенсация на наетите лица от страната на използването в сметка „Формиране на дохода“ за работодателите, тъй като те представляват част от разходите за заплати; те се записват също като компенсация на наетите лица от страната на ресурсите в сметка „Разпределение на първичния доход“ за домакинствата, тъй като съответстват на плащания за домакинствата.

Осигурителните вноски, показани от страната на използването на сметка „Вторично разпределение на дохода“ за домакинствата, се представят без таксите за обслужване на пенсионните фондове и други осигурителни дружества, ресурсите на които изцяло или частично са съставени от фактически осигурителни вноски.

В таблицата е показана позиция с корективен характер за такси за обслужване на схеми за социално осигуряване. Нетните осигурителни вноски (D.61) се записват без тези такси, но тъй като е трудно да се разпределят сред компонентите на D.61, в таблицата тези вноски се показват като включващи тези такси. По този начин D.61 представлява сумата на компонентите минус тази позиция с корективен характер.

Сметка „Преразпределение на дохода в натура“ (II.3)

- 8.33 Сметка „Преразпределение на дохода в натура“ представя една попълна картина на дохода на домакинствата, включвайки потоците, съответстващи на използването на индивидуални стоки и услуги, които тези домакинства получават безплатно от държавното управление и нетърговските организации, обслужващи домакинствата, т.е. социалните трансфери в натура. Това улеснява съпоставянето във времето, когато съществуват различия или промени в социално-икономическите условия и допълва анализа за ролята на сектор „Държавно управление“ при преразпределението на дохода.
- 8.34 Социалните трансфери в натура се записват от страната на ресурсите в сметка „Преразпределение на дохода в натура“, когато става дума за домакинства, и от страната на използването в случая на сектор „Държавно управление“ и нетърговските организации, обслужващи домакинствата.
- 8.35 Балансиращата позиция на сметка „Преразпределение на дохода в натура“ е коригираният разполагаем доход и това е първият запис от страната на ресурсите на сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“ (II.4.2).

Таблица 8.6 — сметка П.2: сметка „Вторично разпределение на дохода“

Използване											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
										B.5g/B.5*g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход
										B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход
1 229		17	1 212	7	582	248	277	98			Текущи трансфери
213		1	212	0	178	0	10	24	D.5		Текущи данъци върху дохода, имуществото и други
204		1	203	0	176	0	7	20	D.51		Данъци върху дохода
9			9	0	2	0	3	4	D.59		Други текущи данъци
333		0	333		333				D.61		Нетни осигурителни вноски
181		0	181		181				D.611		Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
168		0	168		168				D.6111		Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите
13		0	13		13				D.6112		Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
19		0	19		19				D.612		Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите

▼В

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
18		0	18		18				D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите
1		0	1		1				D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
129		0	129		129				D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата
115		0	115		115				D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата
14		0	14		14				D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски
10		0	10		10				D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата
8		0	8		8				D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата
2		0	2		2				D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски
- 6		0	- 6		- 6				D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване
384		0	384	5	0	112	205	62	D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура

▼В

Използване										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
53		0	53			53			D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност
45		0	45			45			D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност
8		0	8			8			D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии
279		0	279	5	0	7	205	62	D.622	Други социалноосигурителни плащания
250		0	250	3	0	5	193	49	D.6221	Други социалноосигурителни пенсии
29		0	29	2	0	2	12	13	D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии
52			52			52			D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)
299		16	283	2	71	136	62	12	D.7	Други текущи трансфери
58		2	56	0	31	4	13	8	D.71	Нетни премии по общо застраховане
44		1	43	0	31	4	0	8	D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане
14		1	13				13		D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане
60		12	48				48		D.72	Обезщетения по общо застраховане
45		0	45				45		D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане

▼В

Използване											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
15		12	3					3		D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане
96		0	96				96			D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“
23		1	22				22			D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество
53		1	52	2	40	5	1	4	D.75	Различни текущи трансфери	
36		0	36	0	29	5	1	1	D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	
8		1	7		7				D.752	Текущи трансфери между домакинствата	
9		0	9	2	4	0	0	3	D.759	Други различни текущи трансфери	
9			9			9			D.76	Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД	
1 826			1 826	37	1 219	317	25	228	B.6g	Брутен располагаем доход	
1 604			1 604	34	1 196	290	13	71	B.6n	Нетен располагаем доход	

Таблица 8.6 — сметка П.2: сметка „Вторично разпределение на дохода“ (продължение)

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.5g/B.5*g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход	254	27	198	1 381	4	1 864			1 864
B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход	97	15	171	1 358	1	1 642			1 642
	Текущи трансфери	72	275	367	420	40	1 174	55		1 229
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други			213			213	0		213
D.51	Данъци върху дохода			204			204	0		204
D.59	Други текущи данъци			9			9			9
D.61	Нетни осигурителни вноски	66	212	50	0	5	333	0		333
D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	31	109	38	0	3	181	0		181
D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	27	104	35	0	2	168	0		168
D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	4	5	3	0	1	13	0		13
D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	12	2	4	0	1	19	0		19

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	12	1	4	0	1	18	0		18
D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0	1	0	0	0	1	0		1
D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	25	94	9	0	1	129	0		129
D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	19	90	6	0	0	115	0		115
D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	6	4	3	0	1	14	0		14
D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата		10				10	0		10
D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата		8				8	0		8
D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски		2				2	0		2
D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	2	3		1		6	0		6
D.62	Социални плащания, различни от социални трансфери в натура				384		384	0		384

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност				53		53	0		53
D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност				45		45	0		45
D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии				8		8	0		8
D.622	Други социалноосигурителни плащания				279		279	0		279
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии				250		250	0		250
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии				29		29	0		29
D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)				52		52	0		52
D.7	Други текущи трансфери	6	62	104	36	36	244	55		299
D.71	Нетни премии по общо застраховане		47				47	11		58
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане		44				44			44
D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане		3				3	11		14
D.72	Обезщетения по общо застраховане	6	15	1	35	0	57	3		60
D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	6		1	35		42	3		45

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане		15				15	0		15
D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“			96			96	0		96
D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество			1			1	22		23
D.75	Различни текущи трансфери	0	0	6	1	36	43	10		53
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата					36	36			36
D.752	Текущи трансфери между домакинствата				1		1	7		8
D.759	Други различни текущи трансфери			6			6	3		9
D.76	Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД							9		9
B.6g	Брутен располагаем доход									
B.6n	Нетен располагаем доход									

Таблица 8.7 — сметка П.3: сметка „Преразпределение на дохода в натура“

Използване											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
										В.6g	Брутен разполагаем доход
										В.6n	Нетен разполагаем доход
215			215	31		184				D.63	Социални трансфери в натура
211			211	31		180				D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция
4			4			4				D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция
1 826			1 826	6	1 434	133	25	228		В.7g	Коригиран брутен разполагаем доход
1 604			1 604	3	1 411	106	13	71		В.7n	Коригиран нетен разполагаем доход
Ресурси											
		Съответстващи записи в:		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1		
Операции и балансиращи позиции		Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо	
В.6g	Брутен разполагаем доход	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.6n	Нетен разполагаем доход	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604
D.63	Социални трансфери в натура				215		215			215
D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция				211		211			211
D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция				4		4			4
B.7g	Коригиран брутен разполагаем доход									
B.7n	Коригиран нетен разполагаем доход									

▼ **B**

Сметка „Използване на дохода“ (II.4)

- 8.36 За институционалните сектори с крайно потребление сметка „Използване на дохода“ показва по какъв начин разполагаемият доход (или коригираният разполагаем доход) се разделя между разходи за крайно потребление (или фактическо крайно потребление) и спестяване.
- 8.37 В системата единствено държавно управление, НТООД и домакинствата имат крайно потребление. Освен това сметка „Използване на дохода“ включва — за домакинствата и за пенсионните фондове — позиция с корективен характер (D8 Корекция за изменението на пенсионните права), която е свързана с начина на отчитане на операциите между домакинствата и пенсионните фондове. Това е обяснено в главата, посветена на разпределителните операции, точка 4.141.

Сметка „Използване на разполагаемия доход“ (II.4.1)

- 8.38 Сметка „Използване на разполагаемия доход“ включва концепцията за разходите за крайно потребление, финансирани от различните имащи отношение сектори: домакинства, държавно управление и нетърговските организации, обслужващи домакинствата.
- 8.39 Балансиращата позиция на сметка „Използване на разполагаемия доход“ е спестяването.

Сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“ (II.4.2)

- 8.40 Тази сметка е свързана със сметка „Преразпределение на дохода в натура“ (II.3). Сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“ включва концепцията за фактическото крайно потребление, което съответства на стойността на стоките и услугите, които фактически са на разположение на домакинствата за крайно потребление, дори ако тяхното придобиване е финансирано от сектор „Държавно управление“ или от нетърговски организации, обслужващи домакинствата.

В резултат на това фактическото крайно потребление на сектор „Държавно управление“ и на НТООД съответства единствено на колективното крайно потребление.

- 8.41 На равнище „Общо за икономиката“ разходите за крайно потребление и фактическото крайно потребление са равни; единствената разлика е в разпределението по институционални сектори. Същото важи и за разполагаемия и коригирания разполагаем доход.
- 8.42 Спестяването е балансиращата позиция и за двата варианта на сметка „Използване на дохода“. Неговата стойност е идентична за всички сектори, независимо от това дали е получена чрез приспадане на разходите за крайно потребление от разполагаемия доход или чрез изваждане на фактическото крайно потребление от коригирания разполагаем доход.
- 8.43 Спестяването представлява (положителна или отрицателна) сума, получена от текущите операции, която установява връзката със сметките с натрупване. Ако спестяването е положителна сума, неизразходваният доход е използван за придобиването на активи или за изплащане на задължения. Ако спестяването е отрицателна сума, някои активи са ликвидирани или някои задължения са нараснали.

Таблица 8.8 — сметка П.4.1: сметка „Използване на разполагаемия доход“

Използване											
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Сектор „Държавно управление“	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
									V.6g	Брутен разполагаем доход	
									V.6n	Нетен разполагаем доход	
1 399			1 399	32	1 015	352			P.3	Разходи за крайно потребление	
1 230			1 230	31	1 015	184			P.31	Разходи за индивидуално потребление	
169			169	1		168			P.32	Разходи за колективно потребление	
11		0	11	0		0	11	0	D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	
427			427	5	215	– 35	14	228	V.8g	Бруто спестяване	
205			205	2	192	– 62	2	71	V.8n	Нето спестяване	
– 13		– 13							V.12	Текущо външнотърговско салдо	
Ресурси											
			S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
									Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
	Операции и балансиращи позиции		Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката			
V.6g	Брутен разполагаем доход		228	25	317	1 219	37	1 826			1 826

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.6n	Нетен разполагаем доход	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604
P.3	Разходи за крайно потребление								1 399	1 399
P.31	Разходи за индивидуално потребление								1 230	1 230
P.32	Разходи за колективно потребление								169	169
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права				11		11	0		11
B.8g	Бруто спестяване									
B.8n	Нето спестяване									
B.12	Текущо външнотърговско салдо									

Таблица 8.9 — сметка П.4.2: сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“

Използване										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Сектор „Държавно управление“	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
									B.7g	Коригиран брутен разполагаем доход

▼В

Използване										
			S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Съответстващи записи в:										
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Сектор „Държавно управление“	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия	Операции и балансиращи позиции	
									V.7n	Коригиран нетен разполагаем доход
1 399			1 399	1	1 230	168			P.4	Фактическо крайно потребление
1 230			1 230		1 230				P.41	Фактическо индивидуално потребление
169			169	1		168			P.42	Фактическо колективно потребление
11		0	11	0		0	11	0	D.8	Корекция за изменението на пенсионните права
427			427	5	215	- 35	14	228	V.8g	Бруто спестяване
205			205	2	192	- 62	2	71	V.8n	Нето спестяване
- 13		- 13							V.12	Текущо външнотърговско салдо

Ресурси											
			S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
Операции и балансиращи позиции			Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
V.7g	Коригиран брутен разполагаем доход		228	25	133	1 434	6	1 826			1 826

▼В

Ресурси										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.7n	Коригиран нетен разполагаем доход	71	13	106	1 411	3	1 604			1 604
P.4	Фактическо крайно потребление								1 399	1 399
P.41	Фактическо индивидуално потребление								1 230	1 230
P.42	Фактическо колективно потребление								169	169
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права				11		11	0		11
B.8g	Бруто спестяване									
B.8n	Нето спестяване									
B.12	Текущо външнотърговско салдо									

▼B**Сметки с натрупване (III)**

- 8.44 Сметките с натрупване са сметки за потоци. Те отчитат различните причини за промяна в активите и пасивите на единиците, както и промяната на тяхната нетна стойност.
- 8.45 Измененията в активите се записват от лявата страна на сметките (плюс или минус), измененията в пасивите и нетната стойност се записват от дясната страна на сметките (плюс или минус).

Капиталова сметка (III.1)

- 8.46 Капиталовата сметка отчита придобиванията минус отписванията на нефинансови активи от резидентни единици и измерва изменението в нетната стойност вследствие на спестяване (крайната балансираща позиция в текущите сметки) и капиталовите трансфери.
- 8.47 Капиталовата сметка дава възможност за определяне на степента, до която придобиванията минус отписванията на нефинансови активи са били финансирани от спестяване и от капиталови трансфери. Тя показва нето предоставените заеми, съответстващи на сумата, с която разполага дадена единица или сектор, за да финансира пряко или непряко други единици или сектори, или нето получените заеми, съответстващи на сумата, която дадена единица или сектор е длъжна да заеме от други единици или сектори.

Сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и на капиталови трансфери“ (III.1.1).

- 8.48 Тази сметка позволява да се определи изменението в нетната стойност, което се дължи на спестяване и капиталови трансфери и съответства на нето спестяването плюс капиталовите трансфери за получаване минус дължимите капиталови трансфери.

Сметка „Придобиване на нефинансови активи“ (III.1.2)

- 8.49 Тази сметка отчита придобиванията минус отписванията на нефинансови активи с цел връщане от концепцията за измененията в нетна стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери, към нето предоставените или нето получените заеми.

Финансова сметка (III.2)

- 8.50 Финансовата сметка отчита — по вид на финансовия инструмент — измененията във финансовите активи и пасиви, които съставляват нето предоставените или нето получените заеми. Тъй като те трябва да отговарят на балансиращите позиции за финансовия излишък или дефицит в капиталовата сметка, пренесени към финансовата сметка като първи запис от страната на измененията в пасивите и нетната стойност, в тази сметка няма балансираща позиция.
- 8.51 Класификацията на активите и пасивите, която се използва във финансовата сметка, е идентична на използваната при балансите.

Таблица 8.10 — сметка III.1.1: сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери“

Изменения в активите											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
										B.8n	Нето спестяване
										B.12	Текущо външнотърговско салдо
										D.9г	Капиталови трансфери за получаване
										D.91г	Данъци върху капитала за получаване
										D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване
										D.99г	Други капиталови трансфери за получаване
										D.9р	Дължими капиталови трансфери
										D.91р	Дължими данъци върху капитала
										D.92р	Дължими инвестиционни субсидии
										D.99р	Други дължими капиталови трансфери
192		- 29	221	20	236	- 81	- 16	62	B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.8n	Нето спестяване	71	2	- 62	192	2	205			205
B.12	Текущо външнотърговско салдо							- 13		- 13
D.9г	Капиталови трансфери за получаване	33	0	6	23	0	62	4		66
D.91г	Данъци върху капитала за получаване			2			2			2
D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване	23	0	0	0	0	23	4		27
D.99г	Други капиталови трансфери за получаване	10		4	23		37			37
D.9р	Дължими капиталови трансфери	- 16	- 7	- 34	- 5	- 3	- 65	- 1		- 66
D.91р	Дължими данъци върху капитала	0	0	0	- 2	0	- 2	0		- 2
D.92р	Дължими инвестиционни субсидии			- 27			- 27			- 27
D.99р	Други дължими капиталови трансфери	- 16	- 7	- 7	- 3	- 3	- 36	- 1		- 37
B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192

Таблица 8.11 — сметка III.1.2: сметка „Придобиване на нефинансови активи“

Изменения в активите											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции	
										V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери
414			414	5	55	38	8	308	P.5g	Бруто капиталобразуване	
192			192	2	32	11	- 4	151	P.5n	Нето капиталобразуване	
376			376	5	48	35	8	280	P.51g	Бруто образуване на основен капитал	
359			359	5	48	35	8	263	P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	
358			358	5	45	38	8	262	P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	
9			9	1	3	0	0	5	P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	
- 8			- 8	- 1	0	- 3		- 4	P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	
17			17					17	P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху произведени активи	
- 222			- 222	- 3	- 23	- 27	- 12	- 157	P.51c	Потребление на основен капитал	
28			28	0	2	0	0	26	P.52	Изменение на запасите	

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
10			10	0	5	3	0	2	P.53	Придобиване минус отписване на ценности
0			0	1	4	2	0	- 7	NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи
0			0	1	3	2	0	- 6	NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси
0		0	0	0	1	0	0	- 1	NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи
0		0	0				0	0	NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
0		- 10	10	- 4	174	- 103	- 1	- 56	B.9	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми

Таблица 8.11 — сметка III.1.2: сметка „Придобиване на нефинансови активи“ (продължение)

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
Операции и балансиращи позиции		Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
P.5g	Бруто капиталобразуване								414	414
P.5n	Нето капиталобразуване								192	192
P.51g	Бруто образуване на основен капитал								376	376
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи								359	359
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи								358	358
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи								9	9
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи								- 8	- 8
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи								17	17
P.51c	Потребление на основен капитал								- 222	- 222
P.52	Изменение на запасите								28	28
P.53	Придобиване минус отписване на ценности								10	10
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи								0	0
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси								0	0

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи									
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи									
B.9	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми									

Таблица 8.12 — сметка III.2: финансова сметка

Изменения в активите										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
									B.9	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми
483		47	436	2	189	- 10	172	83	F	Нето придобиване на финансови активи
0		1	- 1				- 1		F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
0		1	- 1				- 1		F.11	Монетарно злато

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
0		0	0				0		F.12	СПТ
100		11	89	2	64	- 26	10	39	F.2	Валута и депозити
36		3	33	1	10	2	15	5	F.21	Валута
28		2	26	1	27	- 27	- 5	30	F.22	Прехвърляеми депозити
- 5			- 5				- 5		F.221	Междубанкови позиции
33		2	31	1	27	- 27	0	30	F.229	Други прехвърляеми депозити
36		6	30	0	27	- 1	0	4	F.29	Други депозити
95		9	86	- 1	10	4	66	7	F.3	Дългови ценни книжа
29		2	27	0	3	1	13	10	F.31	Краткосрочни
66		7	59	- 1	7	3	53	- 3	F.32	Дългосрочни
82		4	78	0	3	3	53	19	F.4	Заеми
25		3	22	0	3	1	4	14	F.41	Краткосрочни заеми
57		1	56	0	0	2	49	5	F.42	Дългосрочни заеми
119		12	107	0	66	3	28	10	F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове
103		12	91	0	53	3	25	10	F.51	Собствен капитал

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
87		10	77	0	48	1	23	5	F.511	Котирани акции
9		2	7	0	2	1	1	3	F.512	Некотирани акции
7		0	7	0	3	1	1	2	F.519	Други видове собствен капитал
16		0	16	0	13	0	3	0	F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове
7		0	7	0	5	0	2	0	F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар
9		0	9	0	8	0	1	0	F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП
48		0	48	0	39	1	7	1	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
7		0	7	0	4	0	2	1	F.61	Технически резерви по общо застраховане
22		0	22	0	22	0	0	0	F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети
11		0	11		11				F.63	Пенсионни права
3		0	3				3		F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми
2		0	2		2				F.65	Права, различни от пенсионните права
3		0	3	0	0	1	2	0	F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции и балансиращи позиции
14		0	14	0	3	0	8	3	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
12		0	12	0	1	0	8	3	F.71	Финансови деривати
5		0	5	0	1	0	3	1	F.711	Опции
7		0	7	0	0	0	5	2	F.712	Форуърдни договори
2			2		2			0	F.72	Опции върху акции на наетите лица
25		10	15	1	4	5	1	4	F.8	Други сметки за получаване/плащане
15		8	7		3	1		3	F.81	Търговски кредити и аванси
10		2	8	1	1	4	1	1	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси

Таблица 8.12 — сметка III.2: финансова сметка (продължение)

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		Съответстващи записи в:		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
B.9	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми	- 56	- 1	- 103	174	- 4	10	- 10		0

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
F	Нето натрупване на финансови пасиви	139	173	93	15	6	426	57		483
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)									
F.11	Монетарно злато									
F.12	СПТ							0		0
F.2	Валута и депозити		65	37			102	- 2		100
F.21	Валута			35			35	1		36
F.22	Прехвърляеми депозити		26	2			28	0		28
F.221	Междубанкови позиции		- 5				- 5			- 5
F.229	Други прехвърляеми депозити		31	2			33			33
F.29	Други депозити		39				39	- 3		36
F.3	Дългови ценни книжа	6	30	38	0	0	74	21		95
F.31	Краткосрочни	2	18	4	0	0	24	5		29
F.32	Дългосрочни	4	12	34	0	0	50	16		66
F.4	Заеми	21	0	9	11	6	47	35		82
F.41	Краткосрочни заеми	4	0	3	2	2	11	14		25

Изменения в пасивите и нетната стойност

	Операции и балансиращи позиции	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		Общо
		Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	
F.42	Дългосрочни заеми	17	0	6	9	4	36	21		57
F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	83	22				105	14		119
F.51	Собствен капитал	83	11				94	9		103
F.511	Котираны акции	77	7				84	3		87
F.512	Некотираны акции	3	4				7	2		9
F.519	Други видове собствен капитал	3					3	4		7
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове		11				11	5		16
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар		5				5	2		7
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП		6				6	3		9
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми		48	0			48	0		48
F.61	Технически резерви по общо застраховане		7				7	0		7
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети		22				22	0		22
F.63	Пенсионни права		11				11	0		11

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Операции и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми		3				3	0		3
F.65	Права, различни от пенсионните права		2				2	0		2
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции		3	0			3	0		3
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3	8	0	0	0	11	3		14
F.71	Финансови деривати	2	7	0	0	0	9	3		12
F.711	Опции	2	2	0	0	0	4	1		5
F.712	Форуърдни договори	0	5	0	0	0	5	2		7
F.72	Опции върху акции на наетите лица	1	1				2			2
F.8	Други сметки за получаване/плащане	26		9	4		39	- 14		25
F.81	Търговски кредити и аванси	6	0	6	4	0	16	- 1		15
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	20	0	3	0	0	23	- 13		10

▼ **B***Сметка „Други изменения в активите“ (III.3)*

8.52 Сметка „Други изменения в активите“ отчита промените в активите и пасивите на единиците, различни от тези във връзка със спестяване и доброволни трансфери на богатство, като последните се записват в капиталовата сметка и във финансовата сметка. Сметка „Други изменения в активите“ се подразделя на две: сметка „Други изменения в обема на активите“ (III.3.1) и сметка „Преоценки“ (III.3.2).

Сметка „Други изменения в обема на активите“ (III.3.1)

8.53 Промените, записани в сметка „Други изменения в обема на активите“, се отразяват на нетната стойност на балансите на съответните единици, сектори и подсектори. Това изменение, наричано „изменение в нетната стойност, дължащо се на другите изменения в обема на активите“, представлява балансиращата позиция на сметката.

Сметка „Преоценки“ (III.3.2)

8.54 Сметка „Преоценки“ отчита измененията в стойността на активите и пасивите вследствие на промени в техните цени.

За даден актив или пасив това изменение се измерва:

- a) или като разликата между стойността му в края на отчетния период и стойността му в началото на отчетния период или датата, на която той е бил първоначално вписан в баланса; или
- б) като разликата между неговата стойност към датата, на която е бил отписан от баланса, и стойността му в началото на отчетния период или към датата, на която той е бил първоначално вписан в баланса.

Тази разлика се нарича „номинална холдингова печалба (или загуба)“.

Номиналната холдингова печалба отговаря на положителна преоценка на даден актив или отрицателна преоценка на даден (финансов) пасив.

Номиналната холдингова загуба отговаря на отрицателна преоценка на даден актив или положителна преоценка на даден (финансов) пасив.

8.55 Записаните в сметка „Преоценки“ потоци променят нетната стойност на балансите на съответните единици. Това изменение, наричано „изменение в нетната стойност, дължащо се на номинална холдингова печалба и загуба“, представлява балансиращата позиция на сметката. Отчита се от страната на измененията в пасивите и нетната стойност.

8.56 Сметка „Преоценки“ се подразделя на две подсметки: сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“ (III.3.2.1) и сметка „Реална холдингова печалба и загуба“ (III.3.2.2).

Сметка „Неутрална холдингова печалба и загуба“ (III.3.2.1)

8.57 Сметка „Неутрална холдингова печалба и загуба“ отчита пропорционалните изменения в стойността на активите и пасивите спрямо измененията в общото равнище на цените. Тези изменения съответстват на преоценката, необходима, за да се поддържа общата покупателна способност на активите и пасивите. Общият ценови индекс, приложим по отношение на това изчисление, е ценовият индекс за крайно национално потребление, изключвайки измененията на запасите.

Сметка „Реална холдингова печалба и загуба“ (III.3.2.2)

8.58 Сметка „Реална холдингова печалба и загуба“ измерва разликата между номиналната холдингова печалба и загуба и неутралната холдингова печалба и загуба.

▼B

8.59 Ако за даден актив номиналната холдингова печалба без номиналната холдингова загуба надвишават неутралната холдингова печалба без неутралната холдингова загуба, налице е реална холдингова печалба за актива, който дадената единица държи. Тази печалба отразява факта, че фактическата цена на актива е нараснала средно по-бързо, отколкото общото равнище на цените. И обратно, спадът в относителната цена на актива води до реална холдингова загуба за единицата, която държи актива.

По същия начин нарастването на относителната цена на даден пасив води до реална холдингова загуба за пасивите, докато спадът в относителната цена на даден пасив формира реална холдингова печалба за пасивите.

Таблица 8.13 — сметка III.3.1: сметка „Други изменения в обема на активите“

Изменения в активите								
Общо	Общо за икономиката (S.1)	НТООД (S.15)	Домакинства (S.14)	Държавно управление (S.13)	Финансови предприятия (S.12)	Нефинансови предприятия (S.11)		Други потоци
33	33	0	0	7	0	26	K.1	Възникване в икономически смисъл на активи
3	3			3			AN.1	Произведени нефинансови активи
30	30	0	0	4	0	26	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
26	26			4		22	AN.21	Природни ресурси
4	4					4	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
0	0						AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
- 11	- 11	0	0	- 2	0	- 9	K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи
- 8	- 8	0	0	- 2	0	- 6	K.21	Изчерпване на природни ресурси
- 8	- 8			- 2		- 6	AN.21	Природни ресурси
- 3	- 3	0	0	0	0	- 3	K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи
0	0						AN.21	Природни ресурси
- 1	- 1					- 1	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
- 2	- 2					- 2	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
- 11	- 11	0	0	- 6	0	- 5	K.3	Загуби поради катастрофални събития
- 9	- 9			- 4		- 5	AN.1	Произведени нефинансови активи

Изменения в активите								
Общо	Общо за икономиката (S.1)	НТООД (S.15)	Домакинства (S.14)	Държавно управление (S.13)	Финансови предприятия (S.12)	Нефинансови предприятия (S.11)		Други потоци
- 2	- 2			- 2			AN.2	Непроизведени нефинансови активи
0	0						AF	Финансови активи/пасиви
0	0	0	0	5	0	- 5	K.4	Конфискация без изплащане на компенсация
0	0			1		- 1	AN.1	Произведени нефинансови активи
0	0			4		- 4	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
0	0				-		AF	Финансови активи
2	2	0	0	0	1	1	K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде
1	1					1	AN.1	Произведени нефинансови активи
0	0						AN.2	Непроизведени нефинансови активи
1	1				1		AF	Финансови активи/пасиви
0	0	0	0	- 4	- 2	6	K.6	Промени в класификацията
2	2	0	0	- 4	0	6	K.61	Промени в секторната класификация и структурата
0	0			- 3		3	AN.1	Произведени нефинансови активи
0	0			- 1		1	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
2	2					2	AF	Финансови активи/пасиви
- 2	- 2	0	0	0	- 2	0	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите

▼В

Изменения в активите								
Общо	Общо за икономиката (S.1)	НТООД (S.15)	Домакинства (S.14)	Държавно управление (S.13)	Финансови предприятия (S.12)	Нефинансови предприятия (S.11)		Други потоци
- 2	- 2				- 2		AN.1	Произведени нефинансови активи
0	0			0	0	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
0	0			0	0	0	AF	Финансови активи/пасиви
13	13	0	0	0	- 1	14		Общо други изменения в обема
- 7	- 7	0	0	- 3	- 2	- 2	AN.1	Произведени нефинансови активи
- 2	- 2			- 3		1	AN.11	Дълготрайни активи
- 3	- 3					- 3	AN.12	Запаси
- 2	- 2				- 2		AN.13	Ценности
17	17	0	0	3	0	14	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
9	9	0	0	1	- 2	10	AN.21	Природни ресурси
6	6			2		4	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
0	0					0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
3	3	0	0	0	1	2	AF	Финансови активи
0	0				0	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
0	0				0	0	AF.2	Валута и депозити
0	0				0	0	AF.3	Дългови ценни книжа
					0	0	AF.4	Заеми

Изменения в активите								
Общо	Общо за икономиката (S.1)	НТООД (S.15)	Домакинства (S.14)	Държавно управление (S.13)	Финансови предприятия (S.12)	Нефинансови предприятия (S.11)		Други потоци
2	2					2	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
1	1				1		AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
0	0						AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
0	0						AF.8	Други сметки за получаване/плащане
							B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите

Таблица 8.13 — сметка III.3.1: сметка „Други изменения в обема на активите“ (продължение)

Изменения в пасивите и нетната стойност								
	Други потоци	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)	Държавно управление (S.13)	Домакинства (S.14)	НТООД (S.15)	Общо за икономиката (S.1)	Общо
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи							
AN.1	Произведени нефинансови активи							
AN.2	Непроизведени нефинансови активи							
AN.21	Природни ресурси							
AN.22	Договори, лизинги и лицензи							
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи							

Изменения в пасивите и нетната стойност

	Други потоци	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)	Държавно управление (S.13)	Домакинства (S.14)	НТООД (S.15)	Общо за икономиката (S.1)	Общо
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи							
K.21	Изчерпване на природни ресурси							
AN.21	Природни ресурси							
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи							
AN.21	Природни ресурси							
AN.22	Договори, лизинги и лицензи							
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи							
K.3	Загуби поради катастрофални събития							
AN.1	Произведени нефинансови активи							
AN.2	Непроизведени нефинансови активи							
AF	Финансови активи/пасиви							
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация							
AN.1	Произведени нефинансови активи							
AN.2	Непроизведени нефинансови активи							
AF	Финансови активи							
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0	0	0	1	0	1	1

Изменения в пасивите и нетната стойност

	Други потоци	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)	Държавно управление (S.13)	Домакинства (S.14)	НТООД (S.15)	Общо за икономиката (S.1)	Общо
AN.1	Произведени нефинансови активи							
AN.2	Непроизведени нефинансови активи							
AF	Финансови активи/пасиви	0	0	0	1	0	1	1
K.6	Промени в класификацията	0	0	2	0	0	2	2
K.61	Промени в секторната класификация и структурата	2	0	2	0	0	2	2
AN.1	Произведени нефинансови активи							
AN.2	Непроизведени нефинансови активи							
AF	Финансови активи/пасиви	0	0	2	0	0	2	2
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0	0	0	0	0	0	0
AN.1	Произведени нефинансови активи							
AN.2	Непроизведени нефинансови активи							
AF	Финансови активи/пасиви	0	0	0	0	0	0	0
	Общо други изменения в обема	0	0	2	1	0	3	3
AN.1	Произведени нефинансови активи							
AN.11	Дълготрайни активи							
AN.12	Запаси							
AN.13	Ценности							

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност

	Други потоци	Нефинансови предприятия (S.11)	Финансови предприятия (S.12)	Държавно управление (S.13)	Домакинства (S.14)	НТООД (S.15)	Общо за икономиката (S.1)	Общо
AN.2	Непроизведени нефинансови активи							
AN.21	Природни ресурси							
AN.22	Договори, лизинги и лицензи							
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи							
AF	Финансови активи	0	0	2	1	0	3	3
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)							
AF.2	Валута и депозити							
AF.3	Дългови ценни книжа							
AF.4	Заеми						0	0
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове			2			2	2
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми				1		1	1
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица							
AF.8	Други сметки за получаване/плащане							
B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	14	- 1	- 2	- 1	0	10	10

Таблица 8.14 — сметка III.3.2: сметка „Преоценки“

Изменения в активите										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци
									K.7	Номинална холдингова печалба/загуба
280			280	8	80	44	4	144	AN	Нефинансови активи
126			126	5	35	21	2	63	AN.1	Произведени нефинансови активи
111			111	5	28	18	2	58	AN.11	Дълготрайни активи
7			7		2	1		4	AN.12	Запаси
8			8		5	2		1	AN.13	Ценности
154			154	3	45	23	2	81	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
152			152	3	45	23	1	80	AN.21	Природни ресурси
2			2				1	1	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
									AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
91		7	84	2	16	1	57	8	AF	Финансови активи/пасиви
12			12			1	11		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
0			0						AF.2	Валута и депозити

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци
44		4	40	1	6		30	3	AF.3	Дългови ценни книжа
0			0						AF.4	Заеми
35		3	32	1	10		16	5	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
0			0						AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
0			0						AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
0			0						AF.8	Други сметки за получаване/плащане
									B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба

Таблица 8.14 — сметка III.3.2: сметка „Преоценки“ (продължение)

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		Съответстващи записи в:		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Други потоци	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
K.7	Номинална холдингова печалба и загуба									

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Други потоци	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN	Нефинансови активи									
AN.1	Произведени нефинансови активи									
AN.11	Дълготрайни активи									
AN.12	Запаси									
AN.13	Ценности									
AN.2	Непроизведени нефинансови активи									
AN.21	Природни ресурси									
AN.22	Договори, лизинги и лицензи									
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи									
AF	Финансови активи/пасиви	18	51	7	0	0	76	15		91
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)							12		12
AF.2	Валута и депозити									
AF.3	Дългови ценни книжа	1	34	7			42	2		44
AF.4	Заеми									

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Други потоци	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	17	17				34	1		35
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми									
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица									
AF.8	Други сметки за получаване/плащане									
B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба	134	10	38	96	10	288	4		292

Таблица 8.14 — сметка III.3.2.1: сметка „Неутрална холдингова печалба и загуба“

Изменения в активите										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци и балансиращи позиции
									K.71	Неутрална холдингова печалба и загуба
198			198	6	56	32	3	101	AN	Нефинансови активи

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци и балансиращи позиции
121			121	5	34	20	2	60	AN.1	Произведени нефинансови активи
111			111	5	28	18	2	58	AN.11	Дълготрайни активи
4			4		2	1		1	AN.12	Запаси
6			6		4	1		1	AN.13	Ценности
77			77	1	22	12	1	41	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
76			76	1	22	12	1	40	AN.21	Природни ресурси
1			1					1	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
									AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
148		12	136	3	36	8	71	18	AF	Финансови активи/пасиви
16			16			2	14		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
32		2	30	2	17	3		8	AF.2	Валута и депозити
28		3	25	1	4		18	2	AF.3	Дългови ценни книжа
29		1	28			3	24	1	AF.4	Заеми
28		2	26		9		14	3	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци и балансиращи позиции
8		1	7		5		1	1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
0			0						AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
7		3	4		1			3	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
									V.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба

Таблица 8.14 — сметка III.3.2.1: сметка „Неутрална холдингова печалба и загуба“ (продължение)

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
Код	Други потоци и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
K.71	Неутрална холдингова печалба и загуба									
AN	Нефинансови активи									
AN.1	Произведени нефинансови активи									
AN.11	Дълготрайни активи									

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
Код	Други потоци и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN.12	Запаси									
AN.13	Ценности									
AN.2	Непроизведени нефинансови активи									
AN.21	Природни ресурси									
AN.22	Договори, лизинги и лицензи									
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи									
AF	Финансови активи/пасиви	37	68	13	5	3	126	22		148
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)							16		16
AF.2	Валута и депозити	1	26	2		1	30	2		32
AF.3	Дългови ценни книжа	1	21	4			26	2		28
AF.4	Заеми	18		7	3	1	29			29
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	14	14				28			28
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми		7				7	1		8

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
Код	Други потоци и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица									
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	3			2	1	6	1		7
B.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба	82	6	27	87	6	208	6		214

Таблица 8.14 — сметка III.3.2.2: сметка „Реална холдингова печалба и загуба“

Изменения в активите										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци и балансиращи позиции
									K.72	Реална холдингова печалба и загуба
82			82	2	24	12	1	43	AN	Нефинансови активи
5			5	0	1	1	0	3	AN.1	Произведени нефинансови активи
				0	0	0	0	0	AN.11	Дълготрайни активи
3			3	0	0	0	0	3	AN.12	Запаси

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци и балансиращи позиции
2			2	0	1	1	0	0	AN.13	Ценности
77			77	2	23	11	1	40	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
76			76	2	23	11	0	40	AN.21	Природни ресурси
1			1	0	0	0	1	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
									AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
- 57		- 5	- 52	- 1	- 20	- 7	- 14	- 10	AF	Финансови активи/пасиви
- 4		0	- 4	0	0	- 1	- 3	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
- 32		- 2	- 30	- 2	- 17	- 3	0	- 8	AF.2	Валута и депозити
16		1	15	0	2	0	12	1	AF.3	Дългови ценни книжа
- 29		- 1	- 28	0	0	- 3	- 24	- 1	AF.4	Заеми
7		1	6	1	1	0	2	2	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
- 8		- 1	- 7	0	- 5	0	- 1	- 1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
				0	0	0	0	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Други потоци и балансиращи позиции
- 7		- 3	- 4	0	- 1	0	0	- 3	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
									B.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба

Таблица 8.14 — сметка III.3.2.2: сметка „Реална холдингова печалба и загуба“ (продължение)

Изменения в пасивите и нетната стойност											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:			
	Други потоци и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо	
K.72	Реална холдингова печалба и загуба										
AN	Нефинансови активи										
AN.1	Произведени нефинансови активи										
AN.11	Дълготрайни активи										
AN.12	Запаси										
AN.13	Ценности										
AN.2	Непроизведени нефинансови активи										

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Други потоци и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN.21	Природни ресурси									
AN.22	Договори, лизинги и лицензи									
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи									
AF	Финансови активи/пасиви	- 19	- 17	- 6	- 5	- 3	- 50	- 7		- 57
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0	0	0	0	0	0	- 4		- 4
AF.2	Валута и депозити	- 1	- 26	- 2	0	- 1	- 30	- 2		- 32
AF.3	Дългови ценни книжа	0	13	3	0	0	16	0		16
AF.4	Заеми	- 18	0	- 7	- 3	- 1	- 29	0		- 29
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	3	3	0	0	0	6	1		7
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми		- 7				- 7	- 1		- 8
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0	0	0	0	0	0	0		0
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	- 3	0	0	- 2	- 1	- 6	- 1		- 7
B.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба	52	4	11	9	4	80	- 2		78

▼B**Баланси (IV)**

8.60 Целта на балансите е да дадат представа за активите, пасивите и нетната стойност на единиците в началото и в края на отчетният период, както и за измененията между балансите. Последователността е, както следва:

- а) начален баланс (IV.1);
- б) изменения в баланса (IV.2);
- в) краен баланс (IV.3).

Начален баланс (IV.1)

8.61 Началният баланс отчита стойността на активите и пасивите, държани от единиците в началото на отчетния период.

Тези позиции се категоризират съгласно класификацията на активите и пасивите.

Те се оценяват по текущи цени към началото на отчетният период. Разликата между активите и пасивите — сумата по балансиращата позиция на сметката — е нетната стойност в началото на отчетния период.

Изменения в баланса (IV.2)

8.62 Сметка „Изменения в баланса“ отчита измененията в стойността на активите и пасивите в течение на отчетния период и обобщава сумите, отчетени в различните сметки с натрупване, напр. изменение в нетната стойност вследствие на спестяване и капиталови трансфери, изменение в нетната стойност, дължащо се на други изменения в обема на активите, както и изменение в нетната стойност, дължащо се на номиналната холдингова печалба и загуба.

Краен баланс (IV.3)

8.63 Крайният баланс отчита стойността на активите и пасивите, държани от единиците в края на отчетния период. Тези позиции се категоризират съгласно същата класификация, която се използва при началния баланс, и се оценяват по текущи цени към края на периода.

Разликата между активите и пасивите е нетната стойност в края на отчетния период.

8.64 Стойността на даден актив или пасив в крайния баланс е равна на сумата на неговата стойност в началния баланс и сумата, отчетена за споменатата позиция в сметка „Изменения в баланса“.

Таблица 8.15 — сметка IV.1: баланси — начален баланс

Активи										
Общо	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		Наличности и изменения в активите
	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		
4 621			4 621	159	1 429	789	93	2 151	AN	Нефинансови активи
2 818			2 818	124	856	497	67	1 274	AN.1	Произведени нефинансови активи
2 579			2 579	121	713	467	52	1 226	AN.11	Дълготрайни активи
114			114	1	48	22		43	AN.12	Запаси
125			125	2	95	8	15	5	AN.13	Ценности
1 803			1 803	35	573	292	26	877	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
1 781			1 781	35	573	286	23	864	AN.21	Природни ресурси
22			22			6	3	13	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
0			0					3	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
9 036		805	8 231	172	3 260	396	3 421	982	AF	Финансови активи/пасиви
770			770			80	690		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
1 587		105	1 482	110	840	150		382	AF.2	Валута и депозити
1 388		125	1 263	25	198		950	90	AF.3	Дългови ценни книжа

▼В

Активи										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Наличности и изменения в активите
1 454		70	1 384	8	24	115	1 187	50	AF.4	Заеми
2 959		345	2 614	22	1 749	12	551	280	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
496		26	470	4	391	20	30	25	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
21		0	21	0	3	0	13	5	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
361		134	227	3	55	19		150	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
									B.90	Нетна стойност

Таблица 8.15 — сметка IV.1: баланси — начален баланс (продължение)

Пасиви и нетна стойност										
		Съответстващи записи в:		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Наличности и изменения в пасивите	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN	Нефинансови активи									
AN.1	Произведени нефинансови активи									

▼В

Пасиви и нетна стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Наличности и изменения в пасивите	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN.11	Дълготрайни активи									
AN.12	Запаси									
AN.13	Ценности									
AN.2	Непроизведени нефинансови активи									
AN.21	Природни ресурси									
AN.22	Договори, лизинги и лицензи									
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи									
AF	Финансови активи/пасиви	3 221	3 544	687	189	121	7 762	1 274		9 036
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)						0	770		770
AF.2	Валута и депозити	40	1 281	102	10	38	1 471	116		1 587
AF.3	Дългови ценни книжа	44	1 053	212	2		1 311	77		1 388
AF.4	Заеми	897		328	169	43	1 437	17		1 454
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	1 987	765	4			2 756	203		2 959
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	12	435	19		5	471	25		496

▼В

Пасиви и нетна стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Наличности и изменения в пасивите	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	4	10				14	7		21
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	237		22	8	35	302	59		361
B.90	Нетна стойност	- 88	- 30	498	4 500	210	5 090	- 469		4 621

Таблица 8.15 — сметка IV.2: баланси — изменения в баланса

Изменения в активите										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Наличности и изменения в активите
482			482	11	115	57	- 4	301	AN	Нефинансови активи
294			294	7	67	29	- 4	195	AN.1	Произведени нефинансови активи
246			246	7	53	23	- 2	165	AN.11	Дълготрайни активи
32			32	0	4	1	0	27	AN.12	Запаси
16			16	0	10	5	- 2	3	AN.13	Ценности
186			186	4	48	28	0	106	AN.2	Непроизведени нефинансови активи

▼В

Изменения в активите										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Наличности и изменения в активите
178			178	4	48	26	- 1	101	AN.21	Природни ресурси
8			8	0	0	2	1	5	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
0			0	0	0	0	0	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
577		54	523	4	205	- 9	230	93	AF	Финансови активи/пасиви
12		1	11	0	0	1	10	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
100		11	89	2	64	- 26	10	39	AF.2	Валута и депозити
139		13	126	0	16	4	96	10	AF.3	Дългови ценни книжа
82		4	78	0	3	3	53	19	AF.4	Заеми
156		15	141	1	76	3	44	17	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
49		0	49	0	39	1	8	1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
14		0	14	0	3	0	8	3	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
25		10	15	1	4	5	1	4	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
									B.10	Изменения в нетната стойност, дължащи се на:

▼В

Изменения в активите											
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Наличности и изменения в активите	
										V.101	Спестяване и капиталови трансфери
										V.102	Други изменения в обема на активите
										V.103	Номинална холдингова печалба/загуба
										V.1031	Неутрална холдингова печалба/загуба
										V.1032	Реална холдингова печалба/загуба

Таблица 8.15 — сметка IV: баланси — изменения в баланса (продължение)

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Наличности и изменения в пасивите	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN	Нефинансови активи									
AN.1	Произведени нефинансови активи									
AN.11	Дълготрайни активи									
AN.12	Запаси									

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Наличности и изменения в пасивите	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN.13	Ценности									
AN.2	Непроизведени нефинансови активи									
AN.21	Природни ресурси									
AN.22	Договори, лизинги и лицензи									
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи									
AF	Финансови активи/пасиви	157	224	102	16	6	505	72		577
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)							12		12
AF.2	Валута и депозити	0	65	37	0	0	102	- 2		100
AF.3	Дългови ценни книжа	7	64	45	0	0	116	23		139
AF.4	Заеми	21	0	9	11	6	47	35		82
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	100	39	2	0	0	141	15		156
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0	48	0	1	0	49	0		49
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3	8	0	0	0	11	3		14

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Наличности и изменения в пасивите	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	26	0	9	4	0	39	- 14		25
B.10	Изменения в нетната стойност, дължащи се на:	237	2	- 54	304	9	500	- 6		494
B.101	спестяване и капиталови трансфери	88	- 5	90	210	- 1	202	- 10		192
B.102	други изменения в обема на активите	14	- 1	- 2	- 1	0	10			10
B.103	номинална холдингова печалба/загуба	134	10	38	96	10	288	4		292
B.1031	неутрална холдингова печалба/загуба	82	6	27	87	6	208	6		214
B.1032	реална холдингова печалба/загуба	52	4	11	9	4	80	- 2		78

Таблица 8.15 — сметка IV.3: баланси — краен баланс

Активи										
	Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Наличности и изменения в активите
5 101			5 101	170	1 544	846	89	2 452	AN	Нефинансови активи
3 112			3 112	131	923	526	63	1 469	AN.1	Произведени нефинансови активи

▼В

Активи										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Наличности и изменения в активите
2 825			2 825	128	766	490	50	1 391	AN.11	Дълготрайни активи
146			146	1	52	23	0	70	AN.12	Запаси
141			141	2	105	13	13	8	AN.13	Ценности
1 989			1 989	39	621	320	26	983	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
1 959			1 959	39	621	312	22	965	AN.21	Природни ресурси
30			30	0	0	8	4	18	AN.22	Договори, лизинги и лицензи
3			0	0	0	0	0	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи
9 613		859	8 754	176	3 465	387	3 651	1 075	AF	Финансови активи/пасиви
782		1	781	0	0	81	700	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СИТ)
1 687		116	1 571	112	904	124	10	421	AF.2	Валута и депозити
1 527		138	1 389	25	214	4	1 046	100	AF.3	Дългови ценни книжа
1 536		74	1 462	8	27	118	1 240	69	AF.4	Заеми
3 115		360	2 755	23	1 825	15	595	297	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
545		26	519	4	430	21	38	26	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми

▼В

Активи										
		Съответстващи записи в:		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Общо	Сметка „Стоки и услуги“	Сметка „Останал свят“	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държавно управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Наличности и изменения в активите
35			35	0	6	0	21	8	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
386		144	242	4	59	24	1	154	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
									B.90	Нетна стойност

Таблица 8.15 — сметка IV.3: баланси — краен баланс (продължение)

Пасиви и нетна стойност											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:			
Други потоци и балансиращи позиции		Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо	
AN	Нефинансови активи										
AN.1	Произведени нефинансови активи										
AN.11	Дълготрайни активи										
AN.12	Запаси										
AN.13	Ценности										
AN.2	Непроизведени нефинансови активи										

▼В

Пасиви и нетна стойност										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Съответстващи записи в:		
	Други потоци и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държавно управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Сметка „Останал свят“	Сметка „Стоки и услуги“	Общо
AN.21	Природни ресурси									
AN.22	Договори, лизинги и лицензи									
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи									
AF	Финансови активи/пасиви	3 378	3 768	789	205	127	8 267	1 346		9 613
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)							782		782
AF.2	Валута и депозити	40	1 346	139	10	38	1 573	114		1 687
AF.3	Дългови ценни книжа	51	1 117	257	2	0	1 427	100		1 527
AF.4	Заеми	918	0	337	180	49	1 484	52		1 536
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	2 087	804	6	0	0	2 897	218		3 115
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	12	483	19	1	5	520	25		545
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	7	18	0	0	0	25	10		35
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	263	0	31	12	35	341	45		386
B.90	Нетна стойност	149	- 28	444	4 804	219	5 590	- 475		5 115

▼ **B****СМЕТКИ „ОСТАНАЛ СВЯТ“ (V)**

- 8.65 Сметките „Останал свят“ отчитат операциите между резидентните и нерезидентните единици. Сектор „Останал свят“ сам по себе си не представлява институционален сектор, но в структурата на системата играе подобна роля.
- 8.66 Последователността от сметки „Останал свят“ следва същата обща схема като сметките на институционалния сектор, т.е.:
- а) текущи сметки;
  - б) сметки с натрупване;
  - в) баланси.
- 8.67 Сметките, изброени в точка 8.66, букви а)—в), се изготвят от гледна точка на сектор „Останал свят“. Следователно това, което е ресурс за сектор „Останал свят“, представлява използване за сектор „Общо за икономиката“, и обратно. По същия начин даден финансов актив, държан от сектор „Останал свят“, представлява пасив за сектор „Общо за икономиката“ и обратното. Изключение правят златните кюлчета, държани като резервен актив, които, въпреки че нямат насрещен пасив, се записват във финансовата сметка заради ролята им за международните разплащания.

Текущи сметки**Външна сметка за стоки и услуги (V.I)**

- 8.68 Вносът на стоки и услуги се отчита в сметката от страната на ресурсите, а износът на стоки и услуги се отчита от страната на използването. Разликата между ресурсите и използването представлява сумата по балансиращата позиция на сметката, която се нарича „външнотърговско салдо на стоки и услуги“. Ако тази сума е положителна, е налице излишък за сектор „Останал свят“ и дефицит за сектор „Общо за икономиката“ и обратното, ако сумата по балансиращата позиция е отрицателна.
- 8.69 Както вносът, така и износът се оценяват на митническата граница на държавата износител. За износа оценката е по цени франко борд (FOB). Стойностите на вноса се отчитат по цени, включващи „стойност, застраховка и навло (CIF)“, между държавата на произход и държавата вносител, т.е. на база CIF. За да се намали стойността на вноса до база франко борд (FOB), която отразява стойността на границата на държавата на произход, елементът CIF трябва да бъде приспадан от стойността на стоките, измерена на входящия пункт на държавата вносител. Впоследствие елементът CIF се разпределя по подходящите дейности, свързани с услуги — или като внос в случай на нерезидентни единици, или като вътрешна продукция, ако се касае за резидентни единици, предоставящи тези услуги.

Когато транспортните и застрахователните услуги, включени във FOB стойността при внос на стоки (т.е. между фабриката и границата на държавата износител), се извършват от резидентни единици, те трябва да бъдат включени в стойността на износа на услуги на икономиката, осъществяваща вноса на стоките. И обратно — когато транспортните и застрахователните услуги, включени във FOB стойността при износ на стоки, се извършват от нерезидентни единици, те трябва да бъдат включени в стойността на вноса на услуги от икономиката, осъществяваща износа на стоките.

Външна сметка на първичните доходи и текущите трансфери (V.II)

- 8.70 Целта на външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери е да се определи текущото външнотърговско салдо, което в структурата на системата отговаря на спестяването на институционалните сектори. Тази сметка е съкратен вариант на последователността от сметки за даден институционален сектор и включва сметките от „Разпределение на първичния доход“ до „Използване на дохода“.

▼ В

8.71 От страната на ресурсите външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери показва външнотърговското салдо на стоки и услуги. Тя отчита също — от страната на ресурсите или от страната на използването — всички разпределителни операции, в които може да участва сектор „Останал свят“, с изключение на капиталовите трансфери.

Външни сметки с натрупване (V.III)**Капиталова сметка (V.III.1)**

8.72 Капиталовата сметка за сектор „Останал свят“ отчита придобиването минус отписването на непроизведени активи от нерезидентни единици и измерва измененията в нетната стойност, дължащи се на текущото външнотърговско салдо и капиталови трансфери.

8.73 Балансиращата позиция на капиталовата сметка представлява нето предоставените или нето получените заеми от останалият свят. Сумата по нея е равна, но противоположна по знак на сумата от нето предоставените или нето получените от резидентните институционални сектори заеми.

Финансова сметка (V.III.2)

8.74 Представянето на финансовата сметка за сектор „Останал свят“ е идентично с това на финансовата сметка за институционалните сектори.

Сметка „Други изменения в активите“ (V.III.3)

8.75 Както при институционалните сектори, измененията в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите и на номинална холдингова печалба и загуба, се определят последователно, като холдинговата печалба и загуба на свой ред се подразделя на неутрална и реална холдингова печалба и загуба.

8.76 Отсъствието на произведени активи в сметките с натрупване и в балансите на сектор „Останал свят“ се дължи на условността, че се създава абстрактна институционална единица, като за останалия свят се счита, че е придобил финансов актив и обратното, когато се касае за активи, които се държат в други икономии от резидентни единици.

Баланси (V.IV)

8.77 Балансите на сектор „Останал свят“ съдържат финансови активи и пасиви. От страната на активите те също отчитат общо придобиване минус отписване на монетарно злато и специални права на тираж (СПТ) между нерезидентни и резидентни единици.

Таблица 8.16 — Пълна последователност от сметки за сектор „Останал свят“ (сметка „Външни операции“)

V.I: Външна сметка за стоки и услуги

Използване			Ресурси		
P.6	Износ на стоки и услуги	540	P.7	Внос на стоки и услуги	499
P.61	Износ на стоки	462	P.71	Внос на стоки	392
P.62	Износ на услуги	78	P.72	Внос на услуги	107
V.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги	- 41			

Таблица 8.16 — Пълна последователност от сметки за сектор „Останал свят“ (сметка „Външни операции“) (продължение)

V.П: Външна сметка на първичните доходи и текущите трансфери

Използване			Ресурси		
D.1	Компенсация на наетите лица	6	B.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги	- 41
D.11	Работна заплата	6			
			D.1	Компенсация на наетите лица	2
D.2	Данъци върху производството и вноса	0	D.11	Работна заплата	2
D.21	Данъци върху продуктите	0	D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	0
D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)	0	D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	0
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС	0	D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	0
D.2121	Мита върху вноса	0			
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса	0	D.2	Данъци върху производството и вноса	
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса		D.21	Данъци върху продуктите	0
D.29	Други данъци върху производството	0	D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)	0
			D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС	0
D.3	Субсидии	0	D.2121	Мита върху вноса	0
D.31	Субсидии върху продуктите	0	D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса	0
D.311	Субсидии върху вноса	0	D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса	0
D.319	Други субсидии върху продуктите	0			
D.39	Други субсидии върху производството	0	D.29	Други данъци върху производството	0
D.4	Доход от собственост	44	D.3	Субсидии	0
D.41	Лихва	13	D.31	Субсидии върху продуктите	0
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	17	D.311	Субсидии за вноса	0
D.421	Дивиденди	13	D.319	Други субсидии върху продуктите	0

Използване			Ресурси		
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	4	D.39	Други субсидии върху производството	0
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	14			
D.44	Друг доход от инвестиции	0	D.4	Доход от собственост	38
			D.41	Лихва	21
	Текущи трансфери	17	D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	17
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	1	D.421	Дивиденди	14
D.51	Данъци върху дохода	1	D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	3
D.59	Други текущи данъци	0	D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	0
D.61	Нетни осигурителни вноски	0	D.44	Друг доход от инвестиции	0
D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	0			
D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	0		Текущи трансфери	55
D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0	D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	0
D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	0	D.51	Данъци върху дохода	0
D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	0	D.59	Други текущи данъци	
D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0	D.61	Нетни осигурителни вноски	0
D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	0	D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	0
D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	0	D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	0
D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	0	D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата	0	D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	0

Използване			Ресурси		
D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата	0	D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	0
D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	0	D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	0	D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	0
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	0	D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	0
D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност	0	D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	0
D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност	0	D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата	0
D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии	0	D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата	0
D.622	Други социалноосигурителни плащания	0	D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	0
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	0	D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	0
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	0	D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	0
D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)		D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност	0
D.7	Други текущи трансфери	16	D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност	0
D.71	Нетни премии по общо застраховане	2	D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии	0
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	1	D.622	Други социалноосигурителни плащания	0
D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане	1	D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	0
D.72	Обезщетения по общо застраховане	12	D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	0
D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	0	D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)	0
D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	12	D.7	Други текущи трансфери	55

Използване			Ресурси		
D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	0	D.71	Нетни премии по общо застраховане	11
D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	1	D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	0
D.75	Различни текущи трансфери	1	D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане	11
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	0	D.72	Обезщетения по общо застраховане	3
D.752	Текущи трансфери между домакинствата	1	D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	3
D.759	Други различни текущи трансфери	0	D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	0
			D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	0
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0	D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	22
			D.75	Различни текущи трансфери	10
			D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	0
			D.752	Текущи трансфери между домакинствата	7
			D.759	Други различни текущи трансфери	3
			D.76	Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД	9
			D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0
V.12	Текущо външнотърговско салдо	- 13			

Таблица 8.16 — Пълна последователност от сметки за сектор „Останал свят“ (сметка „Външни операции“) (продължение)

V.III: Сметки с натрупване

V.III.1: Капиталови сметки

V.III.1.1: Изменение в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			V.12	Текущо външнотърговско салдо	- 13

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			D.9г	Капиталови трансфери за получаване	4
			D.91г	Данъци върху капитала за получаване	
			D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване	4
			D.99г	Други капиталови трансфери за получаване	
			D.9р	Дължими капиталови трансфери	- 1
			D.91р	Дължими данъци върху капитала	
			D.92р	Дължими инвестиционни субсидии	
			D.99р	Други дължими капиталови трансфери	- 1
V.101	Изменения в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери	- 10			

V.Ш.1.2: Придобиване на нефинансови активи

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи	0	V.101	Изменения в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери	- 10
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси	0			
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи	0			
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0			
V.9	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми	- 10			

Таблица 8.16 — Пълна последователност от сметки за сектор „Останал свят“ (сметка „Външни операции“) (продължение)

V.Ш.2: Финансова сметка

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F	Нето придобиване на финансови активи	47	F	Нето придобиване на финансови активи	57

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	1	F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
F.11	Монетарно злато	1	F.11	Монетарно злато	
F.12	СПТ	0	F.12	СПТ	0
F.2	Валута и депозити	11	F.2	Валута и депозити	- 2
F.21	Валута	3	F.21	Валута	1
F.22	Прехвърляеми депозити	2	F.22	Прехвърляеми депозити	0
F.221	Междубанкови позиции		F.221	Междубанкови позиции	
F.229	Други прехвърляеми депозити	2	F.229	Други прехвърляеми депозити	
F.29	Други депозити	6	F.29	Други депозити	- 3
F.3	Дългови ценни книжа	9	F.3	Дългови ценни книжа	21
F.31	Краткосрочни	2	F.31	Краткосрочни	5
F.32	Дългосрочни	7	F.32	Дългосрочни	16
F.4	Заеми	4	F.4	Заеми	35
F.41	Краткосрочни заеми	3	F.41	Краткосрочни заеми	14
F.42	Дългосрочни заеми	1	F.42	Дългосрочни заеми	21
F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	12	F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	14
F.51	Собствен капитал	12	F.51	Собствен капитал	9
F.511	Котираны акции	10	F.511	Котираны акции	3
F.512	Некотираны акции	2	F.512	Некотираны акции	2
F.519	Други видове собствен капитал	0	F.519	Други видове собствен капитал	4
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0	F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	5
F.521	Акции/дялови единици във ФПП	0	F.521	Акции/дялови единици във ФПП	2
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП	0	F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП	3
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
F.61	Технически резерви по общо застраховане	0	F.61	Технически резерви по общо застраховане	0
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	0	F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	0

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.63	Пенсионни права	0	F.63	Пенсионни права	0
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми	0	F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на пенсионните схеми	0
F.65	Права, различни от пенсионните права	0	F.65	Права, различни от пенсионните права	0
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	0	F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	0
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3
F.71	Финансови деривати	0	F.71	Финансови деривати	3
F.711	Опции	0	F.711	Опции	1
F.712	Форуюърдни договори	0	F.712	Форуюърдни договори	2
F.72	Опции върху акции на наетите лица		F.72	Опции върху акции на наетите лица	
F.8	Други сметки за получаване/плащане	10	F.8	Други сметки за получаване/плащане	- 14
F.81	Търговски кредити и аванси	8	F.81	Търговски кредити и аванси	- 1
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	2	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	- 13

Таблица 8.16 — Пълна последователност от сметки за сектор „Останал свят“ (сметка „Външни операции“) (продължение)

V.Ш.3: Сметки „Други изменения в активите“

V.Ш.3.1: Сметка „Други изменения в обема на активите“

Други потоци					
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	0	K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.21	Природни ресурси	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0	K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0

▼B

K.21	Изчерпване на природни ресурси	0	K.21	Изчерпване на природни ресурси	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.21	Природни ресурси	0
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0	K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.21	Природни ресурси	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0
K.3	Загуби поради катастрофални събития	0	K.3	Загуби поради катастрофални събития	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	0	K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AF	Финансови активи	0	AF	Финансови активи	0
K.5	Други изменения в обема, неклаифицирани другаде	0	K.5	Други изменения в обема, неклаифицирани другаде	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.6	Промени в класификацията	0	K.6	Промени в класификацията	0
K.61	Промени в секторната класификация и структурата	0	K.61	Промени в секторната класификация и структурата	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0

▼B

AF	Финансови активи/пасиви	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
	Общо други изменения в обема	0		Общо други изменения в обема	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.11	Дълготрайни активи	0	AN.11	Дълготрайни активи	0
AN.12	Запаси	0	AN.12	Запаси	0
AN.13	Ценности	0	AN.13	Ценности	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.21	Природни ресурси	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0
AF	Финансови активи	0	AF	Финансови активи	0
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AF.2	Валута и депозити	0	AF.2	Валута и депозити	0
AF.3	Дългови ценни книжа	0	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AF.4	Заеми	0	AF.4	Заеми	0
AF.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	0	AF.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	0
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	0		Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	0

Таблица 8.16 — Пълна последователност от сметки за сектор „Останал свят“ (сметка „Външни операции“) (продължение)

V.Ш.3: Сметки „Други изменения в активите“

V.Ш.3.2: Сметка „Преоценки“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.7	Номинална холдингова печалба (+) и загуба (-)		K.7	Номинална холдингова печалба (+) и загуба (-)	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи		AF	Финансови активи/пасиви	15
AN.21	Природни ресурси		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	12
AN.22	Договори, лизинги и лицензи		AF.2	Валута и депозити	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.3	Дългови ценни книжа	2
AF	Финансови активи	7	AF.4	Заеми	0
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0	AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1
AF.2	Валута и депозити		AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AF.3	Дългови ценни книжа	4	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AF.4	Заеми	0	AF.8	Други сметки за задължения	0
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	3			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за задължения	0			
			V.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба	4

V.Ш.3.2.1: Сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи		AF	Финансови активи	22
AN.21	Природни ресурси		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	16

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.22	Договори, лизинги и лицензи		AF.2	Валута и депозити	2
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.3	Дългови ценни книжа	2
AF	Финансови активи	12	AF.4	Заеми	0
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)		AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	0
AF.2	Валута и депозити	2	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1
AF.3	Дългови ценни книжа	3	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AF.4	Заеми	1	AF.8	Други сметки за задължения	1
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за задължения	3			
			V.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба	6

V.III.3.2.2: Сметка „Реална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи		AF	Финансови активи	- 7
AN.21	Природни ресурси		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	- 4
AN.22	Договори, лизинги и лицензи		AF.2	Валута и депозити	- 2
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.3	Дългови ценни книжа	0
AF	Финансови активи	- 5	AF.4	Заеми	0
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0	AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1
AF.2	Валута и депозити	- 2	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 1

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF.3	Дългови ценни книжа	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AF.4	Заеми	- 1	AF.8	Други сметки за задължения	- 1
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица				
AF.8	Други сметки за задължения	- 3			
			V.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба	- 2

Таблица 8.16 — Пълна последователност от сметки за сектор „Останал свят“ (сметка „Външни операции“) (продължение)

V.IV: Външна сметка за активи и пасиви

V.IV.1: Начален баланс

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	0	AF	Финансови пасиви	1 274
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	770
AN.21	Природни ресурси	0	AF.2	Валута и депозити	116
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.3	Дългови ценни книжа	77
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.4	Заеми	17
			AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	203
AF	Финансови активи	805	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	25
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)		AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	7
AF.2	Валута и депозити	105	AF.8	Други сметки за задължения	59
AF.3	Дългови ценни книжа	125			
AF.4	Заеми	70			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	345			

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	26			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за задължения	134			
			B.90	Нетна стойност	- 469

V.IV.2: Изменения в баланса

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN	Нефинансови активи		AF	Финансови пасиви	72
AN.2	Непроизведени нефинансови активи		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	12
AN.21	Природни ресурси		AF.2	Валута и депозити	- 2
AN.22	Договори, лизинги и лицензи		AF.3	Дългови ценни книжа	23
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.4	Заеми	35
			AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	15
AF	Финансови активи	54	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3
AF.2	Валута и депозити	11	AF.8	Други сметки за задължения	- 14
AF.3	Дългови ценни книжа	13			
AF.4	Заеми	4			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	15			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за задължения	10			
			B.10	Изменения в нетната стойност, дължащи се на:	- 6
			B.101	Текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери	- 10
			B.102	Други изменения в обема на активите	0

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			B.103	Номинална холдингова печалба/загуба	4
			B.1031	Неутрална холдингова печалба/загуба	6
			B.1032	Реална холдингова печалба/загуба	- 2

V.IV.3: Краен баланс

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи		AF	Финансови пасиви	1 346
AN.2	Непроизведени нефинансови активи		AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	782
AN.21	Природни ресурси		AF.2	Валута и депозити	114
AN.22	Договори, лизинги и лицензи		AF.3	Дългови ценни книжа	100
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.4	Заеми	52
			AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	218
AF	Финансови активи	859	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	25
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	10
AF.2	Валута и депозити	116	AF.8	Други сметки за задължения	45
AF.3	Дългови ценни книжа	138			
AF.4	Заеми	74			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	360			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	26			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица				
AF.8	Други сметки за задължения	144			
			B.90	Нетна стойност	- 475

СМЕТКА „СТОКИ И УСЛУГИ“ (0)

8.78 Целта на сметка „Стоки и услуги“ е да се покаже — по групи продукти и за сектор „Общо за икономиката“ — предлагането на продукти и тяхното използване. Сметката не представлява част от последователността от сметките, а по-скоро служи за основа на тъждството на предлагането и използването на продукти в икономиката. Тя представя на обобщено равнище съответствието между предлагането и използването на продукти в редовете на таблиците „Ресурс—използване“.

▼В

- 8.79 По този начин сметката показва — по групи продукти за сектор „Общо за икономиката“ — ресурсите (продукция и внос) и използването на стоки и услуги (междинно потребление, крайно потребление, бруто образуване на основен капитал, изменение на запасите, придобиване минус отписване на ценности и износ).
- 8.80 Предвид това, че продукцията се оценява по базисни цени, а използването по цени на купувач, данъците (минус субсидиите) върху продуктите трябва да се включат от страната на ресурсите.
- 8.81 Използването се отразява от дясната страна на сметка „Стоки и услуги“, а ресурсите — от лявата страна, т.е. от страната, противоположна на използваната за текущите сметки за институционалните сектори, тъй като продуктовете потоци представляват насрещни записи на паричните потоци.
- 8.82 Сметка „Стоки и услуги“ по определение е балансирана и следователно няма балансираща позиция.

Таблица 8.17 — сметка 0: сметка „Стоки и услуги“

Ресурси			Използване		
P.1	Продукция	3 604	P.2	Междинно потребление	1 883
P.11	Пазарна продукция	3 077	P.3	Разходи за крайно потребление	1 399
P.12	Продукция за собствено крайно потребление	147	P.31	Разходи за индивидуално потребление	1 230
P.13	Непазарна продукция	380	P.32	Разходи за колективно потребление	169
D.21	Данъци върху продуктите	141	P.5g	Бруто капиталобразуване	414
D.31	Субсидии върху продуктите	- 8	P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	359
P.7	Внос на стоки и услуги	499	P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	358
P.71	Внос на стоки	392	P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	9
P.72	Внос на услуги	107	P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	- 8
			P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи	17
			P.52	Изменение на запасите	28
			P.53	Придобиване минус отписване на ценности	10
			P.6	Износ на стоки и услуги	540
			P.61	Износ на стоки	462
			P.62	Износ на услуги	78

ИНТЕГРИРАНИ ИКОНОМИЧЕСКИ СМЕТКИ

- 8.83 Интегрираните икономически сметки представляват кратък преглед на сметките на дадена икономика, а именно текущи сметки, сметки с натрупване и баланси.

▼B

Те обобщават в една и съща таблица сметките на всички институционални сектори, сектор „Общо за икономиката“ и сектор „Останал свят“, като балансират всички потоци и всички активи и пасиви. Те също така дават възможност за пряко тълкуване на агрегатите.

- 8.84 В таблицата на интегрираните икономически сметки използването, активите и измененията в активите се отчитат от лявата страна, а ресурсите, пасивите, изменението в пасивите и нетната стойност се отчитат от дясната страна.
- 8.85 За да може таблицата да бъде разбираема и в същото време да дава представа за целия икономически процес, се използват възможно най-високите равнища на агрегация, които са съвместими с разбирането за структурата на системата.
- 8.86 Колоните на таблицата представляват институционалните сектори, а именно: нефинансови предприятия, финансови предприятия, държавно управление, нетърговски организации, обслужващи домакинствата, и домакинства. Има също така колона „Общо за икономиката“, колона „Останал свят“ и колона, която балансира използването и ресурсите на стоки и услуги.
- 8.87 Редовете на таблицата представляват различните категории операции, активи и пасиви, балансиращите позиции, както и някои агрегати.

Таблица 8.18 — Интегрирани икономически сметки

Текущи сметки

Сметки	Използване									Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	
	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	S.1 Общо за икономиката	S.15 НТООД	S.14 Домакинства	S.13 Държ. управление	S.12 Финансови предприятия	S.11 Нефинансови предприятия		
1. Производство/външна сметка за стоки и услуги	499	499								P.7	Внос на стоки и услуги
	540		540							P.6	Износ на стоки и услуги
	3 604	3 604								P.1	Продукция
	1 883			1 883	17	115	222	52	1 477	P.2	Междинно потребление
	133	133								D.21-D.31	Данъци минус субсидии върху продуктите
	1 854			1 854	15	155	126	94	1 331	V.1g/V.1*g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт
	222			222	3	23	27	12	157	P.51c	Потребление на основен капитал
	1 632			1 632	12	132	99	82	1 174	V.1n/V.1*n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт
	- 41		- 41							V.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги
II.1.1. Сметка „Формиране на дохода“	1 150			1 150	11	11	98	44	986	D.1	Компенсация на наетите лица
	191		0	191						D.2-D.3	Данъци минус субсидии върху производството и вноса

▼В

Използване												
				S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държ. управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	
	133		0	133						D.21-D.31	Данъци минус субсидии върху продукти	
	58		0	58	1	- 1	1	4	53	D.29-D.39	Други данъци минус субсидии върху производство	
	452			452	3	84	27	46	292	B.2g	Брутен опериращ излишък	
	61			61		61				B.3g	Брутен смесен доход	
	238			238	0	69	0	34	135	B.2n	Нетен опериращ излишък	
	53			53		53				B.3n	Нетен смесен доход	
II.1.2 Сметка „Разпределение на първичния доход“	435		44	391	6	41	42	168	134	D.4	Доход от собственост	
	1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход	
	1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход	
II.2 Сметка „Вторично разпределение на дохода“	213		1	212	0	178	0	10	24	D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	
	333		0	333		333				D.61	Нетни осигурителни вноски	
	384		0	384	5	0	112	205	62	D.62	Социални плащания, различни от трансфери в натура	

▼В

Използване											
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	D.7	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
				Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държ. управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		
	299		16	283	2	71	136	62	12	D.7	Други текущи трансфери
	1 826			1 826	37	1 219	317	25	228	B.6g	Брутен разполагаем доход
	1 604			1 604	34	1 196	290	13	71	B.6n	Нетен разполагаем доход
II.3 Сметка „Преразпределение на дохода в натура“	215			215	31		184			D.63	Социални трансфери в натура
	1 826			1 826	6	1 434	133	25	228	B.7g	Коригиран брутен разполагаем доход
	1 604			1 604	3	1 411	106	13	71	B.7n	Коригиран нетен разполагаем доход
II.4 Сметка „Използване на дохода“										B.6g	Брутен разполагаем доход
										B.6n	Нетен разполагаем доход
	1 399			1 399	1	1 230	168			P.4	Фактическо крайно потребление
	1 399			1 399	32	1 015	352			P.3	Разходи за крайно потребление
	11		0	11	0		0	11	0	D.8	Корекция за изменението на пенсионните права
	427			427	5	215	C35	14	228	B.8g	Бруто спестяване
	205			205	2	192	- 62	2	71	B.8n	Нето спестяване
	- 13		- 13							B.12	Текущо външнотърговско салдо

▼В

Ресурси											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
P.7	Внос на стоки и услуги							499		499	I. Производство/външна сметка за стоки и услуги
P.6	Износ на стоки и услуги								540	540	
P.1	Продукция	2 808	146	348	270	32	3 604			3 604	
P.2	Междинно потребление								1 883	1 883	
D.21-D.31	Данъци минус субсидии върху продукти						133			133	
B.1g/B.1*g	Брутна добавена стойност/ брутен вътрешен продукт	1 331	94	126	155	15	1 854			1 854	II.1.1. Сметка „Формиране на дохода“
P.51c	Потребление на основен капитал	157	12	27	23	3	222			222	II.1.2. Сметка „Разпределение на първичния доход“
B.1n/B.1*n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт	1 174	82	99	132	12	1 632			1 632	
B.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги							- 41		- 41	
D.1	Компенсация на наетите лица				1 154		1 154	2		1 156	
D.2-D.3	Данъци минус субсидии върху производството и вноса			191			191	0		191	
D.21-D.31	Данъци минус субсидии върху продукти			133			133	0		133	
D.29-D.39	Други данъци минус субсидии върху производство			58			58	0		58	
B.2g	Брутен опериращ излишък	292	46	27	84	3	452			452	

▼В

Ресурси											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
B.3g	Брутен смесен доход				61		61			61	
B.2n	Нетен опериращ излишък	135	34	0	69	0	238			238	
B.3n	Нетен смесен доход				53		53			53	
D.4	Доход от собственост	96	149	22	123	7	397	38		435	
B.5g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход	254	27	198	1 381	4	1 864			1 864	П.2 Сметка „Вторично разпределение на дохода“
B.5n/B.5*n	Нето салдо по първичните доходи/нетен национален доход	97	15	171	1 358	1	1 642			1 642	
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други			213			213	0		213	
D.61	Нетни осигурителни вноски	66	213	50	0	4	333	0		333	
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура				384		384	0		384	
D.7	Други текущи трансфери	6	62	104	36	36	244	55		299	
B.6g	Брутен разполагаем доход	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	
B.6n	Нетен разполагаем доход	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604	
D.63	Социални трансфери в натура				215		215			215	

▼В

Ресурси											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
B.7g	Коригиран брутен разполагаем доход	228	25	133	1 434	6	1 826			1 826	П.4 Сметка „Използване на дохода“
B.7n	Коригиран нетен разполагаем доход	71	13	106	1 411	3	1 604			1 604	
B.6g	Брутен разполагаем доход	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	
B.6n	Нетен разполагаем доход	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604	
P.4	Фактическо крайно потребление								1 399	1 399	
P.3	Разходи за крайно потребление								1 399	1 399	
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права				11		11	0		11	
B.8g	Бруто спестяване										
B.8n	Нето спестяване										
B.12	Текущо външнотърговско салдо										

Таблица 8.18 — Интегрирани икономически сметки

Сметки с натрупване

Изменения в активите											
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	S.1 Общо за икономиката	S.15 НТООД	S.14 Домакинства	S.13 Държ. управление	S.12 Финансови предприятия	S.11 Нефинансови предприятия		Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
III.1.1 Сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и на капиталови трансфери“										B.8n	Нето спестяване
										B.12	Текущо външноотърговско салдо
										D.9г	Капиталови трансфери за получаване
										D.9р	Дължими капиталови трансфери (-)
	192		- 29	221	20	236	- 81	- 16	62	B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери
III.1.2 Сметка „Придобиване на нефинансови активи“	414			414	5	55	38	8	308	P.5g	Бруто капиталобразуване
	- 222			- 222	- 3	- 23	- 27	- 12	- 157	P.51с	Потребление на основен капитал (-)
	28			28	0	2	0	0	26	P.52	Изменение на запасите
	10			10	0	5	3	0	2	P.53	Придобиване минус отписване на ценности
	0		0	0	1	4	2	0	- 7	NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи
	0		- 10	10	- 4	174	- 103	- 1	- 56	B.9	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми

▼В

Изменения в активите											
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
				Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държ. управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		
III.2 Финансова сметка	483		47	436	2	189	- 10	172	83	F	Нето придобиване на финансови активи
	0		1	- 1			0	- 1		F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
	100		11	89	2	64	- 26	10	39	F.2	Валута и депозити
	95		9	86	- 1	10	4	66	7	F.3	Дългови ценни книжа
	82		4	78	0	3	3	53	19	F.4	Заеми
	119		12	107	0	66	3	28	10	F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове
	48		0	48	0	39	1	7	1	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
	14		0	14	0	3	0	8	3	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
	25		10	15	1	4	5	1	4	F.8	Други сметки за получаване/плащане
III.3.1 Сметка „Други изменения в обема на активите“	33			33	0	0	7	0	26	K.1	Възникване в икономически смисъл на активи
	- 11			- 11	0	0	- 2		- 9	K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи
	- 11			- 11	0	0	- 6	0	- 5	K.3	Загуби поради катастрофални събития

▼В

Изменения в активите											
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	S.1 Общо за икономиката	S.15 НТООД	S.14 Домакинства	S.13 Държ. управление	S.12 Финансови предприятия	S.11 Нефинансови предприятия		Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
	0			0	0	0	5	0	- 5	K.4	Конфискация без изплащане на компенсация
	2			2	0	2	0	1	1	K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде
	0			0	0	0	- 4	- 2	6	K.6	Промени в класификацията
	13			13	0	0	0	- 1	14		Други изменения в обема на активите, общо
											От които:
	- 7			- 7	0	0	- 3	- 2	- 2	AN.1	Произведени нефинансови активи
	17			17	0	0	3	0	14	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
	3			3	0	0	0	1	2	AF	Финансови активи/пасиви
										B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите
III.3.2 Сметка „Преоценки“										K.7	Номинална холдингова печалба/загуба
	280			280	8	80	44	4	144	AN	Нефинансови активи
	126			126	5	35	21	2	63	AN.1	Произведени нефинансови активи
	154		0	154	3	45	23	2	81	AN.2	Непроизведени нефинансови активи

▼В

Изменения в активите											
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	S.1 Общо за икономиката	S.15 НТООД	S.14 Домакинства	S.13 Държ. управление	S.12 Финансови предприятия	S.11 Нефинансови предприятия	AF	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
	91		7	84	2	16	1	57	8	AF	Финансови активи/пасиви
										V.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба (+)/загуба (-)

Изменения в пасивите и нетната стойност											
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	S.11 Нефинансови предприятия	S.12 Финансови предприятия	S.13 Държ. управление	S.14 Домакинства	S.15 НТООД	S.1 Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
B.8n	Нето спестяване	71	2	- 62	192	2	205			205	П.1.1 Сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери“
B.12	Текущо външнотърговско салдо							- 13		- 13	
D.9r	Капиталови трансфери за получаване	33	0	6	23	0	62	4		66	
D.9p	Дължими капиталови трансфери (-)	- 16	- 7	- 34	- 5	- 3	- 65	- 1		- 66	
B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192	П.1.2 Сметка „Придобиване на нефинансови активи“
P.5g	Бруто капиталобразуване								414	414	
P.51c	Потребление на основен капитал (-)								- 222		
P.52	Изменение на запасите								28	28	

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
P.53	Придобиване минус отписване на ценности								10	10	
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи								0		
B.9	Нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми	- 56	- 1	- 103	174	- 4	10	- 10		0	III.2 Финансова сметка
F	Нето натрупване на пасиви	139	173	93	15	6	426	57		483	
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)										
F.2	Валута и депозити		65	37			102	- 2		100	
F.3	Дългови ценни книжа	6	30	38	0	0	74	21		95	
F.4	Заеми	21	0	9	11	6	47	35		82	
F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	83	22				105	14		119	
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми		48	0			48	0		48	
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3	8	0	0	0	11	3		14	
F.8	Други сметки за получаване/плащане	26		9	4		39	- 14		25	

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи										П.3.1 Сметка „Други изменения в обема на активите“
K.2	Отпадане в икономически смисъл на произведени активи										
K.3	Загуби поради катастрофални събития										
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация										
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0	0	0	1	0	1			1	
K.6	Промени в класификацията	0	0	2	0	0	2			2	
	Общо други промени в обема	0	0	2	1	0	3			3	
	от които:										
AN.1	Произведени нефинансови активи										
AN.2	Непроизведени нефинансови активи										
AF	Финансови активи/пасиви	0	0	2	1	0	3			3	
B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на други изменения в обема на активите	14	-1	-2	-1	0	10			10	

▼В

Изменения в пасивите и нетната стойност											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
K.7	Номинална холдингова печалба/загуба										II.3.2 Сметка „Преоценки“
AN	Нефинансови активи										
AN.1	Произведени нефинансови активи										
AN.2	Непроизведени нефинансови активи										
AF	Финансови активи/пасиви	18	51	7	0	0	76	15		91	
B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)	134	10	38	96	10	288	4		292	

Таблица 8.18 — Интегрирани икономически сметки

Баланси

Активи

				S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държ. управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
IV.1 Начален баланс	4 621			4 621	159	1 429	789	93	2 151	AN	Нефинансови активи
	2 818			2 818	124	856	497	67	1 274	AN.1	Произведени нефинансови активи

▼В

				S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държ. управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
	1 803			1 803	35	573	292	26	877	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
	9 036		805	8 231	172	3 260	396	3 421	982	AF	Финансови активи/пасиви
										B.90	Нетна стойност
IV.2 Изменения в баланса											Общо изменения в активите
	480			480	11	115	57	- 4	301	AN	Нефинансови активи
	294			294	7	67	29	- 4	195	AN.1	Произведени нефинансови активи
	186			186	4	48	28	0	106	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
	577		54	523	4	205	- 9	230	93	AF	Финансови активи/пасиви
										B.10	Общо изменения в нетната стойност
										B.101	Спестявания и капиталови трансфери
										B.102	Други изменения в обема на активите
										B.103	Номинална холдингова печалба (+)/ загуба (-)
IV.3 Краен баланс	5 101			5 101	170	1 544	846	89	2 452	AN	Нефинансови активи
	3 112			3 112	131	923	526	63	1 469	AN.1	Произведени нефинансови активи

▼В

				S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Сметки	Общо	Стоки и услуги (ресурси)	Останал свят	Общо за икономиката	НТООД	Домакинства	Държ. управление	Финансови предприятия	Нефинансови предприятия		Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции
	1 989			1 989	39	621	320	26	983	AN.2	Непроизведени нефинансови активи
	9 613		859	8 754	176	3 465	387	3 651	1 075	AF	Финансови активи/пасиви
										B.90	Нетна стойност

Пасиви и нетна стойност

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
AN	Нефинансови активи										IV.1 Начален баланс
AN.1	Произведени нефинансови активи										
AN.2	Непроизведени нефинансови активи										
AF	Финансови активи/пасиви	3 221	3 544	687	189	121	7 762	1 274		9 036	
B.90	Нетна стойност	- 88	- 30	498	4 500	210	5 090	- 469		4 621	
	Общо изменения в активите										IV.2 Изменения в баланса
AN	Нефинансови активи										
AN.1	Произведени нефинансови активи										
AN.2	Непроизведени нефинансови активи										

▼В

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Операции, други потоци, наличности и балансиращи позиции	Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Държ. управление	Домакинства	НТООД	Общо за икономиката	Останал свят	Стоки и услуги (използване)	Общо	Сметки
AF	Финансови активи/пасиви	157	224	102	16	6	505	72		577	
B.10	Общо изменения в нетната стойност	237	4	- 54	304	9	500	- 6		494	
B.101	Спестявания и капиталови трансфери	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192	
B.102	Други изменения в обема на активите	14	- 1	- 2	- 1	0	10			10	
B.103	Номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)	134	10	38	96	10	288	4		292	
AN	Нефинансови активи										IV.3 Краен баланс
AN.1	Произведени нефинансови активи										
AN.2	Непроизведени нефинансови активи										
AF	Финансови активи/пасиви	3 378	3 768	789	205	127	8 267	1 346		9 613	
B.90	Нетна стойност	149	- 26	444	4 804	219	5 590	- 475		5 115	

▼ B**АГРЕГАТИ**

8.88 Агрегатите представляват обобщени показатели за резултата от дейността на сектор „Общо за икономиката“ и основни величини за целите на макроикономическия анализ и сравненията във времето и пространството.

Брутен вътрешен продукт по пазарни цени (БВП)

8.89 Брутният вътрешен продукт по пазарни цени е крайният резултат от производствената дейност на резидентните производствени единици. Той може да се дефинира по три начина:

- a) производствен метод: БВП е сумата от brutната добавена стойност на различните институционални сектори или на различните отрасли плюс данъците, минус субсидиите върху продуктите (които не са разпределени по сектори и отрасли). Той е също така и балансиращата позиция на сметка „Производство“ за сектор „Общо за икономиката“;
- b) метод на крайното използване: БВП е сумата от крайното използване на стоки и услуги от резидентни институционални единици (крайно потребление и бруто капиталобразуване) плюс износа, минус вноса на стоки и услуги;
- в) метод на доходите: БВП е сумата от видовете използване в сметка „Формиране на дохода“ за сектор „Общо за икономиката“ (компенсация на наетите лица, данъци върху производството и вноса минус субсидии, брутен опериращ излишък и смесен доход за сектор „Общо за икономиката“).

8.90 Чрез приспадане на потреблението на основен капитал от БВП, получаваме нетния вътрешен продукт по пазарни цени (НВП).

Опериращ излишък за сектор „Общо за икономиката“

8.91 Брутният (или нетният) опериращ излишък за сектор „Общо за икономиката“ представлява сумата от brutните (или нетните) опериращи излишъци на различните отрасли или на различните институционални сектори.

Смесен доход за сектор „Общо за икономиката“

8.92 Брутният (или нетният) смесен доход за сектор „Общо за икономиката“ е идентичен с brutния (или нетния) смесен доход за сектор „Домакинства“.

Предприемачески доход за сектор „Общо за икономиката“

8.93 Брутният (или нетният) предприемачески доход за сектор „Общо за икономиката“ представлява сумата от brutните (или нетните) предприемачески доходи за различните сектори.

Национален доход (по пазарни цени)

8.94 Брутният (или нетният) национален доход (по пазарни цени) представлява общият първичен доход за получаване от резидентните институционални единици: компенсация на наетите лица, данъци върху производството и вноса, минус субсидии, доход от собственост (за получаване минус дължим) (брутен или нетен) опериращ излишък и (брутен или нетен) смесен доход.

Брутният национален доход (по пазарни цени) е равен на brutния вътрешен продукт (БВП), минус първичния доход, дължим от резидентните институционални единици на нерезидентни институционални единици, плюс първичния доход за получаване от резидентните институционални единици от сектор „Останал свят“.

Националният доход не представлява концепция за производство, а концепция за доход, която е по-значима, ако е в нетно изражение, т.е. след приспадане на потреблението на основен капитал.

▼ B**Национален разполагаем доход**

8.95 Брутният (или нетният) национален разполагаем доход е сумата от брунтните (или нетните) разполагаеми доходи на институционалните сектори. Брутният (или нетният) национален разполагаем доход е равен на брунтния (или нетния) национален доход (по пазарни цени) минус текущите трансфери (текущи данъци върху дохода, имуществото и други, осигурителни вноски, социални плащания и други текущи трансфери), дължими на нерезидентни единици, плюс текущите трансфери за получаване от сектор „Останал свят“ от страна на резидентни единици.

Спестяване

8.96 Тази агрегат измерва частта от националния разполагаем доход, която не е използвана като разход за крайно потребление. Брутното (или нетното) национално спестяване представлява сумата от брунтните (или нетните) спестявания на различните институционални сектори.

Текущо външнотърговско салдо

8.97 Балансиращата позиция на външната сметка на първичните доходи и текущите трансфери представлява излишъкът (ако сумата по нея е отрицателна) или дефицитът (ако сумата по нея е положителна) за сектор „Общо за икономиката“ по неговите текущи операции (търговия със стоки и услуги, първични доходи, текущи трансфери) със сектор „Останал свят“.

Нето предоставени (+) или нето получени (–) заеми за сектор „Общо за икономиката“

8.98 Нето предоставените (+) или нето получените (–) заеми за сектор „Общо за икономиката“ са сумата от нето предоставените или нето получените заеми на институционалните сектори. Те представляват сумата на нетните ресурси, които сектор „Общо за икономиката“ предоставя на сектор „Останал свят“ (ако е положителна), или които той получава от сектор „Останал свят“ (ако е отрицателна). Нето предоставените (+) или нето получените (–) заеми за сектор „Общо за икономиката“ са равни, но противоположни по знак на нето предоставените (–) или нето получените (+) заеми за сектор „Останал свят“.

Нетна стойност за сектор „Общо за икономиката“

8.99 Нетната стойност за сектор „Общо за икономиката“ е сумата от нетната стойност за институционалните сектори. Тя представлява стойността на нефинансовите активи за сектор „Общо за икономиката“ минус салдото на финансовите активи и пасиви за сектор „Останал свят“.

Разходи и приходи на сектор „Държавното управление“

Разходите и приходите на сектор „Държавно управление“ се дефинират съобразно списъка от категории на ЕСС.

8.100 Разходите на сектор „Държавно управление“ включват следните категории на ЕСС, отразени от страната на използването в сметките на сектор „Държавно управление“, с изключение на D.3, които се отразяват от страната на ресурсите в сметките на сектор „Държавно управление“:

- P.2 Междинно потребление
- P.5 Бруто капиталобразуване
- D.1 Компенсация на наетите лица
- D.29 Други дължими данъци върху производството
- D.3 Дължими субсидии
- D.4 Дължим доход от собственост

▼B

- D.5 Текущи данъци върху дохода, имуществото и други
- D.62 Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура
- D.632 Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция
- D.7 Други текущи трансфери
- D.8 Корекция за изменението на пенсионните права
- D.9p Дължими капиталови трансфери
- NP Придобиване минус отписване на непроизведени активи

Приходите на сектор „Държавно управление“ включват следните категории в ЕСС, отразени от страната на ресурсите в сметките на сектор „Държавно управление“, с изключение на D.39, които се отразяват от страната на използването в сметките на сектор „Държавно управление“:

- P.11 Пазарна продукция
- P.12 Продукция за собствено крайно потребление
- P.131 Плащания за непазарна продукция
- D.2 Данъци върху производството и вноса за получаване
- D.39 Други субсидии върху производство за получаване
- D.4 Доход от собственост за получаване
- D.5 Текущи данъци върху дохода, имуществото и други
- D.61 Нетни осигурителни вноски
- D.7 Други текущи трансфери
- D.9г Капиталови трансфери за получаване

По определение разликата между приходите и разходите на сектор „Държавно управление“ представлява нето предоставените (+)/нето получените (-) заеми за сектор „Държавно управление“.

Операции D.41 (Лихви), D.73 (Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“), D.92 (Инвестиционни субсидии) и D.99 (Други капиталови трансфери) са консолидирани. Другите операции не се консолидират.

ГЛАВА 9

ТАБЛИЦИ „РЕСУРС—ИЗПОЛЗВАНЕ“ И СИСТЕМАТА „INPUT-OUTPUT“

ВЪВЕДЕНИЕ

9.01 Целта на настоящата глава е да се направи преглед на таблиците „Ресурс—използване“ и на рамката „Input-Output“.

9.02 В основата на системата „Input-Output“ са таблиците „Ресурс—използване“ по текущи цени и по цени от предходната година. Рамката се допълва от симетричните таблици „Input-Output“ (ИОТ), които са получени от таблиците „Ресурс—използване“ чрез допускания или допълнителни данни.

Таблиците „Ресурс—използване“ и симетричните ИОТ могат да бъдат разширявани и изменяни в зависимост от конкретните цели, например сметки за производителността, сметки за труда, тримесечни сметки, регионални сметки и сметки за околната среда в парично или материално изражение.

9.03 Таблиците „Ресурс—използване“ представляват матрици, описващи стойностите по операциите с продукти в националната икономика, които са категоризирани по видове продукти и отрасли. В тези таблици са представени:

- а) структурата на разходите за производство и формираният в производствения процес доход;
- б) потоците на стоки и услуги, произведени в рамките на националната икономика;
- в) потоците на стоки и услуги между националната икономика и сектор „Останал свят“; за анализа в европейски контекст трябва да се направи разграничение между потоците в ЕС и потоците с държави извън ЕС.

9.04 В таблицата за предлагането е представено предлагането на стоки и услуги по продукти и производствени отрасли, като се прави разграничение между национални отрасли и внос. Схематично представяне на таблица за предлагането е дадено в таблица 9.1.

Таблица 9.1 — Схематично представяне на таблица за предлагането

Предлагане	Производствени отрасли	Сектор „Останал свят“	Общо
Продукти	Стойности на продукцията	Стойности на вноса	Общо предлагане по продукти
Общо	Общо продукция на отраслите	Общо внос	Общо предлагане

9.05 В таблицата за използването е показано използването на стоки и услуги, категоризирани по продукти и по вид използване. Показаните в колоните видове използване са следните:

- а) междинно потребление по отрасли;
- б) разходи за крайно потребление: сектори „Домакинства“, „Държавно управление“ и „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ (НТООД);
- в) бруто капиталобразуване; както и
- г) износ.

▼B

В колоните „Междинно потребление по отрасли“ в таблиците са показани компонентите на брунтата добавена стойност, както следва:

- а) компенсация на наетите лица;
- б) други данъци минус субсидии за производство;
- в) нетен смесен доход, нетен опериращ излишък и потребление на основен капитал.

Схематично представяне на таблица за използването е дадено в таблица 9.2 по-долу.

Таблица 9.2 — Схематично представяне на таблица за използването

Използване	Стопански отрасли	Крайно потребление	Бруто капиталообразуване	Сектор „Останал свят“	Общо
Продукти					
Общо	Междинно потребление	Крайно потребление	Бруто капиталообразуване	Износ	Общо използване
Компоненти на добавената стойност	Компенсация на наетите лица Други данъци минус субсидии Нетен опериращ излишък Потребление на основен капитал				

9.06 При таблиците „Ресурс—използване“ се прилагат следните твърдения:

- а) за всеки отрасъл продукцията е равна на междинното потребление плюс брунтата добавена стойност;
- б) за всеки продукт предлагането е равно на сбора от всички видове използване, показани в изравнените редове в рамката за предлагането и използването.

Това твърдение е валидно само когато предлагането и използването са оценени на еднаква база, т.е. или и двете по цени на купувач, или и двете по базисни цени (вж. точки 9.30—9.33).

Съответно за всеки продукт:

предлагането по цени на купувач е равно на:

продукцията на продукта по базисни цени

плюс вноса по базисни цени

плюс търговските и транспортните надбавки

плюс данъците минус субсидиите върху продуктите,

което е равно на използването на продукта по цени на купувач, което от своя страна е равно на

междинното търсене на продукта

плюс разходите за крайно потребление

плюс бруто капиталообразуването

плюс износа.

На равнище „Общо за икономиката“ общото междинно търсене е равно на общото междинно потребление, търговските и транспортните надбавки са равни на нула за „Общо за икономиката“, тъй като те са компенсирани от продукцията на отраслите, които начисляват тези надбавки, така че това твърдение може да бъде изразено по следния начин:

▼ B

продукция + внос + данъци върху продуктите минус субсидии върху продуктите = междинно потребление + крайно потребление + бруто капиталобразуване + износ,

откъдето

продукция – междинно потребление + данъци върху продуктите минус субсидии върху продуктите

= крайно потребление + бруто капиталобразуване + износ минус внос

което показва еквивалентността на производствения и метода на крайното използване при изчисляване на БВП;

- в) *брутната добавена стойност* е разликата между продукцията и междинното потребление по отрасли. Тя е равна на сбора на формираните доходи. Следователно брутната добавена стойност е равна на сбора на компенсацията на наетите лица, потреблението на основен капитал, нетния опериращ излишък/смесен доход и другите данъци минус субсидиите за производство. Това дава възможност за проверка на съответствието между доходния и производствения метод за изчисляване на БВП.

9.07 Таблиците „Ресурс—използване“ са основната рамка за анализите по отрасли, като например анализите за продукцията, добавената стойност, компенсацията на наетите лица, заетостта, опериращия излишък/смесения доход, данъците (минус субсидиите) върху производството, бруто образуването на основен капитал, потреблението на основен капитал и наличността на капитал.

9.08 Таблиците „Ресурс—използване“ съдържат потоците в следните сметки:

- а) сметка „Стоки и услуги“;
- б) сметка „Производство“;
- в) сметка „Формиране на дохода“.

Тези сметки показват формирането на дохода и предлагането и използването на стоките и услугите по институционални сектори. Таблиците „Ресурс—използване“ могат да допълват тази информация, като дават разбивка по отрасли и показват измененията в обема и цените. Информацията по институционални сектори в секторните сметки и информацията по отрасли в таблиците „Ресурс—използване“ могат да бъдат свързани чрез кръстосана класификация като тази, която е представена в таблица 9.3 по-долу.

Таблица 9.3 — Таблица, свързваща таблицата „Ресурс—използване“ със секторните сметки

	Отрасли (NACE)	Общо
Сектор		
S.11 Нефинансови предприятия		
Междинно потребление		
Брутна добавена стойност		
Компенсация на наетите лица		
Други данъци минус субсидии за производство		
Потребление на основен капитал		
Нетен опериращ излишък/смесен доход		
Продукция		
Бруто образуване на основен капитал		
Наличност на дълготрайни активи		

	Отрасли (NACE)	Общо
Заетост		
S.12 Финансови предприятия		
Междинно потребление		
...		
Заетост		
S.13 Държавно управление		
S.14 Домакинства		
S.142 Лица, работещи за собствена сметка		
Услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища		
S.15 НТООД		
Общо сектори		
Междинно потребление		
...		
Заетост		

9.09 В таблица 9.4 е показана симетрична ИОТ; тя представлява матрица, която показва как предлагането съответства на използването чрез категоризацията на продукцията „Продукт по продукт“ или „Отрасъл по отрасъл“ и която дава подробна информация за операциите по междинно потребление и крайно използване. Между дадена симетрична ИОТ и дадена таблица за използването съществува едно основно концептуално различие: в таблицата за използването записванията показват как продуктите се използват от отраслите в междинното потребление, докато в симетричната ИОТ има два алтернативни варианта:

- записванията показват как продуктите се използват като междинно потребление с оглед на производството на продукти; или
- записванията показват как продукцията на отраслите се използва в междинното потребление на други отрасли за създаване на продукцията на отраслите.

Съответно в симетрична ИОТ се използва или класификация на продуктите, или класификация на отраслите както за редовете, така и за колоните.

Таблица 9.4 — Схематично представяне на симетрична ИОТ за продукти

	Произведени продукти	Крайно потребление	Бруто капитало-образуване	Сектор „Останал свят“	Общо
Използвани продукти	Междинно потребление	Крайно потребление на сектори „Домакинства“, „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ и „Държавно управление“	Бруто капиталообразуване	Износ	

	Произведени продукти	Крайно потребление	Бруто капитало-образуване	Сектор „Останал свят“	Общо
Общо					
Компоненти на брутната добавена стойност					
Сектор „Останал свят“					
Общо					

- 9.10 В по-голямата си част статистическата информация, която може да бъде получена от производствените единици, показва какъв вид продукти те са произвели и продали и обикновено не така изчерпателно указва какви видове продукти са закупили и използвали. Форматът на таблиците „Ресурс—използване“ е създаден така, че да е подходящ за този вид статистическа информация (т.е. продукти, използвани по отрасли).
- 9.11 Обратно, често не разполагаме с информация от вида „Продукт по продукт“ или „Отрасъл по отрасъл“, каквато е необходима за симетричната ИОТ. Например, изследванията в рамките на отраслите обикновено осигуряват информация за вида на използваните в производството продукти и за произведените и продадените продукти. Обикновено не е налична информацията за вложените ресурси при производството на специфични продукти.
- 9.12 Информацията, представена под формата на таблици „Ресурс—използване“, представлява отправна точка за създаване на по-аналитичната форма на симетричните ИОТ. Информацията „Отрасли по продукти“ в таблиците „Ресурс—използване“ може да бъде преобразувана в симетрични таблици чрез прибавянето на допълнителна информация относно структурата на вложените ресурси или чрез допускането на наличието на идентична структура на вложените ресурси или на идентични пазарни дялове по продукти или по отрасли.
- 9.13 Таблиците „Ресурс—използване“ и рамката „Input-Output“ изпълняват едновременно три различни функции:
- описание;
  - статистически инструмент;
  - инструмент за анализ.

ОПИСАНИЕ

- 9.14 Таблиците „Ресурс—използване“ дават системно описание на формирането на дохода, предлагането на продукта и използването по отрасли. Какво става по-нататък с вложените в производствените процеси ресурси и с продукцията от тях в отделните отрасли е дадено в контекста на националната икономика, т.е. във връзка с производствените процеси в други национални отрасли и в сектор „Останал свят“ и във връзка с разходите за крайно потребление.

Основна функция на таблиците „Ресурс—използване“ е да показват промените в структурата на икономиката, например промените от гледна точка на значението на отделните отрасли, промените в използваните влагани ресурси и произвежданата продукция и промените в състава на разходите за крайно потребление, бруто капиталообразуването, вноса и износа. Тези промени могат да отразяват процеси, като глобализация, възлагане на външни изпълнители, иновации и промени в разходите за труд, данъци, цени на петрола и обменни валутни курсове.

Таблиците „Ресурс—използване“ по цени от предходната година се използват за съставянето на статистически данни за растежа в обема на БВП, за описание на промените в структурата на икономиката като номинални стойности или обем. Също така те осигуряват рамка за представянето на промените в цените и в разходите за труд в националната икономика.

СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТ

- 9.15 Използването на информация за производството, разходите и дохода при съставянето на таблиците „Ресурс—използване“ и реконсигуриране на несъгласувани оценки формират набор от надеждни и изравнени национални сметки, включително и оценки за ключови агрегати, като БВП по текущи цени и по цени от предходната година.
- 9.16 При изчисляването на БВП по пазарни цени могат да бъдат възприети три основни метода: производствен, метод на крайното използване и метод на доходите. Тези три различни метода се използват при съставянето на таблиците „Ресурс—използване“, както следва:
- а) според производствения метод БВП по пазарни цени е равен на продукцията по базисни цени минус междинното потребление по цени на купувач плюс данъци (минус субсидии) върху продуктите;
  - б) според метода на крайното използване БВП по пазарни цени е равен на сбора на категориите на крайното използване минус вноса: разходи за крайно потребление + бруто капиталобразуване + износ – внос;
  - в) според метода на доходите БВП по пазарни цени е равен на сбора на компенсацията на наетите лица, потреблението на основен капитал, другите данъци минус субсидиите за производство и нетния опериращ излишък/смесен доход плюс данъците минус субсидиите върху продуктите.
- Единна оценка на БВП по пазарни цени се постига при балансиране на таблиците „Ресурс—използване“.
- 9.17 Таблиците „Ресурс—използване“ са особено полезни за оценката на БВП по пазарни цени според производствения и метода на крайното използване. Основните източници на данни за това са стопанските изследвания и административните данни, например данните за ДДС и акцизите. Таблиците „Ресурс—използване“ се използват за комбиниране на информация от производствения и метода на крайното използване чрез изчисляване и балансиране на предлагането и използването на равнище на отделния продукт. При този метод се изчислява предлагането на даден продукт и се разпределя по различните видове използване, като разходи на домакинствата за крайно потребление, междинно потребление и износ. Методът на доходите не осигурява толкова стриктно балансиране, тъй като обикновено опериращият излишък и смесеният доход се изчисляват като остатъчна стойност въз основа на информация от другите два метода. Въпреки това методът на доходите подобрява балансирането на таблиците „Ресурс—използване“, когато може да се изчисли структурата на факторните компоненти на дохода. Съгласуваността между таблиците „Ресурс—използване“ със секторните сметки може да се провери чрез свързващите таблици, показани на таблица 9.3. Това съпоставяне помага за оценката на БВП по пазарни цени чрез сравнение на информацията от отчетите за приходите и разходите на дружествата със съответните оценки за отраслите.
- 9.18 Таблиците „Ресурс—използване“ служат за различни статистически цели:
- а) идентифициране на празнотите и несъответствията в източниците на данни;
  - б) извършване на оценки като остатъчна стойност, например оценката на крайното потребление на конкретни продукти като остатъчна стойност, след като другите видове използване на продуктите са били разпределени;
  - в) извършване на оценки чрез екстраполиране на данни от базисен период за по-късни периоди, за които наличната информация е по-малко надеждна. Например годишните данни могат да бъдат изчислени на базата на подробните данни за предлагането и използването за базисна година и след това тримесечните данни да бъдат изчислени чрез екстраполиране от референтния период;

▼B

г) проверка и подобряване на съгласуваността, достоверността и пълнотата на данните в таблиците „Ресурс—използване“ и на получените данни, като например тези в сметките „Производство“. За тази цел процесът на балансиране не се ограничава до таблиците „Ресурс—използване“ по текущи цени:

- 1) с таблиците, като тази от 9.3, показваща връзката със секторните сметки, може да се направи директно сравнение между оценките на производството, разходите и дохода от системата на таблиците „Ресурс—използване“ и тези от независими източници, използвани в секторните сметки. Съгласуването на този етап гарантира, че след процеса на балансиране на предлагането и използването се постига съгласуваност между таблиците „Ресурс—използване“ и секторните сметки;
- 2) при извеждането от таблиците „Ресурс—използване“ на симетричните ИОТ може да се открият несъответствия и недостатъци в таблиците „Ресурс—използване“;
- 3) чрез съставяне на таблици „Ресурс—използване“ по текущи цени и в обемно изражение за две или повече години, оценките за измененията в обемите, стойностите и цените могат да бъдат изравнени едновременно: в сравнение със случая на съставяне и балансиране на таблиците „Ресурс—използване“ за една отделна година само по текущи цени, което представлява значително увеличение на ефективността на рамката „Ресурс—използване“;

д) претеглянето и изчислението на индекси и оценки за цени и обеми, например на БВП чрез дефлиране на крайното използване по продукти или на БВП чрез прилагане на метода на двойното дефлиране по отрасли. Дефлирането се извършва на най-ниското възможно ниво на агрегация на операциите по надеждни оценки за движението на цените поради следните причини:

- 1) като цяло показателите на цените и обемите са по-представителни при ниско ниво на агрегация;
- 2) качествената промяна може да бъде оценена по-добре при по-ниско ниво на агрегация, например могат да бъдат взети предвид промените в състава на предлагането или използването на дадена продуктова група;
- 3) наличните ценови индекси от ценовата статистика често са от вида на Ласпер (Laspeyres). Проблемите от прилагането им вместо теоретически по-подходящия тип на Пааше са по-малки, ако се използват на ниско ниво на агрегация.

Балансирането на предлагането и използването на даден продукт е по-лесно, когато броят на разграничените продукти е по-голям и изходните данни са налични на такова ниво на подробност. Качеството на изравнените резултати ще е по-високо; това е особено вярно при празноти в данните.

ИНСТРУМЕНТ ЗА АНАЛИЗ

9.19 Една от основните силни аналитични страни на ИОТ се заключава в това, че те дават възможност да се измерят не само първостепенни ефекти, например когато са налице промени в цените на енергията или разходите за труд, но и второстепенни и по-косвени ефекти. Например едно значителното увеличение на цените на енергията ще окаже влияние не само на тези отрасли, които са енергоемки, но също и на отраслите, използващи продукцията на енергоемките отрасли. Тези косвени ефекти могат да бъдат особено значими, тъй като понякога са дори с по-голямо значение от преките ефекти.

ПО-ПОДРОБНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ТАБЛИЦИТЕ „РЕСУРС—ИЗПОЛЗВАНЕ“

Класификации

- 9.20 Класификацията, която е използвана за отраслите в таблиците „Ресурс—използване“ и ИОТ, е NACE, а за продуктите — КПД; тези класификации са изцяло свързани една с друга: на всяко едно ниво на агрегация КПД показва основните продукти на отраслите по NACE.
- 9.21 В таблиците „Ресурс—използване“ класификацията на продуктите е най-малко толкова подробна, колкото и класификацията на отраслите, например нивото на КПД от три цифри и нивото на NACE от две цифри.
- 9.22 Класификациите на отраслите и продуктите могат да се основават на три различни вида критерии: критерии на предлагането, критерии на търсенето и размер. За анализа на производителността продуктите и техните производители са по принцип категоризирани по вид производствен процес. За анализа на търсенето продуктите се категоризират по сходство на предназначението, например луксозните стоки се групират заедно, или по сходство на търговските отношения, например вид на центровете за продажби. За анализа на вложените ресурси—продукция същата класификация на продуктите или отраслите се използва за предлагането и търсенето. Класификацията се определя по такъв начин, че размерът на всеки клас да не представлява нито твърде малка, нито твърде голяма част от националната икономика. При международните класификации това означава, че количествената значимост на повечето класове е съществена за голяма част от държавите.
- 9.23 Във всички случаи класификациите на отраслите и продуктите в националните сметки се основават на комбинация от тези критерии, както и на исторически традиции. Основно те се определят от гледна точка на производителите и поради това в по-слаба степен са подходящи за анализа на предлагането и търсенето. Съставителите и ползвателите на данни за националните сметки за отраслите и продуктите следва да имат добра представа за това, какво реално се включва и изключва от всяка от групите и какви са последиците от този факт. Например „Операции с недвижими имоти“ включва услугите от собственици за обитавани от тях собствени жилища, а „Застраховане“ изключва фондовете за социална сигурност.
- 9.24 Местните единици по видове дейност (ЕВД) в един отрасъл могат да имат различни производствени процеси. Това може да отразява значителни различия във вертикалната интеграция, с възлагането на външни изпълнители на спомагателните дейности (например почистване, транспорт, управление, сервиране на храни и напитки), в наемането на машини, в работната ръка, наета чрез агенции за временна заетост, и в маркетинга. То може да отразява и различия между законни и незаконни производители или между производители в различни региони.
- 9.25 Поради променящото се икономическо значение на различните отрасли и продукти, промените в производствените процеси и появата на нови продукти класификациите на отраслите и продуктите се актуализират редовно. При това обаче трябва да се постига баланс между следене на промените в икономиката и необходимостта от съпоставимост на данните във времето заедно с разходите, които такива големи промени носят за производителите и ползвателите на данните.
- 9.26 В таблиците „Ресурс—използване“ класификацията на продуктите като цяло е по-подробна от тази на отраслите. Основните причини за това са четири.
- наличните данни за продуктите често са много по-подробни, отколкото тези за отраслите;
  - характерната за даден отрасъл продукция може да подлежи на значително различаващи се данъчни режими и да е със значително различаващи се цени, например в случай на ценова дискриминация. Разграничаването между различните продукти е от полза за съставянето и анализа;

▼B

- в) с оглед на висококачественото дефлиране и съставянето на оценки за измерителите на обем, продуктите групи трябва да бъдат хомогенни и добре свързани с наличните ценови дефлатори;
  - г) за да се осигури прозрачен процес на съставяне на данните, са необходими отделни продукти, за да се открият основните специфични правила в областта на националните сметки, например услугите от собственици за обитавани от тях собствени жилища, застраховането и пазарната и другата непазарна продукция по единици на държавното управление.
- 9.27 Разграничението между пазарната продукция, продукцията за собствено крайно потребление и непазарната продукция трябва да се използва само при общата продукция по отрасли; разграничението не се изисква за всяка продуктова група.
- 9.28 Разграниченията между пазарните производители, производителите за собствено крайно потребление и непазарните производители се използват само за отрасли в случаите, когато тези различни видове производители са представени в дадения отрасъл. Ето защо по принцип това разграничение се използва само при подкатегоризирането на много ограничен брой отрасли, например здравеопазване и образование.
- 9.29 За анализа от европейска гледна точка на икономиката на държавите членки или за получаването на таблици „Ресурс—използване“ за целия ЕС, вносът и износът се подразделят на:
- а) потоци в ЕС, като се прави разграничение между тези в европейския паричен съюз и тези с другите държави членки;
  - б) внос и износ в държави извън ЕС.

Принципи на оценката

- 9.30 В таблицата за предлагането потоците на стоки и услуги се оценяват по базисни цени. В таблицата за използването потоците на стоки и услуги се оценяват по цени на купувач. С цел да се постигне съгласувана оценка за таблиците „Ресурс—използване“, в таблица 9.5 е показан преходът от предлагане по базисни цени към предлагане по цени на купувач. Тъй като предлагането е равно на използването за продуктите, са налице две тъждества:
- а) предлагането по цени на купувач е равно на използването по цени на купувач;
  - б) предлагането по базисни цени е равно на използването по базисни цени.
- 9.31 Брутната добавена стойност се записва по базисни цени. Тя е оценена по базисни цени продукция минус оцененото по цени на купувач междинно потребление.
- 9.32 Концепцията за брутна добавена стойност по факторни разходи не се използва в ЕСС. Тя може да бъде изведена, като от добавената стойност по базисни цени се извадят другите данъци (минус субсидиите) върху производството.
- 9.33 Преминаването от предлагане по базисни цени към предлагане по цени на купувач включва:
- а) преразпределяне на търговските надбавки;
  - б) преразпределяне на транспортните надбавки;
  - в) прибавяне на данъците върху продуктите (с изключение на подлежащия на приспадане ДДС);
  - г) приспадане на субсидиите върху продуктите.

Подобен преход се прилага при преобразуването на използването по цени на купувач в използване по базисни цени; това обаче означава да се приспадат данъците върху продуктите и да се добавят субсидиите върху продуктите. В таблици 9.8 и 9.9 се показва по-подробно преходът. Тези таблици служат също така за аналитични цели, например за анализа на цените и на последствията от измененията в данъчните ставки за продуктите.

▼B

9.34 По този начин от процеса на балансиране се получават следните таблици:

- а) таблиците „Ресурс—използване“ (таблици 9.5 и 9.6), които показват крайните резултати от балансирането на общото предлагане и общото използване по продукти по цени на купувач;
- б) таблиците за търговските и транспортните надбавки (таблица 9.7) и за данъците (минус субсидии) върху продуктите (таблица 9.8).

Таблица 9.5 — Таблица за предлагането по базисни цени и преобразуването в цени на купувач

Предлагане	Отрасли (NACE) 1 - 2 - 3 - 4 - ...	Сектор „Останал свят“	Общо предлагане по базисни цени	Търговски и транспортни надбавки	Данъци минус субсидии върху продуктите	Общо предлагане по цени на купувач
Продукти (КПД) 1 2 3 4	Продукция по продукти и отрасли	Внос по продукти (CIF)	Общо предлагане по продукти			
Общо	Общо продукция по отрасли			0		
Пазарна продукция				0		
Продукция за собствено крайно потребление		0		0		
Непазарна продукция		0		0		

Таблица 9.6 — Таблица за използването по цени на купувач

Използване	Отрасли (NACE) 1 - 2 - 3 - 4 - ...	Крайно потребление	Бруто капиталообразуване	Сектор „Останал свят“	Общо
Продукти (КПД) 1 2 3 4 ...	Междинно потребление на продукти по отрасли	Разходи за крайно потребление по продукти и по: а) домакинства б) НТООД в) държавно управление	сектор „Държавно управление“ Бруто капиталообразуване по продукти и по: а) бруто образуване на основен капитал б) изменение на ценностите в) изменение на запасите	Износ по продукти (FOB)	Общо използване по продукти
Общо	Общо междинно потребление по отрасли	Общо крайно потребление	Общо бруто капиталообразуване	Общо износ	Общо използване на продукти

Използване	Отрасли (NACE) 1 – 2 – 3 – 4 - ...	Крайно потребление	Бруто капитало- образуване	Сектор „Останал свят“	Общо
Компенсация на наетите лица Други данъци минус субсидии за производство Потребление на основен капитал Нетен опериращ излишък Смесен доход	Компоненти на брутната добавена стойност по отрасли				
Общо					
Допълнителна информация Бруто образуване на основен капитал Наличност на основен капитал Заетост					

Търговски и транспортни надбавки

Таблица 9.7 — Търговски и транспортни надбавки — предлагане

	Търговски и транспортни надбавки при предлагането на продукти			Търговски и транспортни надбавки
	Търговия на едро	Търговия на дребно	Транспорт	
Продукти (КПД)				Търговски и транспортни надбавки при общото предлагане по продукти
1				
2				
3				
4				
Общо	Общо търговия на едро	Общо търговия на дребно	Общо транспорт	Общо надбавки при предлагането по продукт

Таблица 9.7 — Търговски и транспортни надбавки — използване (продължение)

	Търговски и транспортни надбавки при използването на продукти					
	Отрасли (NACE) 1 – 2 – 3 – 4 - ...	Крайно потребление	Бруто капитало- образуване	Износ	Търговски и транспортни надбавки	
Продукти (КПД)	Търговски и транспортни надбавки при междинното потребление по продукти и по отрасли	Търговски и транспортни надбавки при разходите за крайно потребление по продукти и по: а) домакинства б) НТООД в) държавно управление	Търговски и транспортни надбавки при бруто капиталообразуването по продукти и по: а) бруто образуване на основен капитал	Търговски и транспортни надбавки при износа	Търговски и транспортни надбавки при общото използване по продукти	
1						
2						
3						
4						

Търговски и транспортни надбавки при използването на продукти						
		Отрасли (NACE) 1 – 2 – 3 – 4 – ...	Крайно потребление	Бруто капитало- образуване	Износ	Търговски и транспортни надбавки
				б) изменение на ценностите в) изменение на запасите		
Общо		Търговски и транспортни надбавки при междинното потребление, общо по отрасли	Общо търговски и транспортни надбавки при крайното потребление	Общо търговски и транспортни надбавки при бруто капита- лообраз- уването	Търговски и транспортни надбавки при износа	Общо надбавки при изпол- зването по продукт

- 9.35 Част от прехода от базисни цени към цени на купувач при таблиците за предлагането и от цени на купувач към базисни цени при таблиците за използването представлява преразпределение на търговските надбавки: оценка по базисни цени означава, че търговските надбавки се записват като част от търговията с продукта, докато оценка по цени на купувач означава, че търговските надбавки са разпределени по продуктите, за които се отнасят. Аналогична е ситуацията с транспортните надбавки.
- 9.36 Сборът на търговските надбавки по продукти е равен на сбора на търговските надбавки по търговски отрасли плюс търговските надбавки на другите отрасли. Същото тъждество се прилага за транспортните надбавки.
- 9.37 Транспортните надбавки включват транспортните разходи, платени отделно от купувача и включени в използването на продуктите по цени на купувач, но не и в базисните цени на продукцията на производителите или в търговските надбавки на търговците на едро или дребно. Транспортните надбавки включват по-конкретно:
- а) транспорта на стоки от мястото, където са произведени, до мястото, на което купувачът получава доставката им, когато производителят заплаща определена сума на трета страна за транспорта и при условие че тази сума се фактурира отделно на купувача;
  - б) транспорта на стоки, организиран от производителя или от търговеца на едро или дребно по такъв начин, че купувачът трябва да заплати отделно транспортните разходи, дори когато транспортът се извършва от производителя или от самия търговец на едро или дребно.
- 9.38 Не се записват като транспортни надбавки никакви други транспортни разходи за стоки, например:
- а) ако производителят транспортира сам стоките, тези транспортни разходи са включени в базисните цени на продукцията на производителя; този транспорт представлява спомагателна дейност и отделните транспортни разходи не могат да се разграничат като такива;
  - б) ако производителят организира транспорта на стоките без отделна фактура за транспортните услуги, тези транспортни разходи са включени в базисните цени на продукцията на производителя; те могат да се разграничат като такива и да се впишат като част от междинното потребление на производителя;
  - в) ако търговците на едро и дребно организират транспорта на стоките от мястото, в което те получават доставката, до място, където друг купувач получава доставката, съпътстващите разходи са включени в търговската надбавка, ако купувачът не заплаща отделно за транспорта. Както при производителите, тези разходи представляват спомагателна дейност на търговеца на едро и дребно или закупуване на междинна услуга, като по този начин влизат в търговските надбавки, но не и в транспортните;

▼B

г) ако домакинство закупува стоки с цел крайно потребление и организира транспорта им чрез трета страна, тези съпътстващи транспортни разходи се записват като разходи за крайно потребление на транспортни услуги и не се включват нито в търговските, нито в транспортните надбавки.

9.39 Таблица 9.7 дава в известна степен опростена представа за матрицата на търговските и транспортните надбавки, тъй като:

а) за преобразуването на използването трябва да бъде направено разграничение между търговията на едро и търговията на дребно с цел да се вземат предвид разликите в техните цени. При съставянето на таблиците следва да се има предвид, че търговците на едро продават директно (например мебели) на домакинства и на отрасли и че търговците на дребно продават на отрасли (например кафенета и ресторанти), както и на домакинства;

б) при изчислението и анализа на търговските надбавки върху продукти, влизащи в разходите за крайно потребление на домакинствата, за всяка продуктова група биха могли също така да бъдат разграничени и най-важните канали за разпространение, за да се вземат предвид разликите в техните цени; разграничението между търговия на едро и търговия на дребно не е достатъчно подробно. Например стоки и услуги могат да бъдат купувани от домакинствата в супермаркети, бакалии, цветарски магазини, универсални магазини, в чужбина или да бъдат получавани под формата на доход в натура. За някои продукти вторичните продажби са важни, като например при продажбите на цигари в кафенета, ресторанти и бензиностанции. Продажбите на търговците на дребно се коригират, за да се получи стойността на продажбите за домакинствата — например трябва да бъдат извадени продажбите за предприятия, сектор „Държавно управление“ и туристи. Разбира се, такива разграничения могат да бъдат въведени само ако наличните източници на данни осигуряват достатъчно информация за оценки на значението на всеки един от каналите за разпространение. Дори и при един и същи търговец или превозвач обикновено различните продукти имат различни надбавки. Данните за надбавките по вид продукт са най-подходящи и се използват, когато са налични;

в) при изчисляването на транспортните надбавки е от полза разграничаването по вид транспорт, например железопътен, въздушен, морски, речен или автомобилен.

Данъци минус субсидии за производството и вноса

9.40 Данъците върху производството и вноса се състоят от:

а) данъци върху продуктите (D.21):

1) данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС) (D.211);

2) данъци и мита върху вноса без ДДС (D.212);

3) данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса (D.214);

б) други данъци върху производството (D.29).

Подобни категории се разграничават за субсидиите.

9.41 Предлагането по базисни цени включва другите данъци минус субсидиите за производството. За да се направи преходът от базисни цени към цени на купувач, се добавят различните данъци върху продуктите, а субсидиите върху продуктите се приспадат.

Таблица 9.8 — Данъци минус субсидии върху продуктите

Данъци минус субсидии за предлагането

	Данъци минус субсидии за предлагането на продукти						Общо данъци минус субсидии върху продуктите
	ДДС	Данъци върху вноса		Други данъци върху продуктите	Субсидии за вноса	Други субсидии върху продуктите	
Продукти (КПД)							Данъци минус субсидии за общото предлагане по продукти и по използване
1							
2							
3							
4							
Общо							

Таблица 9.8 — Данъци минус субсидии върху продуктите (продължение)

Данъци минус субсидии за използването

	Общо данъци минус субсидии върху продуктите	Данъци минус субсидии за използването на продуктите
		Отрасли (NACE) 1 – 2 – 3 – 4 – ....
Продукти (КПД)	Данъци минус субсидии върху продуктите за крайно използване:	Данъци минус субсидии за междинното потребление на продукти по отрасли
1	Крайно потребление	
2	а) домакинства	
3	б) НТООД	
4	в) държавно управление	
	Бруто капиталобразуване:	
	г) бруто образуване на основен капитал	
	д) изменение на ценностите	
	е) изменение на запасите	
	Износ	

9.42 Таблица 9.8 за данъците минус субсидиите върху продуктите е опростена по отношение на следните аспекти:

- за използването на продуктите различните видове данъци върху продуктите не са разграничени и субсидиите не са показани отделно; за предлагането на продукти са разграничени само три вида данъци върху продуктите и два вида субсидии. Като цяло е от полза да се показва поотделно всеки основен вид данък или субсидия върху продуктите, а след това сборът да се разпределя между различните продуктови групи;
- към различните канали за разпространение могат да се прилагат различни данъчни ставки и субсидии; затова каналите за разпространение също следва да се разграничават, когато е налице достатъчна и релевантна информация.

9.43 Данъците и субсидиите върху продуктите се записват като дължими за плащане суми само когато са удостоверени с данъчни оценки, декларации и др. или са действително платените суми. При съставянето на таблиците „Ресурс—използване“ данъците и субсидиите върху продуктите обикновено се изчисляват по продукти чрез прилагане на официалните данъчни ставки или ставки за субсидии към различните потоци на търсенето. След това следва да бъде направен анализ на разликите с данъчните оценки или действително платените суми.

▼ B

a) Някои от тези разлики сочат, че първоначалната оценка на данъците върху продуктите в таблиците „Ресурс—използване“ не съответства на определенията в ЕСС:

- 1) в случай на освобождаване първоначалната оценка на данъците върху продуктите се намалява;
- 2) в случай на необявени стопански дейности или отклонение от данъчно облагане за продукти, например, когато плащането на данъци е задължително, но липсва данъчна оценка, оценката на данъците върху продукти се намалява;

б) в някои случаи разликите могат да покажат, че първоначалната оценка за данъците и субсидиите върху продуктите е погрешна, например защото производството на някой продукт е оценено на по-ниска стойност. В такъв случай могат да бъдат извършени промени в оценките на потоците на стоки и услуги.

9.44 ДДС може да подлежи на приспадане, да не подлежи на приспадане или да не е приложим:

a) подлежащият на приспадане ДДС се прилага към по-голямата част от междинното потребление, по-голямата част от бруто образуването на основен капитал и към част от изменението на запасите;

б) неподлежащият на приспадане ДДС често се прилага към разходите на домакинствата за крайно потребление, част от бруто образуването на основен капитал, например новите жилища, обитавани от собствениците им, част от изменението на запасите и част от междинното потребление, например междинното потребление на единици на държавното управление и „Финансови предприятия“;

в) по принцип ДДС не се прилага за:

- 1) износ за държави извън ЕС,
- 2) продажбите на стоки или услуги, подлежащи на облагане с нулева ставка на ДДС, независимо от тяхното използване; нулевата ставка на ДДС обаче означава, че все пак платеният върху покупките ДДС може да бъде възстановен; затова междинното потребление и бруто капиталобразуването на тези производители се коригира с размера на възстановения ДДС;
- 3) всички производители, освободени от регистрация по ДДС, например малки предприятия и религиозни организации; в този случай правото да се иска възстановяване на ДДС върху направените покупки по принцип е ограничено.

9.45 ДДС се записва като нетна стойност: цялото предлагане се оценява по базисни цени, т.е. без фактурирания ДДС; междинното и крайното използване се записват по цени на купувач, т.е. без подлежащия на приспадане ДДС.

Други основни понятия

9.46 В таблиците „Ресурс—използване“ се използват две позиции с корективен характер за съгласуване на оценката на вноса в таблиците „Ресурс—използване“ и в сметките на институционалните сектори.

За да се постигне съпоставима оценка спрямо вътрешното производство от същата продуктова група, в таблицата за предлагането вносът на стоки се оценява на база CIF. Стойността CIF включва транспортните и застрахователните услуги, предоставени от резиденти, например транспорт за собствена сметка или транспорт от специализирани резидентни превозвачи. За да се постигне съгласувана оценка между вноса и износа, тази стойност следва да се включва към износа на услуги.

▼B

В сметките на институционалните сектори вносът на стоки се оценява по цени FOB, т.е. в съответствие с оценката на износа на стоки. Но в случай на оценка по FOB, стойността на предоставените от резиденти транспортни и застрахователни услуги, която е включена в износа на услуги, ще бъде по-малка, тъй като тя обхваща само услугите, предоставени в рамките на държавата на износ. Поради това резултатът от използването на различни принципи на оценка е, че общият нетен внос остава непроменен, но и общият внос, и общият износ са по-големи при оценка по CIF.

Двата принципа на оценка могат да бъдат съгласувани в таблиците „Ресурс—използване“ чрез въвеждането на позиции с корективен характер за вноса и износа. Позициите с корективен характер следва да бъдат равни на стойността на транспортните и застрахователните услуги, предоставени от резиденти и включени в CIF стойността, но не и във FOB стойността, т.е. отнасящи се до транспорта и застраховането от границата на държавата на износ до границата на държавата на внос. Веднъж включени в таблиците „Ресурс—използване“ тези позиции с корективен характер не изискват никакво специално третиране в изчисленията на вложените ресурси—продукция.

- 9.47 Трансферът на съществуващи стоки се записва в таблицата за използването като отрицателен разход за продавача и положителен разход за купувача. За съответната продуктова група трансферът на съществуваща стока означава прекатегоризиране между видовете използване. Това не се отнася само за разходите за операции, записвани като използване на услуги, например бизнес или професионални услуги. За целите на описанието и анализа може да бъде от полза за някои продуктови групи да се покаже поотделно относителният размер на трансфера на съществуващи стоки, например броят на колите втора употреба на пазара на нови и употребявани коли или делът на рециклираната хартия в предлагането на хартиени продукти.
- 9.48 За правилното разбиране на таблиците „Ресурс—използване“ е целесъобразно да се припомнят някои от счетоводните правила, използвани в ЕСС:
- a) отраслите се състоят от група местни единици по видове дейност (ЕВД), които упражняват една и съща или сходна по вид дейност. Сред важните характеристики на таблиците „Ресурс—използване“ е това, че те дават възможност второстепенните дейности да се записват отделно. Това означава, че не е необходимо ЕВД да бъдат хомогенни в своите производствени дейности. Концепцията за ЕВД е обяснена по-подробно в глава 2. Напълно хомогенна производствена единица се използва в симетричната ИОТ продукт по продукт;
  - б) ако поделение, което извършва изцяло спомагателни дейности, може да бъде наблюдавано статистически, в смисъл че са налице отделни сметки за производството му или ако то има различно местонахождение от поделенията, които обслужва, то трябва да бъде записано като отделна единица и да бъде разпределено към класификацията на отраслите, която съответства на основната му дейност и при националните, и при регионалните сметки. При липсата на подходящи основни данни продукцията от спомагателната дейност може да се изчисли чрез сумиране на разходите.
- Ако нито едно от тези две условия не е изпълнено, всички вложени в спомагателната дейност ресурси — материали, труд, потребление на основен капитал — се третират като ресурси, вложени в основната или второстепенната дейност, която обслужват;
- в) стоките или услугите, произведени и използвани в рамките на един и същ отчетен период и в рамките на една и съща местна ЕВД, не се идентифицират поотделно. Поради това те не се записват като част от продукцията или междинното потребление на тази местна МЕВД;

▼B

- г) незначителната преработка, поддръжка, обслужване или поправка от страна на други местна ЕВД трябва да бъдат записвани нето, т.е. като се изключи стойността на съответните стоки;
- д) вносът и износът се извършват, когато е налице смяна на собствеността между резиденти и нерезиденти. Физическото движение на стоки през националните граници не означава само по себе си внос или износ на тези стоки. Стоките, изпратени в чужбина за преработка, не се записват като износ и внос. Обратно, купуването и препродажбата на стоки на нерезиденти, без стоките да влизат в икономиката на търговеца, се записват като износ и внос в сметките на производителя и крайния купувач, а нетният износ на търгуваните стоки се показва в сметките на икономиката на търговеца;
- е) дълготрайните стоки могат да бъдат наемани или да бъдат предмет на оперативен лизинг. В такива случаи те се записват като образуване на основен капитал и наличност на основен капитал в отрасъла, към който принадлежи техният собственик; в отрасъла на ползвателя се записват като междинно потребление в размера на платения наем;
- ж) лицата, наети чрез агенции за временна заетост, се записват като наети в отрасъла на тези агенции, а не като наети в отраслите, в които действително работят. Вследствие на това в последните отрасли комисионите, заплащани на агенциите за осигуряването на работна ръка, се записват като междинно потребление, а не като компенсация на наетите лица. Трудът на подизпълнителите се третира като предоставени услуги;
- з) заетостта и компенсацията на наетите лица са обширни понятия:
- 1) заетостта по социални причини също се счита за заетост; това се отнася например до работните места за хора с увреждания, проекти за заетост на дълготрайно безработни лица и програми за заетост на млади хора, търсещи работа. Вследствие на това съответните лица са наети и получават компенсация на наетите лица, а не социални трансфери, въпреки че тяхната производителност може да бъде по-ниска, отколкото тази на другите наети лица;
  - 2) заетостта включва случаи, при които от съответните лица изобщо не се очаква да работят, например лица, които са уволнени, но получават за определен период плащания от бившия си работодател. Този принцип обаче не изменя заетостта като отработени часове, тъй като в действителност не са били отработени часове.

Допълнителна информация

9.49 Таблицата за използването (таблица 9.6) съдържа допълнителна информация: бруто образуване на основен капитал, наличности на дълготрайни активи и заетост по икономически дейности. Разбивката между наети лица и лица, работещи за собствена сметка, е ценна допълнителна информация. Информацията за бруто образуването на основен капитал и наличностите на дълготрайни активи по икономически дейности е необходима за получаването на потреблението на основен капитал по икономически дейности и за записването на неподлежащия на приспадане ДДС върху бруто образуването на основен капитал. Показването на заетостта по икономически дейности е важно за целите на съставянето, тъй като:

- често данните за заетостта се използват за изчисляване на брутните стойности на продукцията, компенсацията на наетите лица, междинното потребление и смесения доход;
- ключовите съотношения, като продукция, компенсация на наетите лица и смесен доход на една трудова единица, като отработени часове, могат да бъдат сравнени за различни моменти от време или по отрасли с цел проверка на правдоподобността на оценките;

▼B

— помага да се осигури съгласуваност между стойностите по отрасли и данните за заетостта по отрасли. Например, ако няма изрична връзка към данните за заетостта, процесът на балансиране може да доведе до промени в стойностите по отрасли без съответстващите промени в данните за заетостта.

Добавянето на информация за заетостта по отрасли е от полза и за анализа на заетостта и производителността.

ИЗТОЧНИЦИ НА ДАННИ И БАЛАНСИРАНЕ

9.50 Обикновено основните източници на данни за изчисляване на продукцията по отрасли и продукти са икономическите проучвания сред предприятията, проучванията за производството и годишните отчети или счетоводните сметки на големите дружества. Като цяло при големите дружества тези проучвания са изчерпателни, докато за малките дружества се прави извадково проучване. При някои определени дейности могат да бъдат приложими различни източници на данни, например от надзорни органи, сметки на местното и централното държавно управление или фондовете за социална сигурност.

9.51 Всички тези данни се използват за съставянето на първи непълен набор от таблиците „Ресурс—използване“. Те се балансират на няколко етапа. Ръчното балансиране на ниско ниво на агрегация осигурява важни проверки за грешки в източниците на данни, системни грешки и едновременно с това могат да бъдат внесени изменения на основните данни с оглед на корекцията на концептуални различия и липсващи единици. Ако съгласуването се извършва на по-високо ниво на агрегация, като се използва автоматичен процес на балансиране или много стриктен процес на последователно балансиране, повечето от тези проверки липсват, тъй като грешките се неутрализират, а причините не могат да бъдат проследени.

ИНСТРУМЕНТ ЗА АНАЛИЗ И РАЗШИРЯВАНЕ НА УПОТРЕБАТА

9.52 Таблиците, които могат да бъдат използвани за анализ, са три вида:

- таблици „Ресурс—използване“;
- симетрични ИОТ отрасъл по отрасъл;
- симетрични ИОТ продукт по продукт.

Симетричните ИОТ могат да бъдат получени от таблиците „Ресурс—използване“ по текущи цени, а също и по цени от предходната година.

9.53 Таблицата за използването (таблица 9.6) не показва до каква степен използваните стоки и услуги са произведени в страната или са внесени. Тази информация е необходима при анализите, при които връзката между предлагането и използването на стоките и услугите в рамките на националната икономика е от значение. Такъв е случаят при анализа на влиянието на измененията в износа или разходите за крайно потребление върху вноса, вътрешното производство и свързаните с тях променливи, като заетостта. Поради това би било добре рамката „Input-Output“ да съдържа отделни таблици за използването на внесените продукти и на произведените в държавата стоки и услуги.

9.54 Таблицата за използването на внесените продукти се съставя чрез използване на цялата налична информация относно използването на вноса, например за някои продукти може да са известни основните предприятия вносители на тези продукти, а за някои производители може да съществува информация относно обема на вноса. Въпреки това като цяло пряката статистическа информация за използването на вноса е ограничена. Поради това тази информация обикновено трябва да се допълва чрез допускания за разпределението на продуктовете групи по видове използване.

▼ B

- 9.55 При това положение таблицата за използването на стоки и услуги, произведени в държавата, може да бъде получена чрез изваждане от таблицата за използването за цялата икономика на таблицата за използването на внесените продукти.
- 9.56 На теория съществуват четири основни модела за преобразуването на таблица „Ресурс—използване“ в симетрична ИОТ. Тези модели се основават или на допускания относно технологията, или на допускания за фиксираната структура на продажбите. Най-често се използва допускането за продуктовата технология: всеки продукт се произвежда по специфичен начин, независимо от отрасъла, в чиито рамки е произведен. Често това допускане се използва за получаване на ИОТ продукт по продукт. Вторият широко разпространен модел използва допускането за фиксирана структура на продажбите на продукта (допускане за пазарния дял): всеки продукт има специфична структура на продажбите, независимо от отрасъла, в чиито рамки е произведен; често този подход се използва за получаване на ИОТ отрасъл по отрасъл. Възможни са смесени модели, в които са съчетани тези допускания. Поради ниската си степен на практическа вероятност моделите, които се основават или на допускания за отрасловата технология, или на допускания за фиксирана структура на продажбите, са с по-малка практическа релевантност. В глава 11 от Ръководството на Евростат за таблиците „Ресурс—използване“ и ИОТ, 2008 г. (*Eurostat Manual of Supply, Use and Input-output Tables (2008 edition*)⁽¹⁾) се съдържа преглед на алтернативните модели и процеси по преобразуване.
- 9.57 Изборът на най-доброто допускане, което да се приложи във всеки отделен случай, не е лесен. Той зависи от структурата на националните отрасли, например от степента на специализация и от хомогенността на националните технологии, използвани за производството на продукти от една и съща продуктова група, и най-вече от нивото на подробност на основните данни.

Простото прилагане на допускането за продуктовата технология дава резултати, които са неприемливи в степента, в която получените коефициенти „Input-Output“ понякога са неправдоподобни или дори невъзможни, например отрицателни. Неправдоподобните коефициенти могат да се дължат на грешки в измерването и на хетерогенност на продуктовия микс в отрасъла, в който продуктът, който е обект на трансфер, е основният продукт. Това може да бъде преодоляно чрез корекции, основани на допълнителна информация, или чрез възможно най-пълно използване на информираната преценка. Друго решение е да се прилага алтернативното допускане за фиксирана структура на продажбите на продукта. На практика използването на смесени допускания относно технологията, съчетано с допълнителна информация, се оказва полезен подход за съставянето на симетрични ИОТ.

- 9.58 Симетричната ИОТ може да бъде разбита на две таблици:

- a) матрица, показваща използването на вноса; форматът на тази таблица е същият като този на таблицата за вноса, която придружава таблиците „Ресурс—използване“, с тази разлика че е използвана симетрична структура с една и съща класификация и по двете оси;
- б) симетрична ИОТ за вътрешната продукция.

Последната таблица следва да бъде използвана при изчисленията на кумулираните коефициенти, т.е. обратната матрица на Леонтиев. Обратната матрица на Леонтиев се получава по следния начин — от единичната матрица I се изважда матрицата на техническите коефициенти на вложените ресурси, получена от матрицата за използваната като междинно потребление вътрешна продукция, като матрицата в резултат на тази разлика се обръща. Обратната матрица на Леонтиев може също така да се получи за вноса. В този случай следва да се допусне, че вносът е бил произведен по същия начин като конкурентните вътрешни продукти.

⁽¹⁾ Евростат, „Ръководство на Евростат за таблиците „Ресурс—използване“ и ИОТ“, 2008 г. (достъпно на <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

▼ B

- 9.59 Таблиците „Ресурс—използване“ и симетричните ИОТ могат да бъдат използвани като инструменти за икономически анализ. Двата вида таблици имат различни достоинства. Симетричните ИОТ са налице за изчисляване не само на преките, но и на непреките и кумулативните ефекти. Също така качеството им може да бъде добро, когато за получаването им от таблиците „Ресурс—използване“ са били използвани експертни познания и различни видове статистическа информация.
- 9.60 Таблиците „Отрасъл по отрасъл“ са полезни при извършването на анализи във връзка с отраслите, например данъчна реформа, анализ на въздействието, фискална и парична политика; те са и по-близо до различните източници на статистически данни. Таблиците „Продукт по продукт“ са много подходящи за анализи във връзка с хомогенни производствени единици, например производителност, сравнение на структурата на разходите, ефекти върху заетостта, енергийна политика и политика в областта на опазването на околната среда.
- 9.61 Аналитичните качества на таблиците „Продукт по продукт“ и „Отрасъл по отрасъл“ обаче не се различават значително. Разликите между таблиците „Продукт по продукт“ и „Отрасъл по отрасъл“ са вследствие на наличието на ограничен обем вторично производство като цяло. На практика при всички аналитични приложения на ИОТ по подразбиране се допуска отраслова технология, независимо по какъв начин са били съставени таблиците първоначално. Освен това в практиката всяка таблица „Продукт по продукт“ е изменена таблица „Отрасъл по отрасъл“, тъй като в нея все още се съдържат всички характеристики на институционалните ЕВД и предприятията от таблиците „Ресурс—използване“.
- 9.62 Като цяло има много специфични видове анализ, за които са от полза таблиците „Ресурс—използване“ и симетричната ИОТ, като например:
- а) анализ на производството, структурата на разходите и производителността;
  - б) анализ на цените;
  - в) анализ на заетостта;
  - г) анализ на структурата на капиталобразуването, крайното потребление, износа и др.;
  - д) анализ на икономическия растеж с помощта на дяловете на натрупаните разходи, за да бъде разпределен вносът по различните видове крайно използване;
  - е) анализ на ролята на износа към други (групи) държави за икономическия растеж и заетостта;
  - ж) анализ на необходимия внос на енергия;
  - з) анализ на въздействието на новите технологии;
  - и) анализ на ефектите от промените в данъчните ставки (например на ДДС) или от въвеждането на национална минимална работна заплата;
  - й) анализ на връзките между вътрешното производство и околната среда, например акцентирание върху използването на специфични продукти, като гориво, хартия и стъкло или емисии на замърсители.

Също така макромодел може да включва само дяловете на натрупаните разходи, изчислени от ИОТ. По този начин информацията от ИОТ за преките и косвените ефекти, например размерът на разходите за труд, вноса на енергия за частно потребление или износа, се включва в макромодела и може да бъде използвана за анализи и прогнози.

▼B

9.63 За да служат за по-специфични цели, таблиците „Ресурс—използване“ и симетричните IOТ могат да бъдат изменени чрез въвеждане на алтернативни и допълнителни класификации. Най-важните примери са следните:

- а) по-подробни класификации на продуктите и отраслите на базата на национални класификации или за да се вземат предвид специфични цели, например за анализа на ролята на научно-изследователската и развойната дейност в националната икономика;
- б) по-подробна географска разбивка на вноса и износа, например разбивка на търговията в ЕС по държави и разбивка на търговията с държави извън ЕС по икономически региони и конкретни държави, като САЩ, Китай, Индия и Япония;

в) класификация на вноса като:

- 1) внос на продукти, които се произвеждат и в съответната държава („конкурентен внос“);
- 2) внос на продукти, които не се произвеждат в съответната държава („допълващ внос“).

И за двата вида внос може да се очаква, че ще имат различна връзка и значение за националната икономика. Конкурентният внос може да бъде обект на анализ и икономическа политика, тъй като може да замести вътрешната продукция; поради това той би могъл да бъде включен като отделна категория на потенциалното крайно използване в таблиците за използването. За допълващия внос, например при внезапно покачване на цените на енергията, при анализите ще се постави акцентът главно върху влиянието на измененията в цените и върху националната икономика;

г) класификация на компенсацията на наетите лица по критерии като ниво на образование, пълен/непълен работен ден, възраст и пол. Тази класификация би могла след това да бъде приложена и към допълнителната информация относно заетостта. По този начин таблиците „Ресурс—използване“ могат да бъдат използвани и за анализите на пазара на труда;

д) разбивка на компенсацията на наетите лица по:

- 1) работна заплата, включително осигурителни вноски за сметка на наетите лица;
- 2) осигурителни вноски за сметка на работодателите.

Тази разбивка позволява анализа на ролята на осигурителните вноски за цената на вложения труд и прехвърлянето на тази тежест към брутният опериращ излишък;

е) класификация на крайното потребление по цели (КОИКОП — за домакинствата, КОПНИ — за НТООД, и КОФОГ — за държавното управление). Функционалната класификация на тези разходи дава възможност да бъде оценено въздействието на всяка една функция върху останалата част от икономиката. Например може да бъде оценено значението на публичните и частните разходи за здравеопазване, транспорт и образование.

ГЛАВА 10

ИЗМЕРВАНЕ НА ЦЕНИ И ОБЕМИ

- 10.01 В система от икономически сметки всички потоци и наличности се изразяват в парични единици. Паричната единица е единственият общ знаменател, който може да бъде използван за оценяване на изключителното разнообразие от операции, записани по сметките, и за получаване на съдържателни балансиращи позиции.

Проблемът при използването на паричната единица като единица за измерване е, че тя не е нито стабилен, нито международен стандарт. Основна цел на икономическия анализ е да се измери икономическият растеж като обем между различни периоди. Затова е необходимо в измененията на стойността за определени икономически агрегати да се разграничат измененията, произтичащи единствено от изменения в цените, от останалите, които са наричани изменения в „обема“.

Икономическият анализ също така се състои в сравнения в пространството, т.е. между различните национални икономики. Вниманието при тях е насочено към международните сравнения на равнището на производство и доход, изразени като обем, но интерес представлява и равнището на цените. Поради това е необходимо различията в стойностите на икономическите агрегати между двойките или групите държави да се представят по компоненти, които да отразяват различията в обема и различията в цените.

- 10.02 Когато става въпрос за сравняване на потоци и наличности във времето, еднакво значение трябва да се отдава на прецизното измерване на измененията в цените и на измененията в обемите. В краткосрочен план наблюдението на измененията в цените е не по-малко интересно от измерването на обема на предлагането и търсенето. В по-дългосрочен план при изследването на икономическия растеж трябва да бъдат отчетени движенията в относителните цени на различните видове стоки и услуги.

Първостепенната цел е не само да се осигури цялостно измерване на измененията в цените и обемите за основните агрегати на системата, но и да се създаде набор от взаимозависими измерители, позволяващи извършването на систематични и подробни анализи на инфлацията и икономическия растеж, както и на колебанията в тях.

- 10.03 Основното правило при сравнения в пространството е, че трябва да се измерят прецизно както компонентите за обем, така и компонентите за цена при икономическите агрегати. Тъй като често при пространствени сравнения разликата между формулите на Ласпер (Laspeyres) и на Пааше (Paasche) е значителна, единствено приемливата за целта формула е тази за индекс на Фишер (Fisher).

- 10.04 Икономическите сметки имат предимството, че предоставят подходяща рамка за изграждане на система от индекси на обем и цена, както и че осигуряват съгласуваност на статистическите данни. Предимствата на счетоводен подход могат да бъдат обобщени, както следва:

- а) що се отнася до концептуалното равнище, използването на счетоводна рамка, обхващаща цялата икономическа система, изисква съгласувано определяне на цените и физическите единици за различните продукти и потоци в системата. В рамка от такъв вид концепциите за цена и обем за дадена продуктова група са дефинирани идентично както при ресурсите, така и при видовете използване;
- б) що се отнася до статистическото равнище, използването на рамката от икономически сметки налага счетоводни ограничения, които трябва да се спазват по отношение както на текущите цени, така и на обема, и по правило ще изисква да бъдат направени някои корекции, за да се осигури съгласуваност между данните за цени и данните за обем;

▼ **B**

в) освен това създаването на интегрирана система от индекси на цена и обем в контекста на система от икономически сметки предостига на националния счетоводител допълнителни възможности за контрол. Предполагайки съществуването на балансирана система от таблици „Ресурс—използване“ в текущи цени, изграждането на такива балансиращи таблици в обемно изражение означава, че автоматично може да бъде изведена система от имплицитни индекси на цена. Проверката за правдоподобност на тези изведени индекси може да доведе до ревизиране и корекция на данните, изразени като обем, а в някои случаи — дори и на стойностите в текущи цени;

г) на последно място, счетоводният подход позволява да се измерят измененията в цената и обема за определени балансиращи позиции по сметките, тъй като те по дефиниция се получават от другите елементи в сметките.

10.05 Въпреки предимствата на една интегрирана система, основана на баланса — както за цялата икономика, така и по отрасли — на операциите със стоки и услуги, трябва да се признае, че така получените индекси на цена и обем не удовлетворяват всички нужди или не отговарят на всички възможни въпроси относно изменението на цените или обема. Счетоводните ограничения и изборът на формули за индекси на цени и обем, въпреки че са от съществено значение за изграждането на последователна система, могат понякога да бъдат пречка. Необходима е и информация за по-кратки периоди, като месеци или тримесечия. В тези случаи полезни могат да се окажат други форми на индекси на цени и обем.

ОБХВАТ НА ИНДЕКСИТЕ НА ЦЕНА И ОБЕМ В НАЦИОНАЛНИТЕ СМЕТКИ

10.06 Измежду потоците, които фигурират в икономическите сметки в текущи цени, има някои (отнасящи се главно до продуктите), при които разграничението между измененията в цени и обем е подобно на разграничението, направено на микроикономическо равнище. При много други потоци в системата това разграничение далеч не е толкова очевидно.

Когато потоците в сметките обхващат група от елементарни операции със стоки и услуги, като стойността на всяка от тях е равна на производението от определен брой физически единици и тяхната съответна единична цена, е достатъчно да се знае разбивката на потока на неговите компоненти, за да се определят измененията в цената и обема във времето.

Когато даден поток включва няколко операции, свързани с разпределение и финансово посредничество, както и с балансиращи позиции, като добавена стойност, е трудно или дори невъзможно текущите стойности да се разделят директно на компоненти за цени и за обем и в такъв случай трябва да се прибегне до специални решения.

Необходимо е също така да се измери реалната покупателна способност на определен брой агрегати, като компенсация на наетите лица, разполагаем доход на домакинствата или национален доход. Това например може да се направи, като те бъдат дефлирани с помощта на индекс на цените на стоките и услугите, които могат да бъдат закупени с тях.

10.07 Целта и процедурата, използвани при измерване на реалната покупателна способност на оценките за дохода, са различни от тези, използвани при дефлиране на стоки и услуги и на балансиращи позиции. За потоците на стоките и услугите може да бъде установена интегрирана система от индекси на цена и обем, която осигурява съгласувана рамка за измерване на икономическия растеж. При оценката в реално изражение на потоците на доходите се използват индекси на цена, които не са тясно свързани с потока на доходите. Ето защо изборът на цена за измерване на растежа на доходите може да е различен в зависимост от целите на анализа: в интегрираната система от индекси на цени и обем няма установена една-единствена цена.

▼ B**Интегрирана система от индекси на цени и обем**

10.08 Систематичното разделяне на измененията в текущите стойности на компонентите „изменения в цената“ и „изменения в обема“ се ограничава до потоците, които представляват операции, записани в сметките за стоки и услуги и в подкрепящата рамка за предлагането и използването. То се извършва както за данните, отнасящи се до отделните отрасли и продукти, така и за тези, отнасящи се до цялата икономика. Потоците, представляващи балансиращи позиции, като например добавената стойност, не могат да бъдат директно представени по компоненти за цените и компоненти за обема; това може да се направи единствено по косвен начин, чрез използване на съответните потоци от операции.

Използването на счетоводната рамка налага двойно ограничение при изчисляването на данните:

- а) балансът на сметката за стоки и услуги трябва да бъде получен за всеки период от две последователни години както в текущи цени, така и в обемно изражение;
- б) всеки поток на равнището на цялата икономика трябва да е равен на сумата от съответстващите му потоци за различните отрасли.

Едно трето ограничение, което не е присъщо на използването на счетоводна рамка, а е последица от съзнателен избор, е, че всяко изменение в стойността на операциите трябва да бъде отдалено или на изменение в цената, или на изменение в обема, или на комбинация от двете.

Ако тези три изисквания бъдат изпълнени, оценката на сметките за стоки и услуги и на сметките за производство в обемно изражение означава, че може да се получи интегриран набор от индекси на цени и обем.

10.09 Позициите, които се отчитат при съставянето на такъв интегриран набор, са следните:

Операции с продукти

Продукция	P.1
Пазарна продукция	P.11
Продукция за собствено крайно потребление	P.12
Непазарна продукция	P.13
Междинно потребление	P.2
Разходи за крайно потребление	P.3
Разходи за индивидуално крайно потребление	P.31
Разходи за колективно крайно потребление	P.32
Фактическо крайно потребление	P.4
Фактическо крайно индивидуално потребление	P.41
Фактическо крайно колективно потребление	P.42
Бруто капиталобразуване	P.5
Бруто образуване на основен капитал	P.51
Изменение на запасите	P.52
Придобиване минус отписване на ценности	P.53
Износ на стоки и услуги	P.6
Износ на стоки	P.61
Износ на услуги	P.62

▼ B

Внос на стоки и услуги	P.7
Внос на стоки	P.71
Внос на услуги	P.72
Данъци върху продуктите и субсидии върху продуктите	
Данъци върху продуктите без ДДС	D.212 и D.214
Субсидии върху продуктите	D.31
ДДС върху продуктите	D.211
Балансиращи позиции	
Добавена стойност	B.1
Брутен вътрешен продукт	B.1*g

Други индекси на цена и обем

- 10.10 Освен разгледаните по-горе измерители на цена и обем, посочените по-долу агрегати също могат да бъдат подразделени на собствените им компоненти за цена и за обем. Целите при тези измерители са различни.

Може да е необходимо запасите в началото и съответно в края на всеки период да бъдат изчислени в обемно изражение, за да се получат агрегатите от баланса. Наличностите от произведени дълготрайни активи трябва да бъдат изчислени в обемно изражение, за да се оцени съотношението между капитал и продукция, както и да се получи основа за оценяване на потреблението на основен капитал в обемно изражение. Компенсацията на наетите лица може да бъде изчислена като обем за целите на измерването на производителността; такъв е и случаят, когато продукцията е била оценена чрез използване на данни, изразени като обем, за вложените ресурси. Когато разходите се изчисляват в обемно изражение, то и потреблението на основен капитал, другите данъци върху производството и другите субсидии върху производството трябва да се оценят в обемно изражение.

- 10.11 Компенсацията на наетите лица е елемент на дохода. За целите на измерването на покупателната способност те може да бъдат оценени в реално изражение чрез дефлиране с индекс, отразяващ цените на продуктите, закупени от наетите лица. По същия общ начин могат да бъдат измерени в реално изражение и други елементи на дохода, като разполагаемият доход на домакинствата и националният доход.

ОБЩИ ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗМЕРВАНЕТО НА ИНДЕКСИТЕ НА ЦЕНА И ОБЕМ**Определяне на цените и обемите на пазарни продукти**

- 10.12 Индексите на цена и обем могат да бъдат изведени единствено за променливи, които съдържат елементи на цена и количество. Понятията за цена и количество са тясно свързани с понятието за хомогенни продукти, т.е. продукти, за които е възможно да се определят единици, като всички те се считат за еквивалентни и поради това могат да се обменят за една и съща парична стойност. Така цената на хомогенен продукт може да се определи като паричната сума, за която всяка продуктова единица може да бъде обменена.

Така за всеки поток на хомогенен продукт, напр. продукцията, е възможно да се определи цена (p), количество (q), съответстващо на броя на единиците, и стойност (v), получена от уравнението:

$$v = p \times q$$

Количество, цена и хомогенни продукти

- 10.13 Друг начин да се дефинира хомогенен продукт е да се каже, че той се състои от единици с едно и също качество.

▼B

Хомогенните продукти играят основна роля в национални сметки. Продукцията на практика се оценява по базисната цена, определена от пазара към момента на реализирането, т.е. много често преди продажбата. Поради това произведените единици трябва да бъдат оценени не по цената, на която те действително ще бъдат продадени, а по цената, на която се продават еквивалентните единици в момента на производството на разглежданите единици. Това е възможно да бъде направено с точност единствено за хомогенни продукти.

10.14 На практика обаче две единици от продукт с идентични физически характеристики могат да бъдат продадени на различна цена поради два вида причини:

- a) две единици с идентични физически характеристики могат да не се считат за еквивалентни, ако се продават на различно място, в различно време или при различни условия. В този случай единиците трябва да се разглеждат като съответстващи на различни хомогенни продукти;
- b) две единици с идентични физически характеристики могат да се продават на различна цена поради липса на информация, поради ограничения в свободата на покупка или поради съществуване на паралелни пазари. В този случай единиците трябва да се разглеждат като принадлежащи към един и същ хомогенен продукт.

Следователно хомогенен продукт може да бъде дефиниран и като продукт, всички единици от който биха се продали на една и съща цена в условията на перфектна конкуренция. При липса на перфектна конкуренция цената на хомогенния продукт се определя от средната цена на неговите единици. Поради това в национални сметки за всеки хомогенен продукт има една-единствена цена, което позволява да се приложат общите правила за оценка на продуктите.

10.15 Липсата на информация означава, че купувачите не винаги могат да бъдат точно информирани за съществуващите ценови различия и поради това могат несъзнателно да купуват на по-високи цени. Тази ситуация (или обратната ситуация) може да възникне и когато отделни купувачи и продавачи преговарят или се пазарят за цената. От друга страна, разликата между средната цена на стока, закупена на пазар или базар, където често се среща такова пазарене, и цената на същата стока, продадена в различен тип обект за търговия на дребно, като универсален магазин, обикновено следва да се счита за отразяваща различията в качеството, дължащи се на различни условия на продажба.

10.16 Ценовата дискриминация означава, че продавачите може да са в състояние да фактурират различни цени на различни категории купувачи за идентични стоки и услуги, продавани при абсолютно еднакви обстоятелства. В такива случаи купувач, принадлежащ към специална категория, няма свобода на избор или има ограничена свобода на избор. Възприетият принцип е, че вариациите в цената трябва да се считат за ценова дискриминация, когато за идентични единици, продавани при абсолютно еднакви обстоятелства на ясно обособим пазар, се фактурират различни цени, т.е. когато се фактурират различни цени за един и същ хомогенен продукт. Ценовите вариации, дължащи се на такава дискриминация, не представляват различия в обема.

Възможността за препродажба на стоките на даден пазар предполага, че в повечето случаи ценовата дискриминация за тези видове продукти може да се приеме за незначителна. Ценовите различия, които могат да съществуват за стоките, обикновено могат да се изтъкват като дължащи се на липсата на информация или на съществуването на паралелни пазари.

При отраслите на услугите, напр. при транспорта, производителите могат да определят по-ниски цени за групи лица, чиито доходи са обикновено по-ниски, като пенсионери или студенти. Ако тези лица са свободни да пътуват във всеки един момент, в който решат, това трябва да се счита за ценова дискриминация. Ако обаче са им определени по-ниски цени на билетите, при условие че пътуват само в определени, обикновено ненатоварени периоди, то предложените им транспортни услуги са с по-ниско качество, тъй като транспортът при определени условия и транспортът без поставяне на условия могат да се разглеждат като различни хомогенни продукти.

▼B

- 10.17 Паралелни пазари могат да съществуват поради редица причини. Купувачите може да нямат възможност да купуват толкова, колкото желаят, при по-ниска цена поради недостатъчно предлагане на такава цена и тогава може да съществува втори, паралелен пазар с по-високи цени. Възможно е също така да съществува паралелен пазар, когато продавачите имат възможност да определят по-ниски цени, защото могат да избягват определени данъци.
- 10.18 Така, ако качеството се определя от всичките характеристики, общи за всички единици на хомогенния продукт, различията в качеството намират израз в следните фактори:
- а) физическите характеристики;
  - б) различното място на доставяне;
  - в) различното време през деня или период през годината, когато се осъществява доставянето;
  - г) различията в условията на продажба или в обстоятелствата или заобикалящата среда при предлагане на стоките или услугите.

Цени и обем

10.19 Въвеждането на понятието „обем“ в национални сметки се основава на желанието да се елиминира въздействието на вариацията на цените върху модела на стойностите, изразени в парични единици, и по този начин се явява като разширено използване на понятието за количество по отношение на групите от продукти. В действителност за даден хомогенен продукт уравнението $v = p \times q$ позволява промяната в стойността във времето да се разбие на промяна в цената и промяна в количеството. На практика обаче хомогенните продукти са твърде много, за да бъдат разглеждани поотделно, което налага при националните сметки да се работи на по-агрегирано ниво. На това агрегирано ниво обаче уравнението $v = p \times q$ вече не е от полза, тъй като, макар че агрегирането на стойности е възможно, агрегирането на количества, за да се изведат цени, е лишено от съдържание.

10.20 Все пак съществува лесен начин за разбиване на промяната в стойността на съвкупност от хомогенни продукти между два периода, единият от които се счита за базисен период, а другият — за текущ период. Въздействието от промяната в цената може да се компенсира, като се изчисли каква би била стойността на съвкупността от продукти, в случай че не е имало промяна в цените, т.е. чрез прилагане на цените от базисния период към количествата от текущия период. Тази стойност при цени от базисния период определя понятието „обем“.

По този начин стойността на съвкупност от продукти през текущия период може да се изрази като:

$$v^1 = \sum_i p_i^1 \times q_i^1$$

Където степенният показател 1 се отнася до текущия период, а индексът i — до конкретен хомогенен продукт. Така обемът на съвкупността от продукти за текущия период се определя по отношение на базисния период чрез формулата:

$$Volume = \sum_i p_i^0 \times q_i^1$$

Където степенният показател 0 се отнася до базисния период. Чрез сравнение на обема на съвкупността от продукти за текущия период и тяхната обща стойност за базисния период е възможно да се измери промяна, която не е повлияна от никаква вариация в цените. По този начин индексът на обем може да бъде изчислен по формулата:

▼ **B**

$$IVol^1 = \frac{\sum_i P_i^0 \times q_i^1}{\sum_i P_i^0 \times q_i^0}$$

Така определеният индекс на обем е индексът на Ласпер на количествата, където всеки основен индекс е претеглен чрез дела на основния продукт в общата стойност на базисния период.

След като се определи понятието за обем, е възможно по аналогия чрез уравнението $v = p \times q$ да се определи не цена, а индекс на цена. Така индексът на цена се определя чрез съотношението между стойността за текущия период и обема, т.е. чрез формулата:

$$IP^1 = \frac{\sum_i P_i^1 \times q_i^1}{\sum_i P_i^0 \times q_i^1}$$

Този индекс е индекс на цена на Пааше, в който всеки основен индекс на цена е претеглен чрез дела на основния продукт в общата стойност за текущия период.

Така определените индекси на обем и цена доказват уравнението:

Индекс на стойност = индекс на цена $\times$ индекс на обем

Това уравнение е по-общ вариант на уравнението $v = p \times q$ и дава възможност всяка промяна в стойността на съвкупност от продукти да бъде разбита на промяна в обема и промяна в цената.

При изчисляването на обема количествата се претеглят чрез цените за базисния период, така че резултатът да зависи от ценовата структура. Вероятно е промените в ценовата структура да бъдат по-незначителни за кратки периоди, отколкото за дълги периоди. Поради това обемът се изчислява единствено за две последователни години, т.е. по цените от предходната година.

За сравнения, обхващащи по-дълги периоди, първо се изчисляват индексите на обем на Ласпер и индексите на цена на Пааше спрямо предходната година, а след това се определят верижните индекси.

- 10.21 Основните предимства при използването на индекси на цена на Пааше и индекси на обем на Ласпер са лесното тълкуване и изчисляване и свойството адитивност в балансите предлагане и използване.
- 10.22 Недостатък на верижните индекси е, че те водят до обеми, при които няма адитивност, така че не могат да бъдат използвани в процедурите по балансиране на продуктите въз основа на таблици „Ресурс—използване“.
- 10.23 Неадитивните данни за обема, изчислени с верижни индекси, трябва да бъдат публикувани без никакви корекции. Този метод е прозрачен и показва на ползвателите мащаба на проблема. Това не изключва възможността да са налице обстоятелства, при които подготвящите данните да сметнат за по-подходящо да отстранят тези несъответствия с цел да се подобри цялостната съгласуваност на данните. Когато стойностите от референтната година се екстраполират чрез верижни индекси на обем, на ползвателите трябва да бъде предоставено обяснение относно липсата на адитивност в таблиците.
- 10.24 На практика, тъй като е невъзможно да се измерват цени и количества за всички хомогенни продукти на дадена икономика, индексите на обем или на цена се изчисляват, като се използват извадки от представителни хомогенни продукти, като се допуска, че обемите или цените на продуктите, които не са включени в извадката, се променят по същия начин, както средната стойност за извадката. Поради това е необходимо да се използва възможно най-подробна продуктова класификация, така че всеки определен продукт да бъде максимално хомогенен, независимо от нивото на подробност, използвано за представянето на резултатите.

▼ B

10.25 С оглед на уравнението, което свързва индексите на стойност, цена и обем, е необходимо да се изчислят само два индекса. Обикновено индексът на стойност се получава директно само чрез сравняване на общите стойности за текущия и за базисния период. След това е въпрос на избор дали да се изчисли индекс на цена или индекс на обем. В повечето случаи допускането на паралелна промяна, което е в основата на метода, се потвърждава повече при цените, отколкото при обемите, тъй като често цените на различните продукти са значително повлияни от такива общи фактори, като цените на суровините и разходите за възнаграждения. В този случай индексът на цена трябва да се изчисли чрез използване на извадка от продукти с постоянно качество във времето, като качеството се определя не само от физическите характеристики на продукта, но и от условията на продажба, както е пояснено по-горе. По този начин всички вариации в общата стойност, дължащи се на структурни промени сред различните продукти, ще се появят като вариации в обема, а не в цената.

В някои случаи обаче ще е по-лесно да се изчисли индекс на обем и от него да се изведе индекс на цена. Понякога може дори да е за предпочитане индексът на стойност да се изчисли въз основа на индекс на цена и индекс на обем.

Нови продукти

10.26 При изложения по-горе метод за изчисляване на индексите на цена и обем се допуска, че продуктите съществуват през двете последователни години. На практика обаче много продукти се появяват и изчезват в периода от едната до следващата година и това следва да бъде отразено при индексите на цена и обем. Когато обемът се определя чрез използване на цените от предходната година, не възникват особени трудности в случая на продукти, които са съществували през предходната година, но вече не съществуват през текущата, тъй като за тях просто се въвежда нулево количество за текущата година. По-сложна е ситуацията при новите продукти, тъй като за предходната година не е възможно да се измери цената на несъществуващ продукт.

В такъв случай има два подхода към изготвянето на приблизителна оценка на цената през предходната година: при първия се предполага, че цената на новия продукт се изменя по същия начин, както цената на сходните продукти, докато при втория усилията са насочени към директно изчисляване на цената на новия продукт, каквато тя би била, ако продуктът е съществувал през базисния период. При първия подход просто се използва индекс на цена, изчислен въз основа на извадка от хомогенни продукти, съществуващи през двете последователни години, като на практика при повечето нови продукти се използва именно този метод, тъй като новите продукти са по принцип твърде многобройни, за да бъдат изрично обособени, особено ако определението за хомогенни продукти се прилага стриктно. При втория подход най-често използваните методи са хедонистичният метод, който се състои в определяне на цената на продукт въз основа на неговите основни характеристики, и методът на вложените ресурси, при който за изчисляване на цената на продукта се използват разходите.

Въпросът за новите продукти е особено важен в някои области. Много средства за производство се произвеждат единствено като единични бройки и като такива се явяват нови продукти. Такъв е и случаят с редица услуги, които никога не се предоставят по абсолютно един и същ начин, напр. услугите, свързани с научно-изследователска и развойна дейност.

10.27 За операциите с услуги често е по-трудно да се уточнят характеристиките, които определят физическите единици, и е възможно да възникнат различия в мненията по отношение на критериите, които трябва да се използват. Тази трудност може да засяга важни отрасли като услугите на финансови посредници, търговията на едро и дребно, услугите за предприятия, образованието, научноизследователската и развойната дейност, здравеопазването или свободното време. Изборът на физически единици за тези дейности е представен в Ръководството за оценка на цена и обем в национални сметки (*Handbook on price and volume measures in national accounts*)⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Евростат, „Ръководство на Евростат за таблиците „Ресурс—използване“ и ИОТ“, 2008 г. (достъпно на <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

Принципи за непазарни услуги

- 10.28 При създаването на цялостна система от индекси на цена и обем, която обхваща цялото предлагане и всички видове използване на стоките и услугите, възниква особена трудност, когато се измерва продукцията на непазарни услуги. Тези услуги се различават от пазарните услуги по това, че не се продават по пазарна цена и че стойността им по текущи цени се получава като сума от извършените разходи. Тези разходи включват междинното потребление, компенсацията на наетите лица, другите данъци минус субсидиите върху производството и за потребление на основен капитал.
- 10.29 При липса на единична пазарна цена разходите за единица продукция на непазарна услуга могат да се считат за еквивалент на цената. В действителност цената на пазарен продукт съответства на разходите, които купувачът трябва да направи за неговото придобиване, докато разходите за единица продукция на непазарна услуга съответстват на разходите, които обществото трябва да направи за използването ѝ. Следователно, когато за непазарните услуги е възможно да се определят количествени единици, също така е възможно да се приложат горепосочените общи принципи за изчисляване на индексите на обем и цена.

По принцип е възможно да се определят количествени единици за непазарните услуги, които се потребяват лично, като например услугите в сферата на образованието и здравеопазването, което означава, че по отношение на такива услуги трябва по обичайния начин да се прилагат общите принципи.

Методът, състоящ се в изчисляване на обема чрез прилагане на разходите за единица продукция за предходната година към количествата за текущата година, се нарича метод на продукцията.

- 10.30 Трудно е обаче да се определят количествени единици за колективните непазарни услуги, като услугите, свързани с държавното управление, правосъдието или отбраната. Поради това в този случай е необходимо да се използват други методи по аналогия с общия метод. При този метод обемът се определя въз основа на цените от предходната година, т.е. обемът се определя като разходите, които купувачите са щели да направят, ако не е настъпила промяна в цените. Това последно определение може да се използва в случаите, в които не е възможно да се определи количествена единица, при условие че се прилага не към единица продукт, а към разходите като цяло. Тъй като стойността на непазарна услуга се определя от направените за нея разходи, по този начин е възможно обемът да се изчисли чрез стойността на разходите по цени от базисния период, т.е. чрез стойността по цени от базисния период на междинното потребление, компенсацията на наетите лица, другите нетни данъци и субсидии върху производство и потреблението на основен капитал. Този метод е познат като метод на вложените ресурси. Изчисляването в обемно изражение на компенсацията на наетите лица, потреблението на основен капитал, данъците и субсидиите върху производството е разгледано в следващите точки.

Дори и в най-добрия случай на индивидуално потребяваните непазарни услуги, като свързаните с образованието и здравеопазването услуги, не винаги е лесно да се разграничат хомогенни продукти. Характеристиките на тези услуги действително рядко са дефинирани достатъчно точно, така че да е възможно със сигурност да се определи дали две различни единици услуги могат да се считат за еквивалентни, т.е. дали трябва да се разглеждат като съответстващи на един и същ хомогенен продукт или на два отделни продукта. Два са критериите за еквивалентност, които националните счетоводители могат да използват:

- а) критерий за разходите за единица продукция: две единици от непазарни услуги се считат за еквивалентни при едни и същи разходи за единица продукция. Този критерий се основава на идеята, че в колективен план тези, които ползват обществените услуги, са тези, които вземат решенията и плащат за услугите.

▼B

Така например гражданите вземат решенията във връзка с обществените услуги чрез своите представители и плащат за тези услуги чрез своите данъци. При тези условия не може да се очаква гражданите да плащат различни цени за единици услуги, които считат за еквивалентни. Следователно съгласно този критерий две единици услуги с различни разходи за единица продукция трябва да се разглеждат като съответстващи на различни продукти, а непазарен хомогенен продукт се характеризира с еднообразните си разходи за единица продукция;

- б) критерий за резултата: две единици от непазарни услуги се считат за еквивалентни, в случай че водят до един и същ резултат. Този критерий се основава на идеята, че две единици услуги, считани от гражданите за еквивалентни, могат при все това да са произведени при различни разходи за единица продукция, тъй като гражданите не проверяват изцяло производствения процес при тези услуги. В такъв случай критерият за разходите за единица продукция вече не е целесъобразен и трябва да се замени с критерий, съответстващ на полезността на непазарните услуги за обществото.

Тъй като критерият за резултата често изглежда по-целесъобразен, бяха изготвени голям брой разработки, насочени към създаване на методи, основаващи се на този критерий, като изследванията за тяхното усъвършенстване продължават. На практика тези методи често водят до въвеждане на коригиращи коефициенти, прилагани по отношение на количествата, в изчислението на обема; тогава тези методи се наричат методи с явна корекция за качество.

Основната трудност при прилагането на тези методи е свързана с определянето и измерването на резултата. Измерването на резултата несъмнено предполага наличието на определени цели, което не е толкова лесно в областта на непазарните услуги. Така например, какви са целите при услугите в сферата на общественото здравеопазване: да се подобри здравословното състояние на населението или да увеличи продължителността на живот? Със сигурност и двете, но тогава как да се съпоставят различни цели, при условие че те не са равностойни? Така например, кое е най-доброто лечение — това, което позволява една допълнителна година живот в добро здравословно състояние, или това, което позволява две допълнителни години живот в лошо здравословно състояние? Освен това оценките на резултата често са спорни, поради което в редица държави въпросът дали нивото на постиженията на учениците се подобрява или влошава е обект на повтарящи се дискусии.

В Европейския съюз тези методи са изключени от основната рамка, за да се запази съпоставимостта на резултатите, тъй като се отчитат трудностите в концептуално отношение и липсата на консенсус по отношение на коригираните за качество методи на продукцията (основаващи се на резултата). Тези методи се използват единствено по желание при допълнителните таблици, като проучванията в тази посока продължават. По този начин в областта на непазарните услуги по здравеопазване и образование оценките на производството и потреблението, изразени като обем, трябва да се изчисляват въз основа на директни измервания на продукцията (без корекции за качество), чрез претегляне на произведените количества чрез разходите за единица продукция от предходната година за тези услуги, без към тях да се прилага каквато и да било корекция с цел отчитане на качеството. Тези методи трябва да се прилагат на достатъчно подробно ниво, като минималното ниво е определено в *Ръководството на Евростат за оценка на цена и обем в националните сметки*.

Въпреки че по принцип използването на методи, основаващи се на вложените ресурси, трябва да се избягва, в областта на здравеопазването е възможно да се прилага методът на вложените ресурси, когато услугите са толкова разнообразни, че е практически невъзможно да се определят хомогенни продукти. Освен това оценките на националните сметки трябва да се съпровождат от обяснителни бележки, насочващи вниманието на ползвателите към методите за измерване.

▼ B**Принципи за добавената стойност и БВП**

- 10.31 Добавената стойност — балансираща позиция по сметка „Производство“ — е единствената балансираща позиция, която е част от интегрираната система от индекси на цена и обем. Трябва обаче да се подчертаят много специалните характеристики на тази позиция, както и значимостта на свързаните с нея индекси на цена и обем.

За разлика от различните потоци от стоки и услуги, добавената стойност не представлява една отделна категория операции. Следователно тя не може да бъде разбита директно на компонент за цена и компонент за обем.

- 10.32 Определение: Добавената стойност, изразена като обем, се дефинира като разликата между продукцията, изразена като обем, и междинното потребление, изразено като обем.

$$VA = \sum P(t) Q(t) - \sum p(t) q(t)$$

Където P и Q са цените и количествата на продукцията, а p и q са цените и количествата на междинното потребление. Теоретично правилният метод за изчисляване на добавената стойност в обемно изражение е чрез двойно дефлиране, т.е. дефлиране поотделно на двата потока на сметката „Производство“ (продукцията и междинното потребление) и изчисляване на салдото между тези два наново оценени потока.

- 10.33 В някои случаи, при които статистическите данни остават непълни или недостатъчно надеждни, може да е необходимо да се използва един показател. Ако са налице надеждни данни за добавената стойност в текущи цени, алтернатива на двойното дефлиране е директно да се дефлира добавената стойност в текущи цени с индекс на цена за продукцията. Това означава да се допусне, че цените за междинното потребление се изменят със същия темп, както и за продукцията. Друга възможна процедура е да се екстраполира добавената стойност от базисната година с помощта на индекс на обем на продукцията. Този индекс на обем може да се изчисли или директно от данните за количествата, или като текущата стойност на продукцията се дефлира с подходящ индекс на цена. При този метод на практика се предполага, че измененията в обема са едни и същи за продукцията и за междинното потребление.

За определени отрасли на пазарни и непазарни услуги, като финансите, бизнес услугите или отбраната, може да е невъзможно да се получат задоволителни прогнозни оценки на измененията в цената или обема на продукцията. В такива случаи промените в добавената стойност в обемно изражение могат да бъдат оценени чрез измененията в компенсацията на наетите лица при ниво на заплатите от предходната година и потребление на основен капитал в обемно изражение. Съставителите на данни могат да бъдат принудени да възприемат такива способности, дори когато няма логична причина да се приеме, че производителността на труда остава непроменена в краткосрочна или дългосрочна перспектива.

- 10.34 Следователно поради самата си същност индексите на цена и обем за добавената стойност са различни от съответстващите индекси за потоците от стоки и услуги.

Същото се отнася и за индексите на цена и обем за агрегирани балансиращи позиции, като „Брутен вътрешен продукт“. Стойността на последния се равнява на сумата от всички добавени стойности във всички отрасли, т.е. на сумиране на балансиращите позиции, плюс данъците минус субсидиите върху продуктите, и от друга гледна точка може да се разглежда като представляващ балансиращата позиция между общата стойност на крайното потребление и вноса.

СПЕЦИФИЧНИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ПРИЛАГАНЕТО НА ПРИНЦИПИТЕ

10.35 Въпреки че интегрираната система от индекси на цена и обем е ограничена основно до операциите, включващи стоки и услуги, тя не изключва възможността за изчисляване на измерители на изменението в цената и обема за някои други операции.

Данъци и субсидии върху продуктите и вноса

10.36 Горепосочената възможност съществува по-специално в случая с данъците и субсидиите, пряко свързани с количеството или стойността на стоките и услугите, които са обект на определени операции. Стойностите на тези данъци и субсидии са показани изрично в таблиците „Ресурс—използване“. Чрез прилагане на правилата, описани по-долу, е възможно да се получат измерители на цени и обем за категориите данъци и субсидии, които са записани в сметките за стоки и услуги, а именно:

- a) данъци върху продуктите без ДДС (D.212 и D.214);
- b) субсидии върху продукти (D.31);
- в) ДДС върху продуктите (D.211).

10.37 Най-опростеният случай е този, в който данъците представляват фиксирана сума за единица количество от продукта, който е предмет на операцията. Стойността на прихода от такъв данък зависи от:

- a) количеството на продуктите, включени в операцията;
- b) сумата, с която е обложена всяка единица, т.е. данъчната цена.

Разбиването на изменението в стойността на двата ѝ компонента не представлява никаква трудност. Изменението в обема се определя от изменението в количествата на облаганите продукти; ценовото изменение съответства на изменението в сумата, с която се облага всяка единица, т.е. с изменението в данъчната цена.

10.38 По-често срещан случай е този, при който данъкът представлява определен процент от стойността на операцията. Тогава стойността на прихода от такъв данък зависи от:

- a) количеството на продуктите, включени в операцията;
- b) цената на продуктите, включени в операцията;
- в) данъчната ставка (в проценти).

В този случай данъчната цена се получава чрез прилагане на ставката към цената на продукта. Изменението в стойността на прихода от данък от този вид може също да бъде разделено на изменение в обема, определено от изменението в количествата на облажените продукти, и на изменение в цената, съответстващо на изменението в данъчната цена ($b \times v$).

10.39 Размерът на данъците върху продуктите без ДДС (D.212 и D.214) се измерва като обем чрез прилагане на данъчните цени от базисната година към произведените или внесените количества продукти, или чрез прилагане на данъчните ставки от базисната година към стойността на продукцията или вноса, наново оценена по цените от базисната година. Трябва да се обръща внимание на факта, че данъчните цени могат да се различават при различните видове използване. Това е взето предвид в таблиците „Ресурс—използване“.

10.40 Подобно, размерът на субсидиите върху продуктите (D.31) се измерва в обемно изражение чрез прилагане на цените на субсидиите от базисната година към произведените или внесените количества продукти, или чрез прилагане на ставките за субсидии от базисната година към стойността на продукцията или вноса, наново оценена по цени от базисната година, като се вземат предвид различните цени на субсидиите за различните видове използване.

▼B

10.41 ДДС върху продуктите (D.211) се изчислява нето както за цялата икономика, така и за отделните отрасли и останалите ползватели, и се отнася само до неподлежащия на приспадане ДДС. Той се дефинира като разликата между фактурирания върху продуктите ДДС и ДДС, подлежащ на приспадане от ползвателите на тези продукти. Като алтернатива ДДС върху продуктите може да се дефинира като сбор от всички неподлежащи на приспадане суми, които трябва да бъдат платени от ползвателите.

Неподлежащият на приспадане ДДС в обемно изражение може да се изчисли чрез прилагане на ставките на ДДС, които са в сила през предходната година, към потоците, изразени в цени от предходната година. Поради това всяка промяна в ставката на ДДС за текущата година ще бъде отразена в индекса на цена, а не в индекса на обем на неподлежащия на приспадане ДДС.

Частта на подлежащия на приспадане ДДС от фактурирания ДДС, а оттам и неподлежащият на приспадане ДДС може да се изменят:

- a) или поради промяна в правото да се приспада ДДС, произтичащо от изменение в данъчните законови или подзаконовни разпоредби, независимо дали поражда действие незабавно или не;
- b) или поради изменения в модела на използване на продукта (напр. увеличение в дела на видовете използване, при които може да бъде приспаднат ДДС).

Изменение в размера на подлежащия на приспадане ДДС, произтичащо от промяна в правото да се приспада ДДС, ще бъде третирано по описания метод като изменение в данъчната цена, така както ще бъде третирано и изменение в ставката на фактурирания ДДС.

От друга страна, изменение в размера на подлежащия на приспадане ДДС, произтичащо от изменение в модела на използване на продукта, представлява изменение в обема на подлежащия на приспадане ДДС, което трябва да се отрази в индекса на обем на ДДС върху продуктите.

Други данъци и субсидии за производство

10.42 Третирането на другите данъци върху производството (D.29) и субсидии върху производството (D.39) поражда особена трудност, доколкото по дефиниция не е възможно те да бъдат директно свързани с произведени единици. В случая на непазарните услуги тази трудност е още по-голяма поради факта, че те се използват единствено когато не е възможно да се дефинират единици за количество. По принцип обаче е възможно тази трудност да се избегне, като другите данъци върху производството и субсидии върху производството се определят в обемно изражение чрез сумата, на която те биха възлезли, ако не е имало изменение в данъчните правила и в цените като цяло спрямо предходната година. Така например данъците върху собствеността или използването на даден актив могат да бъдат оценени в обемно изражение чрез прилагане на правилата и цената на активите от предходната година към текущия период.

Потребление на основен капитал

10.43 Изчисляването на измерители на обем за потреблението на основен капитал не поражда много проблеми, когато се разполага с надеждни данни относно структурата на наличността от дълготрайни средства за производство. Методът на постоянна инвентаризация, използван от повечето държави, вече предполага необходимостта при оценяването на потреблението на основен капитал в текущи цени първоначално да се извършва изчисляване на наличността от дълготрайни средства за производство в обемно изражение. За да се премине от оценка по историческа стойност към оценка по заместителна стойност, е необходимо първо придобитите през различните периоди средства за производство да се оценят на хомогенна база, т.е. цени от базисна година. Индексите на цена и обем, получени по време на този процес, могат следователно да се използват за изчисляване на стойността на потреблението на основен капитал в обемно изражение и на съответния индекс на цена.

▼B

При липса на постоянна инвентаризация на наличността от дълготрайни средства за производство изменението в потреблението на основен капитал в обемно изражение може да се получи чрез дефлиране на данните в текущи цени с индекси на цена, получени от данните за бруто образуване на основен капитал по продукти. В този случай трябва да се вземе предвид възрастовата структура на придобитите средства за производство.

Компенсация на наетите лица

- 10.44 За целите на измерването на обема на вложените ресурси като труд на наетите лица, за количествена единица при компенсацията на наетите лица може да се счита един отработен час по определен вид и ниво на уменията. Както при стоките и услугите, трябва да се разграничи различно качество на работа и да се изчислят количествените показатели за всеки отделен вид работа. Цената, свързана с всеки вид работа, е възнаграждението, платено за час, което, разбира се, може да варира за различните видове работа. Измерителят на обема на работа може да бъде изчислен като среднопретеглена величина на количествените показатели за различните видове работа, претеглени със стойностите на компенсацията на наетите лица през предходната година или фиксирана базисна година. Като алтернатива може да се изчисли индекс за ставките за работна заплата, като се получи среднопретеглена величина на пропорционалните изменения в часовите ставки на възнагражденията за различните видове работа, като отново като тегла се използва компенсацията на наетите лица. Ако индекс на обем от вида на Ласпер е изчислен косвено чрез дефлиране на измененията в компенсацията на наетите лица по текущи стойности с индекс на средното изменение в часовото възнаграждение, последният индекс следва да бъде от вида на Пааше.

Наличности от произведени дълготрайни активи и запаси

- 10.45 Обемите в цени от предходната година са необходими както за наличностите от произведени дълготрайни активи, така и за запасите. За наличностите от произведени дълготрайни активи такива данни, необходими за изчисляването на относителния дял на капиталовата продукция, са налични, ако е използван методът на постоянна инвентаризация. В другите случаи информацията за стойностите на наличностите от активи може да бъде получена от производителите и да се направи дефлиране посредством индексите на цена, използвани при образуването на основен капитал, като се вземе предвид възрастовата структура на наличностите.

Изменението на запасите се измерва със стойността на стоките, постъпили в запас, минус стойността на отчислените от запасите и стойността на всички периодично възникващи загуби на стоки, държани в запасите през даден период. Обемите в цени от предходната година могат да бъдат получени чрез дефлиране на тези компоненти. В практиката обаче рядко постъпванията и отчисленията на наличности са действително известни, като често единствено наличната информация е стойността на наличностите в началото и в края на периода. В такъв случай често ще е необходимо да се допусне наличието на редовни постъпвания и отчисления през текущия период, така че средната цена за периода да може да се счита за релевантна както за постъпванията, така и за отчисленията. При тези обстоятелства при изчисляването на промяната в наличностите чрез разликата между стойностите на постъпванията и отчисленията се достига до същия резултат като при изчисляването на разликата между стойностите на първоначалните и на крайните наличности. Промяната в наличностите в обемно изражение може тогава да бъде изчислена чрез дефлиране на първоначалните и крайните наличности, за да бъдат те приведени към средната цена от базисния период. Когато промените в наличностите са известни като количествено изражение, е възможно — отново при допускане на редовни постъпвания и отчисления — обемът на промяната в наличностите да се изчисли чрез прилагане на средната цена от базисния период към промяната в наличностите в количествено изражение.

ИЗМЕРИТЕЛИ НА РЕАЛНИЯ ДОХОД ЗА ЦЯЛАТА ИКОНОМИКА

10.46 По принцип не е възможно потоците на доходите да се разделят на ценови и количествен компонент и поради тази причина измерителите на цена и обем не могат да се дефинират по същия начин както при потоците и наличностите от продукти. Потоците на доходите могат да бъдат измерени в реално изражение само ако се избере подобрена кошница от стоки и услуги, за които обикновено се изразходва доходът, и индексът на цена за тази кошница се използва като дефлатор на текущите доходи. Изборът винаги е условен, в смисъл че през разглеждания период доходът рядко се изразходва конкретно за покупки. Част от него може да бъде спестена за покупки в по-късни периоди или обратно, покупките през периода може да са частично финансирани с по-рано направени спестявания.

10.47 Брутният вътрешен продукт по цени от предходната година измерва общото производство (минус междинното потребление) в обемно изражение за цялата икономика. Общият реален доход на резидентите се влияе не само от този обем на производството, но също и от ставката, при която износът може да се търгува срещу внос от останалия свят. Ако условията на търговия се подобряват, то за заплащането на даден обем внос е нужен по-малко износ, така че на дадено ниво на вътрешно производство стоките и услугите могат да бъдат пренасочени от износ към потребление или образуване на капитал.

Реалният брутен вътрешен доход може да бъде получен чрез добавянето на т.нар. търговска печалба към данните за обема на брутният вътрешен продукт. Търговската печалба — или, според случая, загуба — се дефинира като:

$$T = \frac{X - M}{P} - \left[\frac{X}{P_x} - \frac{M}{P_m} \right]$$

т.е. равнява се на текущия баланс на износа минус вноса, дефлиран с индекс на цена P , минус разликата между дефлираната стойност на износа и дефлираната стойност на вноса. Изборът на подходящ дефлатор P за текущия търговски баланс следва да бъде предоставен на националните статистически органи, като се отчитат специфичните обстоятелства в съответната държава. При обстоятелства, в които съществува несигурност за избора на дефлатор, вероятно подходящ дефлатор би била средната величина на индексите на цена за внос и износ.

Различни агрегати за реалния доход са идентифицирани и определени, както следва.

Брутен вътрешен продукт в обемно изражение

плюс търговска печалба или загуба от изменения в условията на търговия

равно на реален брутен вътрешен доход

плюс реални първични доходи за получаване от чужбина

минус реални първични доходи, дължими в чужбина

равно на реален брутен национален доход

плюс реални текущи трансфери за получаване от чужбина

минус реални текущи трансфери, дължими в чужбина

равно на реален брутен национален располагаем доход

минус потребление на основен капитал в обемно изражение

равно на реален нетен национален располагаем доход.

▼B

За да бъде възможно изразяването на различните агрегати на националния доход в реални величини, се препоръчва първичните доходи и трансферите към или от чужбина да се дефлират с индекс на брунтните вътрешни крайни разходи. Реалният национален разполагаем доход трябва да бъде изразен нето чрез изваждане от неговата брутна стойност на потреблението на основен капитал в обемно изражение.

ПРОСТРАНСТВЕНА СЪПОСТАВИМОСТ НА ИНДЕКСИТЕ НА ЦЕНА И ОБЕМ

- 10.48 Различните равнища на цени и валути в държавите представляват предизвикателство при съпоставянето на цените и обемите в пространствен аспект. При такива сравнения номиналните обменни курсове не са подходящи коефициенти за превръщане, тъй като не отразяват адекватно разликите в равнището на цените и не са достатъчно стабилни във времето.
- 10.49 Вместо това се прилагат паритети на покупателната способност (ППС). Даден ППС се дефинира като броя единици от валутата на държава Б, необходим в държава Б за закупуване на същото количество стоки и услуги, което ще бъде закупено в държава А с една единица от валутата на държава А. Следователно ППС може да се разглежда като обменен курс на изкуствена валута, обикновено наричана „стандарт на покупателната способност“ (СПС). Ако разходите на държавите А и Б, изразени в съответните национални валути, се превръщат в СПС, получените резултати са изразени на едно и също равнище на цените и в една и съща валута, което позволява съдържателно сравнение на обемите.
- 10.50 ППС за пазарните стоки и услуги се основават на международните наблюдения на цените. Тези наблюдения на цените се провеждат едновременно във всички участващи държави въз основа на обща продуктова извадка. Позициите в извадката са ясно определени що се отнася до техните технически характеристики, както и до другите променливи, за които се допуска, че влияят върху цената, като напр. разходите за монтаж и условията на продажба. Независимо от факта, че приоритет се отдава на съпоставимостта на позициите в извадката, тази им характеристика не трябва да бъде за сметка на тяхната представителност на националните пазари. В най-добрия случай продуктовата извадка следва да бъде еднакво представителна във всички участващи държави.
- 10.51 При непазарните услуги се среща същият проблем при сравненията в пространствен аспект, както при сравненията във времеви аспект, тъй като и при двата аспекта липсват пазарни цени. Прилаганият обикновено подход е подход на вложените ресурси (или подход на отчитане на разходите за вложените ресурси), като се приема, че продукцията се равнява на сбора от вложените ресурси. При този подход, който включва преки или непреки сравнения на обема на вложените ресурси, не се отчитат разликите в производителността. Поради тази причина и тук, както при сравненията във времеви аспект, се предпочита използване на методи, при които вниманието е насочено или към пряко измерване на продукцията, или към цените на продукцията, които впоследствие се използват за дефлиране на разходите, най-малкото по отношение на такива индивидуални услуги като образование и здравеопазване.
- 10.52 При изчисляването на ППС се прилагат същите формули за индекс, както при изчисляването на времевите индекси. В двустранен контекст с участието на две държави А и Б като тегла могат да бъдат използвани индексите на всяка една от двете държави. От гледна точка на държавата А може да се изчисли индекс от вида на Ласпер с тегла от държавата А или индекс от вида на Пааше с използване на тегла от държавата Б. Ако двете икономики обаче са структурно различни, разликата между тези два индекса може да е значителна и крайният резултат може да бъде сериозно повлиян от избора на индекс. Поради това при двустранни сравнения е за предпочитане да се използва средната стойност от двата индекса, а именно — индекс на Фишер.

▼B

- 10.53 Обикновено експлицитните цифрови тегла не са на разположение на ниво отделна извадкова позиция. Поради това се прилага форма на имплицитно претегляне, основаващо се на това дали държавите разглеждат определена позиция като представителна за националния модел на потребление или не. Най-ниското ниво на агрегиране, за което са налични цифрови тегла, се посочва като ниво „основна група“.
- 10.54 Транзитивността означава, че прекия ППС между държавите А и В е равен на непрекия ППС, получен при умножаване на прекия ППС между държавите А и Б (или която и да е трета държава) с прекия ППС между държавите Б и В. Стойностите на ППС по Фишер на ниво „основна група“ не са транзитивни, но от тях може да се изведе набор от транзитивни ППС, близки до първоначалните индекси на Фишер, като за целта се използва методът на най-малките квадрати. Прилагането на формулата, наречена Éltető-Köves-Szulc (EKS), позволява да се сведат до минимум отклоненията между първоначалните индекси на Фишер и да се изготви пълен набор от транзитивни ППС на ниво „основна група“.
- 10.55 Така полученият набор от транзитивни ППС за всички държави и всички основни групи се агрегират до нивото на общия БВП, като за тегла се използват разходите от националните сметки. Агрегираните ППС на ниво БВП или която и да било друга категория могат да бъдат приложени, например, при изчисляването на реалните разходи и индексите на обем. Като се раздели ППС на номиналния обменен курс между две държави се получава индекс на равнище на цени (ИРЦ), който може да се използва при анализи на съпоставимите равнища на цени на държавите.
- 10.56 В съответствие с Регламент (ЕО) № 1445/2007 ⁽¹⁾ за изчисляването на ППС за държавите — членки на ЕС, отговаря Европейската комисия (Евростат). На практика тези изчисления на ППС са включени в широкообхватна програма за ППС, координирана съвместно от Евростат и ОИСР. Използваните в програмата методи са подробно описани в методическото ръководство на Евростат—ОИСР относно паритетите на покупателна способност „Методическо ръководство на Евростат—ОИСР относно паритетите на покупателна способност“ (*Eurostat-OECD Methodological manual on purchasing power parities*) ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Регламент (ЕО) № 1445/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 декември 2007 г. за установяване на общи правила за предоставяне на основна информация относно паритетите на покупателна способност, както и за тяхното изчисление и разпространение (ОВ L 336, 20.12.2007 г., стр. 1).

⁽²⁾ Евростат—ОИСР, „Методическо ръководство на Евростат—ОИСР относно паритетите на покупателна способност“ (*Eurostat-OECD Methodological manual on purchasing power parities*), 2006 г. (достъпно на: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

ГЛАВА 11

НАСЕЛЕНИЕ И ВЛОЖЕН ТРУД

- 11.01 Сравненията между държави или между отрасли или сектори в рамките на една икономика са по-полезни за някои цели, когато агрегатите в национални сметки (например брутен вътрешен продукт, крайно потребление на домакинствата, добавена стойност по отрасли, компенсация на наетите лица) се разглеждат във връзка с броя жители и с променливите за вложен труд. В тези случаи определенията за население и за вложен труд трябва да съответстват на концепциите, използвани в национални сметки, и да отразяват производствената граница на национални сметки.
- 11.02 С настоящата глава се цели да се опишат рамките и измерителите на статистиката на населението и на статистиката на заетостта, и да се дадат насоки за степента на съответствие между тези рамки и системата на национални сметки.
- 11.03 Вложеният труд се класифицира на базата на същите статистически единици, като използваните за анализа на производството, а именно местна единица по вид дейност и институционална единица.
- 11.04 Агрегатите, с които са свързани данните за населението и за вложения труд, често са общи годишни стойности. В този случай трябва да се използват средногодишните стойности за населението и за вложения труд. Когато проучванията се провеждат неколккратно през годината, предвид се взема числото, представляващо средна стойност от резултатите, получени на тези различни дати. Когато дадено проучване е проведено за определен период през годината, използваният период трябва да бъде представителен; при оценката на данни за годината като цяло трябва да се използва последната налична информация относно вариациите през годината. Така например, когато се оценява средната заетост, трябва да се направи известно допускане във връзка с факта, че определени лица не работят през цялата година (работещи по срочни договори и/или сезонни работници).

ОБЩО НАСЕЛЕНИЕ

- 11.05 *Определение:* към дадена дата общото население на една държава се състои от всички лица (граждани на съответната държава или чуждестранни лица), които са се установили постоянно на икономическата територия на държавата, дори и ако временно отсъстват от нея. Средногодишна численост на населението ще представлява подходяща база за оценяване на променливите в национални сметки или за използване като показател при сравнения.
- 11.06 За целите на национални сметки общото население се определя в съответствие с концепцията за резидентност, описана в глава 2. Лице, което пребивава или възнамерява да пребивава на икономическата територия на държавата за период от една година или повече, се счита за постоянно установено в нея лице. Лице се счита за временно отсъстващо, ако е постоянно установено в държавата, но пребивава или възнамерява да пребивава другаде по света за период, по-малък от една година. Всички лица, които принадлежат към едно и също домакинство, са резиденти там, където е центърът на основния икономически интерес на домакинството: това е мястото, където домакинството поддържа едно (или повече от едно) жилище, което членовете на домакинството разглеждат и използват като свое основно място за живеене. Член на резидентно домакинство продължава да бъде резидент, дори и ако това физическо лице осъществява чести пътувания извън икономическата територия, защото неговият център на основен икономически интерес продължава да е в рамките на икономиката, за която е резидентно домакинството.

- 11.07 Общото население на една държава включва:

a) гражданите на съответната държава, установени в нея;

▼B

- б) гражданите на съответната държава, които пребивават в чужбина за период, по-малък от една година. Такива са например пограничните работници, сезонните работници и туристите;
- в) чуждестранните граждански лица, установени в държавата за период от една година или повече, включително членовете на персонала — и придружаващите ги членове на техните домакинства — на институциите на Европейския съюз и на международните граждански организации, намиращи се на географската територия на държавата;
- г) чуждестранният военен персонал, работещ в международни военни организации, намиращи се на географската територия на държавата;
- д) чуждестранният персонал за техническа помощ, изпълняващ дългосрочни мисии, който работи в държавата повече от една година и който се счита за нает от правителството домакин от името на правителството или на международната организация, което или която финансира неговата дейност.

Общото население също така включва следните категории лица, независимо от продължителността на тяхното пребиваване извън държавата:

- а) учащите, граждани на съответната държава, които учат в чужбина, независимо от това колко продължава обучението им;
- б) членовете на въоръжените сили на държавата, разположени другаде по света;
- в) гражданите на съответната държава, които са част от персонала на националните научни бази, установени извън географската територия на държавата;
- г) гражданите на съответната държава, които са част от персонала на дипломатическите мисии в чужбина;
- д) гражданите на съответната държава, които са членове на екипажите на риболовни кораби, други кораби, въздухоплавателни средства и плаващи платформи, действащи извън икономическата територия;
- е) пациентите, които са на медицинско лечение в чужбина.

11.08 Обратно, общото население на една държава не включва:

- а) чуждестранните граждански лица, които пребивават на територията за по-малко от година, като например пограничните работници, сезонните работници, туристите и пациентите;
- б) гражданите на съответната държава, които пребивават в чужбина за период от една година или повече;
- в) военният персонал на съответната държава, работещ в международни военни организации, намиращи се другаде по света;
- г) персоналот за техническа помощ, изпълняващ дългосрочни мисии, на съответната държава, който работи в чужбина и се счита за нает от правителството домакин от името на правителството или на международната организация, което или която финансира неговата дейност;
- д) чуждестранните учащи, независимо от това колко продължава обучението им в държавата;
- е) членовете на въоръжените сили на чужда държава, които са разположени в държавата;

▼ **B**

- ж) чуждестранният персонал на чуждестранни научни бази, разположени на географската територия на държавата;
- з) членовете на чуждестранните дипломатически мисии, разположени в държавата.

11.09 Даденото по-горе определение за население се различава от наличното (или фактическото) население, състоящо се от лицата, които в действителност се намират на географската територия на държавата към дадена дата. То също така се различава от регистрираното население.

ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНО НАСЕЛЕНИЕ

11.10 *Определение:* икономически активното население се състои от всички лица, които полагат или са на разположение да полагат своя труд за осъществяване на производствените дейности, попадащи в производствената граница на национални сметки. В него попадат всички лица, които отговарят на изискванията за включване в категориите „заетост“ или „безработица“, както са определени по-долу.

Стандартите във връзка със статистиката на работната сила се поддържат от Международната организация на труда (МОТ). Стандартите на МОТ се съдържат в „резолуциите“, които се приемат на сесии на Международната конференция на статистиците по труда (МКСТ). От най-голямо значение за събирането и съставянето на данни за работната сила е Резолюцията относно статистиката на икономически активното население, трудовата заетост, безработицата и непълната заетост⁽¹⁾. Тази резолюция е приета на тринадесетата Международна конференция на статистиците по труда през октомври 1982 г. и е изменена с резолюция, приета на осемнадесетата МКСТ през м. декември 2008 г. В тази резолюция работната сила се определя като физическите лица, които извършват дейност, включена в производствената граница на национални сметки.

ЗАЕТОСТ

11.11 *Определение:* заетостта обхваща всички лица, които извършват производствена дейност, попадаща в производствената граница на национални сметки.

Концепцията за „заетост“ обхваща наетите и самостоятелно заетите лица. Лицата с повече от едно работно място се класифицират като наети лица или самостоятелно заети лица в зависимост от тяхното основно работно място.

Наети лица

11.12 *Определение:* наети лица са лицата, които по договор работят за резидентна институционална единица и получават възнаграждение, записано като компенсация на наетите лица.

Понятието „наети лица“ съответства на определението на МОТ за „платена заетост“. Правоотношение между работодател и наето лице съществува при наличие на официален или неофициален договор между дадено предприятие и дадено лице, който е сключен от страните доброволно и въз основа на който лицето работи за предприятието срещу парично възнаграждение или възнаграждение в натура.

Лицата, които са заети едновременно като наето лице и като самостоятелно заето лице, се класифицират като наето лице, ако работното им място като наето лице представлява тяхната основна дейност от гледна точка на дохода. При липса на данни за дохода, като заместител се използват отработените часове.

⁽¹⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_087481/lang-en/index.htm

▼B

11.13 Включват се следните категории наети лица:

- а) лица, наети от работодател по трудов договор. Такива са например лица, полагащи физически или умствен труд, управленски персонал, домашни помощници, както и лица, осъществяващи производствена дейност срещу възнаграждение в рамките на програми за заетост;
- б) длъжностни лица и други държавни служители, сроковете и условията за назначаване на които са установени в публичното право;
- в) въоръжените сили, състоящи се от лицата, доброволно постъпили на дългосрочна и краткосрочна служба, както и от наборниците, включително наборниците, работещи за граждански цели;
- г) свещенослужители, ако са заплатени пряко от държавното управление или от нетърговска организация;
- д) собственици на корпоративни предприятия и квазикорпорации, ако те работят в тях;
- е) учаси, които имат официално задължение да участват със собствен труд в производствения процес на дадено предприятие в замяна на парично възнаграждение или възнаграждение в натура, като например образователни услуги;
- ж) надомните работници, ако е налице изрично споразумение, че съответният надомен работник получава възнаграждение въз основа на извършената работа: т.е. количеството труд, с което е допринесъл за съответния производствен процес; надомен работник се счита за наето лице, ако договорът му с работодателя е основно за предоставяне на труд;
- з) лицата, наети от агенциите за временна заетост, които следва да бъдат включени в отрасъла на агенцията, която ги наема, а не в отрасъла на предприятието, за което действително работят.

11.14 Лицата, които временно не са на работа, също се считат за наети лица, при условие че са официално обвързани с работно място. Това официално обвързване се определя съобразно един или повече от следните критерии:

- а) получаването на възнаграждение продължава;
- б) налице е уверение за връщане на работа след края на непредвидимо обстоятелство или споразумение за датата на връщане.

Тук попадат лицата, които временно не са на работа поради заболяване или злополука, почивка или отпуск, стачка или локаут, отпуск за образование или обучение, отпуск поради бременност и майчинство или родителски отпуск, намаляване на икономическата дейност, временна дезорганизация или спиране на работата поради причини като лоши метеорологични условия, механична или електрическа повреда или недостиг на суровини или горива. Тук се включват и други случаи на временно отсъствие със или без отпуск.

Самостоятелно заети лица

11.15 *Определение:* самостоятелно заетите лица са лицата, които са еднолични собственици или съсобственици на некорпоративни предприятия, в които работят, с изключение на тези некорпоративни предприятия, които са класифицирани като квазикорпорации. Лицата, които работят едновременно на работно място като наето лице и на работно място като самостоятелно заето лице, се класифицират в тази категория, ако работното им място като самостоятелно заето лице представлява тяхната основна дейност от гледна точка на дохода.

▼B

При липса на лесно достъпни данни за дохода, като заместител може да се използват отработените часове.

Възможно е самостоятелно зетите лица временно да не са на работа през референтния период. Възнагражденията при самостоятелна заетост представляват смесен доход.

11.16 Към самостоятелно зетите лица се отнасят следните категории:

- a) неплатените семейни работници, включително тези, работещи в некорпоративни предприятия, които се занимават с в пазарно производство;
- б) надомните работници, чийто доход е функция от стойността на продукцията от даден производствен процес, за който те са отговорни. Договорът на тези надомни работници е за доставяне на стоки или предоставяне на услуги на страната възложител;
- в) лицата, които се занимават индивидуално или колективно с производство, извършвано изцяло за тяхното собствено крайно потребление или собствено капиталообразуване. За да бъде записано, такова производство трябва да представлява съществена част от тяхното крайно потребление.

Неплатените доброволни работници се включват в категорията на самостоятелно зетите лица, ако тяхната доброволна дейност води до създаването на стоки, например построяването на жилище, църква или друга сграда. Ако тяхната доброволна дейност обаче води до създаването на услуги, например полагане на грижи или почистване без заплащане, тези лица не се включват в концепцията за „заетост“, защото посочените доброволни услуги са изключени от категорията „производство“.

Въпреки че услугите, които членовете на домакинствата предоставят на самите себе си в качеството на собственици на жилищата, попадат в производствената граница на националните сметки, при предоставянето на тези услуги няма вложен труд; собствениците, живеещи в тези жилища, не се считат за самостоятелно зети лица.

Заетост и резидентност

11.17 Резултатите от дейността на производствените единици отговарят на обхвата на заетостта, ако последната включва както резидентите, така и нерезидентите, които работят за резидентните производствени единици.

Поради това в концепцията за „заетост“ се включват следните категории:

- a) нерезидентни погранични работници, т.е. лицата, които преминават границата всеки ден, за да работят на икономическата територия;
- б) нерезидентни сезонни работници, т.е. лицата, които се преместват на икономическата територия и остават там по-малко от една година, за да работят в отрасли, които периодично изискват допълнителна работна сила;
- в) членовете на въоръжените сили на държавата, разположени другаде по света;
- г) гражданите на съответната държава, които са част от персонала на националните научни бази, установени извън географската територия на държавата;
- д) гражданите на съответната държава, които са част от персонала на дипломатическите мисии в чужбина;

▼B

е) членовете на екипажите на риболовни кораби, други кораби, въздухоплавателни средства и плаващи платформи, действащи под управлението на резидентни единици;

ж) местни наети лица в органи на държавното управление, намиращи се извън икономическата територия.

11.18 От концепцията за заетост се изключват следните категории:

а) резидентните лица, които са погранични или сезонни работници, т.е. които работят на друга икономическа територия;

б) гражданите на съответната държава, които са членове на екипажите на риболовни кораби, други кораби, въздухоплавателни средства и плаващи платформи, действащи под управлението на нерезидентни единици;

в) местни наети лица, наети от чуждестранни правителствени агенции, разположени на географската територия на държавата;

г) персоналът на институциите на Европейския съюз и на международните граждански организации, разположени на географската територия на държавата (включително пряко назначените местни наети лица);

д) членовете на въоръжените сили, работещи в международни военни организации, разположени на географската територия на държавата;

е) гражданите на съответната държава, работещи в чуждестранни научни бази, установени на икономическата територия.

11.19 За да бъде възможно осъществяването на прехода към концепциите, използвани по принцип в статистиката на работната сила (заетост на национална ниво), в ЕСС специално се предвижда отделно посочване на следните позиции:

а) наборните въоръжени сили (не се включват в статистика на работната сила, но се включват в ЕСС в службите на държавно управление);

б) резидентите, които работят за нерезидентните производствени единици (включват се в статистика на работната сила, но не се включват в заетостта, както е определена в ЕСС);

в) нерезидентите, които работят за резидентни производствени единици (не се включват в статистика на работната сила, но се включват в заетостта, както е определена в ЕСС);

г) резидентните работници, които живеят постоянно в дадена институция;

д) резидентните работници на възраст под минималната възраст, вземана предвид в статистика на работната сила.

БЕЗРАБОТИЦА

11.20 *Определение:* в съответствие с насоките, изготвени от Международната организация на труда (13-а Международна конференция на статистиците по труда), допълнително уточнени в контекста на Европейския съюз с Регламент (ЕО) № 1897/2000 на Комисията⁽¹⁾, концепцията за безработица обхваща всички лица над определена възраст, които по време на референтния период са:

а) „без работа“, т.е. не са били в платена заетост или самостоятелна заетост;

⁽¹⁾ Регламент (ЕО) № 1897/2000 на Комисията от 6 септември 2000 г. за прилагане на Регламент (ЕО) № 577/98 на Съвета относно организацията на извадково изследване на работната сила в Общността във връзка с оперативната дефиниция за безработица (ОВ L 228, 8.9.2000 г., стр. 18).

▼B

- б) „на разположение да започнат работа“, т.е. били са на разположение за платена заетост или самостоятелна заетост през референтния период; както и
- в) „търсеши работа“, т.е. предприели са конкретни стъпки през определен неотдавнашен период, за да търсят платена заетост или самостоятелна заетост.

11.21 Конкретните стъпки могат да включват: регистриране в обществена или частна трудова борса; кандидатстване при работодатели; проверяване по местоработи, ферми, портали на фабрики, пазари и други сборни места; публикуване или отговаряне на обяви във вестници; търсене на съдействие от приятели или роднини; търсене на земя, сграда, машини или оборудване за създаване на собствено предприятие; кандидатстване за разрешителни, лицензи или финансови средства и т.н.

РАБОТНИ МЕСТА

11.22 *Определение:* работно място е изрично или конклюдентно сключен договор между лице и резидентна институционална единица за извършване на работа в замяна на възнаграждение за определен период от време или до последващо уведомяване.

Това определение покрива следните понятия:

- а) изрично или конклюдентно сключеният договор се отнася до предоставяне на вложен труд, а не до доставка на стока или услуга;
- б) „работа“ означава всяка дейност, която допринася за производството на стоки и услуги в рамките на производствената граница. Законността на работата и възрастта на работника не са от значение;
- в) възнаграждението тук трябва да се тълкува в широк смисъл, като в него се включва смесеният доход на самостоятелно заетите лица.

Това определение за работно място обхваща както работните места на наетите лица, така и тези на самостоятелно заетите лица: т.е. работно място на наето лице, ако лицето принадлежи към друга институционална единица, различна от работодателя, и работно място на самостоятелно заето лице, ако лицето принадлежи към същата институционална единица като работодателя.

11.23 Концепцията за работни места се различава от концепцията за заетост, дефинирана по-горе:

- а) работните места включват второ, трето и т.н. работно място на същото лице. Лицето може да работи на тези работни места — второ, трето и т.н. — както последователно в рамките на референтния период (обикновено една седмица), така и едновременно в случай на съчетаване на работно място с дневен труд с такова с вечерен труд;
- б) от друга страна, от категорията на работните места се изключват лицата, които временно не са на работа, но които имат „официална обвързаност със своето работно място“ под формата например на „уверение за връщане на работа или споразумение за датата на връщане“. Такава договореност между работодател и дадено лице, което е временно освободено от работа или отсъства за обучение, не се отчита като работно място в системата.

Работни места и резидентност

11.24 Работно място на икономическата територия на държавата представлява изрично или конклюдентно сключен договор между дадено лице (което може да бъде резидент на друга икономическа територия) и резидентна за държавата институционална единица.

▼B

За измерването на вложения труд във вътрешната икономическа дейност значение има единствено резидентността на институционалната единица производител, защото единствено резидентните производители допринасят за brutния вътрешен продукт.

11.25 Освен това:

- a) работните места се включват в преброяването на работните места на икономическата територия, когато наетите от резидентен производител лица работят временно на друга икономическа територия и когато естеството и продължителността на дейността не гарантират третирането на производителя като условна резидентна единица на тази друга територия;
- b) работните места се изключват от преброяването на работните места на икономическата територия, когато са заети за сметка на нерезидентни институционални единици, т.е. на единици с център на интерес в друга държава, които не възнамеряват да бъдат активни на вътрешната територия за една година или повече;
- в) работните места на персонала на международните организации и тези на местно наетия персонал, ангажиран от чуждестранни посолства, се изключват от преброяването, тъй като наемащите единици не са резидентни.

НЕНАБЛЮДАВАНА ИКОНОМИКА

11.26 Стойността на производствените дейности, които не са пряко наблюдавани, по принцип се включва в производствената граница на национални сметки. Поради това се включват следните три типа подобна дейност:

- a) незаконни дейности, при които страните са доброволни партньори в икономическа операция;
- b) прикрити или „сиви“ дейности, при които самите операции не са противозаконни, но са неотчетени с цел избягване на официален контрол;
- в) дейности, описани като „неформални“, при които обикновено не се водят никакви отчети.

По принцип възнаграждението на тези работници се включва в компенсацията на наетите лица или смесения доход. Тази корекция трябва да се отчете в данните относно заетостта и самостоятелната заетост, когато се изчисляват съотношения и други статистики.

Незаконните дейности, при които някоя от страните не е доброволен участник (напр. кражба), не представляват икономически операции и поради това не се включват в производствената граница.

ОБЩО ОТРАБОТЕНИ ЧАСОВЕ

11.27 *Определение:* общо отработените часове представляват агрегираният брой часове, действително отработени от наето или самостоятелно заето лице през отчетния период, когато продукцията от тях е в рамките на производствената граница.

Поради широките граници на определението за наети лица, което обхваща лицата, които временно не са на работа, но имат официална обвързаност, и работниците на непълен работен ден, подходящият измерител за изчисляване на производителността е не числеността на наетите лица, а броят на общо отработените часове.

При национални сметки най-подходящият измерител за вложения труд са общо отработените часове.

Определяне на действително отработените часове

11.28 Действително отработените часове представляват часовете труд, които имат принос към производството и които могат да бъдат определени във връзка с производствената граница на националните сметки. Стандартът на МОТ, който се съдържа в Резолюцията относно измерването на работното време, приета на осемнадесетата Международна конференция на статистиците по труда през декември 2008 г. ⁽¹⁾, определя действително отработените часове като времето, което лицата отделят за извършването на дейности, с които допринасят за производството на стоки и услуги по време на конкретен референтен период. В тази резолюция отработените часове се определят, както следва:

- 1) Действително отработените часове възникват при всички видове работни места, при различни схеми на работа и възнаграждение (платени или неплатени), независимо от местоположението.
- 2) Действително отработените часове не са свързани с административна или правна концепция; поради това те се прилагат по отношение на всички работещи лица, като могат да възникнат в рамките на нормалното или договореното работно време, както и при полагането на извънреден труд.
- 3) Статистиката на действително отработените часове включва:
  - а) действително отработените часове в рамките на нормалното работно време, които имат пряк принос към производството;
  - б) времето, за което се получава възнаграждение и което се използва за обучение;
  - в) времето, отработено допълнително към часовете нормално работно време — т.нар. извънреден труд. Следва да се отбележи, че отработените часове извънреден труд се включват, дори и ако са неплатени;
  - г) времето, използвано за работа по такива задачи като подготовка на работното място, поправка и поддръжка, подготовка и почистване на инструменти, както и изготвянето на разписки, графици на работното време и отчети;
  - д) времето, прекарано в изчакване или престой при краткотрайни прекъсвания на дейността в рамките на работния ден поради причини като липса на работа, повреда на машини или злополуки, както и времето, прекарано на работното място без полагане на труд, но за което се получава заплащане по силата на гарантиран трудов договор;
  - е) времето, съответстващо на кратки периоди на почивка през работния ден, включително почивките за освежаване;
  - ж) схемите на работа с дежурства. Когато дежурствата са на място, различно от местоработата, например вкъщи, тяхната продължителност се включва в действително отработените часове в съответствие със степента, до която са били ограничени несвързаните с работата дейности на лицето и неговото придвижване;
  - з) часовете, отработени от персонала на въоръжените сили, включително наборниците, се включват, дори и ако са извън обхвата на проучване на работната сила на дадена държава;

⁽¹⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_112455/lang-en/index.htm

▼ B

4) В статистиката на действително отработените часове не се включват:

- a) платените, но неотработени часове, като платен годишен отпуск, платени официални празници, платен отпуск по болест, родителски отпуск, стачки, „краткосрочен отпуск“ за посещение при лекар и др., преустановяване на работа поради лоши метеорологични условия;
- б) почивките за хранене;
- в) времето, прекарано в пътуване между дома и работата, въпреки че работата, извършена по време на придвижването, се включва;
- г) образователни дейности, различни от обучение.

По-изчерпателни определения за тези критерии са на разположение в Резолюцията на МКСТ относно измерването на работното време от декември 2008 г. ⁽¹⁾

11.29 Общо отработените часове са агрегираният брой часове, които са действително отработени през отчетния период на работни места за наети и самостоятелно заети лица в рамките на икономическата територия:

- a) включително работата извън икономическата територия за институционални единици — резидентни работодатели, които нямат там център на основен икономически интерес;
- б) с изключение на работата за институционални единици — чуждестранни работодатели, които нямат център на основен икономически интерес в рамките на икономическата територия.

11.30 При много проучвания на предприятия се отчитат платените часове, а не отработените такива. В тези случаи трябва да се направи прогнозна оценка за отработените часове за всяка група работни места, като се използва цялата налична информация за платените отпуски и т.н.

11.31 За анализа на икономическия цикъл може да бъде полезно да се коригират общо отработените часове чрез приемане на стандартен брой работни дни за година.

ЕКВИВАЛЕНТ НА ПЪЛНО РАБОТНО ВРЕМЕ

11.32 *Определение:* заетостта като еквивалент на пълно работно време, която се равнява на броя на работните места, приравнени на работни места на пълно работно време, се определя като общо отработените часове се разделят на средногодишния брой отработени часове на работните места на пълно работно време в рамките на икономическата територия.

11.33 Това определение не описва непременно как се оценява концепцията: като се има предвид, че продължителността на работата на работно място на пълно работно време се променя с времето и е различна за отделните отрасли, се използват методи, с които се установяват средното съотношение и средният брой часове при работни места на непълно работно време за всяка група работни места. Първо трябва да се оцени продължителността на нормалната работна седмица на пълно работно време за всяка група работни места. В рамките на един отрасъл може да се определя дадена група работни места въз основа на пола и вида на работата. Подходящите критерии за определяне на тези стойности по отношение на работните места на наетите лица са договорно установените часове. Еквивалентът на пълно работно време се изчислява отделно при всяка група работни места, след което стойностите се сумират.

⁽¹⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_112455/lang-en/index.htm

▼B

- 11.34 Общо отработените часове са най-добрият измерител на вложения труд, но при липса на такава информация еквивалентът на пълно работно време може да представлява най-добрият наличен заместител: той може да се оцени по-лесно и позволява международни сравнения с държавите, в които заетостта може да се оценява единствено като еквивалент на пълно работно време.

ВЛОЖЕН ТРУД НА НАЕТО ЛИЦЕ ПРИ ПОСТОЯННО ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ

- 11.35 *Определение:* при вложен труд от сходен вид и при сходна квалификация по време на базисния период, с вложения труд на наето лице при постоянно възнаграждение се измерва текущият вложен труд, оценен на приложимите по време на избрания базисен период равнища на възнаграждение на работните места на наетите лица.
- 11.36 Компенсацията на наетите лица в текущи цени, разделени на вложения труд на наето лице при постоянно възнаграждение, дават имплицитен ценови индекс на възнагражденията, сравним с имплицитния ценови индекс на видовете крайно използване.
- 11.37 С концепцията за вложен труд на наето лице при постоянно възнаграждение се цели да бъдат изразени измененията в състава на работната сила, например промяна от ниско платени към по-високо платени работници. За да бъде ефективен, анализът трябва да бъде направен по отрасли.

ИЗМЕРИТЕЛИ НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА

- 11.38 *Определение:* производителността измерва продукцията от производствения процес за единица вложени ресурси. Така например производителността на труда обикновено се измерва като съотношение между продукцията и часовете, през които е полаган вложеният за нейното получаване труд. Поради това от основно значение е при проучвания, при които продукцията е на базата на измерители от националните сметки, използваните измерители на труда да са в съответствие с националните сметки що се отнася до концепцията и обхвата.

ГЛАВА 12

ТРИМЕСЕЧНИ НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ

ВЪВЕДЕНИЕ

- 12.01 В настоящата глава се определят главните принципи и характеристики на тримесечните национални сметки.
- 12.02 Тримесечните национални сметки са национални сметки, чийто референтен период е тримесечие. Те представляват система от интегрирани тримесечни показатели. Тримесечните национални сметки осигуряват цялостна отчетна рамка, в която могат да се събират и да се представят икономически данни във формат, предназначен за целите на икономическия анализ, вземането на решения и определянето на политиките на тримесечна база.
- 12.03 В тримесечните национални сметки се възприемат същите принципи, определения и структура като в годишните национални сметки. В тримесечните национални сметки се използват понятията на годишните национални сметки, освен ако е посочено друго в настоящата глава.
- 12.04 Тримесечните национални сметки обхващат цялата последователност на сметки и баланси. На практика ограниченията, свързани с наличието на данни, време и ресурси, означават, че тримесечните национални сметки не са толкова пълни, както годишните национални сметки.
- В сравнение с годишните национални сметки, тримесечните национални сметки са с по-ограничен обхват. При тях ударението се поставя върху измерването на БВП, измерването на предлагането и използването на стоки и услуги и генерирането на доходи. Налице са ограничени данни за дейностите по отрасли и за конкретни операции. Това отразява наличието на компромис между навременност и обхват, данни и надеждност.
- 12.05 В сравнение с годишните национални сметки, тримесечните национални сметки се съставят и издават по-често. Те предоставят ранен обзор на икономическото развитие и могат да бъдат използвани за ранни оценки за годишните национални сметки.
- 12.06 Динамичните редове на статистиката на тримесечните национални сметки, поради своя тримесечен характер, представят сезонен модел и са засегнати от календарни събития. Сезонността се изглажда чрез процедури за сезонни и календарни корекции.
- 12.07 Тримесечните национални сметки се основават на по-ограничени източници на данни в сравнение с годишните национални сметки и тяхното съставяне изисква по-интензивно използване на статистически и иконометрични техники. Съществуват два подхода за съставяне на тримесечни национални сметки: пряк и непряк подход.
- 12.08 Прекият подход се основава на наличието на тримесечни интервали на сходни източници на данни като използваните при съставянето на годишните сметки; при този подход се прилагат сходни методи на съставяне. При непрекия подход се прилагат техники за статистически и иконометрични оценки, при които се използва информация от годишните сметки и краткосрочни показатели за интерполиране и екстраполиране от годишните оценки. Изборът между тези подходи зависи от това дали информацията, използвана при съставянето на годишните сметки, е напълно налична в същия формат на равнище тримесечие.

▼B

12.09 Целта на тримесечните национални сметки е различна от тази на годишните национални сметки. При тримесечните национални сметки вниманието е насочено към краткосрочните движения на икономиката и се осигурява съгласуван измерител на тези движения в рамките на националните сметки. Ударението е поставено върху темповете на растеж и техните характеристики във времето, като например ускоряване, забавяне или промяна на знака. При годишните национални сметки ударението е поставено върху равнищата и структурата на икономиката, както и върху темповете на растеж.

Годишните национални сметки са по-неподходящи от тримесечните национални сметки за анализи на стопанския цикъл, тъй като годишните данни прикриват краткосрочното икономическо развитие.

12.10 Тримесечните национални сметки могат да бъдат използвани при съставянето на годишните национални сметки. Те подобряват степента на надеждност и навременност на годишните национални сметки, а в някои държави годишните национални сметки се получават пряко от агрегирането на тримесечните национални сметки през годината. Тези различни роли отразяват разлики в наличността на данни и в процесите на съставяне.

12.11 При съставянето на тримесечни национални сметки се използват различни данни, като краткосрочни статистически данни за производството, цените, заетостта и външната търговия, показатели, отразяващи доверието на стопанския сектор и на потребителите, и административни данни като приходи от ДДС. В сравнение с тези показатели тримесечните национални сметки предлагат:

- а) по-широк обхват;
- б) изчерпателност;
- в) съгласувана рамка на националните сметки;
- г) съвместимост с понятията и данните в националните сметки;
- д) международна съпоставимост въз основа на международна методологична рамка — СНС 2008.

12.12 Обхватът на тримесечните национални сметки отговаря на обхвата на годишните сметки, като обхваща цялата последователност на сметките и съответните агрегати, както и рамката за предлагането и използването. Въпреки това по-малкото налична информация и тримесечната честота на съставянето обикновено водят до по-малко покритие и обхват на тримесечните национални сметки.

Рамката на тримесечните сметки включва следното:

- а) основните агрегати, в това число заетост и население;
- б) финансови и нефинансови сметки по институционални сектори;
- в) разбивки с ограничена степен на подробност на ключовите агрегати, като брутна добавена стойност, разходи за крайно потребление, бруто образуване на основен капитал, внос и износ на стоки и услуги и заетост; както и
- г) опростена последователност на сметките.

Тези елементи са полезно допълнени, за целите на съставянето, от опростена рамка за предлагането и използването.

СПЕЦИФИЧНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ТРИМЕСЕЧНИТЕ НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ

12.13 Проблемите, свързани със съставянето, които са особено важни за тримесечните национални сметки, са:

- а) време на записване;
- б) експресни оценки;
- в) балансиране и сравнително оценяване;
- г) верижно съставени измерители на обеми; както и
- д) сезонни и календарни корекции.

Време на записване

- 12.14 Правилата за времето на записване, които се прилагат за тримесечните национални сметки, са същите като тези, които се прилагат за годишните национални сметки. Възникват обаче специфични проблеми с измерването по отношение на времето на записване, поради по-краткия период на записване. По-специално това засяга измерването на:
- a) незавършено производство;
  - b) дейности, съсредоточени в определени периоди през годината, както и
  - v) плащания с малка честота.
- 12.15 За тримесечните национални сметки е от значение записването на дейностите и потоците, концентрирани в определени периоди от годината. Размерът на тези дейности по тримесечия, като продукцията на селското стопанство, строителството и туризма, зависи от външни фактори, като метеорологични условия и официални празници. Плащането на заплати, данъци, социални плащания и дивиденди може да бъде предмет на временни тримесечни въздействия, като например в случаи на годишни бонуси, изплащани в рамките на един месец. Грешки в преценките за времето и размера на такива събития водят до грешки в измерването на растежа за тримесечието.

Незавършено производство

- 12.16 Незавършеното производство представлява незавършена продукция, която все още не е готова за предаване. Това е налице, когато производството продължава през повече от един период. Продължителни производствени цикли възникват при дейности като селско стопанство, строителство, машиностроене, автомобилостроене, корабостроене и услуги като програмиране, архитектурни услуги, снимане на филми или големи спортни мероприятия. Тези продължителни производствени процеси често са придружени с плащания за постигнат напредък, които се извършват по-специално при дейности като корабостроене, самолетостроене, винопроизводство и рекламни поръчки.

Измерването на това производство налага разделянето на един процес на отделни периоди. Това е по-трудно за тримесечните национални сметки, отколкото за годишните национални сметки. Въпреки това се прилагат едни и същи принципи за измерване на незавършеното производство на тримесечна и на годишна база.

Дейности, съсредоточени в определени периоди през годината

- 12.17 Разпределянето на продукцията въз основа на извършените с времето разходи е обичайният начин за разпределяне на потенциалната продукция за периоди въз основа на принципа на начислена база, но невинаги се прилага изцяло. Продукцията не следва да се разпределя на периоди, в които няма текущ процес на производство, дори ако има текущи разходи. Това се прилага за разходите за използване на капитал, например плащане на наем за използването на машини. Тази ситуация може да се отнася за селското стопанство, където през някои периоди може да няма производство. Периоди без продукция могат също така да възникнат и в преработвателните отрасли на хранително-вкусовата промишленост, които зависят от продуктите от реколти.

Плащания с малка честота

- 12.18 За целогодишни дейности плащанията с малка честота са плащания, които се извършват веднъж годишно или на вноски на големи интервали през годината. Примери за такива плащания са дивиденди, лихва, данъци, субсидии и бонуси на служители като бонуси в края на годината и бонуси за ваканции. Всички подобни операции, свързани с разпределение, се записват въз основа на принципа на начислена база, при възникване на вземането, а не когато то е платено. Този въпрос за определяне на времето на записване възниква и при годишните национални сметки, когато плащанията могат отчасти да се отнасят за друга отчетна година.

▼B

12.19 С цел решаване на подобни въпроси, свързани с определяне на времето, се различават две категории плащания:

- а) плащания, които имат изцяло *ad hoc* характер, следва да се записват в периода, през който действително са извършени. Дивидентите, например, обикновено се определят едва след приключване на сметките за дадена финансова година и може да не са свързани с печалбата на дружеството през въпросната година;
- б) плащания, които имат установена връзка с даден период (например начислени през предходен период или начислени през няколко отчетни периода), следва да бъдат разпределяни за периодите, през които са били начислени. Примери за това са данъци върху дохода и продуктите, които могат да се събират през следващ период.

12.20 Прилагането на принципите на начислена база към тримесечни данни в такива случаи може да е изключително трудно и да са необходими алтернативни методи като принципа на коригирана касова отчетност или разпределяне на начислени плащания към периоди, така че изкривяването на елементите на динамичните редове да е минимално.

Експресни оценки

12.21 С тримесечните национални сметки се прави обзор на състоянието на икономиката в рамките на кратък срок след края на референтното тримесечие. Своевременната наличност на такава информация помага за установяването и тълкуването на икономическите тенденции. По тази причина статистическите органи по-често съставят експресни оценки за ключови макроикономически агрегати, в това число показатели за растежа на БВП и за тримесечни национални сметки.

12.22 Експресната оценка е ранна оценка за дадена икономическа променлива за последния референтен период. Експресната оценка обикновено се изчислява въз основа на непълни данни, като се използва обаче същият статистически или иконометричен модел, както и за редовните оценки. При съставянето на експресните оценки се използват колкото се може повече информация. Разликите между експресните оценки и традиционните оценки са следните:

- а) навременност: експресните оценки са на разположение по-рано от традиционните оценки;
- б) точност: прави се компромис между навременността и точността. Експресните оценки като цяло подлежат на преразглеждане в по-голяма степен от традиционните;
- в) обхват: броят на променливите, обхванати от експресните оценки, е по-малък, отколкото при традиционните оценки;
- г) информация: експресните оценки се основават на по-малко информация. Често информацията за традиционните оценки не е налична в цялостен вид;
- д) метод на изчисляване: поради липсата на данни при експресните оценки се разчита в по-голяма степен на иконометрични методи и допускания.

Балансиране и сравнително оценяване на тримесечните национални сметки

12.23 Тримесечните национални сметки са съгласуван набор от сметки, съставяни на тримесечна база. Те са неразделна част от рамката на национални сметки и съответстват на годишните сметки.

▼ B

- 12.24 Вътрешното съответствие на тримесечните сметки се постига чрез съгласуване на оценките „Ресурс—използване“ за сметките на тримесечна база. Съответствието с годишните сметки се осигурява или чрез сравнително оценяване на тримесечните сметки спрямо годишните сметки, или чрез получаване на годишните сметки от тримесечните сметки.

Балансиране

- 12.25 Процесът на балансиране или съгласуване е неразделна част от процеса на съставяне на национални сметки. С него се използват оптимално разнообразните източници на информация, които стоят в основата на различните измерители в сметките. Като цяло с балансирането се цели основните статистически данни, залегнали в основата на различните подходи за съставяне на БВП и другите елементи на сметките, да се впишат в рамката „Ресурс—използване“, като по този начин се използва ефективно цялата налична информация.

- 12.26 За тримесечните сметки се прилагат принципите и процедурите на процеса на балансиране, използвани за годишните сметки, както и допълнителни процедури, които отразяват тримесечната честота на съставянето. Такива допълнителни процедури отразяват следните характеристики на тримесечните сметки:

- а) поддържане на съответствие между данните със и без сезонна корекция;
- б) осигуряване на съответствие между измерителите на текущите цени и обеми;
- в) съгласуване на измерителите, използвани при различните подходи към съставянето на БВП.

Една опростена тримесечна рамка „Ресурс—използване“ ще помогне при балансиране на тримесечните национални сметки. Когато се съставят редовно таблици за годишно предлагане и използване, информацията в таблиците за тримесечното предлагане и използване може да бъде изрично свързана с тях, като част от процеса на балансиране и сравнително оценяване.

Реконсилване на тримесечни и годишни сметки — сравнително оценяване

- 12.27 Процесът на реконсилване на тримесечните сметки към годишните може да се разглежда от две гледни точки:

- а) реконсилване на тримесечните сметки към годишните сметки, известно също като сравнително оценяване;
- б) получаване на годишните сметки от тримесечните сметки.

- 12.28 Несъответствията между тримесечните и годишните сметки се дължат главно на разлики в източниците и в наличието на информация от споделени източници.

- 12.29 Могат да бъдат използвани множество различни методи за съгласуване на тримесечните със съответните годишни агрегати.

Идеалният метод е да се установят причините за разликите и да се получат нови, съгласувани тримесечни и годишни агрегати, като се използва цялата налична информация.

Техниките за сравнително оценяване гарантират съответствие между двете групи агрегати, като приемат едната за стандарт и съгласуват другата с нея посредством различни методи, които варират от прости математически корекции до сложни статистически и иконометрични процедури. Техниките за сравнително оценяване целят да гарантират отчетна съгласуваност на двете групи агрегати от гледна точка на запазване на движенията или други добре определени критерии.

▼B

Сравнителното оценяване е неразделна част от процеса на съставяне и по принцип следва да се извършва на най-подробното равнище на съставяне. На практика това може да наложи сравнително оценяване на различните редове на етапи с течение на времето, където данните за някои редове, на които вече е направена сравнителна оценка, се използват за оценка на други редове, последвано от втори или трети кръг сравнително оценяване.

- 12.30 Когато за база за сравнение се приемат тримесечните агрегати, годишните агрегати се получават чрез събиране на съответните тримесечни цифрови величини. По този начин се осигурява съответствие.
- 12.31 Много често съгласуването между тримесечните и годишните агрегати е резултат от съчетаване на подходите на сравнително оценяване: например предварителните годишни оценки могат да бъдат получени чрез събиране на тримесечните цифрови величини, а когато годишната информация стане налична и годишните агрегати бъдат преразгледани, годишната база за сравнение се прилага за преразглеждане на съответните тримесечни цифрови величини.

Верижно съставени измерители на промени в цените и обемите

- 12.32 За годишните национални сметки промените в цените и обемите по правило се измерват посредством годишен верижно съставени индекси. С оглед на съгласуваността тримесечните измерители на промените в цените и обемите са обвързани с годишните верижно съставени измерители.
- 12.33 Съответствието между измерителите на цените и обемите на тримесечните и годишните сметки изисква или годишните измерители да бъдат получени от тримесечните измерители, или тримесечните данни да бъдат обвързани с годишните, като се използват техниките за сравнително оценяване. Това важи дори ако е изпълнено основното изискване тримесечните и годишните измерители да бъдат основани на едни и същи методи на съставяне и представяне, като се използва, например, една и съща формула за изчисляване на индекса, базова година и референтен период. Строго съответствие не е възможно, защото тримесечните индекси обикновено не отразяват точно същия растеж като съответните годишни индекси поради математическата форма на индекса.
- 12.34 Докато тримесечните верижно съставени измерители на обемите биха могли да бъдат основани на верижно съставяне с тримесечна честота, верижното съставяне по правило следва да се извършва годишно. Тримесечните измерители на обемите са годишно верижно съставени.
- 12.35 Верижно съставените редове от обеми на тримесечните национални сметки представляват тримесечни промени на обемите, при които се използват годишните средни стойности на цените за предходната година. Могат да бъдат използвани три подхода за годишно верижно съставяне на тримесечни индекси за обемите:

- a) годишно прекриване,
- б) прекриване на едно тримесечие,
- в) подход „през годината“.

Създаването на динамичен ред чрез прилагане на една от трите техники за верижно съставяне обикновено предизвиква структурни прекъсвания в получения верижно съставен ред, чието въздействие се определя чрез избрания подход за съставяне и чрез промяна на ценовата структура с течение на времето.

▼ B

- 12.36 При подхода на годишно препокриване се използват годишните средни стойности за съответната предходна година в цени за тази година. Това води до годишни агрегати за тримесечните измерители на обемите, които са идентични с независимо получените верижно съставени редове от годишни национални сметки. Освен това темповете на промяна в сравнение с предходното тримесечие в рамките на една и съща календарна година между T1 и T4 не са засегнати от прекъсвания. Редът от обемите обаче е засегнат от прекъсванията, възникнали от четвъртото тримесечие на една година до първото тримесечие на следващата година, които се проявяват и в съответния темп на промяна в сравнение с предходното тримесечие.
- 12.37 Обратно, подходът на препокриване на едно тримесечие обикновено води до неизкривени темпове на промяна в сравнение с предходното тримесечие за всички тримесечия през годината, тъй като верижното съставяне се отнася до количествата от четвъртото тримесечие на съответната предходна година, оценени по средните цени за тази година. За разлика обаче от подхода на годишно препокриване, подходът на препокриване на едно тримесечие води до тримесечни верижно съставени редове, които не съответстват на независимо получените верижно съставени редове от годишни национални сметки.
- 12.38 Подходът „през годината“ за верижно съставяне води до неизкривени темпове на растеж в сравнение с предходната година за всички тримесечия, тъй като верижното съставяне се отнася до обемите на същото тримесечие през съответната предходна година, оценени по средните цени за тази година. Този подход обаче води до резултати, които са засегнати от структурни прекъсвания във всяко тримесечие, така че всеки темп на промяна в сравнение с предходното тримесечие е засегнат от прекъсване. Следователно подходът „през годината“ оказва най-голямо влияние върху профила на реда в рамките на годината.
- 12.39 Ако въздействията от заместването (промени в обемите, дължащи се на промени в ценовата структура) в рамките на една година са малки, трите подхода за тримесечно верижно съставяне на обемите водят до много сходни резултати.

Като се изхожда от практически съображения като съответствието на тримесечния растеж с годишния верижно съставен растеж, леснотата и прозрачността на изчисляване, препоръчителният метод е този на годишното препокриване.

Сезонни и календарни корекции

- 12.40 Сезонността е всеки модел, който се повтаря редовно в рамките на един и същи период на всяка година.

Пример за това е продажбата на сладолед през лятото. Редовно повтарящи се събития се изглаждат през годината, като се коригират за сезонност, без същевременно да се засяга въздействието на нередовните събития. При коригирането за сезонност се отчита различната продължителност на месеци и тримесечия. Сезонно коригираните резултати отразяват „обичайни“ и повтарящи се събития в рамките на цялата година, в която възникват. Сезонно коригираните редове показват по-ясно от несезонно коригираните редове, например, следните особености:

- a) промени в тенденцията; както и
  - b) обрати в стопанския цикъл.
- 12.41 Календарното въздействие представлява влиянието върху даден динамичен ред, включващ следното:
- a) брой и състав на работни и търговски дни;
  - b) наличие на празници с фиксирани и променящи се дати;
  - в) високосни години и други календарни явления, като например удължен край на седмицата.

▼ **B**

- 12.42 Наличието на сезонни и календарни въздействия в динамичните редове на тримесечните национални сметки затруднява разпознаването на тенденцията на растеж при агрегатите на тримесечните национални сметки. По тази причина корекциите за сезонни въздействия и календарни въздействия помагат за извличането на изводи относно тенденциите от тримесечните национални сметки; в допълнение сезонните корекции показват влиянието на значими непостоянни въздействия или събития и по този начин помагат за разбирането на икономическото развитие посредством статистическите данни на тримесечните национални сметки.
- 12.43 Сезонните колебания обикновено са резултат от колебанията в потреблението на енергия, туристическата дейност, метеорологичните условия (които влияят върху дейностите на открито, като например строителството), бонуси върху заплати и въздействия на празници с фиксирани дати, както и всички видове институционални или административни практики. Сезонните колебания в тримесечните национални сметки зависят и от източниците на данни и използваните методи за съставяне.
- 12.44 С цел надеждно изчисляване на сезонните фактори може да е необходимо динамичните редове да бъдат предварително обработени. Това предотвратява качеството на сезонната оценка да бъде засегнато от извънредни стойности като импулсни извънредни стойности, краткотрайни промени и смени на равнището, календарни въздействия и национални празници. Извънредните стойности обаче следва да фигурират в сезонно коригираните данни, освен ако произтичат от грешки, тъй като те могат да отразяват специфични събития като стачки, природни бедствия и т.н. Следователно извънредните стойности следва да бъдат включени отново в динамичните редове, след като сезонните компоненти са били изчислени.

Последователност на съставяне на сезонно коригирани верижно съставени измерители на обеми

- 12.45 Съставянето на сезонно и календарно коригирани верижно съставени измерители на обемите на тримесечните национални сметки е резултат от поредица от операции, в това число сезонна и календарна корекция, верижно съставяне, сравнително оценяване и балансиране, прилагани върху наличната базова или агрегирана информация.
- 12.46 Последователността на изпълнение на различните стъпки от процеса на съставяне на сезонно коригирани, верижно съставени измерители на обемите на тримесечните национални сметки зависи от особеностите на процеса на производство и от нивото на агрегиране, на което се прилага.

В идеалния случай сезонно коригираните верижно съставени редове от обеми се получават чрез сезонно коригиране на верижно съставени редове, последвано от сравнително оценяване на коригираните верижно съставени редове.

- 12.47 Съществуват системи за съставяне на тримесечни национални сметки, в които сезонно коригираните данни се представят на много подробно равнище и дори на равнище, на което не се прилага верижно съставяне, например когато се съставят тримесечни национални сметки от таблици за тримесечното предлагане и използване. В този случай последователността е: сезонно коригиране, следвано от балансиране, верижно съставяне и сравнително оценяване. На равнище разбивка оценките на сезонния компонент може да не са толкова надеждни, както на по-високите равнища на тримесечните национални сметки. Тогава е необходимо особено внимание при преразглеждането на сезонния компонент. В допълнение балансирането и верижното съставяне на сезонно коригирани данни не трябва да има за последица въвеждането на сезонен модел в реда.

▼B

- 12.48 Измерителите на обемите на тримесечните национални сметки в средни цени за предходната година могат да бъдат верижно съставени чрез използване на техниката на препокриване на едно тримесечие, годишно препокриване или „през годината“. От гледна точка на сезонното коригиране на измерителите на обемите на тримесечните национални сметки се предпочитат техниките на препокриване на едно тримесечие и на годишно препокриване. Техниката „през годината“ не се препоръчва, тъй като тя би могла да предизвика прекъсвания във всяко едно отделно движение на реда спрямо предходното тримесечие.
- 12.49 Несезонно коригираните верижно съставени измерители на тримесечните обеми са обвързани със съответните сезонно некоригирани верижно съставени годишни данни чрез използване на техники за сравнително оценяване или ограничаване, при които се свежда до минимум влиянието върху промените на редовете спрямо предходното тримесечие. Сравнителното оценяване се изисква от чисто практически съображения, например съответствие на средните годишни темпове на растеж. Сравнителното оценяване не трябва да има за последица въвеждането на сезонен модел в редовете. Отправната точка следва да бъде независимо полученият верижно съставен годишен ред в некоригиран вид само за сезонно коригираните тримесечни национални сметки. Изключения от желаното съответствие във времето са приемливи, ако сезонността се променя бързо.
- 12.50 Календарното въздействие може да бъде разделено на сезонен и несезонен компонент. Първият съответства на средното календарно положение, което се повтаря всяка година през същия сезон; вторият съответства на отклонението на календарните променливи като брой търговски/работни дни, дни на празници с променящи се дати и дни във високосни години от характерната за месеца или тримесечието средна стойност.
- 12.51 Календарната корекция отстранява от реда несезонните календарни компоненти, за които има статистически доказателства и икономическо обяснение. Календарните въздействия, с които е коригиран даден ред, следва да могат да бъдат установени и да са достатъчно устойчиви във времето или обратно, следва да е възможно да се моделира съответно тяхното променливо във времето влияние.

ГЛАВА 13

РЕГИОНАЛНИ СМЕТКИ

ВЪВЕДЕНИЕ

13.01 В настоящата глава са описани регионалните сметки като цяло и са разяснени целите и основните понятийни принципи и свързаните със съставянето въпроси, които са типични за регионалните сметки.

13.02 *Определение:* регионалните сметки представляват регионална спецификация на съответните сметки за националната икономика. Регионалните сметки предоставят регионална разбивка на основните агрегати, като брутна добавена стойност по отрасли и доход на домакинствата.

13.03 За регионалните сметки се използват понятията, използвани при националните сметки, освен ако в настоящата глава е посочено друго.

Общите стойности на национално равнище прикриват разликите в регионалните икономически условия и резултати. Населението и икономическите дейности обикновено не са разпределени равномерно по региони. Градските региони обикновено са специализирани в услугите, докато селското стопанство, минното дело и преработващата промишленост по-скоро са разположени в извънградски региони. Основни въпроси като глобализацията, нововъведенията, застаряването на населението, данъчното облагане, бедността, безработицата и околната среда често имат регионално икономическо измерение. Поради това регионалните сметки представляват важно допълнение към националните сметки.

13.04 Регионалните сметки се състоят от същия набор от сметки като националните сметки. По този начин те правят регионалните икономически структури, развитие и разлики видими. Проблемите с понятията и измерването водят до набор от сметки за региони, чиито обхват и степен на подробност са по-ограничени от националните сметки.

Таблиците за регионалните производствени дейности по отрасли показват:

- а) ръста и динамиката на производството и заетостта по региони;
- б) приноса на регионите към националните агрегати;
- в) специализацията на всеки регион;
- г) ролята на различните региони за всеки отрасъл.

Регионалните сметки „Доход на домакинствата“ показват първичния и разполагаемия доход на домакинствата по региони, както и източниците и разпределението на дохода между регионите.

13.05 В няколко държави — членки на ЕС, региони на различни равнища разполагат със значителна автономия за вземане на решения. В този случай регионалните сметки, които съответстват на тези региони, са важни за националната и регионалната политика.

13.06 Регионалните сметки обслужват също така важни и специфични административни цели, например:

- а) разпределяне на приходите от определен национален данък на регионалните органи на управление;
- б) разпределяне на средствата като част от европейската политика на сближаване.

13.07 Регионалните сметки могат да бъдат използвани гъвкаво на различни равнища на агрегиране. Това не съответства само на географските региони. Географските региони също могат да бъдат прегрупирани по икономическа структура, местоположение и икономически връзки с други (съседни) региони. Това е от полза по-специално за анализирането на националните и европейските икономически структури и развитие.

▼B

13.08 Регионалните сметки се съставят въз основа както на регионални данни, които се събират пряко, така и на национални данни с регионални разбивки, основани на допускания. Колкото по-пълни са пряко събираните данни, толкова по-малка е ролята на допусканията. Липсата на достатъчно пълна, навременна и надеждна регионална информация изисква да се правят допускания при съставянето на регионалните сметки. Това означава, че в регионалните сметки не са непременно отразени някои разлики между регионите.

РЕГИОНАЛНА ТЕРИТОРИЯ

13.09 Дадена регионална икономика на определена държава е част от цялата икономика на тази държава. Цялата икономика се определя въз основа на институционални единици и сектори. Тя се състои от всички институционални единици, чийто център на основен икономически интерес се намира в рамките на икономическата територия на дадена държава (вж. точка 2.04). Икономическата територия не съвпада точно с географската територия (вж. точка 2.05). Икономическата територия на дадена държава се разделя на регионални територии и допълнителна регионална територия.

13.10 Регионалната територия се състои от онази част от икономическата територия на дадена държава, която е пряко причислена към даден регион, в това число всички свободни зони, митнически складове и фабрики.

13.11 Допълнителната регионална територия се състои от части от икономическата територия на дадена държава, която не може да бъде причислена към един-единствен регион. Тя се състои от:

- а) националното въздушно пространство, териториални води и континентален шелф в международни води, върху които държавата има изключителни права;
- б) територии извън държавните граници (т.е. географски територии, попадащи в обхвата на сектор „Останал свят“ и използвани от ведомства от сектор „Държавно управление“ на държавата въз основа на международни договори или споразумения между държави — посолства, консулства, военни бази, научни бази и т.н.);
- в) находища на нефт, природен газ и т.н. в международни води, извън континенталния шелф на дадена държава, експлоатирани от резидентни единици.

13.12 NUTS класификацията предоставя единна, еднообразна разбивка на икономическата територия на Европейския съюз. За национални цели регионалните сметки могат също така да бъдат съставяни на по-подробно регионално равнище.

ЕДИНИЦИ И РЕГИОНАЛНИ СМЕТКИ

13.13 Разграничават се два вида единици за националната икономика. Първо, записите за институционалните единици отразяват потоците, които засягат дохода, капитала и финансовите операции, други потоци и баланси. Второ, в записите за местните единици по видове дейност (местни ЕВД) са представени потоци, които възникват в процеса на производство и използването на стоки и услуги.

Институционални единици

13.14 В зависимост от регионалното равнище за регионалните сметки могат да бъдат разграничени два типа институционални единици:

- а) При еднорегионалните единици центърът на основен икономически интерес е в един регион. Примери за еднорегионални единици са домакинствата, корпоративните предприятия, на които всички местни ЕВД са разположени в един и същ регион, повечето местни и регионални държавни управления, част от институтите за социална сигурност и нетърговските организации, обслужващи домакинствата.

▼B

- b) При многорегионалните единици центърът на основен икономически интерес е в повече от един регион. Корпоративните предприятия и нетърговските организации, обслужващи домакинствата, са примери за единици, които обхващат различни региони. Други примери са институционалните единици, чиито дейности обхващат цялата държава, като централното държавно управление и малко на брой корпоративни предприятия, които имат монополно или почти монополно положение.
- 13.15 Всички операции на еднорегионалните институционални единици се разпределят на региона, в който се намира центърът на основен икономически интерес на тези единици. За домакинствата центърът на основен икономически интерес се намира в региона, на който са резиденти, а не в региона, в който работят. Центърът на основен икономически интерес на други еднорегионални единици се намира в региона, в който са разположени.
- 13.16 Някои от операциите на многорегионалните единици не могат да бъдат разпределени на региони. Такъв е случаят с повечето разпределителни и финансови операции. Следователно балансиращите позиции на многорегионалните единици, като спестявания и нето предоставени заеми, не се записват на регионално равнище за многорегионални единици.

Местни единици по вид дейност и регионални производствени дейности по отрасли

- 13.17 Предприятията могат да се занимават с производствени дейности на повече от едно място и за регионалните сметки е необходимо дейностите да бъдат разпределени на дадено място. Когато предприятията са разделени на различни места, разделените части се наричат местни единици.
- 13.18 Институционалните единици могат да бъдат класифицирани въз основа на икономическите дейности, за да бъдат описани производствените дейности на икономиката по отрасли. Това води до разнородни отрасли, тъй като много предприятия извършват значителни вторични дейности, които се различават от основната им дейност. В някои отрасли това води също така до случаи, при които главният продукт на отрасъла представлява малка част от общата продукция. С цел получаване на групите производители, чиито дейности са по-еднородни от гледна точка на продукцията, структурата на разходите и технологията на производство, предприятията се разделят на по-малки и по-еднородни единици. Те се наричат единици по вид дейност.
- 13.19 Местните единици по вид дейност (местни ЕВД) представляват онази част от единицата по вид дейност (ЕВД), която отговаря на дадена местна единица. Когато една ЕВД се занимава с производствени дейности в няколко региона, информацията за ЕВД се разделя, за да бъдат получени регионалните сметки. За целите на това разделяне се изисква информация за компенсацията на наетите лица или ако няма на разположение такава информация — за заетостта, както и за бруто образуването на основен капитал. За предприятията, които са разположени на едно място и в които основната дейност представлява по-голямата част от добавената стойност, местната ЕВД съвпада с предприятието.
- 13.20 Един отрасъл в даден регион се състои от група местни ЕВД, които са заети в един и същ или подобен вид дейност.
- 13.21 При определянето на местни ЕВД се разграничават три отделни случая:
- a) производствена дейност със значително количество вложен труд на постоянно място. В този контекст значително количество вложен труд означава най-малко годишният еквивалент на заетост на лице, което редовно работи на половин работен ден;

▼B

- б) производствена дейност без значително количество вложен труд на постоянно място обикновено не се счита за отделна местна ЕВД, а производството следва да бъде причислено към местната единица, която отговаря за управлението на това производство. Съществуват обаче изключения от това правило, като примери за това са вятърните мелници, добивът на нефт и газ, интернет хъбове и напълно автоматизираните бензиностанции. Тези производствени дейности могат да бъдат разположени в един регион и да се управляват изцяло в друг регион. Продукцията от тези дейности не се записва в региона, в който се управляват, тъй като производството се осъществява в другия регион. Бруто образуването на основен капитал следва да бъде записано в същия регион, както и свързаната продукция и добавена стойност;
- в) за производствена дейност без постоянно място се прилага понятието резидентност (вж. точка 2.04) на национално равнище. Например големите строителни проекти, предприети от изпълнители от други региони, се регистрират като отделни местни ЕВД. Примери за големи строителни проекти са изграждането на мостове, язовири и електроцентрали, чието приключване отнема една или повече години и които се управляват чрез звено на мястото на обекта. За строителни проекти с продължителност по-малко от една година за разпределяне на производството по региони се използва резидентността на строителното дружество майка.
- 13.22 Записват се производствените операции между местни ЕВД, които принадлежат към една и съща институционална единица и се намират в различни региони. Не се записва обаче предоставяне на допълнителна продукция между местни ЕВД, освен ако е наблюдаемо (вж. точка 1.31). Това предполага, че се записват само доставките на основна и вторична продукция между местни ЕВД, доколкото това се прави в националните сметки.
- 13.23 Ако едно предприятие, което се занимава единствено със спомагателни дейности, е наблюдаемо от статистическа гледна точка, т.е. на разположение има отделни отчети за производството, което осъществява, или ако се намира на различно географско място от предприятията, които обслужва, както в националните, така и в регионалните сметки то се записва като отделна единица и се разпределя на отрасловата класификация, която отговаря на неговата основна дейност. При липса на подходящи базисни данни продукцията от спомагателната дейност се оценява чрез сумиране на разходите.

МЕТОДИ НА РЕГИОНАЛИЗАЦИЯ

- 13.24 Регионалните сметки се основават на операциите на единици, които са резиденти на територията на даден регион. По принцип регионалните сметки се съставят, като се използват следните методи:
- а) възходящи методи;
- б) низходящи методи; или
- в) съчетание от възходящи и низходящи методи.
- 13.25 Възходящият метод („отдолу нагоре“) за оценка на даден регионален агрегат се състои от събиране на данни направо от резидентните единици и съставяне на регионални оценки чрез агрегиране.

Псевдовъзходящ подход се допуска, когато няма на разположение данни за местни ЕВД. Данните за местните ЕВД могат да бъдат оценени въз основа на данни от предприятия, ЕВД или местни единици, като се използват разпределителни модели. Оценка се агрегат, за да се получат общите стойности на регионално равнище, както при възходящия подход.

На втория етап от процеса на съставяне оценките по възходящия метод се уравниват с общите стойности от националните сметки.

▼B

- 13.26 Когато е на разположение информация само на равнището на единиците, които се състоят от няколко местни ЕВД, които се занимават с различни дейности в различни региони, за съставяне на регионалните разбивки по отрасли се използват показатели като компенсация на наетите лица и заетост по региони.
- 13.27 Низходящият метод се състои в разпределяне на обща стойност на национално равнище по региони, без опит за разграничаване на резидентни единици по региони. Стойността на национално равнище се разпределя, като се използва показател, който се разпределя по региони по същия начин, както и променливата, която се оценява.
- Понятието за резидентна единица по региони е необходимо, за да се постигне обхващането на региона от показателя, който е използван за получаване на регионално разпределение на търсената променлива.
- 13.28 Възходящите методи се срещат рядко в своя чист вид. Приемат се също така смесени методи. Например регионални оценки на дадена променлива или агрегат от променливи може да са възможни само с помощта на възходящ метод на макрорегионално равнище. Тогава за оценки на по-детайлизирано регионално равнище се прилага низходящ метод.
- 13.29 Преките измервания на регионалните стойности се предпочитат пред косвените измервания. Ако на равнището на местните ЕВД има на разположение пълни и надеждни микроданни, регионалните стойности, които като понятие съответстват на националните стойности, се оценяват по възходящия метод. С оглед постигане на съответствие с общите стойности от националните сметки, тези оценки от регионалните сметки се привеждат в съответствие с агрегатите от националните сметки.
- 13.30 При непрякото измерване въз основа на националните агрегати и корелиран с измерваната променлива показател са възможни грешки при измерването. Например националните данни за бруто добавената стойност по отрасли могат да бъдат разпределени на регионите, като се използват статистическите данни за регионалната заетост, при допускането, че за всеки отрасъл бруто добавената стойност на наето лице е една и съща за всички региони. Съставянето на подробно равнище на разбивка на отрасъла подобрява изчисленията по низходящия метод.
- 13.31 Агрегатите на производството се разпределят на региона, на който е резидентна единицата, която извършва съответните операции. Резидентността на местните ЕВД е съществен критерий за разпределянето на тези агрегати на определен регион. Понятието за резидентност се предпочита пред териториалния подход, при който производствените дейности се разпределят въз основа на своето място
- 13.32 За специфични отрасли като строителство, производство на енергия и разпределение на енергия, съобщителни мрежи, транспорт и финансово посредничество, както и за определени операции в сметки „Домакинства“, като доход от собственост, съществуват специфични проблеми при разпределянето на региони. За целите на международното съпоставяне на регионалните сметки се използват едни и същи методи на съставяне или методи, които дават подобни резултати.
- 13.33 Бруто образуването на основен капитал се разпределя на регионите според собствеността. Дълготрайните активи, които са собственост на дадена многорегионална единица, се разпределят на местните ЕВД, в които се използват. Дълготрайните активи, които се използват на база оперативен лизинг, се записват в региона на собственика на активите, а тези, които се използват при условията на финансов лизинг, се записват в региона на ползвателя.

АГРЕГАТИ ЗА ПРОИЗВОДСТВЕНИ ДЕЙНОСТИ

Брутна добавена стойност и брутен вътрешен продукт по региони

- 13.34 За оценката на регионалния брутен вътрешен продукт могат да се използват три подхода: подходите на производството, доходите и разходите.
- 13.35 Подходът на производството измерва регионалния брутен вътрешен продукт по пазарни цени като сумата от брутната добавена стойност по базисни цени плюс данъците минус субсидиите върху продуктите. Брутната добавена стойност по базисни цени се измерва като разликата между продукцията по базисни цени и междинното потребление по цени на купувач.
- 13.36 Подходът на доходите измерва регионалния брутен вътрешен продукт по пазарни цени, като измерва и агрегира различните позиции от страна „Използване“ в регионалната част от сметка „Формиране на дохода“ на сектор „Общо за икономиката“: компенсация на наетите лица, брутен опериращ излишък и данъци минус субсидии върху производството. Често информацията за компенсацията на наетите лица и заетостта е на разположение на регионално равнище. Тази информация се използва за оценяване на брутната добавена стойност по отрасли, както пряко, така и чрез подхода на производството. Подходът на доходите за регионалния брутен вътрешен продукт се припокрива с подхода на производството.
- 13.37 Обикновено информацията за брутни опериращ излишък не е на разположение по отрасли и по региони. Информация за брутни опериращ излишък на пазарните производители може да бъде получена от счетоводните отчети на предприятията. Често няма на разположение разбивка по институционални сектори и по региони. Това е пречка за използването на подхода на доходите за оценяване на регионалния брутен вътрешен продукт.
- 13.38 Данъците (минус субсидиите) върху производството се състоят от данъци (минус субсидии) върху продуктите и други данъци (минус субсидии) върху производството. Разпределянето на данъците (минус субсидиите) върху продуктите се разглежда в точка 13.43. Цфо се отнася до другите данъци (минус субсидии) върху производството, може да има на разположение информация по отрасли, например в стопански изследвания или чрез заключения въз основа на специфичния вид данък или субсидия на свързания отрасъл. Следователно това може да бъде показател за разпределяне на брутната добавена стойност по региони.
- 13.39 За измерването на регионалния брутен вътрешен продукт не се използва подходът на разходите поради липса на информация. Примери за липса на данни са пряката информация за междурегионални продажби и покупки, както и разбивката на износа и вноса между регионите.

Разпределянето на FISIM по отрасли ползватели

- 13.40 Косвено измерените услуги на финансови посредници (FISIM) в регионалните сметки се третира по същия начин, както и в националните сметки. Проблем представлява разпределянето на междинното потребление на FISIM по отрасли ползватели на регионите, тъй като обикновено няма на разположение оценки на наличностите на заемите и депозитите по региони. В такъв случай разпределянето на FISIM по отрасли ползватели се извършва по втория по целесъобразност метод: като показатели за разпределянето се използват регионалната брутна продукция или брутната добавена стойност по отрасли.

Заетост

- 13.41 Измерванията на регионалното производство са в съответствие с оценките на заетостта в даден регион, когато заетостта включва както резиденти, така и нерезиденти, които работят за регионални производствени единици. Регионалната заетост се определя в съответствие с принципите, които уреждат заетостта и резидентността за националната икономика (вж. точка 11.17).

▼ B**Компенсация на наетите лица**

13.42 Що се отнася до производителите, компенсацията на наетите лица се разпределят на местните ЕВД, в които за заети хората. Когато няма на разположение такива данни, компенсацията на наетите лица се разпределя въз основа на отработеното време, като втори по целесъобразност метод. Ако няма данни нито за компенсацията на наетите лица, нито за отработеното време, се използва броят на заетите лица в местните ЕВД. В сметка „Домакинства“ компенсацията на наетите лица се разпределят на регионите в съответствие с резидентността.

Преход от регионален БДС към регионален БВП

13.43 С цел изчисляване на БВП по пазарни цени за регионите, данъците и субсидиите върху продуктите се разпределят на регионите. По правило тези надрегионални данъци и субсидии се разпределят въз основа на относителния размер на брутната добавена стойност на всички отрасли в оценявания регион по базисни цени. В зависимост от конкретния случай могат да се прилагат алтернативни методи на разпределяне за територии със специфични данъчни системи, което води до значително по-различни ставки на данъците и субсидиите върху продуктите в рамките на една държава.

13.44 Стойностите на глава от населението могат да бъдат изчислени за БВП на всички региони. Тези стойности не се изчисляват за измерителите за допълнителния регион.

13.45 Регионалният брутен вътрешен продукт на глава от населението може в значителна степен да бъде повлиян от потоците на ежедневно пътуващите между регионите. Нетните входящи потоци от постоянно пътуващи увеличават производството над това, което е възможно за резидентното активно население. БВП на глава от населението изглежда относително висок в региони с нетни входящи потоци на постоянно пътуващи и относително нисък в региони с нетни изходящи потоци на постоянно пътуващи.

Темпове на растеж на обема на регионалната БДС

13.46 При измерване на измененията в цените и обемите принципите, които се прилагат за националната икономика, се прилагат също така за регионите. Има обаче проблеми с регионалните данни, които затрудняват прилагането на тези принципи към регионите. Примери за такива трудности са:

- а) често няма на разположение информация за регионалните изменения на цените;
- б) ако регионалната добавена стойност в текущи цени се оценява пряко, а не чрез изваждане на междинното потребление от продукцията, тогава не е възможно двойно дефлиране на регионалната добавена стойност;
- в) при липса на таблици за регионалното предлагане и използване, измененията в цените и обемите не могат да бъдат измерени и оценени в такава рамка.

13.47 Следователно широко се използва подхода на дефлиране на регионалната добавена стойност по отрасли въз основа на националните изменения на цените по отрасли. Това се извършва на възможно най-детайлизираното равнище, за което е налична брутната добавена стойност по текущи цени. Вземат се предвид разликите между националните и регионалните изменения на цените вследствие на разлики в икономическата структура по отрасли. Това решение обаче все пак е уязвимо при големи разлики между националните и регионалните изменения на цените. Примери за такива разлики са:

- а) разлики в структурата на разходите и състава на продукцията в рамките на един отрасъл между производителите в различни региони. Може да има големи разлики в изменението на цените между регионите в един отрасъл;

▼B

- б) регионалните разлики в измененията на цените на основните влагани ресурси, например изменения в цената на труда, земите и наемите на служебни площи. Наличието на национални споразумения относно работните заплати без регионална диференциация предполага, че регионалните разлики в измененията на ставките на работните заплати са малки.

13.48 Регионалната добавена стойност се дефлира посредством:

- а) регионални дефлатори, когато има такива на разположение и те са със задоволително качество, като се използват измененията на цените на продукцията, а не на влаганите ресурси. В някои случаи регионалните дефлатори могат да бъдат получени косвено, като се съчетае информацията за измененията на стойността и измененията на обема. Когато се използват регионални цени (евентуално в съчетание с национални дефлатори по отрасли), регионалните темпове на растеж се изчисляват по такъв начин, че да отговарят на националните темпове на растеж;
- б) двойно дефлиране, когато това е възможно. Това е целесъобразно по-специално в случаите, когато изменението на цената на междинното потребление се отклонява от това на продукцията и когато междинното потребление е значително.

РЕГИОНАЛНИ СМЕТКИ „ДОХОД НА ДОМАКИНСТВОТА“

13.49 Разпределението и преразпределението на дохода води до балансиращи позиции, а именно първичен доход и разполагаем доход. В регионалните сметки тези измерители на дохода са ограничени до домакинствата.

13.50 Регионалните сметки на домакинствата представляват регионална спецификация на съответните сметки на национално ниво. За целите на измерването сметките са ограничени до:

- а) сметка „Разпределение на първичния доход“;
- б) сметка „Разпределение на вторичния доход“.

В сметките се записва първичният доход и разполагаемият доход на резидентните на даден регион домакинства (вж. таблица 13.1).

Таблица 13.1 — Регионални сметки „Доход на домакинствата

		Регион				Корекция за регионални потоци без никакво национално съответствие	Обща стойност на национално равнище
		а	б		Извънре- гионални		
Разпределение на първичния доход							
<i>Ресурси</i>	B.2/B.3 Нетен опериращ излишък/смесен доход						
	D.1 Компенсация на наетите лица						
	D.4 Доход от собственост за получаване					Минус междурегионален доход от собственост, свързан с B2/B3	
<i>Използване</i>	D.4 Доход от собственост за изплащане					Минус междурегионален доход от собственост, свързан с B2/B3	
	B.5 Първичен доход (балансираща статия)						
Сметка „Разпределение на вторичния доход“ за домакинствата							
<i>Ресурси</i>	B.5 Първичен доход						
	D.62 Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура						
	D.7 Други текущи трансфери за получаване						
<i>Използване</i>	D.5 Текущи данъци върху дохода, имуществото и други						
	D.61 Осигурителни вноски						
	D.7 Други текущи трансфери за плащане						
	B.6 Разполагаем доход (балансираща позиция)						
	Допълнителна информация						

▼В

		Регион				Корекция за регионални потоци без никакво национално съответствие	Обща стойност на национално равнище
		а	б		Извънре- гионални		
	Население (брой жители)						
	Първичен доход на глава от населението						
	Разполагам доход на глава от населението						

▼ B

- 13.51 Регионалните сметки на домакинствата се основават на резидентните на територията на региона домакинства. Броят на лицата, които са членове на резидентните домакинства, се равнява на общия брой на резидентното население на региона.
- 13.52 Правилата за определяне на резидентността на домакинствата на национално равнище се прилагат също така за регионалните сметки на домакинствата. Като изключение, когато регионът домакин е в същата държава, както и регионът на резидентност, учащите и дългосрочните пациенти се третираат като резидентни на региона домакин, ако останат там за период, по-дълъг от една година.
- 13.53 Сметките на домакинствата могат да бъдат разширени чрез сметки „Използване на дохода“. Това изисква разпределянето по региони на статистическите данни от националните сметки за разходите за крайно потребление по домакинства и корекцията за изменение на нетния собствен капитал на домакинствата в резерви на пенсионни фондове. Регионалните спестявания на домакинствата са балансираща позиция.
- 13.54 Разпределянето по региони на разходите за крайно потребление на домакинствата изисква надеждна регионална информация, например от обширно проучване на бюджета на домакинствата. Тази регионална разбивка обаче често липсва и в националните сметки разходите за крайно потребление на домакинствата често се оценяват, като се използва друга информация. При тези обстоятелства съставянето на регионална разбивка е по-трудно.
- 13.55 Държавните управления могат да изпълняват важна роля в предоставянето на образование, здравеопазване и социални услуги на домакинствата чрез социални трансфери в натура. Ролята на тези социални трансфери в натура се различава значително между различните държави и може да има големи колебания във времето. Разпределянето на тези социални трансфери в натура на регионите предполага, че могат да бъдат получени действителното регионално крайно потребление на домакинствата и коригираният разполагаем доход на домакинствата. Като се има предвид важната роля на социалните трансфери в натура в някои държави членки, съпоставянето на действителното крайно потребление и действителния разполагаем доход на домакинствата в различни държави членки може да даде различна картина от тази на съпоставянето въз основа на разходите за крайно потребление и разполагаемия доход на домакинствата.

ГЛАВА 14

КОСВЕНО ИЗМЕРЕНИ УСЛУГИ НА ФИНАНСОВИТЕ ПОСРЕДНИЦИ (FISIM)

КОНЦЕПЦИЯТА ЗА FISIM И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ВЪРХУ ОСНОВНИТЕ АГРЕГАТИ ОТ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА FISIM МЕЖДУ СЕКТОРИТЕ ПОЛЗВАТЕЛИ

- 14.01 Един от традиционните начини за предоставяне на финансови услуги е чрез финансово посредничество. Финансовото посредничество е процесът, чрез който една финансова институция, например банка, приема депозити от единици, които искат да получават лихва от средствата, и ги предоставя в заем на единици, чиито собствени средства не са достатъчни, за да покрият техните нужди. Така банката предоставя механизъм, с който позволява на първата единица да заеме средства на втората. Единицата, която предоставя средства назаем, приема лихвен процент, който е по-нисък от този, който се плаща от заемополучателя. „Референтният лихвен процент“ е процентът, при който както заемодателят, така и заемополучателят биха били готови да сключат сделка. Разликата между референтния процент и процента, действително плащан на вложителите и начисляван на заемополучателите, представлява косвено измерена такса за услугите на финансовите посредници (FISIM). Общият FISIM представлява сбора на двете косвени такси, плащани от заемополучателя и заемодателя.
- 14.02 Рядко обаче се случва сумата на средствата, които са отдадени назаем от финансовата институция, точно да съответства на депозитната в нея сума. Възможно е дадена сума да е депозитирана, но все още да не е предоставена назаем; някои заеми може да са финансирани от собствените средства на банката, а не от взети назаем средства. Вложителят на средствата обаче получава същата лихва и посредническа услуга, независимо дали средствата му са предоставени назаем, а заемополучателят заплаща един и същ лихвен процент и получава една и съща посредническа услуга, независимо от това дали средствата са предоставени от депозити, при които банката изпълнява функция на посредник, или от собствени средства на банката. По тази причина FISIM се изчисляват за всички заеми и депозити, които се предлагат от дадена финансова институция без оглед на източника на средствата. Записаните лихви се изчисляват, като референтният процент се умножава по нивото на въпросния заем или депозит. Разликата между тези суми и сумите, които действително се получават от финансовата институция или ѝ се плащат, се записват като косвени такси за услуги, плащани от заемополучателя или вложителя на финансовата институция. Сумите, които се записват в системата като лихва, се описват като „лихва по ЕСС“ и общите суми, които са действително платени на финансовата институция или от нея, се описват като „банкова лихва“. Общата косвена такса за услуги е сумата от банковата лихва върху заемите минус лихвата по ЕСС за същите заеми, плюс лихвата по ЕСС за депозитите минус банковата лихва за същите депозити.
- 14.03 FISIM се прилагат само към заеми и депозити, предоставени от финансови институции или депозирани в тях. Не е необходимо въпросните финансови институции да са резидентни; не е необходимо също така клиентите на финансовите институции да са резидентни FISIM. Възниква внос и износ на FISIM. Не е необходимо финансовата институция да предлага депозитни механизми, както и да отпуска заеми. Финансовите дъщерни дружества на търговците на дребно са примери за финансови институции, които отпускат заеми, без да приемат депозити. Заемодател, който има достатъчно подробни сметки, за да бъде третиран като корпоративно предприятие или квазикорпорация, може да получи FISIM.
- 14.04 С оглед на отчитането на въздействието от разпределението на FISIM върху БВП и националния доход, в сравнение със ситуацията, при която FISIM не биха били разпределени, трябва да бъдат разгледани пет случая:

▼B

- а) резидентни финансови посредници (ФП) предоставят заеми и приемат депозити за междинно потребление на пазарни производители (в това число домакинствата, като собственици на некорпоративни предприятия и на жилищни сгради):

продукцията на ФП, свързана с FISIM, се компенсира от междинното потребление на пазарните производители. Следователно тя не оказва въздействие върху БВП и националния доход;

- б) резидентни ФП предоставят заеми и приемат депозити за междинно потребление на непазарни производители и за крайно потребление на домакинствата:

когато FISIM се използва от непазарни производители като междинно потребление, продукцията на тези производители се увеличава със същата сума, тъй като междинното потребление е част от сумата на техните разходи и насрещният поток представлява увеличение на разходите за крайно потребление. Следователно БВП и националният доход се увеличават със сумата на разпределения FISIM.

Също така, когато FISIM се потребяват от домакинствата като крайни потребители, БВП и националният доход се увеличават със сумата на разпределения FISIM;

- в) резидентни ФП предоставят заеми и приемат депозити от нерезидентни лица, различни от ФП (износ на FISIM):

износът на FISIM се записва, което води до увеличение на БВП. В прехода от БВП към националния доход обаче това увеличение се компенсира от намаление на лихвата за получаване минус дължимата лихва към сектор „Останал свят“ (тъй като FISIM се приспадат от лихвата за получаване върху заеми и се добавят към дължимата лихва по депозити). Следователно износът на FISIM не оказва въздействие върху националния доход;

- г) нерезидентни ФП предоставят заеми и приемат депозити за междинно потребление на пазарни производители, в това число домакинствата, като собственици на некорпоративни предприятия и жилищни сгради (внос на FISIM):

БВП се намалява със сумата на тази категория внос на FISIM, тъй като техният насрещен запис е междинно потребление. При прехода от БВП към националния доход обаче това намаление се компенсира от увеличение на лихвата за получаване минус дължимата лихва към сектор „Останал свят“ (тъй като FISIM се добавят към лихвата за получаване по депозити и се приспадат от дължимата лихва по заеми). Следователно тази категория внос не оказва въздействие върху националния доход;

- д) нерезидентни ФП предоставят заеми и приемат депозити за междинно потребление от непазарни производители и за крайно потребление на домакинствата (внос на FISIM):

вносът на FISIM от непазарни производители съответства на междинното потребление. Продукцията на тези производители се увеличава със същата сума, тъй като междинното потребление е част от сумата на техните разходи, а насрещният поток представлява увеличение на разходите за крайно потребление. Когато се измерва БВП по производствения метод, увеличението на междинното потребление съответства на увеличението на продукцията, като добавената стойност остава непроменена. Когато се измерва БВП по метода на крайното използване, увеличението на разходите за крайно потребление се неутрализира от увеличението на вноса на услуги. При прехода от БВП към националния доход обаче има увеличение на лихвата за получаване минус дължимата лихва към сектор „Останал свят“ (тъй като FISIM се добавят към лихвата за получаване по депозити и се приспадат от дължимата лихва по заеми). Следователно националният доход се увеличава със сумата на тази категория внос на FISIM.

▼B

Също така, когато FISIM се внасят от домакинствата като крайни потребители, няма въздействие върху БВП и националният доход се увеличава, тъй като има увеличение на лихвата за получаване минус дължимата лихва към сектор „Останал свят“.

По правило FISIM не се изчисляват за междубанкови заеми и депозити между резидентни ФП, нито между резидентни ФП и нерезидентни ФП. Междубанковите заеми и депозити обаче се използват за изчисляване на референтните проценти.

14.05 От петте случая, представени в точка 14.04, въздействието от разпределянето на FISIM върху БВП и националния доход може да се обобщи по следния начин:

- a) БВП се увеличава със сумата на FISIM, произведени от резидентни ФП и разпределени по сектори S.13 („Държавно управление“), S.14 (за домакинствата като потребители), S.15 („Негъровски организации, обслужващи домакинствата“) и S.2 („Останал свят“);
- b) БВП се намалява със сумата на FISIM от внос, разпределен по сектори S.11 („Нефинансови предприятия“), S.12, („Финансови предприятия“) с изключение на S.121 („Централна банка“), S.122 („Депозитни институции без централната банка“) и S.125 („Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“, и S.14 (за домакинствата като собственици на жилищни сгради и некорпоративни предприятия);
- в) националният доход се увеличава със сумата на FISIM (произведени от резидентни ФП или от внос), разпределени по сектори S.13 („Държавно управление“), S.14 (за домакинствата като потребители) и S.15 („Негъровски организации, обслужващи домакинствата“).

ИЗЧИСЛЕНИЕ НА ПРОДУКЦИЯТА НА FISIM ОТ СЕКТОРИ S.122 И S.125

14.06 FISIM се произвежда от финансовите посредници (ФП): централна банка (S.121); депозитните институции без централната банка (S.122); и другите финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове (S.125).

Изчисленията на FISIM се съсредоточават върху подсектори S.122 и S.125. По правило FISIM не се изчисляват за централната банка (вж. част VI).

Изисквани статистически данни

14.07 За всеки от подсекторите S.122 и S.125 са необходими данни под формата на таблица на наличностите на заеми и депозити, категоризирани по сектори ползватели и усреднени за период от четири тримесечия, и съответната начислена лихва. Лихвата се изчислява след преразпределение на лихвените субсидии на получателите.

Референтни проценти

14.08 В балансите на финансовите посредници, включени в подсектори S.122 и S.125, трябва да се направи разбивка на заемите и депозитите към резидентни единици, за да бъдат разграничени заемите и депозитите:

— които са междубанкови (т.е. в рамките на институционалните единици, които предоставят FISIM и са включени в подсектори S.122 и S.125);

— са към институционални сектори ползватели (S.11 — други подсектори на S.12 — S.13 — S.14 — S.15) (с изключение на централните банки).

В допълнение се прави разделяне на заемите и депозитите към сектор „Останал свят“ (S.2) на заеми и депозити към нерезидентни финансови посредници и заеми и депозити към други нерезиденти.

▼ B**Вътрешен референтен процент**

14.09 С цел да се получи продукцията на FISIM на резидентните ФП от резидентния институционален сектор ползвател, вътрешният референтен процент се изчислява като съотношението на лихвата за получаване по заеми в рамките на подсектори S.122 и S.125 и между тях към наличностите на заеми в рамките на подсектори S.122 и S.125 и между тях, както следва:

$$\frac{\text{Лихва за получаване по заеми в рамките на подсектори S.122 и S.125 и между тях}}{\text{Наличностите на заеми в рамките на подсектори S.122 и S.125 и между тях}}$$

На теория вътрешният референтен процент е същият, когато се използват данни за депозити вместо данни за заеми. Поради несъответствия в данните изчислението въз основа на данните за депозити ще бъде различно от изчислението въз основа на данните за заеми.

Когато данните за депозити са по-надеждни, вътрешният референтен процент следва да бъде изчислен върху междубанковите депозити като съотношението на:

$$\frac{\text{Лихва, дължима по депозити в рамките на подсектори S.122 и S.125 и между тях}}{\text{Наличностите на депозити в рамките на подсектори S.122 и S.125 и между тях}}$$

Ако данните за заемите и депозитите са еднакво надеждни, вътрешният референтен процент следва да се изчислява въз основа на междубанковите заеми и депозити като съотношението между лихвата за получаване по отпуснати заеми плюс лихвата, дължима по държани депозити между ФП, и наличностите на заеми плюс наличностите на депозитите, държани от ФП от името на други ФП.

В случаи, когато резидентни ФП предоставят заеми и приемат депозити, изразени в чуждестранни валути, за своите резидентни клиенти, следва да бъдат изчислени няколко „вътрешни“ референтни процента по валути или групи валути, ако това в значителна степен подобрява изчисленията. Това би изисквало разделяне по валута или групи валути както на изчислението на „вътрешните“ референтни проценти, така и на заемите и депозитите от резидентни ФП към всеки резидентен сектор ползвател.

Външни референтни проценти

14.10 С цел да бъдат определени вносът и износът на FISIM, използваният референтен процент е средният междубанков процент, претеглен по нивата на наличностите в позиции „заеми между резидентни ФП, от една страна, и нерезидентни ФП, от друга страна“ и „депозити между резидентни ФП, от една страна, и нерезидентни ФП, от друга страна“, които са включени в баланса на ФП. Следователно външният референтен процент се изчислява като съотношението на лихвата по заеми плюс лихвата по депозити между резидентни ФП и нерезидентни ФП към наличностите на заеми плюс наличностите на депозити между резидентни ФП и нерезиденти ФП.

Трябва да бъдат изчислени няколко външни референтни процента за различните валути или групи валути, ако има на разположение данни за всяка валута или група валути за следните категории и ако това в значителна степен подобрява изчисленията:

а) заеми и депозити от нерезидентни ФП към всеки сектор ползвател;

▼ B

б) заеми и депозити от резидентни ФП към нерезидентни ползватели.

Подробно разделяне на FISIM по институционални сектори

14.11 По правило не е необходимо да се изчислява междубанковия FISIM между резидентни ФП, нито между резидентни ФП и нерезидентни ФП. Изчисляват се FISIM само по отношение на небанкови институционални сектори ползватели.

За всеки институционален сектор, различен от ФП, е необходимо да има данни в съответствие със следната таблица за заемите и депозитите, предоставени от резидентните ФП:

	Наличности	Лихва за получаване от резидентните ФП		Наличности	Дължимата лихва от резидентни ФП
Заеми, предоставени от резидентни ФП (S.122 и S.125)			Депозити в резидентни ФП (S.122 и S.125)		

Общият размер на FISIM по институционални сектори се получава като сбор на FISIM по заемите, предоставени на институционалния сектор, и на FISIM по депозитите на институционалния сектор.

FISIM по заемите, предоставени на институционалния сектор, се изчислява като лихвата за получаване по заеми минус (наличностите на заемите, умножени по вътрешния референтен процент).

FISIM по депозитите на институционалния сектор се изчислява като (наличностите на депозитите, умножени по вътрешния референтен процент) минус дължимата лихва по депозити.

Част от продукцията се изнася; въз основа на баланса на ФП се наблюдава:

	Наличности	Лихва за получаване от резидентни ФП		Наличности	Дължимата лихва от резидентни ФП
Заеми към нерезидентни единици, различни от банки			Депозити в нерезидентни единици, различни от банки		

Износът на FISIM се изчислява, като се използва външният междубанков референтен процент за заемите, предоставени на нерезиденти (с изключение на ФП), по следния начин: като лихва за получаване минус (наличностите на заемите, умножени по външния референтен процент).

▼ B

Износът на FISIM по депозити на нерезиденти (с изключение на ФП) се изчислява като (наличности на депозитите, умножени по външния референтен процент) минус дължимата лихва.

Когато за различни валути или групи валути се използват няколко референтни процента, заемите и депозитите се разделят както по институционални сектори ползватели, така и по валути (или групи валути), в които са деноминирани.

Разделяне на междинно и крайно потребление на FISIM, разпределени на домакинствата

14.12 FISIM, които подлежат на разпределение между домакинствата, се разделя на следните категории:

- a) междинно потребление от домакинствата в качеството им на собственици на жилищни сгради;
- б) междинно потребление от домакинствата в качеството им на собственици на некорпоративни предприятия; както и
- в) крайно потребление от домакинствата.

Методът на изчисление изисква разбивка на заемите за домакинствата (наличности и лихва) на следните съответни категории:

- i) жилищни заеми;
- ii) заеми за домакинствата като собственици на некорпоративни предприятия; както и
- iii) други заеми за домакинствата.

Заемите за домакинствата като собственици на некорпоративни предприятия и жилищните заеми обикновено се представят отделно в различните разбивки на заемите във финансовите и паричните статистически данни. Другите заеми за домакинствата се получават като разликата при изваждането на двете гореспоменати категории заеми от общата сума. FISIM за заеми за домакинствата следва да се разпределят между трите категории въз основа на информацията за наличностите и лихвата за всяка от трите групи. Жилищните заеми не са идентични с ипотечните заеми, тъй като ипотечните заеми могат да имат други цели.

Депозитите на домакинствата се разделят на:

- 1) депозити на домакинствата като собственици на некорпоративни предприятия; както и
- 2) депозити на домакинствата като потребители.

При липса на статистически данни за депозитите на домакинствата като собственици на некорпоративни предприятия, наличностите на депозитите се изчисляват по един от следните методи:

Метод 1

Наличностите на депозитите се изчисляват, като се допусне, че съотношението на наличностите на депозитите към добавената стойност, наблюдавано за най-малките корпоративни предприятия, се отнася и за некорпоративните предприятия.

Метод 2

Наличностите на депозитите се изчисляват, като се допусне, че съотношението на наличностите на депозитите към оборота, наблюдавано за най-малките корпоративни предприятия, се отнася и за некорпоративните предприятия.

FISIM по депозити на домакинствата трябва да бъдат разпределени между FISIM по депозити на домакинствата като собственици на некорпоративни предприятия и FISIM по депозити на домакинствата като потребители въз основа на средните наличности на тези две категории, за които в случай на липса на допълнителна информация може да се прилага един и същ лихвен процент.

▼ B

Алтернативно, когато няма подробна информация за заемите и депозитите на домакинствата, FISIM за домакинствата се разпределят към междинно потребление и крайно потребление, като се приема, че всички заеми са относими към домакинствата като производители или като собственици на жилищни сгради и че всички депозити са относими към домакинствата като потребители.

ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ВНОСА НА FISIM

14.13 Нерезидентните ФП предоставят заеми на резиденти и приемат депозити от резиденти. За всеки институционален сектор са необходими данни в съответствие със следната таблица.

	Наличности	Лихва за получаване от нерезидентни ФП и дължима от резидентни ползватели		Наличности	Лихва, дължима от нерезидентни ФП, и за получаване от резидентни ползватели
Заеми, предоставени от нерезидентни ФП			Депозити в нерезидентни ФП		

Вносът на FISIM за всеки институционален сектор се изчислява, както следва:

Вносът на FISIM за заеми се изчислява като лихвата за получаване от нерезидентни ФП *минус* (наличностите на заемите, *умножени* по външния референтен процент).

Вносът на FISIM за депозити се изчислява като (наличностите на депозитите, *умножени* по външния референтен процент) *минус* лихвата, дължима от нерезидентни ФП.

Препоръчва се да се използват няколко външни референтни процента по валута или групи валути (вж. точка 14.10).

FISIM — ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ОБЕМА

14.14 Изчисленията на обема на FISIM се правят, като се използват наличностите на заемите и депозитите, дефлирани към цените от базовия период посредством общ ценови индекс като косвения ценови дефлатор за вътрешното крайно търсене.

Цената на FISIM се състои от два компонента: първият е разликата между банковия лихвен процент и референтния процент (или обратното — в случай на депозити), която представлява маржа на финансовия посредник; вторият е ценовият индекс, който се използва за дефлиране на наличностите на заемите и депозитите към цените от базовия период.

От гледна точка на обема FISIM се изчислява, както следва:

$$\text{Обем на FISIM по заемите, предоставени на институционалния сектор} = \frac{\text{FISIM по заемите, предоставени на институционалния сектор}}{\text{Ценови индекс}} \times \frac{\text{Марж за базовия период}}{\text{Действителен марж}}$$

$$\frac{\text{Обем на FISIM по депозитите на институционалния сектор}}{\text{Ценови индекс}} = \frac{\text{FISIM по депозитите на институционалния сектор}}{\text{Ценови индекс}} \times \frac{\text{Марж за базовия период}}{\text{Действителен марж}}$$

Маржът по заемите за базовия период е равен на действителния лихвен процент по заемите минус референтния процент.

Маржът по депозитите за базовия период е равен на референтния процент минус действителния лихвен процент по депозитите.

В номинално изражение действителният марж е равен на съотношението на FISIM към наличностите, затова заменянето на действителния марж с този израз в горните две формули дава следното:

$$\frac{\text{Обем на FISIM по заемите, предоставени на институционалния сектор}}{\text{Ценови индекс}} = \frac{\text{Наличности на заемите, предоставени на институционалния сектор}}{\text{Ценови индекс}} \times \text{Марж за базовия период}$$

$$\frac{\text{Обем на FISIM по депозитите на институционалния сектор}}{\text{Ценови индекс}} = \frac{\text{Наличности на депозитите на институционалния сектор}}{\text{Ценови индекс}} \times \text{Марж за базовия период}$$

ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА FISIM ПО ОТРАСЛИ

- 14.15 Разпределението на FISIM между отрасли ползватели се основава на наличностите на заемите и депозитите на всеки отрасъл и ако тази информация не е надеждна, на продукцията на всеки отрасъл.

ПРОДУКЦИЯ НА ЦЕНТРАЛНАТА БАНКА

- 14.16 Продукцията на централната банка по правило следва да се измерва като сбора на разходите, т.е. нейното междинно потребление, компенсацията на наетите лица, потреблението на основен капитал и други данъци минус субсидии за производство. За централната банка не е необходимо да се изчисляват FISIM.

Комисионите и таксите за пряко измерените услуги, фактурирани от централната банка както по отношение на резидентни, така и на нерезидентни единици, следва да бъдат разпределени на тези единици.

Само частта от цялата продукция на централната банка (сбор на разходите минус комисионите и таксите), която не е продадена, по правило трябва да бъде разпределена към междинното потребление на други ФП — подсектори S.122 „Депозитни институции без централната банка“ и S.125 „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ — пропорционално на съответната добавена стойност на всеки от тези подсектори.

С цел изравняване на сметките на подсектори S.122 и S.125 сумата на съответното им междинно потребление на услугата, предоставяна от централната банка, следва да бъде компенсирана с текущ трансфер (класифициран в D.759 „Други различни текущи трансфери“) на същата стойност, получен от централната банка.

ГЛАВА 15

ДОГОВОРИ, ЛИЗИНГИ И ЛИЦЕНЗИ

ВЪВЕДЕНИЕ

- 15.01 Договорите представляват споразумения за условията, при които стоките, услугите и активите се предоставят на клиента. Договорите, представляващи пряка продажба на стоки, услуги или активи, определят стойността и момента на записване на операцията, който в случай на стоки е промяната на собствеността. Разликата между момента на плащане и момента на записване се отразява в записи, посочени като други сметки за получаване/плащане във финансовата сметка.
- 15.02 Лизингите, лицензите и разрешителните представляват договори, които определят класификацията на плащанията и икономическата собственост на активите; някои от договорите представляват отделен вид нефинансов актив.
- 15.03 В настоящата глава е разгледано записването на различни групи сложни договори и техните основни потоци и наличности, обособени в седем раздела:
- а) разграничение между оперативни лизинги, лизинги на ресурси и финансови лизинги;
  - б) разрешителни за използване на природни ресурси;
  - в) разрешителни за предприемане на специфични дейности;
  - г) публично-частни партньорства;
  - д) договори за предоставяне на концесии за услуги;
  - е) подлежащи на търгуване оперативни лизинги;
  - ж) изключителни права върху бъдещи стоки и услуги.

РАЗГРАНИЧЕНИЕ МЕЖДУ ОПЕРАТИВЕН ЛИЗИНГ, ЛИЗИНГ НА РЕСУРСИ И ФИНАНСОВ ЛИЗИНГ

- 15.04 Разграничават се три вида лизинг на нефинансови активи (вж. таблица 15.1):
- а) оперативен лизинг;
  - б) лизинг на ресурси;
  - в) финансов лизинг.

Всеки от тези видове лизинг е свързан с използването на нефинансов актив:

- в случай на оперативен лизинг и лизинг на ресурси няма промяна на икономическата собственост и юридическият собственик продължава да бъде икономически собственик. Лизингът на ресурси се използва за природни ресурси, например земя и радиочестотни спектри. Оперативният лизинг се използва за всички други нефинансови активи,32Q[=P32Q[=P
- в случай на финансов лизинг има промяна в икономическата собственост на актива, а юридическият му собственик не се счита за икономически собственик. Финансовият лизинг може да се прилага за всички нефинансови активи, включително в някои ситуации — природни ресурси.

▼B

15.05 Всички единици — например стоки и услуги, природни ресурси, финансови активи или пасиви — имат както юридически, така и икономически собственик. В много случаи икономическият и юридическият собственик е един и същ. Когато това не е така, юридическият собственик е предал на икономическия собственик отговорността за риска, свързан с използването на единиците за дадена икономическа дейност, заедно със свързаните ползи. В замяна юридическият собственик приема от икономическия собственик плащания за друг пакет рискове и ползи.

Таблица 15.1 — Записване на трите различни вида лизинг

Вид лизинг	Метод на записване за ползвателя
Оперативен лизинг (непредназначен за природни ресурси)	Ползвателят не е икономически собственик на нефинансовия актив Наемите се записват като плащания за услуга, разходи за междинно или крайно потребление от сектор „Държавно управление“, домакинствата и нетърговските организации, обслужващи домакинствата (НТООД)
Лизинг на ресурси (само за природни ресурси)	Ползвателят не е икономически собственик на природния ресурс. Плащанията представляват ренти (доход от собственост)
Финансов лизинг	Ползвателят е икономическият собственик на даден нефинансов актив, финансиран със заем от лизингодателя. В по-голямата си част плащанията представляват погасяване на главницата и лихви по заема. Част от лихвените плащания могат да бъдат записани като FISIM, ако заемот е финансиран от финансов посредник. Това плащане се класифицира като разходи за междинно потребление или за крайно потребление на сектор „Държавно управление“, домакинствата и НТООД

Таблица 15.2 — Записване на трите различни вида лизинг по вид операция

Вид операция	Вид използване и свързан актив
Междинно потребление	Оперативен лизинг на произведени активи, например машини и права върху интелектуална собственост FISIM при финансов лизинг
Потребление на основен капитал	Само за произведени активи и само за икономическия собственик
Разходи за крайно потребление	Оперативен лизинг на дълготрайни потребителски стоки Закупуване на дълготрайни потребителски стоки (включително когато се финансират чрез финансов лизинг или закупуване на изплащане) FISIM при финансов лизинг за крайни потребители
Закупуване на нефинансови активи	
Образуване на основен капитал	Закупуване на произведени активи (включително когато са финансирани чрез финансов лизинг)
Придобиване на природни ресурси	Закупуване на природни ресурси, включително правото на използване до изчерпване
Придобиване на други произведени активи	Закупуване на правото на използване на природен ресурс за продължителен период от време, например риболовна квота

Вид операция	Вид използване и свързан актив
Заплащане на доход от собственост	
Рента	Лизинг на ресурси, т.е. плащане за използване на природен ресурс
Лихва	Финансов лизинг, т.е. закупуване на нефинансов актив, финансиран едновременно със заем
Финансова операция: заем	Финансов лизинг, т.е. закупуване на нефинансов актив, финансиран едновременно със заем

- 15.06 *Определение:* икономическият собственик на дадена единица, например стоки и услуги, природни ресурси, финансови активи или пасиви, е институционалната единица, която има право да претендира за ползите, свързани с използването на единицата в хода на осъществяване на икономическата дейност по силата на приемане на свързаните рискове.
- 15.07 *Определение:* юридическият собственик на единици, например стоки и услуги, природни ресурси, финансови активи или пасиви, е институционалната единица, която може да предявява претенции по право и съгласно нормативната уредба за ползите, свързани с единиците.

Оперативни лизинги

- 15.08 *Определение:* оперативен лизинг е лизинг, при който юридическият собственик е също икономически собственик и приема оперативните рискове и получава икономически ползи от актива, като начислява такси за използването му за производствена дейност.
- 15.09 Показател за даден оперативен лизинг е, че юридическият собственик носи отговорност да осигури ремонта и поддръжката на актива.
- 15.10 В условията на оперативен лизинг активът остава в баланса на лизингодателя.
- 15.11 Плащанията, извършени за произведени активи при оперативен лизинг, се наричат наеми и се записват като плащания за услуга (вж. таблица 15.2). Естеството на оперативния лизинг най-добре се описва във връзка с оборудване, тъй като оперативните лизинги често са предназначени за превозни средства, кранове, пробивни машини и др. Всеки вид нефинансов актив обаче може да бъде предмет на оперативен лизинг. Предоставената от лизингодателя услуга излиза извън пределите на обикновеното предоставяне на актива. Тя включва и други елементи като удобство и сигурност. В случай на оборудване лизингодателят или собственикът на оборудването обикновено поддържа наличности от оборудване в изправно състояние, което може да бъде наето при поискване или с краткосрочно предизвестие. Обикновено лизингодателят трябва да е специализиран в експлоатацията на оборудването. Това е важно в случай на много сложно оборудване, като изчислителна техника, при което лизингополучателят може да не разполага с необходимите знания или съоръжения правилно да използва оборудването. Лизингодателят може също така да се ангажира да замени оборудването в случай на сериозна или продължителна повреда. В случай на сграда лизингодателят отговаря за конструктивната цялост на сградата и за замяната в случай на щети поради природно бедствие например и обикновено отговаря за осигуряване на правилното функциониране на асансьорите, отоплителните и вентилационните системи.
- 15.12 Първоначално оперативният лизинг възниква с цел да се задоволят потребностите на ползвателите, които се нуждаят от някои видове оборудване само периодично. Много оперативни лизинги са за кратки периоди, въпреки че лизингополучателят може да поднови лизинга, когато периодът изтече, а един и същ ползвател може да

▼B

използва едно и също оборудване няколко пъти. С появата на все по-сложни видове машини обаче, по-специално в областта на електрониката, обслужването и резервните съоръжения, предоставяни от лизингодателя, са важни фактори, които могат да повлияят на ползвателя да предпочете лизинг пред закупуване. Други фактори, които могат да убедят ползвателите да вземат на лизинг за дълъг период от време, вместо да купят, са последиците за баланса на предприятието, паричния поток или данъчните задължения.

Финансов лизинг

- 15.13 *Определение:* финансовият лизинг е лизинг, при който лизингодателят е юридическият собственик на даден актив, но икономическият собственик е лизингополучателят, тъй като последният поема оперативните рискове и получава икономическите ползи от използването на актива за дадена производствена дейност. В замяна на това лизингодателят приема друг пакет от рискове и ползи от лизингополучателя под формата на погасявания във връзка със заем. Случаят често е такъв, че лизингодателят, въпреки че е юридически собственик на актива, изобщо не получава физическа доставка на актива, а се съгласява с неговата доставка направо на лизингополучателя. Един показател за финансов лизинг е, че икономическият собственик отговаря за осигуряване на всички необходими ремонти и поддръжка на актива.
- 15.14 При условията на финансов лизинг се счита, че юридическият собственик предоставя заем на лизингополучателя, който лизингополучателят използва за придобиване на актив. След това активът се включва на баланса на лизингополучателя, а не на лизингодателя. Съответният заем се включва като актив на лизингодателя и пасив на лизингополучателя. Плащанията по финансовия лизинг не се третира като наеми, а като плащане на лихва и погасяване на главница по условно начислен заем. Ако лизингодателят е финансов посредник, част от плащането се третира също така като такса за услуга (FISIM).
- 15.15 Много често естеството на актива, който е предмет на финансов лизинг, може да бъде съвсем различно от активите, използвани от лизингодателя в неговата производствена дейност, например търговски пътнически самолет, чийто юридически собственик е банка, но е отдаден на лизинг на авиокомпания. Няма икономически смисъл в отчетите на банката да се включва нито въздухоплавателното средство, нито неговото потребление на основен капитал, или пък те да бъдат пропуснати в отчетите на авиокомпанията. Механизмът на финансовия лизинг избягва тази нежелателна форма на записване на собствеността на въздухоплавателното средство и намалението на неговата стойност, като нетната стойност и на двете страни остава вярна през целия срок на лизинга.
- 15.16 Обичайно периодът на финансовия лизинг е равен на целия икономически живот на актива. Когато това стане, стойността на условно начисления заем съответства на настоящата стойност на плащанията, които следва да бъдат извършени по лизинговия договор. Тази стойност покрива стойността на актива и обикновено също така включва такса, събирана от лизингодателя, която се начислява през срока на лизинга. Плащанията, които редовно се правят към лизингодателя, могат да се запишат като четири компонента: плащания на лихви, погасявания на главницата по условно начисления заем, таксата на лизингодателя и на FISIM (ако лизингодателят е финансов посредник). Ако условията на договора не посочват как се идентифицират първите три елемента, погасяването на главницата трябва да съответства на понижението в стойността на актива (потреблението на основен капитал), дължимите суми по лихви трябва да съответстват на възвръщаемостта на капитала по отношение на актива, а таксата за услуги — на разликата между общата дължима сума и тези два елемента.
- 15.17 Финансов лизинг може също да съществува, когато периодът на лизинга е по-кратък от икономическия живот на актива. В този случай стойността на условно начисления заем отново обхваща стойността на актива и събираната такса от лизингодателя плюс стойността на таксите за услуги, които следва да се заплащат съгласно

▼B

условията на лизинга. Плащанията, които редовно се извършват към лизингодателя, се записват като плащания на лихви, погасявания на главницата на условно начисления заем, таксата на лизингодателя и на FISIM (ако лизингодателят е финансов посредник). Може да се включват също така предплащания за финансиране на обратното изкупуване на актива в края на лизинговия период. В края на лизинга активът може да бъде прехвърлен в баланса на лизингополучателя в зависимост от договорните споразумения. Стойността на остатъчните суми по заема ще бъде равна на очакваната пазарна стойност на актива в края на лизинговия период, както е определено в началото на лизинга. На този етап активът може да бъде върнат на лизингодателя, да бъде упражнена опцията за законово придобиване на актива от лизингополучателя или да бъде подписан нов лизингов договор.

Финансовият лизинг изисква лизингополучателят да поеме рисковете и ползите, свързани с използването на актива. Следователно всички холдингови печалби и загуби върху очакваната стойност на актива в края на лизинговия период са за сметка на лизингополучателя. В този случай, ако активът бъде законово придобит от лизингополучателя в края на лизинговия период, плащанията в брой се записват като погасяване на заема, тъй като активът вече е включен в баланса на лизингополучателя.

Ако активът бъде върнат на лизингодателя, тогава се записва операция, която представлява покупката на актива, по текущата пазарна стойност на актива. Постъпленията се използват за погасяване на неуредената сума от заема и всяка разлика между тези суми се записва като капиталов трансфер. Плащанията през периода на лизинга често включват предплащания по придобиването на актива, така че операцията се извършва без заплащане в брой, тъй като заемът е напълно погасен към дадения момент.

Ако бъде договорен допълнителен лизингов период, тогава новият договор трябва да бъде анализиран, за да се провери дали той е продължение на финансовия лизинг или е оперативен лизинг.

- 15.18 Въпреки че финансовият лизинг обикновено е за няколко години, продължителността на лизинга не определя дали лизингът следва да се разглежда като оперативен или финансов. В някои случаи активът може да бъде отдаден на лизинг за кратък период, вероятно отначало само за една година, но договърът включва условието лизингополучателят да поеме цялата отговорност за актива, включително цялата поддръжка, и да покрива извънредни щети. Въпреки че лизинговият период е кратък и въпреки че лизингодателят може да не е финансова институция, ако лизингополучателят приеме по-голямата част от рисковете, свързани с употребата на актива в производството, както и ползите, лизингът се записва като финансов, а не като оперативен. На практика обаче е трудно да се направи отклонение от записването в стопанските отчети, които следват международни стопански отчетни стандарти, в които финансовият лизинг е ограничен до лизинги, които обхващат по-голямата част от икономическия живот на актива.
- 15.19 Всяко предприятие, специализирано във финансов лизинг, независимо дали се нарича дружество за недвижими имоти или дружество за отдаване на лизинг на въздухоплавателни средства, се класифицира като финансов посредник, предлагащ заеми на единици, които вземат на лизинг активи от тях. Ако лизингодателят не е финансов посредник, плащанията, свързани с условно начисления заем, се разделят само на погасявания на главница и лихва. Ако лизингодателят е финансово предприятие, се включва допълнителен елемент, който представлява таксата за услуги (FISIM).
- 15.20 Покупката на изплащане е вид финансов лизинг.

Определение: налице е договор за покупка на изплащане, когато дълготрайна стока се продава на купувач в замяна на договорени бъдещи плащания. Купувачът влиза във владение на стоката незабавно, въпреки че юридически тя остава собственост на лизингодателя като обезпечение/гаранция, докато всички договорени плащания бъдат извършени от лизингополучателя.

▼B

- 15.21 Покупката на изплащане обикновено е ограничена до дълготрайни потребителски стоки, като повечето купувачи са от сектора на домакинствата. Договорите за покупка на изплащане обикновено се финансират от отделни институционални единици, които работят в тясно сътрудничество с продавачи на дълготрайни стоки.
- 15.22 В случай на покупка на изплащане дълготрайната стока се записва като придобита от купувача в деня, в който той е влязъл във владение на актива, по пазарната цена, която би била реализирана в еквивалентна операция. Купувачът получава условно начислен заем с еквивалентна стойност. Плащанията от купувача към финансиращата единица се записват като погасявания на главница и плащания на лихва, като се използва същият метод като прилагания за финансов лизинг. Производствената дейност, осъществявана от единиците, които финансират договорите за покупка на изплащане, е финансово посредничество. Тъй като те обикновено не събират направо такса за своите услуги, цялата им продукция представлява FISIM, изчислени като доход от собственост за получаване минус дължимите лихви. Както в случая на традиционния финансов лизинг, може да е трудно да се определи размерът на дължимите суми за лихви и следователно трябва да бъде направена приблизителна оценка.

Лизинг на ресурси

- 15.23 *Определение:* лизингът на ресурси е лизинг, при който собственикът на даден природен ресурс го предоставя на лизингополучателя в замяна на плащане, записано като рента.
- 15.24 При лизинга на ресурси активът ресурс остава в баланса на лизингодателя, въпреки че се използва от лизингополучателя. Всяко намаление на стойността на природния ресурс се записва като отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи (към К.21 „Изчерпване на природни ресурси“). То не се записва като операция, подобна на потребление на основен капитал, тъй като не е налице основен капитал за потребление. Само и единствено дължимите суми по лизинг на ресурси се записват като рента.
- 15.25 Класическият случай на актив, който е предмет на лизинг на ресурси, е земята. Използването на други природни ресурси обаче се записва по подобен начин, например дървен материал, риба, вода, минерални ресурси и радиочестотни спектри.

Разрешителни за използване на природни ресурси

- 15.26 Разрешителни за използване на природни ресурси могат да се издават от държавното управление, но могат също така да се издават от частни собственици, като земеделски производители и предприятия.
- 15.27 Когато се издават разрешителни за използване на природни ресурси, могат да бъдат разграничени три варианта за записване (вж. таблица 15.3):
- собственикът може да удължи или отнеме разрешителното за продължително използване на актива от един лизингов период за следващия;
  - собственикът може да разреши използването на актива ресурс за по-дълъг период от време по такъв начин, че в действителност ползвателят да контролира използването на ресурса през този период от време с малка, ако има изобщо, намеса от собственика;
  - собственикът разрешава актива ресурс да се използва до неговото изчерпване.

Първият вариант се записва като лизинг на ресурс; той следва да бъде записан като рента.

Вторият вариант може не само да доведе до записване на рента, но също така до създаване на актив за ползвателя, различен от самия ресурс, но при който стойността на актива ресурс и на актива, позволяващ неговото използване, са свързани.

▼ B

Този актив (категория AN.222) се признава само ако неговата стойност, ползите за притежателя, които надвишават стойността, начислена за издаването, е реализируема чрез прехвърляне на актива. Тези разрешителни се наблюдават първоначално чрез възникване в икономически смисъл на активи (категория K.1, вж. точка 6.06, буква ж). Ако стойността на актива не бъде реализирана, тя клони към нула с приключването на лизинговия период.

Резултатът от третия вариант е продажба (или евентуално отчуждаване) на самия природен ресурс.

Таблица 15.3 — Записване на трите различни вида разрешителни за използване на природни ресурси

Вид използване	Метод на записване
Разрешително за временно използване, евентуално за дълъг период	Лизинг на ресурси: рента (доход от собственост)
Контрол от ползвателя за по-дълъг период от време; рискове и ползи за ползвателя, прехвърлимост на разрешителното на реализируема стойност	Рента и създаване на нов актив за правото на ползване на природния ресурс
Използване до изчерпване; постоянно използване (всички рискове и ползи са за ползвателя)	Продажба на природния ресурс

- 15.28 С цел да се направи разграничение между рента, създаване на нов актив и продажба на природен ресурс, основният критерий е прехвърлянето на рисковете и ползите. Природният ресурс е продаден, ако всички рискове и ползи са били прехвърлени. Нов актив е създаден ако прехвърлянето на рисковете и ползите доведе до отделно и прехвърлимо разрешително с реализируема стойност. Използването на други критерии, като предварителна договореност за плащанията, предварително плащане, продължителност на разрешителното и третиране в стопанските отчети, може да е подвеждащо, тъй като те не отразяват прехвърлянето на рисковете и ползите задължително.
- 15.29 Природните ресурси, като земя и минерални ресурси, могат да бъдат придобивани от нерезиденти. Продажбата на природни ресурси обаче не се записва като продажба на нерезидентна единица. В такива случаи се създава условна резидентна единица, която държи собствеността върху природния ресурс. След това нерезидентната единица притежава собствения капитал на условната резидентна единица. Подобно записване се прилага в случай на придобиване от резиденти на природни ресурси в „Останал свят“.
- 15.30 Приходите на държавното управление от специфичен вид природни ресурси (например приходи от нефт и природен газ) могат да включват широк набор от сделки. Примери за това са:
- а) рента в случай на лизинг на ресурси;
  - б) отписване на непроизведени активи, например продажби на природни ресурси или продажби на лицензи за експлоатация за продължителен период от време;
  - в) дивидент от държавни предприятия, които експлоатират природни ресурси;
  - г) корпоративен данък, заплащан от предприятия, които експлоатират природни ресурси.

Разрешителни за предприемане на специфични дейности

- 15.31 В допълнение към лицензите и лизингите за използване на актив може да бъде предоставено разрешително за извършване на определена дейност, напълно независимо от всички свързани с дейността активи. Разрешителните не зависят от критерии за квалификация (като вземане на изпит за добиване на право за управление

на автомобил), а са предназначени да ограничат броя на отделните единици, които имат право да се ангажират с дейността. Такива разрешителни могат да се издават от държавното управление или от частни институционални единици, като двата случая се третират по различен начин.

Таблица 15.4 — Записване на използването и закупуването на нефинансови активи по вид операция/поток

Вид операция	Вид използване/закупуване, вид актив и вид плащане
Междинно потребление	Оперативен лизинг на произведени активи, например машини и права върху интелектуална собственост Редовни плащания от корпорации за снабдяване с вода FISIM, свързани с предоставянето на финансов лизинг
Потребление на основен капитал	Само за произведени активи и само за икономическия собственик
Разходи за крайно потребление	Оперативен лизинг на дълготрайни потребителски стоки Закупуване на дълготрайни потребителски стоки, включително когато се финансира чрез финансов лизинг или чрез договор за покупка на изплащане
Закупуване на нефинансови активи	
Образуване на основен капитал	Закупуване на произведени активи (включително когато се финансира чрез финансов лизинг)
Придобиване на природни ресурси	Закупуване на природен ресурс; това включва правото да се използва до изчерпването му Закупуване на правото на ползване на природен ресурс за продължителен период, например риболовна квота
Придобиване на други непроизведени активи	Прехвърлими договори за разпределено във времето ползване на собственост Закупуване на договор, прехвърлим на трета страна Договори за бъдещо производство, например договори с футболни играчи или писатели
Плащане за доход от собственост	Лизинг на ресурси, т.е. плащане за краткосрочно използване на природни ресурси
Рента	Редовни плащания за правото да се добива вода Финансов лизинг, т.е. закупуване на нефинансов актив, финансиран едновременно със заем
Трансфер на доход	Разрешителни, издавани от държавното управление за извършване на специфична дейност, които не зависят от критерии за изпълнение на условията или които са с напълно несъразмерна такса в сравнение с разходите за управление на разрешителния режим Разрешителни за емисии, издавани от държавното управление с цел контролиране на общите емисии
Други данъци върху производството	
Финансова операция: заем	Финансов лизинг, т.е. закупуване на нефинансов актив, финансиран едновременно със заем
Други промени в обема на активите	Изчерпване на природни ресурси от собственика Незаконна сеч, риболов или лов (конфискация без изплащане на компенсация във връзка с отглеждани активи или природни ресурси)
Промени в цената на активите	Изтичане на договори, лицензи и разрешителни, записани като активи

▼ B

- 15.32 Когато държавното управление ограничи броя на автомобилите, които имат право да работят като таксите, или ограничи броя на казината чрез издаване на разрешителни например, то всъщност реализира монополни печалби за одобрените оператори и си възстановява определена част от печалбите под формата на такса. Тези такси се записват като други данъци. Този принцип се прилага във всички случаи, в които държавното управление издава разрешителни с оглед ограничаване на броя на единиците, които функционират в определена област, като ограничението е определено своеволно и не зависи единствено от критерии за изпълнение на условия.
- 15.33 По принцип, ако разрешителното е валидно за няколко години, плащането се записва на начислена база със запис на другите сметки за получаване/плащане за размера на таксата за разрешителното, която се отнася до бъдещи години.
- 15.34 Стимулът за придобиване на такова разрешително е, че титулярят на разрешителното вярва, че по този начин ще придобие правото на монополни печалби, тъй като бъдещият доход ще бъде по-висок от правата за придобиването на това право. Ползата за титуляря, която надвишава стойността, заплатена на издателя, се третира като актив, ако титулярят на разрешителното може да я реализира чрез прехвърляне на актива. Видът на актива се описва като разрешително за предприемане на специфични дейности (AN.223).
- 15.35 Разрешителното за предприемане на специфични дейности като актив първо се включва в сметка „Други промени в обема на активите“. Промените в стойността както в посока нагоре, така и надолу, се записват в сметка „Преценки“.
- 15.36 Стойността на разрешителното като актив се определя от стойността, на която той може да бъде продаден, или, ако тези данни не са налични, се определя като настоящата стойност на бъдещия поток от монополни печалби. Ако разрешителното бъде препродадено, новият собственик има право да получи възстановяване от държавното управление, ако разрешителното бъде анулирано, както и право да получава монополните печалби.
- 15.37 Разрешително, издадено от държавното управление за предприемане на специфична дейност, се третира като актив, единствено когато са изпълнени всички от следните условия:
- а) при въпросната дейност не се използва актив, принадлежащ на държавното управление; ако такъв се използва, разрешението за използването му се третира като оперативен лизинг, финансов лизинг, лизинг на ресурс или евентуално придобиване на актив, представляващ разрешение за използване на актив по преценка на лицензополучателя за продължителен период от време;
  - б) разрешителното не се издава вследствие на критерий за изпълнение на условия; такива разрешителни се третират или като данъци, или като плащания за услуги;
  - в) броят на разрешителните е ограничен и следователно позволява на титуляря да реализира монополни печалби, когато предприема въпросната дейност;
  - г) титулярят на разрешителното трябва да бъде в състояние да продаде разрешителното на трета страна.
- Ако някое от условията не е изпълнено, плащанията се третират като данъци или като плащания за услуги.
- 15.38 За единици, различни от държавното управление, е много по-необичайно да могат да ограничат участието в дадена дейност. Пример за това е, когато принадлежността към професионална асоциация е или задължителна или желателна и има строго ограничение на броя участници. Друг пример е, когато собственик на даден имот ограничи броя на единиците, които функционират в

▼B

неговия имот, например хотел с политика да допуска само една таксиметрова фирма, която да превозва неговите гости. В тези случаи разрешителните се третираат като плащания за услуги. По принцип плащането се записва на начислена база през целия период, през който е валидно разрешителното. По принцип няма причина, поради която тези разрешителни да не могат да се третираат като активи, ако са били продаваеми, въпреки че това може да не е обичаен случай.

15.39 Разрешително за предприемане на специфична дейност, издадено от единица, различна от държавното управление, се третира като актив, единствено когато са изпълнени следните условия:

- а) при въпросната дейност не се използва актив, който принадлежи на издаващия разрешителното; ако се използва такъв актив, разрешението за неговото използване се третира като оперативен лизинг, финансов лизинг или лизинг на ресурс;
- б) броят на разрешителните е ограничен и следователно позволява на титуляря да реализира монополни печалби, когато предприема въпросната дейност;
- в) титулярят на разрешителното трябва да бъде юридически и практически в състояние да продаде разрешителното на трета страна.

Ако някое от условията не е изпълнено, плащанията се записват като плащания за услуга.

15.40 Държавното управление издава разрешителни за емисии, за да контролира общото количество на емисиите. Тези разрешителни не са свързани с използването на природен актив, тъй като атмосферата не е обвързана със стойност, поради което не може да се счита за икономически актив и следователно таксите за разрешителното се класифицират като данъци. Разрешителните могат да се търгуват и съществува активен пазар на такива. Разрешителните следователно представляват актив и се оценяват по пазарната цена, за която могат да бъдат продадени.

Публично-частни партньорства (ПЧП)

15.41 Публично-частните партньорства (ПЧП) представляват дългосрочни договори между две единици, съгласно които едната единица придобива или изгражда актив или набор от активи, експлоатира го за определен период от време и след това предава актива на втора единица. Тези договорености обикновено се сключват между частно предприятие и държавно управление, но са възможни и други комбинации — между държавни предприятия и между държавно предприятие и частна нетърговска организация (НТО).

Държавните управления се обвързват с ПЧП поради редица причини, сред които надеждата, че частното управление ще доведе до по-ефективно производство и че може да се получи достъп до по-широк кръг от източници на финансиране, както и от желанието за намаляване на дълга на държавно управление.

През периода на договора изпълнителят в ПЧП притежава юридическата собственост. След изтичане на срока на договора, държавното управление притежава както икономическата, така и юридическата собственост.

Повече подробности за третирането на ПЧП са посочени в глава 20 „Сметки на държавното управление“.

Договори за предоставяне на концесии за услуги

15.42 Договорите за предоставяне на концесии за услуги предоставят на едно дружество изключителното право да предоставя определени услуги. Например в случай на концесия за обществена услуга частно дружество сключва договор с държавното управление за получаване на изключителното право да експлоатира, поддържа и осъществява инвестиции в обществена комунална услуга (като система за водоснабдяване или магистрала с такси) за определен брой години. Договорите за предоставяне на концесии за услуги не се записват като активи, когато те не са прехвърлими или чрез прехвърлянето им не може да бъде реализирана никаква стойност.

▼B**Подлежащи на търгуване оперативни лизинги (AN.221)**

15.43 Подлежащите на търгуване оперативни лизинги представляват имуществени права на трета страна, свързани с нефинансови активи, различни от природни ресурси. Лизингът следва да осигурява икономически ползи за титуляря, които надвишават дължимите такси, и титулярят следва да може да реализира тези ползи, като ги прехвърли. Стойността на лизинга е ползата за титуляря, която надвишава стойността, заплатена на емитента. Подлежащите на търгуване оперативни лизинги могат да включват всички видове договори за наем и оперативен лизинг. Например наемател може да преотдава апартамент на трета страна.

Исключителни права върху бъдещи стоки и услуги (AN.224)

15.44 Договорите за бъдещо производство също могат да пораздат имуществени права на трети страни върху активи. Стойността на такива договори представлява ползата за титуляря, която надвишава стойността, заплатена на емитента. Примери за това са:

- а) изключителни права дадено лице да работи за тях (например футболни играчи) или да публикуват литературни произведения или музикални изпълнения. Стойността на тези права представлява печалбата, която може да бъде реализирана при прехвърляне на правата, надвишаваща разходите за разваляне на съществуващия договор;
- б) договори за разпределено във времето ползване на собственост. Само част от договорите за разпределено във времето ползване на собственост трябва да се считат за придобиване на актив:
  - 1) ако собственикът има определено място, което е на разположение постоянно, отговаря на условията да действа като част от управителния комитет на схемата, или може да продаде, или определи разпределението по свое усмотрение, тогава е най-вероятно договорът да е актив от същия вид като къща;
  - 2) ако собственикът е сключил твърдо споразумение да има на разположение някакъв вид квартира през определен период и за фиксиран срок, вероятно това представлява предплатен лизинг, т.е. предплатени разходи за крайно потребление от домакинствата;
  - 3) този предплатен лизинг може понякога да бъде преотдаван или продаден за останалата част от периода на лизинга като прехвърляем оперативен лизинг;
  - 4) участник в базирана на точки схема може да има сметка за получаване само чрез актив.

ГЛАВА 16

ЗАСТРАХОВАНЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

- 16.01 Застраховането е дейност, при която институционални единици или групи от единици си осигуряват защита срещу неблагоприятните финансови последици от специфични несигурни събития. Могат да бъдат разграничени два типа застраховане: социалното осигуряване и друго застраховане.
- 16.02 Социалното осигуряване е система, която покрива социалните рискове и нужди. Често е организирана колективно за група лица и обикновено участието в системата е задължително или се насърчава от трета страна. Социалното осигуряване включва схемите за социална сигурност, които са наложени, контролирани и финансирани от държавното управление, и осигурителните схеми, създадени или управлявани от работодатели от името на техните наети лица. Социалното осигуряване е разгледано в глава 17.
- 16.03 Застраховането, различно от социалното осигуряване, покрива рискове като смърт, доживяване до определена възраст, пожар, природни бедствия, наводнения, автомобилни катастрофи и др. Застраховането срещу смърт и доживяване до определена възраст се нарича „животозастраховане“, а срещу всички останали рискове — „общо застраховане“.
- 16.04 В настоящата глава са разгледани животозастраховането и общото застраховане. В нея са разгледани начините за записване на застрахователните дейности в сметките.
- 16.05 Правата и задълженията по застраховката са определени в застрахователната полица. Полицата е договор между застраховател и друга институционална единица, наречена „притежател на полица“. Съгласно договора притежателят на полицата извършва плащане, наречено „премия“ на застрахователя, и когато съответното застрахователно събитие настъпи, застрахователят извършва плащане под формата на „обезщетение“ на притежателя на полицата или на друго определено лице. По този начин притежателят на полицата си осигурява защита срещу определени рискове; като групира рисковете застрахователят цели да получи повече средства от премиите, отколкото ще бъдат средствата по обезщетенията, които ще трябва да изплати.
- 16.06 В застрахователната полица са определени правата и задълженията на отделните страни, които са следните:
- а) застраховател, който осигурява покритието;
  - б) притежател на полица, който трябва да плати премиите;
  - в) ползващото се лице, което получава обезщетението;
  - г) застраховано лице или предмет на риска.
- На практика притежателят на полицата, ползващото се лице и застрахованото лице могат да бъдат едно и също лице. В полицата се посочва кои са страните и се уточнява тяхната функция.
- 16.07 Най-широко разпространената форма на застраховане се нарича „пряко застраховане“, при което самите институционални единици се застраховат за финансовите последици от специфични рискове. На свой ред обаче могат да се застраховат и самите преки застрахователи, като застраховат част от преките застрахователни рискове при други застрахователи. Това се нарича „презастраховане“ и съответните субекти, които извършват тази дейност, се наричат „презастрахователи“.

▼ B**Пряко застраховане**

- 16.08 Има два вида пряко застраховане: животозастраховане и общо застраховане.
- 16.09 *Определение:* животозастраховането е дейност, при която притежателят на полицата извършва редовни плащания на застраховател, срещу което последният се задължава да предостави на ползващото се лице договорената сума или анюитет на определена дата или порано, ако застрахованото лице почине преди това. Животозастрахователната полица може да поражда право на плащания, произтичащи от различни рискове. Например полицата по застраховка „Живот“ с покритие на риска „доживяване на определена възраст“ поражда право на получаване на плащане, когато застрахованото лице навърши 65 години, а след смъртта на застрахованото лице поражда право на получаване на плащане на преживелия съпруг/преживялата съпруга до неговата/нейната смърт.
- 16.10 Също така животозастраховането обхваща допълнителни застраховки, като телесно увреждане, включително неработоспособност, смърт вследствие на злополука и застраховка срещу трайно загубена работоспособност вследствие на злополука или заболяване.
- 16.11 Някои класове животозастраховане осигуряват обезщетение в случай на настъпване на застрахователното събитие, например застраховка, която е свързана с ипотечен заем, по която се извършва плащане за погасяване на заема само ако лицето, което печели дохода, почине преди настъпване на падежа на съответния заем. Повечето от тези класове съдържат значителен спестовен елемент, съчетан с елемент на покритие на риска. Предвид този значителен спестовен елемент животозастраховането се счита за форма на спестяване и съответните операции се записват във финансовата сметка.
- 16.12 *Определение:* общото застраховане е дейност, при която притежателят на полица извършва редовни плащания на застраховател, срещу което последният се задължава да предостави на ползващото се лице договорената сума при настъпване на застрахователно събитие, различно от смърт. Примери за такива събития са: злополуки, заболяване, пожар и др. Застраховка „Злополука“, включваща свързани с живота рискове, се категоризира в общото застраховане в повечето европейски държави.
- 16.13 Полица за застраховка „Живот“, която дава право на плащане само при смърт в рамките на даден период, но при никакви други обстоятелства, обикновено наричана „срочна застраховка“, се счита в националните сметки за общо застраховане, тъй като обезщетението е дължимо само и единствено при настъпване на посоченото събитие. На практика поради начина на водене на сметките на застрахователите може да не е възможно винаги да се разграничат срочните застраховки от животозастраховането. При тези обстоятелства срочната застраховка може да се разглежда по същия начин като животозастраховането.
- 16.14 И животозастраховането, и общото застраховане предполагат разпределение на рисковете. Обикновено застрахователите получават редовни плащания на малки премии от страна на притежателите на полици и плащат по-големи суми на ищците при настъпване на покритите от полиците застрахователни събития. За общото застраховане рисковете са разпределени върху всички лица, които сключват застрахователни полици. Застрахователят определя премията за предоставянето на застрахователна услуга през годината според размера на обезщетенията, който очаква да плати през същата година. Обикновено броят на ищците е много по-малък от броя на притежателите на полици. При общото застраховане за отделният притежател на полица няма връзка между платените премии и получените обезщетения, дори и в дългосрочен план, но застрахователят установява такава връзка за всеки клас общо застраховане на годишна основа. За животозастраховането връзката между премията и обезщетенията във времето е важна както за притежателите на полици, така и за застрахователите. За лицето,

▼B

което сключва животозастрахователна полица, плащанията за получаване би трябвало да бъдат поне толкова големи, колкото платените премии, до момента в който е дължимо плащането, и те представляват форма на спестяване. Застрахователят трябва да съчетае този аспект на полиците с актюерските изчисления за застрахованите лица по отношение на продължителността на живота, включително и на риска от злополуки с фатален край, при определяне на връзката между размера на премиите и плащанията. Освен това във времето между получаването на премиите и извършването на плащането застрахователят печели от инвестирането на част от получените премии. Този доход засяга също така размерите на премиите и плащанията, определени от застрахователите.

- 16.15 Съществуват значителни разлики между животозастраховането и общото застраховане, които водят до различен вид записи в сметките. Общото застраховане се свежда до преразпределение в текущия период между всички притежатели на полици и малкото ищци. Животозастраховането основно преразпределя премиите, платени в рамките на даден период от време, под формата на плащания на по-късен етап на съответния притежател на полицата.

Презастраховане

- 16.16 *Определение:* застрахователят може да си осигури защита срещу неочаквано голям брой обезщетения или срещу изключително големи по размер обезщетения, като сключи презастрахователна полица с презастраховател. Презастрахователните дружества са съсредоточени в ограничен брой финансови центрове и поради това много от презастрахователните потоци са операции със сектор „Останал свят“. Често презастрахователите сключват презастрахователни полици с други презастрахователи с оглед на по-голямо разпределение на своите рискове. Това разширено презастраховане се нарича „ретроцесия“.

- 16.17 Също така може да бъде постигнато ограничение на рисковете, когато група от застрахователи, наречени „поематели“, съвместно поеме рисковете, свързани с отделна полица. Всеки отделен застраховател е отговорен само за своя собствен дял от полицата, получава съответния дял от премиите и плаща същия дял от обезщетението или плащането. Управлението на полицата се извършва или от водещия управител, или от застрахователния брокер. Cloyds в Лондон е пример за застрахователен пазар, на който преки и непреки рискове са разпределени между голям брой подписвачи.
- 16.18 Съществуват различни варианти за прекия застраховател да уреди непряко покритие срещу рисковете, които е поел. Разграничават се следните класове презастраховане:

- а) пропорционално презастраховане, при което притежателят на полицата прехвърля на презастраховател договорен процент от всички рискове или от всички рискове от конкретен портфейл от полици по пряко застраховане. Това означава, че прекият застраховател прехвърля съответния процент от премиите на презастраховател, който в такъв случай плаща същия дял от обезщетенията при необходимост. В такива случаи всяка презастрахователна комисиона, платена от презастрахователя на притежателя на полицата, се третира като намаление на начислените презастрахователни премии;
- б) непропорционално презастраховане, известно като презастраховане с поемане на обезщетенията над определен лимит, при което презастрахователят е изложен на риск само ако размерът на преките обезщетения надхвърли определен лимит. Ако няма преки обезщетения над лимита или те са малко на брой, презастрахователят може да преотстъпи част от печалбата си на прекия застраховател. Участието в печалбите се третира в сметките като текущ трансфер от презастрахователя към прекия застраховател по подобие на плащането на обезщетенията.

▼ **B****Единици в областта на застраховането**

- 16.19 Институционалните единици, които участват в прякото застраховане и презастраховането, са най-вече застрахователите. Възможно е и друг вид предприятие да извършва застрахователна дейност като неосновна дейност, но обикновено нормативната уредба, която урежда упражняването на тази дейност, налага изискването за водене на отделен набор сметки, обхващащи всички аспекти на застрахователната дейност; поради това е възможно да се открие отделна институционална единица, категоризирана в подсекторите „Застрахователни (осигурителни) дружества“ (S.128) и „Пенсионни фондове“ (S.129). Сектор „Държавно управление“ може да осъществява застрахователна дейност, но отново е вероятно да се открие отделна единица. След като се посочи, че други сектори могат да осъществяват дейност в областта на застраховането, по-нататък в текста се прави допускането, че застрахователите, както резидентни, така и нерезидентни, могат да осъществяват всички видове застрахователна дейност.
- 16.20 Основните единици, които участват в дейностите в тясна връзка със застраховането, но без самите те да поемат рискове, са застрахователните спомагателни организации. Тези единици са категоризирани в подсектор „Финансови спомагателни организации“ (S.126) и включват например следните субекти:
- а) застрахователни брокери;
  - б) частни нетърговски организации, обслужващи застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове;
  - в) единици, чиято основна дейност е да изпълняват функция на надзорни органи за застрахователните (осигурителните) дружества, пенсионните фондове и застрахователните пазари.

ПРОДУКЦИЯ НА ПРЯКОТО ЗАСТРАХОВАНЕ

- 16.21 Застрахователното дружество приема премия от клиент и я държи до момента на плащане на обезщетение или до изтичане на срока на застраховката. В рамките на този период застрахователното дружество инвестира премията и доходът от инвестицията е допълнителен източник на средства за финансиране на плащането на дължимото обезщетение. Застрахователното дружество определя размера на премията по такъв начин, че при изваждане на очаквания размер на обезщетенията от сбора на премията и реализирания доход от инвестиции да се получи положителна разлика, т.е. да останат средства, които дружеството може да задържи; тази разлика представлява продукцията на застрахователното дружество. Продукцията на застрахователните дружества се изчислява, като се възпроизвежда стратегията за определяне на премията на застрахователите. За тази цел трябва да бъдат определени четири отделни елемента. Те са:
- а) спечелени премии;
  - б) допълнителни премии;
  - в) дължими обезщетения или плащания;
  - г) застрахователни технически резерви.

Всеки от тези елементи е разгледан поред, преди да се разгледа изчислението на продукцията, съответно за прякото общо застраховане, прякото животозастраховане и презастраховането.

Спечелени премии

- 16.22 *Определение:* спечелените премии съответстват на частта начислени премии, които са спечелени през отчетния период. Начислените премии обхващат посочения в застрахователната полица период. Разликата между начислените и спечелените премии са средства, които се заделят и включват в резервите за неспечелените премии. Тези средства се третираат като активи на притежателите на полици. Концепцията за спечелените премии в застрахователното счетоводство е в съответствие с принципа на начислена база в националните сметки.

▼ B

- 16.23 Застрахователната премия е или редовна премия, която се плаща на месечна или годишна основа, или еднократна премия, която се плаща в началото на периода, покрит от съответната застраховка. Еднократните премии са характерни за застраховането на рискове, свързани с големи събития, като строителството на големи сгради или съоръжения и автомобилния, железопътния, морския или въздушния превоз на стоки.
- 16.24 Спечелените премии през съответната година се изчисляват по следния начин:
- начислени премии
- плюс* резервите за неспечелените премии към началото на отчетната година
- минус* резервите за неспечелените премии към края на отчетната година;
- или по следния начин:
- начислени премии
- минус* изменението (минус увеличението или плюс намалението) в резервите за неспечелените премии.
- 16.25 Резервите за неспечелените премии и другите резерви са включени в техническите резерви по общо застраховане (AF.61) и техническите резерви по животозастраховане (AF.62). Описание на застрахователните технически резерви е направено в точки 16.43—16.45.
- 16.26 Често притежателите на полици трябва да заплатят специален данък върху плащането на застрахователните премии. В много страни животозастрахователните премии са освободени от този данък. Тъй като застрахователите трябва да превеждат този данък на държавното управление, съответните суми не се включват в годишните отчети на застрахователите. В позиция „търговски кредити“ на баланса на застрахователите може да бъде включена само относително малка сума — остатъчната сума засягаща годината, в която трябва да бъде преведена на сектор „Държавно управление“. Плащанията на този данък не се записват като такива в отчетите на застрахователите. Такъв данък се третира като данък върху продуктите в националните сметки. Предполага се, че притежателите на полици превеждат тези суми направо по сметките на данъчните органи.

Допълнителни премии

- 16.27 *Определение:* допълнителните премии са реализираният доход от инвестициите на застрахователните технически резерви на застрахователите, които представляват задължения към притежателите на полици.
- 16.28 В частност за животозастраховането, но също така и за общото застраховане в по-малка степен, общият размер на дължимите плащания или обезщетения в даден период често надхвърля размера на спечелените премии. Обикновено премиите се плащат на редовни интервали, често в началото на периода, покрит от застраховката, докато обезщетенията са дължими на по-късен етап, а плащанията в животозастраховането често са дължими много години по-късно. Между момента на плащането на премиите и момента, в който стават дължими обезщетенията, съответните средства са на разположение на застрахователя, който може да ги инвестира и да реализира доход от тях. Тези средства се наричат застрахователни технически резерви. Реализираният доход от тези резерви дава възможност на застрахователите да начисляват по-ниски премии, отколкото биха били в друг случай. В оценката на предоставената услуга се вземат предвид размерът на този доход, както и относителният размер на премиите и обезщетенията.
- 16.29 За общото застраховане, дори ако премията може да е дължима в началото на периода на покритието, премиите стават спечелени само с изминаването на периода. Във всеки момент преди края на покритието застрахователят държи сума, дължима на притежателя

▼ B

на полицата във връзка с услугите и възможните обезщетения, които могат да бъдат предоставени в бъдещето. Това е своеобразна форма на „кредитиране“ от страна на притежателя на полицата за застрахователя, която се обозначава с понятието „неспечелени премии“. По сходен начин, въпреки че обезщетенията стават дължими от страна на застрахователя, когато настъпи съответното застрахователно събитие по полицата, е възможно те да не бъдат платени преди определен момент, често поради договаряне по отношение на дължимите суми. Това е друга подобна форма на кредитиране, наречена „резерв за предстоящи плащания“.

16.30 Аналогични резерви съществуват и за животозастраховането, но с два допълнителни елемента на застрахователните резерви: актюерски резерви за животозастраховане и резерви за застрахователните договори с участие в дохода от инвестиции. Те представляват средства, заделени за плащания в бъдеще. Обикновено резервите се инвестират във финансови активи и доходът е под формата на доход от инвестиции. Те могат да бъдат използвани за финансиране на стопанската дейност, като операции с недвижими имоти, формиране на нетен опериращ излишък било в рамките на отделно поделение, било като второстепенна дейност.

16.31 Целият доход от инвестиции, разпределен на притежателите на полици, се записва като дължим на притежателите на полици в сметка „Първично разпределение на дохода“. В общото застраховане тези средства впоследствие се изплащат на застрахователя като допълнителни премии в сметка „Вторично разпределение на дохода“. За животозастраховането премиите и допълнителните премии се записват във финансовата сметка.

Коригирани дължими обезщетения и плащания

16.32 *Определение:* дължимите обезщетения и плащания са финансовите задължения на застрахователите към ползващото се лице във връзка с риска от настъпване на съответното застрахователно събитие в периода, който е определен в полицата.

16.33 Понятието за дължими обезщетения в общото застраховане и дължимите плащания в животозастраховането е в съответствие с принципа на начислена база в националните сметки.

Коригирани дължими обезщетения в общото застраховане

16.34 Обезщетенията могат да се разделят на платени и дължими. Дължимите обезщетения са средствата, дължими във връзка с покрити рискове, които са настъпили през годината. Не е от значение дали притежателят на полицата е съобщил за съответното застрахователно събитие. Част от обезщетенията ще бъдат платени през следващата година или дори по-късно. От друга страна, през текущата година се плащат обезщетения в резултат на застрахователни събития, настъпили през предходни години. Неплатената част от дължимите обезщетения се добавя към резерва за предстоящи плащания.

16.35 Дължимите обезщетения в рамките на общото застраховане през календарната година се изчисляват по следния начин:

платени обезщетения

минус резерва за предстоящи плащания към началото на отчетната година

плюс резерва за предстоящи плащания към края на отчетната година.

или представени различно по следния начин:

платени обезщетения

плюс изменението (плюс увеличението или минус намалението) в резерва за предстоящи плащания.

▼B

- 16.36 Всички свързани с обезщетенията разходи за сметка на застрахователя, както външни, така и вътрешни, не се включват в дължимите обезщетения. Тези разходи могат да включват аквизиционни разходи, разходи за управление на полиците, разходи за управление на инвестициите и разходи за обработка на обезщетенията. Възможно е някои разходи да не могат да бъдат представени отделно в данните от счетоводните източници. Външните разходи включват разходи за дейности, които застрахователят е възложил на друга единица, поради което те се записват в сметките като междинно потребление. Вътрешните разходи включват разходи за дейности, извършени от наетите лица на застрахователите, поради което те се записват в сметките като разходи за труд.
- 16.37 При катастрофални събития настъпилите загуби не засягат стойността на обезщетенията. Загубите поради катастрофални събития се записват като капиталов трансфер от страна на застрахователя за притежателя на полицата. Предимството на записването по този начин е, че противно на логиката разполагаемият доход на притежателя на полицата не се увеличава, което би се случило, ако обезщетенията се записват по друг начин (вж. точки 16.92 и 16.93).
- 16.38 Производството на застрахователните услуги е продължителен процес, не само при настъпване на риска. Размерът на дължимите обезщетения на притежателите на полици по общо застраховане обаче е различен през годините и е възможно да има застрахователни събития, водещи до особено висок размер на обезщетенията. Промяната на обезщетенията не оказва пряко въздействие нито върху обема, нито върху цената на застрахователните услуги. Застрахователите определят размера на премиите въз основа на собствените си оценки за вероятността от настъпване на застрахователните събития. Поради това във формулата, използвана за изчисление на продукцията, се използват „коригирани дължими обезщетения“, което е оценка с внесена корекция за промяната на обезщетенията.
- 16.39 Оценките за коригираните дължими обезщетения могат да се опират на статистически данни в рамките на подход, базиран на очакванията въз основа на предходен опит за размера на обезщетенията. При разглеждането на предходни данни за дължимите обезщетения обаче трябва да се взема предвид дельта на обезщетенията, изплатени по силата на презастрахователната полица на пряк застраховател. Например когато пряк застраховател е сключил договор за презастраховане с поемане на обезщетенията над определен лимит, известно като непропорционално презастраховане, той определя размера на премиите така, че да покрие загубите до размера на максималната загуба, покрита от своята презастрахователна полица, като добавя презастрахователната премия, която трябва да плати. При полица по пропорционално презастраховане той определя премиите си, за да покрие частта от обезщетенията, които трябва да плати, плюс презастрахователната премия.
- 16.40 Друг метод за корекция на дължимите обезщетения с оглед на промяната е използването на счетоводните данни за изменението на собствените средства и заделения запасен фонд от резерви. Заделеният запасен фонд от резерви е средства, които застрахователите заделят съгласно правните или административните изисквания, за да покрият необичайно или непредвидимо големи по размер обезщетения в бъдещето. Тези средства са включени в техническите резерви по общо застраховане (AF.61).

Дължими плащания по животозастраховане

- 16.41 Дължимите плащания по животозастраховане са средствата, които са дължими по съответната полица в дадения отчетен период. Не е необходима корекция за неочаквани промени, когато се касае за животозастраховането.
- 16.42 Никакви свързани с плащанията разходи не се включват в дължимите плащания, а се записват като междинно потребление и разходи за труд.

▼ B**Застрахователни технически резерви**

16.43 *Определение*: застрахователните технически резерви са средствата, които застрахователите заделят. Резервите представляват активи за притежателите на полици и пасиви за застрахователите. Може да се направи разграничение между техническите резерви по общо застраховане и правата по животозастрахователни полици и анюитети.

16.44 В съответствие с Директива 91/674/ЕИО на Съвета⁽¹⁾ се разграничават седем вида технически резерви. Във всеки един случай сумата с дела на презастрахователите, сумата, отстъпена на презастрахователи, и нетната сума са включени в баланса. Седемте категории са следните:

- a) резерви за неспечелените премии — разликата между начислените премии и спечелените премии. В зависимост от законодателството на държавата тези резерви могат да включват отделен компонент, свързан с неизтеклите рискове;
- б) резерви за животозастраховане — тези ресурси отразяват настоящата стойност на очакваните бъдещи плащания (включително, но не само, обявените бонуси) минус настоящата стойност на бъдещите премии. Надзорните органи могат да определят максимален размер на нормата на дисконтиране, използвана при изчисляването на настоящата стойност;
- в) резерв за неуредени обезщетения — разликата между дължимите и платените обезщетения. Той е равен на общия прогнозен краен разход за застрахователното предприятие, за да уреди всички обезщетения, произтичащи от застрахователните събития, настъпили до края на финансовата година, независимо дали са съобщени, минус сумите, които вече са платени по тези обезщетения;
- г) резерв за бонуси и отстъпки (освен ако е посочен в категорията, посочена в буква б) — обхваща сумите, които са предназначени за притежателите на полици или ползващите се лица по договорите под формата на бонуси и отстъпки, доколкото тези суми все още не са платени на притежателите на полици или ползващите се лица по договорите;
- д) заделен запасен фонд от резерви — включва всички суми, които са заделени в съответствие с правните или административните изисквания за изравняване на колебанията в съотношенията на загубите през бъдещите години или за обезпечение на специални рискове. Националните органи могат да забранят този резерв;
- е) други технически резерви — включват, наред с другото, резерва за неизтекли рискове, ако той не е включен в категорията, посочена в буква а). Те могат също така да включват резерви за застаряването на населението, като се взема предвид въздействието на застаряването върху размера на обезщетенията, например при здравните застраховки;
- ж) технически резерви за животозастрахователни полици, при които инвестиционният риск се поема от притежателите на полиците. Те включват технически резерви за покриване на задълженията към притежателите на полиците в контекста на животозастрахователните полици, при които възвръщаемостта се определя с оглед на инвестициите, чийто риск се поема от притежателя на полицата, или с оглед на индекс като в случая на индексирания застраховки „Живот“. Те включват също така техническите резерви, свързани с тонтините.

⁽¹⁾ Директива 91/674/ЕИО на Съвета от 19 декември 1991 г. относно годишните счетоводни отчети и консолидираните счетоводни отчети на застрахователните предприятия (ОВ L 374, 31.12.1991 г., стр. 7).

▼B

- 16.45 При установяването на промените в застрахователните технически резерви (F.61 и F.62), използвани в изчислението на продукцията, реализираната и нереализираната холдингова печалба и загуба не са включени.

Определяне на застрахователна продукция

- 16.46 Застрахователите предоставят застрахователна услуга на клиентите си, но не фактурират експлицитно тази услуга.
- 16.47 Застрахователите събират премии и плащат обезщетения или извършват плащания при настъпване на съответното застрахователно събитие. Обезщетенията или плащанията компенсират ползващото се лице за финансовите последици от настъпването на застрахователното събитие.
- 16.48 Застрахователните технически резерви са средства, които застрахователите използват, за да инвестират и реализират доход. Тези средства и съответстващият доход от инвестиции (допълнителните премии) са задължения към ползващите се лица.
- 16.49 В този раздел е описана информацията, която е необходима за изчисление на продукцията на услугите по пряко застраховане и презастраховане.

Общо застраховане

- 16.50 Продукцията на застрахователя е услугата, предоставена на ползващите се лица.
- 16.51 Ако се използва подход, базиран на очакванията, формулата за изчисление на продукцията е:

Спечелени премии

плюс допълнителните премии

минус коригираните дължими обезщетения,

като последните са коригирани за промяната на обезщетенията, използвайки по-ранни данни или счетоводни данни за промените на задения запасен фонд от резерви и собствените средства. Допълнителните премии са по-малко променливи, отколкото обезщетенията, и не е необходима корекция за целта. При оценката на коригираните обезщетения информацията се разбива по продукти, например застраховки на МПС, сгради и др.

Ако необходимите счетоводни данни не са налични и статистическите данни за по-ранни периоди не са достатъчни, за да дадат възможност да се направят приемливи средни оценки, продукцията на общото застраховане може да бъде изчислена като сбора на разходите (включително междинните разходи, разходите за труд и капиталовите разходи) плюс сума за „обичайна печалба“.

Животозастраховане

- 16.52 Продукцията на прякото животозастраховане се изчислява отделно по следния начин:

спечелени премии;

плюс допълнителните премии;

минус дължимите плащания;

минус увеличението (плюс намалението) на техническите резерви и застрахователните договори с участие в дохода от инвестиции.

▼B

- 16.53 Ако не са налични подходящи данни за изчисляването на продукцията на животозастраховането по тази формула, се използва подход на базата на сбора на разходите, подобен на описания за общото застраховане. Както за общото застраховане, се включва сума за обичайна печалба.
- 16.54 При изчисляването на продукцията холдинговата печалба и загуба не трябва да се включват.

Презастраховане

- 16.55 Формулата за изчисляване на продукцията на презастрахователните услуги е аналогична на тази за прякото застраховане. Но предвид на това, че основният стимул на презастраховането е да се ограничи експозицията на риск на прекия застраховател, обичайната дейност на презастрахователите касае изключително големи по размер обезщетения. Поради това и тъй като презастрахователният пазар е концентриран в относително малко на брой големи дружества в световен план, вероятността презастрахователят да претърпи неочаквано голяма загуба е по-малка от тази за прекия застраховател, особено в случай на презастраховане с поемане на обезщетенията над определен лимит.
- 16.56 Продукцията на презастраховането се измерва по същия начин като продукцията на прякото общо застраховане. Налице са обаче някои плащания, характерни за презастраховането. Тези плащания са комисиони, дължими на прекия застраховател по пропорционалното презастраховане, и участието в печалбите при презастраховането с поемане на обезщетенията над определен лимит. След като са взети под внимание тези елементи, продукцията на презастраховането се изчислява като:

спечелени премии минус дължимите комисиони;

плюс допълнителните премии;

минус коригираните дължими обезщетения и участието в печалбите.

СВЪРЗАНИ С ОБЩОТО ЗАСТРАХОВАНЕ ОПЕРАЦИИ

- 16.57 В този раздел се описва наборът от записи, необходими за записване на полиците по общо застраховане. Полиците могат да бъдат сключени от предприятия, домакинства като отделни лица или единици в сектор „Останал свят“. Но когато полицата, сключена от член на домакинство, се категоризира в рамките на социалното осигуряване, необходимите записи са описани в глава 17.

Разпределение на застрахователната продукция между ползвателите

- 16.58 Продукцията на общото застраховане е описана в точка 16.51. Стойността на продукцията на застрахователите се записва като използване, както следва:
- а) междинно потребление на предприятията, включително следните сектори: нефинансови предприятия (S.11), финансови предприятия (S.12), държавно управление (S.13), домакинства като работодатели (S.141) и лица, работещи за собствена сметка (S.142), или нетърговски организации, обслужващи домакинствата (S.15);
  - б) разходи за крайно потребление на домакинствата като частни лица (S.143 и S.144); или
  - в) износ към нерезидентни притежатели на полици (S.2).
- 16.59 Стойността на продукцията се разпределя между ползвателите според вида застраховка.

▼B

16.60 Като друга възможност, стойността на продукцията се разпределя между притежателите на полици под формата на видове използване пропорционално на техните фактически дължими премии.

16.61 Разпределението на продукцията в рамките на междинното потребление се разбива по отрасли.

Застрахователни услуги, предоставени на сектор „Останал свят“ или предоставени от този сектор

16.62 Резидентните застрахователи могат да предоставят застраховки на домакинства и предприятия в сектор „Останал свят“, а резидентните домакинства и предприятия могат да сключват застраховки със застрахователи в сектор „Останал свят“. Доходът от инвестиции, който резидентните застрахователи са разпределили на притежателите на полици, включва и притежатели на полици в сектор „Останал свят“. Тогавата тези нерезидентни притежатели на полици плащат също така допълнителни премии на резидентния застраховател.

16.63 Подобни съображения се прилагат и за третирането на резидентните предприятия и домакинства, които сключват полици с нерезидентни застрахователи. Резидентните притежатели на полици получават от чужбина условен доход от инвестиции и плащат премии и допълнителни премии в чужбина. Оценката на размера на тези потоци е трудна, особено ако няма резидентен застраховател, с който да се извърши сравнението. Насрещните данни могат да бъдат използвани за извършване на оценки за националната икономика. Нивото на операциите, извършени от резиденти, трябва да е известно и съотношението на допълнителните премии към фактическите премии в рамките на икономиката, предоставяща услугите, може да се използва за оценка на дохода от инвестиции, който трябва да се получи, и дължимите допълнителни премии.

Отчетни записи

16.64 Общо шест двойки операции се записват по отношение на общото застраховане, което не е част от социалното осигуряване; две двойки, свързани с оценката на производството и получаването на застрахователни услуги, три двойки — с разпределението, и една във финансовата сметка. В изключителни случаи в капиталовата сметка може да се впише седма операция във връзка с разпределението. Стойността на продукцията на дейността, доходът от инвестиции за разпределяне на притежателите на полици и цената, която се заплаща за услугата, се изчисляват специфично за общото застраховане по начина, който е описан по-долу.

16.65 Операциите във връзка с производството и потреблението са следните:

а) тъй като всички тези дейности на резидентните институционални единици се извършват от застрахователи, продукцията (P.1) се записва в сметка „Производство“ на застрахователите;

б) услугата може да се консумира от всеки един сектор на икономиката или от сектор „Останал свят“; цената на услугата се заплаща на застрахователите. Плащанията от предприятията представляват междинно потребление (P.2), записвано в тяхната сметка „Производство“. Плащанията във връзка със застраховки на домакинствата като отделни лица са разходи за крайно потребление (P.3), записвани в сметка „Използване на дохода“. Плащанията от страна на сектор „Останал свят“ се записват като износ на услуги (P.62) във външната сметка на стоки и услуги.

16.66 Разпределителните операции са доходът от инвестиции, разпределен на притежателите на полици по общо застраховане, нетните премии по общо застраховане и застрахователните обезщетения:

▼B

- а) доходът от инвестиции на техническите резерви по общо застраховане се разпределя на притежателите на полици (D.441). Впоследствие той се записва като дължим от страна на застрахователите и като „за получаване“ от страна на всички сектори и сектор „Останал свят“. Доходът от инвестиции се разпределя между притежателите на полици пропорционално на техните технически резерви по общо застраховане или като друга възможност — пропорционално на фактическите начислени (дължими) премии. И дължимите, и тези за получаване се записват в сметката „Разпределение на първичния доход“;
- б) нетните премии по пряко общо застраховане (D.711) са средствата по премиите и доходът от инвестиции, използвани за финансиране на разходите на застрахователите. Тези премии се изчисляват като спечелени премии плюс допълнителни премии минус стойността на продукцията на застрахователите. Тези нетни премии се записват като дължими от страна на всички сектори на икономиката или сектор „Останал свят“ и като „за получаване“ от застрахователите. Разпределението на нетните премии между секторите се извършва по разпределението на продукцията;
- в) обезщетенията по пряко общо застраховане (D.721) са средствата, при които застрахователите са задължени да платят на притежателя на полицата при настъпване на застрахователното събитие. Застрахователните обезщетения се записват като „за получаване“ от всички сектори на икономиката и сектор „Останал свят“ и като дължими от страна на застрахователите. Нетните премии и обезщетенията се записват в сметка „Вторично разпределение на дохода“; Някои обезщетения са в резултат на щети или увреждания, които притежателят на полицата причинява на собствеността или личността на трети страни. В такива случаи признатите обезщетения се записват като директно дължими от застрахователя на увредените лица, а не индиректно чрез притежателя на полицата;
- г) обезщетенията в резултат на загуби поради катастрофални събития са по-скоро други капиталови трансфери (D.99), отколкото текущи трансфери, и поради това се записват в капиталовата сметка като дължими на притежателите на полици от страна на застрахователите;
- д) във финансовия баланс се записват техническите резерви по общо застраховане (AF.61). Тези резерви се записват като пасиви на застрахователите и като активи на всички сектори и сектор „Останал свят“. Резервите включват предсрочно плащане на премии и плащания на обезщетения. Не се изисква разбивка на тази категория, въпреки че и двата компонента са необходими за изчислението на спечелените премии и дължимите обезщетения.

16.67 Пример за отчетните записи за тези потоци е показан в таблица 16.1.

Таблица 16.1 — Общо застраховане

Общо	Използване								Ресурс						Общо		
	Съответстващи записи на		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1		Съответстващи записи на	
сметката „Стоки и услуги“	сметката на сектор „Останал свят“	Общо за икономиката	Сектор „НТООД“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Нефинансови предприятия“	Операции и балансиращи позиции	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“	Сектор „НТООД“	Общо за икономиката	сметката на сектор „Останал свят“	сметката „Стоки и услуги“	
0	0							P.62								0	0
0	0							P.72							0		0
6	6							P.1		6				6			6
4	0	4	0	3	0	0	1	P.2								4	4
6		6				6		D.441	5	0	0	1	0	6	0		6
44	1	43	0	31	4	0	8	D.711		44				44			44
45	0	45						D.721	6	0	1	35	0	42	3		45
2		2		2				P.3								2	2
74	0	74	0	40	0	9	25	AF.61		74				74			74
81	0	81	0	44	0	11	26	AF.61		81				81			81
7	0	7	0	4	0	2	1	F.61		7				7			7
0	0	0	0	0	0	0	0	AF.61		0				0			0

ОПЕРАЦИИ В РАМКИТЕ НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАНЕТО

- 16.68 В настоящия раздел е описана разликата при отчитането на живото-застраховането и общото застраховане. При живото-застраховането плащанията по полицата се третираат като изменения в имуществото, записвани във финансовата сметка. При полиците, приравнени към социални осигуровки, плащанията под формата на пенсии се записват като доход в сметката „Вторично разпределение на дохода“. Причината за различното третиране е, че извън социалното осигуряване полицата се сключва изцяло по желание на съответното лице. Полиците, приравнени към социални осигуровки, отразяват участието на трета страна, обикновено държавното управление или работодателя, с оглед на насърчаване или задължаване на притежателя на полицата да натрупа средства за доход при пенсиониране. Социалното осигуряване е разгледано в глава 17.
- 16.69 Притежателят на живото-застрахователна полица е субект, категоризиран в рамките на сектор „Домакинства“ (S.143 или S.144). Ако предприятие сключи полица за живота на свое наето лице, това е срочна застраховка, а не застраховка „Живот“. Поради това операциите в рамките на живото-застраховането се извършват само между застрахователи (в рамките на подсектор S.128 „Застрахователни (осигурителни) дружества“) и резидентни домакинства като отделни лица (S.143 и S.144), освен ако операциите са насочени към нерезидентни домакинства (в рамките на сектор „Останал свят“ S.2). Стойността на продукцията на живото-застраховането съответства на стойността на разходите на домакинствата за крайно потребление и износа на услуги според същия подход като този при общото застраховане. Доходът от инвестиции, разпределен на притежателите на застрахователни полици, се третира като допълнителни премии. Премии и обезщетенията обаче не фигурират отделно при живото-застраховането и не се третираат като текущи трансфери. По-скоро те съставляват компоненти на нетна операция, записвана във финансовата сметка, като съответният финансов актив е права по живото-застрахователни полици и анюитети.
- 16.70 Четири двойки операции се записват в сметките; две двойки са свързани с производството и потребяването на застрахователната услуга, една двойка — с разпределението на дохода от инвестиции на притежателите на полици, и една двойка — с изменението на правата по живото-застрахователни полици и анюитети:
- а) продукцията (P.1) на живото-застраховането се записва в сметка „Производство“ на застрахователите;
  - б) стойността на получените услуги се записва като разходи за крайно потребление (P.3) от страна на домакинствата в сметката „Използване на разполагаемия доход“ или като дължима от сектор „Останал свят“, като тогава се третираат като износ на услуги (P.62) към нерезидентни домакинства. Плащанията от домакинства на нерезидентни застрахователи са внос на услуги (P.72);
  - в) доходът от инвестиции, реализиран от инвестиране на техническите резерви по живото-застраховане (D.441), се записва в сметка „Разпределение на първичния доход“. Бонусите, обявени във връзка с живото-застрахователните полици, се третираат като разпределени на притежателите на полици, дори ако те надвишават дохода от инвестиции, реализиран от съответната единица, която декларира бонуса. Доходът от инвестиции се записва като дължим от страна на застрахователите и като „за получаване“ от страна на резидентните домакинства или нерезидентните домакинства в сектор „Останал свят“. Доходът от инвестиции се разпределя между притежателите на полици пропорционално на техните технически резерви по живото-застраховане или ако тази информация не е налична — пропорционално на начислените премии;

▼B

г) във финансовия баланс се записват техническите резерви по животозастраховане и правата по анюитети (AF.62). Тези резерви се записват като пасиви на застрахователите и като активи на домакинствата и сектор „Останал свят“. Тези средства отразяват спестовния характер на животозастрахователните полици. Те включват предсрочното плащане на премии и извършването на плащания. Не се изисква разбивка на тази категория, въпреки че и двата компонента са необходими за изчислението на спечелените премии и дължимите плащания.

16.71 Техническите резерви по животозастраховане и правата по анюитети са свързани с полици, които дават право на получаване на еднократна сума на определена дата. Еднократната сума може да бъде използвана за купуване на анюитет, при който от еднократна сума се преминава към поредица от плащания. Условните права на отделните притежатели на полици — средствата, които трябва да бъдат получени на определена дата или след това, като плащане на еднократна сума или анюитет, — не се натрупват към стойността на пасивите на застрахователя. Разликата произтича от условността и от изчислението на настоящата стойност. Сумата за отчитане по правата по животозастрахователни полици и анюитети се определя съгласно счетоводните принципи на застрахователите.

16.72 Пример за тези потоци е показан в таблица 16.2.

Таблица 16.2 — Животозастраховане

	Използване или активи						Използване или активи										
	S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1					
Общо	Съответстващи записи на						Съответстващи записи на										
сметката „Стоки и услуги“	сметката на сектор „Останал свят“	Общо за икономиката	Сектор „НТООД“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Нефинансови предприятия“	Операции и балансиращи позиции	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“	Сектор „НТООД“	Общо за икономиката	сметката на сектор „Останал свят“	сметката „Стоки и услуги“	Общо
0	0							Външна сметка									
0	0							P.62 Износ на услуги								0	0
								P.72 Внос на услуги								0	0
4	4							Сметка „Производство“									
								P.1 Продукция		4				4			4
								Сметка „Разпределение на първичния доход“									
7		7				7	D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици				7		7	0		7
								Сметка „Използване на разполагаемия доход“									
4	0	4		4			P.3	Разходи за крайно потребление								4	4
221	0	221		221			AF.62	Финансов баланс (начален) Технически резерви по живото- застраховане	221				221				221
243	0	243		243			AF.62	Финансов баланс (краен) Технически резерви по живото- застраховане	243				243				243
22	0	22		22			F.62	Финансови операции Технически резерви по живото- застраховане	22				22				22
0	0	0		0			AF.62	Сметка „Проценка“ Технически резерви по живото- застраховане	0				0				0

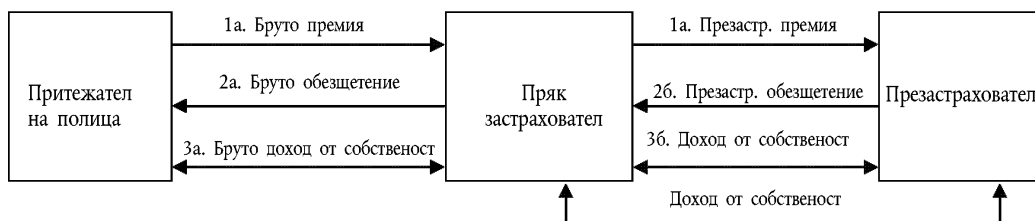
▼B

СВЪРЗАНИ С ПРЕЗАСТРАХОВАНЕТО ОПЕРАЦИИ

- 16.73 До голяма степен сметките на презастрахователите са еднакви с тези на преките застрахователи. Единствената разлика се свежда до това, че операциите по пряко застраховане с притежатели на полици, които не са доставчици на застрахователни услуги, се заместват от застрахователни операции между презастрахователи и преки застрахователи.
- 16.74 Застрахователните операции се записват с дела на презастрахователите. Премиите първо са дължими на прекия застраховател, който след това може да заплати част от премията на презастрахователя (цесия), който впоследствие би могъл да заплати по-малка сума на друг презастраховател и т.н. (ретроцесия). По аналогичен начин същото важи за обезщетенията или плащанията. Брутното третиране отговаря на гледната точка на първоначалния притежател на полицата. Първоначалният притежател на полицата обикновено не бива уведомяван за каквито и да е отстъпени суми от прекия застраховател на презастрахователя и при несъстоятелност на презастрахователя прекият застраховател остава отговорен за плащането на пълната сума на обезщетенията по отстъпените рискове.
- 16.75 Продукцията на прякото застраховане се изчислява с дела на презастрахователите. Другият вид изчисление, а именно „нетно от презастраховане“, би било да се покажат делът на премията на притежателя на полици по пряко застраховане, платен на прекия застраховател, и делът на презастрахователите, но този начин на записване, наричан „нетно записване“, не е разрешен.

Схема 1 по-долу показва този процес.

Схема 1 — Потоци между притежателите на полици, преките застрахователи и презастрахователите

- 16.76 В схема 1 са обобщени следните потоци:

- 1 притежателят на полица плаща на прекия застраховател премията с дела на презастрахователите (1а), от която този дял се отстъпва на презастрахователя (1б);
  - 2 по подобен начин се записва плащането на обезщетението, но посоката е обратна. Обезщетението се плаща от презастрахователя на прекия застраховател (2б). Прекият застраховател добавя към тази сума обезщетението, което плаща на притежателя на полицата (2а);
  - 3 прекият застраховател и презастрахователят реализират доход от собственост, като инвестират своите технически резерви. Презастрахователят прехвърля дохода от собственост на прекия застраховател (3б), който след това добавя тази сума към своя реализиран доход от собственост и го разпределя на притежателя на полицата (3а).
- 16.77 Всички брутни потоци между притежателя на полицата и прекия застраховател включват съответстващите размери на потоците между прекия застраховател и презастрахователя; по тази причина тези стрелки са удебелени на схемата.
- 16.78 Както при прякото застраховане, например след катастрофално събитие, делът на презастрахователните обезщетения се записват по-скоро като капиталови трансфери, отколкото като текущи трансфери.

▼ B

- 16.79 Цялата продукция на презастрахователя е междинно потребление на прекия застраховател, който държи презастрахователната полица. Както е отбелязано по-горе, много презастрахователни полици са между резидентни застрахователи в различни икономики. Поради това стойността на продукцията в тези случаи представлява внос от застрахователя, който сключва презастрахователната полица, и износ от страна на презастрахователя.
- 16.80 Записването на свързаните с презастраховането потоци прилича на записването на общото застраховане, с изключение на това, че притежателят на презастрахователната полица е винаги друг застраховател.
- 16.81 Операциите във връзка с производството и потреблението са следните:
- а) продукцията (P.1) се записва в сметка „Производство“ на презастрахователите. Често презастрахователните услуги са предоставяни от нерезидентни презастрахователи и в тези случаи се записват като внос на услуги (P.62);
  - б) услугата на презастрахователя може да бъде получена само от прекия застраховател или друг презастраховател. Ако притежателят на полицата е резидент, използването на презастрахователната услуга се записва като междинно потребление (P.2) на притежателя на полицата. Ако притежателят на полицата е нерезидент, използването се записва като износ на услуги (P.62).
- 16.82 Разпределителните операции обхващат дохода от инвестиции, разпределен на притежателите на полици в рамките на презастраховането, нетните презастрахователни премии и презастрахователните обезщетения:
- а) доходът от инвестиции (D.441), реализиран от презастрахователи при инвестирането на презастрахователните технически резерви, е дължим на притежателите на полици, които могат да бъдат преки застрахователи или презастрахователи. Презастрахователите и преките застрахователи могат да бъдат резиденти или нерезиденти;
  - б) нетните премии по презастраховане по общо застраховане (D.712) са дължими от притежателите на полици и се получават от презастрахователите. Единиците, които трябва да извършат плащането или да го получат, могат да бъдат нерезиденти;
  - в) обезщетенията по презастраховане по общо застраховане (D.722) са дължими от презастрахователите и се получават от притежателите на полици, които са или резиденти, или нерезиденти. Нетните премии и обезщетенията се записват в сметка „Вторично разпределение на дохода“;
  - г) във финансовия баланс се записват презастрахователните технически резерви (към AF.61 „технически резерви по общо застраховане“). Тези резерви се записват като пасиви на презастрахователите и като активи на притежателите на полици. Такива притежатели на полици могат да бъдат преки застрахователи или презастрахователи.
- 16.83 Комисионите, които са дължими от презастрахователя на застрахователя, който притежава презастрахователната полица, се третираат като намаления на премиите, дължими на презастрахователите. Участието в печалбите, което се дължи от презастрахователя на прекия застраховател, се записва като текущ трансфер. Въпреки че те се записват по различен начин, дължимите комисиони и участието в печалбите намаляват продукцията на презастрахователя.
- 16.84 Ако обезщетенията по пряко застраховане се третираат като капиталови, а не като текущи трансфери, презастрахователните обезщетения за същото застрахователно събитие се третираат също като други капиталови трансфери (D.99).

ОПЕРАЦИИ, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ СПОМАГАТЕЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ

16.85 Продукцията от услуги на застрахователните спомогателни организации се оценява на базата на получените такси или комисиони. При нетърговските организации, които осъществяват дейност като търговски сдружения за сметка на застрахователни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове, тяхната продукция се оценява по размера на вноските, платени от членовете на сдруженията. Продукцията се използва като междинно потребление от членовете на сдруженията.

АНЮИТЕТИ

16.86 Най-простият случай на животозастрахователна полица е тази, при която притежателят на полицата извършва поредица плащания на застрахователя в течение на определен период от време, срещу което получава едно плащане като обезщетение в даден бъдещ момент. При най-простата форма на анюитет лицето, което получава анюитета, плаща еднократна сума на застрахователя и в замяна получава поредица от плащания за определен период от време или до края на живота си, или до края на своя живот и на живота на определено друго лице.

16.87 Анюитетите са създадени от застрахователите и са средство за управление на риска. Лицето, което получава анюитета, избягва риска, като приема предварително определена поредица от плащания, която е установена или като абсолютна стойност, или като формула, като например формула за индексирание, в замяна на еднократно плащане. Застрахователят поема риска да реализира от инвестирането на тази еднократна сума печалба, която да надхвърля средствата, плащани на лицето, което получава анюитета под формата на поредица от плащания. Продължителността на живота се взема предвид при определянето на поредицата от плащания.

16.88 Когато се сключва договор за анюитет, е налице трансфер на средства от домакинството към застрахователя. В много случаи обаче може да се касае просто за директно преминаване към анюитет от еднократна сума, дължима от даден застраховател по изтичаща обикновена животозастрахователна полица. В такъв случай не е необходимо да се записва плащането на еднократната сума и придобиването на анюитет; ще е налице просто промяна от животозастрахователни резерви към анюитетни резерви в подсектора на застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове. Ако се сключи договор за анюитет независимо от изтичането на срока на животозастрахователна полица, това се записва като две финансови операции между домакинството и застрахователя. Домакинството извършва плащане на застрахователя и получава в замяна актив съгласно условията на анюитета. Застрахователят получава финансов актив от домакинството, с което поема задължение към него.

16.89 Анюитетите приключват със смъртта на съответното лице, като евентуалните резерви за лицето, получаващо анюитета, се прехвърлят към застрахователя. Същевременно, ако допуснем, че застрахователят е прогнозировал точно продължителността на живота като цяло за групата от лица, получаващи анюитети, средният размер на средствата, оставащи в момента на смъртта, ще бъде равен на нула. Ако се промени продължителността на живота, трябва да се извърши преразглеждане на резервите. За текущите анюитети увеличаване на продължителността на живота ще намали размера на средствата, които са на разположение на застрахователя като заплащане за услугата, като те могат да стигнат и до отрицателна стойност. В такъв случай застрахователят ще трябва да използва свои средства и да разчита на това, че ще ги възстанови в бъдеще, като наложи по-голям размер на средствата при новите анюитети.

ЗАПИСВАНЕ НА ОБЕЗЩЕТЕНИЯТА ПО ОБЩО ЗАСТРАХОВАНЕ

Третиране на коригираните обезщетения

16.90 Обикновено моментът, в който се записват дължимите обезщетения, е настъпването на съответното застрахователно събитие. Този принцип се прилага дори при спорове относно обезщетението, при

▼B

което уреждането може да се извърши години след съответното застрахователно събитие. Прави се изключение, когато възможността за искане на обезщетение се допуска само след изтичане на дълъг период след настъпването на застрахователното събитие. Например значителни на брой обезщетения са били допуснати само след като експозицията на азбест е била установена като причина за сериозна заболяемост и е било счетено, че поражда право на обезщетения по застрахователна полица в сила към момента на експозицията. В такива случаи обезщетението се записва в момента, в който застрахователното дружество приема задължението. Това може да не съвпада с момента на постигане на съгласие по размера на обезщетението или момента на плащане на обезщетението.

- 16.91 Тъй като формулата за изчисление на продукцията използва коригираните обезщетения, а не фактическите обезщетения, само когато фактическите обезщетения са на стойност, равна на тази на очакваните обезщетения, нетните премии ще са равни на обезщетенията в даден период. Те би трябвало обаче да са приблизително равни в рамките на известен период, с изключение на годината на записване на застрахователното събитие.

Третиране на загубите поради катастрофални събития

- 16.92 Обезщетенията се записват като текущи трансфери, които застрахователят дължи на притежателя на полицата. Има един случай, в който обезщетенията се записват като други капиталови трансфери (D.99), а не като текущи трансфери, и това е при катастрофално събитие. Критериите за определяне на едно събитие като катастрофално трябва да се дефинират съгласно националната среда, но те могат да са свързани с броя на засегнатите притежатели на полици и обхвата на настъпилите вреди. Причината за записването на обезщетенията като капиталови трансфери в този случай произтича от факта, че много обезщетения ще са свързани с разрушение или сериозни щети на активи, като жилища, сгради и постройки.
- 16.93 След катастрофално събитие общата стойност на обезщетенията, надхвърлящи размера на премията, се записва като капиталов трансфер от застрахователя към притежателя на полицата. Данните за размера на обезщетенията за плащане по застрахователните полици се предоставят от застрахователните дружества. Ако последните не могат да предоставят тази информация, един от подходите за оценка на размера на свързаните с катастрофалното събитие обезщетения е да се вземе разликата между коригираните обезщетения и фактическите обезщетения в периода на катастрофалното събитие.

ГЛАВА 17

СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ПЕНСИИ

ВЪВЕДЕНИЕ

- 17.01 *Определение:* схемите за социално осигуряване са схеми, при които участниците се задължават или насърчават от трета страна да се осигурят за определени социални рискове или обстоятелства, които могат да се отразят неблагоприятно на тяхното благосъстояние или това на лицата на тяхна издръжка. При тези схеми осигурителните вноски се плащат от наетите или от други лица, или от работодателите от името на наетите от тях лица, за да се осигури правото на социалноосигурителни плащания през текущия или последващи периоди за наетите лица или други вносителни лица на тяхна издръжка или преживели лица. Вноските по схемите за социално осигуряване може да са заплатени и от самостоятелно заетите или от незаетите лица или от тяхно име.
- 17.02 Съществуват два вида схеми за социално осигуряване:
- първият вид схеми се състои от схеми за социална сигурност, които обхващат цялата общност или големи групи от общността и които се налагат, контролират и финансират от единици на държавното управление. Дължимите по тези схеми пенсии могат да са свързани или не с равнищата на заплатата на бенефициера или с трудовия му стаж. Непенсионните плащания по-рядко са свързани с равнищата на заплатата;
  - вторият вид схеми се състои от други свързани със заетост схеми. Тези схеми произтичат от отношението работодател—наето лице, за да се предоставят пенсионни и евентуално други права, които са част от условията на трудовото правоотношение и при които отговорността за извършване на плащанията не се прехвърля към сектор „Държавно управление“ по силата на разпоредбите за социална сигурност.
- 17.03 Обхватът на схемите за социално осигуряване варира от една държава до друга и от една схема до друга в рамките на една и съща държава. Примери за такива схеми са представени по-долу, както следва:
- сектор „Държавно управление“ задължава всички наети лица да участват в схема за социална сигурност;
  - работодателите изискват като условие на трудовото правоотношение наетите лица да участват в осигурителна схема, посочена от работодателя;
  - работодателят насърчава наетите лица да се присъединят към схема, като прави вноски от името на наетото лице;
  - профсъюзът урежда изгодно осигурително покритие, до което имат достъп само членовете на профсъюза; или
  - схемите, различни от схеми за социална сигурност, могат да бъдат уредени при застрахователно (осигурително) дружество като групова полица или поредица от полици, или могат да се управляват от дружеството срещу такса. Като алтернативен вариант схемите могат да се управляват направо от работодателя — от негово име, или от работодателите — от името на техните наети лица и лицата на тяхна издръжка, или от други лица — от името на определена група.

Таблица 17.1 — Схеми за социално осигуряване

Вид	Характеристики	Форма на организиране	Сектор/подсектор
Социална сигурност	Участниците са задължени от държавното управление да се осигурят срещу определени социални рискове	Организирана от сектор „Държавно управление“ чрез фондове за социална сигурност	Фондове за социална сигурност (S.1314)

Вид	Характеристики	Форма на организиране	Сектор/подсектор
Свързани със заетост схеми за социално осигуряване, различни от социална сигурност	Работодателите могат да поставят като условие на трудовото правоотношение наетите лица да се осигуряват срещу определени социални рискове	Организирани от рабо- тодателите — от името на техните наети лица и лицата на тяхна издръжка, или от други — от името на определена група	Сектор или подсектор на работодателя, застрахо- вателни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове или нетър- говски организации, обслужващи домакин- ствата

Схеми за социално осигуряване, социално подпомагане и индивидуални застрахователни полици

- 17.04 Социалното подпомагане не е част от социалното осигуряване. Помощите по линия на социалното подпомагане са дължими независимо от участието в социалноосигурителна схема, т.е. без да са били правени отговарящи на условията вноски в социалноосигурителна схема.
- 17.05 Социалното подпомагане се различава от социалната сигурност по допустимостта да се получават помощи по линия на социалното подпомагане от сектор „Държавно управление“ и не зависи от предварително направен избор, показан чрез плащането на вноски. Обикновено всички членове на резидентните домакинства имат право да кандидатстват за социално подпомагане, но условията, при които то се предоставя, често са ограничителни. Нерядко се прави оценка на наличния доход, в това число социалноосигурителните плащания, спрямо предвидените нужди на едно домакинство. Право на този вид социално подпомагане могат да получат единствено онези домакинства, които попадат под определен праг.
- 17.06 Индивидуалните застрахователни полици се приемат за схеми за социално осигуряване, ако обхващат социалните рискове и нужди, като например заболяване и старост. Условието дадена индивидуална полица да може да се разглежда като част от социалноосигурителна схема е събитията или обстоятелства, срещу които участниците са застраховани, да отговарят на изброените в точка 4.84 рискове или нужди; освен това трябва да са удовлетворени едно или повече от следните условия:
- а) участието в схемата е задължително по силата на закон или според валидните за дадено наето лице или група наети лица условия на трудовото правоотношение;
  - б) схемата е колективна и се управлява в полза на определена група работници, било то наети лица, самостоятелно заети лица или незаети лица, като в схемата могат да участват само членовете на групата;
  - в) работодателят прави вноска (фактическа или условна) по схемата от името на съответното наето лице, независимо от това дали то прави вноска или не.
- 17.07 Застрахователни обезщетения по полици, закупени единствено с цел да се получи отстъпка, дори ако тези полици са следствие от колективно споразумение, се изключват от социалното осигуряване. Тези индивидуални застрахователни полици се записват като живото-застраховане и общо застраховане. Застрахователните обезщетения въз основа на полици, закупени единствено по собствена инициатива на застрахованото лице, независимо от неговия работодател или държавното управление, също се изключват от социалното осигуряване.

▼B

Социални плащания

17.08 Социалните плащания стават дължими, когато настъпят дадени събития или съществуват определени условия, които могат да въздействат неблагоприятно върху благосъстоянието на съответните домакинства чрез налагане на допълнителни изисквания върху техните ресурси или чрез понижаване на техните доходи. Социалните плащания се извършват в брой или в натура. Съществуват редица обстоятелства, при които социалните плащания са дължими:

- a) бенефициерите или лицата на тяхна издръжка имат нужда от медицинско, стоматологично или друго лечение или болнични, възстановителни или дългосрочни грижи в резултат на заболяване, наранявания, майчинство, постоянна нетрудоспособност, старост и т.н. Социалните плащания могат да се предоставят в натура под формата на лечение или грижи, които се предоставят безплатно или на цени, които не са икономически значими, или като се възстановяват разходите, направени от домакинствата. Социалните плащания в брой може също да са дължими на бенефициерите, които имат нужда от здравни грижи;
- б) бенефициерите трябва да подпомагат най-различни лица на тяхна издръжка: съпруги/съпрузи, деца, възрастни роднини, инвалиди и т.н. Социалните плащания обикновено се извършват в брой под формата на редовни надбавки за лица на тяхна издръжка или семейни надбавки;
- в) бенефициерите претърпяват намаление на дохода в резултат на невъзможността на лицето да работи или да работи на пълно работно време или да работи изобщо. Социалните плащания обикновено се извършват редовно в брой и докато състоянието е налице. В някои случаи може да се предостави еднократно плащане допълнително или вместо редовното плащане. Примери за причините, поради които лицата може да бъдат възпрепятствани да работят, са посочени по-долу:
  - 1) доброволно или задължително пенсиониране;
  - 2) нежелана безработица, в това число временна безработица поради липса на работа и работа на непълно работно време;
  - 3) заболяване, злополука, раждане на дете и т.н., което води до невъзможност дадено лице да работи или да работи на пълно работно време;
- г) бенефициерите получават плащания за компенсиране на претърпяно намаление на дохода поради смъртта на лицето, което е основен източник на доходи;
- д) на бенефициерите се предоставя жилище или безплатно, или на цени, които не са икономически значими, или се възстановяват направените от домакинствата разходи. Това са социални плащания в натура;
- е) на бенефициерите се предоставят помощи за покриване на разходите за образование, направени от тяхно име или от името на лицата на тяхна издръжка. Образователни услуги могат да се предоставят като социални плащания в натура.

Социални плащания, предоставяни от сектор „Държавно управление“

17.09 Сектор „Държавно управление“ предоставя социални плащания като плащания по схеми за социална сигурност, социално подпомагане или социални трансфери в натура.

17.10 Социалната сигурност се отнася до схеми за социално осигуряване, управлявани от сектор „Държавно управление“.

▼B

- 17.11 Определението за социални плащания включва предоставянето на здравни и образователни услуги. Обикновено сектор „Държавно управление“ предоставя такива услуги на всички членове на общността, без да изисква участие в дадена схема или изпълняване на определени изисквания. Услугите се третират като социални трансфери в натура, а не като част от социалната сигурност или социалното подпомагане. В допълнение към здравните и образователните услуги, предоставяни от сектор „Държавно управление“, такива услуги могат да бъдат предоставяни на физическите лица и от сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“. Тези услуги също се третират като социални трансфери в натура, а не като част от схемите за социално осигуряване.

Социални плащания, предоставяни от други институционални единици

- 17.12 Социалните плащания могат да се предоставят от работодатели на техните наети лица и на лицата на тяхна издръжка или да се предоставят от други единици като например профсъюзи. Всички социални плащания, предоставяни от единици, различни от сектор „Държавно управление“, се извършват в рамките на социалноосигурителна схема.

Пенсии и други форми на плащания

- 17.13 Социалноосигурителните плащания и съответните вноски са разделени на такива, свързани с пенсии, и такива, свързани с всички други форми на плащане. Най-важната пенсия, обхваната от схемите за социално осигуряване, е доходът след пенсиониране, но има и други случаи. Например пенсии могат да бъдат дължими на вдовци и вдовци или на лица, които са претърпели трудова злополука и вече не са трудоспособни. Поради смърт или нетрудоспособност лицето, което е основен източник на доходи, може вече да не е в състояние да осигури доход, поради което плащанията се извършват и записват като пенсии.
- 17.14 Всички други плащания се групират заедно като непенсионни плащания. Разграничението между двата вида е важно, защото за пенсиите се записват пасиви, независимо дали действително има заделени активи за покриване на правата или не, но за непенсионните плащания се записват резерви единствено когато такива действително съществуват.

СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПЛАЩАНИЯ, РАЗЛИЧНИ ОТ ПЕНСИИ

- 17.15 *Определение:* другите социалноосигурителни плащания или непенсионни плащанията представляват плащания, които бенефициерите получават пряко или непряко в зависимост от специфични събития и обикновено съгласно предварително определени законови или договорни условия.

Като се изключи доходът при пенсиониране, могат да се покриват редица други непредвидени обстоятелства, каквито например са случаите при здравно осигуряване, осигуряване срещу безработица или осигурителни плащания за дългосрочни грижи.

- 17.16 Другите социалноосигурителни плащания се предоставят на бенефициерите по схеми за социална сигурност и по схеми, свързани със заетост, различни от тези за социална сигурност.

Схеми за социална сигурност, различни от пенсионни схеми

- 17.17 *Определение:* схемите за социална сигурност, различни от пенсионни схеми, представляват договорни осигурителни схеми, при които бенефициерите в качеството си на участници в социалноосигурителна схема са задължени от сектор „Държавно управление“ да се осигурят срещу рискове, различни от старост и други свързани с възрастта рискове. Плащанията по схеми за социална сигурност, различни от пенсиите (познати като „непенсионни плащания“), се предоставят на бенефициерите от сектор „Държавно управление“.

▼B

- 17.18 Бенефициерите обикновено правят задължителни вноски в схема за социална сигурност, различна от пенсионна схема в рамките на социалната сигурност, която често се финансира на разходо-покривна база. Вноските на разходопокривна база през даден период се използват за финансиране на плащанията през същия период. Не е включен елемент на спестяване нито за сектор „Държавно управление“, нито за работодателя, който управлява схемата, нито за бенефициерите, които участват в нея. Следователно обикновено не става дума за произтичащ излишък и ако има дефицит на ресурси, държавното управление може да има правомощия да променя ангажиментите — не само онези, които се отнасят до бъдеща заетост, но също така и за миналата заетост. В някои държави обаче по схемите за социална сигурност, различни от пенсионните схеми, могат да се натрупват резерви, познати като буферни фондове.
- 17.19 Правата по схеми за социална сигурност, различни от пенсионни права, като неуредени суми за схема за социална сигурност, не се признават в основните национални сметки на ЕСС. Приблизителните оценки за неуредените суми на правата по схеми за социална сигурност, различни от пенсии, както и по всички други свързани със заетост пенсионни схеми, предоставяни от сектор „Държавно управление“, не се включват в основните сметки и не се записват в таблица 17.5.

Други свързани със заетост схеми за социално осигуряване

- 17.20 *Определение:* другите свързани със заетост схеми за социално осигуряване са договорни осигурителни схеми, които или са задължителни по закон, или се насърчават от трета страна. При другите свързани със заетост схеми за социално осигуряване работодателите могат да поставят като условие на трудовото правоотношение наетите лица — бенефициерите — да участват в социалноосигурителна схема, определена от работодателя, за да се осигурят срещу риск, различен от старост и свързани с възрастта рискове. Тези свързани със заетост схеми се предоставят на бенефициерите или от работодателя, или от други единици от името на работодателя.
- 17.21 Другите свързани със заетост схеми за социално осигуряване, като например свързаните пенсионни схеми, се разглеждат като част от пакета компенсации, а преговорите между наетите лица и работодателите могат да бъдат съсредоточени както върху настоящите условия на труд, така и върху скалите за плащане. Често социалноосигурителните плащания, различни от пенсии, се предоставят от частни работодатели по схеми, които работодателите контролират или възлагат на трета страна, като застрахователно дружество, което предоставя социални плащания, като например частно медицинско покритие.

Записване на наличности и потоци по вид на схемите за социално осигуряване, различни от пенсионните***Схеми за социална сигурност***

- 17.22 Като се отчита фактът, че социалната сигурност обикновено се финансира на разходопокривна база, правата, които се натрупват в рамките на социалната сигурност, като например социалните плащания, включително пенсиите, не се представят в основните национални сметки.
- 17.23 Пенсионните права, които произтичат от схеми за социална сигурност, се включват в допълнителната таблица за начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване, но не е такъв случаят при правата, които произтичат от схеми за социална сигурност, различни от пенсионни схеми.
- 17.24 Записването на потоците за схеми за социална сигурност, различни от пенсии, се отнася до вноските, които правят работодателят и наетите лица, и до плащанията по схеми за социална сигурност.

▼ B

- 17.25 Всяка направена от работодателя вноска се третира като част от компенсацията на наетите лица. Тя се записва като разпределителна операция — дължима сума от работодателя и сума за получаване от наетото лице. След това наетото лице заплаща сума, равна на това, което получава от работодателя, заедно с всяка лична вноска във фонда за социална сигурност. Тази сума се записва като използване за домакинствата и като ресурс за държавното управление.
- 17.26 Всички вноски, направени от самостоятелно заети или незаети лица, също се включват във вноските от домакинствата към държавното управление.
- 17.27 Плащанията по схеми за социална сигурност се записват като разпределителни операции от държавното управление към домакинствата.
- 17.28 В таблица 17.2 са показани операциите, свързани с пенсионна схема в рамките на социалната сигурност. Те се идентични с операциите, свързани със схемите за социална сигурност, с изключение на пенсиите.

Други свързани със заетост схеми за социално осигуряване, различни от пенсионните

- 17.29 При другите свързани със заетост схеми за социално осигуряване, различни от пенсионните, правата на участниците обикновено се записват при тяхното формиране. Доходът от инвестиции, получен от съществуващите права, се записва като разпределен на бенефициерите и реинвестиран от тях в схемата.
- 17.30 Осигурителната вноска, която прави работодател по дадена осигурителна схема от името на наето лице, се третира като част от компенсацията на наетите лица.
- 17.31 Доходът от инвестиции на натрупаните права се записва като разпределен на домакинствата от схемата. Доходът от инвестиции включва лихва и дивиденди плюс разпределения доход на колективни инвестиционни схеми, ако институционалната единица притежава дялове в тях. Възможно е схемата да притежава имущество и да формира нетен опериращ излишък върху него, който се включва заедно с дохода от инвестиции, разпределен на бенефициерите. В този случай терминът „доход от инвестиции“ следва да се тълкува като включващ този източник на доход. И холдинговите печалби и загуби, формирани от инвестирането на натрупаните права, не се включват в дохода от инвестиции, а се записват като други изменения от преоценки.
- 17.32 Част от дохода, разпределен на домакинствата, се използва, за да се покрият разходите за управление на схемата. Този разход се представя като продукция на схемата и разходи за крайно потребление на домакинствата. Останалата част от разпределения доход се третира като добавки към вноската, върнати от домакинствата на схемата.
- 17.33 Осигурителните вноски се представят като платени от домакинствата на схемата. Общият размер на осигурителните вноски се формира от фактическите вноски от работодателите като част от компенсацията на наетите лица, фактическите вноски от наетите лица и от физически лица, които преди са участвали в дадена схема, самостоятелно заети и незаети лица, както и пенсионери, и добавките към вноските, посочени в точка 17.32.
- 17.34 Лицата, които правят вноски в социалноосигурителна схема и които не са наети лица, могат да бъдат самостоятелно заети лица или лица, които не са заети, но участват по силата на своята професия или предишен трудов статус.
- 17.35 Социалните плащания, заплатени на домакинствата от администратора на схемата, се представят като разпределителни операции в „Други социалноосигурителни плащания“.

▼B

- 17.36 Заплащането на услугата, предоставена от администратора на схемата, равно на стойността на продукцията на схемата, се записва като разходи за крайно потребление на домакинствата.
- 17.37 Увеличение на правата в резултат от излишък на вноските спрямо плащанията се представя като платено от социалноосигурителната схема на домакинствата. Обосновката за това е, че тъй като това увеличение на правата засяга пряко нетната стойност на домакинствата, то следва да бъде включено в спестяванията на сектор „Домакинства“.
- 17.38 Корекцията за изменението на правата, платени от схемата на домакинствата, се записва като претенция от домакинствата към схемата.
- 17.39 В таблица 17.3 са представени операциите за свързана със заетост пенсионна схема. Те са идентични с операциите, свързани със схеми за социално осигуряване, различни от пенсионни схеми.

ПЕНСИИ

- 17.40 *Определение:* социалноосигурителните пенсии представляват плащания, които бенефициерите получават при пенсиониране, обикновено съгласно предварително определени законови или договорни условия и най-често под формата на гарантиран анюитет.

Най-важната пенсия по линия на схемите за социално осигуряване е доходът след пенсиониране, но могат да възникнат редица други случаи. Например пенсии могат да бъдат дължими на вдовици и вдовци или на лица, които са претърпели трудова злополука и вече не са трудоспособни. Всички събития, които пораждаат плащания, тъй като поради смърт или нетрудоспособност лицето, което е основен източник на доходи, вече не е в състояние да осигурява доходи за себе си и за лицата на негова издръжка, се третираат като пенсии.

Видове пенсионни схеми

- 17.41 Пенсиите, предоставяни на бенефициерите, могат да бъдат под следните форми:
- а) социалноосигурителни пенсионни схеми;
  - б) социално подпомагане; както и
  - в) индивидуални застрахователни полици, свързани с пенсии.

Обикновено те се предоставят от фондове за социална сигурност, други единици на държавното управление, застрахователни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове или институционални единици, като работодателите. Могат обаче да участват и други институции в зависимост от националните обстоятелства. Използването на термина „фондове за социална сигурност“ не означава, че винаги има действителен фонд с активи, създаден в рамките на схемата. Термините „фондове за социална сигурност“ и „схеми за социална сигурност“ са синоними.

- 17.42 Социалноосигурителните пенсии се предоставят на бенефициерите в качеството им на участници в схеми за социално осигуряване. Частта, която се предоставя от сектор „Държавно управление“, се нарича пенсия по схеми за социална сигурност, в това число фондове за социална сигурност, а частта, предоставяна от други единици – други свързани със заетост пенсии. Разграничението между това кои пенсии се предоставят от схеми за социална сигурност и кои – от други свързани със заетост схеми варира значително от една държава в друга, като резултатът е, че обхватът и следователно националното разбиране за значението на термина „социална сигурност“ варират значително.

Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност

- 17.43 *Определение:* пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност представляват договорни осигурителни схеми, при които бенефициерите, в качеството си на участници в дадена социалноосигурителна схема, са задължени от сектор „Държавно управление“ да се осигурят за старост и други свързани с възрастта рискове като увреждания, здравни проблеми и т.н. Пенсията в рамките на социалната сигурност се предоставя на бенефициерите от сектор „Държавно управление“.
- 17.44 Когато сектор „Държавно управление“ поеме отговорността за предоставяне на пенсия на големи групи от общността, функцията на социалната сигурност всъщност е да поеме ролята на схема с множество работодатели.
- 17.45 Бенефициерите обикновено правят задължителни вноски по пенсионна схема в рамките на социалната сигурност, която често се финансира на разходопокривна база. Вноските през даден период се използват за финансиране на плащанията през същия период. Не е включен елемент на спестяване нито за сектор „Държавно управление“, нито за работодателя, който управлява схемата, нито за бенефициерите, които участват в нея. Следователно няма да има излишък от схемата и ако има дефицит на ресурси, държавното управление може да има правомощия да променя ангажиментите – не само онези, които се отнасят до бъдеща заетост, но също така и за миналата. В някои държави обаче по пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност могат да се натрупват резерви, познати като буферни фондове.
- 17.46 Най-ограничената форма на пенсия в рамките на социалната сигурност е твърде базисна. Равнището може да бъде определено независимо от размера на вноските, но не независимо от факта, че вноските са направени за определен период от време или при други специфични условия. Правото на наето лице на пенсия в рамките на социалната сигурност често е прехвърлимо от един работодател към друг.
- 17.47 Обратно, в някои държави отпускането на повечето или на всички пенсии може да се извършва чрез схема за социална сигурност. В този случай държавното управление действа като посредник на работодателите, така че след като държавното управление получи вноските по схемата, заплатени от работодателя и домакинствата, то поема риска да извърши крайното плащане. Държавното управление освобождава работодателя от риска, че разходите за пенсия могат да са твърде високи, за да бъдат покрити от неговото предприятие, и гарантира на населението, че пенсията ще бъде платена, въпреки че то може да направи това с уговорката, че може да променя дължимата сума на пенсията дори със задна дата.
- 17.48 Пенсионните права, като неуредени суми за пенсионна схема в рамките на социалната сигурност, не се признават в основните национални сметки на ЕСС. Приблизителните оценки за неуредените суми на правата по пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност, както и по всякаква друга свързана със заетост пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията, предоставени от сектор „Държавно управление“, не се включват в основните национални сметки, а се записват в допълнителната таблица на начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване, посочена в таблица 17.5.

Други свързани със заетост пенсионни схеми

- 17.49 *Определение:* другите свързани със заетост пенсионни схеми са договорни осигурителни схеми, които или са задължителни по закон, или се насърчават от държавното управление, или при които работодателите поставят като условие на трудовото правоотношение наетите лица (бенефициерите) да участват в социалноосигурителна схема, определена от работодателя, за да се осигурят за старост и срещу други свързани с възрастта рискове. Тези свързани със заетост пенсии се предоставят на бенефициерите от работодателя или от други единици от името на работодателя.

▼ **B**

- 17.50 Освен ако работодателите и бенефициерите не се договорят да променят дължимите суми, пенсионните схеми, управлявани от частни работодатели, обикновено не подлежат на корекции със задна дата. Съществува обаче риск работодателят да не е в състояние да плаща, тъй като е преустановил своята дейност. Защитата на пенсионните права на физическите лица става все по-често срещана. Пенсията, сформирана при един работодател, може да не е прехвърляема към нов работодател. Схемите на работодателите все по-често имат заделени резерви. Дори и да няма резерви, счетоводните правила може да изискват от тях да признаят пенсионните права на наетите понастоящем и в миналото лица в своята счетоводна документация.
- 17.51 Другите свързани със заетост пенсии се разглеждат като част от пакета компенсации, като преговорите между наетите лица и работодателите могат да бъдат съсредоточени както върху текущите условия на труд и скалите за плащане, така и върху пенсионните права. Често пенсията се предоставя от частни работодатели от схеми, които работодателите контролират или възлагат на трета страна като осигурително дружество например. Понякога е възможно дадена специализирана единица да се съгласи да поеме отговорност за предоставяне на пенсии за редица работодатели в замяна на поемане на риска от осигуряване на подходящо финансиране за заплащане на обещаните пенсии. Тази договореност се нарича пенсионна схема с множество работодатели.
- 17.52 Както настоящите наети лица, така и бившите наети лица, които са бенефициери, могат да правят вноски в схемата и се приема, че ще получават доход от собственост от нея. Този доход от собственост след това се третира като добавки към вноските, дължими от тях.
- 17.53 Пенсионните схеми се категоризират в съответствие с техния характер на схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и схеми с предварително определен размер на пенсията.

Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност

- 17.54 *Определение:* схемата за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е пенсионна схема, при която плащанията се определят единствено от гледна точка на равнището на фонда, постигнато въз основа на вноските, направени през трудовия живот на наетото лице, и увеличенията на стойността в резултат от инвестициите на тези фондове от ръководителя на пенсионната схема.
- 17.55 Целият риск на схемата за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност за предоставяне на подходящ доход след пенсиониране се поема от наетото лице.
- 17.56 Предоставянето на данни за схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е сравнително просто, тъй като трябва да са налице пълните сметки и няма приблизителна актюерска оценка. Повечето от тези схеми са в секторите на корпоративните предприятия (колона А от таблица 17.5), но е възможно в някои случаи държавното управление да действа като ръководител на схемата. Пенсионните права по всички схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност се включват в основните национални сметки.

Схеми с предварително определен размер на пенсията

- 17.57 *Определение:* схемата с предварително определен размер на пенсията е пенсионна схема, при която дължимите плащания на наетото лице при пенсиониране се определят чрез използване на формула — самостоятелно или в съчетание с гарантирана минимална дължима сума.

▼ B

- 17.58 Рискът схемата с предварително определен размер на пенсията да предостави подходящ доход след пенсиониране се носи от работодателя или от единица, която действа от негово име.

Условни схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и хибридни схеми

- 17.59 Условните схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и хибридните схеми са групирани като схеми с предварително определен размер на пенсията.

- 17.60 *Определение:* условната схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е сходна на схемата за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, но с гарантирана минимална дължима сума.

- 17.61 При условната схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност вноските (както от наетото лице, така и от работодателя) постъпват и се натрупват в индивидуални сметки. Тези индивидуални сметки са условни, в смисъл че вноските по схемите се използват за изплащане на пенсията на онези, които в момента са пенсионери. При пенсиониране натрупаното салдо се трансформира в анюитет чрез формула въз основа, наред с други фактори, на мярка за очакваната продължителност на живота и се преразглежда ежегодно, за да се изравни с мярката за стандарта на живот.

- 17.62 Хибридните схеми са онези схеми, които се характеризират както с елемент на предварително определен размер на пенсията, така и с пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност. Една схема се класифицира като „хибридна“ или защото са налице условия на предварително определен размер на пенсията и пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, или защото тя включва условна схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и едновременно с това — условие за предварително определен размер на пенсията или пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност. Условието може да е комбинирано за един бенефициер или да е диференцирано според групи бенефициери по вид договор, предоставена пенсия и т.н.

- 17.63 При условните схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и при хибридните схеми рискът за предоставяне на подходящ доход след пенсиониране се споделя между работодателя и наетото лице.

- 17.64 В някои случаи рискът на работодателя може да се поеме от схемата с множество работодатели, която управлява пенсионната схема с предварително определен размер на пенсията от името на работодателя.

Схеми с предварително определен размер на пенсията спрямо схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност

- 17.65 Основната разлика при отчитането на пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията в сравнение със схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е, че за пенсионната схема с предварително определен размер на пенсията плащането към наетото лице през текущия период се определя от гледна точка на поетите от работодателя ангажименти за равнището на пенсията, докато при схемата за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност плащането към наетото лице през текущия период се определя от вноските, които са направени по схемата, и инвестиционния доход и холдинговата печалба и загуба, реализирани върху тези и предишни вноски. Следователно, въпреки че по принцип има на разположение пълна информация за плащанията за участника в схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, плащанията за участниците в пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията се определят чрез актюерска оценка.

▼B

- 17.66 Има четири източника на изменения на пенсионните права в пенсионната схема с предварително определен размер на пенсията. Първият от тях — увеличение за текущата служба — представлява увеличението на правата, свързано с работните заплати, спечелени през текущия период. Вторият източник — увеличение за минала служба — представлява увеличение на стойността на правото поради факта, че за всички участници в схемата пенсионирането (и смъртта) е наближило с една година. Третото изменение на равнището на правата представлява намаление поради извършване на плащания към пенсионери по схемата. Четвъртият източник на изменение идва от други фактори, които са отразени в сметка „Други изменения в активите“.
- 17.67 Както и при схемата за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, работодателят и/или наетото лице могат да правят действителни вноски по схемата през текущия период. Тези плащания обаче може да не са достатъчни, за да се отговори на увеличението на плащанията, които се начисляват от заетостта през текущата година. Следователно условно се начислява допълнителна вноска от работодателя с цел изравняване на вноските (действителни и условни) и увеличението на правата от текущата служба. Тези условни вноски обикновено са положителни, но е възможно да бъдат и отрицателни, ако размерът на получените вноски надвишава увеличението на правата от текуща служба.
- 17.68 В края на отчетния период равнището на пенсионните права, дължими на бивши и настоящи наети лица, може да бъде изчислено чрез приблизителна оценка на настоящата стойност на сумите, които са дължими за плащане при пенсиониране, като се използват актюерски изчисления. Един елемент от увеличението на тази сума година след година е фактът, че настоящата стойност на правата, които съществуват в началото на годината и все още са дължими в края на годината, се е увеличила, защото бъдещето е с една година по-близо и следователно трябва да се използва един сконтов фактор по-малко за изчисление на настоящата стойност. Именно това развиване на дисконта обяснява увеличението на правата за минала служба.
- 17.69 Друга основна разлика между пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията и схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е свързана с плащането на разходите за управление на пенсионната схема. При схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност целият риск се носи от бенефициерите. Пенсионната схема се управлява от тяхно име и те плащат разходите за това. Тъй като схемата може да се управлява от единица, различна от работодателя, целесъобразно е оперативните разходи да се третират като част от дохода от инвестиции, който се задържа от схемата за покриване на нейните разходи и формира печалба. При воденето на отчетността в осигуряването доходът от инвестиции се третира като изцяло причислим към бенефициерите, като част от него се използва за покриване на разходите, а остатъкът се реинвестира в схемата.
- 17.70 Положението е различно при пенсионната схема с предварително определен размер на пенсията. Рискът, че фондът може да бъде недостатъчен, за да покрие пенсионните права, се носи отчасти или изцяло от работодателя или от единицата, която действа от негово име, а не само от бенефициерите. Схемата може да бъде контролирана директно от работодателя и да е част от същата институционална единица, или може да бъде изцяло условна. Дори в този случай има разходи, свързани с управлението на схемата. Въпреки че тези разходи първоначално са за сметка на работодателя, целесъобразно е това да се разглежда като форма на доход в натура, предоставен на наетите лица, и за удобство може да бъде включен във вноските от работодателите. В този случай се предполага, че всички разходи са за сметка на настоящите наети лица, а не на пенсионерите. Предполага се също така, че приписването, което трябва да бъде направено в случай на условни схеми, може да бъде приложено при други обстоятелства.

▼ B

- 17.71 При схема с предварително определен размер на пенсията е малко вероятно понастоящем да правят вноски самостоятелно заети лица и незаети лица, въпреки че това е възможно, ако преди това те са били заети лица, което им е сформирало пенсия с предварително определен размер и те имат право да продължат да участват. Лицата, които са били заети лица, без значение дали понастоящем получават пенсия, или не, получават доход от собственост и плащат добавки към вноските.

Администратор на схемите, ръководител на схемите, пенсионен фонд и пенсионна схема с множество работодатели

- 17.72 Схемите за социално осигуряване могат да бъдат организирани от работодателите, от държавното управление, от осигурителни дружества от името на наетите лица, или могат да бъдат създадени отделни институционални единици, които да държат и управляват активите, които са предназначени за покриване на пенсии, и да разпределят пенсии. Подсекторът на пенсионните фондове се състои само от онези социалноосигурителни пенсионни фондове, които представляват институционални единици, отделно от единиците, които ги създават.
- 17.73 Един работодател може да сключи договор с друга единица, която да управлява пенсионната схема и да урежда плащанията към бенефициерите. Съществуват различни начини, по които това може да бъде осъществено.
- 17.74 Първо, операторът на пенсионната схема — администраторът на схемата — действа просто като агент на работодателя, като се занимава с ежедневното администриране на пенсионната схема, а отговорността за всеки дефицит по схемата или ползата от всеки излишък остава за работодателя.
- 17.75 Второ, ръководителят на схемата е отговорен и за определяне на условията на друга свързана със заетост пенсионна схема и носи крайната отговорност за пенсионните права. Ръководителят на схемата също така носи значителна отговорност за дългосрочната политика за инвестиране в активи, в това число за подбора на варианти за инвестиране и за структурата на административните доставчици. Въпреки че една и съща единица често може да изпълнява и двете функции — на ръководител на схемата и администратор на схемата, в някои случаи те са задължения на различни единици.
- 17.76 Трето, не е необичайно една единица да сключи договор с няколко работодатели за управление на техните пенсионни схеми като пенсионна схема с множество работодатели. Договореностите са такива, че пенсионната схема с множество работодатели поема отговорност за всеки дефицит във фондовете, който не позволява да се покрият правата, в замяна на правото да се задържи всеки излишък на средства. Като обединява рисковете на няколко работодатели, схемата с множество работодатели очаква да балансира недостига на финансиране и свръхфинансирането, така че в крайна сметка да получи излишък от всички схеми, взети заедно, подобно на начина, по който осигурителното дружество обединява риска за много клиенти. В този случай пенсионната схема с множество работодатели е ръководителят на схемата.
- 17.77 Когато държавното управление поеме отговорността за предоставяне на плащания на големи групи от общността, функцията на социалната сигурност е да поеме ролята на схема с множество работодатели. Също като при осигурителните дружества държавното управление поема отговорността за всеки дефицит във фондовете, който не позволява да се покрият свързаните с пенсията пасиви, или може да има право да задържи всеки формиран излишък. Следователно често социалната сигурност се финансира на разходо-покривна база, поради което няма произтичащ излишък, а при дефицит на ресурси държавното управление може да има правомощия да изменя правата — не само онези, които се отнасят до бъдеща заетост, но също така и за миналата.

▼ B

- 17.78 Отговорността на ръководителя на схемата за всякакъв недостиг на финансиране или ползата от всякакво свръхфинансиране на дадена пенсионна схема се записва като взаимоотношение пасив/актив с администратора на схемата. Промяната в пасива между ръководителя на схемата и администратора на схемата се записва период по период. Не пенсионните права по схемата се записват като пасиви на ръководителя на схемата, а по-скоро разликата между пенсионните права и активите, държани от схемата. Когато активите, държани от схемата, са повече от пенсионните права — ситуация, описвана като свръхфинансиране, взаимоотношението пасив/актив с ръководителя на схемата се записва, когато е сигурно, че всяко свръхфинансиране ще стане собственост на ръководителя на схемата в случай на ликвидация на схемата.
- 17.79 Всички холдингови печалби и загуби на управляваните от администратора на схемата активи се приписват на ръководителя на схемата, така че нетната стойност на пенсионния фонд да остава точно нула във всеки един момент.

Записване на наличности и потоци по вид пенсионни схеми в социалното осигуряване

Операции за пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност

- 17.80 Като се отчита фактът, че социалната сигурност обикновено се финансира на разходопокривна база, пенсионните права, които се натрупват в рамките на социалната сигурност, не се представят в основните национални сметки. Ако във всички държави се предоставяха сходни плащания по схеми за социална сигурност и по схеми за социално осигуряване, международните съпоставки биха били относително лесни. Случаят обаче не е такъв и националното разбиране за това, какво точно се покрива от социалната сигурност, варира значително.
- 17.81 Пенсионните права, които произтичат от схеми за социална сигурност, не се включват в основните национални сметки. Разнообразието на тези схеми и схеми на работодателите варира в различните държави членки. Пенсионните права, които произтичат от схеми за социална сигурност, са включени в допълнителната таблица за начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване (таблица 17.5), за да се позволи сравнение на данните по държави.
- 17.82 Записването на потоците за пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност се отнася до вноски, направени от работодателя и от наетите лица, и до плащания по схеми за социална сигурност.
- 17.83 Всяка направена от работодателя вноска се третира като част от компенсацията на наетите лица. Тя се записва като разпределителна операция от работодателя към наетото лице. След това наетото лице заплаща това, което получава от работодателя, заедно с всяка вноска, която прави от свое име във фонда за социална сигурност. Тази сума се записва като платена от домакинствата на държавното управление.
- 17.84 Всички вноски, направени от самостоятелно заети или незаети лица, също се включват във вноските, направени от домакинствата към държавното управление.
- 17.85 Плащанията по схемите за социална сигурност се записват като разпределителни операции от държавното управление към домакинствата.
- 17.86 В таблица 17.2 са представени операциите по пенсионна схема в рамките на социалната сигурност.

Таблица 17.2 — Сметки за осигурителни вноски и пенсии, извършвани чрез схема за социална сигурност

Използване					Вид сметка и операция	Ресурси				
Работодател	Фонд за социална сигурност	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката		Работодател	Фонд за социална сигурност	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката
Сметка „Формиране на дохода“										
139,0				139,0	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211)					
Сметка „Разпределение на първичния доход“										
					Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211)			139,0		139,0
Сметка „Вторично разпределение на дохода“										
		226,0		226,0	Вноски по схеми за социална сигурност (пенсии)		226,0			226,0
		139,0		139,0	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.6111)		139,0			139,0
		87,0		87,0	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата (D.6131)		87,0			87,0
	210,0			210,0	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност (D.6211)			210,0		210,0

Операции за други свързани със заетост пенсионни схеми

- 17.87 При другите свързани със заетост пенсионни схеми пенсионните права на участниците обикновено се записват при тяхното формиране. Доходът от инвестиции, спечелен на база на съществуващите пенсионни права, се записва като разпределен на бенефициерите и реинвестиран от тях в пенсионната схема.
- 17.88 Записването на операциите за схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност е по-опростено, отколкото записването на операциите за схема с предварително определен размер на пенсията.
- 17.89 За двата вида схеми се приема, че съществува пенсионен фонд. При схемата за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност трябва да съществува реален фонд. При пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията може да съществува реален фонд или фондът може да е условен. Ако такъв съществува, той може да е част от същата институционална единица като работодателя, може да е отделна институционална единица с автономна пенсионна схема или може да е част от друга финансова институция – осигурително дружество или пенсионна схема с множество работодатели.

▼B***Операции за схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност***

- 17.90 Вноската, която прави работодател по дадена схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност от името на наето лице, се третира като част от компенсацията на наетите лица.
- 17.91 Доходът от инвестиции от натрупаните пенсионни права също се записва като разпределен на домакинствата от пенсионния фонд. Доходът от инвестиции включва лихви и дивиденди плюс разпределен доход от колективни инвестиционни схеми, ако пенсионният фонд притежава дялове в тях. Възможно е пенсионният фонд да притежава имущество и да формира нетен опериращ излишък, който е включен, наред с дохода от инвестиции, като разпределен на бенефициерите на пенсия. В този случай терминът „доход от инвестиции“ включва този източник на доход, ако съществува. Холдинговите печалби и загуби, формирани от инвестирането на натрупаните пенсионни права, не се включват в дохода от инвестиции, но се записват като други изменения поради преоценки.
- 17.92 Част от дохода, разпределен на домакинствата, се използва, за да се покрият разходите по управлението на пенсионния фонд. Този разход се представя като продукция на пенсионния фонд и като разход за крайно потребление на домакинствата. Останалата част от разпределения доход се третира като добавки към пенсионните вноски, върнати от домакинствата на пенсионния фонд.
- 17.93 Осигурителните вноски се записват като платени от домакинствата на пенсионния фонд. Общият размер на осигурителните вноски се формира от фактическите вноски от работодателите като част от компенсацията на наетите лица, фактическите вноски от наетите лица и евентуално от други физически лица като например физически лица, които преди са участвали в дадена схема, самостоятелно заети и незаети лица, както и пенсионери, и добавките към вноските, посочени в точка 17.92. За яснота и за по-добро сравняване със схемите с предварително определен размер на пенсията добавките са представени с пълната им стойност. Общите вноски, които домакинствата правят по пенсионния фонд, са нето по същия начин, по който и застрахователните премии са нето, т.е. те представляват общата сума на всички направени вноски минус таксата за обслужване.
- 17.94 Вносителите, различни от наетите лица, които правят вноски по схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, могат да включват самостоятелно заети лица, които участват в схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, или лица, които не са заети, но които участват в схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност по силата на своята професия или предишен трудов статус.
- 17.95 Пенсии към домакинствата от пенсионния фонд се записват като разпределителни операции в „Други социалноосигурителни пенсии“ (D.6221).
- 17.96 Съществува също така операция за услугата, предоставяна от пенсионния фонд (равна на стойността на продукцията на пенсионния фонд), записвана като разход за крайно потребление на домакинствата.
- 17.97 Увеличението на пенсионните права в резултат от излишъка на вноските спрямо плащанията се записва като платено от пенсионния фонд на домакинствата. По същия начин намалението на пенсионните права в резултат от дефицита на вноските спрямо плащанията се записва като плащане от домакинствата на пенсионния фонд. Изменението на пенсионните права пряко засяга нетната стойност на домакинствата, а следователно — и спестяването на сектор „Домакинства“. Тъй като голяма част от увеличението на пенсионните права на участниците в схема за

пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и следователно в крайна сметка финансирането на плащанията идва от холдинговите печалби, които не са включени в добавките към вноските на участниците в схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, корекцията за изменението на пенсионните права за тези физически лица често е отрицателна.

17.98 Корекцията за изменението на пенсионните права, платени от пенсионния фонд на домакинствата, се записва като претенция от домакинствата към пенсионния фонд.

17.99 В таблица 17.3 са представени записите, които са необходими за записване на операциите, свързани със схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност. Тя е по-проста от съответната таблица за схема с предварително определен размер на пенсията, поради липсата на всякакви условни операции.

Таблица 17.3 — Сметки за пенсии, дължими по схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност

Използване					Вид сметка и операция	Ресурси				
Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката		Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката
Сметка „Производство“										
					Продукция (P.1)		1,4			1,4
Сметка „Формиране на дохода“										
11,0				11,0	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211)					
Разпределение на първичния доход										
					Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211)			11,0		11,0
			3,0	3,0	Доход от собственост (D.4)		3,0			3,0
	16,2			16,2	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (D.442)			16,2		16,2
Сметка „Вторично разпределение на дохода“										
		37,3		37,3	Общо пенсионни вноски за сметка на домакинствата		37,3			37,3
		11,0		11,0	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.6111)		11,0			11,0
		11,5		11,5	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата (D.6131)		11,5			11,5

Използване					Вид сметка и операция	Ресурси				
Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката		Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката
		16,2		16,2	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата (D.6141)		16,2			16,2
		- 1,4		- 1,4	Такси за обслужване на схемите за социално осигуряване (D.61SC)		- 1,4			- 1,4
	26,0			26,0	Други социалноосигурителни пенсии (D.6221)			26,0		26,0
Сметка „Използване на дохода“										
		1,4		1,4	Разходи за крайно потребление (P.3)					
	11,3			11,3	Корекция за изменението на пенсионните права (D.8)			11,3		11,3
- 11,0	- 11,8	25,8	- 3,0	0	Спестяване					
Изменения в активите					Финансова сметка	Изменения в пасивите				
					Нето предоставени/нето получени заеми (B.9)	- 11,0	- 11,8	25,8	- 3,0	0,0
		11,3		11,3	Пенсионни права (F.63)		11,3			11,3
- 11,0	- 0,5	14,5	- 3,0	0,0	Други финансови активи					

Други потоци, свързани със схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност

17.100 Другите фактори, които засягат промяната в записва в баланса за изменението на пенсионните права, са представени в сметки „Други изменения в активите“. По-специално правата на бенефициерите по схемата показват холдингови печалби или загуби в сметка „Преоценки“, които точно съответстват на тези в активите, държани от пенсионния фонд за покриване на тези задължения.

17.101 Инвестирането на правата по схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност води до холдингови печалби или загуби. Тези печалби или загуби се формират чрез измененията в стойността на активите, държани от пенсионния фонд, и сумата, която е точно равна на холдинговите печалби и загуби, се определя като увеличение на пенсионните права на бенефициерите. Това се записва в сметка „Преоценки“.

Операции за пенсионни схеми с предварително определен размер на пенсията

17.102 При пенсионни схеми с предварително определен размер на пенсията работодателят запазва отговорността за покриване на пенсионните плащания. Алтернативите, свързани с използването на схеми с множество работодатели или когато държавното управление поема отговорност от името на работодателя, отговарят на определенията, посочени в точки 17.76 и 17.77.

▼B

- 17.103 Общата вноска, направена от работодател по пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията от името на негово наето лице, трябва да бъде достатъчна, така че — заедно с всички фактически вноски от наетото лице и като се изключат разходите за управление на схемата — да съответства на увеличението от текущата служба на пенсионните права на наетото лице. Вноската от работодателя се разделя на фактическа и условна част, като последната се изчислява така, че да представлява точно съответствие между всички вноски във фонда, които се прибавят към правата на наетото лице, и текущите разходи за обслужване на тези права.
- 17.104 Вноската от работодателя се изчислява във връзка с пенсионното право, което е спечелено през периода, без оглед на всякакъв доход от инвестиции, спечелен от схемата през същия период, или всякакво свръхфинансиране на схемата. Правото от текущия период е част от компенсацията на наетите лица, а при невключване на цялата стойност на вноската за сметка на работодателя компенсацията на наетите лица ще бъдат представени като занижени, а опериращият излишък на работодателя — като завишен. Важно е вноските да продължат да бъдат записвани дори в случай на прекъсване на вноските, когато работодателят не прави фактически вноски, като ползата за работодателя се разглежда като изменение в пасивите между пенсионния фонд и работодателя. В резултат на това нетната стойност и на двамата остава същата, както когато вноските не се записват при прекъсване на вноските, без да се намаляват изкуствено компенсацията на наетите лица.
- 17.105 При схеми с предварително определен размер на пенсията е възможно да се изисква минимален осигурителен стаж, преди наетото лице да започне да отговаря на условията за получаване на пенсия след пенсиониране. Въпреки този изискуем осигурителен стаж както вноските, така и правата се записват от началото на трудовата заетост, коригирани с фактор, който отразява вероятността наетото лице действително да натрупа изискуемия осигурителен стаж.
- 17.106 Сумата на фактическите и условните пенсионни вноски на работодателите се третира като компенсация на наетите лица. Тя се записва като използване от работодателя в сметка „Формиране на дохода“ и като ресурс на наетото лице в сметка „Разпределение на първичния доход“.
- 17.107 Увеличението на настоящата стойност на правата на наетите лица, които продължават да работят, и на тези, които вече не правят вноски, но продължават да отговарят на условията за получаване на пенсия в бъдеще, представлява доходът от инвестиции, разпределен на наетите лица. Не се правят удържки за сума, която може да е финансирана от холдингови печалби или на която в действителност не съответстват съществуващи средства. Доходът от инвестиции, разпределен на наетите лица, отговаря на сумата, която категорично е дължима на наетото лице съгласно действащите договорености, като средствата, чрез които работодателят в крайна сметка може да изпълни това задължение, не са от значение за записването му като доход от инвестиции, поне не повече, отколкото средствата, чрез които лихвата или дивидентите действително са финансирани, засягат тяхното записване като доход от инвестиции. Доходът от инвестиции се записва като използване за пенсионния фонд и като ресурс за домакинствата. Той незабавно се реинвестира от домакинствата във фонда и се включва в добавките към пенсионните вноски.
- 17.108 В сметка „Вторично разпределение на дохода“ осигурителните вноски се представят като използване от домакинствата и ресурс за пенсионния фонд. Общият размер на дължимите осигурителни вноски се сформира от фактически и условни вноски от работодателите като част от компенсацията на наетите лица с изключение на сумата на разходите за управление на пенсионната схема, плюс фактическите вноски от наетите лица и плюс добавките към

▼B

вноските, посочени в точка 17.107. Както е обяснено по-горе в точки 17.54—17.56 по отношение на схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, в сметките се представя цялата стойност на вноските и добавките към вноски с компенсираща позиция, която представлява дължимата такса за обслужване. Действително платената сума е числото на нетните вноски.

- 17.109 Пенсията за домакинствата от пенсионната схема се записват в сметка „Вторично разпределение на дохода“. Когато плащанията се разглеждат като анюитет, тук се представят плащанията на анюитета, а не еднократните суми, дължими към момента на пенсиониране.
- 17.110 В сметка „Използване на дохода“ се записва заплащането на услугата, предоставена от пенсионния фонд, равна на стойността на продукцията на пенсионния фонд плюс продукцията на предприятията, управляващи анюитети, закупени с пенсионни права. Това се посочва като използване за домакинствата и ресурс за пенсионния фонд.
- 17.111 Също в сметка „Използване на дохода“ има запис, който представя увеличението на пенсионните права, предизвикано от предоставянето на допълнителни пенсионни права от работодателя, от една страна, минус намалението от плащанията за получаване, от друга. Тази сума се записва като ресурс за домакинствата и като използване за пенсионния фонд. Обосновката за това е, че тъй като това изменение на пенсионните права засяга пряко нетната стойност на домакинствата, то следва да бъде включено в спестяването на сектор „Домакинства“.
- 17.112 Сумата в сметка „Използване на дохода“, платена от пенсионния фонд на домакинствата, се представя във финансовата сметка като изменение в активите на домакинствата спрямо пенсионния фонд.
- 17.113 Възможно е и други организации, като например профсъюз, да управляват пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията за своите членове, която във всички отношения е паралелна на пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията на работодателя. Спазва се абсолютно същото записване с изключение на това, че препратките към работодателя следва да се разбират като препратки към ръководителя на схемата, а препратките към наетото лице – като препратки към участника в схемата.
- 17.114 С цел да илюстрира записването на операциите, свързани с пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията, в таблица 17.4 е представен цифров пример. Условно начислените суми са представени с удебелен шрифт, а тези, които са резултат от пренасочване — в курсив.

Таблица 17.4 — Сметки за пенсии, дължими по схема с предварително определен размер на пенсията

Използване					Вид сметка и операция	Ресурси				
Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката		Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката
Сметка „Производство“										
					Продукция (P.1)		0,6			0,6
Сметка „Формиране на дохода“										
10,0				10,0	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211)					

▼В

Използване					Вид сметка и операция	Ресурси				
Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката		Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката
4,1				4,1	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1221)					
Сметка „Разпределение на първичния доход“										
					Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1211)			10,0		10,0
					Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.1221)			4,1		4,1
			2,2	2,2	Доход от собственост (D.4)		2,2			2,2
	4,0			4,0	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (D.442)			4,0		4,0
Сметка „Вторично разпределение на дохода“										
		19,0		19,0	Общо пенсионни вноски за сметка на домакинствата		19,0			19,0
		10,0		10,0	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.6111)		10,0			10,0
		4,1		4,1	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите (D.6121)		4,1			4,1
		1,5		1,5	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата (D.6131)		1,5			1,5
		4,0		4,0	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата (D.6141)		4,0			4,0
		- 0,6		- 0,6	Такси за обслужване на схемите за социално осигуряване (D.615C)		- 0,6			- 0,6
	16,0			16,0	Други социалноосигурителни пенсии (D.6221)			16,0		16,0

Използване					Вид сметка и операция	Ресурси				
Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката		Работодател	Пенсионен фонд	Домакинства	Други сектори	Общо за икономиката
Сметка „Използване на дохода“										
		0,6		0,6	Разходи за крайно потребление (P.3)					
	3			3	Корекция за изменението на пенсионните права (D.8)			3		3
- 14,1	- 1,2	17,5	- 2,2	0	Спестяване					
Изменения в активите					Финансова сметка	Изменения в пасивите				
					Нето предоставени/нето получени заеми (B.9)	- 14,1	- 1,2	17,5	- 2,2	0
		3		3	Пенсионни права (F.63)		3			3
	4,1			4,1	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите (F.64)	4,1				4,1
- 10,0	- 2,3	14,5	- 2,2	0	Други финансови активи					

- 17.115 Актюерските изчисления показват, че увеличението на пенсионните права, което е резултат от текущата служба, т.е. нетната сума на допълнителните пенсионни права, които са „спечелени“ през въпросната година, е 15. Домакинствата (притежатели на полици/наети лица) внасят 1,5. Следователно работодателят е задължен да осигури 13,5. Освен това разходът за управление на схемата е оценен на 0,6. Следователно работодателят следва да предостави общо 14,1. В действителност той внася 10, така че останалите 4,1 представляват условна вноска. Продукцията в размер на 0,6 се включва в сметка „Производство“, а потреблението на тази услуга се отчита в сметка „Използване на дохода“. Вноските от работодателя са показани като използване за работодателя в сметка „Формиране на дохода“ и като ресурс за домакинствата в сметка „Разпределение на първичния доход“.
- 17.116 В сметките „Разпределение на първичния доход“ се представя доходът от собственост. Увеличението на пенсионните права от минала служба поради развиването на сконтовия фактор, тъй като пенсионирането е наближило с една година, е 4. Това е представено като условен поток на доход от собственост от пенсионния фонд към домакинствата. Същевременно пенсионният фонд действително печели 2,2 от доход от инвестиции на фондовете, които управлява. Следователно на този етап има дефицит от 1,8 в ресурсите на пенсионния фонд, но той не е представен в текущите сметки.
- 17.117 В сметките „Вторично разпределение на дохода“ са представени плащанията от домакинствата към пенсионния фонд. Това може да се разглежда по един от следните два начина. Първо, сумата на вноските, заплащани от домакинствата, следва да бъде равна на увеличението на правата, дължащо се на текуща служба (15), плюс това, което идва от доход върху минали права (4), или общо

▼B

19. Второ, действително платените суми са 10, получени като действителни вноски от работодателите, 4,1 като условни вноски, 1,5 от собствени вноски на домакинствата, добавки към вноски в размер на 4, минус такса за обслужване от 0,6 — отново общо 19.

- 17.118 В сметката „Използване на дохода“, както и закупуването на таксата за обслужване като част от разходите за крайно потребление на домакинствата, изменението на пенсионните права е представено като използване за пенсионния фонд и ресурс за домакинствата. В този пример сумата на вноските за сметка на домакинствата в размер на 19 се съпоставя с пенсиите в размер на 16. Следователно има увеличение на пенсионните права в размер на 3, което се дължи на домакинствата.
- 17.119 Домакинствата имат спестявания в размер на 17,5, от които 3 е увеличението на техните пенсионни права. Това означава, че те са придобили други финансови активи (или са намалили пасивите) с 14,5. Това число е разликата между получените плащания (16) и фактическите вноски на домакинствата в размер на 1,5.
- 17.120 Във финансовата сметка на пенсионния фонд числото 4,1, което е условната вноска, е представено като претенция на администратора на схемата към работодателя. Съществува претенция на домакинствата към пенсионния фонд за изменението в пенсионните права в размер на 3. Освен това пенсионният фонд или понижава финансовите активи, или увеличава пасивите с 2,3 — числото, което съответства на разполагаемия доход без елемента на условна вноска от работодателя.

ДОПЪЛНИТЕЛНА ТАБЛИЦА ЗА НАЧИСЛЕНИТЕ ДО МОМЕНТА ПЕНСИОННИ ПРАВА В СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ

Съставяне на допълнителната таблица

- 17.121 Допълнителната таблица (таблица 17.5) за начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване предоставя рамка за изготвяне и представяне на съпоставими данни за балансите и операциите, и за другите потоци на всички видове пенсионни права от гледна точка на длъжника (ръководител на схемата), както и на кредитора (домакинството). Таблицата обхваща също така данните за наличностите и потоците, които не са изцяло записани в основните национални сметки за определени пенсионни схеми като финансово необезпечените схеми на държавното управление с предварително определен размер на пенсията, при които държавното управление е ръководител на схемата, и пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност.
- 17.122 Допълнителната таблица обхваща пенсионната част на социалното осигуряване, свързана само с пенсии за старост, включително онези пенсии, които са платени преди нормалната пенсионна възраст. В таблицата не са включени социалното подпомагане, здравното осигуряване и осигуряването за дългосрочни грижи, нито отделно осигуряване за отпуск по болест и нетрудоспособност. Не са включени така също индивидуалните застрахователни полици. На практика обаче може да не е приложимо или да не е достатъчно важно да бъдат напълно отделени социалноосигурителните елементи, които не са пенсии. Може елементите на социално подпомагане в рамките на пенсионните схеми, които обикновено се организират като социално осигуряване, да не са отделими, и така да попадат в допълнителната таблица.
- 17.123 Правата за преживели лица (например съпруги/съпрузи на издръжка, деца и сираци), както и плащания като тези за нетрудоспособност и инвалидност, се включват в допълнителната таблица, когато са неразделна част от пенсионната схема.
- 17.124 Всички елементи на допълнителната таблица се записват без удържки за данъчно облагане, допълнителни осигурителни вноски или такса за обслужване, свързана с пенсионната схема.

Връзки	Ред. №	Записване	Основни национални сметки							Извън основните национални сметки	Общо пенсионни схеми	Контрагенти: пенсионни права на нерезидентни домакинства ⁽⁴⁾		
		Ръководители на пенсионните схеми	Субекти извън сектор „Държавно управление“			Сектор „Държавно управление“								
			Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията и други ⁽¹⁾ схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Общо	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица от сектор „Държавно управление“ ⁽²⁾			Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност				
							Класифицирани във финансови предприятия ⁽³⁾	Класифицирани в сектор „Държавно управление“ ⁽³⁾	Класифицирани в сектор „Държавно управление“					
Колона №	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J				
	9	Изменения на пенсионните права вследствие на други изменения в обема ⁽⁶⁾												
Краен баланс														
1+ Σ 5 до 9	10	Пенсионни права												
Свързани показатели														
	11	Продукция												

⁽¹⁾ Тези други схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, които често са наричани „хибридни схеми“, имат аспекти от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и от схемите с предварително определен размер на пенсията.

⁽²⁾ Схеми, организирани от сектор „Държавно управление“ за неговите наети понастоящем и в миналото лица.

⁽³⁾ Това са неавтономни схеми с предварително определен размер на пенсията, при които пенсионните права са записани в основните национални сметки.

⁽⁴⁾ Насрещните данни за нерезидентни домакинства се посочват отделно само когато пенсионните взаимоотношения със сектор „Останал свят“ са значителни.

⁽⁵⁾ Тези добавки представляват реализираният доход от правата на членовете на пенсионните схеми чрез инвестициите на дохода от активите на схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, а за схемите с предварително определен размер на пенсията — чрез увеличаване на прилаганата норма на дисконтиране.

⁽⁶⁾ По-подробна разбивка на тези позиции трябва да бъде посочена в колони Ж и З въз основа на примерни изчисления, направени за тези схеми. Клетките, маркирани с ■, не са приложими; клетките, маркирани с ☐, ще съдържат различни данни от основните национални сметки.

▼ **B****Колоните на таблицата**

- 17.125 Колоните на таблицата се отнасят до три групи пенсионни схеми, както следва:
- 1) по вид записване в пенсионните схеми — изцяло записани в основните национални сметки (колони А—Е) и такива, правата по които се записват само в допълнителната таблица (колони Ж и З);
  - 2) по вид ръководител на схемата — различни от сектор „Държавно управление“ (колони А—В) и пенсионни схеми на сектор „Държавно управление“ (колони Г—З); пенсионните схеми, в това число социалната сигурност, класифицирани в сектор „Държавно управление“, са посочени в колони Г, Е, Ж и З; както и
  - 3) по вид пенсионна схема — схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност (колони А и Г) и схеми с предварително определен размер на пенсията (колони Б и Д—Ж).
- 17.126 По-голямата част от бенефициерите по пенсионни схеми са резидентни домакинства. В някои държави броят на нерезидентните домакинства, които получават пенсии, може да бъде значителен. В такъв случай се добавя колона Й, за да се посочи общата сума за нерезидентните домакинства.
- 17.127 Решението за записване на пенсионните права по финансово необезпечена свързана със заетост пенсионна схема с предварително определен размер на пенсията, при която държавното управление е ръководител на схемата, в стандартните национални сметки или само в допълнителната таблица зависи от характера на схемата с предварително определен размер на пенсията. Водещият принцип за включване в националните сметки е доколко схемата е близка до националната пенсионна схема в рамките на социалната сигурност.
- 17.128 Съществува голямо разнообразие от схеми в ЕС, а включването на всички схеми би довело до непоследователност при записването. По тази причина правата по финансово необезпечените свързани със заетост схеми с предварително определен размер на пенсията, при които държавното управление е ръководител на схемата, се записват само в допълнителната таблица. Това оказва влияние върху метода на изчисление в основните национални сметки на условните осигурителни вноски по тези схеми за сметка на работодателя.
- 17.129 Пенсионните схеми се класифицират още според ръководителя на схемата на такива с ръководители от държавното управление и такива с ръководители, различни от държавното управление. Определението за ръководител на схемата е предвидено в точка 17.75.
- 17.130 Някои пенсионни схеми на работодателите имат смесено членство, например включващо както наети лица от държавното управление, така и наети лица от държавни корпоративни предприятия, а много пенсионни схеми са замразили членството на участници, които са се преместили при други работодатели. Фактът, че в дадена схема има малък дял на наети лица извън държавното управление, не пречи схемата да бъде описана като схема с ръководител от държавното управление.
- 17.131 Схемите с предварително определен размер на пенсията, финансирани от сектор „Държавно управление“ за неговите собствени наети лица, са представени в колони Д и Е. В колона Д са представени схемите, управлявани от пенсионен фонд или осигурително дружество, а в колона Е — тези схеми, управлявани от самия сектор „Държавно управление“. Схемите на държавното управление за неговите собствени наети лица, когато пенсионните права не се включват в основните национални сметки, са представени в колона Ж. Следователно сумата от колони Д, Е и Ж показва общата отговорност на държавното управление за пенсионните права за неговите собствени наети лица.

▼B

17.132 Според вида на схемата пенсионните схеми се класифицират като схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност (колони А и Г) и пенсионни схеми с предварително определен размер на пенсията (колони Б, Д, Е и Ж). Колона З се отнася за пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност.

Редовете на таблицата

17.133 Редовете на таблицата се отнасят до позициите от баланса, операциите и другите потоци, свързани с пенсионни права по схемите, включени в допълнителната таблица, и са представени отделно в таблица 17.6. Има съгласуване на началната наличност на пенсионни права по тези схеми в началото на периода и крайната наличност на пенсионни права в края на периода, като се вземат предвид всички операции и други потоци през периода. За схемите, записани в колони Ж и З, наличностите от пенсионни права не се записват в основните национални сметки, но много от операциите се записват в основните национални сметки.

Таблица 17.6 — Редове на допълнителната таблица за начислените до момента пенсионни права в социалното осигуряване

Ред №	
	Начален баланс
1	Пенсионни права
	Изменения на пенсионните права вследствие на операции
2	Увеличение на пенсионните права вследствие на осигурителни вноски
2.1	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателя
2.2	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателя
2.3	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата
2.4	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинството ⁽¹⁾
2.5	Минус таксите за обслужване на пенсионните схеми
3	Друго (актюерско) увеличение на пенсионните права в пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност
4	Намаление на пенсионните права вследствие на извършване на пенсионни плащания
5	Изменения на пенсионните права вследствие на осигурителните вноски и пенсионните плащания
6	Прехвърляне на пенсионни права между схемите
7	Изменение в правата вследствие на договорени изменения в структурата на схемите
	Изменения в пенсионните права поради други икономически потоци
8	Изменения в правата поради преоценки ⁽²⁾
9	Изменения на пенсионните права вследствие на други изменения в обема ⁽²⁾

Ред №	
	Краен баланс
10	Пенсионни права
	Свързани показатели
11	Продукция

- (¹) Тези добавки представляват възвръщаемостта на претенциите на членовете към пенсионните схеми както чрез доход от инвестиции на активите на схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, така и за схеми с предварително определен размер на пенсията чрез развиване на приложения сконтов фактор.
- (²) По-подробна разбивка на тези позиции трябва да се посочи в колони Ж и З въз основа на примерни изчисления, направени за тези схеми (вж. точки 17.158—17.160).

Начален и краен баланс

17.134 На ред 1 се представя началната наличност от пенсионни права, която е абсолютно равна на крайната наличност от предходния отчетен период. На ред 10 се представя съответната крайна наличност от пенсионни права в края на отчетния период.

Изменения на пенсионните права вследствие на операции

- 17.135 Фактическите осигурителни вноски за сметка на работодателя и на наетото лице се записват в редове 2.1 и 2.3, както в основните национални сметки. При някои пенсионни схеми, особено пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност, е необходимо да се направи разграничение между фактическите осигурителни вноски, свързани с пенсии, от осигурителните вноски, свързани с други социални рискове, като например безработица.
- 17.136 При пенсионните схеми с предварително определен размер на пенсията условните осигурителни вноски за сметка на работодателя обикновено се измерват като балансиращата позиция — всички изменения в правата през годината, които не са включени в други редове на таблицата, се включват в ред 2.2. Този ред обхваща също така всички „последници от опита“, когато наблюдаваният резултат от допусканията за моделиране на пенсиите (процент на растеж на заплатите, темп на инфлацията и сконтов фактор) се различава от приетите равнища. При схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност на този ред се записват нули.
- 17.137 В ред 2.4 се представя спечеленият или условно начислен доход от собственост по схемите, който се насочва чрез сектор „Домакинства“ или сектор „Останал свят“. Следва да се отбележи, че за всички схеми с предварително определен размер на пенсията, в това число социалната сигурност, било то финансово обезпечени или не, този доход от собственост е равностоен на развиването на сконтовия фактор. С други думи, стойността е равна на времената на сконтовия фактор на пенсионните права в началото на отчетния период.
- 17.138 Някои от записите в редовете на колони Ж и З, по-специално фактическите вноски, направени от работодателите и от наетите лица, се включват в основните национални сметки, въпреки че правата и изменението в правата не се включват. Други записи в колони Ж и З, посочени само в допълнителната таблица, са шриховани в таблицата и обяснени по-долу.
- 17.139 Условната вноска за сметка на работодателите за тези схеми на държавното управление, за които правата са посочени в колона Ж, но не и в основните национални сметки, изисква специално внимание. В основните национални сметки условните вноски следва да се оценяват въз основа на актюерски изчисления. Единствено в случаите, когато при актюерските изчисления не може да се постигне достатъчно висока надеждност, са възможни два други подхода за изчисляване на условните пенсионни вноски на държавните служители, както следва:

▼B

- 1) въз основа на разумен процент от работната заплата, плащана на наетите понастоящем лица; или
- 2) разликата между текущите дължими плащания и фактическите дължими вноски (както от наетите лица, така и от държавното управление като работодател).

Позициите за добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата и другите изменения в правата се представят на същата база, както и за частните схеми.

- 17.140 Позиция, изчислена на същата актюерска база по отношение на социалната сигурност, се представя на ред 3 като „друго (актюерско) натрупване на пенсионни права във фондове за социална сигурност“. По този начин тя се разграничава от условните осигурителни вноски за сметка на работодателите.
- 17.141 Като се има предвид, че в допълнителната таблица се представя пълна разбивка на измененията в пенсионните права през отчетния период, необходимо е да се въведе специален ред, касаещ случая, при който фактическите осигурителни вноски в пенсионната схема в рамките на социалната сигурност не са на актюерска основа и следователно има условна вноска, която не е отговорност на никой работодател. Тези условни операции на пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност се представят в ред 3 като друго актюерско увеличение на пенсионните права в пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност. Записите в този ред могат да бъдат положителни или отрицателни — отрицателните случаи се наблюдават в пенсионна схема в рамките на социалната сигурност, при която сконтовият фактор е по-висок от вътрешния процент на възвръщаемост на схемата. Вътрешният процент на възвръщаемост на една пенсионна схема е сконтовият фактор, с който се изравняват настоящата стойност на направените фактически вноски и сконтираната стойност на пенсионните права, които са начислени чрез тези вноски. Отрицателни записи се наблюдават, когато например вноските са били увеличени над актюерски изискваното равнище, за да се финансира краткотраен касов дефицит.
- 17.142 Ред 3 не представлява касови трансфери от приходите от данъци и би бил записан в стандартните сметки като текущи трансфери между единици на държавното управление, ако не оказват въздействие върху пенсионните права. В някои държави членки правителствата извършват трансфери към пенсионни схеми, които увеличават пенсионните права (например когато се извършват трансфери за определени социални групи, които не могат директно да правят вноски), което означава, че сумите следва да бъдат имплицитно включени в числото на този ред, изчислено като разлика.
- 17.143 Разликите в отчетния период, които се срещат между приетия и действителния ръст на работната заплата (т.е. частта от растежа на заплатите, основана на „последници от опита“ или „последници от актюерски допускания“ при моделиране), трябва да се отразят в операциите (условни осигурителни вноски за сметка на работодателя), заедно с всички други последници от опита.
- 17.144 В ред 3 се включват всички „последници от опита“, които се наблюдават при пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност, като наблюдаваният резултат от допусканията при моделиране на пенсиите (процент на растеж на работната заплата, темп на инфлацията и сконтов фактор) през която и да било отделна година се различава от приетите равнища.
- 17.145 Ред 4 представя пенсиите, които са платени през отчетния период. Плащането на пенсии има ефекта на „уреждане“ на част от пенсионните права, включени в началната наличност в ред 1.
- 17.146 На ред 5 се представят измененията в пенсионните права вследствие на вноски и плащания. Той представлява сбор на ред 2 и ред 3 минус ред 4. Тази сума по балансираща статия, измерена от нефинансовите сметки, е равна на измереното от финансовите сметки.

▼B

- 17.147 Една от характеристиките на променящата се пенсионна среда е увеличаващата се възможност за „преносими пенсии“, така че едно лице, което сменя работата си, да може да прехвърли пенсионното право от предишния работодател към такова при новия работодател. Когато това става, пенсионното право на въпросното домакинство остава незасегнато, но между двете пенсионни схеми се осъществява операция, тъй като новата поема пасива на предишната. Освен това има и насрещна операция в някои активи, за да се покрият тези пасиви.
- 17.148 Ако държавното управление поеме отговорността за предоставяне на пенсия на наетите лица в единица, различна от държавното управление, посредством изрична операция, всяко плащане от единицата, различна от държавното управление, следва да се записва като предплатени осигурителни вноски (F.89). Този вид договореност е разгледана допълнително в точки 20.272—20.275.
- 17.149 Когато дадена единица поема отговорността за пенсионни права от друга единица, в ред 6 се записват две операции. Първо, извършва се трансфер на пенсионни права от първоначалната пенсионна схема към новата пенсионна схема. Второ, може да има трансфер в брой или други финансови активи за компенсиране на новата пенсионна схема. Възможно е стойността на трансфера във финансови активи да не е точно равна на стойността на прехвърлените пенсионни права. В този случай е необходим трети запис в операциите по капиталови трансфери, за да бъдат отразени правилно измененията в нетната стойност на въпросните две единици.
- 17.150 Работодателите във все по-голяма степен реформират пенсионните схеми, които управляват, в отговор на демографски и други фактори. Реформите могат да бъдат под формата на промяна във формулата за плащане, промяна във възрастта за пенсиониране или промяна в други условия на схемата.
- 17.151 Единствено влезлите в сила пенсионни реформи водят до записване в националните сметки, в приблизителните оценки на пенсионните права през годината на влизане в сила и впоследствие — в наблюдаваните потоци. Обявяване от страна на работодателя на неговото намерение да предприеме пенсионна реформа не е достатъчно основание за въвеждане на последиците от реформата в данните на националните сметки.
- 17.152 В някои случаи на реформа работодателят избира да не променя предоставените права на съществуващите членове и прилага реформирания договорености само към бъдещото придобиване на допълнителни права. В този случай няма да има незабавно въздействие върху текущите пенсии. Въздействието ще бъде наблюдавано в бъдещите мерки, свързани с пенсиите, в съответствие с подхода на начисление до момента.
- 17.153 В някои случаи обаче работодателят решава да прави реформи, които засягат начислените до момента права за съществуващите членове, например общо увеличение на възрастта за пенсиониране за всички членове. Този вид реформи променят наличността от пенсионни права през годината, в която влязат в сила. Този ефект трябва да бъде отчетен като поток. Той може да е много голям, защото засяга текущите и бъдещите пенсионни права.
- 17.154 Измененията на пенсионните права се записват като операции по следния начин:
- а) ако правата по една пенсионна схема са включени в основните национални сметки и работодателят се съгласи да измени условията на пенсионните права чрез преговори със засегнатото наето лице, това изменение се записва като операция в основните национални сметки (в условните осигурителни вноски за сметка на работодателя);
  - б) ако правата по една пенсионна схема не са записани в основните национални сметки и работодателят се съгласи на изменение в условията на пенсионните права чрез преговори със засегнатите наети лица, това изменение се записва като операция в допълнителната таблица;

▼B

в) в случай на социална сигурност, ако измененията на пенсионните права са одобрени от парламентарните органи, това се записва в допълнителната таблица като договорено.

- 17.155 Измененията в пенсионните права, които са наложени без преговори, се записват като други изменения в обема на активите.
- 17.156 Измененията в начислените до момента права, произхождащи от минала служба, се записват като капиталови трансфери.
- 17.157 Ред 7 представя въздействието на реформите на структурите на пенсионната схема върху правата, свързани с минала служба.

Изменения в пенсионните права поради други икономически потоци

- 17.158 В редове 8 и 9 се отчитат другите потоци като преоценки и други изменения в обема, свързани с пенсионни схеми в социалното осигуряване. Таблица 17.7 илюстрира другите потоци, разделени на преоценки и други изменения в обема.
- 17.159 Преоценките се дължат на промени в ключови допускания за моделите в актюерските изчисления. Тези допускания са сконтовият процент, тарифната ставка за заплата и процентът на инфлацията. Последниците от опита не се включват, освен когато не е възможно те да бъдат идентифицирани отделно. Другите изменения в актюерските оценки е по-вероятно да се записват като други изменения в обема на активите. Последниците от измененията в цената вследствие на инвестиране на правата се записват като преоценки, което се включва в сметка „Преоценки“.
- 17.160 Когато демографските допускания, използвани в актюерските изчисления, се променят, те се записват като други изменения в обема на активите.

Таблица 17.7 — Други потоци като преоценки и други изменения в обема на активите

<u>Преоценки</u>
Изменения в приетия сконтов фактор
Изменения в приетото развитие на работната заплата
Изменения в приетото развитие на цените
<u>Други изменения в обема на активите</u>
Изменения в демографските допускания
Други изменения

Свързани показатели

- 17.161 Финансовите услуги, произведени от всички пенсионни схеми, се записват като платени от членовете на схемата, така че разходите на пенсионните схеми не се записват като междинно потребление на работодателя, който управлява схемата. Съответно на диаграма 17.1 финансовите услуги са представени отделно от осигурителните вноски. Представянето на финансовите услуги по този начин означава, че числата, които са посочени като вноски, получени от наетите лица от техните работодатели, са абсолютно същите като онази част от вноските, която е платена от наетите лица на пенсионната схема. Освен това не е необходимо да се показва кой елемент от осигурителните вноски покрива таксата за обслужване. Таксата за обслужване се покрива от добавката към вноската за сметка на домакинствата по схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и това се постига от вноската или от работодателя, или от домакинствата по схема с предварително определен размер на пенсията.

Тъй като за всички пенсионни схеми на работодателя се записва продукция, която членовете на схемата потребяват, ред 11 представя продукцията по вид схема.

Диаграма 17.1 — Пенсионни права и техните изменения

	Вноски (фактически, условни, от които: доход от собственост) (редове 2 и 3)	Пенсии (ред 4)	
	Други потоци (преоценки, други изменения в обема) (редове 8 и 9)	Финансови услуги	
			Изменения в пенсионните права (поради операции и други икономически потоци)
Пенсионни права в началото на периода (ред 1)			Пенсионни права в края на периода (ред 10)
Наличност към t_0	Операции и други потоци между t_0 и t_1		Наличност към t_1

Тази диаграма е изготвена единствено за илюстрация и не следва да се отдава специално значение на размера на различните клетки.

Актюерски допускания

Начислени до момента права

17.162 Пенсионните права в националните сметки се измерват на брутна основа. Не се вземат предвид никакви активи или натрупани осигурителни вноски при изготвянето на който и да било вид нетни права. Обхванати са единствено пенсионните права, които са следствие от фактически и бъдещи пенсии.

17.163 Понятието за натрупания до момента пасив е подходящо за целите на националните сметки. То включва настоящата стойност на пенсионните права, произтичащи от вече начислени пенсионни права. Например то покрива пенсионните права, придобити от наетите понастоящем лица, включително отложените пенсионни права, и оставащите пенсионни права на съществуващите пенсионери.

17.164 Както за всички данни на националните сметки, данните се измерват *ex-post*, тъй като те включват само текущите стойности на правата, които произтичат от начислените пенсионни права към датата на баланса. Методът се основава на подлежащи на наблюдение минали събития и операции, като например членство в пенсионната схема и платени вноски. Тези *ex post* мерки обаче също се основават на редица допускания в процеса на моделиране. Правят се оценки за вероятността настоящите вносители да починат или да придобият увреждания, преди да достигнат пенсионна възраст. Мерките също така отразяват бъдещи изменения в потока на плащане поради влизането в сила на законодателство преди годината, за която се изчисляват пенсионните права. И накрая, методът изисква някои важни допускания за бъдещото развитие, особено по отношение на сконтовия фактор за бъдещите пенсионни плащания.

▼ **B****Сконтъв фактор**

17.165 Сконтвоят фактор, който се прилага към приблизителни оценки на бъдещите пенсионни плащания в случай на начислени до момента права, е едно от най-важните допускания, които трябва да бъдат направени при моделирането на пенсионните схеми, тъй като неговото натрупано въздействие в продължение на много десетилетия може да бъде много голямо. Сконтвоят фактор от избран подход може да се промени с времето, което ще доведе до преоценки в сметките.

17.166 Сконтвоят фактор може да се разглежда като еквивалентен на очаквания безрисков процент на възвръщаемост на активите, държани от дадена пенсионна схема. В случай на пенсионни права за плащане в бъдеще сконтвоят фактор може да се разглежда и като стойност на капитала в смисъл, че бъдещите плащания трябва да се финансират от държавното управление чрез обичайните източници:

- а) нетни придобивания на пасиви като заеми и дългови ценни книжа;
- б) нетни продажби на активи; както и
- в) приходи на държавното управление.

Сконтвоят фактор може да бъде получен от тази стойност на финансирането.

17.167 Сконтвоят фактор следва да бъде безрисков фактор. В текста по-долу са представени някои критерии за идентифициране на подходящи фактори. Сконтвоят фактор върху висококачествени облигации на държавното управление и висококачествени корпоративни облигации, например с рейтинг „AAA“, са подходящи като ориентир. Доходите от висококачествените корпоративни облигации се използват единствено, когато пазарите са достатъчно големи. Облигациите трябва да имат остатъчен падеж от същия порядък, както и пенсионните права. Препоръчва се използването на сконтъв фактор, основан на дългосрочен падеж, като за „дългосрочен“ се приема период от 10 години или повече. За изглаждане на времевите серии на сконтвоя фактор може да се приложи средна за няколко години стойност на сконтвоя фактор, свързана с продължителността на икономическия цикъл. Допусканията за сконтвоя фактор и бъдещото развитие на работната заплата следва да бъдат последователни. От държавите членки се изисква да предоставят елементите, с които се доказва валидността на сконтвоя фактор, използван за пенсионните права, в контекста на различните критерии, посочени по-горе.

17.168 Трябва да се използва един и същ сконтъв фактор за всички пенсионни схеми, при които държавното управление е ръководител на схемата (в това число пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност), на всяко едно равнище на държавното управление, тъй като желаният резултат следва да се доближава до безрисковите доходи.

Растеж на работната заплата

17.169 Пенсионните схеми с предварително определен размер на пенсията често прилагат формула към работната заплата на членовете си, било то крайна заплата, средна сума за определен брой години или доходи, получени през целия живот, за да определят равнището на пенсията. Крайните платени пенсии са повлияни от средния растеж на заплатата на членовете, особено чрез повишения и напредване в кариерата.

17.170 Следователно е целесъобразно да се вземе предвид какви допускания се правят за бъдещото развитие на работната заплата. Приетото дългосрочно развитие на работната заплата следва да отговаря на наблюдавания сконтъв фактор. В дългосрочен план двете променливи са зависими една от друга.

▼B

- 17.171 В счетоводната професия се използват два актюерски метода за измерване на въздействието от увеличенията на работните заплати. При задължението за начисляване на плащанията (ЗНП — accrued benefit obligation, АВО) се записват единствено плащанията, които действително са начислени до момента. То представлява сумата, с която наетото лице може да си тръгне, ако напусне фирмата утре, и може да бъде база за оценяване на нетната стойност на дадено лице в случай на уреждане при развод например.
- 17.172 Задължението за планиране на плащанията (ЗПП — projected benefit obligation, РВО) е по-предпазлива мярка, що се отнася до това какво може да бъде евентуалното равнище на правото. За едно физическо лице чрез ЗПП се правят допускания за броя на неговите евентуални повишения в бъдеще и съответно се изчислява неговата крайна заплата. След това, ако това физическо лице в действителност е работило 20 от очакваните 40 години, крайната заплата се разделя на две и пенсионното право се изчислява за физическото лице, както ако това е неговата текуща заплата. Докато ЗНП на едно физическо лице се увеличава поетапно успоредно с неговите повишения, ЗПП се увеличава устойчиво с течение на времето. За физическото лице ЗПП винаги е по-високо от ЗНП до момента на пенсионирането, когато ЗНП се изравнява със ЗПП.
- 17.173 Въздействието на увеличенията на работната заплата трябва да бъде отразено в операциите, тъй като предоставянето на увеличение на заплатата представлява съзнателно икономическо решение, взето от работодателя. Освен това като концепция подходите на ЗНП и ЗПП в дългосрочен план водят до записване на едни и същи операции, дори и осъществяването във времето на тези операции да се различава в зависимост от демографските особености на схемата.
- 17.174 Измененията в допусканията за бъдещите изменения в работната заплата, които обикновено се правят на няколко години в отговор на общо преразглеждане на допусканията за моделиране на пенсиите или вследствие на значително реструктуриране на трудовата сила, се записват като други потоци (преоценки).
- 17.175 На практика се наблюдават редица възможни варианти при прилагането на методите на ЗНП и ЗПП в зависимост от начина, по който се третира последиците от цените и заплатите.
- 17.176 Един важен фактор е третирането на договореностите за индексирани пенсии, въз основа на които пенсията, която следва да бъде платена, ще бъде увеличена в съответствие с растежа на номиналната заплата след пенсионирането.
- 17.177 С оглед на важността на последиците от заплатите се препоръчва изборът на подход на ЗНП или ЗПП да се основава на основната формула на плащанията в пенсионната схема. Когато тази формула включва, косвено или изрично, коефициент за увеличения на заплатите (преди или след пенсиониране), тогава се възприема подхода на ЗПП. Когато такъв коефициент липсва, се използва подходът на ЗНП.

Демографски допускания

- 17.178 Бъдещите пенсионни плащания са предмет на демографски последици от гледна точка на баланса на възрастта/пола на членовете и продължителността на техния живот. Демографските таблици са широко използвани в моделирането на пенсионните и животозастрахователните схеми.
- 17.179 В случая на свързани със заетост пенсионни схеми членството в схемата е добре определено и следователно данните по принцип следва да са налични. В случай на схеми за социална сигурност се използват общите данни за населението, ако няма налични конкретни данни за членството в схеми за социална сигурност.

▼B

- 17.180 При използването на таблиците за продължителността на живота, познати още като таблици за смъртността, се предпочитат таблици по полове и по групи наети лица. Ако е възможно, групата на членовете, които получават пенсия за нетрудоспособност, следва да се моделира с различни допускания за продължителност на живота.
- 17.181 Допусканията за продължителност на живота следва да включват увеличението на продължителността на живота с течение на времето.
- 17.182 Моделирането на пенсионни схеми може да е свързано с използването на демографски допускания, различни от продължителността на живота, например бъдещи проценти на раждаемостта, участие на пазара на труда или миграция, в случай че пенсията или формулата за индексирание е базирана на „дял на лицата на издръжка“ или подобен вид подход.
- 17.183 Когато ранното пенсиониране в рамките на една схема е актюерски неутрално, моделирането остава незасегнато. Ранното пенсиониране, което не е актюерски неутрално, оказва въздействие, а това е често явление, като се има предвид начинът, по който различните лихвени проценти обикновено се прилагат при ранно пенсиониране. Следователно подходящото моделиране на поведението при ранно пенсиониране е важно, особено когато бъдещата възраст за пенсиониране се увеличава чрез реформа.

ГЛАВА 18

СМЕТКИ „ОСТАНАЛ СВЯТ“

ВЪВЕДЕНИЕ

18.01 Сметките на резидентните институционални сектори представят икономическа дейност: производство; формиране, разпределение и преразпределение на доход; потребление; и натрупване на активи и пасиви. По тези сметки се записват операции между резидентни единици и операции между резидентни и нерезидентни единици, които представляват останалия свят.

18.02 ЕСС е затворена система, в която и двете страни на всяка операция се записват в сметките като използване и ресурс. За резидентните единици това дава възможност за съставянето на съгласуван обособен набор от сметки и всички икономически дейности на всяка икономическа единица са включени в последователността от сметки. Това не се отнася за нерезидентни единици. Нерезидентните единици могат единствено да бъдат наблюдавани чрез тяхното взаимодействие с резидентни единици на измерваната икономика и следователно единствено техните операции с резидентни единици могат да се записват. Това се прави чрез създаването на сектор, наречен „Останал свят“, и съставянето на специален набор от сметки с ограничени записи, в които за нерезидентните единици се посочват единствено операциите с резидентни единици.

18.03 Последователността от сметки за сектор „Останал свят“ е следната:

- а) Външна сметка за стоки и услуги (V.I), която обхваща вноса и износа на стоки и услуги.
- б) Външна сметка за първичния и вторичния доход (V.II), която обхваща компенсация на наетите лица, доход от собственост и инвестиции и текущи трансфери като лични трансфери (в това число парични преводи на работниците) и международна помощ.
- в) Външни сметки с натрупване (V.III), които се състоят от:
  - 1) капиталова сметка (V.III.1), в която се посочват капиталовите трансфери и придобивания минус отписване на непроизведени нефинансови активи;
  - 2) финансова сметка (V.III.2), в която се посочват операциите с финансови активи и пасиви;
  - 3) сметка „Други изменения в обема на активите“ (V.III.3.1), в която се посочват конфискациите без изплащане на компенсация и т.н.;
  - 4) сметка „Преоценки“ (V.III.3.2), в която се посочват номиналната холдингова печалба и загуба.
- г) Външната сметка за активи и пасиви (V.IV) представя началния и крайния баланс и промените в стойността на тези активи и пасиви между началния и крайния баланс.

Пълната последователност от сметки е представена в глава 8, а номерата на сметките, посочени по-горе в скоби, се отнасят до номерата на сметките в споменатата глава.

18.04 Тъй като сметките се съставят от гледна точка на сектор „Останал свят“, вносът в националната икономика е посочен като ресурс, а износът от националната икономика — като използване във външната сметка за стоки и услуги. Подобна размяна има във всички сметки на „Останал свят“. Ако салдото е положително, това означава излишък за „Останал свят“ и дефицит общо за националната икономика. По същия начин отрицателното салдо показва дефицит за „Останал свят“ и излишък за националната икономика. Един финансов актив, държан от „Останал свят“, представлява пасив за националната икономика, а пасивът на „Останал свят“ е актив за националната икономика.

▼B

18.05 Стандартната рамка за статистика на операциите и позициите между дадена икономика и „Останал свят“ е посочена в „Ръководството по платежен баланс и международна инвестиционна позиция“ от 2008 г. (шесто издание) (ВРМ6) ⁽¹⁾. Това ръководство е хармонизирано със системата от национални сметки от 2008 г., но посочва взаимодействията между националната икономика и сектор „Останал свят“ като набор от сметки и баланси, които представят информацията по различен начин. Настоящата глава представя сметките на сектор „Останал свят“ в ЕСС 2010, както и начина, по който те се отнасят към международните сметки на ВРМ6.

ИКОНОМИЧЕСКА ТЕРИТОРИЯ

18.06 Най-често използваното понятие за икономическа територия е област под действителния икономически контрол на едно държавно управление. Въпреки това могат да се използват валутните или икономически съюзи, региони или света като цяло, тъй като те могат също да представляват обект на внимание на макроикономическите политики или анализ. Пълното определение е посочено в глава 2 (точки 2.04—2.06).

18.07 За да се определи дали един субект е резидентен в дадена икономическа територия, трябва да бъде определено:

- 1) дали субектът отговаря на изискванията за институционална единица и ако случаят е такъв;
- 2) дали са субектът отговаря на критериите, посочени в глава 2 във връзка с определянето на „резидентност“.

Резидентност

18.08 Резидентността на всяка институционална единица е икономическата територия, с която тя има най-голяма връзка, изразена като нейния център на преобладаващи икономически интереси. Понятията са идентични в ЕСС, СНС 2008 и ВРМ6. Въвеждането на термина „център на преобладаващи икономически интереси“ не означава, че субекти със значителни операции в две или повече територии вече не е необходимо да бъдат разделяни (вж. точка 18.12) или че институционални единици без никакво съществено присъствие могат да бъдат пренебрегвани (вж. точки 18.10 и 18.15). Понятието „резидентност“ като цяло и по-специално за домакинствата, предприятията и други субекти, е описано изцяло в глава 2.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ЕДИНИЦИ

18.09 Понятието „институционална единица“ е едно и също в ЕСС, СНС 2008 и в ВРМ6. Общото определение е дадено в глава 2, точки 2.12—2.16. Тъй като акцентът е поставен върху националната икономика, има специални начини за третиране на единици в ситуации от трансграничен характер. В някои случаи юридически лица се комбинират в една институционална единица, ако са резиденти на една и съща икономика, но не се комбинират, ако са резиденти на различни икономики. По подобен начин едно юридическо лице може да бъде разделено, когато има значителни операции в две или повече икономики. В резултат на тези третираня резидентността на въпросните получени единици става по-добре очертана и понятието за икономическа територия се затвърждава.

18.10 Използването на предприятия със специално предназначение (ПСП) от корпоративните предприятия и от държавното управление обикновено има за цел набиране на средства. Когато ПСП е резидентно в същата икономика като предприятието майка, третирането е опростено. ПСП обикновено не притежава никоя от характеристиките, които да го направят субект, който е отделен от своето предприятие майка, като активите и пасивите на ПСП се включват в

⁽¹⁾ Международен валутен фонд, „Ръководството по платежен баланс и международна инвестиционна позиция“ (*Balance of Payments and International Investment Position Manual*), шесто издание (ВРМ6), 2009 г., ISBN 978-1-58906-812-4 (достъпно на <http://www.imf.org>).

▼B

отчетите на корпоративното предприятие майка. Когато ПСП е нерезидентно, критериите за резидентност на сектор „Останал свят“ изискват да се признае отделен субект. В този случай всички активи и пасиви на ПСП се включват в сектор „Останал свят“, а не в сектора на националната икономика. Третирането на нерезидентни ПСП, принадлежащи към сектор „Държавно управление“, е определено в точка 2.14.

- 18.11 Всички членове на едно домакинство трябва да бъдат резиденти на една и съща икономика. Ако едно лице е резидент на друга икономика, различна от тази на останалите членове на домакинството, това лице не се счита за член на въпросното домакинство, въпреки че те могат да споделят доходи и разходи или да притежават активи заедно.

КЛОНОВЕ КАТО ТЕРМИН, ИЗПОЛЗВАН В МЕЖДУНАРОДНИТЕ СМЕТКИ НА ПЛАТЕЖНИТЕ БАЛАНСИ

- 18.12 Клонът е некорпоративно предприятие, което принадлежи на нерезидентна единица, известна като предприятие майка. Той се третира като резидент и квазикорпорация на територията, на която е разположен. Определянето на клоновете като отделни институционални единици изисква данни за значителни операции, които могат да бъдат отделени от останалата част на субекта. Даден клон се признава като такъв в следните случаи:

- а) за клона съществува пълен набор от отчети, в това число баланс; или
- б) възможно е и има смисъл, както от икономическа, така и от правна гледна точка, ако е необходимо, тези отчети да бъдат съставени. Наличието на отделни отчети означава, че съществува фактическа единица и прави съставянето на статистически данни практически осъществимо.

Освен това обикновено са налице един или повече от следните фактори:

- а) клонът се занимава или възнамерява да се занимава с производство в значителен мащаб и това производство е базирано на територия, различна от тази на неговата централа за една година или повече:
  - 1) ако производственият процес е свързан с физическо присъствие, тогава операциите следва да бъдат физически разположени на тази територия;
  - 2) ако производството не е свързано с физическо присъствие, като някои случаи на банкиране, застраховане и други финансови услуги, собственост върху патенти, търговски марки или авторски права, препродажба и „виртуално производство“, тогава операциите следва да се признават като такива на територията по силата на регистрацията или правното седалище на тези операции на тази територия;
- б) дори ако е възможно да получи статус на освободен от данъци, клонът се признава за подлежащ на системата от данъци върху доходите, ако има такава, на икономиката, в която е разположен.

- 18.13 Определянето на клоновете оказва въздействие върху статистическото отчитане както на предприятието майка, така и на клона. Операциите на клона се изключват от институционалната единица на неговата централа, а разграничаването на предприятие майка и клон следва да бъде направено последователно и в двете засегнати икономики. Клон може да бъде създаден за строителни проекти или мобилни операции като транспорт, риболов или консултиране. Ако операциите обаче не са достатъчно значими за установяване на клон, те се третират като износ на стоки или услуги от централата.

- 18.14 В някои случаи предварителните операции, свързани с бъдещ проект за пряка инвестиция преди учредяване, са достатъчно доказателство за установяване на резидентност, така че да се учреди квазикорпорация. Например лицензите и правните разходи за даден проект

▼B

се посочват като направени от квазикорпорация и са част от потоците на преки инвестиции в тази единица, а не продажби на лицензи към нерезиденти или, съответно, износ на услуги към централата.

УСЛОВНИ РЕЗИДЕНТНИ ЕДИНИЦИ

18.15 Когато земя, разположена на дадена територия, е собственост на нерезидент, като собственик на земята за статистически цели се създава условна единица, която се третира като резидентна. Тази условна резидентна единица е квазикорпорация. Този начин на третиране на дадена условна единица като резидентна се прилага също така към свързаните сгради, конструкции и други подобрения върху тази земя, наеми на земята за дългосрочни периоди и собствеността върху природните ресурси, различни от земя. В резултат на това третиране нерезидентът е собственик на условната резидентна единица, а не притежава направо земята, следователно е налице пасив, свързан със собствен капитал, по отношение на нерезидента, но земята и другите природни ресурси винаги са активи на икономиката, в която се намират. Условната резидентна единица обикновено предоставя услуги на своя собственик, например настаняване, в случай на ваканционни жилища.

18.16 По правило, ако дадена нерезидентна единица е взела на дългосрочен наем недвижим имот като сграда, това е свързано с извършването от нейна страна на производство в икономиката, в която е разположена. Ако по някаква причина няма свързана производствена дейност, се създава условна резидентна единица, която да покрие въпросния наем. Следователно нерезидентната единица се третира като притежаваща условната резидентна единица, а не сградата, която е собственост на икономиката, в която е разположена.

МУЛТИТЕРИТОРИАЛНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

18.17 Някои предприятия осъществяват непрекъсната експлоатация на повече от една икономическа територия, обикновено за трансгранични дейности като авиокомпани, превозвачи, хидроелектрически станции по гранични реки, тръбопроводи, мостове, тунели и подводни кабели. Необходимо е да бъдат създадени отделни клонове, освен ако субектът се управлява като една операция без отделни отчети или вземане на решения за всяка територия, в която функционира. В такива случаи, поради централния фокус върху данните за всяка национална икономика, е необходимо дейностите да се разделят между икономиките. След това дейностите се разделят пропорционално на подходящ показател, специфичен за предприятието, според частите от дейността, извършвани във всяка територия. Третирането чрез пропорционално разпределение може да се възприеме също така за предприятия в зони, които са предмет на съвместно администриране от две или повече държавни управления.

ГЕОГРАФСКА РАЗБИВКА

18.18 За целите на съставяне на сметките на Европейския съюз сектор „Останал свят“ (S.2) се подразделя на:

- a) Държави членки и институции и органи на Европейския съюз (S.21)
  - 1) Държави — членки на Европейския съюз (S.211)
    - i) Държави — членки на еврозоната (S.2111)
    - ii) Държави членки извън еврозоната (S.2112)
  - 2) Институции и органи на Европейския съюз (S.212)
    - i) Европейската централна банка (ЕЦБ) (S.2121)
    - ii) Европейски институции и органи без ЕЦБ (S.2122)
- b) Държави извън Европейския съюз и международни организации, нерезидентни в Европейския съюз (S.22)

18.19 За целите на съставяне на сметките на еврозоната горните подсектори могат да бъдат групирани, както следва:

▼B

Държавите членки от еврозоната и Европейската централна банка
(S.2I = S.2111 + S.2121)

Държави и международни организации, които не са резидентни в еврозоната
(S.2X = S.2112 + S.2122 + S.22)

В глава 19 е представено описание на европейските сметки.

МЕЖДУНАРОДНИ СМЕТКИ НА ПЛАТЕЖНИЯ БАЛАНС

18.20 Националните сметки се различават от международните сметки, показани в BPM6. Международните сметки представят операциите между национална икономика и чужди икономики от гледна точка на националната икономика. Съответно вносът е представен като използване (дебит), а износът — като ресурс (кредит).

В таблица 18.1 е дадена обобщена форма на международните сметки, представени в BPM6.

18.21 Втора основна разлика между международните сметки на платежния баланс и сметките на сектор „Останал свят“ в ЕСС е използването на функционални категории в международните сметки, а не инструменти в класификациите на финансовите операции в ЕСС. Този въпрос е доразвит в точки 18.57 и 18.58.

БАЛАНСИРАЩИ ПОЗИЦИИ В ТЕКУЩИТЕ СМЕТКИ НА МЕЖДУНАРОДНИТЕ СМЕТКИ

18.22 Структурата на балансиращите позиции в платежния баланс е до известна степен различна от тази в националните сметки по това, че всяка сметка в международните сметки има своя собствена балансираща позиция и друга балансираща позиция, която се пренася към следващата сметка. За илюстрация на това сметка „Първичен доход“ има своя собствена балансираща позиция (салдо на първичния доход) и кумулативна балансираща позиция (салдо на стоки, услуги и първичен доход). Външнотърговското салдо на първичния доход съответства на салдото на първичните доходи и е позицията, която се включва в БНД. Текущото външнотърговско салдо съответства на спестяване на „Останал свят“ по отношение на националната икономика. Балансиращите позиции в структурата от сметки на BPM6 са показани в таблица 18.1.

Таблица 18.1 — Сметките за международни потоци на платежния баланс

Платежен баланс			
Текущи сметки	Кредит	Дебит	Салдо
Сметка „Стоки и услуги“			
Стоки	462	392	70
Услуги	78	107	- 29
Стоки и услуги	540	499	41
Сметка „Първичен доход“			
Компенсация на наетите лица	6	2	
Лихва	13	21	
Разпределен доход на корпоративните предприятия	36	17	
Реинвестирана печалба	14	0	
Първичен доход	69	40	29
Стоки, услуги и първичен доход	609	539	70

Платежен баланс			
Сметка „Вторичен доход“	Кредит	Дебит	Салдо
Данъци върху дохода и имуществото	1	0	
Нетни премии по общо застраховане	2	11	
Обезщетения по общо застраховане	12	3	
Текущи международни трансфери	1	31	
Различни текущи трансфери	1	10	
Вторичен доход	17	55	- 38
Салдо на текущата сметка			32
Капиталова сметка			
Придобивания/отписвания на непроизведени активи	0		
Капиталови трансфери	1	- 4	
Салдо на капиталовата сметка			- 3
Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)			29
Финансова сметка (по функционална категория)	Изменение в активите	Изменение в пасивите	Салдо
Преки инвестиции	- 4	8	
Портфейлни инвестиции	17	7	
Финансови деривати и т.н.	3	0	
Други инвестиции	42	22	
Резервни активи	8	—	
Общо изменение в активите/пасивите	66	37	
Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-) (финансови)			29
Нето грешки и пропуски			0

СМЕТКИ ЗА СЕКТОР „ОСТАНАЛ СВЯТ“ И ТЯХНАТА ВРЪЗКА С МЕЖДУНАРОДНИТЕ СМЕТКИ НА ПЛАТЕЖНИЯ БАЛАНС

Външна сметка за стоки и услуги

18.23 Сметка „Стоки и услуги“ се състои единствено от внос и износ на стоки и услуги, защото те са само операции със стоки и услуги с трансгранично измерение. Стоките и услугите се записват, когато има промяна на икономическата собственост от единица в една икономика към единица в друга държава. Въпреки че, когато има промяна на собствеността, обикновено е налице физическо движение на стоки, случаят не е задължително такъв. В случай на препродажба стоките могат да променят своя собственик, без да променят своето местоположение, докато бъдат препродадени на трета страна.

Таблицы 18.2 и 18.3 представят как се записва първичен и вторичен доход в ЕСС и ВРМ6.

Таблица 18.2 — Външна сметка за стоки и услуги (ЕСС V.1)

Използване			Ресурси		
P.6	Износ на стоки и услуги	540	P.7	Внос на стоки и услуги	499
P.61	Износ на стоки	462	P.71	Внос на стоки	392
P.62	Износ на услуги	78	P.72	Внос на услуги	107
V.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги	- 41			

Таблица 18.3 — Сметка „Стоки услуги“ съгласно ВРМ6

Текущи сметки	Кредит	Дебит	Салдо
Сметка „Стоки и услуги“			
Стоки	462	392	70
Услуги	78	107	- 29
Стоки и услуги	540	499	41

18.24 Стоките, които променят местоположението си от една икономика в друга, но без промяна на икономическата собственост, не се включват във вноса и износа. Следователно стоките, изпратени в чужбина за преработка или върнати след преработка, не се включват във вноса и износа на стоки; единствено договорената такса за преработката се включва като услуга.

18.25 В платежния баланс се акцентира върху разграничението между стоки и услуги. Това разграничение отразява политиката на интереси с това, че има отделни международни договори, които обхващат стоките и услугите. То отразява също така въпроси, свързани с данните, във връзка с това, че данните за стоките обикновено се получават от митнически източници, докато данните, свързани с услугите, обикновено се получават от записи на плащания или наблюдения.

18.26 Статистиката на международната търговия със стоки е основният източник на данни за стоките. Международните стандарти са посочени в *Статистика на международната търговия със стоки: понятия и определения, версия 2* ⁽¹⁾ (СМТС) на ООН. В ВРМ6 са посочени някои възможни източници на различия между стойността на стоките, записани в статистиката на търговията със стоки и в платежния баланс. В него се препоръчва също така стандартна таблица за уравниване, която да подпомага ползвателите да разбират тези разлики. Сред основните разлики е фактът, че стандартите за СМТС използват оценка на вноса от типа CIF (цена, застраховка и навло), докато платежният баланс използва както за износа, така и за вноса единна оценка FOB (стойността на митническата граница на страната износител, т.е. франко борда). Следователно е необходимо да се изключат разходите за навло и застраховка, които са направени между митническата граница на износителя и митническата граница на вносителя. Поради различията между оценката от типа FOB и действителните договорни споразумения, някои разходи за навло и застраховка е необходимо да бъдат пренасочени.

Принципите на оценка са еднакви в ЕСС и в платежния баланс. По тази причина е необходимо да се използва оценката от типа FOB за записване на износа и вноса на стоки (вж. точка 18.32).

⁽¹⁾ „Статистика на международната търговия със стоки: понятия и определения“ (*International Merchandise Trade Statistics: Concepts and definitions*), ООН, 1998 г., ISBN 92-1-161410-4 (достъпно на <http://unstats.un.org>).

▼ B

18.27 Базата за промяна на собствеността, използвана за платежния баланс, означава, че моментът на отчитане на стоките ще отговаря на съответните финансови потоци. В ВРМб няма повече изключения от принципа на промяна на собствеността. За разлика от него СМТС следва времето на митническата обработка. Докато това време често е приемлива приблизителна величина, в някои случаи може да са необходими корекции, като за стоки, които са изпратени на консигнация. В случай на стоки, изпратени в чужбина за преработка без промяна на собствеността, стойностите на движенията на стоките са включени в СМТС, но промените в собствеността представляват първичното представяне в платежния баланс и следователно платежният баланс съдържа единствено таксите, свързани с „производствени услуги върху реалните входни ресурси, притежавани от други“; препоръчва се обаче включването на стойностите на движенията на стоките като допълнителни позиции, за да се разбере естеството на тези договорености за преработка. Повече подробности за записването на договореностите за преработка са посочени по-нататък в настоящата глава. Може да са необходими други корекции на СМТС с цел изчисленията да се приведат в съответствие с промяната в икономическата собственост на стоките — общо или във връзка с конкретния обхват за всяка страна. Възможните примери включват препродажба, немонетарно злато, стоки, които незаконно влизат на територията или я напускат, и стоки, доставени на пристанища от превозвачи.

18.28 Реекспортът представлява чуждестранни стоки (стоки, произведени в други икономики, които първо са внесени с промяна в икономическата собственост), които биват изнасяни без съществена трансформация спрямо състоянието, в което преди това са били внесени. Тъй като реекспортираните стоки не са произведени в съответната икономика, те имат по-малка връзка с икономиката, отколкото останалият износ. Икономиките, които представляват основните точки за трансбордиране и местоположения на търговците на едро, често се характеризират с големи стойности на реекспорта. С реекспорта се повишават цифровите величини както на вноса, така и на износа и, когато реекспортът е значителен, се повишават също така дяловете на вноса и износа в икономическите агрегирани данни. Следователно е от полза реекспортът да бъде представен отделно. Стоките, които са били внесени и се очаква да бъдат реекспортирани, се записват в запасите на резидентния икономически собственик.

Транзитна търговия има тогава, когато стоките преминават през една държава на път за тяхното крайно местоназначение, като, що се отнася до транзитната държава, те като цяло не се включват във външнотърговската статистика, статистиката на платежния баланс и националните сметки.

Квазитранзитна търговия се извършва със стоки, които са внесени в една държава, митнически са оформени за свободното обращение в ЕС и след това са изпратени в трета държава в рамките на ЕС. Субектът, който се използва за освобождаване от митницата, обикновено не е институционална единица съгласно определението в глава 2 и следователно не придобива собственост върху стоките. В този случай вносът се представя в националните сметки като пряк внос за крайното местоназначение, както в случая на обикновена транзитна търговия. Съответната стойност е тази, която е записана при влизането на стоките в държавата на крайно местоназначение.

18.29 В платежния баланс стоките се представят на агрегирано равнище. По-подробни разбивки на стоките могат да бъдат получени от данните на СМТС.

18.30 В платежния баланс са посочени подробности за следните дванадесет стандартни компонента на услуги:

- а) производствени услуги във връзка с реални входни материали, притежавани от други;
- б) услуги по поддръжка и ремонт, които не са включени другаде;
- в) транспорт;

▼ B

- г) пътувания;
- д) строителство;
- е) застрахователни и пенсионни услуги;
- ж) финансови услуги;
- з) такси за използване на интелектуална собственост, които не са включени другаде;
- и) телекомуникации, компютърни и информационни услуги;
- й) други стопански услуги;
- к) лични, културни и развлекателни услуги; както и
- л) стоки и услуги на държавното управление, които не са включени другаде.

18.31 Три от горепосочените стандартни компоненти на платежния баланс представляват позиции, основани на участника в операцията, т.е. те са свързани с лицето, което придобива или предоставя, а не със самия продукт. Единицата попада в категориите за пътувания, строителство и стоки и услуги на държавното управление, които не са включени другаде:

- а) пътуванията обхващат всички стоки и услуги, придобити от нерезиденти по време на пътувания, било то за собствена употреба или за подаръци. Пътуванията включват стоки, местен транспорт, настаняване, храна и други услуги;
- б) строителството обхваща общата стойност на продукта, предоставен от изпълнителя, в това число всички материали, произхождащи от местни източници и следователно незаписани във вноса и износа на стоки;
- в) стоките и услугите на държавното управление, които не са включени другаде, обхващат диапазон от позиции, които не могат да бъдат отнесени към по-специфични позиции.

Освен тези три позиции, основани на участниците в операцията, останалите компоненти са основани на продукта, изградени на базата на по-подробните класове на ► **M1** КПД ◀. Допълнителни стандарти за търговията с услуги са посочени в Ръководството за статистиката на международната търговия с услуги⁽¹⁾ (НСМТУ), което е хармонизирано с международните сметки.

Оценка

18.32 Принципите на оценка са едни и същи в ЕСС и в международните сметки. И в двата случая се използват пазарните стойности, като номинални стойности се използват за някои позиции в инструменти, за които няма на разположение пазарни цени. В международните сметки оценката на износа и на вноса на стоки е специален случай, при който се използва единен критерий за оценка, а именно стойността, декларирана на митническата граница на икономиката износител, т.е. оценка от типа FOB (франко борда на кораб). Това третиране осигурява съгласувана оценка между износителя и вносителя и дава възможност за последователност при измерването в обстоятелства, при които страните могат да имат широк набор от различни договорни споразумения, от „франко завода“ — в единия край (в който случай вносителят отговаря за организирането на целия транспорт и застраховане), до „доставено, мито платено“ — в другия (в който случай износителят отговаря за организирането на целия транспорт, застраховането и всички вносни мита).

Стоки за преработка

18.33 Между ЕСС 95 и ЕСС 2010 е налице фундаментална промяна в третирането на стоките, изпратени в чужбина за преработка без промяна на собствеността. В ЕСС 95 тези стоки, при изпращането

⁽¹⁾ ООН, Евростат, ОИСР, МВФ, СТО и др., „Ръководство за статистиката на международната търговия с услуги“ (*Manual on Statistics of International Trade in Services*), 2011 г. (достъпно на <http://unstats.un.org>).

▼B

им в чужбина, се представяха като износ, а след това, при връщането им от чужбина, се записваха като внос, с по-висока стойност в резултат на преработката. Това беше известно като метод на брутно записване, като действително условно се начислява промяна на собствеността, така че данните за международната търговия представляват приблизителна оценка за стойността на търгуваните стоки. В СНС 2008, ВРМ6 и ЕСС 2010 не се начислява условно промяна на собствеността, а само един запис — внос на услугата по преработка. Това е износ на услугата за държавата, в която се осъществява преработката. Това записване в по-голяма степен съответства на институционалните записи и свързаните финансови операции. То предизвиква обаче несъответствие със статистиката за международна търговия със стоки (СМТС). СМТС продължава да представя брутната стойност на износа за преработване и връщане на внесените преработени стоки.

- 18.34 С цел избягване на такова несъответствие в националните сметки стойността на изнесените стоки може да бъде записана заедно с тази на внесените стоки под формата на допълнителни позиции, като стойностите са тези, записани в СМТС. Това ще даде възможност за получаване на нетната услуга като стойността на преработените изнесени стоки минус стойността на непреработените стоки, които се внасят. Именно тази услуга се записва в националните сметки. По тази причина за държавата, чиито стоки се преработват в чужбина, износът се записва заедно с внесените преработени стоки като допълнителни позиции във външната сметка за стоки и услуги. Това ще уравни записите СМТС и данните за нето внесените услуги, които отразяват производствените разходи.
- 18.35 Промяната е илюстрирана от един пример за третирането на стоки за преработка в таблиците „Ресурс—използване“. Да вземем случая, при който фирма за производство на храни отглежда и преработва зеленчуци, след това възлага действителното консервиране на зеленчуците на напълно притежавано дъщерно предприятие в чужбина и впоследствие ги получава обратно консервирани и продава консервираната храна.
- 18.36 В таблица 18.4 относно ЕСС 95 данните за вноса и за износа следва да отговарят на записите в статистиката за международна търговия със стоки (СМТС). Износът на стоки до дъщерното предприятие в чужбина има стойност 50, консервираните зеленчуци се връщат като внос със стойност 90.

Таблица 18.4 — Третиране на стоки за преработка като международна търговия в съответствие с ЕСС 95

	Покупки	Крайно търсене		Общо
		Производство на храни	Разходи на домакинствата	
Продажби				
Хранителни продукти		90	50	140
Внос на консервирани храни	90			90
Добавена стойност	50		БВП(Р) =	50
Обща продукция	140			

Таблица 18.5 — Третиране на стоки за преработка като международна търговия в съответствие с ЕСС 2010

	Покупки	Крайно търсене		Общо
		Производство на храни	Разходи на домакинствата	
Продажби				
Хранителни продукти		90	0	90

Продажби	Покупки	Крайно търсене		Общо
	Производство на храни	Разходи на домакинствата	Износ	
Внос на услуги по консервиране	40			40
Добавена стойност	50		БВП(Р) =	50
Обща продукция	90			

18.37 В таблица 18.5 е показано третирането на стоките за преработка на нетна база според ЕСС 2010: представя се единствено търговията с услуги и няма съответствие с движението на стоки, записано в СМТС. Нетната позиция на износа минус вноса се включва в международните сметки на платежния баланс и съответните сметки на сектор „Останал свят“. ВРМ6 препоръчва, когато е известно, че вносът и износът в СМТС отразяват ситуация, при която няма промяна на собствеността, тогава вносът и износът да се записват един до друг в данните на платежния баланс, така че елементът на услугите да може да бъде изчислен непосредствено. По този начин, за хранително-вкусовата промишленост изпратените в чужбина зеленчуци за консервиране се представят като износ в размер на 50, а повторно внесените консервирани зеленчуци се представят като внос в размер на 90. Тези данни могат да бъдат включени едни до други в статистиката на международните сметки като допълнителни позиции, като износът се записва като отрицателен внос, което дава възможност за получаване на нетиране на вноса на услугата по консервиране в размер на 40.

Записването на този пример в ВРМ6 е показано в таблица 18.6.

Таблица 18.6 — Записване на преработването в ВРМ6

Текущи сметки	Кредит	Дебит	Салдо
Сметка „Стоки и услуги“			– 40
Услуги (стандартни компоненти)			
„Производствени услуги по реални входни материали, притежавани от други“		40	– 40
Допълнителни позиции			
Стоки за преработка в чужбина	50	90	– 40

Препродажба

Стоки в процес на препродажба

18.38 Препродажбата се определя като покупка на стоки от един резидент (на икономиката съставител) от нерезидент, комбинирана с последваща препродажба на същите стоки на друг нерезидент, без стоките да са влизали в икономиката на съставителя. Препродажба е налице при операции, включващи стоки, при които физическото им притежание от собственика не е необходимо за целите на осъществяване на процеса. Тези и следващите разяснения, свързани с препродажбата, следват съответните параграфи в ВРМ6 (точки 10.41—10.48).

18.39 Споразумения за препродажба се използват в търговията на едро и на дребно. Те могат да се използват също така в търговията със стоки и за управлението и финансирането на световните производствени процеси. Например едно предприятие може да сключи

▼B

договор за монтаж на дадена стока с един или повече изпълнители, така че стоките да се придобиват от това предприятие и да се препродават, без да преминават през територията на собственика. Ако физическата форма на стоките е променена по време на периода, през който стоките се притежават, в резултат на извършените от други субекти производствени услуги, тогава операциите със стоки се записват в стоките със смесен асортимент, а не в препродажбата. В други случаи, при които формата на стоките не се променя, стоките се включват в препродажба, като продажната цена отразява незначителни разходи за преработка, както и надценката на търговците на едро. В случаите, в които търговецът е организатор на световен производствен процес, продажната цена може да обхваща също така елементи като осигуряване на планиране, управление, патенти и друго ноу-хау, маркетинг и финансиране. По-специално за високотехнологичните стоки този нематериален принос може да бъде голям във връзка със стойността на материалите и монтажа.

- 18.40 Стоките, които са предмет на препродажба, се записват в отчетите на собственика по същия начин, както и другите стоки, които той притежава. Стоките обаче се посочват по-подробно в статистиката на международните сметки на икономиката на търговеца, тъй като те представляват интерес сами по себе си и защото не са обхванати от митническата система на тази икономика.

Препродажбата се третира по следния начин:

- a) придобиването на стоки от търговеца е представено в стоките като отрицателен износ за икономиката на търговеца;
  - б) продажбата на стоки е представена в стоките, продадени в условията на препродажба, като положителен износ за икономиката на търговеца;
  - в) разликата, с която продажбите надвишават покупките на стоки за препродажба, се посочва в позиция „нето износ на стоки в условията на препродажба“. Тази позиция включва надценките на търговците, холдинговата печалба или загуба и изменението на запаси от стоки за препродажба. В резултат на намаление или увеличение на запасите, нетният износ на стоки за препродажба може да бъде отрицателен в някои случаи, както и
  - г) отчитането на препродажбата се оценява по цени на операцията, договорени между страните, а не FOB.
- 18.41 Позициите на препродажбата се включват единствено като износ в сметки на икономиката на територията на търговеца. В насрещните икономически износители и вносители продажбите от износ на търговци и вносните покупки от търговци се включват в стоките със смесен асортимент.
- 18.42 Търговията на едро, търговията на дребно, търговията със стоки и управлението на производството също могат да се осъществяват при условия, в които стоките са представени в икономиката на собственика, като в този случай те се записват като стоки със смесен асортимент, а не като препродажба. В случаите, в които стоките не преминават през икономиката на собственика, но физическата форма на стоките се променя, защото те се преработват в друга икономика, международните операции се записват като стоки със смесен асортимент, а не като препродажба (таксата за преработка е записана като производствена услуга, заплащана от собственика).
- 18.43 Когато търговецът препродава стоките на резидент на същата икономика, както и търговеца, това не отговаря на определението за препродажба. Следователно в този случай закупуването на стоки се показва като внос на стоки със смесен асортимент в икономиката. Ако субектът, който е закупил от търговец в същата икономика, впоследствие препродаде стоката на резидент на друга икономиката, без значение дали стоките влизат в икономиката на търговеца, продажбите на стоки се записват в износа на стоки със смесен асортимент от икономиката на търговеца. Въпреки че този случай е много подобен на препродажба, той не отговаря на посоченото в точка 18.38 определение. Освен това е практически нецелесъобразно първият търговец да записва покупките като препродажба, защото този търговец може да не знае дали вторият търговец ще внесе стоките в икономиката.

▼B

Внос и износ на косвено измерени услуги на финансовите посредници (FISIM)

18.44 Фактическата лихва по предоставените и получените заеми включва както елемент на дохода, така и разход за услуга. Кредитните институции функционират, като предлагат лихвени проценти на своите вложители, които са по-ниски от процентите, които начисляват на своите заемополучатели. Получените в резултат на това лихвени маржове се използват от финансовите предприятия за покриване на техните разходи и за осигуряване на опериращ излишък. Лихвените маржове са алтернатива на разходи на клиентите изрично за финансови услуги. ЕСС предвижда условно начисляване на такса за услуги за FISIM. Понятието за FISIM и насоките за оценка на стойността на FISIM са посочени в ЕСС, глава 14.

18.45 Финансовите институции, които косвено начисляват FISIM, не са задължително резидентни, нито е необходимо клиентите на тези институции да са резидентни. Следователно вносет и износът на този вид финансова услуга е възможен. Насоките за съставяне на вноса и износа на FISIM са посочени в ЕСС, точка 14.10.

Външна сметка за първичните и вторичните доходи

Таблицы 18.7 и 18.8 представят пример за записване на първичен и вторичен доход в ЕСС и ВРМ6.

Таблица 18.7 — Външна сметка за първичните и вторичните доходи (ЕСС V.П)

Използване			Ресурси		
			B.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги	- 41
D.1	Компенсация на наетите лица	6	D.1	Компенсация на наетите лица	2
D.2	Данъци върху производството и вноса	0	D.2	Данъци върху производството и вноса	0
D.3	Субсидии	0	D.3	Субсидии	0
D.4	Доход от собственост	63	D.4	Доход от собственост	38
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото	1	D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото	0
D.6	Осигурителни вноски и социални плащания	0	D.6	Осигурителни вноски и социални плащания	0
D.7	Други текущи трансфери	16	D.7	Други текущи трансфери	55
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0	D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0
B.12	Текущо външнотърговско салдо	- 32			

Таблица 18.8 — Сметка „Първичен доход“ и сметка „Вторичен доход“ на ВРМ6

	Код по ЕСС	Кредит	Дебит	Салдо
От стоки и услуги				41
Сметка „Първичен доход“				
Компенсация на наетите лица	D.1	6	2	

▼B

	Код по ЕСС	Кредит	Дебит	Салдо
Лихва		13	21	
Разпределен доход на корпоративните предприятия	D.4	36	17	
Реинвестирана печалба		14	0	
Данъци върху производството и вноса	D.2	0	0	
Субсидии	D.3	0	0	
Първичен доход		69	40	29
Стоки, услуги и първичен доход		609	539	70
Сметка „Вторичен доход“				
Данъци върху дохода и имуществото	D.5	1	0	
Нетни премии по общо застраховане		2	11	
Обезщетения по общо застраховане	D.6, D.7, D.8	12	3	
Текущи международни трансфери		1	31	
Различни текущи трансфери		1	10	
Вторичен доход		17	55	- 38
Салдо на текущата сметка				32

Сметка „Първичен доход“

18.46 В платежния баланс записите в сметка „Първичен доход“ включват компенсация на наетите лица и доход от собственост, точно както в сметка „Разпределение на първичните доходи“ в ЕСС. Плащанията на данъци върху производството от резиденти и постъпленията от субсидии на резиденти от националното държавно управление се записват в сметка „Формиране на доход“ — сметка, която не е част от платежния баланс. Всички плащания на данъци върху производството, платими от един резидент на друго държавно управление, както всички субсидии за получаване от резидент от друго държавно управление, се записват в сметка „Първичен доход“ на платежния баланс. Насрещните записи за националното държавно управление се включват в сметка „Разпределение на първични доходи“, а за чуждестранно държавно управление — в колона „Останал свят“ на тази сметка и в сметка „Първичен доход“ на платежния баланс.

18.47 В трансгранични ситуации може да възникне рента, но това е рядко, защото се счита, че цялата земя се притежава от резиденти, включително, ако е необходимо — чрез създаване на условна резидентна единица. Ако тези условни резидентни единици се притежават от нерезиденти, тогава целият доход, спечелен от тези единици, се класифицира като доход от преки инвестиции, а не като рента. Пример, в който рентата се записва в международните сметки, са краткосрочните права на риболов в териториалните води, предоставени на чуждестранни риболовни флотове. Следователно е обичайно в международните сметки да се използва термина „инвестиционен доход“ със значение доход от собственост без рента. Инвестиционният доход отразява дохода, произтичащ от собствеността върху финансови активи и категоризацията на инвестиционния доход съвпада с тази на финансовите активи и пасиви, така че могат да бъдат изчислени процентите на възвръщаемост.

▼ B*Доход от преки инвестиции*

- 18.48 Ролята на преките инвестиции е особено важна и се отразява както в потоците, така и в позициите на международните сметки. В случай на преки инвестиции се приема, че част от неразпределената печалба на предприятието се разпределя на прекия инвеститор като форма на инвестиционен доход. Тази част отговаря на дела на прекия инвеститор в предприятието.
- 18.49 Неразпределената печалба е равна на нетния опериращ излишък на предприятието плюс целия спечелен доход от собственост минус целия дължим доход от собственост (преди изчисляване на реинвестираната печалба), плюс текущите трансфери за получаване минус дължимите текущи трансфери и минус позицията за корекция за изменението на пенсионните права. Реинвестираната печалба, начислена от всички непосредствени дъщерни предприятия, се включва в дохода, получен от предприятието с преки инвестиции.
- 18.50 Реинвестираната печалба може да е отрицателна, когато например предприятието реализира загуба, или когато се разпределят дивиденди от холдингова печалба, или в дадено тримесечие, в което се плаща годишният дивидент. Точно както положителната реинвестирана печалба се третира като инжектиране на собствен капитал в предприятие с преки инвестиции от пряк инвеститор, отрицателната реинвестирана печалба се третира като разпределение на собствен капитал.

За предприятие с преки инвестиции, което е притежавано 100 процента от нерезидент, реинвестираната печалба е равна на неразпределената печалба, а салдото на първичните доходи на предприятието е точно нула.

Сметка „Вторичен доход“ (текущи трансфери) на ВРМб

- 18.51 В сметка „Вторичен доход“ се посочват текущите трансфери между резиденти и нерезиденти. Обхватът на записите на текущи трансфери съответства точно на тези в сметка „Вторично разпределение на дохода“. Няколко от тези записи са особено важни в международните сметки, особено текущото международно сътрудничество и паричните преводи, изпращани от физически лица, които живеят в чужбина, към родните им държави.
- 18.52 Трансграничните лични трансфери са трансфери от домакинство към домакинство и представляват интерес, защото те са важен източник на международно финансиране за някои държави, което се осигурява от голям брой работници, които дългосрочно работят в чужбина. Личните трансфери включват парични преводи от дългосрочни работници, т.е. тези, които променят своята резидентна икономика.
- 18.53 Останалите работници, като гранични и сезонни работници, не променят своята резидентна икономика от своята национална икономика. Вместо трансфери международните операции на тези работници включват компенсация на наетите лица, данъци и пътни разходи. В платежния баланс допълнително представяне на личните парични преводи обединява личните трансфери с тези свързани позиции. Личните парични преводи включват лични трансфери, компенсация на наетите лица минус данъци и пътни разходи и капиталови трансфери между домакинствата.
- 18.54 Застрахователните потоци, особено потоците, свързани с презастраховане, могат да бъдат важни в международен мащаб. Операциите между прекия застраховател и презастрахователя се записват като напълно отделен набор от операции и не се извършва консолидиране между операциите на прекия застраховател като издавач полици на своите клиенти, от една страна, и от друга страна, титуляря на застрахователната полица с презастрахователя.

▼B

Външна капиталова сметка

- 18.55 Елементите на капиталовата сметка, предмет на международни операции, са по-ограничени от тези, обхванати в националните сектори. Записите в капиталовата сметка обхващат само придобивания и отписвания на непроизведени нефинансови активи и капиталови трансфери. Няма операции, записани като капиталовообразуване на произведени активи, тъй като крайната употреба на износа и вноса на стоки не е известна в момента на записването. Не са включени също така придобиванията и отписванията на земя.
- 18.56 Нето предоставените или нето получените заеми представляват балансиращата позиция на текущата сметка, на капиталовата сметка и на финансовата сметка. Те обхващат всички използвани инструменти за предоставяне или получаване на финансиране, а не само предоставените и получените заеми. Като понятие „нето предоставените“ или „нето получените заеми“ в ВРМ6 има същата стойност като съответната позиция от националните сметки за цялата икономика и същата като позицията от националните сметки за сектор „Останал свят“, но с обратен знак. Таблици 18.9, 18.10 и 18.11 показват записването както в ЕСС, така и в ВРМ6, на елементите на текущата сметка и на капиталовата сметка и полученото салдо.

Таблица 18.9 — Изменения в нетната стойност, дължащи се на текущо външно салдо и капиталови трансфери (ЕСС V.III.1.1) ⁽¹⁾

Изменение в активите			Изменение в пасивите и нетната стойност		
			V.12	Текущо външнотърговско салдо	- 32
			D.9	Капиталови трансфери за получаване	4
			D.9	Дължими капиталови трансфери	- 1
V.101	Изменения в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери	- 29			

(1) За сектор „Останал свят“ тази позиция се отнася до измененията в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери.

Таблица 18.10 — Сметка „Придобиване на нефинансови активи“ (ЕСС, V.III.1.2)

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			V.101	Изменения в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери	- 29
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи	0			
V.9	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)	- 29			

Таблица 18.11 — Капиталова сметка на ВРМ6

	Кредит	Дебит	Салдо
Салдо на текущата сметка			32

▼В

	Кредит	Дебит	Салдо
Капиталова сметка			
Придобивания/отписвания на непроизведени активи	0		
Капиталови трансфери	1	4	
Салдо на капиталовата сметка			- 3
Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)			29

Външна финансова сметка и международна инвестиционна позиция (МИП)

18.57 Финансовата сметка на платежния баланс и МИП са от особена важност, защото те дават представа за международното финансиране, както и за международната ликвидност и уязвимост. В сравнение с класификацията на финансовите инструменти, използвани в ЕСС, в платежния баланс класификацията на финансовите инструменти се базира на функционални категории (вж. точка 18.21), с допълнителни данни за инструменти и институционални сектори. Таблици 18.12 и 18.13 представят финансовата сметка съответно в ЕСС и BPM6.

Таблица 18.12 — Финансова сметка (ЕССV.III.2)

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F	Нето придобиване на финансови активи	37	F	Нето натрупване на пасиви	66
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	1	F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
F.2	Валута и депозити	11	F.2	Валута и депозити	- 2
F.3	Дългови ценни книжа	9	F.3	Дългови ценни книжа	20
F.4	Заеми	4	F.4	Заеми	45
F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	2	F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	14
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3
F.8	Други сметки за получаване/плащане	10	F.8	Други сметки за получаване/плащане	- 14
			B.9	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)	- 29

Таблица 18.13 — Финансова сметка в ВРМ6

Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-) (текуща и капиталова сметка)			29
Финансова сметка (по функционална категория)	Изменение в активите	Изменение в пасивите	Салдо
Преки инвестиции	- 4	8	
Портфейлни инвестиции	17	7	
Финансови деривати и т.н.	3	0	
Други инвестиции	42	22	
Резервни активи	8	—	
Общо изменение в активите/пасивите	66	37	
Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-) (финансова сметка)			29
Нето грешки и пропуски			0

18.58 Функционалните категории на ВРМ6 предоставят информация за мотивацията и взаимоотношението между страните, които са от особен интерес за международния икономически анализ. Данните по функционална категория допълнително се подразделят по инструменти и институционални сектори, което позволява да бъдат свързани със съответните позиции в ЕСС и паричната и финансовата статистика. Класификацията по институционален сектор в ВРМ6 е същата като в ЕСС, въпреки че обикновено е съкратена (до пет сектора в стандартните компоненти). Освен това се използва допълнителен подсектор за органите на паричната политика, който е функционален подсектор, свързан с резервните активи. Той обхваща централната банка и всички части на сектор „Държавно управление“ или финансови предприятия, различни от централната банка, които държат резервни активи, така че е от значение за държави, в които някои или всички резерви се държат извън централната банка.

18.59 Основните връзки между категориите финансови инструменти на националните сметки и функционалните категории на международните сметки са посочени в таблица 18.14. Функционалните категории се използват както на страната на активите, така и на страната на пасивите на финансовата сметка на ВРМ6. Относително редките връзки не се представят.

Таблица 18.14 — Връзки между функционалните категории на ВРМ6 и категориите финансови инструменти на ЕСС

Инструменти съгласно ЕСС	Функционални категории на международната сметка				
	Преки инвестиции	Портфейлни инвестиции	Финансови деривати	Други инвестиции	Резервни активи
Монетарно злато					X
Специални права на тираж (СПТ)				X	X
Валута и депозити					
Валута				X	X
Междубанкови позиции				X	X
Други прехвърляеми депозити	X			X	X

Инструменти съгласно ЕСС	Функционални категории на международната сметка				
	Преки инвестиции	Портфейлни инвестиции	Финансови деривати	Други инвестиции	Резервни активи
Други депозити	X			X	X
Дългови ценни книжа	X	X			X
Заеми	X			X	X
Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове					
Собствен капитал:					
Котираны акции	X	X			X
Некотираны акции	X	X			X
Други видове собствен капитал	X			X	
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове:					
Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	X	X			X
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП	X	X		X	X
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми					
Технически резерви по общо застраховане	X			X	
Права по животозастрахователни полици и анюитети	X			X	
Пенсионни права				X	
Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите	X			X	
Права, различни от пенсионните права				X	
Резерви за претенции по стандартни гаранции	X			X	
Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица					
Финансови деривати			X		X
Опции върху акции на наетите лица			X		
Други сметки за получаване/плащане					
Търговски кредити и аванси	X			X	
Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	X			X	

БАЛАНСИ НА СЕКТОР „ОСТАНАЛ СВЯТ“

- 18.60 МИП е тази част от балансите, която е покрита в международните сметки. Терминологията подчертава включените специфични компоненти на националния баланс. МИП обхваща само финансови активи и пасиви. В случай на пряко притежавани недвижими имоти в една държава от нерезидентна единица, за собственик на недвижимите имоти се счита условна резидентна единица, която от своя страна е собственост на нерезидентната единица под формата на финансов актив (вж. също точка 18.16). В случай на финансови претенции, когато едната страна е резидент, а другата — нерезидент, се появява трансграничен елемент. Освен това, докато златните юлчета са актив, който няма насрещен пасив, те се включват в МИП, когато се държат като резервен актив, поради тяхната роля в международните разплащания. Нефинансовите активи обаче са изключени, тъй като те нямат насрещен пасив или друг международен аспект.
- 18.61 Балансиращата позиция на МИП е нетната МИП. Нетната МИП плюс нефинансовите активи в националния баланс са равни на националната нетна стойност, защото финансовите претенции на резиденти към резиденти се нетират до нула в националния баланс. Таблица 18.15 представя пример на баланс за сектор „Останал свят“, а таблица 18.16 дава пример за МИП.
- 18.62 Използват се същите широки категории за инвестиционен доход и МИП. В резултат на това могат да бъдат изчислени средни проценти на възвръщаемост. Процентите на възвръщаемост могат да бъдат съпоставени във времето и за различни инструменти и падежи. Например могат да бъдат анализирани тенденциите във възвръщаемостта на преките инвестиции или възвръщаемостта може да бъде съпоставена с други инструменти.

Таблица 18.15 — Баланси на сектор „Останал свят“ (ЕСС)

		Начален баланс	Промени вследствие на операции	Други изменения в обема	Преоценки	Краен баланс
Активи						
Нефинансови активи						
Финансови активи		805	37	0	7	849
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0	1	0	0	1
AF.2	Валута и депозити	105	11	0	0	116
AF.3	Дългови ценни книжа	125	9	0	4	138
AF.4	Заеми	70	4	0	0	74
AF.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	345	2	0	3	350
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	26	0	0	0	26
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0	0	0	0	0
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	134	10	0	0	144
Пасиви		1 074	66	0	3	1 143

		Начален баланс	Промени вследствие на операции	Други изменения в обема	Преоценки	Краен баланс
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	770	0	0	0	770
AF.2	Валута и депозити	116	- 2	0	0	114
AF.3	Дългови ценни книжа	77	20	0	2	99
AF.4	Заеми	17	45	0	0	62
AF.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	3	14	0	1	18
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	25	0	0	0	25
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	7	3	0	0	10
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	59	- 14	0	0	45
	Нетна стойност	269				265

Таблица 18.16 — Интегриран отчет на МИП съгласно BPM6

Международна инвестиционна позиция (МИП)	Начална позиция	Операции	Други изменения в обема	Преоценка	Крайна позиция
Активи					
Преки инвестиции	42	- 4	0	1	39
Портфейлни инвестиции	40	17	0	2	59
Финансови деривати	0	3	0	0	3
Други инвестиции	152	42	0	0	194
Резервни активи	63	8	0	0	71
Общи активи	297	66	0	3	366
Пасиви					
Преки инвестиции	132	8	0	2	142
Портфейлни инвестиции	180	7	0	5	192
Финансови деривати	0	0	0	0	0
Други инвестиции	261	22	0	0	283
Общи пасиви	573	37	0	7	617
Нетна международна инвестиционна позиция (нето МИП)	- 276	29	0	- 4	- 251

ГЛАВА 19

ЕВРОПЕЙСКИ СМЕТКИ

ВЪВЕДЕНИЕ

19.01 Процесът на европейска интеграция наложи съставянето на пълен набор от сметки, които да отразяват европейската икономика като цяло и да дават възможност за по-добър анализ и формиране на политиките на европейско равнище. Европейските сметки обхващат същия набор от сметки, както и националните сметки на държавите членки, и се основават на същите концепции.

19.02 В настоящата глава са описани характеристиките, които отличават европейските сметки, т.е. сметките на Европейския съюз и на еврозоната. При европейските сметки се изисква да се обърне специално внимание на определянето на резидентните единици, сметките на сектор „Останал свят“ и нетирането на вътрешноевропейските икономически операции (потоци) и финансовите баланси (наличности).

19.03 Икономическата територия на Европейския съюз се състои от:

- а) икономическите територии на държавите — членки на Европейския съюз, както и
- б) икономическите територии на европейските институции.

19.04 Икономическата територия на еврозоната се състои от:

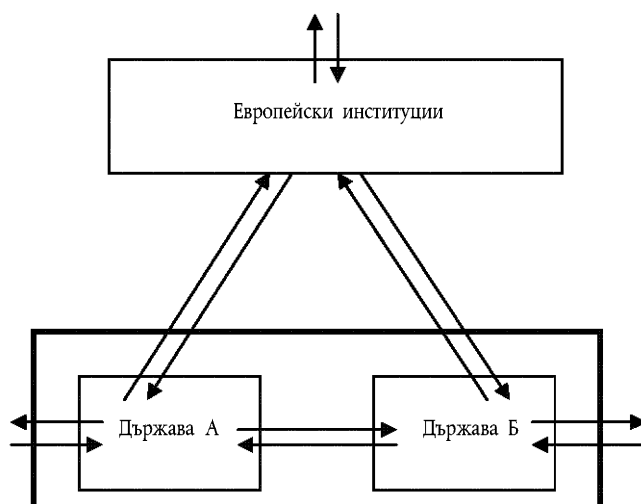
- а) икономическите територии на държавите членки от еврозоната, както и
- б) икономическата територия на Европейската централна банка.

ОТ НАЦИОНАЛНИ КЪМ ЕВРОПЕЙСКИ СМЕТКИ

19.05 Европейските сметки по своя характер не са равни на сумата от националните сметки на държавите членки след превръщането им в обща валута. Необходимо е да бъдат добавени сметките на резидентните европейски институции. Обхватът на концепцията за резидентност се променя при преминаване от националните сметки на държавите членки към европейските сметки. Добър пример в това отношение са начините, по които се третира реинвестираната печалба на предприятията с преки чуждестранни инвестиции или на предприятията със специално предназначение. В националните сметки на държавите членки предприятието с преки чуждестранни инвестиции може да има инвеститори, които са резиденти на друга държава — членка на Европейския съюз/еврозоната. В европейските сметки съответната реинвестирана печалба не се записва като такава. Освен това може да е необходимо предприятията със специално предназначение да бъдат прекласифицирани в същия институционален сектор, в който се намира тяхното дружество майка, когато последното е резидент на друга държава членка. Накрая, трябва да бъдат прекласифицирани трансграничните икономически потоци и финансови наличности между европейските държави. Тези разлики са представени в диаграми 19.1 и 19.2, като с оглед на опростяването се приема европейско пространство, състоящо се само от две държави членки: А и Б. Потоците и наличностите, свързани с резиденти и нерезиденти, схематично са представени със стрелки.

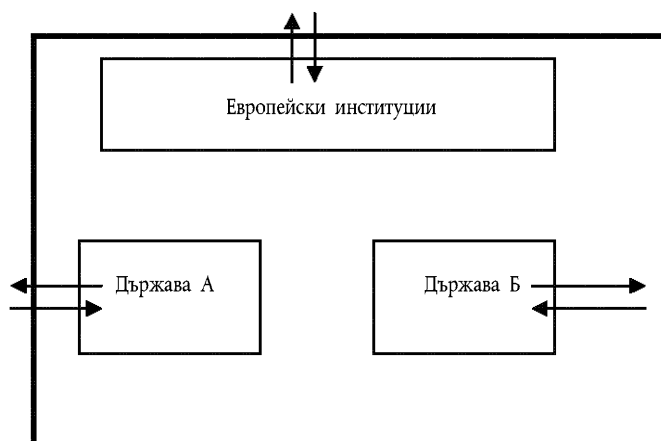
Диаграма 19.1 — Агрегиране на националните сметки на държавите членки

Когато националните сметки на държави А и Б бъдат агрегирани, в агрегираните сметки на сектор „Останал свят“ се записват вътрешните потоци между държави А и Б и потоците с други държави и европейските институции.

▼ B

Диаграма 19.2 — Европейски сметки

Европейският съюз/еврозоната се разглежда като един субект: включени са сметките на европейските институции/Европейската централна банка и само операциите на резидентни единици с трети държави се записват в сметките на сектор „Останал свят“.

Превръщане на данни, изразени в различни валути

19.06 В европейските сметки икономическите потоци и наличностите от активи и пасиви трябва да бъдат изразени в една парична единица. За тази цел данните, записани в различни национални валути, се превръщат в евро чрез:

а) използване на пазарните обменни курсове (или средна стойност от тях), които са били в сила през периода, за който се съставят сметките;

или

б) използване на фиксирани обменни курсове за целия период. Фиксираният курс може да бъде този, който е в сила в края на периода, в неговото начало, или да представлява средната стойност от обменните курсове през целия период. Използваният обменен курс оказва въздействие върху (фиксираната) тежест на дадена държава членка в европейските агрегати;

или

в) изчисляване на индекс между последователни периоди като среднопретеглена стойност на индексите на растеж на данните на всяка държава членка, изразени в национална валута. Тежестта се определя като превърнатия по обменния курс дял на всяка държава членка през първия период на сравнение. След като бъде избран референтен период за еталон, към този еталон може да бъде приложен верижният индекс, за да се получат равнищата за други наблюдавани периоди.

▼B

При метод а) тежестта на държавите членки в европейските агрегати се актуализира в съответствие с паритетите на съответните им валути. Следователно равнищата на европейските агрегати са актуални във всеки един момент, но техните движения могат да бъдат засегнати от колебанията на обменните курсове. В случай на съотношения въздействието на колебанията на обменните курсове върху числителя и знаменателя в голяма степен може да бъде съкратено.

При метод б) тежестта на държавите членки не се актуализира, което предпазва движенията на европейските агрегати от колебанията на обменните курсове. Въпреки това равнищата на европейските агрегати могат да бъдат повлияни от избора на (фиксираните) обменни курсове, които отразяват паритетите на валутите на държавите членки в определен момент.

При метод в) движенията на европейските агрегати се предпазват от колебанията на обменните курсове, докато равнищата на европейските агрегати до голяма степен отразяват паритетите, които са в сила през всеки период. Това е за сметка на адитивността и други счетоводни ограничения. Ако такива се изискват, те трябва да бъдат възстановени като последна стъпка.

- 19.07 Европейските сметки могат да бъдат изчислени също така чрез превръщане на данните, записани в различните национални валути, в стандарти на покупателна способност (СПС). За тази цел могат да бъдат използвани методи а), б) или в), посочени в точка 19.06, като обменните курсове се заместят със съответните паритети на покупателната способност (ППС).

Европейски институции

- 19.08 В рамките на ЕСС европейските институции обхващат следните субекти:

- а) европейските нефинансови институции: Европейският парламент, Европейският съвет, Съветът на Европейския съюз, Европейската комисия, Съдът на Европейския съюз и Европейската сметна палата;
- б) европейските нефинансови органи, в това число и субектите, обхванати от общия бюджет на Европейския съюз (например Европейският икономически и социален комитет, Комитетът на регионите, европейските агенции и др.), както и Европейският фонд за развитие; както и
- в) европейските финансови институции и органи, включително: Европейската централна банка, Европейската инвестиционна банка и Европейският инвестиционен фонд.

Следва да се отбележи, че „европейските агенции“ в категория б) не включват регулаторните агенции в областта на селскостопанските пазари, чиято основна дейност се състои в изкупуване и продажба на селскостопански продукти с цел стабилизиране на цените. Тези агенции се считат за резидентни единици в държавата членка, в която осъществяват своята дейност.

- 19.09 Европейските нефинансови институции и органи, обхванати от общия бюджет на Европейския съюз, образуват една институционална единица, която предоставя главно непазарни управленски услуги в полза на Европейския съюз. Следователно тя се класифицира в подсектор „Европейски институции и органи“ (S.1315)⁽¹⁾ на сектор „Държавно управление“ (S.13).

⁽¹⁾ Този код е специфичен за европейските сметки. Той не е включен в глава 23 „Класификация“, тъй като в глава 23 са представени кодовете, които следва да се използват в националните сметки на държавите членки, в които европейските институции се записват в рамките на сектор „Останал свят“.

▼B

- 19.10 Тъй като неговият бюджет не се приема като част от общия бюджет на Европейския съюз, Европейският фонд за развитие представлява отделна институционална единица, класифицирана в подсектор „Европейски институции и органи“ (S.1315) на сектор „Държавно управление“ (S.13).
- 19.11 Европейската централна банка е институционална единица, класифицирана в подсектор „Централна банка“ (S.121) на сектор „Финансови предприятия“ (S.12).
- 19.12 Европейската инвестиционна банка и Европейският инвестиционен фонд са отделни институционални единици, класифицирани в подсектор „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125) на сектор „Финансови предприятия“ (S.12).
- 19.13 Икономическата територия на европейските институции включва териториалните анклавни, които се намират в държавите — членки на Европейския съюз, или в държави извън ЕС, като представителства, делегации, офиси и др.
- 19.14 Основните операции на европейските институции се записват като ресурс и използване, както е описано в приложението.

Сметка „Останал свят“

- 19.15 В рамките на европейските сметки в сметките на сектор „Останал свят“ се записват икономическите потоци и финансовите наличности от активи и пасиви между резидентните единици на Европейския съюз/еврозоната и нерезидентните единици. Следователно европейските сметки на сектор „Останал свят“ не включват операции, които се осъществяват в рамките на Европейския съюз/еврозоната. Потоците в рамките на Европейския съюз/еврозоната се наричат „вътрешни потоци“, а финансовите позиции между резиденти на ЕС/еврозоната се наричат „вътрешни наличности“.
- 19.16 Вносът и износът на стоки включва квазитранзитна търговия, т.е.:
- а) стоките, внесени от трети държави в дадена държава — членка на Европейския съюз/еврозоната, от субект, който не се счита за институционална единица, и след това изпратени за друга държава — членка на Европейския съюз/еврозоната, както и
  - б) стоките, пристигащи от държава — членка на Европейския съюз/еврозоната, които след това се изнасят за трети държави от субект, който не се счита за институционална единица.

Износът на стоки се оценява FOB на границата на Европейския съюз/еврозоната.

За целите на износа на квазитранзитните стоки разходите за транспортни разходи и разпространение в рамките на Европейския съюз/еврозоната се считат за продукция от транспортни услуги, ако превозвачът е резидент в Европейския съюз/еврозоната, и като внос на транспортни услуги в противен случай.

- 19.17 В европейските сметки препродажбата включва само закупуването на стоки от страна на резидент на Европейския съюз/еврозоната от нерезидент и последващото препродаване на същите стоки на нерезидент, без стоките да са били в Европейския съюз/еврозоната. Първо тя се записва като отрицателен износ на стоки, а след това като положителен износ на стоки, като всички времеви разлики между покупката и продажбата се записват като изменение на запасите (вж. точки 18.41 и 18.60).

Когато търговец, който е резидент на Европейския съюз/еврозоната, купува стоки от нерезидент и след това ги продава на резидент на друга държава членка, покупката се записва като отрицателен износ в национални сметки на държавата членка на търговеца, но като внос в европейските сметки.

▼ B

- 19.18 Едно предприятие с преки чуждестранни инвестиции е резидент на Европейския съюз/еврозоната, когато даден инвеститор, който не е резидент, притежава 10 % или повече от обикновените акции или от акциите с право на глас (за корпоративните предприятия) или еквивалентното участие (за некорпоративните предприятия).

В национални сметки на държавите членки предприятието с преки чуждестранни инвестиции може да има инвеститори, които са резиденти в друга държава — членка на Европейския съюз/еврозоната. В европейските сметки съответната реинвестирана печалба не се записва като такава.

Балансиране на операциите

- 19.19 Един от начините за съставяне на европейските сметки на сектор „Останал свят“ се състои в изваждане на вътрешноевропейските потоци както от страната на ресурса, така и на използването, от сметките на сектор „Останал свят“ на държавите членки. Въпреки че на теория тези огледални потоци би трябвало да се балансират, обикновено на практика не става така поради асиметричното записване на една и съща операция в националните сметки на контрагентите.
- 19.20 В европейските сметки асиметрията поражда разлика между „Общо за икономиката“ и сметките на сектор „Останал свят“. Следователно съставянето на европейските сметки изисква равняване на сметките. Това се постига чрез методи за равняване като минимални най-малки квадрати или пропорционално разпределение. В случай на стоки могат да се използват статистическите данни за търговията в Съюза, за да бъдат разпределени асиметриите по категория разходи.
- 19.21 Премахването на асиметриите и последващото балансиране на сметките води до допълнителни разлики между европейските агрегати и сумата от национални сметки на държавите членки.

Измерване на цените и обемите

- 19.22 За операциите със стоки и услуги могат да бъдат съставени европейски нефинансови сметки по цени от предходната година, като се използва подобна методика на тази за европейските сметки по текущи цени. Първо, агрегатът се съставя от сметките на държавите членки и европейските институции/Европейската централна банка, съставени по цените от предходната година. Второ, трансграничните операции между държавите членки, оценени по цени от предходната година, се изваждат от сметките на сектор „Останал свят“. Трето, възникналите в резултат на това несъответствия между ресурса и използването се премахват чрез метода, който е избран за балансиране на европейските операции по текущи цени.
- 19.23 Европейските сметки по цени от предходната година дават възможност за изчисляване на индекси на обема между текущия период и предходната година. След като за еталон бъде избран референтен период, индексите на обема могат да бъдат свързани верижно и след това приложени към европейските сметки по текущи цени от еталонната година. По този начин се получават европейски сметки в обем за всеки наблюдаван период. Така получените редове не са адитивни. Ако се изискват адитивност и други счетоводни ограничения за извършване на измерване от гледна точка на обема за определени цели, те трябва да бъдат възстановени като последна стъпка, за да се получат адитивни коригирани редове.

Баланси

- 19.24 В европейските сметки финансовите баланси могат да бъдат съставени, като се използва третиране, сходно на това при операциите:
- а) финансовите баланси на държавите членки са допълнени с наличностите от държани активи и поети пасиви от европейските институции, които са резиденти на Европейския съюз/еврозоната;

▼ B

- б) наличностите от финансови активи на резидент на Европейския съюз/еврозоната, държани от друг резидент (вътрешни наличности), се изваждат от националните сметки на сектор „Останал свят“; както и
  - в) дисбалансите, създадени вследствие на разликата между вътрешните наличности от финансови активи и съответните пасиви, се разпределят между различните сектори чрез балансиране.
- 19.25 В европейските сметки нефинансовите баланси могат да се съставят като сума от нефинансовите баланси на държавите — членки на Европейския съюз/еврозоната.

Матрици „От кого за кого“

- 19.26 Матриците „От кого за кого“ описват подробно икономическите операции (съответно държаните финансови активи) между институционалните сектори. В националните сметки на държавите членки тези матрици описват подробно операциите/финансовите активи между секторите на произход/кредитор и на местоназначение/длъжник, както и между вътрешните сектори и сектор „Останал свят“.
- 19.27 В европейските сметки матриците „От кого за кого“ могат да се съставят чрез агрегиране на националните матрици и прекласифициране на вътрешноевропейските потоци и наличности като резидентни потоци и наличности. За тази цел следва да се прави разлика в тези национални матрици между операции и държани финансови активи по отношение на резидентните единици от Европейския съюз/еврозоната и нерезидентите в сметката на сектор „Останал свят“. Освен това потоците и наличностите по отношение на резидентните единици на Европейския съюз/еврозоната трябва да бъдат допълнително разграничени по сектори на контрагентите.

ПРИЛОЖЕНИЕ 19.1**СМЕТКИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ****Ресурси**

- 19.28 Основните ресурси на европейските нефинансови институции и органи включват:
- а) мита и селскостопански мита;
  - б) производствени такси за производителите на захар, изоглюкоза и инулинов сироп;
  - в) ресурса на базата на данъка върху добавената стойност; както и
  - г) ресурса на базата на brutния национален доход (БНД).
- 19.29 В сметките на европейските институции тези потоци се записват като ресурс на подсектор „Европейски институции и органи“ (S.1315) и като използване на сектор „Останал свят“ (S.211).
- 19.30 Митата и селскостопанските мита се налагат на външните граници на Европейския съюз съгласно Общата митническа тарифа. Те се класифицират като „Данъци и мита върху вноса без ДДС“ (D.212) и включват разходите по събирането.
- 19.31 Производствените такси се начисляват върху квотите за захар, изоглюкоза и инулинов сироп, държани от производителите. Те се класифицират като „Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса“ (D.214) и включват разходите по събирането.

▼B

- 19.32 Определена част от сумите, които са събрани по букви а) и б) от точка 19.A1.01, се задържа от държавите членки като разходи по събирането. През 2009 г. тази част беше 25 %. В сметките на европейските институции тези разходи по събирането се записват от страната на използването като „Междинно потребление“ (P.2) на подсектор „Европейски институции и органи“ (S.1315). От страната на ресурса те се записват като „Внос на услуги“ (P.72) в сметките на сектор „Останал свят“ (S.211).
- 19.33 Ресурсът на базата на данъка върху добавената стойност се изчислява чрез прилагане на фиксирана процентна ставка, известна като изискуема ДДС ставка, към хармонизираната база за изчисляване на ДДС на всяка държава членка. ДДС базата има таван по отношение на brutния национален доход. Определянето на таван на ДДС базата означава, че ако ДДС базата на дадена държава членка надвиши даден процент от базата за изчисляване на БНД на тази държава членка, тогава изискуемата ДДС ставка не се прилага към ДДС базата, а към посочения процент на базата за изчисление на БНД. Ресурсът на базата на данъка върху добавената стойност включва плащания за текущата година, както и салда от предходни години, съответстващи на преразглеждания на минали ДДС бази, когато те трябва да бъдат платени. Ресурсът на базата на данъка върху добавената стойност се класифицира като „Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД“ (D.76).
- 19.34 Ресурсът на базата на brutния национален доход е допълнителна вноски в бюджета на европейските институции, която се изчислява на базата на brutния национален доход на всяка държава членка. Той се класифицира като „Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД“ (D.76) и включва възстановявания на разходи, както и плащания за балансиране за предходни години. Корекцията на бюджетните дисбаланси, заплатена от другите държави членки на съответните държави, също се записва под код D.76 като ресурс и използване на сектор „Останал свят“ (S.211).
- 19.35 Вноските на държавите членки в Европейския фонд за развитие се класифицират като „Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество“ (D.74).
- 19.36 Вноските от държавите членки във внесения капитал на Европейската инвестиционна банка, Европейския инвестиционен фонд и Европейската централна банка се записват във финансовите сметки като „Други видове собствен капитал“ (F.519). Те се записват като изменения на активите на сектор „Останал свят“ (S.211) и изменения на пасивите на подсектори „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125)/„Централна банка“ (S.121).
- 19.37 Лихвите, дължими по заеми, отпуснати от Европейската инвестиционна банка, след удържане на косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM), се класифицират като „Лихви“ (D.41). В сметките на европейските институции те се записват като използване на сектор „Останал свят“ (S.2) и ресурс на сектор „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125).
- 19.38 Лихвите, дължими по заеми, отпуснати от Европейската централна банка, се класифицират като „Лихви“ (D.41). В сметките на европейските институции те се записват като използване на сектор „Останал свят“ (S.211) и като ресурс на подсектор „Централна банка“ (S.121).

Използване

- 19.39 Плащанията, извършвани от европейските нефинансови институции и органи, включват:
- а) операции, свързани с тяхната дейност като непазарни производители, главно „Междинно потребление“ (P.2), „Бруто капиталобразуване“ (P.51) и „Компенсация на наетите лица“ (D.1);

▼B

- б) разпределителни операции, свързани с трансфери от европейски институции към държави членки. Те са главно под формата на „Субсидии върху продуктите“ (D.31), „Други субсидии върху производството“ (D.39), „Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество“ (D.74), „Други различни текущи трансфери“ (D.759), „Инвестиционни субсидии“ (D.92) и „Други дължими капиталови трансфери“ (D.99); както и
- в) плащания на Европейския фонд за развитие към трети държави, които са класифицирани като „Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество“ (D.74).
- 19.40 В сметките на европейските институции се записват плащанията, извършени от европейските нефинансови институции и органи, като използване на подсектор „Европейски институции и органи“ (S.1315) и като ресурс на сектор „Останал свят“ (S.211 или S.22).
- 19.41 Плащанията, извършени от европейските нефинансови институции и органи, обикновено се записват въз основа на отчетите за разходите, представени от държавите членки. Авансовите и последващите плащания се записват във финансовите сметки на европейските институции като „Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси“ (F.89).
- 19.42 Плащанията, извършвани от европейските финансови институции и органи, включват:
- а) операциите, свързани с техните дейности като пазарни производители на финансови услуги, главно: „Междинно потребление“ (P.2), „Бруто образуване на основен капитал“ (P.51) и „Компенсация на наетите лица“ (D.1);
- б) плащания на лихви (D.41).
- Тъй като вноските на държавите членки в капитала на Европейската инвестиционна банка не се считат за пряка чуждестранна инвестиция, няма условен поток от реинвестирана печалба (D.43), който да бъде записан в нейните сметки.
- 19.43 В сметките на европейските институции се записват плащанията, извършени от европейските финансови институции и органи, като използване на подсектор „Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове“ (S.125) и като ресурс на сектор „Останал свят“ (S.211 или S.22).

Консолидиране

- 19.44 В европейските сметки потоците между държавите членки и европейските институции обикновено не се консолидират между ресурс и използване в рамките на сектор „Държавно управление“ (S.13). При „Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество“ (D.74) обаче плащанията от държавите членки към европейските институции за финансиране, например на Европейския фонд за развитие, се консолидират и записват в европейските сметки като използване на националния сектор „Централно държавно управление (без схемите за социална сигурност)“ (S.1311) и като ресурс на сектор „Останал свят“ (S.22).

ГЛАВА 20

СМЕТКИ ЗА ДЪРЖАВНОТО УПРАВЛЕНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

- 20.01 Дейностите на държавното управление се представят отделно от тези на останалата част на икономиката, тъй като правомощията, мотивацията и функциите на държавното управление са различни от тези на другите сектори. Настоящата глава съдържа представяне на сметките за държавното управление, както и представяне като държавна финансова статистика (ДФС), с което се дава цялостна картина на икономическите дейности на държавното управление: приходи, разходи, дефицит/излишък, финансиране, други икономически потоци и баланс.
- 20.02 Държавното управление има правомощия да събира данъци и други задължителни налози, както и да приема закони, които засягат поведението на икономическите единици. Основните икономически функции на държавното управление са следните:
- а) да предоставя стоки и услуги на обществото или за колективно потребление (като държавна администрация, отбрана и правораздаване), или за индивидуално потребление (като например услуги в областта на образованието, здравеопазването, отдиha и културата), и да финансира тяхното предоставяне с приходи от данъчното облагане и други приходи;
  - б) да преразпределя дохода и богатството чрез трансферни плащания, като например данъци и социални плащания;
  - в) да се занимава с други видове непазарно производство.
- 20.03 При представянето на икономическите дейности на сектор „Държавно управление“ като ДФС обичайната последователност от сметки се представя по начин, който е по-подходящ за финансовите анализатори и лицата, определящи политиките на държавното управление. При представянето като ДФС се използват агрегати и балансиращи позиции, определени от гледна точка на понятията, определенията, класификациите и отчетните правила на ЕСС, така че те да се измерват по съгласуван начин с другите макроикономически променливи и със същите единици за измерване, използвани в другите държави. Някои позиции, като спестяване и нето предоставени/нето получени заеми, вече са на разположение в последователността от сметки. Други позиции, като общ приход, общ разход, данъчна тежест и общ дълг, не са изрично представени.
- 20.04 В раздел „Счетоводни въпроси, свързани със сектор „Държавно управление“ са представени допълнителни правила по някои трудни въпроси, свързани с класифицирането и измерването за сектор „Държавно управление“.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА СЕКТОР „ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ“

- 20.05 Сектор „Държавно управление“ (S.13) обхваща всички единици на държавното управление и всички непазарни нетърговски организации (НТО), които са контролирани от единици на държавното управление. Той обхваща също така и други непазарни производители, както са определени в точки 20.18—20.39.
- 20.06 Единиците на държавното управление са юридически лица, създадени посредством политически процес, които имат законодателна, съдебна или изпълнителна власт над другите институционални единици в рамките на определена област. Основната им функция е да предоставят стоки и услуги на обществото и на отделните домакинства на непазарна основа и да преразпределят приходи и богатство.

▼ B

- 20.07 Единицата на държавното управление обикновено има правомощия да събира парични средства чрез задължителни трансфери от други институционални единици. За да се удовлетворят основните изисквания за разглеждане като институционална единица, единицата на държавното управление трябва да разполага със собствени средства, които или са събрани като доход от други единици, или са получени чрез трансфери от други единици на държавното управление, и трябва да има правомощия да отпуска тези средства с оглед изпълнение на целите на своята политика. Тя трябва да може също така да получава заеми за своя сметка.

Определяне на единиците на държавното управление*Единици на държавното управление*

- 20.08 Във всички държави съществува централен орган, по-специално в централното държавно управление, който упражнява национални изпълнителни, законодателни и съдебни правомощия. Неговите приходи и разходи се регулират и контролират пряко от министерство на финансите или сходна структура чрез общ бюджет, одобрен от законодателната власт. Въпреки разнообразието по отношение на големината и организацията, този орган обикновено е една институционална единица. Министерските структури, агенциите, съветите, комисиите, съдебната власт и законодателните органи са част от тази основна централна единица на държавното управление. Отделните министерства в него не се разглеждат като отделни институционални единици, тъй като нямат правомощия да притежават собствени активи, да поемат пасиви или да се ангажират с операции от свое име.
- 20.09 Подсекторите на сектор „Държавно управление“, като например федералното и местното държавно управление, могат да включват първостепенни централни единици на държавното управление като описаните в точка 20.08, всяка от които е свързана с определено равнище на държавно управление и географски район.
- 20.10 В допълнение към тази първостепенна единица съществуват органи на държавното управление, които имат самостоятелно установени юридически идентичности и разполагат със значителна независимост, включително право да вземат решения по отношение на обема и състава на техните разходи и пряк източник на приходи, като целеви данъци. Такива органи често се създават с цел изпълнение на специфични функции, като пътно строителство или непазарно производство на услуги в областта на здравеопазването, образованието или научните изследвания. Тези органи се смятат за самостоятелни единици на държавното управление, когато водят пълен набор от отчети, притежават стоки или активи на свое име, ангажират се с непазарни дейности, за които са отговорни по закон, и могат да поемат задължения и да сключват договори. Такива органи (както и контролираните от държавното управление нетърговски организации) са известни като „извънбюджетни единици“, тъй като имат отделни бюджети, получават значителни трансфери от централния бюджет и техните основни източници на финансиране се допълват със собствени източници на приходи, които са извън централния бюджет. Тези извънбюджетни единици се класифицират в сектор „Държавно управление“, освен ако са предимно пазарни производители, контролирани от друга единица на държавното управление.
- 20.11 Общият бюджет на всяко равнище на държавното управление може да обхваща некорпоративните предприятия, които са пазарни производители, и квазикорпорациите. Ако отговарят на условията за разглеждане като институционални единици, тези предприятия не се смятат за част от сектор „Държавно управление“, а се класифицират в сектор „Нефинансови предприятия“ или сектор „Финансови предприятия“.
- 20.12 Фондовете за социална сигурност са единици на държавното управление, които са натоварени с управлението на схемите за социална сигурност. Схемите за социална сигурност са схеми за социално осигуряване, които обхващат цялото общество или

▼B

големи части от обществото като цяло, и се налагат и контролират от държавното управление. Даден фонд за социална сигурност е институционална единица, ако е организиран отделно от останалите дейности на единиците на държавното управление, притежава собствени активи и пасиви и извършва финансови операции за своя сметка.

НТО, класифицирани в сектор „Държавно управление“

20.13 Нетърговските организации (НТО), които са непазарни производители и се контролират от единици на държавното управление, са единици на сектор „Държавно управление“.

20.14 Правителствата могат да изберат да използват някои НТО, а не агенции на държавното управление, за да прилагат политиките на държавното управление, тъй като те се считат за по-независими, обективни и подложени в по-малка степен на политически натиск. Например научноизследователската и развойната дейност и определянето и поддържането на стандарти в области като здравеопазване, безопасност, околна среда и образование са области, в които НТО могат да бъдат по-ефективни от агенциите на държавното управление.

20.15 Контролът върху НТО се определя като способността да се определя общата политика или програмата на НТО. Държавната намеса под формата на общи разпоредби, приложими за всички заети с една и съща дейност единици, не е от значение при решението за това дали държавното управление упражнява контрол по отношение на определена единица. За да се определи дали дадена НТО се контролира от държавното управление, се вземат предвид следните пет показатели за контрол:

- а) назначаване на служители;
- б) други разпоредби на учредителния документ, като например задълженията в устава на НТО;
- в) договорни споразумения;
- г) степен на финансиране;
- д) експозиция на риск.

Един показател може да бъде достатъчен, за да се установи наличието на контрол. Ако обаче дадена НТО, която се финансира основно от държавното управление, е в състояние да определя политиката или програмата си в значителна степен в насоките, споменати по останалите показатели, тя няма да бъде считана за контролирана от държавното управление. В повечето случаи определен брой отделни показатели заедно указват наличието на контрол. Решението, основано на тези показатели, ще включва по същество извършването на преценка.

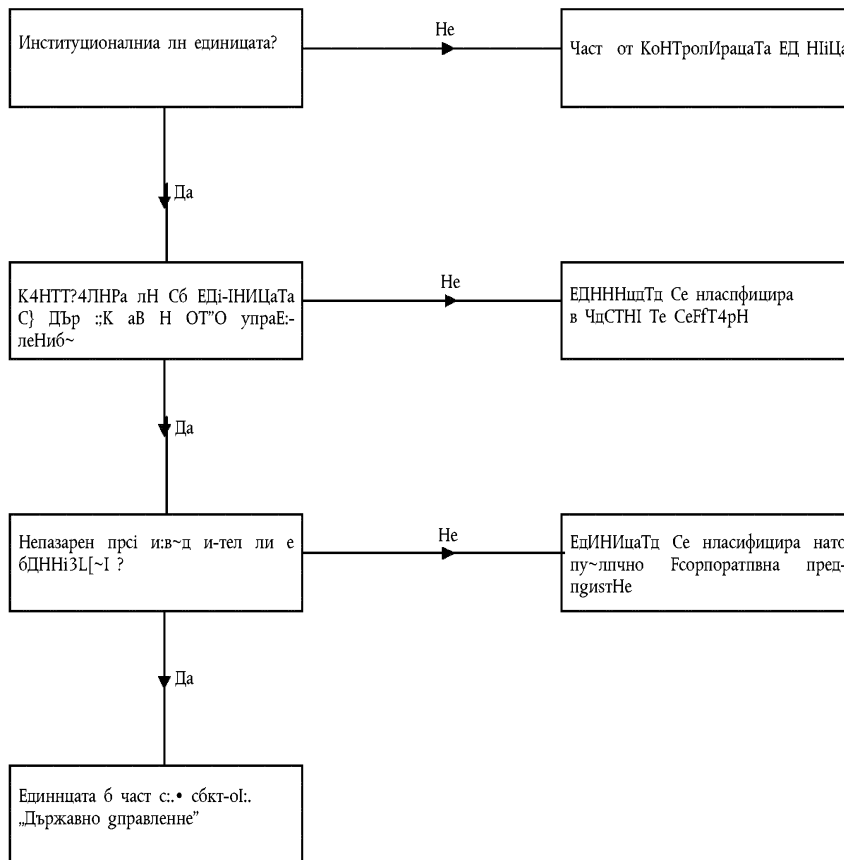
20.16 Непазарното естество на дадена НТО се определя по същия начин, както за други единици на сектор „Държавно управление“.

Други единици на сектор „Държавно управление“

20.17 Възможно е да е трудно да се вземе решение относно класификацията на производителите на стоки и услуги, които работят под влиянието на единици на държавното управление. Алтернативите са те да бъдат класифицирани като държавно управление или ако отговарят на условията за институционални единици — като държавни корпоративни предприятия. За тези случаи се използва следната схема на вземане на решение:

Диаграма 20.1 — Схема на вземане на решение

Държавен контрол

20.18 Контролът по отношение на даден орган е способността да се определя общата политика или програмата на този орган. Използваните критерии за определяне на наличието на контрол от страна на държавното управление са тези, които се използват за корпоративните предприятия, които се считат за държавни корпоративни предприятия, както е посочено в точка 2.32.

Пазарно/непазарно разграничение

Понятие за икономически значими цени

20.19 Непазарните производители предоставят цялата или по-голямата част от своята продукция безвъзмездно или на цени, които не са икономически значими. Икономически значимите цени са цени, които оказват съществено въздействие върху количествата на продуктите, които производителите имат желание да предоставят, и върху количествата на продуктите, които купувачите имат желание да придобият. Това е критерият, който се използва за класифициране на продукцията и производителите като пазарни или непазарни, като по този начин се решава дали дадена институционална единица, в която държавното управление има контролно участие, трябва да бъде определена като непазарен производител — и следователно класифицирана в сектор „Държавно управление“ — или като пазарен производител — и следователно класифицирана като държавно корпоративно предприятие.

20.20 Докато оценката дали дадена цена е икономически значима се извършва на равнището на всяка отделна единица продукция, критерият за определяне на пазарния/непазарния характер на дадена организационна единица се прилага на равнището на единицата.

▼ B

- 20.21 Когато производителите са частни предприятия, може да се приеме, че цените са икономически значими. Обратно на това, когато е налице държавен контрол, цените на единиците могат да се определят или изменят за целите на държавната политика, което може да създаде трудности при определянето на това дали цените са икономически значими. Държавните корпоративни предприятия често се създават от държавното управление, за да предоставят стоки и услуги, които пазарът не би произвел в количества и на цени, които да съответстват на политиката на държавното управление. За тези единици на държавното управление, които се ползват от подкрепата на държавното управление, продажбите могат да покриват голяма част от разходите им, но те ще реагират на пазарните сили по начин, различен от частните предприятия.
- 20.22 За да се анализира разликата между пазарен и непазарен производител по отношение на промените в пазарните условия, е полезно да се определи кои единици са потребителите на въпросните стоки и услуги и дали производителят действително се конкурира на пазара или е единственият доставчик.

Критерии на купувача на продукцията на държавен производител

Продукцията се продава главно на корпоративни предприятия и домакинства

- 20.23 Икономически значими цени обикновено има, когато са изпълнени две основни условия:
- 1) производителят има стимул да приспособява предлагането или с цел реализиране на печалба в дългосрочен план, или поне покриване на капиталовите и другите производствени разходи, включително потреблението на основен капитал, чрез продажби, и
  - 2) потребителите имат свободата да избират въз основа на начисляваните цени.

Продукцията се продава единствено на държавното управление

- 20.24 Някои услуги обикновено се изискват като спомагателни услуги. Те включват дейности като транспорт, финансиране и инвестиране, закупуване, продажба, маркетинг, компютърни услуги, комуникации, почистване и поддръжка. Единица, която предоставя този вид услуги единствено на своята единица майка или на други единици в същата група единици, е спомагателна единица. Тя не е отделна институционална единица и се класифицира към своята единица майка. Спомагателните единици предоставят цялата си продукция на своите собственици, които я използват за междинно потребление или бруто образуване на основен капитал.
- 20.25 Ако държавен производител продава единствено на държавното управление и е единственият доставчик на неговите услуги, се приема, че той е непазарен производител, освен ако се конкурира с частен производител. Типичен случай е участието в тържна процедура за договор с държавното управление при търговски условия, поради което плащанията, извършвани от държавното управление, са единствено за предоставените услуги.
- 20.26 Ако даден държавен производител е един от няколко доставчици на държавното управление, той се счита за пазарен производител, ако се конкурира с други производители на пазара и неговите цени изпълняват общите критерии за разглеждане като икономически значими, както е определено в точки 20.19—20.22.

▼B

Продукцията се продава на държавното управление и на други

- 20.27 Ако даден държавен производител е единственият доставчик на своите услуги, се приема, че той е пазарен производител, ако неговите продажби за единици, различни от „Държавно управление“, са повече от половината от неговата обща продукция, или неговите продажби за „Държавно управление“ отговарят на изискването за участие в тръжна процедура в точка 20.25.
- 20.28 Ако има няколко доставчици, държавният производител е пазарен производител, ако се конкурира с другите производители чрез участие в тръжна процедура за договор с държавното управление.

Пазарен/непазарен тест

- 20.29 Секторната класификация на основните единици на държавното управление, които предоставят стоки и услуги на непазарна основа и/или преразпределят доход и богатство, не предизвиква затруднения.

За други производители, които работят под контрола на държавата, е необходимо да се извърши оценка на дейността и ресурсите им. За да се реши дали те са пазарни единици и начисляват икономически значими цени, трябва да се проверят критериите, посочени в точки 20.19—20.28. Условието могат да се представят в резюме по следния начин:

- а) производителят е институционална единица (необходимо условие; вж. също схемата на вземане на решение в точка 20.17);
- б) производителят не предоставя основно спомагателни услуги;
- в) производителят не е единственият доставчик на стоки и услуги за държавата или ако е такъв, той има конкуренти; както и
- г) производителят има стимул да адаптира предлагането, за да приеме перспективна доходносна дейност, да е в състояние да функционира в пазарни условия и да изпълнява финансовите задължения.

Способността да се предприеме пазарна дейност ще бъде проверена по-специално чрез обичайния количествен критерий (критерият за 50-те процента), като се използва съотношението на продажбите спрямо производствените разходи (според определеното в точки 20.30 и 20.31). За да бъде считана за пазарен производител, единицата на държавното управление покрива поне 50 % от разходите си с продажбите през достатъчно продължителен многогодишен период.

- 20.30 За пазарния/непазарния тест продажбите на стоки и услуги съответстват на постъпленията от продажби, с други думи: пазарната продукция (P.11), увеличена с плащанията за непазарна продукция (P.131), ако има такава. В този контекст производството за собствена сметка не се счита за част от продажбите. От продажбите се изключват също всички плащания, получени от държавата освен ако те се предоставят на други производители, които извършват същата дейност.
- 20.31 Производствените разходи представляват сумата от междинното потребление, компенсацията на наетите лица, потреблението на основен капитал и другите данъци върху производството. За целите на пазарния/непазарния тест производствените разходи се увеличават с нетните разходи за лихви и се намаляват със стойността на условното производство, по-специално производството за собствена сметка. Субсидиите върху производство не се приспадат.

▼ **B****Гранични случаи между финансово посредничество и държавно управление**

- 20.32 Следва да бъде обърнато специално внимание на единиците, които се занимават с финансови дейности. Финансовото посредничество е дейността, при която единиците придобиват финансови активи, като в същото време поемат пасиви за своя собствена сметка, като извършват финансови операции.
- 20.33 Финансовият посредник се излага на риск, като поема пасиви за своя собствена сметка. Ако например една държавна финансова единица управлява активи, но не се излага на риск чрез поемане на пасиви за своя собствена сметка, тя не е финансов посредник и единицата се класифицира в сектор „Държавно управление“, а не в сектор „Финансови предприятия“.
- 20.34 Прилагането на количествения критерий на пазарния/непазарния тест към държавни корпоративни предприятия, занимаващи се с финансово посредничество или с управление на активи, обикновено не е от значение, защото техните доходи произтичат както от доход от собственост, така и от холдингова печалба.

Гранични случаи**Държавни централни управления**

- 20.35 Държавните централни управления представляват органи, чиято главна функция е да контролират и ръководят група от дъщерни дружества под контрола на единица на държавното управление. Разграничават се два случая:
- а) дотолкова, доколкото държавното централно управление е институционална единица и се занимава с управлението на пазарни производители, то се класифицира в съответствие с главната дейност на групата — в сектор S.11, ако основната дейност е производство на стоки и нефинансови услуги, или в сектор S.12, ако произвежда главно финансови услуги (вж. също точки 2.23 и 2.59);
  - б) ако държавното централно управление не е институционална единица и затова понякога е наричано „фиктивно“, или действа като агент на държавното управление за целите на държавната политика — като например разпределяне на средствата между дъщерните дружества и организиране на приватизация или анулиране — то се класифицира в сектор „Държавно управление“.
- 20.36 Използваният тук термин „държавно централно управление“ включва единиците, които са известни също като „държавни холдингови дружества“.
- 20.37 Дъщерните дружества, които са част от група, извършват производствена дейност и водят пълен набор от сметки, се считат за институционални единици, дори ако отчасти са отстъпили своята автономност за вземане на решения на централния орган (вж. точка 2.13). Пазарният/непазарният тест се прилага към индивидуалните единици. Следователно може да стане така, че дадено дъщерно дружество, за разлика от други, да бъде признато като непазарно и класифицирано в сектор „Държавно управление“.

Пенсионни фондове

- 20.38 Пенсионните схеми на работодателите представляват мерки, създадени за предоставяне на плащания при пенсиониране на участниците въз основа на договорно взаимоотношение между работодателя и наетото лице. Те включват финансирани, нефинансирани и отчасти финансирани схеми.

▼ B

- 20.39 Финансирана схема за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, създадена от единица на държавното управление, не се третира като схема за социална сигурност, когато няма гаранция на държавното управление за равнището на дължимите пенсии и равнището на пенсиите не е сигурно, защото зависи от ефективността на управлението на активите. В резултат на това единицата, която управлява схемата, както и самият фонд, ако той е отделна институционална единица, се считат за финансови предприятия, класифицирани в подсектора на застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове.

Квазикорпорации

- 20.40 Квазикорпорациите са некорпоративни предприятия, които функционират като корпоративни предприятия. Квазикорпорациите се третира като корпоративни предприятия: т.е. като отделни институционални единици от единиците, към които принадлежат, и по този начин се признава тяхното отделно икономическо и финансово поведение. Следователно пазарните поделения, контролирани от единица на държавното управление и признати за държавни квазикорпорации, се групират с корпоративните предприятия от сектор „Нефинансови предприятия“ и от сектор „Финансови предприятия“.
- 20.41 Дадено поделение на държавното управление или група поделения, извършващи един и същ вид производствена дейност, които се намират под общо управление, се третира като държавна квазикорпорация, ако:
- а) то начислява цени за своята продукция, които са икономически значими;
  - б) то се счита за разполагащо с автономност на вземане на решения; както и
  - в) съществува пълен набор от сметки, които позволяват неговите оперативни салда, спестявания, активи и пасиви да бъдат отделно установени и измерени, или е възможно да се състави такъв пълен набор от сметки.
- 20.42 Размерът на дохода, разпределен на собствениците от едно квазикорпорация по време на определен отчетен период, се определя от собствениците. Това разпределение е еквивалентно на плащане на дивидент от корпоративно предприятие на неговия(те) акционер(и). Като се има предвид размерът на разпределения доход, се определя размерът на неразпределената печалба на квазикорпорацията. Собствениците могат да инвестират повече капитал в предприятието или да изтеглят капитал от него чрез отписване на някои от активите му, като тези капиталови потоци се записват в отчетите винаги когато възникват. Потоците от инвестиции и доход от собственост в квазикорпорациите се отчитат по същия начин, както и подобни потоци в корпоративните предприятия. По-специално инвестиционните субсидии се записват като капиталови трансфери.
- 20.43 Производствените единици, които не се третират като квазикорпорации, остават включени в единиците на държавното управление, които ги притежават. Въпреки че единиците на държавното управление се състоят предимно от непазарни производители, в рамките на дадена единица на държавното управление могат да съществуват пазарни поделения. Продажбите на тези пазарни поделения са в допълнение към евентуалните несъществени продажби, които представляват вторична продукция, продадена от непазарни поделения при икономически значими цени. В резултат на това дадена единица на държавното управление е възможно да има нетен опериращ излишък, различен от нула: нетният опериращ излишък, генериран от пазарни поделения.

▼ **B****Преструктуриращи агенции**

20.44 Някои държавни единици се занимават с преструктурирането на корпоративни предприятия. Тези корпоративни предприятия може да са или да не са контролирани от държавното управление. Тези преструктуриращи агенции могат да бъдат държавни единици или агенции, които съществуват от дълго време и са създадени с това специално предназначение. Държавното управление финансира преструктурирането по различни начини: пряко — чрез капиталови инжекции, като например капиталов трансфер, заем или придобиване на собствен капитал, или непряко — чрез предоставяне на гаранции. Основните критерии, определящи секторната класификация на преструктуриращите агенции, са дали тези единици са финансови посредници, както и пазарният характер на основната дейност и степента на риск, поет от държавната агенция. В много случаи степента на поетия от преструктуриращата агенция риск е ниска поради факта, че тя работи с държавно финансово подпомагане и от името на държавното управление. Преструктуриращите агенции могат да се занимават с приватизация или анулиране.

Приватизационни агенции

20.45 Първият тип преструктуриращи агенции управлява приватизацията на единици на държавния сектор. Съществуват два случая:

- a) преструктуриращата единица, без оглед на нейния правен статус, действа като пряк агент на държавното управление или има ограничен живот. Основната ѝ функция е да преразпределя националния доход и богатство, като насочва средствата от една единица към друга. Преструктуриращата единица се класифицира в сектор „Държавно управление“;
- b) преструктуриращата единица е холдингово дружество, което контролира и управлява група от дъщерни дружества и само незначителна част от неговата дейност е посветена на извършването на приватизация и насочване на средства от едно дъщерно дружество към друго от името на държавното управление и за целите на държавната политика. Единицата се класифицира като корпоративно предприятие и всички операции, извършени от името на държавното управление, следва да бъдат пренасочени през сектор „Държавно управление“.

Структури за анулиране

20.46 Вторият тип преструктуриращи агенции се занимава с обезценени активи и може да бъде създаден при банкова или друга финансова криза. Тези агенции се наричат структури за анулиране или „лоши банки“. Преструктуриращите агенции се класифицират в съответствие със степента на риска, който поемат, като се има предвид степента на финансово подпомагане от държавното управление.

В най-честия случай преструктуриращата агенция купува активи над пазарните цени с пряко или непряко финансово подпомагане от държавното управление. В резултат на дейностите ѝ се преразпределя национален доход и богатство. Ако структурата за анулиране не се излага на риск, тя се класифицира в сектор „Държавно управление“.

Предприятия със специално предназначение

20.47 Предприятията със специално предназначение (ПСП), наречени също така дружества със специална цел (ДСЦ), могат да бъдат създадени за финансово удобство от държавното управление или от частни единици. ПСП могат да бъдат ангажирани с фискални операции, в това число секюритизация на активи, получаване на заеми от името на държавното управление и т.н. Такива ПСП не са отделни институционални единици, когато са резидентни. Тези единици се класифицират в съответствие с основната дейност на собственика, а ПСП, които изпълняват фискални операции, се класифицират в сектор „Държавно управление“.

▼ B

20.48 Нерезидентните ПСП се признават за самостоятелни институционални единици. Всички потоци и позиции на наличностите между сектор „Държавно управление“ и нерезидентните ПСП се записват в сектор „Държавно управление“ и сметките по ПСП. Освен това, когато такива нерезидентни ПСП получават заеми от името на държавното управление или правят разходи за сметка на държавното управление в чужбина, дори когато няма записани потоци между държавното управление и ПСП, свързани с тези фискални дейности, операциите се начисляват условно в сметките както на държавното управление, така и на нерезидентната единица, за да бъдат отразени фискалните дейности на държавното управление. Ако нерезидентно ПСП извърши операция за секюризация без продажба на актив, операцията се счита за операция на получаване на заем от държавното управление. Икономическото съдържание на тази операция се отчита чрез условно начисляване на получаването на заем от нерезидентното ПСП от името на сектор „Държавно управление“ на същата стойност и в същия момент, в който ПСП поема пасив към чуждестранния кредитор.

Съвместни предприятия

20.49 Много държавни единици сключват договори с частни единици или други държавни единици, за да извършват съвместно редица дейности. Резултатът от дейностите може да бъде пазарна или непазарна продукция. Съвместните операции в широк смисъл могат да бъдат структурирани като един от три типа: съвместно контролирани единици, наречани по-нататък съвместни предприятия, съвместно контролирани операции и съвместно контролирани активи.

20.50 Съвместното предприятие изисква създаването на корпоративно предприятие, съдружие или друга институционална единица, в която всяка страна има съвместен контрол върху дейностите на единицата. Като институционална единица съвместното предприятие може да сключва договори от свое име и да набира средства за своите собствени цели. Съвместното предприятие води своя собствена счетоводна документация.

20.51 Обикновено процентът собственост е достатъчен за определяне на контрола. Ако всеки собственик притежава равен процент от съвместното предприятие, следва да се разгледат останалите показатели за контрол.

20.52 Държавните единици могат също така да сключват споразумения за съвместна дейност, които не се управляват от отделни институционални единици. В този случай няма единици, които изискват класифициране, но трябва да се внимава собствеността на активите да бъде записана правилно и споразуменията за поделяне на приходите и разходите да бъдат сключени в съответствие с разпоредбите на основния договор. Например две единици могат да се договорят да отговарят за различни етапи от съвместен производствен процес или една единица може да притежава актив или комплекс от свързани активи, но двете единици да се договорят да поделят приходите и разходите.

Агенции за регулиране на пазара

20.53 Държавните агенции, които функционират в областта на земеделието, извършват два типа дейност:

а) да купуват, държат и продават земеделски и други хранителни продукти на пазара; или

б) да бъдат изключителни или главни разпределители на субсидии или други трансфери за производителите.

▼ **B**

В първия случай, при условие че функционира като пазарен производител, институционалната единица се класифицира в сектор „Нефинансови предприятия“ (S.11). Във втория случай институционалната единица се класифицира в сектор „Държавно управление“ (S.13).

- 20.54 Когато агенцията за регулиране на пазара изпълнява и двете описани в точка 20.53 дейности, тя се разделя на две институционални единици в съответствие с основната дейност, едната от които да бъде класифицирана в сектор „Нефинансови предприятия“ (S.11), а другата в сектор „Държавно управление“ (S.13). В случай че е трудно да се раздели агенцията по такъв начин, по правило се приспособява обичайният тест за класифициране по сектор, като се прилага критерият за „основна дейност“ въз основа на разходите. Ако разходите за единицата са в голяма степен свързани с дейността по управление на пазара, единицата се класифицира в сектор „Нефинансови предприятия“. Препоръчва се прагова стойност на съотношението на разходите спрямо продажбите от 80 %. Ако съотношението на разходите спрямо продажбите, свързани с регулаторната дейност, е по-малко от тази прагова стойност, единицата се класифицира в сектор „Държавно управление“ (S.13).

Наднационални органи

- 20.55 Някои държави са част от институционално споразумение, чрез което държавите участват в наднационален орган. Обикновено това споразумение предполага парични трансфери от държавите членки към наднационалния орган и обратно. Наднационалният орган извършва също така непазарно производство. В национални сметки на държавите членки наднационалните органи са нерезидентни институционални единици, които се класифицират в специален подсектор на „Останал свят“.

Подсекторите на сектор „Държавно управление“

- 20.56 В зависимост от административната и правна уредба, обикновено има повече от едно равнище на държавно управление в рамките на дадена държава. В глава 2 са посочени три равнища на държавно управление: централно, федерално (или регионално) и местно с подсектор за всяко равнище. Освен тези равнища на държавно управление съществуването и размерът на схемите за социална сигурност и тяхната роля във фискалната политика изискват за всички единици в рамките на схемите за социална сигурност да се съставя статистика като четвърти, самостоятелен подсектор на сектор „Държавно управление“. Не всички държави имат всички посочени равнища. В някои може да има само централно държавно управление или централно държавно управление и едно по-ниско равнище. В държави с повече от три равнища различните единици следва да бъдат класифицирани към едно от равнищата, посочени по-горе.

Централно държавно управление

- 20.57 Подсектор „Централно държавно управление“ (без схемите за социална сигурност) (S.1311) обхваща всички единици на държавното управление, които имат национална сфера на компетентност, с изключение на единиците в рамките на схемите за социална сигурност. Политическата власт на централното държавно управление на дадена държава обхваща цялата територия на държавата. Централното държавно управление може да облага с данъци всички резидентни институционални единици и нерезидентни единици, които извършват икономически дейности в държавата. Централното държавно управление обикновено отговаря за предоставянето на колективни услуги в полза на обществото като цяло, като национална отбрана, взаимоотношения с други държави, обществен ред и безопасност, и за регулиране на социалната и икономическата система на държавата. Освен това то може да прави разходи по предоставянето на услуги като образование или здравеопазване, основно в полза на отделните домакинства, като може да извършва и трансфери към други институционални единици, в това число други равнища на държавно управление.

▼ B

- 20.58 Съставянето на статистика за централното държавно управление е важно поради специалната роля, която то изпълнява в анализа на икономическата политика. Главно чрез централното държавно управление фискалната политика въздейства върху инфлационния или дефлационния натиск в рамките на икономиката. Обикновено на равнището на централното държавно управление определен орган за вземане на решения определя и осъществява политики, които са насочени към постигането на икономически цели на национално ниво.
- 20.59 Подсектор „Централно държавно управление“ в повечето държави е голям и сложен подсектор. Обикновено той се състои от централна група отдели или министерства, които образуват една институционална единица, плюс различни органи, които функционират под контрола на централното държавно управление с отделна юридическа идентичност и достатъчна автономност, за да образуват допълнителни единици на централното държавно управление.
- 20.60 Главната централна група или първостепенното централно държавно управление понякога се нарича бюджетно централно държавно управление, което подчертава факта, че бюджетът е основен елемент на неговия ключов отчетен документ. Това предполага, че бюджетът косвено разграничава тази основна институционална единица на централното държавно управление. Тя понякога се нарича „държавата“, но не бива да се бърка с понятието за федерално държавно управление от типа на провинции, окръзи, кантони, републики, префектури или административни региони при федерална система на държавно управление. При съставянето на пълната поредица от отчети на бюджетното централно държавно управление често е целесъобразно да се включат дейностите на извънбюджетните фондове, когато те не са институционални единици, и като цяло всички операции на хазната, които не са отчетени в бюджета.
- 20.61 Другият компонент на централното държавно управление се състои от други органи на централното държавно управление, наричани също така извънбюджетни единици, които обхващат извънбюджетни агенции или структури, отговарящи на изискванията за институционални единици, непазарни държавни предприятия с правен статус и непазарни ОНЦ с държавен контрол.
- 20.62 Централното държавно управление може да бъде разделено на два компонента: бюджетно централно държавно управление и други органи на централното държавно управление. Това разделение е предмет на преценка и може да бъде повлияно от практически съображения. Важен критерий е институционалният обхват на „бюджета“. Точният състав обаче следва да бъде изцяло известен и съгласуван между съставителите на национално равнище, за да се затвърди съгласуваността на изходните данни. Способността за съставяне на пълната последователност от сметки за тези два „подсектора“ на централното държавно управление е важна при оценяване на качеството на данните.

Федерално държавно управление

- 20.63 Подсектор „Федерално държавно управление“ (без схемите за социална сигурност) (S.1312) обхваща всички единици на държавното управление във федерална система на държавно управление, които имат федерална или регионална сфера на компетентност, евентуално с изключение на единиците в рамките на схемите за социална сигурност. Щатът е най-голямата географска област, на която държавата като цяло се разделя за политически или административни цели. Тези области са известни с названия като провинции, окръзи, кантони, републики или административни региони. Всички те разполагат с достатъчни правомощия, изисквани

▼ B

във федералната система на държавно управление. Законодателната, съдебната и изпълнителната власт на федералното държавно управление обхваща цялата област на отделния щат, който обикновено включва множество местности, но не обхваща други щати. В много държави федерално държавно управление не съществува. Във федералните държави значителни правомощия и отговорности могат да бъдат предоставени на федералното държавно управление и в тези случаи е целесъобразно да се образува подсектор „Федерално държавно управление“.

- 20.64 Федералното държавно управление обикновено има фискални правомощия да облага с данъци институционалните единици, които са резидентни или се занимават с икономически дейности в неговата област на компетентност. За да бъде призната за единица на държавното управление, една единица трябва да може да притежава активи, да набира средства и да поема пасиви за своя собствена сметка, като трябва също така да има право да харчи или разпределя поне част от данъците или другия доход, който получава, в съответствие със своите собствени политики. Единицата може обаче да получава трансфери от централното държавно управление, които са свързани с някои специфични цели. Федералното държавно управление може да назначава служители, без да подлежи на външен административен контрол. Ако една единица на държавното управление, която функционира в даден щат, зависи изцяло от средства от централното държавно управление, и ако централното държавно управление указва също така начините, по които тези средства следва да бъдат изразходвани, тогава тази единица е агенция на централното държавно управление.

Местно държавно управление

- 20.65 Подсектор „Местно държавно управление“ (без схемите за социална сигурност) (S.1313) се състои от всички единици на държавното управление, които имат местна сфера на компетентност (евентуално с изключение на единиците в рамките на схемите за социална сигурност). Местното държавно управление обикновено предоставя широк диапазон от услуги на местните жители, някои от които могат да бъдат финансирани чрез субсидии от по-високи равнища на държавно управление. Статистиката за местното държавно управление обхваща широк набор от единици на държавното управление, като окръзи, общини, градове, градчета, административни райони, градски райони с общинско самоуправление, училищни райони и водоснабдителни и здравни райони. Често единици на местното държавно управление с различни функционални отговорности имат правомощия върху едни и същи географски области. Например отделни единици на държавното управление, представляващи град, окръг и училищен район, имат правомощия върху една и съща територия. Освен това две или повече съседни местни държавни управления могат да образуват една единица на държавното управление с регионални правомощия, която се отчита на местните държавни управления. Тези единици се класифицират в подсектор „Местно държавно управление“.
- 20.66 Законодателната, съдебната и изпълнителната власт на единиците на местното държавно управление е ограничена до най-малките географски области, които се разграничават за административни и политически цели. Обхватът на правомощията на местното държавно управление обикновено е много по-малък от този на централното или федералното държавно управление, като тези държавни управления могат да имат или да нямат право да облагат с данъци институционалните единици или икономическите дейности, които се извършват в техните области. Те често зависят от субсидии от по-високите равнища на държавно управление и в известна степен действат като агенти на централното или федералното държавно управление. За да се третира като институционални единици обаче, те трябва да имат право да притежават

собствени активи, да набират средства и да поемат пасиви чрез получаване на заеми за тяхна собствена сметка. Те също така трябва да имат право да решават как да изразходват средствата и следва да могат да назначават свои собствени служители, без да подлежат на външен административен контрол.

Фондове за социална сигурност

20.67 Подсектор „Фондове за социална сигурност“ (S.1314) обхваща всички единици в рамките на схемите за социална сигурност, без оглед на равнището на държавно управление, което експлоатира или управлява схемите. Ако една схема за социална сигурност не отговаря на изискванията за третиране като институционална единица, тя се класифицира към единицата майка в един от останалите подсектори на сектор „Държавно управление“. Ако държавните болници предоставят непазарни услуги на обществото като цяло и се контролират от схеми за социална сигурност, те се класифицират в подсектор „Фондове за социална сигурност“.

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДЪРЖАВНА ФИНАНСОВА СТАТИСТИКА

Рамка

20.68 Опитът показва, че за държавното управление едно представяне, алтернативно на последователността от сметки по ЕСС в основната рамка, отговаря в по-голяма степен на някои аналитични изисквания. Тази алтернатива е известна като представянето като държавна финансова статистика (ДФС). То дава различна, но все пак интегрирана картина на сметките на държавното управление със следните измервания на икономическата дейност на държавното управление: равнища на приходите, разходите, дефицита/излишъка, финансиране, други икономически потоци и баланс.

20.69 Основаното на ЕСС представяне като ДФС се състои в операции, които се записват в различните текущи сметки, капиталовата сметка и финансовата сметка по ЕСС, прегрупирани за нефинансовите операции в представяне по единна сметка, което е по-подходящо за фискален анализ.

20.70 В системата на ДФС понятието „приходи“ се определя като сума на всички операции, записани в положителните ресурси на основната рамка на ЕСС, и субсидиите за получаване в текущите сметки, както и капиталовите трансфери за получаване, записани в капиталовата сметка. Разходите са сумата на всички операции, записани в положителното използване и в дължимите субсидии в текущите сметки, както и капиталовите разходи — бруто капиталообразуване плюс дължими капиталови трансфери — записани в капиталовата сметка. Тези измервания на приходите и разходите са специфични за представянето като ДФС, но основните операции са тези от ЕСС.

20.71 Разликата между приходите и разходите, равна на излишъка/дефицита, представлява нето предоставени/нето получени заеми (В.9). Финансирането на излишъка/дефицита е представено във финансовата сметка, в която се записват нетните придобивания на финансови активи и нетното натрупване на пасиви. Записите за разходите и приходите имат насрещен запис във финансовата сметка. Финансовите операции могат да доведат също така до два записа във финансовата сметка. Това отразява принципа на двустранното записване, според който за всяка операция има съответстваща операция във финансовата сметка. По принцип нето предоставените/нето получени заеми могат да бъдат получени също така от операциите с финансови активи и пасиви.

▼ B

20.72 Представянето като ДФС е показано по-долу:

	Представяне като държавна финансова статистика
	Приходи
	Данъци
	Осигурителни вноски
	Продажба на стоки и услуги
	Други текущи приходи
	Приходи от капиталови трансфери
<i>минус</i>	Разходи
	Междинно потребление
	Компенсация на наетите лица
	Лихви
	Субсидии
	Социални плащания
	Други текущи разходи
	Разходи за капиталови трансфери
	Инвестиционни разходи
<i>равно</i>	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)
<i>равно</i>	Нетни финансови операции

20.73 Допълнителните сметки в системата на ДФС са за другите икономически потоци и баланси, съвместими с последователността от сметки по ЕСС. Тези сметки позволяват пълно съгласуване на изменението в баланса и потоците, която е възникнала по време на отчетния период. За всеки актив или пасив е валидно следното тъждество:

	Начален баланс
<i>плюс</i>	операции
<i>плюс</i>	преоценки
<i>плюс</i>	други изменения в обема
<i>равно на</i>	краен баланс

20.74 Балансът показва общите равнища на активите — нефинансови и финансови, както и неуредените пасиви, което позволява да бъдат изведени следните понятия: „нетна стойност“ като общо активи минус общо пасиви и „финансова нетна стойност“ като общо финансови активи минус общо пасиви.

20.75 Държавната финансова статистика представя финансовите резултати на сектор „Държавно управление“ и на неговите подсектори или всяко обединение на единици на държавното управление, както и самостоятелни институционални единици, като например бюджетното централно държавно управление.

▼ **B****Приходи**

- 20.76 Приходната операция е операция, която увеличава нетната стойност и има положително въздействие върху нето предоставени (+)/нето получени (-) заеми. Приходите на държавното управление обикновено се доминират от задължителни такси, налагани от държавното управление под формата на данъци и осигурителни вноски. За някои равнища на държавно управление трансферите от други единици на държавно управление и субсидиите от международни организации представляват основен източник на приходи. Други общи категории приходи включват доход от собственост, продажби на стоки и услуги и разни трансфери, различни от субсидии. Общо приходите на държавното управление през даден отчетен период се изчисляват чрез сумиране на операциите за получаване, както следва:

Общо приходи	=	Общо данъци	D.2 + D.5 + D.91
	+	Общо осигурителни вноски	D.61
	+	Общо продажби на стоки и услуги	P.11 + P.12 + P.131
	+	Други текущи приходи	D.39 + D.4 + D.7
	+	Други капиталови приходи	D.92 + D.99

Данъци и осигурителни вноски

- 20.77 Общите данъци включват данъци върху производството и вноса (D.2), текущи данъци върху дохода, имуществото и други (D.5) и данъци върху капитала (D.91). Общите осигурителни вноски се състоят от фактически осигурителни вноски (D.611) и условни осигурителни вноски (D.612).
- 20.78 Определянето на данъците и осигурителните вноски може да създаде затруднения. Свързаните проблеми и препоръчаните решения са описани в раздел „Счетоводни въпроси, свързани със сектор „Държавно управление“ от настоящата глава. Докато данъците се записват в няколко от сметките по основната рамка на ЕСС, в представянето като държавна финансова статистика всички данъци се представят като една категория приход, с подкласификации в съответствие с основата, върху която се налага данъкът. Данъците върху капитала фигурират като данъци върху приходите в представянето като държавна финансова статистика.
- 20.79 Данните за приходите от данъци и осигурителни вноски⁽¹⁾ се използват за съставяне на коефициентите на общата данъчна или фискална тежест, като например съотношението на общите данъци спрямо равнището на БВП, използвано при международни съпоставки. В този контекст задължителните осигурителни вноски се представят едновременно с данъчната статистика и се включват в измерването на фискалната тежест или задължителните налози.

Продажби

- 20.80 Общите продажби на стоки и услуги се състоят от пазарна продукция (P.11) и плащания за непазарна продукция (P.131). Те включват също така — освен когато се използват за пазарния/непазарния тест (вж. точка 20.30) — продукция за собствено крайно потребление (P.12). По-голямата част от продукцията, произведена от сектор „Държавно управление“, се състои от стоки и услуги,

⁽¹⁾ Измерването на общите приходи от данъци и осигурителни вноски по ЕСС съответства на използваното в статистиката на приходите на ОИСР, с изключение на записването на данъчните кредити за плащане и на условните осигурителни вноски. Записването на данъците и осигурителните вноски по ЕСС е също така хармонизирано с представянето като държавна финансова статистика на МВФ, с някои разлики по отношение на разбивките.

▼B

които не се продават или се продават на цени, които не са икономически значими. Разпределението на непазарната продукция не съответства на понятието за приходи. По отношение на стоките и услугите единствено действителните продажби и някои специфични условни продажби се включват в приходите.

- 20.81 Пазарната продукция (P.11) на сектор „Държавно управление“ обхваща:
- а) пазарната продукция на пазарните поделения, включени в държавното управление, като оръжейни заводи, които са част от министерството на отбраната, или столове за хранене, създавани от единици на държавното управление за техните служители, които начисляват икономически значими цени;
  - б) вторични пазарни продукти, продавани от непазарни поделения, понякога наричани „несъществени продажби“, като например такива, които са резултат от договори за научноизследователска и развойна дейност между държавни университети и корпоративни предприятия, или публикации, продавани от единици на държавното управление на икономически значими цени.
- 20.82 Посочените по-горе „несъществени продажби“ се разграничават от символичните входни такси в музеите, плащани от посетителите, които обикновено са частични плащания за непазарна продукция (P.131). Други значителни частични плащания са плащанията към болници или училища, когато те са непазарни.
- 20.83 Стойността на капиталобразуването за собствена сметка се счита за приход в държавната финансова статистика, базирана на ЕСС, и се включва към продажбите. Продажбите включват също така стойността на стоките и услугите, които се произвеждат и предоставят като компенсация на наетите лица в натура или друго плащане в натура.
- 20.84 Приходът от продажби в държавната финансова статистика, базирана на ЕСС, се разглежда от гледна точка на продукцията: продажбите не се различават от продукцията, докато фактическите продажби за клиенти се различават с изменението на запасите. Това изменение на запасите обаче е по-вероятно да е малко за единици на държавното управление и други непазарни производители, които основно са ангажирани с производството на услуги, а не с производството на стоки. Продажбите се оценяват по базисни цени.

Карте 20.1 — От основната рамка по ЕСС към операции и агрегати по ДФС

Ресурси по ЕСС		Приходи в ДФС по ЕСС
P.1	Продукция, от която:	
	Пазарна продукция (P.11)	Продажба на стоки и услуги
	Продукция за собствено крайно потребление (P.12)	Продажба на стоки и услуги
	Непазарна продукция (P.13), от която:	
	— Плащания за непазарна продукция (P.131)	Продажба на стоки и услуги
	— Непазарна продукция, друга (P.132)	Неотчетено в общо приходи
D.2	Данъци върху производството и вноса (за получаване)	Общо данъци
D.3	Субсидии (за получаване)	Други текущи приходи

Ресурси по ЕСС		Приходи в ДФС по ЕСС
D.4	Доход от собственост	Други текущи приходи
D.5	Текущи данъци върху дохода и имуществото	Общо данъци
D.61	Осигурителни вноски	Общо осигурителни вноски
D.7	Други текущи трансфери	Други текущи приходи
D.91г	Данъци върху капитала (за получаване)	Общо данъци
D.92г	Инвестиционни субсидии (за получаване)	Други капиталови приходи
D.99г	Други капиталови трансфери (за получаване)	Други капиталови приходи
Използване и капиталови операции по ЕСС		Разходи в ДФС по ЕСС
P.2	Междинно потребление	Междинно потребление
D.1	Компенсация на наетите лица	Компенсация на наетите лица
D.2	Данъци върху производството и вноса (дължими)	Други текущи разходи
D.3	Субсидии (дължими)	Субсидии
D.41	Лихви	Лихви
D.4	Доход от собственост (с изключение на D.41)	Други текущи разходи
D.5	Текущи данъци върху дохода	Други текущи разходи
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура
D.632	Социални трансфери в натура чрез пазарни производители	Социални трансфери в натура чрез пазарни производители
D.7	Други текущи трансфери	Други текущи разходи
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	Други текущи разходи
P.31	Разходи за индивидуално потребление за пазарна продукция	Социални трансфери в натура чрез пазарни производители
P.31	Разходи за индивидуално потребление за непазарна продукция	Неотчетено в общо разходи
P.32	Разходи за колективно потребление	Неотчетено в общо разходи
P.5	Бруто капиталобразуване	Капиталови разходи
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи	Капиталови разходи
D.92р	Инвестиционни субсидии (дължими)	Капиталови разходи
D.99р	Други капиталови трансфери (дължими)	Капиталови разходи

В основната рамка на ЕСС нето предоставени/нето получени заеми (В.9) е балансиращата позиция на капиталовата сметка. Балансиращата позиция на сектор „Държавно управление“ в представянето като ДФС по ЕСС е идентично с нето предоставени/нето получени заеми (В.9). В това каре се обясняват причините.

Основна рамка на ЕСС

Първата сметка е сметка „Производство“ и следователно първият ресурс на даден институционален сектор в ЕСС е неговата продукция. Тъй като по-голямата част от услугите, предоставяни от държавното управление, не се продават на икономически значими цени и поради това са непазарни, прието е продукцията на държавното управление да се измерва като сбор на производствените разходи.

По подобен начин разходите за крайно колективно потребление, състоящо се от услугите, предоставени на обществото от държавното управление, като например общи услуги, отбрана, безопасност и обществен ред, се измерват като сбор на производствените разходи. Прието е също така, че разходите за колективно потребление (Р.32) са равни на фактическото крайно потребление (Р.4) на държавното управление.

Разходите за крайно индивидуално потребление на домакинствата, предоставено пряко от държавното управление на непазарна основа, също се измерват с неговите производствени разходи.

В резултат на това два типа потоци са „условно начислени“ в сметките на държавното управление на ЕСС:

- 1) от страната на ресурсите — непазарната продукция, друга (Р.132), записвана в производствената сметка;
- 2) от страната на използването — фактическото крайно потребление (Р.4) и социалните трансфери в натура — непазарна продукция (D.631). Те се записват в сметка „Преразпределяне на дохода в натура“ и в сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“.

Всеки условен поток е равен на сумата на фактическите потоци: производствените разходи. Тези два типа условни потоци, от страната на ресурсите и от страната на използването, са уравниени в последователността от сметки на ЕСС.

Представяне на статистиката като ДФС по ЕСС

При представянето като ДФС по ЕСС се използват същите категории основни операции, но главно въз основа на действителните парични потоци, за да се получат общите приходи и общите разходи на държавното управление. Вземат се предвид само определен набор от условни потоци: условни осигурителни вноски и капиталови трансфери в натура.

Премахването от страната на ресурсите на непазарната продукция (Р.132), за да се получат общите приходи, и премахването от страната на използването на фактическото крайно потребление ($P.4 = P.32$) и социалните трансфери в натура — непазарна продукция (D.631), за да се получат общите разходи, води до същата балансираща позиция: нето предоставени/нето получени заеми (В.9).

▼ **B**

Единствените социални трансфери в натура, които се отчитат в агрегираните общи разходи по ДФС на държавното управление, са социалните трансфери в натура, предоставени на домакинствата чрез пазарни производители (D.632), тъй като подлежат на действителни плащания от единици на държавното управление. Тези операции също трябва да бъдат добавени към сумата на производствените разходи (равни на непазарната продукция, друга — P.132), за да се получат разходите за крайно потребление на сектор „Държавно управление“.

$$P.3 = P.132 + D.632$$

Други приходи

- 20.85 Другите текущи приходи се състоят от доход от собственост (D.4), други субсидии върху производството (D.39) и други текущи трансфери (D.7).
- 20.86 Доходът от собственост се състои от лихви (D.41), разпределен доход на корпоративните предприятия (дивиденди и доход на квази-корпорациите, разпределен на собствениците им) (D.42) и, в по-малка степен, реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции на държавното управление (D.43), друг доход от инвестиции (D.44) и рента (D.45).
- 20.87 Другите текущи трансфери (D.7) включват главно трансфери в рамките на държавното управление. Те трябва да бъдат консолидирани, когато се съставят сметките на сектора като цяло.
- 20.88 Другите капиталови приходи се състоят от инвестиционни субсидии (D.92) и други капиталови трансфери (D.99), получени от други единици, предимно от други единици на държавното управление (въпреки че консолидирането, направено при представяне на статистиката, може да намали техния видим размер) и институции на ЕС, но също така от различни други единици, отразяващи операции като погасяване от длъжник след активирането на гаранция.
- 20.89 Субсидии, определяни понякога в други статистически системи като трансфери, различни от субсидии, които една единица на държавното управление е получила от друга единица на държавното управление или от международна организация, не са категория на ЕСС. Тяхната сума следва да бъде равна на сумата на следните приходи от трансфери: $D.73 + D.74 + D.92$, в някои случаи заедно с $D.75 + D.99$.
- 20.90 Субсидиите, получени от единици на държавното управление, се състоят единствено от други субсидии върху производство. Когато са получени от производствени структури, числящи се към сектор „Държавно управление“, субсидиите върху продукти са включени в оценката на продукцията и продажбите по базисни цени.

Разходи

- 20.91 Разходната операция е операция, която оказва отрицателно въздействие върху нето предоставени (+)/нето получени заеми (-). Общите разходи се състоят от текущи и капиталови разходи. Текущите разходи включват разходи, свързани с производството (компенсация на наетите лица и междинно потребление), дължим доход от собственост (който се състои главно от лихва), както и трансферни плащания (като например социални плащания, текущи субсидии за други държавни управления и разни други текущи трансфери).

▼B

- 20.92 Общите разходи на държавното управление за определен отчетен период се изчисляват чрез използване на следното уравнение, като се сумират операциите, които са дължими:

Общо разходи	=	Междинно потребление	P.2
	+	Компенсация на наетите лица	D.1
	+	Лихви	D.41
	+	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	D.62
	+	Социални трансфери в натура чрез пазарни производители	D.632
	+	Субсидии	D.3
	+	Други текущи разходи	D.29 + (D.4 - D.41) + D.5 + D.7 + D.8
	+	Капиталови разходи	P.5 + NP + D.92 + D.99

Компенсация на наетите лица и междинно потребление

- 20.93 Компенсацията на наетите лица и междинното потребление са разходи за производство за единиците на държавното управление.

- 20.94 Компенсацията на наетите лица (D.1) включва разходите за работна заплата (D.11), както и осигурителните вноски за сметка на работодателите (D.12), в това число условните осигурителни вноски, които в ЕСС се разглеждат като използване на домакинствата и като ресурси на държавното управление и по тази причина не следва да се консолидират. Компенсацията се записват на начислена база към момента на извършване на работата, а не към момента, в който работната заплата е дължима или платена. Работните заплати включват платените бонуси и други еднократни суми (поради забавени плащания или подновяване на договора), като определянето на момента на записване може да създаде затруднения: когато са обхванати дълги периоди на трудова заетост, често това е моментът на определяне на бонуса, а не периодът, който бонусът формално е предназначен да покрие.

- 20.95 Междинното потребление (P.2) обхваща стоките и услугите, които се потребяват по време на отчетния период в производствения процес. Като понятие то се различава от покупките и други възможни видове придобивки: всяка придобивка се записва в запасите преди да бъде отписана при нейното потребление. Стоки и услуги могат да бъдат придобивани също така от пазарни и непазарни поделения на държавното управление.

- 20.96 По правило моментът на записване на междинното потребление е ясен: в момента, когато продуктът бъде използван в производствения процес. Моментът на записване на покупки и други придобивки по правило е моментът на доставка, въпреки че може да има случаи, в които да е трудно да се установи моментът на доставка.

Разходи за социални плащания

- 20.97 Разходите за социални плащания представляват социални плащания, различни от социални трансфери в натура (D.62), които, на свой ред, се състоят главно от плащания в брой и от социални трансфери в натура, предоставени на домакинствата чрез пазарни производители (D.632). Социалните трансфери в натура чрез пазарни производители представляват разходи на държавното управление за финансиране на стоки и услуги, предоставени на домакинствата от пазарни производители. Типични примери за това са здравеопазването и стоките и услугите, предоставяни от доктори и фармацевти, финансирани от единици на държавното управление чрез схеми за социална сигурност или програми за социално подпомагане.

▼ **B**

- 20.98 Разходите за социални плащания не включват социалните трансфери в натура, предоставени на домакинствата от непазарните производители на държавното управление. Държавното управление често произвежда услуги и стоки и ги разпределя безвъзмездно или на цени, които не са икономически значими. С цел да се избегне дублиране в представянето на държавна финансова статистика, съответните разходи за производството на тези стоки и услуги се записват само веднъж като разходи — междинно потребление, компенсация на наетите лица, други данъци върху производството — и като приход — други субсидии върху производство. В последователността от сметки на ЕСС тези разходи са уравнени с ресурс в непазарна продукция и са записани отново като използване в разходи за крайно потребление (P.3), които следва да бъдат разпределени като социални трансфери в натура. За целите на анализа може да е полезно да се изчисли по-широк агрегат на социалните трансфери, за да се включат трансферите в натура: социални плащания в брой (D.62) плюс социални трансфери в натура (D.63).
- 20.99 В ЕСС, дори когато плащанията при пенсиониране, платени на наетите лица в държавното управление, се считат за ликвидирани на пасив на държавното управление (вж. раздел „Счетоводни въпроси, свързани със сектор „Държавно управление“), те се записват и като плащане на текущ разход, а свързаните вноски се включват като приход. Когато обаче схемата е финансирана, тези вноски и плащания се считат за финансиране и поради това към разходите се добавя корекция за изменението на пенсионните права (D.8): тя е равна на осигурителните вноски, получени като пенсии или други плащания при пенсиониране, минус социалните плащания за пенсии или други плащания при пенсиониране за тези схеми, чиито задължения се признават като пасиви.

Лихва

- 20.100 Разходите за лихви включват дължимото за разходите, свързани с поемането на пасиви, по-специално по заеми, менителници, полици и облигации, но също така пасиви по депозити или други инструменти, които са пасиви на държавното управление. Лихвите се записват на начислена база (вж. раздел „Счетоводни въпроси, свързани със сектор „Държавно управление“).
- 20.101 Разходите за лихви се коригират според косвено измерените услуги на финансовите посредници (FISIM) в основаната на ЕСС държавна финансова статистика. Лихвите, платени на финансовите институции по заеми и депозити, се разделят на компонент на услугата, който се записва като междинно потребление, и компонент на дохода от собственост, който се записва като платена лихва. Същата корекция се прилага за приходите от лихви на държавното управление, платени от финансовите институции по депозити или заеми.

Други текущи разходи

- 20.102 Другите текущи разходи включват други данъци върху производството (D.29), доход от собственост, различен от лихви (D.4—D.41), текущи данъци върху дохода, имуществото и други (D.5), други текущи трансфери (D.7) и корекцията за изменението на пенсионните права (D.8).
- 20.103 Докато другите данъци върху производството, плащани от единиците на държавното управление, се записват като разходи на държавното управление, данъците върху продукти не се представят отделно като разход на държавното управление. Това е така, защото, от една страна, тези данъци, тъй като не са ресурс за пазарните производители в държавното управление, чиято продукция се оценява по базисни цени, не се включват в използването им, и от друга страна, данъците върху продуктите, които се използват в междинното потребление на държавното управление, са включени в неговата оценка по цени на купувач.

▼ **B****Капиталови разходи**

20.104 Капиталовите разходи обхващат капиталови трансфери под формата на инвестиционни субсидии (D.92) и други капиталови трансфери (D.99), както и инвестиционни разходи: бруто капиталообразуване (P.5, което се състои от бруто образуване на основен капитал — P.51g плюс изменение на запасите — P.52, и придобиване минус отписване на ценности — P.53) и придобивания минус отписване на непроизведени нефинансови активи (NP). Отписването на нефинансови активи, като сгради, не се записва като приходи, а като отрицателен капиталов разход, което изменя нето предоставените/нето получените заеми (B.9) в положителна посока.

Връзка с разходите за крайно потребление на държавното управление (P.3)

20.105 За потребителите на фискална и друга макроикономическа статистика е важно да се направи връзка между общите разходи на държавното управление и техните компоненти с разходите за крайно потребление (P.3) на държавното управление.

20.106 Разходите за крайно потребление на сектор „Държавно управление“ са равни на общия размер на тяхната продукция (P.1) плюс разходите за продукти, предоставени на домакинствата чрез пазарни производители (т.е. социални трансфери в натура — D.632), минус продажбите на стоки и услуги (P.11+P.12+P.131).

20.107 Продукцията на държавното управление — пазарна продукция, капиталообразуване за собствена сметка и непазарна продукция — е равна на сумата от неговите разходи за производство (компенсация на наетите лица, междинно потребление, потребление на основен капитал, както и платени данъци върху производството без получени субсидии върху производството), плюс нетен опериращ излишък (B.2n), генериран от пазарни поделения в държавното управление.

20.108 Така чрез следното изчисление се получават разходите за крайно потребление, като се използват избрани позиции от разходите и приходите на държавното управление, както и нетният опериращ излишък (B.2n):

	Компенсация на наетите лица (D.1)
<i>плюс</i>	Междинно потребление (P.2)
<i>плюс</i>	Потребление на основен капитал (P.51c1)
<i>плюс</i>	Други дължими данъци върху производството (D.29 U)
<i>минус</i>	Други субсидии върху производството, за получаване (D.39 R)
<i>плюс</i>	Нетен опериращ излишък (B.2n)
<i>равно</i>	Продукция (P.1)

и:

	Продукция
<i>минус</i>	Продажба на стоки и услуги (P.11+P.12+P.131)
<i>плюс</i>	Социални трансфери в натура чрез пазарни производители (D.632)
<i>равно</i>	Разходи за крайно потребление (P.3)

▼ **B****Разходи на държавното управление по функции (КОФОГ)**

- 20.109 Класификацията на разходните операции чрез Класификацията на разходите на държавното управление по функции (КОФОГ) е съставна част от представянето на финансите на държавното управление: тя представлява основен аналитичен инструмент на разходите на държавното управление, особено полезен за международни сравнения. Тази класификация показва целта, за която се извършват разходните операции. Тези цели се различават от административната уредба на държавното управление, например административна единица, отговорна за услугите в областта на здравеопазването, може да извършва дейности с образователна цел като обучение на медицински специалисти. Изисква се кръстосано представяне на операциите на държавното управление по икономически характер (обичайната класификация по ЕСС) и според функциите.
- 20.110 Класификацията КОФОГ описва разходите на държавното управление в съответствие с десет основни функции, посочени по-долу, и в съответствие с две допълнителни равнища на още по-подробна разбивка, които не са представени в настоящия текст. Например второто ниво е необходимо, за да се предостави информация за разходите за научноизследователска и развойна дейност, както и за предоставяне на информация за разходите на държавното управление, които са свързани с рисковете и социалните нужди от социална защита.
- 20.111 Класификацията КОФОГ е в съответствие с разграничението, което се прави между колективни непазарни услуги и индивидуални непазарни услуги, предоставяни от държавното управление: първите шест функции съответстват на колективните услуги, както и някои ограничени на брой части от останалите функции. Това дава възможност за изчисление на разходите за крайно колективно потребление на държавното управление. Агрегатната величина на общите разходи и разходните операции, разбити по функции, съответстват на тези в държавната финансова статистика на ЕСС. Следователно в тях не се включват социални трансфери в натура — непазарна продукция (D.631), които вече са отчетени в разходите за производство на държавното управление.

Таблица 20.1 — КОФОГ — десетте функции на държавното управление

Код	Функция	Вид услуга
01	Общофункционално управление на държавата	Колективна
02	Отбрана	Колективна
03	Обществен ред и сигурност	Колективна
04	Дейности в областта на икономиката	Колективна
05	Опазване на околната среда	Колективна
06	Жилищна и градоустройствена политика	Колективна
07	Здравеопазване	Основно индивидуална
08	Развлечения, култура и религия	Основно колективна
09	Образование	Основно индивидуална
10	Социална защита	Основно индивидуална

Балансиращи позиции**Нето предоставени/нето получени заеми (B.9)**

- 20.112 Нето предоставените (+)/нето получените (–) заеми (B.9) на държавното управление представляват разликата между общите приходи и общите разходи. Те са равни на балансиращата позиция

▼ **B**

на капиталовата сметка (B.9N) в сметките по ЕСС. Това е сумата, с която държавното управление разполага за предоставяне на заеми или която то трябва да получи назаем, за да финансира своите нефинансови операции.

- 20.113 Нето предоставените (+)/нето получените (–) заеми са също така балансиращата позиция на финансовата сметка (B.9F в основната рамка). Като понятие тя е еднаква с балансиращата позиция на капиталовата сметка, въпреки че на практика е възможно да възникне статистическо разминаване.
- 20.114 Терминът „нето предоставени/нето получени заеми“ е съкратен терминологичен израз. Когато променливата е положителна (т.е. показва финансови възможности), тя следва да се нарича „нето предоставени заеми (+)“; когато е отрицателна (т.е. показва нужда от получаване на заем), тя следва да се нарича „нето получени заеми (–)“.

Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери (B.101)

- 20.115 Разликата между всички операции, които засягат нетната стойност по време на отчетния период, е балансиращата позиция: измененията в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери (B.101).
- 20.116 Измененията в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери, предоставят полезна мярка на сметките и политиките на държавното управление, тъй като те представляват ресурсите, придобити или потребени в текущите операции на държавното управление.
- 20.117 Измененията в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери, са равни на нето предоставени/нето получени заеми плюс нето придобиване на нефинансови активи (P5 + NP) минус потреблението на основен капитал (P.51c1).

	Нето спестяване плюс капиталови трансфери (B.101)
<i>минус</i>	Придобивания минус отписване на нефинансови активи (P.5+NP)
<i>плюс</i>	Потребление на основен капитал (P.51c1)
<i>равно</i>	Нето предоставени/нето получени заеми (B.9)
<i>равно</i>	Операции с финансови активи минус пасиви (финансиране)

Финансиране

- 20.118 Във финансовата сметка на държавното управление в ДФС се записват операциите с финансови активи и пасиви, както е описано в глава 5.

Операции с активи

- 20.119 Валута и депозити (F.2) отразява главно движенията в депозитите на държавното управление в банки, основно в централни банки, които могат да варират значително от един период до друг, по-специално поради операциите на хазната. Други единици на държавното управление, като например местното държавно управление и фондовете за социална сигурност, също имат значителни депозити в банкови сметки.
- 20.120 Дългови ценни книжа (F.3) отразява главно нетните покупки на менителници, полици или облигации, емитирани от банки, нефинансови предприятия или нерезиденти, в това число чужди правителства, като покупките се извършват най-вече от фондове за социална сигурност, притежаващи много активи, или други гаранционни фондове. Покупките от държавното управление на

▼B

облигации, емитирани от други резидентни единици на държавното управление, се отчитат по тази позиция при неконсолидирано представяне, но не се включват в нея при консолидираното представяне, като вместо това се отчитат като погасяване на дългове.

20.121 Освен заеми към други единици на държавното управление, заеми (F.4) включва предоставяне на заеми на чужди правителства, на държавни корпоративни предприятия и на студенти. Тук се отразява също така анулирането на заеми с насрещен запис в разходите за капиталови трансфери. Заемите, предоставени от държавното управление, за които няма вероятност да бъдат погасени, се записват в ЕСС като капиталови трансфери и не се отчитат тук.

20.122 Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове (F.5) включва придобивания минус отписване на собствен капитал в корпоративни предприятия от единици на държавното управление. Те могат да отразяват капиталови инжекции в държавни корпоративни предприятия или портфейлни инвестиции, приватизационни постъпления или супердивиденди. Те се състоят основно от следните елементи:

- а) капиталови инжекции (обикновено под формата на пари в брой) за определени държавни корпоративни предприятия, при което държавата играе ролята на инвеститор с очакване за възвръщаемост на инвестираните средства. Тези инжекции не се считат за разходи на държавното управление в националните сметки;
- б) портфейлни инвестиции под формата на покупки на котираните акции на пазара, извършени от единици на държавното управление, като например фондове за социална сигурност, притежаващи много активи, или други операции, свързани с портфейлни инвестиции;
- в) нетно инвестиране във взаимни фондове, които представляват алтернативни предприятия за инвестиции. По-специално вложенията във взаимни фондове на паричния пазар се отчитат тук, а не във валута и депозити, въпреки че са близки заместители на банковите депозити;
- г) приватизациите, провеждани от специализирани приватизационни агенции, тъй като тези единици се класифицират в сектор „Държавно управление“;
- д) разпределения от държавни корпоративни предприятия на техните собственици, надвишаващи тяхната печалба от дейността, с изключение на холдингова печалба/загуба, които се записват като финансови операции под формата на разпределяне на собствен капитал, което е близко до частична ликвидация на предприятието, а не като приходи на държавното управление.

20.123 Операциите с други сметки за получаване (F.8) отразяват въздействието на приложимия в ЕСС принцип на начислена база, при който записването на операции става, когато възникне задължението за плащане, а не когато плащането бъде действително извършено, въпреки че държавните сметки или бюджетните записи в повечето държави отдавна са основани на плащането в брой. Въздействието върху нуждите от финансиране на държавното управление не е пряко свързано с дефицита, тъй като приходите на държавното управление могат да бъдат осребрени или разходите на държавното управление могат да бъдат уредени в отчетни периоди, различни от този на самата икономическа операция. Другите вземания включват вземания на данъци и осигурителни вноски, както и суми, отнасящи се до операции на ЕС (суми, платени от държавното управление от името на ЕС, които все още не са възстановени от ЕС), търговски кредити или аванси за разходи, като военно оборудване или редки

▼ B

случаи на работни заплати или плащания, извършени един месец предварително и т.н. Докато принципно тези активи са временни по характер и задължително изчезват индивидуално след изтичане на определен период, средната стойност на отчетения поток за даден сектор, като например сектор „Държавно управление“, обикновено е над нулата, дори в продължение на известен период от време, тъй като размерът на вземането обикновено се покачва с течение на времето заедно с останалата част на икономиката.

- 20.124 В повечето държави монетарното злато и специалните права на тираж (СПТ) се управляват от централната банка. Когато се управляват от правителството, те се записват във финансовата сметка на държавното управление.
- 20.125 Финансовите операции се записват по стойностите на операциите, т.е. стойностите в национална валута, при които са създадени, ликвидирани, обменени или поети съответните финансови активи и/или пасиви между институционалните единици, единствено въз основа на търговски съображения.
- 20.126 Стойността на операцията се отнася до конкретна финансова операция и нейната насрещна операция. Като понятие стойността на операцията следва да се разграничава от стойността, базирана на котирана на пазара цена, справедлива пазарна цена или всяка цена, която е предназначена да изрази общоприложимия характер на цените за клас от сходни или дори идентични финансови активи и/или пасиви. Стойността, която следва да бъде отчетена във финансовите сметки за даден заем, продаден на вторичния пазар, е стойността, за която заемът е продаден, а не номиналната стойност, а уравниването на баланса се вписва в другите изменения на сметките за активи.
- 20.127 В случаи обаче, когато насрещната операция на финансова операция например е трансфер и следователно финансовата операция се извършва при условия, различни от чисто търговски съображения, стойността на операцията се определя с текущата пазарна стойност на съответните финансови активи и/или пасиви. Следователно заем, закупен от държавното управление по номинална стойност, а не по справедлива или записана стойност, се разделя на запис като заем във финансовите сметки по справедливата стойност и на капиталов трансфер, като по този начин се отчита трансфер на имущество от държавата.
- 20.128 Стойността на операцията не включва такси за обслужване, хонорари, комисионни и други подобни плащания за предоставени услуги при осъществяването на операциите, те трябва да се записват като плащания за услуги. Данъците върху финансовите операции също се изключват и се третират като данъци върху услуги в рамките на данъците върху продуктите. Когато една финансова операция е свързана с нова емисия на пасиви, стойността на операцията е равна на сумата на поетия пасив, като се изключват всички предплатени лихви. По подобен начин, при погасяване на пасив, стойността на операцията както за кредитора, така и за длъжника, трябва да съответства на намалението на пасива.

Операции с пасиви

- 20.129 Операции с пасиви се записват на стойността, на която тези пасиви са емитирани или погасени. Тази стойност може да не е номиналната стойност. Операцията с пасиви включва въздействието на начислената лихва.
- 20.130 Обратното закупуване на пасив от дадена единица се записва като погасяване на пасиви, а не като придобиване на активи. По същия начин на равнище подсектор или сектор закупуването на пасив от една единица на държавното управление, емитиран от друга единица от въпросния подсектор, при консолидираното представяне се представя като погасяване на пасив от този подсектор.

▼ **B**

- 20.131 Финансовият лизинг и договорите за публично-частни партньорства (ПЧП), когато активът е включен в баланса на държавното управление, предполагат признаване на дълг на лизингополучателя или предоставящия субсидията. Плащанията по такъв лизинг или договори за ПЧП не са разход за целите суми, а представляват обслужване на дълг: погасяване на заем и разходи за лихви.
- 20.132 Финансирането, представено като дългосрочни търговски кредити или договорености по сметки за получаване/плащане, следва да бъде класифицирано като заеми, защото те са свързани с предоставянето на дългосрочно финансиране в полза на заемополучателя, което се различава от съкровищен механизъм, при който продавачите обикновено предоставят на купувачите краткосрочен търговски кредит. В случай на значително удължаване на падежа на задължението за плащане, производителят поема финансова роля, която е различна от останалата негова дейност на производител.
- 20.133 Еднократните суми, обменени при сключване на извънпазарни суапове, се класифицират като заеми (AF.4), когато еднократната сума е получена от държавното управление. Извънпазарните суапове се разделят в баланса на компонент „заем“ и компонент „редовен суап“ (или „at-the-money“ суап — когато цената на сделката е приблизително равна на пазарната цена на основната ценна книга).
- 20.134 Подобно на вземанията, операциите с други задължения отразяват времевото въздействие на принципа на начислена база, но на страната на пасива: когато разходите се начисляват, преди да са платени, или когато плащанията се извършват преди записването на приходите. В допълнение към търговския кредит, когато е краткосрочен, задълженията включват суми, получени от ЕС, които обаче все още не са платени от държавното управление на крайния бенефициер, предплащания на данъци или възстановявания на данъци, които все още не са платени.

Други икономически потоци

- 20.135 Сметка „Други изменения в обема на активите“ и сметка „Преоценки“ от ДФС по ЕСС са идентични със сметките, описани в глава 6. Всички изменения в активите и в пасивите, произтичащи от събития, различни от икономически операции, се записват в една от тези сметки.

Сметка „Преоценки“

- 20.136 Преоценките са същите, както описаните в глава 6. Допълнителна информация, като например меморандумни позиции, преоценки в собствения капитал на държавни корпоративни предприятия, държани от единици на държавното управление, може да е от особено значение и в същото време да е трудна за измерване, защото е малко вероятно да има каквито и да било пазарни цени.
- 20.137 В ЕСС балансните записи в идеалния случай са по пазарна стойност, с изключение на един или два специфични инструмента, и движенията в лихвените проценти, отразявани в индексите на фондовия пазар, водят до осезаеми изменения в стойността на наличностите, както и в нетната стойност на институционалните единици. Тези промени не са доход в ЕСС, следователно не са приходи или разходи на държавното управление и не оказват въздействие върху дефицита/излишъка на държавното управление. Измененията се записват в сметка „Преоценки“, което води до изменения в нетната стойност, дължащи се на номинална ходингова печалба и загуба (B.103). Измененията в нетната финансова стойност на държавното управление по време на даден отчетен период в значителна степен се влияят от преоценките. Основните източници на преоценки, които оказват въздействие върху нетната финансова стойност, освен въздействието на активите и пасивите в чуждестранна валута, са следните:

▼ B

- а) активи в недвижими имоти на държавното управление;
- б) собствен капитал на държавното управление;
- в) пасиви, свързани с ценни книжа.

20.138 Когато капиталова инжекция от държавното управление в държавно корпоративно предприятие се счита за капиталов трансфер, стойността на дела на държавното управление в собствения капитал на бенефициера обикновено се увеличава, със записи в сметка „Преоценки“, а не във финансовата сметка.

20.139 Когато един съществуващ заем или търговски кредит бъде продаден на друга институционална единица, разликата между цената на погасяване и цената на операцията се записва в сметка „Преоценки“ на продавача и на купувача в момента на осъществяване на операцията.

Сметка „Други изменения в обема на активите“

20.140 Сметките „Други изменения в обема на активите“ включват потоци, които не са нито икономически операции, нито преоценки. Например те отразяват въздействието на евентуална промяна в секторната класификация на единици.

20.141 Отписването на заеми, което не отразява анулиране на дълг с изрично или мълчаливо двустранно споразумение, не е операция и се записва в сметка „Други изменения в обема на активите“, без да оказва въздействие върху нето предоставени/нето получени заеми.

Баланси

20.142 В сметките на сектор „Държавно управление“ в ДФС се използва същото определение на актив, както и в глава 7. Класификацията и стойността на активите и пасивите са идентични в ЕСС и в основаната на ЕСС ДФС.

20.143 Сумата на пасивите може да се счита за наличност на дългове. В същото време определението за дълг на държавното управление в контекста на фискалния надзор не е еднакво с общата наличност от пасиви в ЕСС и в ДФС, както от гледна точка на обхвата на отчетените пасиви, така и от гледна точка на оценката.

20.144 Някои активи са по-специфични за държавното управление: активи на културното наследство като исторически паметници; инфраструктурни активи като пътища и комуникационни съоръжения, както и дялове от капитала на държавни корпоративни предприятия, които нямат частен еквивалент.

20.145 На страната на пасивите обикновено не се записват пасиви, свързани със собствен капитал (AF.5), за единици на държавното управление. На по-агрегирано равнище на подсекторите на държавното управление обаче може да се появи пасив, свързан със собствен капитал, ако единиците са били класифицирани в рамките на сектор „Държавно управление“ в резултат на пазарния/непазарния тест.

20.146 Нетната стойност е балансиращата позиция (B.90) на баланса:

Нетна стойност	=	Общо активи	
		минус	Общо пасиви

▼B

- 20.147 Собствените средства са сумата от нетната стойност (B.90) и емитирания собствен капитал (AF.5). Следователно в ЕСС собствените средства на единиците се определят като активи минус пасиви, с изключение на пасивите, свързани със собствен капитал, докато нетната стойност се определя като активи минус пасиви, включително пасиви, свързани със собствен капитал. Нетната стойност по ЕСС не е еднаква със собствения капитал на акционерите или нетната стойност в търговското счетоводство. Нетната стойност в търговското счетоводство като понятие е по-близка до собствените средства в ЕСС.
- 20.148 Когато нетната стойност (B.90) на сектор „Държавно управление“ не може да бъде изчислена поради липса на информация за измерване на наличността от нефинансови активи, се представя финансовата нетна стойност (BF.90), която показва разликата между общите финансови активи и общите пасиви.
- 20.149 ЕСС оценява баланса по пазарна стойност, с изключение на три специфични инструмента: валута и депозити (AF.2), заеми (AF.4) и други сметки за получаване/плащане (AF.8). За тези три инструмента стойностите, записани в балансите на кредиторите и на длъжниците, са сумите на главницата, която длъжниците по договор са задължени да върнат на кредиторите, дори в случаи, когато заемът е бил продаден с отстъпка или премия, в това число начислената лихва.
- 20.150 Пасивите, свързани с ценни книжа, се оценяват по пазарна стойност. Въпреки че длъжникът единствено е задължен за стойността на главницата, пазарната стойност е значителна, защото длъжникът е задължен да заплати бъдещи парични потоци, чиято настояща стойност варира в съответствие с пазарната доходност, а пазарната стойност отразява цената, която държавното управление ще трябва да плати, ако погаси дълга, като изкупи обратно инструмента на пазара.
- 20.151 Когато се съставя балансът, котираният собствен капитал се оценява при използване на последната цена на котиране. Некотираният собствен капитал може да бъде оценен чрез съпоставяне на съотношения, като например собствените средства по балансова стойност спрямо пазарната стойност на собствения капитал, при сходни класове котираните дружества. За оценка на некотиран собствен капитал могат да се използват и други подходи като използване на собствените средства на съответното корпоративно предприятие, като по този начин нетната стойност се определя на нула. Този подход може да се използва за държавни корпоративни предприятия, които имат уникални видове дейности, например когато държавното управление има дялове в собствения капитал на централните банки. Не се препоръчва обаче да се използват собствени средства по балансова стойност без корекции, както и да се използва номиналната стойност на емитирания собствен капитал.

Консолидиране

- 20.152 Консолидирането е метод на представяне на сметките за набор от единици, както ако те представляват една единствена структура (единица, сектор или подсектор). То е свързано с отстраняване на операции и реципрочни позиции за наличности, както и свързани други икономически потоци между единиците, които се консолидират.
- 20.153 Консолидирането е важно за сектор „Държавно управление“ и неговите подсектори. Оценката например на общото въздействие на операциите на държавното управление върху общата икономика или устойчивостта на операциите на държавното управление е по-ефективна, когато мярката на операциите на държавното управление представлява набор от консолидирани статистики. С цел да бъдат свързани агрегатите на държавното управление с икономиката като цяло, както в съотношенията на приходи или разходи към БВП, е

▼ B

по-добре да се премахне вътрешното движение на средства и да се включат само онези операции, които пресичат границите с други вътрешни сектори и със сектор „Останал свят“. Това е от особено значение за следните операции:

- а) доход от собственост (например лихви);
- б) текущи и капиталови трансфери;
- в) операции с финансови активи и пасиви.

20.154 Консолидирането не засяга балансиращите позиции, защото консолидираните позиции се включват симетрично във всяка сметка. Например една субсидия от централно държавно управление за местна единица на държавното управление се консолидира чрез премахване на разхода от централното държавно управление и прихода от местното държавно управление, като по този начин нето предоставени/нето получени заеми на сектор „Държавно управление“ остават непроменени.

20.155 Основната идея на консолидирането е да се премахнат всички потоци между консолидираните единици, но следва да се имат предвид и съображения от практическо естество. По правило операциите в производствената сметка, като продажби и покупки на стоки и услуги, не би следвало или не би било възможно да се консолидират. Решението относно равнището на използваните подробни данни при консолидирането следва да се базира на това доколко полезни са за политиката консолидираните данни и относителната важност на различните видове операции и наличности.

20.156 При изготвянето на консолидирани сметки на държавното управление ЕСС предвижда консолидиране на следните главни операции (по степен на важност):

- а) текущи и капиталови трансфери, като субсидии от централното държавно управление за по-ниски равнища на държавното управление,
- б) лихви, произтичащи от държане на финансови активи и пасиви от държавни управления на различни държави,
- в) операции, други икономически потоци и наличности, свързани с финансови активи и пасиви, като заеми към други държави или придобивания на ценни книжа на държавното управление от единици в рамките на схемите за социална сигурност.

20.157 Покупките/продажбите на стоки и услуги между единици на държавното управление не се консолидират в ЕСС. Това е така, защото в сметките продажбите се представят на база продукция, а не на база отписване, така че е трудно да се реши кой е насрещният участник в операцията за тази продукция. Освен това междинното потребление и продукцията следват две различни правила за оценка — базисни цени и цени за купувача — което създава допълнителни трудности.

20.158 Данъците или субсидиите, платени от една единица на държавното управление на друга единица на държавното управление, не следва да се консолидират. Данъците и субсидиите върху продуктите обаче не могат да бъдат консолидирани в системата, защото няма насрещен сектор — участник в операцията в ЕСС за тези операции: съответните суми не се признават отделно като разходи и (съответно) приходи и вместо това са включени във или изключени от стойността на междинното потребление или на продажбите.

▼ B

- 20.159 Придобиванията/отписванията на нефинансови активи, в това число операции между различни държавни управления със земя, сгради и оборудване, не са консолидирани, защото те вече са включени на нетна база в сметката: придобивания минус отписвания. Неконсолидираните и консолидираните сметки винаги показват равни суми за тези позиции.
- 20.160 Някои типове операции, които привидно се осъществяват между две единици на държавното управление, никога не се консолидират, защото се пренасочват в системата към други единици. Например осигурителни вноски за сметка на работодателя, без оглед на това дали се плащат на фондове за социална сигурност или на пенсионни фондове на държавното управление, се третират като платени на наетото лице като част от възнаграждението, а след това платени от наетото лице на фонда. Данъците, удържани от единици на държавното управление от компенсацията на техните наети лица, като дължимите в момента на получаване на дохода данъци (PAYE), и заплащани на други подсектори на държавното управление, се третират като заплащани направо от наетите лица. Държавното управление като работодател в този случай е просто агентът, който ги събира от името на втората единица на държавното управление.
- 20.161 При консолидирането възникват трудности от практическо естество. Например, когато една операция, която следва да бъде консолидирана, се съдържа в записите на една единица, се очаква, че съответната операция ще е включена в сметките на насрещната страна; но тя може да не се покаже там, тъй като може да е записана в различен период, може да има различна стойност или може да е класифицирана като различен вид операция поради различни счетоводни практики. Тези трудности са присъщи на системата на четиристранно записване, използвана в ЕСС, но те може да са по-очевидни при операции между държавни управления.

СЧЕТОВОДНИ ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ СЪС СЕКТОР „ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ“

- 20.162 Принципите на националните сметки се прилагат за сектор „Държавно управление“ по същия начин, по който се прилагат и за други сектори на икономиката. Въпреки това поради икономическия характер на дейностите на единиците на държавното управление или от практически съображения, в настоящия раздел се посочват допълнителни правила.
- 20.163 Аналогично на това принципите на националните сметки се прилагат по същия начин по отношение на измерването на приходите на държавното управление и разходите на държавното управление. Тези принципи обаче, в това число по-специално принципа на начислена база, се прилагат, като се има предвид, че кредитната надеждност и ограниченията на ликвидността на държавното управление са коренно различни от други измервания. Ако разходите се записват в сметките на държавното управление, когато се извършват от всяка единица на държавното управление, без оглед на значителното забавяне на плащането, приходите следва да бъдат записани в сметките, едва когато има голяма вероятност и достатъчно ниво на сигурност, че съответният паричен поток в действителност ще бъде осъществен.
- 20.164 Когато се класифицира една операция, националните счетоводители не са ограничени от наименованието на операцията в държавните сметки на държавното управление или в счетоводната отчетност на дадено корпоративно предприятие. Например едно голямо плащане към държавното управление, извършено от резервите на корпоративното предприятие или от продажбата на активи и наречено „дивидент“ в държавните сметки, се категоризира като супердивидент и се записва като финансова операция в националните сметки — това е разпределение на собствен капитал. Отчитането

▼ **B**

на икономическата реалност, когато се различава от правната форма, е основен счетоводен принцип, целящ да осигури съгласуваност и да гарантира, че операции от подобни видове водят до подобни въздействия върху макроикономическите сметки, без оглед на нормативната уредба. Това е от особено значение за операции, включващи сектор „Държавно управление“.

Данъчни приходи*Характер на данъчните приходи*

20.165 Данъците са задължителни безвъзмездни плащания, в брой или в натура, извършвани от институционалните единици към сектор „Държавно управление“ или наднационални органи, упражняващи своята върховна или друга власт. Обикновено те представляват основната част от приходите на държавното управление. В системата данъците се разглеждат като операции, тъй като се счита, че те представляват взаимодействия между единици, осъществявани по взаимно съгласие. Данъците се описват като безвъзмездни, защото държавното управление не предоставя на индивидуалната единица, която извършва плащането, нищо пропорционално в замяна на плащането.

20.166 Има случаи обаче, в които държавното управление предоставя нещо на индивидуалната единица в замяна на плащането, под формата на пряко предоставяне на разрешително или разрешение. В този случай плащането е част от задължителен процес, който гарантира надлежно признаване на собствеността и извършване на дейностите по закон. Необходими са допълнителни правила за категоризирането на тези плащания като данък, продажба на услуга или продажба на актив от държавното управление. Тези правила са изложени в глава 4.

Данъчни кредити

20.167 Данъчните облекчения могат да бъдат под формата на данъчно намаление, освобождаване или приспадане, което се изважда от данъчната основа, или под формата на данъчен кредит, който се изважда направо от данъчното задължение, което иначе е дължимо от домакинството или корпоративното предприятие — бенефициер. Данъчните кредити могат да бъдат платими, в смисъл че всяка сума на кредита, с която се надвишава данъчното задължение, ще бъде платена на бенефициера. За разлика от това някои данъчни кредити са неплатими и се описват като „невъзстановими“. Те са ограничени до размера на данъчното задължение.

20.168 В националните сметки данъчното облекчение, което е включено в данъчната система, се записва като намаляване на данъчното задължение и следователно като намаляване на данъчните приходи на държавното управление. Такъв е случаят с данъчните намаления, освобождаването от данъци и приспадането на данъци, тъй като те се включват направо в изчислението на данъчното задължение. Такъв ще бъде също така случаят за неплатимите данъчни кредити, тъй като тяхната стойност за данъкоплатеца е ограничена до размера на тяхното данъчно задължение. За разлика от това случаят не е такъв за платимите данъчни кредити, които по определение могат да засегнат както неданъкоплатци, така и данъкоплатци. Тъй като те са платими, платимите данъчни кредити се класифицират като разход и се записват като такива за целия им размер. Следователно данъчните приходи на държавното управление ще бъдат дължимите такива без намаление за предоставените платими данъчни кредити, а разходите на държавното управление ще включват всички предоставени платими данъчни кредити. Това не оказва въздействие върху нето получените/нето предоставените заеми на сектор „Държавно управление“, но влияе както на данъчната тежест, така и на разходите на държавното управление и съответните съотношения спрямо БВП. Представянето на статистиката позволява получаване на данъчните кредити на нетна база.

▼ B***Суми за записване***

20.169 Правилното записване на данъчните приходи е от основно значение за измерване на дейностите и резултатите на държавното управление. Сумите за записване следва да отговарят на сумите, които е вероятно да бъдат действително събрани от държавното управление: това предполага, че сумите, които са декларирани, но се считат за несъбираеми, не следва да се записват като приходи.

Несъбираеми суми

20.170 Във всички случаи следва да се записват единствено сумите, които държавното управление реално очаква да събере. Несъбираемите данъци не следва да се отчитат в нето предоставени/нето получени заеми на сектор „Държавно управление“, нито по принцип в общите приходи. Следователно въздействието върху нето предоставените/нето получените заеми на сектор „Държавно управление“ на данъците и осигурителните вноски, записани в системата на начислена база, е равностойно през разумен период от време на съответните суми, които действително са получени. Правилата за записване на данъци и осигурителни вноски са обяснени в глава 4.

Време на отчитането***Записване на начислена база***

20.171 При отчитането на начислена база потоците се записват в момента, в който икономическата стойност се създава, преобразува, обменя, прехвърля или погасява. То е различно от касовото записване и по принцип от записването на база „дължимо за плащане“, което се определя като най-късният момент, в който могат да бъдат извършени плащанията без допълнителни такси и санкции. Периодът между момента, в който едно плащане бъде начислено, и момента, в който то действително бъде извършено, се отчита, като във финансовите сметки се записва вземане или дължима сума. Записването в ЕСС е на начислена база. За някои операции, като например плащане на дивиденди или определени специфични трансфери, се използва моментът „дължим за плащане“.

Записване на данъци на начислена база

20.172 За държавното управление записването на приходите и претенциите при възникване на основното събитие е особено трудно, тъй като често записите на държавното управление, например за данъци, са на касова база. Когато начислените данъци се изчисляват въз основа на оценки на дължимите данъци, има риск от завишено записване на данъчните приходи — агрегат от основно значение за финансите на държавното управление.

20.173 В периода между момента, в който определена операция се записва като начислена в нефинансовите сметки, и момента, в който плащането действително се извършва, във финансовата сметка на отчетите на едната страна се записва вземане, а в отчетите на другата страна — задължение. В случаите, в които на държавното управление се прави предплащане, покриващо два или повече отчетни периода, във финансовата сметка на държавното управление се записва задължение, което е вид получен заем, за сумите, дължими в бъдещи периоди. Този пасив се погасява при записване на дължимите суми на операцията в бъдещите периоди. Записването на такъв пасив обаче се извършва, едва когато държавното управление е задължено, по закон или чрез конструктивно задължение, да извърши възстановяване на платеца на предплатените суми, ако данъчното събитие не възникне.

20.174 В съответствие със записването на начислена база данъците следва да се записват, когато възникнат дейности, операции или други събития, които създават задължение за плащане на данък, с други думи, когато възникнат данъчните събития, а не когато плащанията са дължими или са действително извършени. Обикновено това е

▼ B

моментът, когато доходът бъде спечелен или когато възникне операция (като покупка на стоки и услуги), която поражда задължение, до степента, в която данъчното задължение може надеждно да бъде измерено. Различната институционална уредба за данъчно облагане (наличие или не на оценки, като например данъчни регистри) може да доведе на практика до използване на различни методи на записване в съответствие с характерните особености на данъка. Следователно, особено когато няма на разположение надеждни оценки, или сумите, за които е малко вероятно да бъдат събрани, не могат да бъдат надеждно оценени, времево коригираният касов метод се счита за приемлив заместител на метода на начислена база.

- 20.175 На практика, когато данъците са базирани на оценки, се допуска известна гъвкавост по отношение на момента на записване, когато измерването не може да бъде направено по надежден начин преди момента на оценката. По-специално за данъци върху дохода, данъчните системи могат да изискват създаването на данъчен регистър или друга форма на данъчна оценка, преди сумите на дължимия данък да са известни по надежден начин, като се вземат предвид промените в данъчните ставки и окончателните изчисления. Този момент, който може да е моментът, в който икономическото поведение на домакинствата е засегнато, е приемлив момент за записване. Той не е задължително отчетният период, през който е получено плащането.

Лихва

- 20.176 Лихвите представляват разходи, направени от длъжник за използването на средства на друга единица. Съгласно условията на договорения между тях финансов инструмент лихвите (D.41) представляват сумата, която длъжникът се задължава да заплаща на кредитора през определен период от време, без да се намалява неуредената сума на главницата.
- 20.177 Лихвите се класифицират към доход от собственост (D.4). За разлика от дивидентите (D.421), лихвите (D.41) дават право на притежателя/заемодателя на постоянен и предварително определен доход (или в съответствие със съгласуван еталон в случай на плаващ лихвен процент). Лихвите обикновено са една от основните позиции на разходите на сектор „Държавно управление“, тъй като държавните управления често са структурни заемополучатели на пазара.
- 20.178 В системата лихвите се записват на начислена база, т.е. лихвата се записва като начислявана постоянно в течение на времето в полза на кредитора върху сумата на неуредената главница.
- 20.179 Има два начина да се определи стойността на дисконтирана ценна книга в периода до нейния падеж, когато текущият лихвен процент е различен от процента при издаването на ценната книга. При подхода на длъжника се възприема гледната точка на единицата, която издава ценната книга, а при подхода на кредитора — на единицата, която държи ценната книга. При подхода на длъжника през целия период до падежа на ценната книга се използва договореният при издаването лихвен процент. При подхода на кредитора се използва текущият лихвен процент, за да се оценят лихвите между произволни два момента през периода до падежа на ценната книга.
- 20.180 Начислените лихви се записват в съответствие с подхода на длъжника, който се основава на преобладаващия процент или доход към момента на създаване на финансовия инструмент. Следователно лихвеният разход, който трябва да бъде записан по дълговите ценни книжа с постоянен процент, не се променя с

▼B

течение на времето в съответствие с пазарните колебания, въпреки факта, че пазарната стойност на ценните книжа варира и че, следователно, алтернативните разходи по този дълг варират. По този начин лихвеният разход избягва променливостта, с която е свързан подходът на кредитора. Обратното изкупуване на ценни книжа на пазара, било то с премия или с отстъпка от неуредената главница, не предизвиква никакъв запис в приходите или разходите в момента на покупката или по-късно. Вместо това всяка премия или отстъпка при обратното изкупуване отразява уреждането, записано във финансовите сметки, на печалба или загуба от държане, която е начислена в миналото и е била записана в сметките „Преоценки“ в дадения момент.

- 20.181 Записването на лихвите като непрекъснато начислявани има за последица, за една ценна книга например, че начислените разходи за лихви се записват, като се започва от момента, в който ценната книга е емитирана, без да се чака моментът на плащане на първия купон (което често е през следващата година в класическия случай на ценна книга с годишно плащане на купона). Това означава също така, че начислената лихва върху ценните книжа се появява като пасив веднага след като лихвата при емитирането се реинвестира във финансов актив, който я носи. В резултат на това размерът на неуредената начислена лихва винаги следва да се добавя към стойността на главницата на основния инструмент, а впоследствие всички лихвени плащания намаляват задължението на длъжника. Този основен принцип обхваща всички лихвоносни финансови инструменти.
- 20.182 В много държави облигации или полици на държавното управление се емитират на заменяеми траншове в продължение на няколко години, при едни и същи условия, отнасящи се до номиналния лихвен процент. Тъй като пазарната доходност в момента на последващата продажба на траншове варира, всеки транш всъщност се продава с премия или с отстъпка. Следователно лихвеният процент, договорен при емитирането на облигацията, се използва за изчисляване на лихвата, която варира за всеки транш, като отразява различните амортизации на разглежданата премия или отстъпки, по подобен начин на амортизацията на отстъпки върху облигации с нулев купон.
- 20.183 Емисионната цена на облигациите и полиците, които са емитирани на заменяеми траншове и носят купони, включва сума за купоните, начислени до дадената дата, които всъщност са „продадени“ при емитирането. Тези продадени купони не са нито приходи на държавното управление към момента на продажбата, нито се третираат като премия. Вместо това те се разглеждат като финансов аванс.

Облигации с отстъпка или с нулев купон

- 20.184 Облигациите с нулев купон са инструменти, при които длъжникът няма задължение да извършва каквито и да било плащания към кредитора до обратното изкупуване на облигацията. Сумата на взетата назаем главница е по-ниска от стойността на облигацията, която ще бъде погасена от длъжника. Всъщност задължението на длъжника се погасява чрез еднократно плащане на падежа, което покрива сумите на главницата и на начислената лихва през срока на инструмента. Разликата между погасената в края на договора сума и сумата, която първоначално е взета назаем, представлява лихва и се отнася към отчетните периоди между началото и края на договора. Начисляваната през всеки период лихва се третира като платена от длъжника и след това реинвестирана като допълнителна сума от същото задължение. Лихвените разходи и увеличенията на задължението след това едновременно се записват през всеки период.
- 20.185 Следователно постепенното увеличение на пазарната стойност на една облигация, което се дължи на натрупването на начислени и реинвестирани лихви, отразява ръста на неуредената главница, т.е. на размера на актива.

▼B

- 20.186 Същият принцип важи за облигации с отстъпка или облигации, емитирани с премия. В този случай лихвеният разход, който трябва да бъде записан, представлява сумата на начислената купонна лихва, както е определено в договора, плюс сумата, която се начислява през всеки период и се дължи на разликата между цената на обратно изкупуване и емисионната цена.

Ценни книжа, свързани с индекс

- 20.187 Ценните книжа, свързани с индекс, са финансови инструменти, обикновено дългосрочни облигации, за които сумите на периодичните плащания и/или главницата са свързани с ценови индекс или друг индекс. Всички допълнителни плащания към кредитори, дължащи се на промени в индекса, се считат за лихва, в това число увеличението на главницата, което следва да се записва като непрекъснато начислявано. Когато стойността на главницата е свързана с индекс, разликата между цената на последващото обратно изкупуване и емисионната цена се третира като лихва, начислявана през срока на актива, в допълнение към всяка лихва, дължима през този период.

Финансови деривати

- 20.188 Уреждания по операции със суап не се разглеждат като доход от собственост в ЕСС. Урежданията, свързани с финансови деривати, са финансови операции, които следва да се записват в момента на действителното обмяне на финансовия инструмент.

Съдебни решения

- 20.189 Когато един съд вземе решение, че трябва да бъде заплатена компенсация или операция да бъде върната обратно, което е резултат от или е свързано с минали събития, моментът на записването на разходите или приходите е, когато ищците придобият автоматично и безспорно право на дадена сума, която може да бъде определена индивидуално, и когато няма вероятност ищците да не потърсят дължимото им. Когато съдът определи само принцип на компенсиране или когато исковете трябва да бъдат разгледани за допустимост и по отношение на определянето на сумата от страна на административните служби, разходите или приходите се записват веднага щом стойността на задължението бъде надеждно определена.

Военни разходи

- 20.190 Военните оръжейни системи, които се състоят от превозни средства и друго оборудване, като военни кораби, подводници, военни въздухоплавателни средства, танкове, ракетоносачи и ракетомети и т.н., се използват постоянно в предоставянето на отбранителни услуги. Те са дълготрайни активи като използваните в продължение на повече от една година за цивилно производство. Тяхното придобиване се записва като бруто образуване на основен капитал, т.е. като капиталови разходи. Изделията за еднократна употреба, като боеприпаси, снаряди, ракети и бомби, се третираат като военни запаси. Някои видове балистични снаряди обаче се разглеждат като предоставящи текуща услуга за възпиране и следователно отговарят на общите критерии за класификация като дълготрайни активи.
- 20.191 Моментът на записване на придобиването на активи е моментът на прехвърляне на собствеността върху актива. В случай на дългосрочни договори, включващи сложни системи, моментът на записване на прехвърлянето на активите следва да е при действителната доставка на активите, а не моментът на касовите плащания. Ако някои дългосрочни договори допълнително обхващат предоставянето на услуги, разходите на държавното управление следва да бъдат записани в момента на предоставянето на услугите, записани отделно от предоставянето на активите.

▼ **B**

20.192 Ако военното оборудване е взето на лизинг, операцията винаги се записва като финансов лизинг, а не като оперативен лизинг. Това предполага, че записването на придобиването на военен актив съответства на получаването на условен заем от държавното управление — лизингополучател. В резултат на това плащанията от държавното управление се записват като обслужване на дълг: една част — като погасяване на заем, а друга част — като лихва.

Връзки на сектор „Държавно управление“ с държавни корпоративни предприятия

Инвестиране в собствен капитал на държавни корпоративни предприятия и разпределение на печалби

20.193 Единиците на държавното управление имат тясна връзка с държавните корпоративни и квазикорпорации, които притежават. Въпреки тази тясна връзка потоците между една единица на държавното управление и контролираното от нея корпоративно предприятие или квазикорпорация, свързани с нейното инвестиране в собствения капитал, се третира по същия начин, както и потоците между всяко корпоративно предприятие и неговите собственици: инвестиции в собствения капитал от инвеститор в получената инвестицията единица, разпределяне на печалба от получената инвестицията единица към инвеститора.

Инвестиции в собствен капитал

20.194 Инвестиция в собствен капитал има тогава, когато икономически агенти предоставят средства на разположение на корпоративни предприятия в замяна на обещание за бъдещ дивидент или друг вид възвръщаемост. Инвестираната сума е известна като собствен капитал и е част от собствените средства на корпоративното предприятие, като корпоративното предприятие има голяма степен на свобода за начина, по който да ги използва. В замяна на това собствениците получават акции или някаква друга форма на собствен капитал. Те представляват права на собственост в корпоративните предприятия и квазикорпорациите и дават право на техните притежатели на:

- а) дял във всички дивиденти (или доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им), плащани по решение на корпоративното предприятие, но не на постоянен и предварително определен доход; както и
- б) дял в нетните активи на корпоративното предприятие в случай на неговата ликвидация;

и като такива са финансови активи.

20.195 Важно е да се направи разграничение между разпределение на собствен капитал от едно корпоративно предприятие на неговия собственик и възвръщаемост на инвестицията в собствен капитал, по-специално доходът, който е спечелен под формата на дивиденти. Като дивиденти от корпоративни предприятия или разпределения на доход от квазикорпорации се записват само редовните разпределения от предприемаческия доход. Големите и нередовните плащания към собственика се записват като разпределение на собствен капитал.

20.196 Необходимо е да се определи кога плащанията от държавното управление в държавни корпоративни предприятия са разходи на държавното управление или придобиване на актив, а следователно и финансова операция, както и обратното — кога разпределенията към държавното управление от страна на държавните корпоративни предприятия са приходи на държавното управление или финансова операция.

▼ **B****Капиталови инжекции***Субсидии и капиталови инжекции*

20.197 Субсидиите са текущи трансфери, които обикновено се извършват редовно от държавното управление или понякога от „Останал свят“ към производителите и са предназначени да повлияят на техните равнища на производство, цените, на които се продава тяхната продукция, или възнаграждението на факторите на производство.

20.198 Плащанията към държавни корпоративни предприятия в големи размери и на нередовна база, често наричани „капиталови инжекции“, не са субсидии. Те представляват събития, които целят капитализиране или рекапитализиране на корпоративното предприятие бенефициер, като се предоставят на разположение на последното в дългосрочен план. В съответствие с „изпитването за капиталова инжекция“ тези капиталови инжекции са капиталови трансфери или придобивания на собствен капитал, или комбинация от двете. Двата случая са следните:

- а) плащане за покриване на натрупани, изключителни или бъдещи загуби, или предоставено за целите на държавната политика, се записва като капиталов трансфер. Изключителните загуби представляват големи загуби, записани през един отчетен период в счетоводните отчети на дадено корпоративно предприятие, които обикновено произтичат от преоценки в посока надолу на балансови активи по такъв начин, че корпоративното предприятие е заплашено от изпадане във финансово затруднение (отрицателни собствени средства, нарушение на платежоспособността и др.);
- б) плащане, при което държавното управление действа като акционер, т.е. има валидно очакване да получи достатъчен процент на възвръщаемост под формата на дивиденди или холдингова печалба, е придобиване на собствен капитал. Корпоративното предприятие трябва да разполага с голяма степен на свобода по отношение на начина на използване на предоставените средства. Когато в капиталовата инжекция участват частни инвеститори, а условията за частните инвеститори и за инвеститорите от държавното управление са сходни, това е показател, че плащането вероятно представлява придобиване на собствен капитал.

20.199 В много случаи плащанията, извършвани от единици на държавното управление към държавни корпоративни предприятия, са предназначени да компенсират загуби в миналото или бъдещето. Плащанията от държавното управление се считат за придобиване на собствен капитал, само ако има достатъчно данни за бъдещата рентабилност на корпоративното предприятие и неговата способност да плаща дивиденди.

20.200 Като се има предвид, че капиталовите инжекции увеличават собствените средства на получената инвестицията единица, вероятно е също така те да доведат до увеличение на дела на инвеститора в собствения капитал на тази единица. Такъв автоматично е случаят с онези държавни корпоративни предприятия със 100 % държавна собственост, чийто собствен капитал представлява стойността на техните собствени средства. Такова увеличение на собствения капитал не се използва като критерий за преценяване на характера на капиталовата инжекция, вместо това то води до запис в сметка „Преоценки“, когато инжекцията е записана като капиталов трансфер, и до запис във финансовите сметки, когато инжекцията е записана като допълнителен собствен капитал.

Правила, приложими за специални обстоятелства

20.201 Капиталовите инжекции, направени в контекста на приватизация, когато се очаква приватизацията да бъде извършена в период, по-кратък от една година, се записват като операция със собствен

▼ B

капитал за сумата, която не надвишава постъпленията от приватизацията, като останалата част е предмет на изпитването за капиталова инжекция. При това положение се счита, че постъпленията от приватизацията погасяват капиталовата инжекция.

- 20.202 Капиталовите инжекции могат да се извършват чрез анулиране на дълг или поемане на дълг. От счетоводните правила, които са приложими в тези случаи, следва, че плащането е капиталов трансфер, освен при приватизация, когато капиталовите инжекции са придобиване на собствен капитал, стойността на който не надвишава сумата на постъпленията от приватизацията.
- 20.203 Капиталовите инжекции в натура, чрез предоставяне на нефинансови активи, не оказват въздействие върху нето предоставените/нето получените заеми. Когато се очаква, че инжекцията ще осигури достатъчен процент на възвръщаемост, тя се третира като промяна в структурата (K.61), като предоставеният актив се включва в баланса на корпоративното предприятие чрез сметките „Други изменения в обема на активите“. Когато не се очаква инжекцията да донесе достатъчен процент възвръщаемост, се записва капиталов трансфер (инвестиционни субсидии, D.92) заедно със съответен запис в „Отписване на нефинансови активи“ (P.5 или NP).

Фискални операции

- 20.204 Фискалните операции се извършват от държавното управление и се финансират чрез бюджета при обичайните бюджетни процедури. Някои операции обаче, започнати от единици на държавното управление, може да са свързани с намеса на единици, които не се ръководят от правната уредба на държавното управление, в това число държавни корпоративни предприятия. Въпреки че те не се отчитат в бюджета и могат да избегнат обичайните контролни процедури, целесъобразно е те да бъдат записани в приходите и разходите на държавното управление. Това се дължи на факта, че в ЕСС се разграничават случаите, когато държавното управление е основната страна по операция, а държавното корпоративно предприятие действа като агент.

Разпределения на държавни корпоративни предприятия*Дивиденди или разпределение на собствен капитал*

- 20.205 Доходите от инвестиции в собствен капитал в държавни корпоративни предприятия могат да бъдат записани като разпределителна операция, което обикновено означава дивиденди, или като финансова операция. Дивидентите представляват доход от собственост. Ресурсът, който е на разположение за разпределение на дивиденди, е предприемаческият доход на корпоративното предприятие. Следователно ресурсите, от които се плащат дивиденди, не включват нито постъпления от продажби на активи, нито разпределението на печалби от преценка. Дивидентите, които се финансират от или се основават на такива източници, се записват като разпределение на собствен капитал. Същите основни принципи се прилагат за разпределения от доход на квазикорпорации.
- 20.206 Големите и нередовни плащания или плащания, които надвишават предприемаческия доход за годината, се наричат супердивиденди. Те се финансират от натрупани резерви или продажба на активи и се записват като разпределение на собствен капитал, равно на разликата между плащането и предприемаческия доход за съответния отчетен период. При липсата на измерване на предприемаческия доход като заместител се използва опериращата печалба от дейността в счетоводните отчети на предприятията.
- 20.207 Междинните дивиденди се записват като доход от собственост (D.42) до степента, в която могат да бъдат свързани с начисления доход на корпоративното предприятие. На практика трябва да бъдат изпълнени две условия:

▼B

- a) корпоративното предприятие, което извършва това плащане, изготвя сметки за кратки периоди, които са на разположение на обществото, и плащането се основава на поне две тримесечия;
- б) междинното плащане следва да бъде в същата пропорция като заплащаните дивиденди през предходните години, в съответствие с обичайния процент на възвращаемост за акционера и тенденцията в растежа на корпоративното предприятие.

Ако тези условия не са изпълнени, междинното плащане се записва като финансов аванс, класифициран в други сметки за получаване/плащане (F.8), до определяне на годишния резултат, като се има предвид необходимостта от провеждане на изпитване за супердивидент (за съпоставяне на междинните дивиденди и предприемаческия доход за годината).

Данъци или разпределение на собствен капитал

- 20.208 Данъците имат правна основа и са под контрола на законодателна процедура. Операциите, които са по взаимно споразумение, представляват основният приход на сектор „Държавно управление“.
- 20.209 Понякога обаче може да възникне ситуация, при която една операция, описана като данък в правните документи, не е записана като такъв в ЕСС. Пример за това е случаят с непряката приватизация. Ако едно държавно холдингово дружество продаде своя дял в собствения капитал на друго държавно корпоративно предприятие и преведе част от постъпленията на държавата под позицията на данък или е задължено да плати данък, генериран от приватизационното събитие и последващи реализирани печалби, под позицията на данък върху капиталовите печалби, плащането се записва като финансова операция.

*Приватизация и национализация**Приватизация*

- 20.210 Приватизацията най-често е свързана с продажба от държавното управление на акции или друг собствен капитал в държавно корпоративно предприятие. Приватизационните постъпления не са приходи на държавното управление, а финансова операция, записана във финансовата сметка, без това да оказва въздействие върху дефицита/излишъка на държавното управление, тъй като това събитие няма отношение към нетната стойност и представлява прекласификация на активи (AF.5 спрямо AF.2) в баланса на държавното управление. Пряката продажба на нефинансови активи като сгради и земя, а не на цяло корпоративно предприятие, се записва в капиталовата сметка като отписване на дълготрайни активи или произведени нефинансови активи, освен ако е извършена в контекста на корпоративно реструктуриране.
- 20.211 Всяко закупуване на услуги за извършване на този процес обаче следва да се записва като междинно потребление на държавното управление и не следва да се приспада от приватизационните постъпления. Следователно приватизационните постъпления следва да се записват бруто във финансовите сметки.

Непряка приватизация

- 20.212 Приватизацията може да се извърши в условията на по-сложна институционална уредба. Например активите на едно държавно корпоративно предприятие могат да бъдат продадени от държавно холдингово дружество или друго държавно корпоративно предприятие, контролирано от държавното управление, като всички или част от постъпленията се прехвърлят на държавното управление. Във всички случаи плащането към държавното управление на постъпленията от продажбата на активи по този начин трябва да се записва като финансова операция, без оглед на

▼ B

начина, по който е представено в книгите на държавното управление или на негово дъщерно дружество, с едновременно намаление на дяловете и другите видове собствен капитал, което съответства на частична ликвидация на активите на холдинговото дружество. Всички приватизационни постъпления, които са задържани от холдинга, са приватизационни приходи на държавното управление, които са вложени обратно като капиталова инжекция, впоследствие подложена на изпитването за капиталова инжекция, за да се определи естеството на плащането.

20.213 Може също така държавното холдингово дружество или друго държавно корпоративно предприятие да действа като „преструктурираща агенция“. В такъв контекст постъпленията от продажбата може да не бъдат платени на държавното управление, а да бъдат задържани от реструктуриращата агенция с цел инжектиране на капитал в други предприятия. Когато реструктуриращата единица, без оглед на нейния правен статус, действа като пряк агент на държавното управление, нейната основна функция е да реструктурира и променя статуса на собствеността на държавните корпоративни предприятия и да насочва средства от една единица към друга. В общия случай единицата ще бъде класифицирана в сектор „Държавно управление“. Когато обаче реструктуриращата единица е холдингово дружество, което контролира група от дъщерни дружества, и само малка част от нейната дейност е посветена на насочването на средства по гореописания начин, от името на държавата и за целите на държавната политика, държавното холдингово дружество се класифицира в един от секторите на корпоративните предприятия в съответствие с основната му дейност, а операциите, извършени от името на държавното управление, трябва да се пренасочват през държавното управление.

Национализация

20.214 Национализация означава поемането на контрол от страна на държавното управление върху отделни активи или цяло корпоративно предприятие, обикновено чрез придобиване на мажоритарен дял или на целия капитал в корпоративното предприятие.

20.215 Обикновено национализацията е под формата на закупуване на дялове: държавното управление купува всички или част от дяловете в корпоративното предприятие на пазарна цена или на цена, която е достатъчно близка, като се имат предвид обичайните пазарни практики по отношение на оценяването на корпоративни предприятия, занимаващи се със същата дейност. Операцията е по взаимно съгласие, въпреки че предишният собственик може да има ограничени възможности да откаже офертата или да преговаря за цената. Закупуването на дялове е финансова операция, която трябва да се запише във финансовата сметка.

20.216 По изключение държавното управление може да придобие собственост върху дадено корпоративно предприятие чрез присвояване или конфискуване: промяната на собствеността върху активите не е резултат на операция, осъществена по взаимно съгласие. Няма плащане към собствениците или извършеното такова плащане не отразява справедливата стойност на активите. Разликата между пазарната стойност на придобитите активи и всяка предоставена компенсация се записва като некомпенсирана конфискация в сметка „Други изменения в обема на активите“.

Операции с централната банка

20.217 На практика се наблюдават два типа плащания от централната банка към държавното управление:

а) плащания, извършвани редовно, обикновено под формата на дивиденди, въз основа на текущата дейност на централната банка (като управление на валутните резерви). Тези плащания се записват като дивиденди, доколкото не са по-високи от

▼B

измерване на нетния опериращ доход, състоящ се от нетния доход от собственост без разходите и всички трансфери. Сумите, които надвишават тази сума, трябва да се записват като намаление на собствения капитал,

- б) извънредни плащания след продажба или преоценка на резервни активи. Тези плащания се записват като разпределение на собствен капитал. Обосновката е, че стойността на тези активи засяга стойността на пасива, свързан със собствения капитал на централната банка и активите, свързани със собствения капитал на държавното управление. Следователно холдинговата печалба върху резервните активи на централната банка има насрещен запис в активите, свързани със собствения капитал на държавното управление (чрез пасива, свързан със собствения капитал на централната банка).

Плащанията от централното държавно управление към централната банка трябва да се записват по подобен начин, както и за други държавни корпоративни предприятия. Големите плащания поспециално подлежат на „изпитване за капиталова инжекция“, за да се определи естеството на плащанията.

Преструктурирания, сливания и прекласификации

20.218 Когато едно държавно корпоративно предприятие бъде преструктурирано, финансови активи и пасиви могат да се появят или да изчезнат, което отразява нови финансови взаимоотношения. Тези промени се записват като промени в секторната класификация и структура в сметка „Други изменения в обема на активите“. Пример за такова преструктуриране е, когато дадено корпоративно предприятие е разделено на две или повече институционални единици и са създадени нови финансови активи и пасиви.

20.219 Закупуването на дялове и други видове собствен капитал в дадено корпоративно предприятие като част от сливане, от друга страна, трябва да се записва като финансова операция между корпоративното предприятие купувач и предишния собственик.

20.220 Всяка промяна в класификацията на активите и пасивите, която не е свързана с преструктуриране или промени в секторната класификация, като монетизация или демонетизация на злато, се записва като промяна в класификацията на активите или пасивите в сметка „Други изменения в обема на активите“.

Дългови операции

20.221 Дълговите операции могат да бъдат от особена важност за сектор „Държавно управление“, тъй като те често служат като средство на държавата за предоставяне на икономическа помощ на други единици. Записването на тези операции е предмет на глава 5. Общият принцип за всяко анулиране или поемане на дълг на една единица от друга единица по взаимно съгласие е да се признае, че има доброволен трансфер на богатство между две единици. Това означава, че насрещната операция на поетия пасив или на анулираната претенция е капиталов трансфер. Тъй като обикновено не се наблюдава паричен поток, това може да се характеризира като капиталов трансфер в натура.

*Поемане на дългове, анулиране на дългове и отписване на дългове**Поемане и анулиране на дългове*

20.222 Поемане на дългове е налице, когато една единица поеме отговорност за неуредените задължения на друга единица към даден кредитор. Това става често, когато един дълг на друга единица е гарантиран от държавното управление и гаранцията е предявена или активирана.

▼B

- 20.223 Когато едно държавно управление поеме дълг, насрещната операция на новия пасив на държавното управление е капиталов трансфер в полза на длъжника, изпаднал в неизпълнение. Случаят, при който като насрещна операция се записва финансов актив, трябва да бъде внимателно разгледан. Съществуват два различни контекста:
- а) действителен предварително съществуващ финансов актив е придобит срещу трета страна, както в случая на гарантирана експортна застраховка. В този случай държавното управление записва като насрещна операция на своя нов пасив придобиването на финансов актив, равен на настоящата стойност на сумата, която се очаква да бъде получена. Ако тази сума е равна на поетия пасив, не се изискват допълнителни записи. Ако сумата, която се очаква да бъде възстановена, е по-малка от поетия пасив, държавното управление записва капиталов трансфер за разликата между поетия пасив и стойността на придобития актив;
  - б) държавното управление просто записва претенция срещу корпоративно предприятие бенефициер, което в повечето случаи е държавно корпоративно предприятие в затруднено положение. В общия случай, поради силно хипотетичната стойност на тази претенция, тя не се записва. Евентуалните бъдещи плащания от страна на бенефициера се записват от държавното управление като приходи.
- 20.224 Плащанията на дълг от името на други са подобни на поемането на дългове, но единицата, която извършва плащанията, не поема целия дълг. Записваните операции са подобни.
- 20.225 Анулирането на дългове (или опрощаването на дългове) представлява погасяване или намаляване на иск по споразумение между кредитор и длъжник. Кредиторият записва капиталов трансфер за плащане за анулираната сума, а другата единица записва капиталов трансфер за получаване. Взаимното споразумение често се предполага, макар да не е установено формално, когато държавното управление се отказва от искове, като например в случай на студентски заеми и предоставяне на заеми на земеделски производители.
- 20.226 Поемането на дългове и анулирането на дългове, които облагодетелстват контролирана единица, водят до увеличение на стойността на собствения капитал в получаващата инвестицията единица, което се отразява в сметки „Преоценки“. Ако дългът на едно държавно управление бъде поет от друго държавно управление, тогава първото записва приходен капиталов трансфер, нов дълг към поемащата единица на държавното управление, или и двете.
- 20.227 Поемането на дългове и анулирането на дългове, извършвани в контекста на приватизация, се записват като операции със собствен капитал за сумата, която не надвишава приватизационните постъпления, като остатъкът е капиталов трансфер, за да се гарантира, че начинът на осъществяване на приватизацията няма да окаже въздействие върху отчетността. Приватизацията трябва да се извърши в рамките на една година.
- 20.228 Когато държави длъжници предложат предсрочно погасяване на дълг на стойност под стойността на главницата, която включва забавените лихви, събитието води до запис в капиталовата сметка с въздействие върху нето предоставените/нето получените заеми на държавното управление, тъй като се предполага наличието на субсидия. Когато предсрочното погасяване води до плащането на санкция или такса на заемодателя, която е предвидена в договора, сумата се записва като доход на заемодателя. В случай на ценни книжа обратното изкупуване на пазара води до запис в сметки „Преоценки“, освен ако предсрочното погасяване е наложено на притежателя на ценните книжа.

▼ **B**

- 20.229 Разликата в стойността в случай на продажба на трета страна на искове на държави срещу други държави води до запис в капиталовите сметки на капиталов трансфер с въздействие върху дефицита на държавното управление, защото естеството на иска предполага първоначално намерение за предоставяне на полза, а продажбата е начин за осъществяване на реструктуриране на дълг.
- 20.230 В резултат на това разходите за капиталови трансфери на държавното управление представляват приходи на длъжника, като така се отчита фактът, че той е истинският бенефициер на операцията, със запис в сметка „Останал свят“, съответстващ на разходите на държавното управление кредитор. За продавача стойността на операцията на отписаната претенция е стойността на главницата. Стойността на претенцията се записва в сметките и на новия кредитор, и на длъжника, т.е. съответно в баланса на банката и в сметките „Останал свят“ — за позицията на международна инвестиция, с намалената си стойност.
- 20.231 В по-редки случаи, когато отстъпката, договорена с трета страна или с длъжник, който предлага обратното изкупуване на своя дълг, отразява единствено промени в пазарните лихвени проценти, а не промяна в кредитната надеждност, може да се приеме, че държавното управление кредитор действа като нормален инвеститор. Разликата, без никакви санкции или такси, се записва в сметки „Преоценки“. Едно от възможните изпитвания е дали погасената сума е могла да надвиши стойността на главницата.

Поемане на дълг, свързано с трансфер на нефинансови активи

- 20.232 Ако държавата желае да облекчи дълговата тежест на дадено държавно корпоративно предприятие, то може също така, освен поетия дълг от единица на държавното управление, да поеме нефинансови активи като например инфраструктура на обществен транспорт. Това поемане на дълг, свързано с трансфер на нефинансови активи към единица на държавното управление, се счита за направено по взаимно съгласие и има абсолютно същото въздействие като поемането на дълг върху нето предоставение/нето получените заеми на държавното управление: сумата на капиталовия трансфер, която трябва да бъде записана в полза на корпоративното предприятие, е равна на сумата на поетия дълг. Придобиването на нефинансови активи има отрицателно въздействие върху нето предоставените (+)/нето получените (-) заеми.

Отписване или намаляване на дълга

- 20.233 Отписванията на дългове са намаляване от страна на кредитора на сума в баланса, която му е дължима, обикновено когато кредиторът стигне до заключението, че определен дълг има малка или никаква стойност, защото няма да бъде погасен: длъжникът е фалирал, изчезнал е или не може реалистично да бъде търсен за възстановявания, които да оправдаят различните направени разходи. Намаляванията на дългове се отнасят до намаляването от кредитора на преносната стойност на даден актив в неговия баланс.
- 20.234 Намаляванията и отписванията на дългове са вътрешни отчетни действия на кредитора и често не се признават за операции, защото не се извършват по взаимно съгласие. Въпреки това е възможно намаляванията и отписванията на дългове да не са равностойни на анулирането на претенцията към длъжника и поради това често може да има сторниране на намалявания и по-рядко на отписвания.
- 20.235 Намаляванията на дългове сами по себе си не водят до записи в баланса на кредитора, защото преносната стойност на дълга вече отразява пазарната стойност на инструмента или е по номинална стойност, в случай на заеми, освен ако пазарната стойност бъде заместена от намалената балансова стойност (в който случай намаляването се вписва в сметки „Преоценки“). За разлика от това отписванията на дългове водят до премахването на актива от баланса на

▼ **B**

кредитора чрез друго изменение в обема за сумата на намалението — стойността на главницата за заем, пазарната стойност за ценни книжа, освен ако отписването отразява случай на анулиране на дълг. Следователно, за разлика от поемането на дълг или анулирането на дълг, отписванията на дългове и намаляванията на дългове нямат въздействие върху нето предоставените/нето получените заеми на държавното управление.

Други видове реструктуриране на дългове

20.236 Реструктурирането на дългове представлява споразумение за изменение на условията за обслужване на съществуващ дълг, обикновено при по-благоприятни условия за длъжника. Дълговият инструмент, който се реструктурира, се счита за погасен и заменен с нов дългов инструмент с нови условия. Ако има разлика в стойността между погасения дългов инструмент и новия дългов инструмент, това е вид анулиране на дълг, като е необходим капиталов трансфер, за да се отчете разликата.

20.237 Замяне на дълг срещу собствен капитал е налице, когато кредиторът се съгласи да замени дължим към него дълг с ценни книжа, свързани със собствен капитал. Държавата например може да се договори с държавно предприятие, което притежава, да приеме увеличение на дела на държавата в собствения капитал на държавното предприятие в замяна на съществуващ заем. При такива обстоятелства случаят следва да бъде подложен на изпитването за капиталова инжекция. Всяка разлика в стойността на дълговия инструмент, който се погасява, и признатия собствен капитал, представлява капиталов трансфер, като се прави запис в сметки „Преоценки“.

20.238 Просрочие на дълга е налице, когато длъжникът пропусне плащане на лихва или главница. Дълговият инструмент обикновено не се променя, но сумата на просрочените дългове може да даде важни сведения.

Закупуване на дълг над пазарната стойност

20.239 Придобиването на дълг на стойност над пазарната стойност при издаването се нарича заеми с отстъпка, а когато това става впоследствие — анулиране на дълг. И в двата случая има намерение за предоставяне на полза и следователно е необходимо записване на разход, като например капиталов трансфер.

20.240 Анулиране на дълг е налице, когато един длъжник комбинира дългови инструменти с финансови активи, които имат същите или по-големи входящи потоци за обслужване на дългове. Дори когато анулираните инструменти са били прехвърлени на отделно образувание, брутна позиция все пак следва да бъде записана, като новото образувание се третира като спомагателна единица и се консолидира с анулиращата единица. Ако спомагателната единица не е резидентна, тя се третира като предприятие със специално предназначение, а операциите на държавното управление с тази единица следва да се третират, както е описано в раздел „Представяне на държавна финансова статистика“.

20.241 Дълг, емитиран при условия с отстъпка. Няма точно определение на заемите с отстъпка, но е общоприето, че те възникват, когато единици от сектор „Държавно управление“ предоставят заеми на други единици по такъв начин, че договореният лихвен процент е умислено определен под пазарния лихвен процент, който в противен случай би бил приложим. Степента на отстъпката може да бъде завишена с гратисни периоди, честоти на плащанията и падеж, които са благоприятни за длъжника. Тъй като условията на заема с отстъпка са по-благоприятни за длъжника, отколкото пазарните условия в противен случай биха позволили, заемите с отстъпка фактически включват трансфер от кредитора към длъжника.

▼ B

20.242 Заемите с отстъпка се записват в системата по тяхната номинална стойност, точно както останалите заеми, но в момента на предоставяне на заема като поясняваща позиция се записва капиталов трансфер, равен на разликата между стойността на дълга по договор и неговата настояща стойност, като се използва съответен пазарен сконтов процент. Няма единен пазарен лихвен процент, който следва да се използва за измерване на капиталовия трансфер. Търговският референтен лихвен процент, публикуван от ОИСП, може да е приложим, когато заемът е емитиран от една от държавите — членки на организацията.

Анулирания и спасителни мерки

20.243 Спасителната мярка е термин, който означава спасяване от финансово затруднено положение. Тя се използва често, когато една единица на държавното управление предоставя краткосрочно финансово подпомагане на дадено корпоративно предприятие, за да му помогне да оцелее в период на финансови трудности, или по-постоянно инжектиране на финансови ресурси, които да подпомогнат рекапитализирането на корпоративното предприятие. Спасителните мерки на финансовите институции често се наричат финансово анулиране. Спасителните мерки обикновено включват широко коментирани в обществото еднократни операции с голяма стойност и следователно са лесни за идентифициране.

20.244 Намесата на сектор „Държавно управление“ може приеме различни форми. Например:

- а) държавното управление може да гарантира определени пасиви на предприятието, което ще бъде подпомогнато;
- б) държавното управление може да предостави финансиране със собствен капитал при изключително благоприятни условия;
- в) държавното управление може да закупи активи от предприятието, което ще бъде подпомогнато, на цени, които са по-високи от тяхната действителна пазарна стойност;
- г) държавното управление може да създаде предприятие със специално предназначение или друг вид държавен орган за финансиране и/или управление на продажбите на активи или пасиви на предприятието, което ще бъде подпомогнато.

20.245 Гаранциите от държавното управление по време на спасителни мерки се разглеждат като еднократни гаранции за образувания във финансово затруднено положение. Пример за това е, когато образуванието не е в състояние или има сериозни затруднения да изпълнява задълженията си, тъй като способността му за генериране на средства е ограничена или продаваемостта на активите му е силно ограничена поради извънредни събития. Това обикновено ще доведе до записване като капиталов трансфер от самото начало, както ако гаранцията е предявена, за цялата предоставена гаранция или, при наличие на надеждна оценка, за сумата на очакваното предявяване, което е очакваната загуба на държавното управление. Вж. също точка 20.256.

20.246 Ако държавното управление закупи активи от предприятието, което ще бъде подпомогнато, платената сума обикновено ще бъде по-висока от действителната пазарна цена на активите. Покупката се записва по действителната пазарна цена и се записва капиталов трансфер за разликата между пазарната цена и общата платена сума.

▼ **B**

- 20.247 При спасителни мерки държавните управления често купуват заеми от финансови институции на тяхната номинална стойност, а не на тяхната пазарна стойност. Въпреки че заемите се записват по номинални цени, операцията се разделя, като се записва капиталов трансфер и се прави запис в сметки „Преоценки“. Ако има надеждна информация, че някои заеми са невъзстановими напълно или за почти цялата им сума или няма надеждна информация за очакваната загуба, тези заеми се отчитат с нулева стойност, а за тяхната предишна номинална стойност се записва капиталов трансфер.
- 20.248 Ако една държавна институционална единица бъде създадена от държавното управление с единствената задача да поеме управлението на спасителни мерки, единицата следва да бъде класифицирана в сектор „Държавно управление“. Ако е предвидено новата единица да бъде действащо предприятие, за което спасителните мерки са временна задача, нейната класификация като единица на държавното управление или държавно корпоративно предприятие се прави в съответствие с общите правила, описани в раздел „Преструктуриращи агенции“ по-горе. Единици, които купуват финансови активи от финансови предприятия в затруднено положение с цел да ги продадат надлежно, не могат да бъдат считани за финансови посредници, защото те не се излагат на риск. Те се класифицират в сектор „Държавно управление“.

Гаранции на дълг

- 20.249 Гаранцията на дълг е договореност, при която гарантът се съгласява да заплати на кредитора, ако длъжникът изпадне в неизпълнение. За сектор „Държавно управление“ предоставянето на гаранция е начин за подпомагане на икономически дейности без необходимост от непосредствено плащане на пари в брой. Гаранциите оказват значително въздействие върху поведението на икономическите агенти чрез изменение на условията на предоставяне и получаване на заеми на финансовите пазари.
- 20.250 При всяка гаранция участват три страни: заемодателят, заемополучателят и гарантът. Първоначално наличностите и потоците на кредитното взаимоотношение се записват между заемодателя и заемополучателя, докато след предявяването наличностите и потоците, свързани с гаранционното взаимоотношение, се записват между заемодателя и гаранта. Следователно активирането на гаранцията води до записване на потоци и промени в балансите на длъжника, кредитора и гаранта.

20.251 Има три основни вида гаранции:

- i) гаранции, които отговарят на определението на финансов дериват;
- ii) стандартни гаранции; както и
- iii) еднократни гаранции.

Гаранции от типа на финансовите деривати

- 20.252 Гаранциите, които отговарят на определението за финансови деривати, са тези, които се търгуват активно на финансовите пазари, като суапове за кредитно неизпълнение. Дериватът се основава на риска от неизпълнение на референтен инструмент и по принцип не е действително свързан с отделен заем или облигация.
- 20.253 При предоставянето на такава гаранция купувачът извършва плащане към финансовата институция, която създава деривата. Това се записва като операция с финансови деривати. Промените в стойността на деривата се записват като преоценки. Ако референтният инструмент изпадне в неизпълнение, гарантът заплаща на купувача неговата теоретична загуба от референтната облигация. Това се записва също така като операция с финансови деривати.

▼ B**Стандартни гаранции**

20.254 Стандартните гаранции обхващат подобни видове кредитен риск за голям брой случаи. Не е възможно да се направи точна оценка на риска от изпадане на всеки един заем в неизпълнение, но е възможно да се оцени колко от голям брой такива заеми ще изпаднат в неизпълнение. Третирането на стандартните гаранции е обяснено в глава 5.

Еднократни гаранции

20.255 Еднократни гаранции са налице, когато условията на заема или обезпечението са толкова специфични, че не е възможно да се изчисли с достатъчна степен на точност свързаният със заема риск. В общия случай предоставянето на еднократна гаранция се счита за непредвиден случай и не се записва като финансов актив/пасив в баланса на гаранта.

20.256 В изключителни случаи еднократните гаранции, предоставени от държавни управления на корпоративни предприятия в някои точно определени ситуации на финансово затруднено положение (например когато корпоративното предприятие има отрицателни собствени средства), което предполага голяма вероятност да бъдат предявени, се третират, както ако тези гаранции са били предявени от началото (вж. също точка 20.245).

20.257 Активирането на еднократна гаранция се третира по същия начин като поемане на дълг. Първоначалният дълг се ликвидира и се създава нов дълг между гаранта и кредитора. Поемането на дълг предполага записването на капиталов трансфер в полза на длъжника, изпаднал в неизпълнение. Капиталовият трансфер се изравнява чрез финансова операция — финансовият пасив, прехвърлен от корпоративното предприятие на държавното управление.

20.258 Активирането на гаранция може да изисква или да не изисква незабавно погасяване на дълга. Принципът на начислена база за момента на записване предполага, че общата сума на поетия дълг следва да бъде записана в момента на активиране на гаранцията и на поемане на дълга. Гарантът е новият длъжник, а плащанията на главницата от гаранта и начисляването на лихва върху поетия дълг следва да се записват при възникване на тези потоци. Следователно, когато предявяванията на гаранции включват единствено изплащането на суми за обслужване на дълга, които са дължими по дълга през отчетния период, както в случай на касово предявяване, за изплатените суми се записва капиталов трансфер. Когато обаче се наблюдава модел на частични предявявания като три последователни пъти и това се очаква да продължи, се записва поемане на дълг.

20.259 Когато първоначалният длъжник възстанови разходите на гаранта, а по минали предявявания на гаранцията е записан разход, гарантът записва приход. Този приход обаче следва да бъде изпитан с изпитването за супердивидент, когато длъжникът се контролира от гаранта, като всяко надвишаване на възстановяването над предприемаческия доход се записва като разпределяне на собствен капитал.

Секюритизация**Определение**

20.260 Секюритизацията представлява издаване на ценни книжа въз основа на парични потоци, които се очаква да бъдат генерирани от активи или други потоци доход. Ценните книжа, които зависят от парични потоци от активи, се наричат „обезпечени с активи ценни книжа“ (ABS).

▼ B

20.261 При секюритизацията инициаторът предава правата на собственост върху активите или правото на получаване на определени бъдещи потоци на секюритизационна единица, която в замяна заплаща сума на инициатора от свой собствен източник на финансиране. Такава секюритизационна единица често се нарича предприятие със специално предназначение. Секюритизационната единица получава своето собствено финансиране чрез емитиране на ценни книжа, като използва активите или правата върху бъдещи потоци, прехвърлени от инициатора, като обезпечение. Основният въпрос при записването на плащането от секюритизационната единица на инициатора е дали трансферът на актива е продажба на съществуващ актив на секюритизационната единица, или е средство за получаване на заем, като се използват като обезпечение бъдещи потоци от приходи.

Критерии за признаване на продажба

20.262 С цел третиране на секюритизацията като продажба съответният продаваем актив трябва да съществува в баланса на държавното управление и трябва да има пълна промяна на собствеността към секюритизационната единица, доказана от трансфера на рисковете и облагите, свързани с актива.

20.263 Следователно секюритизацията на бъдещите потоци от приходи, които не са признати като възвращаемост на икономически активи, като например бъдещи права за експлоатация на нефтени залежи, представлява получен от инициатора заем.

20.264 Когато секюритизацията включва потоци, свързани с финансов или с нефинансов актив, рисковете и облагите, свързани със собствеността върху активите, трябва да бъдат прехвърлени, за да бъде записана продажба.

20.265 Ако държавното управление запази права на бенефициера при секюритизацията чрез задържане на отсрочена покупна цена, което представлява правото над потоците, надвишаващи първоначалната секюритизационна стойност, или правото да се притежава последният транш, емитиран от секюритизационната единица, или чрез други средства, продажба не е извършена, а събитието е получен от инициатора заем.

20.266 Ако държавното управление като инициатор гарантира погасяването на дълг, направен от секюритизационната единица, свързана с актива, рисковете, свързани с актива, не са били прехвърлени. Не е извършена продажба и събитието представлява получен заем от инициатора. Гаранциите могат да бъдат под различни форми като застрахователни договори, деривати или клаузи за замяна на активи.

20.267 Ако бъде определено, че секюритизационният договор е свързан с действителна продажба на продаваем актив, трябва да се разгледа секторната класификация на секюритизационната единица. В раздел „Определяне на сектор „Държавно управление“ са посочени критериите за установяване дали секюритизационната единица е институционална единица и дали има функция по финансово посредничество. Ако секюритизационната единица се класифицира в сектора на държавното управление, секюритизацията е получен заем от държавното управление. Ако секюритизационната единица се класифицира като друг финансов посредник (S.125), тогава секюритизацията ще бъде отчетена като продажба на активи: без пряко въздействие върху дълга на държавното управление и с въздействие върху дефицита на държавното управление, ако потоците са секюритизирани въз основа на нефинансов актив.

▼ B

20.268 Ако държавното управление предостави компенсация под формата на пари след събитието или други средства, например гаранции, като по този начин премахне прехвърлянето на рискове, секюритизация, която първоначално е разглеждана като продажба, от този момент се класифицира като получен заем със следните операции: поемане на пасив и придобиване на активи с разход за капиталов трансфер, в случай че стойността на пасива надвишава тази на актива.

Записване на потоци

20.269 Когато една операция, свързана със секюритизация, е записана като получаване на заем, паричните потоци, прехвърлени на секюритизационната единица, първо се записват в отчетите на държавното управление и едновременно с това като погасяване на дълг, както на лихва, така и на главница.

20.270 Когато паричните потоци погасят предварителна амортизация на поетия дълг, останалият пасив се изважда от баланса на държавното управление чрез друго изменение в обема.

20.271 След пълно погасяване на поетия дълг всички останали парични потоци, предадени на секюритизационната единица в съответствие със секюритизационния договор, се записват като разходи на инициатора.

Други въпроси*Пенсионни задължения*

20.272 Третирането на пенсионните схеми е описано в глава 17, включваща допълнителна таблица към основните национални сметки по ЕСС, където следва да се отчитат всички задължения на пенсионните схеми, в това число пенсионни задължения, произтичащи от схеми за социална сигурност. Пенсионните права на спонсорираните от държавното управление, нефинансирани, свързани с трудовата заетост схеми с предварително определен размер на пенсията, следва да се записват само в тези допълнителни сметки.

Еднократни плащания

20.273 Понякога единиците могат да заплащат еднократна сума на държавното управление в замяна на поемането на някои от техните пенсионни задължения. Такива големи еднократни операции се осъществяват между държавното управление и друга единица, обикновено държавно корпоративно предприятие, и често са свързани с промяна на статуса на корпоративното предприятие или с неговата приватизация. Държавното управление обикновено поема въпросните задължения в замяна на касово плащане, което обхваща очаквания дефицит в резултат от трансфера.

20.274 По принцип в качеството си на равностойна замяна на пари срещу поемането на задължение, което е пасив, операцията не следва да засяга измерванията на нетната стойност и финансовата нетна стойност и не следва да променя нето предоставените/нето получените заеми на държавното управление. Пенсионното задължение обаче може да не е включено като пасив в баланса на нито една от единиците, които прехвърлят и поемат задълженията. Например, когато се прехвърлят на държавното управление, пенсионните задължения могат да бъдат слети със схема за социална сигурност, за която не се признава пасив.

▼B

20.275 В този контекст такова еднократно плащане следва да се разглежда като предплащане на осигурителни вноски. Като се отчитат различните договорености, които се наблюдават в практиката, и с цел да се избегне всяко изкривяване на изчислението на някои агрегирани суми като например разходите за труд и задължителните налози, еднократната сума се записва като финансов аванс (F.8), предплащане на различни текущи трансфери (D.75), които ще бъдат записани в бъдеще пропорционално на свързаните плащания на пенсии. В резултат на това еднократното плащане не оказва въздействие върху нето предоставените/нето получените заеми на сектор „Държавно управление“ през годината на трансфера на задълженията.

Публично-частни партньорства

Обхват на ПЧП

20.276 Публично-частните партньорства (ПЧП) представляват сложни, дългосрочни договори между две единици, едната от които обикновено е корпоративно предприятие (или група от корпоративни предприятия, частни или държавни), наричано оператор или партньор, а другата обикновено е единица на държавното управление, наричана възложител. ПЧП са свързани със значителни капиталови разходи за създаване или обновяване на дълготрайни активи, които корпоративното предприятие извършва, след което експлоатира и управлява активите, за да произвежда и предоставя услуги или на единицата на държавното управление, или на обществеността от нейно име.

20.277 В края на договора възложителят обикновено придобива юридическа собственост върху дълготрайните активи. В повечето случаи дълготрайните активи са характерни за някои основни обществени услуги, като например училища и университети, болници и затвори. Те могат да бъдат също инфраструктурни активи, защото много от големите проекти, които са стартирани чрез ПЧП, са свързани с предоставянето на транспортни, комуникационни, комунални и други услуги, които обикновено се описват като инфраструктурни услуги.

20.278 Следното общо описание включва най-честите счетоводни проблеми: дадено корпоративно предприятие е съгласно да придобие група дълготрайни активи и след това да използва тези активи заедно с други вложени в производството ресурси, за да произвежда услуги. Тези услуги могат да бъдат предоставени на държавното управление или за употреба като входни ресурси в неговото собствено производство, като например услуги по поддръжка на моторни превозни средства, или за разпространение сред обществото без плащане, като например образователни услуги, в който случай държавното управление ще извършва периодични плащания през срока на договора, а корпоративното предприятие очаква да възстанови своите разходи и да получи достатъчна норма на възвръщаемост на своята инвестиция от тези плащания.

20.279 Договорите за ПЧП по тук даденото определение са свързани с плащане от страна на възложителя към оператора на такси за „наличие“ или „търсене“, и като такива представляват споразумение за обществена поръчка. За разлика от други дългосрочни договори за услуги се създава специален актив. Следователно договорът за ПЧП предполага закупуване от държавното управление на услуга, която е произведена от партньор чрез създаване на актив. Може да има много варианти в договорите за ПЧП по отношение на разпореждането с активите в края на договора, изискваната експлоатация и поддръжка на активите по време на договора, цената, качеството и обема на произведените услуги и т.н.

▼B

- 20.280 Когато корпоративното предприятие продава услугите директно на обществото, например чрез пътна такса, договорът се счита за концесия, а не ПЧП. Цената обичайно се регулира от държавното управление и се определя на равнище, за което корпоративното предприятие смята, че ще му позволи да си покрие разходите и да постигне достатъчна възвращаемост от инвестицията си. В края на договорния период държавното управление може да стане юридически собственик и да получи оперативен контрол над активите, вероятно без да е необходимо плащане.
- 20.281 В договора за ПЧП корпоративното предприятие придобива дълготрайните активи и е юридическият собственик на активите през срока на договора, понякога със съдействието на държавното управление. Договорът често изисква активите да отговарят на дизайна, качеството и капацитета, посочени от държавното управление, да се използват по начина, посочен от държавното управление, за производство на услугите, които се изискват по договор, и да се поддържат в съответствие със стандартите, определени от държавното управление.
- 20.282 Освен това активите обикновено имат срок за експлоатация, който е много по-дълъг от срока на договора, така че държавното управление може да контролира активите, да носи рисковете и да получава облагите през голяма част от експлоатационния срок на активите. Поради това често е трудно да се определи дали корпоративното предприятие или държавното управление носи по-голямата част от рисковете и получава по-голямата част от ползите.

Икономическа собственост и разпределение на актива

- 20.283 Както и в случаите на лизинг, икономическият собственик на активите в дадено ПЧП се определя чрез оценка на това коя единица носи по-голямата част от рисковете и коя единица се очаква да получи по-голямата част от облагите от активите. Активът ще се разпредели към тази единица и съответно към бруто образуването на основен капитал. Основните елементи на риска и облагата, които следва да бъдат оценени, са:
- а) строителен риск, който включва надхвърляне на разходите, вероятност от допълнителни разходи в резултат на забавено предаване, неизпълнение на спецификации или строителни норми и правила, рискове, свързани с околната среда, и други рискове, които налагат плащания към трети страни;
  - б) риск, свързан с наличността, който включва вероятността от допълнителни разходи, като например поддръжка и финансиране, и налагането на санкции, защото обемът или качеството на услугите не отговаря на стандартите, посочени в договора;
  - в) риск, свързан с търсенето, който включва възможността търсенето на услугите да е по-голямо или по-малко от очакваното;
  - г) остатъчна стойност и риск от излизане от употреба, което включва риска стойността на актива да бъде по-ниска от неговата очаквана стойност в края на договора и степента, в която държавното управление има право на избор дали да придобие активите;
  - д) наличието на финансиране от възложителя или предоставяне на гаранции, или на клауза за изгодно прекратяване, по-специално в случаи на прекратяване по инициатива на оператора.

▼B

- 20.284 Рисковете и облагите са за оператора, ако строителният риск и един от двата риска — свързаният с търсенето или с наличността, са били действително прехвърлени. Мажоритарното финансиране, наложените гаранции, покриващи по-голямата част от финансирането, или клаузите за прекратяване, предвиждащи възстановяване на по-голямата част от разходите на доставчика на финансите в случаи на прекратяване по инициатива на оператора, водят до липсата на ефективно прехвърляне на който и да било от посочените рискове.
- 20.285 Освен това, поради специфичността на договорите за ПЧП, които са свързани със сложни активи, и когато оценката на рисковете и облагите не е категорична, уместен въпрос е коя единица има решаващо влияние по отношение на характера на актива и как се определят условията на услугите, произвеждани с актива, по-специално:
- а) степента, в която държавното управление определя дизайна, качеството, размера и поддръжката на активите,
  - б) степента, в която държавното управление може да определя произвежданите услуги, единиците, на които се предоставят услугите, и цените на произвежданите услуги.
- 20.286 Клаузите на всеки договор за ПЧП се оценяват, за да се реши коя единица е икономическият собственик. Поради сложността и разнообразието на ПЧП следва да се разгледат всички факти и обстоятелства на всеки договор и след това да се подбере отчетното третиране, което в най-голяма степен отразява основните икономически взаимоотношения.

Отчетни въпроси

- 20.287 Ако корпоративното предприятие е оценено като икономически собственик и, което е обичайно, ако държавното управление получава законната и икономическата собственост в края на договора без изрично плащане, се записва операция за придобиването на активите от държавното управление. Един общ подход е държавното управление постепенно да сформира финансова претенция и корпоративното предприятие постепенно да начислява съответен пасив, така че стойността и на двете да е равна на очакваната остатъчна стойност на активите в края на договорния срок. Прилагането на този подход изисква съществуващите монетарни операции да бъдат регрупираны или да бъдат осъществени нови операции, като се използват допусканията за очакваните стойности на активите и лихвените проценти. Това предполага разделяне на плащанията на ПЧП, когато активът на ПЧП не е включен в баланса на държавното управление, на компонент, който представлява придобиването на финансов актив.
- 20.288 Алтернативен подход е в края да се запише промяната на законната и икономическата собственост като капиталов трансфер в натура. Подходът на капиталовия трансфер също не отразява основната икономическа реалност, но ограниченията по отношение на данни, несигурността по отношение на остатъчната стойност на активите и договорните условия, които позволяват упражняването на различни варианти от всяка от страните, правят използването на подхода на капиталовия трансфер най-целесъобразно.
- 20.289 Друг значителен проблем възниква, когато държавното управление бъде оценено като икономически собственик на активите, но не извършва никакви явни плащания в началото на договора. С цел осъществяване на придобиването трябва да бъде извършена съответна операция. Най-честата идея е придобиването да се извърши с условен финансов лизинг поради сходството с действителния финансов лизинг. Прилагането на този вариант обаче зависи

▼B

от специфичните договорни условия, тяхното тълкуване и евентуално други фактори. Например може да бъде условно начислен заем, а действителните плащания от държавното управление към корпоративното предприятие, ако съществуват, могат да се прегрупираат, така че част от всяко плащане да представлява погасяване на заема. Ако няма действителни плащания от страна на държавното управление, е възможно да бъдат осъществени немонетарни операции за плащанията по заема. Друг начин за плащане от държавното управление за актива би могло да бъде предплащане по оперативен лизинг, ако оперативен лизинг е условно начислен, или предоставяне на нематериален актив за правото на корпоративното предприятие на достъп до активите за производството на услуги.

- 20.290 Друг важен проблем се отнася до измерването на производството. Каквито и решения да бъдат взети относно коя единица е икономическият собственик на активите по време на договорния период и как държавното управление в крайна сметка ги придобива, следва да се внимава производството да бъде правилно измерено. Отново, има варианти, чиято желателност варира според точната ситуация и наличието на данни. Трудността възниква, когато бъде преценено, че държавното управление е икономическият собственик на активите, но активите се използват от корпоративното предприятие за производство на услуги. Желателно е да се покаже стойността на капиталовите услуги като разходи за производството на корпоративното предприятие, но това може да изисква условно начисляване на оперативен лизинг, което от своя страна може да изисква прегрупиране на действителни операции или създаване на немонетарни операции, за да се идентифицират плащанията по лизинга. Алтернатива на това е да се покаже стойността на капиталовите услуги в сметка „Производство“ на сектор „Държавно управление“, но продукцията на държавното управление да се класифицира по същия начин, както продукцията на корпоративното предприятие, така че общата продукция в икономиката да бъде правилно класифицирана.

Операции с международни и наднационални организации

- 20.291 Операции, които възникват между резидентни единици и международни или наднационални организации, са класифицирани в сектор „Останал свят“.
- 20.292 Пример за такива операции са операциите между резиденти, различни от държавното управление, и институции на Европейския съюз, когато те се считат за главните страни по операцията, въпреки че единиците на държавното управление изпълняват ролята на междинни агенти при насочването на средствата. Записването на основните операции се извършва направо между двете страни и не засяга сектор „Държавно управление“. Ролята на държавното управление се записва като финансова операция (F.89).
- 20.293 Видовете записване на конкретни операции между национални резиденти и институции на Европейския съюз са изложени по-долу за различни категории:
- a) данъци: някои данъци върху продуктите, като вносни мита и акцизи, се плащат на институциите на Европейския съюз или други наднационални организации. Те представляват три категории:
    - 1) тези, които са директно платими, като например в миналото данъка на Европейската общност за въглища и стомана върху минното дело и железодобивните и стоманопроизвеждащи предприятия, и които се записват директно;

▼ B

- 2) тези, които се събират от националните държавни управления като агенти от името на институциите на Европейския съюз или други наднационални организации, но при които данъкът се счита за директно платим от резидентните производители. Примери за това са данъците върху внасяните земеделски продукти, монетарните компенсаторни суми, налагани върху вноса и износа, данъците върху производството на захар и данъкът върху изоглюкозата, данъците при съвместна отговорност върху млякото и житните култури, както и митата, налагани въз основа на Интегрираната митническа тарифа на Европейските общности. Те се записват директно от производителите към наднационалната организация, а ролята на държавното управление е като посредник и се записва като финансова операция;
- 3) вземания по данъка върху добавената стойност във всяка държава членка. Те се записват като вземания от националното държавно управление, като сумите, които държавите членки предоставят на Европейския съюз, се записват като текущ трансфер (D.76). Моментът на записване на трансфера от държавното управление е, когато той трябва да бъде платен;
- б) субсидии: всички субсидии, които са директно платими от наднационални организации на резидентни производители, се записват като директно платими от наднационалната организация, а не от резидентна единица на държавното управление. Субсидиите, платими на резидентни производители, които се насочват през единици на държавното управление като посредници, се записват по подобен начин директно между главните страни, но за тях се създават също така записи в други сметки за получаване/плащане (F.89) във финансовите сметки на държавното управление;
- в) различни текущи трансфери: вноските в бюджета на Европейския съюз от държавите членки за третия и четвъртия вид плащане, предназначени да предоставят на Европейския съюз неговите собствени ресурси. Третият ресурс се изчислява чрез прилагане на плоска ставка към базата на данъка върху добавената стойност на всяка държава членка. Четвъртият ресурс се основава на брутният национален доход на всяка държава членка. Тези плащания се считат за задължителни трансфери от държавните управления към Европейския съюз. Те са класифицирани като различни текущи трансфери и се записват, когато трябва да бъдат платени;
- г) текущо международно сътрудничество: повечето други текущи трансфери в брой или в натура между държавното управление и нерезидентни единици, в това число международни организации, се класифицират като текущо международно сътрудничество. То включва текуща помощ за развиващи се държави, работни заплати, платими на учители, съветници и други агенти на държавното управление, за дейност в чужбина и т.н. Една характеристика на текущото международно сътрудничество е, че то се състои от трансфери, които се извършват на доброволна основа;
- д) капиталови трансфери: инвестиционни субсидии, в брой или в натура, както и други капиталови трансфери, по-специално като насрещна операция на анулиране на дълг или поемане на дълг, може да са платими към или за получаване от международна или наднационална организация;

▼B

- е) финансови операции: някои финансови операции, обикновено заеми, могат да се записват, когато са отпуснати от международни организации като например Световната банка и Международния валутен фонд. Инвестициите на държавното управление в капитала на международни и наднационални организации с изключение на Международния валутен фонд, се класифицират като други видове собствен капитал (F.519), освен ако няма възможност за погасяване, в който случай те се класифицират като текущо международно сътрудничество.
- 20.294 Институциите на Европейския съюз извършват значителни текущи и капиталови трансфери чрез структурните фондове като Европейския социален фонд, Европейския фонд за регионално развитие и Кохезионния фонд. Крайните бенефициери на тези трансфери могат да бъдат държавното управление или единици, различни от държавното управление.
- 20.295 Субсидиите, плащани от структурните фондове, често са свързани със съфинансиране, при което Европейският съюз съвместно финансира дадена инвестиция, направена от държавното управление. Може да има комбинация от предплащания и междинни и крайни плащания, които могат да бъдат насочвани през поне една единица на държавното управление. Резидентните единици на държавното управление също могат да извършват авансови плащания на постъпления, очаквани от Европейския съюз.
- 20.296 Когато единици, различни от държавното управление, са бенефициери, всички плащания, извършени предварително от държавното управление за сметка на касови постъпления от Европейския съюз, се записват като финансови операции в други сметки за получаване/плащане. Насрещната страна в тази финансова операция е Европейският съюз, ако е настъпил моментът на начисляване на нефинансовата операция, в противен случай това е бенефициерът. Позициите по сметките за получаване/плащане се анулират при плащането на сумата.
- 20.297 Моментът на записването на съфинансираните разходни трансфери на държавното управление е моментът на даване на разрешението от Европейския съюз.
- 20.298 Може да има обстоятелства, при които авансите на държавното управление надвишават допустимата сума, след като тя бъде определена чрез процеса на разрешаване. Ако бенефициерът е в състояние да възстанови сумата на надвишаването, това анулира неговите други сметки за дължими суми при държавното управление. Ако бенефициерът не може да ги възстанови, тогава се записва капиталов трансфер от държавното управление, който анулира другите сметки за дължими суми.
- 20.299 Когато бенефициерите са единици на държавното управление, приходите на държавното управление се изтеглят напред във времето, за да съвпаднат с времето на разходите, което представлява отклонение от общите правила за момента на записване на такива трансфери. Ако има значителна времева разлика между извършването на разходите от страна на държавното управление и получаването на средствата, приходите могат да бъдат записани, когато бъде представена претенцията към Европейския съюз. Това се прилага само когато няма надеждна информация за момента на разходите, сумите са големи или времевата разлика между разхода и представянето на претенцията е малка.
- 20.300 Всички авансови плащания от Европейския съюз към единици на държавното управление като крайни бенефициери при стартиране на многогодишни програми се записват като финансови аванси.

▼B

Подпомагане за развитие

- 20.301 Държавните управления предоставят подпомагане на други държави, като предоставят заеми при лихвени проценти, които умишлено са по-ниски от пазарния лихвен процент за заеми със сравним риск (заеми с отстъпка, както е описано в раздел „Счетоводни въпроси, свързани със сектор „Държавно управление“, „Дългови операции“), или безвъзмездни помощи в брой или в натура.
- 20.302 Записването на международното подпомагане под формата на безвъзмездни помощи в натура, като например доставки на хранителни запаси, често създава трудности. Цените на стоките или услугите, които се доставят в натура, като хранителни запаси, в получаващата държава може да са много различни от цените в държавата донор. Като общо правило стойността на дарението за получателя следва да се разглежда като равна на разхода за предоставяне на подпомагането на получателя. Това означава, че следва да се използват цените на държавата донор като база за изчисление на стойността на дарението. Освен самите стоки и услуги следва да бъдат включени и всички допълнителни разходи, които могат да възникнат при доставката на стоките или услугите, като транспорт до чуждата държава, доставка в рамките на въпросната държава, компенсация на наетите лица от държавното управление на държавата донор, които подготвят пратките или проследяват тяхната доставка, застраховка и т.н.

ДЪРЖАВЕН СЕКТОР

- 20.303 Държавният сектор се състои от сектор „Държавно управление“ и държавните корпоративни предприятия. Елементите, от които се състои държавният сектор, вече са представени в структурата на основните сектори на системата, като те могат да бъдат прегрупирани с цел изготвяне на сметките на държавния сектор. Това става чрез събиране на подсекторите на сектор „Държавно управление“ и държавните подсектори на нефинансовите и финансовите предприятия.

Нефинансови предприятия	Финансови предприятия	Сектор „Държавно управление“	ОНЦОД	Домакинства
Държавни	Държавни	Държавни	Частни	Частни
Частни	Частни			

- 20.304 Държавните финансови предприятия могат да бъдат допълнително разделени на централна банка и други държавни финансови предприятия, които от своя страна могат допълнително да се подразделят на подсектори на финансовите предприятия по целесъобразност.

Таблица 20.2 — Държавният сектор и неговите подсектори

Сектор „Държавно управление“				Държавни корпоративни предприятия		
Централно държавно управление	Федерално държавно управление	Местно държавно управление	Социална сигурност	Държавни нефинансови предприятия	Държавни финансови предприятия	
					Централна банка	Други държавни финансови предприятия

- 20.305 Сметките на държавния сектор могат да бъдат структурирани в съответствие с рамката и последователността от сметки на ЕСС и по принцип както консолидираните, така и неконсолидираните версии са аналитично полезни. Алтернативни представяния, като консолидирани и неконсолидирани еквиваленти на представянето като държавна финансова статистика, описано по-горе в настоящата глава, също са полезни.

▼ B

- 20.306 Всички институционални единици, включени в държавния сектор, са резидентни единици, контролирани от държавното управление както пряко, така и непряко — общо чрез единици на държавния сектор. Контролът върху едно образование се определя като способността да се определя общата политика на това образование. Това е описано по-подробно по-долу.
- 20.307 Разграничението между единица на държавния сектор, която е част от сектор „Държавно управление“, и държавно корпоративно предприятие се определя чрез пазарен/непазарен тест, както е описано в глава 3 и по-горе. Непазарните единици на държавния сектор се класифицират в сектор „Държавно управление“, а пазарните единици на държавния сектор се класифицират като държавни корпоративни предприятия. Единственото изключение от това общо правило е за някои финансови институции, които извършват надзор върху финансовия сектор или го обслужват, които се класифицират като държавни финансови предприятия, без оглед на това дали са пазарни или непазарни.
- 20.308 Правната форма на един орган не е показателна за неговата секторна класификация. Например някои законно учредени корпоративни предприятия на държавния сектор може да са непазарни единици и следователно да са класифицирани в сектор „Държавно управление“, а не като държавни корпоративни предприятия.

Контрол върху държавния сектор

- 20.309 Контролът върху дадена резидентна единица на държавния сектор се определя като способността за определяне на общата политика на единицата. Това може да става чрез преки права на отделна единица на държавния сектор или колективни права на много от тях. Трябва да бъдат взети предвид следните показатели за контрол:
- а) права да се назначава, да се отстранява или да се налага вето на по-голямата част от длъжностните лица, съвета на директорите и т.н. Правата да се назначава, отстранява, одобрява или налага вето на по-голямата част от управителния съвет на дадена единица са достатъчни за определяне на контрол. Тези права могат да бъдат притежавани пряко от една единица на държавния сектор или непряко — общо от единици на държавния сектор. Ако първият набор от назначения се контролира от държавния сектор, но последващите смени не подлежат на този контрол, единицата остава в държавния сектор до момента, в който назначението на по-голямата част от директорите вече не е контролирано;
  - б) права да се назначава, да се отстранява или да се налага вето на ключовия персонал. Ако контролът на общата политика действително се определя от влиятелните членове на съвета, като главен изпълнителен директор, председател и финансов директор, правомощията за назначаване, отстраняване или налагане на вето на този персонал са с по-голяма тежест;
  - в) права да се назначава, да се отстранява или да се налага вето на по-голямата част от назначенията на ключови комитети на единицата. Ако ключови фактори на общата политика, като възнаграждения на висшите служители и бизнес стратегия, са делегирани на подкомитети, правата да се назначават, отстраняват или да се налага вето на директори на тези подкомитети представляват фактори, определящи контрола;
  - г) собственост на по-голямата част от акциите с право на глас. Това обикновено определя контрола, когато решенията се вземат на база „една акция — един глас“. Акциите могат да бъдат притежавани пряко или непряко, като акциите, притежавани от всички единици на държавния сектор, се агрегират. Ако решенията на държавния сектор се вземат на база „една акция — един глас“, ситуацията следва да бъде анализирана, за да се провери дали държавният сектор има мнозинство от гласовете;

▼ B

- д) права по специални акции и опции. Тези златни и специални акции в миналото бяха обичайни в приватизирани корпоративни предприятия, но присъстват и в някои предприятия със специално предназначение. В някои случаи те дават на образувания на държавния сектор определени остатъчни права за защита на интереси; тези права могат да бъдат постоянни или ограничени във времето. Наличието на такива акции само по себе си не е показател за контрол, но трябва да бъде внимателно анализирано, по-специално обстоятелствата, при които могат да бъдат упражнявани правомощията. Ако правомощията оказват въздействие върху текущата обща политика на единицата, те са важни за решенията относно класификацията. В други случаи те могат да бъдат резервни правомощия, които могат да предоставят права за контрол върху общата политика в спешни случаи и т.н., за които се счита, че не са от значение, ако не засягат текущата политика, въпреки че в случай на тяхното упражняване те обикновено водят до незабавно прекласифициране. Съществуването на опция за образувания на държавния сектор за закупуване на акции при определени обстоятелства представлява подобна ситуация, като е необходима преценка дали правомощията за упражняване на опцията засягат общата политика на единицата;
- е) права на контрол чрез договорни споразумения. Ако всички продажби на дадена единица са към една единица на държавния сектор или група от единици на държавния сектор, има възможност за господстващо влияние, което може да бъде преценено като контрол. Наличието на други клиенти или възможността да съществуват други клиенти обикновено е показател за това, че единицата не се контролира от единици на държавния сектор. Ако дейността на единицата с клиенти, различни от държавния сектор, е ограничена в резултат на влиянието на държавния сектор, това е показател за контрол от държавния сектор;
- ж) права за контрол в резултат на споразумения/разрешение за получаване на заем. Заемодателите често налагат контролни механизми като условия за отпускане на заеми. Ако чрез предоставяне на заеми или с цел защита на експозицията си на риск в резултат на гаранция държавният сектор наложи контролни механизми, които са по-строги от тези, които единицата на частния сектор обичайно би се наложило да приеме от банка, това е показател за контрол. Ако дадена единица се нуждае от разрешение от държавния сектор, за да получи заем, това е показател за контрол;
- з) контрол чрез прекомерно регулиране. Когато регулирането е толкова строго, че в действителност диктува общата политика на бизнеса, то е форма на контрол. В някои случаи държавните органи могат да оказват сериозна регулаторна намеса, по-специално в области като монополи и приватизирани комунални услуги, при които има елемент на държавни услуги. Възможно е да има регулаторна намеса във важни области като ценообразуване, без единицата да прехвърля контрола върху общата политика. Изборът да се навлезе или да се работи в силно регулирана среда от своя страна е показател, че единицата не е предмет на контрол;
- и) други. Контролът може също така да бъде получен въз основа на законоустановени правомощия или права, съдържащи се в учредителния акт на единицата, например за ограничаване на дейността, целите и експлоатационните аспекти, одобряване на бюджети или предотвратяване на изменение на учредителния акт на единицата, саморазпускане, приемане на дивиденди или прекратяване на неговите взаимоотношения с държавния сектор. Единица, която е изцяло или почти изцяло финансирана от държавния сектор, се счита за контролирана, ако контролните механизми на този източник на финансиране са достатъчно рестриктивни, за да диктуват общата политика в тази област.

▼ B

- 20.310 Всяко класифициране трябва да бъде преценявано само по себе си, като някои от тези показатели могат да не са от значение за даден индивидуален случай. Някои показатели като посочените в точка 20.309, букви а), в) и г), са достатъчни сами по себе си за установяване на контрол. Що се отнася до другите, няколко отделни показатели могат заедно да определят наличието на контрол.

Централни банки

- 20.311 Централните банки обикновено се приемат за държавни финансови предприятия, дори в случаи, когато техният единствен или мажоритарен юридически собственик е различен от държавното управление. Те се считат за държавни корпоративни предприятия, предвид това че държавните управления притежават икономическата собственост или упражняват контрол чрез други средства.
- 20.312 Централната банка е финансов посредник, чиято дейност е предмет на специални правни разпоредби и която е поставена под общия контрол на държавното управление, което представлява националните интереси, въпреки че централната банка се ползва с голяма степен на автономност или независимост по отношение на упражняването на своята основна дейност (по-специално паричната политика). Ключовият въпрос тук е признаването на основната функция и дейност на централната банка — да управлява националните резервни активи, да емитира националната валута и да провежда монетарната политика — а не нейният правен статус. Държавното управление често има формално право на постъпления от ликвидация.
- 20.313 Поради наличието на такива права на бенефициера или поради ролята на държавното управление, собствеността на държавното управление върху собствения капитал на централната банка или най-малко върху резервните активи, управлявани от централната банка, се признава в националните сметки като икономическа собственост, дори при обстоятелства, при които няма юридическа собственост.

Държавни квазикорпорации

- 20.314 Държавните квазикорпорации не притежават правните характеристики на независими корпоративни предприятия, но начинът им на функциониране се различава в достатъчна степен от този на собствениците им — по-скоро наподобява на образувания в сектор „Нефинансови предприятия“ или „Финансови предприятия“ — за да бъдат признати за институционални единици.
- 20.315 Дейностите на квазикорпорациите трябва да бъдат обособени, като наличието на достатъчно информация позволява да се изготви пълен набор от сметки (вж. точка 2.13, буква е) и да бъдат пазарни единици.

Предприятия със специално предназначение и нерезиденти

- 20.316 Образуванията на държавния сектор могат да създават или използват предприятия със специално предназначение (ПСП) или дружества със специална цел. Тези единици често нямат наети лица или нефинансови активи и се характеризират със слабо изразено физическо присъствие извън наличието на „фирмена табелка“, която потвърждава мястото на тяхната регистрация. Те може да са резидентни на друга територия.
- 20.317 Създадените от държавния сектор единици, представляващи ПСП, трябва да бъдат проучени, за да се провери дали имат правомощия да действат самостоятелно, дали дейността им е ограничена и дали носят рисковете и облагите, свързани с активите и пасивите, които притежават. Ако не изпълняват тези критерии, те не се признават за отделни институционални единици и ако са резидентни, се консолидират в единицата от държавния сектор, която ги е създала. Ако не са резидентни, те се признават за част от „Останал свят“ и всички операции, които предприемат, се пренасочват през единицата на държавния сектор, която ги е създала.

▼B

20.318 Нерезидентни международни съвместни предприятия между държавни управления, при които нито една страна няма контрол върху образуването, се разпределят пропорционално между държавните управления като условни резиденти единици.

Съвместни предприятия

20.319 Единици от държавния и от частния сектор могат да стартират съвместно предприятие, при което се създава институционална единица. Единицата може да сключва договори от свое собствено име и да набира средства за своите собствени цели. Тази единица се отнася към държавния или частния сектор според това коя страна я контролира.

20.320 На практика в повечето съвместни предприятия има съвместен контрол. Ако единицата е класифицирана като непазарна, по правило тя се класифицира в сектор „Държавно управление“, тъй като нейното поведение е това на единица на държавното управление. Ако единицата е класифицирана като пазарен производител и контролът е разделен поравно, единицата се разделя на две части, едната от които е разпределена за държавния сектор, а другата — за частния сектор.

ГЛАВА 21

ВРЪЗКИ МЕЖДУ СЧЕТОВОДНИТЕ ОТЧЕТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА И НАЦИОНАЛНИТЕ СМЕТКИ И ИЗМЕРВАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА ДЕЙНОСТ

21.01 Счетоводните отчети на предприятията, наред със стопанските изследвания, представляват основният източник на информация за корпоративната дейност в националните сметки. Националната отчетност има редица сходни характеристики със счетоводната отчетност на предприятията, най-очевидните от които са:

- а) отчитането на операции в сметките, т.е. в таблици с по две колони;
- б) парична оценка;
- в) използването на балансиращи позиции;
- г) отчитането на операциите при извършването им; както и
- д) вътрешната съгласуваност на системата от сметки.

Националната отчетност обаче се различава по редица характерни черти, тъй като тя има различна цел: националната отчетност се стреми да опише в рамките на съгласувана рамка всички дейности на една държава, а не само тези на предприятие или на група предприятия. Тази цел за съгласуваност между всички единици в дадена икономика и техните отношения със сектор „Останал свят“ води до ограничения, които нямат отражение върху счетоводната отчетност на предприятията.

21.02 За националната отчетност съществуват международни стандарти, валидни в рамките на всяка страна в света. Развитието и прилагането на счетоводната отчетност на предприятията се различават в отделните страни. Счетоводната отчетност на предприятията обаче се развива към прилагане на общи международно признати стандарти. Процес на хармонизиране на световно равнище започва на 29 юни 1973 г. със създаването на Комитета по международните счетоводни стандарти (КМСС), чиято мисия беше да разработи основни счетоводни стандарти, наричани МСС (Международни счетоводни стандарти), а след това и МСФО (Международни стандарти за финансови отчети), които да могат да се прилагат в световен мащаб. В Европейския съюз консолидираните отчети на дружествата, регистрирани на фондовата борса в ЕС, се изготвят в съответствие с референтната рамка на МСФО от 2005 г. насам.

21.03 Подробни насоки за съдържанието на счетоводните отчети на предприятията и за това как да се направи връзката между счетоводната отчетност на предприятията и националната отчетност намират своето място в специализирани ръководства. В настоящата глава се дават отговорите на най-основните въпроси, повдигани при съставянето на националните сметки въз основа на счетоводните отчети на предприятията, и се разглеждат специфични въпроси за измерването на корпоративната дейност.

НЯКОИ СПЕЦИФИЧНИ ПРАВИЛА И МЕТОДИ ЗА СЧЕТОВОДНА ОТЧЕТНОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

21.04 С цел да извлекат информацията, която се съдържа в счетоводните отчети на предприятията, счетоводителите, които се занимават с националните сметки, следва да разбират международните счетоводни стандарти за частните корпоративни предприятия и за органите на държавното управление. Стандартите за частните корпоративни предприятия се изготвят и поддържат от Съвета по международните счетоводни стандарти (СМСС), а за органите на държавното управление — от Съвета по международните счетоводни стандарти за публичния сектор (СМССПС). В следващите параграфи са очертани някои общи принципи на счетоводната отчетност на предприятията.

▼B**Време на отчитането**

21.05 В счетоводните отчети на предприятията операциите се отчитат в момента, в който се осъществяват, което поражда претенции и задължения, независимо от плащането. Този момент на отчитане е известен като принцип на начислена база, за разлика от принципа на касова основа. Националните сметки също се изготвят на принципа на начислена база.

Отчитане с двустранно записване и с четиристранно записване

21.06 В счетоводните отчети на предприятията всяка операция на предприятието се отчита най-малко в две различни сметки с една и съща сума — веднъж по дебита и веднъж по кредита. Тази система на двустранно записване позволява да се направи проверка на последователността от сметки.

В националните сметки също може да се използва системата на четиристранно записване за повечето операции. Дадена операция се отразява два пъти от всяка от засегнатите институционални единици, например веднъж като нефинансова операция в сметки „Производство“ и „Доход“ и в капиталовата сметка, и веднъж като финансова операция, свързана с изменение във финансовия актив и пасив.

Оценка

21.07 В счетоводните отчети на предприятията и в националните сметки операциите се отчитат по цената, която е договорена от участниците в съответните операции.

Активите и пасивите по принцип се оценяват по първоначална или историческа стойност във финансовите отчети на стопанските субекти във възможно съчетание с други цени, например пазарни цени на запасите. Финансовите инструменти следва да се оценяват по справедлива стойност, която цели да отразява цените, наблюдавани на пазарите, чрез използване на специфични техники за оценка, ако е необходимо.

В национални сметки активите и пасивите се записват по текуща стойност към момента, за който се отнася балансът, а не по тяхната първоначална стойност.

Отчет за доходите и баланс

21.08 За счетоводните отчети на предприятията се изготвят два финансови отчета: отчет за доходите и баланс. Отчетът за доходите групира операциите за приходи и разходи, а балансът — наличностите на активи и пасиви. Тези отчети показват салдата на сметките и операциите на обобщено равнище. Отчетите също се представят под формата на сметки. И двата отчета са тясно свързани помежду си. Салдото при отчета за доходите представлява приходите или разходите на предприятието. Тези приходи или разходи също се включват в баланса.

21.09 Сметките на операциите, чието салдо е включено в отчета за доходите, са сметки на потоци. Тяхната цел е да представят общите суми на приходите и разходите през финансовата година.

21.10 Балансите са сметки на наличностите. Те показват стойността на активите и пасивите в края на финансовата година.

НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ И СЧЕТОВОДНИ ОТЧЕТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА: ПРАКТИЧЕСКИ ВЪПРОСИ

21.11 С цел счетоводителите, занимаващи се с национални сметки, да могат широко да използват счетоводните отчети на предприятията, а не само в отделни случаи, трябва да бъдат изпълнени редица условия.

▼B

Първото е достъп до сметките на предприятията. Обикновено публикуването на сметките е задължително за големите предприятия. Базите данни с тези сметки са разделени на частни и държавни органи и е важно счетоводителите, занимаващи се с националните сметки, да имат достъп до тях. Колкото до големите предприятия, обикновено е възможно сметките да бъдат получени направо от тях.

Второто условие е минимална степен на стандартизиране на отчетните документи, публикувани от предприятията, тъй като това е необходимо условие за компютърна обработка. Високото равнище на стандартизация често е свързано със съществуването на орган, който да събира сметки от предприятията в тази стандартизирана форма. Събирането може да бъде организирано на доброволна основа, както е случаят с органа, обслужващ център за финансови отчети, който прави анализи за своите членове, а може и да е задължително по закон, както е случаят, когато събиращият орган са данъчните органи. И в двата случая счетоводителите, занимаващи се с национални сметки, трябва да изискат достъп до базите данни, като спазват приложимите правила за поверителност.

- 21.12 Счетоводните отчети на предприятията могат да се използват, когато отчетите не се съставят на стандартизирана основа. В редица страни има сектори на икономиката, където преобладават малко на брой големи предприятия, и отчетите на тези големи предприятия могат да се използват за националните сметки. Полезна информация може да бъде намерена и в бележките към сметките, като например подробни данни или насоки как да се тълкуват записите в сметките.
- 21.13 Стопанските изследвания са другият основен източник на данни за националните сметки за корпоративната дейност. Тези изследвания дават удовлетворителни резултати, ако зададените въпроси са съвместими със записите и понятията за счетоводните отчети на предприятията. Дадено предприятие няма да предостави надеждна информация, която не се основава на неговата собствена вътрешна информационна система. Стопанските изследвания като цяло са необходими, дори в най-добрия случай, когато счетоводителите, занимаващи се с националните сметки, имат достъп до счетоводните бази данни, тъй като информацията, която се съдържа в тези бази данни, рядко е достатъчно подробна, за да отговори на всички нужди на счетоводителите, занимаващи се с националните сметки.
- 21.14 Глобализацията затруднява използването на счетоводните отчети на предприятията за целите на изготвянето на националните сметки. Счетоводните отчети на предприятията трябва да се изготвят на национална база, за да бъдат полезни, но не така се получава, когато предприятия имат клонове в чужбина. Когато дейността на едно предприятие излиза извън границите на националната територия, са необходими дооценки, за да се сглоби картината на национално ниво въз основа на счетоводните отчети на предприятията. Предприятията трябва да предоставят за счетоводната база данни или отчети, изготвени на национална база, или дооценките, за да могат да се въведат на национална основа счетоводните отчети на предприятието. Когато отчетите на предприятията се събират от данъчния орган, той обикновено изисква предоставянето на данни на национална база, за да може да изчисли данъка върху печалбата, като това е най-благоприятният случай за използване в националните сметки.
- 21.15 Друго практическо условие е, че финансовата година следва да съответства на референтния период на националните сметки. За годишните отчети тези дати обикновено съвпадат с календарната година, така че с оглед на най-оптималното използване на счетоводните отчети на предприятията, е желателно по-голямата част от тези предприятия да започват финансовата си година на 1 януари. Предприятията могат да избират други начални дати на финансовата година. За операции, които съответстват на потоци в националните

▼B

сметки, често е приемливо да се преработят отчетите на база на календарната година, като се комбинират части от две последователни финансови години, но за баланси този метод дава по-незадоволителни резултати, особено за позиции, които са подложени на резки колебания през годината. Големите предприятия често изготвят тримесечни отчети, но те рядко се събират на систематична база.

ПРЕХОДЪТ ОТ СЧЕТОВОДНИ ОТЧЕТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА КЪМ НАЦИОНАЛНИ СМЕТКИ: ПРИМЕРЪТ С НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

21.16 Използването на данни от счетоводните отчети на нефинансови предприятия за изготвянето на националните сметки налага няколко дооценки. Тези дооценки могат да бъдат групирани в три категории: концептуални дооценки, дооценки за осигуряване на съгласуваност със сметките на други сектори и дооценки за изчерпателност.

Концептуални дооценки

21.17 Концептуалните дооценки са необходими, защото счетоводната отчетност на предприятията не се базира на съвсем същите понятия като националните сметки и защото в случаите, когато тези понятия са близки, методите за оценка може да са различни. Следват няколко примера за концептуални дооценки за изчисляването на продукцията:

- a) дооценка за преход към базисна цена: оборотът на предприятията обикновено не включва ДДС, но често включва данъци върху продуктите. Обратно — субсидиите върху продукти рядко се включват в оборота. Следователно е необходимо да се направи дооценка на данните от счетоводните отчети на предприятията, като се приспадат тези данъци върху продуктите и се добавят тези субсидии върху продукти, за да се получи оценка на продукцията на базисна цена;
- b) застрахователни премии: застрахователните премии, заплащани от предприятията, са част от техните разходи, но националните сметки налагат те да бъдат разбити на три елемента: нетни премии, застрахователна услуга и допълнителни премии. Междинно потребление остава само частта, която съответства на услугата, като се прави дооценка, за да се приспадат от брутото плащане нетните премии и допълнителните премии.

Дооценки за осигуряване на съответствие със сметките на други сектори

21.18 Националните сметки изискват да има съответствие между отчетите на предприятията и тези на други предприятия и единици в други институционални сектори. Затова данъците и субсидиите, които са оценени въз основа на отчетите на предприятията, трябва да съответстват на получените или платените от сектор „Държавно управление“. На практика това не се спазва и е необходимо правило, за да се постигне такова съответствие. Обикновено информацията от сектор „Държавно управление“ е по-надеждна от информацията от предприятията и се прави дооценка на данните от счетоводните отчети на предприятията.

Примери за дооценки за изчерпателност

21.19 Примери за дооценки за изчерпателност на данните за счетоводната отчетност на предприятията са липсата на статистически отчети, освобождаването от деклариране на данъчни и социални задължения и избягване на данъчно облагане.

Следват примери за специални дооценки:

- a) отклонение, свързано с продадена продукция и продажба на стоки за препродажба. Предприятията могат да занижат стойността на продажбите, за да избегнат плащането на данъци, затова се прави дооценка на това занижено деклариране въз основа на информацията, предоставена от данъчните служби;

▼B

- б) доход в натура е налице, когато на дадено наето лице се заплаща под формата на стоки и услуги, доставени безплатно. Когато тази продукция и този доход не са отчетени в счетоводните отчети на предприятията, се прави дооценка на отчетените стойности с цел използване в националните сметки. Когато на наетите лица се осигурява безплатно жилище, в продукцията и в дохода на наетите лица се включва оценка на съответния наем за имота, ако това не е вече включено в счетоводните отчети на предприятията;
- в) дребни подаръци: когато наетите лица получават дребни подаръци от клиенти на предприятието, те трябва да се считат за част от оборота и следователно — от продукцията. Дребните подаръци, които не са отчетени като продукция и доход на наетите лица в счетоводните отчети на предприятието, се включват в оценката, а на продукцията и дохода се прави дооценка в национални сметки.

СПЕЦИФИЧНИ ВЪПРОСИ**Холдингова печалба и загуба**

- 21.20 Холдинговата печалба и загуба представляват една от основните трудности в прехода от счетоводните отчети на предприятията към националните сметки, най-вече поради естеството на наличната в счетоводните отчети на предприятията информация. Например междинното потребление на суровини може да не е пряка покупка, а използване на наличности. В националните сметки използването на наличности се оценява по текущата пазарна цена, докато в счетоводните отчети на предприятията използването на наличности се оценява по тяхната историческа стойност, т.е. по цената на стоката, когато тя е закупена. Разликата между двете цени в националните сметки се счита за холдингова печалба/загуба.
- 21.21 Елиминирането на холдинговата печалба/загуба на наличности не е лесно, тъй като налага събирането на многобройни примери от допълнителната отчетна информация и използването на множество допускания. Събираната информация трябва да се отнася както до естеството на продуктите, които се държат като наличност, така и до промяната на цените през годината. Тъй като наличната информация относно естеството на продуктите по-често се отнася до продажбите и покупките, а не до самите наличности, е необходимо оценките да бъдат основани на модели, чиято целесъобразност трудно може да се провери. Въпреки своята неточност обаче тази дейност е цената, която трябва да бъде платена, за да могат да се използват данните от счетоводната отчетност на предприятията.
- 21.22 Оценката на активи по справедлива стойност дава по-ясна представа за баланса, отколкото оценката по историческа стойност, но последната генерира също така повече данни за холдинговата печалба/загуба.

Глобализация

- 21.23 Глобализацията затруднява използването на счетоводните отчети на предприятията, когато те имат поделения в чужбина. Дейността, която се извършва извън националните граници, трябва да бъде изключена от отчетите, за да се използват те за националните сметки. Това изключване е трудно, освен в най-добрия случай, когато данъчните разпоредби налагат предприятията да публикуват отчетите за дейността си единствено на националната територия. Съществуването на многонационални групи поражда проблеми при оценката, тъй като обменът между дъщерни дружества може да се извършва въз основа на цени, които не се наблюдават на свободния пазар, но са определени, за да се сведе до минимум общата данъчна тежест. Счетоводителите, занимаващи се с националните сметки, правят дооценки с цел привеждане на цените на вътрешногрупови операции в съответствие с пазарните цени. На практика това е изключително трудно поради липсата на информация, както и поради липсата на съпоставим свободен пазар на високо специализирани продукти. Дооценки могат да се правят само в изключителни случаи въз основа на анализ, който се приема от специалистите в съответната област.

▼B

21.24 Глобализацията допринесе за повторното въвеждане на отчитането на вноса и износа въз основа на смяната на собствеността върху стоките, а не толкова въз основа на смяната на физическото местоположение. Това прави счетоводните отчети на предприятията по-пригодни към националните сметки, тъй като счетоводните отчети на предприятията също се основават на смяна на собствеността на стоките, а не толкова на физическа смяна на местоположението. Когато едно предприятие изпраща продукция за преработка в предприятие, базирано извън националната икономическа територия, счетоводните отчети на предприятието се поставят на основа, която може да служи за източник на данни за националните сметки. Макар това да е полезно, при оценките за мултинационалните предприятия в националните сметки остават редица въпроси, свързани с измерванията.

Сливания и придобивания

21.25 Преструктурирането на корпоративни предприятия предизвиква включване и заличаване на финансови активи и пасиви. Когато едно корпоративно предприятие престане да бъде самостоятелно юридическо лице, защото е погълнато от едно или повече корпоративни предприятия, всички финансови активи/пасиви, в това число акции и друг собствен капитал, съществували между въпросното корпоративно предприятие и тези, които са го погълнали, се заличават от системата на националните сметки. Това заличаване се отчита като „Промени в секторната класификация и структура“ в сметки „Други изменения в обема на активите“.

21.26 Въпреки това закупуването на акции и друг собствен капитал на едно корпоративно предприятие в рамките на сливане се отчита като финансова операция между закупуващото корпоративно предприятие и предишния собственик. Замяната на съществуващите акции с акции в поглъщащото или новото корпоративно предприятие се отчита като обратно изкупуване на акции, съпътствано от емитиране на нови акции. Финансовите активи/пасиви, които са съществували между погълнатото корпоративно предприятие и трети страни, остават непроменени и преминават към поглъщащото(ите) корпоративно(и) предприятие(я).

21.27 Когато едно корпоративно предприятие законно бъде разделено на две или повече институционални единици, новите финансови активи и пасиви (възникване на финансови активи) се отчитат като „Промени в секторната класификация и структура“.

ГЛАВА 22

САТЕЛИТНИ СМЕТКИ

ВЪВЕДЕНИЕ

- 22.01 Настоящата глава представлява общо въведение в сателитните сметки. В нея се описва и разглежда как основната рамка може да се използва като система от градивни елементи, за да се удовлетворят редица потребности от важни специфични данни.
- 22.02 Сателитните сметки доразвиват или променят таблиците и сметките в основната рамка в отговор на необходимостта от специфични данни.
- 22.03 Основната рамка се състои от следното:
- а) интегрирани икономически сметки (сметки на институционални сектори), които предоставят общ преглед на всички икономически потоци и наличности;
  - б) рамка „Input-Output“, която предоставя общ преглед на предлагането и използването на стоки и услуги по текущи и изразени по обем;
  - в) таблици, свързващи информацията по стопански отрасли в рамката „Input-Output“ със сметките на институционалните сектори;
  - г) таблици за разходите по функции на секторите на държавното управление, домакинствата и корпоративните предприятия;
  - д) таблици за населението и заетостта.
- Тези сметки и таблици могат да бъдат също на годишна или тримесечна основа и да бъдат национални или регионални.
- 22.04 Сателитните сметки удовлетворяват необходимостта от специфични данни, като предоставят по-подробна информация, регрупират понятия от основната рамка или осигуряват допълнителна информация като например немонетарни потоци и наличности. Те могат да се отклоняват от основните понятия. Изменението на понятията може да подобри връзката с икономически понятия от теоретично естество, като благосъстояние или разходи за операции, с административни понятия, като облагаем доход или печалба в счетоводните отчети на предприятията, както и с понятия, засягащи политиката в областта, като стратегически отрасли, икономика на знанието и стопански инвестиции, използвани в националната или европейската икономическа политика. В тези случаи сателитната система ще съдържа и таблица, която да показва връзката между нейните главни агрегати и тези в основната рамка.
- 22.05 Сателитните сметки могат да варират от прости таблици до разширен набор от сметки. Сателитните сметки могат да бъдат изготвяни и публикувани на годишна или на тримесечна база. За някои сателитни сметки е подходящо производството на по-големи интервали, като например веднъж на всеки пет години.
- 22.06 Сателитните сметки имат различни характеристики:
- а) връзки с функции, като функционални сателитни сметки;
  - б) връзки със стопански отрасли или продукти, което е един вид специални секторни сметки;
  - в) връзки с институционални сектори, което е втори вид специални секторни сметки;
  - г) разширение с реални или други немонетарни данни;
  - д) допълнителни подробности;
  - е) използване на допълнителни понятия;

ж) промяна на някои основни понятия;

з) използване на моделиране или включване на резултати от експерименти.

За конкретна сателитна сметка могат да се прилагат една или повече от характеристиките, посочени в букви а)–з). Това е показано в таблица 22.1.

Таблица 22.1 — Преглед на сателитните сметки и техните основни характеристики

	Осем характеристики на сателитните сметки								
	Функционални сметки	Специални секторни сметки		Включване на немонетарни данни	Допълнителни подробности	Допълнителни понятия	Различни основни понятия	Резултати от експерименти и използване на моделиране	Част от програмата на ЕС за предаване на данни
Връзка със стопански отрасли или продукти		Връзка с институционални сектори							

1. Сателитни сметки, описани в настоящата глава

Сметки за селското стопанство		X			X	X			X
Сметки за околната среда	X	X		X	X	X	X	X	X
Сметки за здравеопазването	X	X		X	X		X		X
Сметки за производството на домакинствата			X	X	X		X	X	
Сметки за труда и СМ		X	X	X	X				
Сметки за производителността и растежа		X		X	X	X	X	X	X
Сметки за НИРД	X	X		X	X		X	X	
Сметки за социална защита	X			X	X				X
Сметки за туризма	X	X		X	X	X			

2. Сателитни сметки, описани в други глави

Платежен баланс			X		X				X
Финанси на държавното управление			X		X	X			X
Монетарна и финансова статистика и поток на средства			X		X	X			X
Допълнителна пенсионна таблица			X		X	X	X	X	X

3. Примери за други сателитни сметки с международни насоки или включени в програмата на ЕС за предаване на данни

Сметки за корпоративната дейност			X		X				
----------------------------------	--	--	---	--	---	--	--	--	--

	Осем характеристики на сателитните сметки								
	Функционални сметки	Специални секторни сметки			Включване на немонетарни данни	Допълнителни подробности	Допълнителни понятия	Различни основни понятия	Резултати от експерименти и използване на моделиране
Връзка със стопански отрасли или продукти		Връзка с институционални сектори							
Сметки за неформалния сектор					X			X	
Сметки за нетърговски организации			X		X			X	
Сметки на държавния сектор			X		X				
Таблицы за приходи от данъци			X		X				X

22.07 В настоящата глава ще бъдат разгледани характеристиките на сателитните сметки и ще бъдат описани накратко следните девет различни сателитни сметки:

- а) сметки за селското стопанство;
- б) сметки за околната среда;
- в) сметки за здравеопазването;
- г) сметки за производството на домакинствата;
- д) сметки за труда и социалните матрици;
- е) сметки за производителността и растежа;
- ж) сметки за НИРД;
- з) сметки за социална защита;
- и) сметки за туризма.

В други глави се съдържа описание на други сателитни сметки, като например платежен баланс, държавна финансова статистика, монетарна и финансова статистика и допълнителната пенсионна таблица.

В СНС 2008 са описани подробно няколко сателитни сметки, които са обхванати само донякъде от ЕСС 2010. Примери за това са:

- а) СНС 2008, глава 21: сметки за корпоративната дейност;
- б) СНС 2008, глава 22: сметки за държавния сектор;
- в) СНС 2008, глава 23: сметки за нетърговските организации; както и
- г) СНС 2008, глава 25: сметки за неформалния сектор.

С оглед на сравняването в международен мащаб на равнището и състава на данъците, националните статистически данни за приходите от данъци се докладват на ОИСР, МВФ и Евростат. Понятията и данните са напълно свързани с тези в националните сметки. Следователно статистическите данни за приходите от данъци са пример за сателит на националните сметки.

▼ B

Тези примери са за твърдо установени сателитни сметки, тъй като са предмет на международни ръководства или вече са част от международна програма за предоставяне на данни. Разработените в различни страни сателитни сметки показват значимостта и полезността на сателитните сметки, като примери за това са:

- а) сметки на културния и творческия сектор, които показват икономическата значимост на сектора на културата и творческата дейност;
- б) сметки за образование, които показват икономическата значимост на предлагането, използването и финансирането на образованието;
- в) сметки за енергията, които показват икономическата значимост на различните видове енергия и тяхната връзка с вноса, износа и данъците и субсидиите на държавното управление;
- г) сметки за рибарството и горското стопанство, които показват тяхната икономическа значимост за нацията и за регионите;
- д) сметки за информационните и комуникационните технологии (ИКТ), които показват предлагането и използването на основните продукти в областта на ИКТ и техните производители;
- е) сметка за преразпределяне на държавните разходи, която показва кои групи според дохода се ползват от държавните разходи за образование, здравеопазване, култура и жилищно настаняване;
- ж) сметки за жилищно строителство, които показват икономическата значимост на жилищното строителство за нацията и за регионите;
- з) сметки, свързани с безопасността, които показват какви са държавните и частните разходи за безопасност;
- и) сметки, свързани със спорта, които показват икономическата значимост на спорта;
- й) сметки, свързани с водите, които показват взаимодействието между материалната водна система и икономиката в национален мащаб и на равнище речни басейни.

22.08 Голяма група сателитни сметки се отличават с функционален подход. Различните функционални класификации са описани в настоящата глава.

22.09 Големият диапазон на сателитните сметки показва, че националните сметки служат за референтна рамка за няколко вида статистика. Те показват също така качествата и ограниченията на основната рамка. Чрез прилагането на понятията, класификациите и представянията, като например таблиците „Ресурс—използване“ на основната рамка, към широк диапазон от теми се демонстрира гъвкавостта и значението на подхода на сателитните сметки за тези теми. Същевременно добавянията, прегрупиранията и концептуалните изменения показват ограниченията на основната рамка по отношение на разглеждането на тези теми. Сметките за околната среда например разширяват обхвата на основната рамка, за да отчетат външните последици за околната среда, както и сметките за производството на домакинствата разширяват границите на производството с цел включване на неплатените услуги на домакинствата. Така става видно, че понятията на основната рамка за продукт, доход и потребление не измерват благосъстоянието по изчерпателен начин.

22.10 Главните предимства на сателитните сметки включват следното:

- а) те се базират на набор от ясни определения;

▼B

- б) прилага се систематичен отчетен подход. Примери за това са разбиването на една сумарна величина на различни измерения, като предлагането и използването на стоки и услуги по продукт и по стопански отрасъл, по това кой произвежда, кой плаща и кой има полза от дадена услуга; систематичната отчетност на база потоци на наличности; както и последователната отчетност в монетарно и немонетарно изражение. Систематичният отчетен подход се характеризира със съгласуваност и последователност. Той дава възможност и за извършване на счетоводни анализи, основани на разбивки, където промените в общата сума се обясняват с промени в частите, промените в стойността се обясняват с промени в обема и цената, а промените в наличностите се обясняват със съответните потоци и постоянни съотношения, използвани при анализ „Input-Output“. Тези счетоводни анализи могат да бъдат допълнени и с моделиране, при което се взема предвид икономическото поведение;
- в) има връзка с основните понятия в национални сметки. Примери за това са понятията за специфични наличности и потоци като производство, компенсация на наетите лица, данъци, плащания по схеми за социална сигурност и капиталообразуване; понятията в класификациите по стопански отрасъл и по институционален сектор, като например стопанските отрасли селско стопанство и промишленост или сектор „Държавно управление“, и основни балансиращи позиции като добавена стойност, вътрешен продукт, разполагаем доход и нетна стойност. Тези основни понятия в национални сметки са добре установени на световно равнище, устойчиви са във времето и тяхното измерване е относително незасегнато от политически натиск;
- г) има връзка със статистиката на националните сметки: те са лесно достъпни, сравними с течение на времето, съставени са по общи международни стандарти и поставят мерките на сателитните сметки в контекста на националната икономика и нейните основни компоненти като например връзка с икономическия растеж и държавните финанси.

Функционални класификации

- 22.11 Функционалните класификации класифицират разходите по сектор и според целите на разходите. Те показват поведението на потребителите, държавното управление, нетърговските организации и производителите.
- 22.12 Четирите различни функционални класификации, които съществуват в ЕСС, са следните:
- а) класификация на индивидуалното потребление по цели (КОИКОП);
  - б) класификация на функциите на държавното управление (КОФОГ);
  - в) класификация на функциите на нетърговските организации (КОПНИ);
  - г) класификация на разходите на производителите по цели (КОПП).
- 22.13 В КОИКОП се разграничават 14 основни категории:
- а) хранителни продукти и безалкохолни напитки;
  - б) алкохолни напитки, тютюневи изделия и наркотици;
  - в) облекло и обувки;
  - г) жилища, вода, електроенергия, газ и други горива;
  - д) жилищно обзавеждане, стоки и услуги за домакинството и за обичайно поддържане на дома;
  - е) здравеопазване;

▼ B

- ж) транспорт;
- з) съобщения;
- и) развлечения и култура;
- й) образование;
- к) ресторанти и хотели;
- л) разнообразни стоки и услуги;
- м) разходи за индивидуално потребление на нетърговски организации, обслужващи домакинствата; както и
- н) разходи за индивидуално потребление на държавното управление.

Сумата от първите 12 категории представлява общите разходи за индивидуално потребление на домакинствата. Последните две определят разходите за индивидуално потребление на нетърговските организации, обслужващи домакинствата (НТООД) и на сектор „Държавно управление“, т.е. техните социални трансфери в натура. Четиринадесетте позиции заедно представляват фактическото крайно потребление на домакинствата.

- 22.14 Разходите за индивидуално потребление на нетърговските организации, обслужващи домакинствата, и на сектор „Държавно управление“ се разделят на пет общи подкатегории, които отразяват основните въпроси на политиката: жилища, здравеопазване, развлечения и култура, образование и социална защита. Това са също така функции на КОИКОП за разходите за индивидуално потребление на домакинствата; социална защита е подкатегория на 12 — „Разнообразни стоки и услуги“. В резултат на това КОИКОП показва също така за всяка от тези пет общи подкатегории ролята на частните домакинства, държавното управление и нетърговските организации, обслужващи домакинствата. Така например КОИКОП може да даде представа за ролята на държавното управление за осигуряването на жилища, здравеопазване и образование.
- 22.15 КОИКОП може да се използва и за други основни предназначения, например използването на подкатегориите за показване на разходите по домакинства за дълготрайни потребителски стоки. Изследванията на бюджета на домакинствата често използват класификационна схема, основана на КОИКОП, за да събират информация за разходите на домакинствата. Впоследствие тази информация може да се разпредели по продукти в таблицата „Ресурс—използване“.
- 22.16 Класификацията на разходите на държавното управление по функции (КОФОГ) е основен инструмент за описване и анализиране на финансите на държавното управление. Десетте разграничени основни категории са:
- а) общофункционално управление на държавата;
  - б) отбрана;
  - в) обществен ред и сигурност;
  - г) дейности в областта на икономиката;
  - д) опазване на околната среда;
  - е) жилищна и градоустройствена политика;
  - ж) здравеопазване;
  - з) развлечения, култура и религия;
  - и) образование; както и
  - й) социална защита.

▼ B

Класификацията може да се използва, за да се класифицират разходите на държавното управление за индивидуално и колективно потребление. Тя обаче служи и за отразяване на ролята на други видове разходи, като например субсидии, инвестиционни субсидии и социално подпомагане в брой, за осъществяване на целите на политиката.

22.17 За описване и анализиране на разходите на частните нетърговски организации, обслужващи домакинствата, се използва КОПНИ. Деветте основни разграничени категории са:

- а) жилища;
- б) здравеопазване;
- в) развлечения и култура;
- г) образование;
- д) социална защита;
- е) религия;
- ж) политически партии, професионални и синдикални организации;
- з) опазване на околната среда; както и
- и) услуги, неклассифицирани другаде.

22.18 За описване и анализиране на поведението на производителите може да се използва КОПП. Разграничават се шест основни категории:

- а) разходи за инфраструктура;
- б) разходи за научни изследвания;
- в) разходи за опазване на околната среда;
- г) разходи за маркетинг;
- д) разходи за развитие на човешките ресурси;
- е) разходи за текущи производствени програми, управление и администрация.

В съчетание с информацията по операции КОПП може да предостави информация за „възлагането на външни подизпълнители“ на стопански услуги, т.е. заместване на спомагателни дейности от покупки на съответни услуги от други производители, като например по отношение на почистване, кетъринг, транспорт и научноизследователска дейност.

22.19 КОФОГ и КОПП показват разходите за опазване на околната среда на държавно управление и на производители. С тази информация се описва и анализира взаимодействието между икономическия растеж и околната среда.

22.20 Някои разходи, като разходите за крайно потребление и междинно потребление, могат да бъдат класифицирани по функция и по група продукти. Продуктовата класификация показва включените продукти и прави описание на различните производствени процеси и техните връзки с предлагането и използването на продукти. Тя се различава от функционалните класификации:

- а) разходи за различни продукти могат да обслужват една функция;
- б) разходи за един продукт могат да обслужват различни функции;
- в) някои разходи не представляват операции с продукти, но могат да бъдат много важни за функционалната класификация, както например субсидиите и плащанията в брой по схеми за социална сигурност са от значение за класификацията на разходите на сектор „Държавно управление“.

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА САТЕЛИТНИТЕ СМЕТКИ

Функционални сателитни сметки

- 22.21 Функционалните сателитни сметки се съсредоточават върху описване и анализиране на икономиката за дадена функция, като околна среда, здравеопазване и научноизследователска и развойна дейност. Те предоставят систематична отчетна рамка за всяка функция. С тях не се прави общ преглед на националната икономика, а се насочва вниманието върху това, което е от значение за функцията. За тази цел те съдържат подробности, които не са видими в агрегираната основна рамка, прегрупират информация, добавят информация за немонетарни потоци и наличности, пренебрегват онова, което не е от значение за дадената функция и определят функционални агрегати като ключови понятия.
- 22.22 Основната рамка по своя характер е основно институционална. Една функционална сателитна сметка може да комбинира функционален подход с дейност и продуктов анализ. Такъв комбиниран подход е полезен за много области, като култура, спорт, образование, здравеопазване, социална защита, туризъм, опазване на околната среда, научноизследователска и развойна дейност (НИРД), помощ за развитие, транспорт, безопасност и жилищна политика. Повечето от тези области се отнасят до услуги; те обикновено обхващат редица дейности и в много случаи съответстват на теми, които са свързани с въпросите на икономическия растеж или на социалната проблематика.
- 22.23 Ключово понятие във функционалните сателитни сметки са националните разходи за функция, както е изложено в таблица 22.2. Това ключово понятие е полезно също така за определяне на обхвата на функционалната сателитна сметка.
- 22.24 За да се анализират начините на използване на дадена функция, е необходимо да се зададат въпроси като „Колко ресурси са посветени на образование, транспорт, туризъм, опазване на околната среда и обработка на данни?“. За да се отговори на тези въпроси, трябва да се вземе решение относно:
- кои продукти имат отношение към съответната област. Националните разходи включват всички видове текущо използване на тези продукти и капиталобразуването в тези продукти;
  - за кои дейности ще бъде отчетен капитал;
  - кои трансфери имат отношение към тази област.

Таблица 22.2 — Национални разходи за функция или за продукт

	Редове годишни данни
Фактическо крайно потребление на специфичния(те) продукт(и)	
Пазарни продукти	
Непазарни продукти	
Индивидуални	
Колективни	
Междинно потребление	
Фактическо	
Вътрешно	
Бруто капиталобразуване	

▼ B

	Редове годишни данни
на конкретния(те) продукт(и)	
друго	
Специфични текущи трансфери	
Специфични капиталови трансфери	
Използване на резидентни единици, финансирани от сектор „Останал свят“	
Национални разходи	

Таблица 22.3 — Предлагане на характерни и свързани продукти

	Продукция по стопански отрасъл				Други производители			Общо	Внос	Общо предлагане по базисни цени	Търговски и транспортни надбавки	Данъци върху продуктите	Субсидии върху продуктите	Общо предлагане по цени на купувач
	Характерни производители				Основен	Вторичен	Спомагателен							
	Основен продукт	Вторичен продукт	Спомагателен	Общо										
Характерни продукти														
1.														
2.														
...														
Свързани продукти														
1.														
2.														
....														
Други продукти														
Общо														

Таблица 22.4 — Използване на характерни и свързани продукти

	Разходи за производство по отрасли				Други производители			Общо	Износ	Крайно потребление			Общо	Бруто капиталообразуване	Общо използване по цени на купувач
	Характерни производители				Други производители					Домашинства	Държавно управление	НТООД			
	Основен продукт	Вторичен продукт	Спомагателен	Общо	Основен	Вторичен	Спомагателен								
Характерни продукти															
1.															
2.															
...															
Свързани продукти															
1.															
2.															
....															
Други продукти															
Общо															
Компенсация на наетите лица															
Други нетни данъци върху производството															
Потребление на основен капитал															
Конкретни продукти (характерни или свързани)															
Други															
Нетен опериращ излишък															

▼В

	Разходи за производство по отрасли				Други производители			Общо	Износ	Крайно потребление			Общо	Бруто капиталообразуване	Общо използване по цени на купувач
	Характерни производители				Други производители					Домакинства	Държавно управление	НТООД			
	Основен продукт	Вторичен продукт	Спомагателен	Общо	Основен	Вторичен	Спомагателен								
Общо															
Допълнителна информация															
Вложен труд															
Бруто образуване на основен капитал															
Конкретни продукти															
Други															
Нетна наличност на основен капитал															
Конкретни продукти															
Други															

▼B

- 22.25 В зависимост от областта при проектирането на дадена сателитна сметка се наблюдава следното:
- а) подробни анализи на производството и видовете използване на специфичните стоки и услуги, например НИРД, ИКТ или транспорт;
  - б) подробния анализ на трансферите, като например за социална защита;
  - в) производство, видове използване и трансфери, например за образование и здравеопазване;
  - г) видове използване в области като туризъм и опазване на околната среда;
  - д) финансиране на социалната защита и здравеопазването от държавно управление и нетърговски организации.
- 22.26 Могат да бъдат разграничени два вида продукти: характерни продукти и свързани продукти. Първата категория обхваща продуктите, които са типични за изследваната област. За тези продукти сателитната сметка може да покаже как те се произвеждат, какви видове производители участват, какъв вид труд и основен капитал се използват, както и ефикасността на производствения процес. За здравеопазването например характерни продукти са здравните услуги, услугите, свързани с държавната администрация, услугите, свързани с образованието, и НИРД в здравеопазването.
- 22.27 Свързаните продукти са от значение за дадена функция, без да бъдат типични — или поради своя характер, или защото са класифицирани в по-широка категория продукти. За здравеопазването например транспортът на пациенти е свързана услуга. Други примери за свързани продукти са фармацевтичните продукти и някои други медицински стоки, като очила. За тези продукти сателитната сметка не показва характерни черти на производството. Точната граница между характерните и свързаните продукти зависи от икономическата организация в страната и предназначението на сателитната сметка.
- 22.28 Някои услуги могат да бъдат включени в две или повече сателитни сметки. Например провежданите във висшите учебни заведения научни изследвания в областта на здравните услуги са продукт, който е от значение за сателитните сметки за научноизследователската и развойната дейност, както и за образованието и здравеопазването. Това предполага също така, че националните разходи за редица функции могат частично да се припокриват; обикновеното агрегиране на тези разходи за получаване на обща сума като процент от БВП може да означава двойно отчитане.
- 22.29 Понятията в сателитната сметка могат да се отклоняват от тези в основната рамка. В сателитните сметки за образование и здравеопазване например може да бъде включена доброволен труд. Що се отнася до сателитната сметка за транспорта, спомагателните транспортни услуги могат да бъдат показани отделно. В сателитна сметка за помощ за развитие се отчитат заемите, които се отпускат при преференциални условия. Плащанията или разходите в резултат на лихвени проценти, по-ниски от пазарните, се отчитат като косвени трансфери.
- 22.30 Що се отнася до сателитните сметки за социална защита и помощ за развитие, специфичните трансфери са най-важните компоненти на националните разходи. В други области, като образование и здравеопазване, основната част от трансферите, повечето от които са в натура, представляват средство за финансиране на придобиването от ползватели. Това предполага, че те вече са включени в разходите за крайно потребление, междинно потребление и капиталообразуване и не следва да се отчитат два пъти. Това обаче не се прилага за всички трансфери, например студентските стипендии могат да служат за финансиране на различни разходи в допълнение към таксите за обучение или учебниците; тази остатъчна част впоследствие следва да се записва като трансфер в сателитната сметка.

▼ **B**

- 22.31 Функционалната сателитна сметка може да даде обща представа за ползвателите или бенефициерите. Класификацията на ползватели и бенефициери може да се основава на класификацията на институционалните сектори и видовете производители, например пазарни производители, непазарни производители, държавното управление като колективен потребител, домакинствата като потребители и сектор „Останал свят“. Могат да бъдат разграничени различни подкатегории, например по стопански отрасъл и по институционален подсектор.
- 22.32 В много сателитни сметки домакинствата или физическите лица са най-важният вид ползватели и бенефициери. За целите на социалната политика и анализ е необходима допълнителна разбивка на домакинствата. Могат да се използват различни критерии според различни цели, като доход, възраст, пол, местоположение и т.н. За политиката и анализа е необходимо да се знае броят на хората, обхванати от всяка категория, за да се изчисли например средното потребление или трансфер или броят на хората, които не се ползват от такива трансфери.

Специални секторни сметки

- 22.33 Специалните секторни сметки дават обща представа за един стопански отрасъл или продукт, прегрупиране на различни стопански отрасли или продукти, един подсектор или прегрупиране на различни подсектори. Могат да бъдат разграничени три вида специални секторни сметки:
- a) сметки, свързани със стопански отрасли или продукти;
  - b) сметки, свързани с институционални сектори;
  - v) сметки, комбиниращи двата подхода.

Примери за специални секторни сметки, свързани със стопански отрасли или продукти, са сметките за селското стопанство, сметките за горското стопанство и рибарството, сметките за туризма, сметките за ИКТ, сметките за енергията, сметките за транспорта, сметките за жилищното строителство и сметките за творческия сектор.

Примери за специални секторни сметки, свързани с институционални сектори, са държавната финансова статистика, монетарната и финансовата статистика, платежния баланс, сметките за държавния сектор, сметките за нетърговските организации, сметките за домакинствата и сметките за корпоративната дейност. Статистиката на приходите от данъци може да се разглежда като допълнителни таблици към статистиката за финансите на държавното управление.

- 22.34 Специалните секторни сметки могат също да са съсредоточени върху интегриран анализ на икономическата дейност в рамките на един или повече институционални сектори. Сметките за подсекторите на нефинансовите предприятия например могат да бъдат създадени чрез групиране според тяхната основна икономическа дейност. Анализът може да обхване целия икономически процес, от производството до натрупването. Това може да се прави системно на относително агрегирано равнище на стандартната класификация на стопанския отрасъл. Може да се направи също така за редица подобрени стопански отрасли, които представляват особен интерес за дадена държава. Подобни анализи могат да се направят за дейностите, свързани с производството на домакинствата, най-малко до момента, в който се изчислява предприемачески доход. Може също така да е полезно да се подчертаят дейностите, които изпълняват главна роля във външнотърговските операции на икономиката. Тези ключови дейности могат да включват нефтения сектор, банковото дело, минното дело, дейности, свързани с определени култури, хранителни продукти и напитки — като кафе, цветя, вино и уиски, и туризъм. Те могат да изпълняват жизненоважна роля в националната икономика, тъй като представляват важна част от износа, заетостта, валутните активи и ресурсите на държавното управление. Ключовите сектори могат да

▼B

включват също сектори, които заслужават специално внимание от гледна точка на социално-икономическата политика. Пример за това са селскостопанските дейности, които получават субсидии и други трансфери от централното, местното или европейското държавно управление, или които са защитени чрез значителни вносни мита.

- 22.35 Първата стъпка в изготвянето на специалните секторни сметки е да се определят ключовите дейности и съответстващите им продукти. За тази цел може да се наложи позициите на Международната стандартна отраслова класификация (ISIC) или на съответната национална класификация да бъдат групирани. Разширението на ключовия сектор зависи от икономическите обстоятелства и изискванията за политика и анализ.
- 22.36 Създава се сметка за стоки и услуги за ключовите продукти, като в нея се включват ресурсите и видовете използване на тези продукти. Създават се сметка за производство и сметка за генериране на дохода за ключовите стопански отрасли. За ключовите стопански отрасли и продукти се използват подробни класификации, за да се вникне в икономическия процес и свързаните процедури за оценка в тази област. Обикновено съществува комбинация от пазарни и административно регулирани цени и сложна система от данъци и субсидии.
- 22.37 Ключовите продукти и ключовите стопански отрасли могат да бъдат анализирани в контекста на таблица "Ресурс— Използване", както е показано в таблици 22.5 и 22.6. Ключовите стопански отрасли са отразени подробно в колони, а другите стопански отрасли могат да бъдат агрегирани. По подобен начин ключовите продукти са представени подробно в редовете, а другите продукти са агрегирани. На редовете в дъното на таблицата за използване са представени вложеният труд, бруто образуването на основен капитал и наличностите от дълготрайни активи. Когато ключовата дейност се осъществява от твърде разнородни видове производители, като малки селскостопански производители и големи плантации, притежавани и експлоатирани от корпоративни предприятия, двете групи производители се разграничават, тъй като имат различна структура на разходите и функционират по различен начин.
- 22.38 За ключовия сектор се изготвя набор от сметки. За тази цел е необходимо да бъдат определени границите на ключовия сектор. При нефтени и минни дейности ключовият сектор обикновено се състои от ограничен брой големи корпоративни предприятия. Обхванати са всички операции на последните, дори когато те извършват второстепенни дейности. Разграничението между държавни, чуждестранно контролирани и частни корпоративни предприятия също може да е съществено, когато става дума за ключов сектор. Самите счетоводни отчети на предприятията трябва да бъдат внимателно проучени за всяко включено голямо корпоративно предприятие, за да се извърши интегриран анализ. Част от минните дейности може да се извършва от малки корпоративни предприятия или от некорпоративни предприятия. Тези единици трябва да бъдат включени в ключовия сектор, дори ако е необходимо да се разчита на частична информация от статистически изследвания или административни данни.
- 22.39 В много случаи държавното управление изпълнява важна роля по отношение на ключовите дейности било чрез постъпления от данъци и доход от собственост, било чрез регулаторна дейност и субсидии. Следователно е важно подробно да бъдат проучени операциите между ключовия сектор и сектор „Държавно управление“. Класификацията на операциите може да бъде разширена, така че да бъдат определени потоците, свързани с ключовата дейност, в това число съответните данъци върху продукти. Освен от общия бюджет, тези потоци се получават и от различни агенции на държавното управление, като министерства за специални цели, университети, фондове и специални сметки. Може да е много полезно за целите на анализа да се обозначи по какъв начин държавното управление използва тези фондове. Това налага извършването на анализ според предназначението на тази част от разходите на държавното управление.

▼В

Таблица 22.5 — Таблица на предлагането за ключови стопански отрасли и продукти

	Продукция по отрасли			Общо	Внос	Общо предлагане по базисни цени	Търговски и транспортни надбавки	Данъци върху продуктите	Субсидии върху продукти (-)	Общо предлагане по цени на купувач
	Ключови отрасли	Други произ-водители								
	1	2...	Общо							
Ключови продукти										
1.										
2.										
...										
Други продукти										
Общо										

Таблица 22.6 — Таблица за използване за ключовите стопански отрасли и продукти

	Разходи за производство по отрасли				Износ	Крайно потребление	Общо	Бруто капиталобразуване			Общо използване по цени на купувач	Ключови стопански отрасли	Други производители
	Общо							Домакинства	Държавно управление	НТООД			
	1	2	...	Общо									
Характерни продукти													
1.													
2.													
...													
Други продукти													
Общо													
Компенсация на наетите лица													
Други нетни данъци върху производството													
Потребление на основен капитал													
Нетен опериращ излишък													
Общо													
Допълнителна информация													
Вложен труд													
Бруто образуване на основен капитал													
Нетна наличност на основен капитал													

▼ **B**

- 22.40 Когато ключовите дейности се основават на природни невъзобновяеми ресурси като ресурси от земните недра, в ключовите секторни сметки се отчитат промените в тези ресурси посредством нови открития и изчерпване — в сметка „Други изменения в обема на активите“, а холдинговата печалба и загуба — в сметка „Преоценки“. Тези данни са от съществено значение за оценяването на икономическата ефективност на икономиката. В по-широк смисъл ключовите секторни сметки могат да бъдат разширени и да включват отчетността за околната среда.
- 22.41 Ключовите секторни сметки могат да бъдат представени в рамката на интегрираните икономически сметки. Въвежда се колона или група колони за ключови сектори, а други колони се преименуват, когато е целесъобразно, като „други нефинансови предприятия“ или „други домакинства“. Това позволява да се видят съответните дялове на ключовия сектор и другите сектори в операциите и балансиращите позиции. Точният формат на такава една таблица зависи от преследваните цели. Една допълнителна стъпка може да включва отразяване в допълнителни таблици на взаимоотношението „от кого на кого“ между ключовия сектор и други сектори, включително сектор „Останал свят“.

Включване на немонетарни данни

- 22.42 Основна характеристика на много сателитни сметки е включването на немонетарни данни, като емисии на CO₂ по стопански отрасли в сметките за околната среда или брой процедури по вид здравни грижи в сметките за здравеопазването. Чрез свързването на тези немонетарни данни с монетарни данни може да се стигне до ключови съотношения, например емисии на CO₂ на милиард евро добавена стойност или разходите за една процедура. В таблица 22.7 е представена широка гама от примери.

Повече подробности и допълнителни понятия

- 22.43 Други две основни характеристики на сателитните сметки са по-голямото количество подробности и допълнителни понятия. Широка гама от примери е представена в таблици 22.8 и 22.9.

Таблица 22.7 — Примери за немонетарни данни в сателити

Сателит	Пример за немонетарни данни	Съотношение на монетарни и немонетарни данни
Сметки за образованието	Брой ученици и студенти	Разходи и такси на ученик/студент
	Брой учители	Компенсация на наетите лица на учител
Сметки за околната среда	Тонове нефт	Цена на нефта на барел
	Емисии на CO ₂ по отрасли	Емисии на CO ₂ по отрасли на милиард евро добавена стойност
Финанси на държавното управление	Заетост в сектор „Държавно управление“	Компенсация на наетите лица на наето лице
	Брой социални плащания	Средна стойност на социално плащане
Сметки за здравеопазването	Брой лечения/пациенти по вид здравни грижи	Разходи на лечение/пациент
Сметки за производството на домакинствата	Изразходвано време за производство на домакинствата	Алтернативни разходи за изразходвано време
Сметки за труд	Заетост (отработени часове/равностойност на пълно работно време) по отрасли	Компенсация на наетите лица на отработен час/равностойност на пълно работно време
	Брой работни места	

Сателит	Пример за немонетарни данни	Съотношение на монетарни и немонетарни данни
Сметки за производителността и растежа	Вложен труд по стопански отрасли	Производителност на труда по отрасли
Сметки за НИРД	Брой издадени патенти Заетост в сектор НИРД	Компенсация на наетите лица на наето лице
Сметки за безопасността	Брой затворници	Разходи на затворник
Сметки за социално подпомагане	Брой социални плащания, например получатели на пенсии	Средно социални плащания по (вид) схема
Сметки за туризма	Брой туристи	Разход на турист

Таблица 22.8 — Примери за повече подробности в различни сателити

Сателит	Повече подробности
Сметки за селското стопанство	Повече подробности за производството на различни селскостопански продукти
Сметки за околната среда	Повече подробности за стойностите на наличностите и потоците на природни ресурси Повече подробности за разходите за опазване на околната среда
Сметки за здравеопазването	Подробна разбивка на услугите в областта на здравеопазването
Сметки за производство на домакинствата	Производство на домакинствата, разбито по основна функция (например жилищна политика, хранене, грижи)
Сметки за лични доходи и имущество	Информация за разпределението на личния доход и имущество
Сметки за труд и СМ	Компенсация на наетите лица и заетост по възраст, пол и степен на образование
Сметки за социално подпомагане	Приходи и разходи от индивидуална схема за социално подпомагане и групиране на схеми
Таблицы за приходи от данъци	Приходите от данъци, разбити в много по-подробна класификация

Таблица 22.9 — Примери за допълнителни понятия в различни сателити

Сателит	Допълнителни понятия
Сметки за селското стопанство	Три показателя за доходи от селско стопанство
Сметки за околната среда	Данъци за околната среда
Финанси на държавното управление	Приходи и разходи на държавното управление
Сметки на неформалния сектор	Неформален сектор
Сметки за производителност и разтеж	Общ фактор на производителността
Сметки за социално подпомагане	Общи разходи за плащания за старост

Сателит	Допълнителни понятия
Таблица за приходи от данъци	Общи приходи от данъци в съответствие с различни алтернативни определения

Различни основни понятия

22.44 Използването на различни основни понятия не е много често срещано при сателитните сметки. Относително малко различие е, че за различните сателитни сметки някои услуги не се считат за спомагателни, например в сателитната сметка за транспорта транспортната услуга не се счита за спомагателна. За някои сателитни сметки обаче може да се изискват по-големи промени в основните понятия, например в сметката за околната среда вътрешният продукт може да бъде дооценен поради изчерпване на природни ресурси. В таблица 22.10 са посочени няколко примера.

Използване на моделиране и включване на резултати от експерименти

22.45 Някои сателитни сметки се характеризират с включването на резултати от експерименти или използването на моделиране; тогава данните в сателитните сметки не са толкова надеждни, колкото тези в основните сметки. Изготвянето на основните сметки обаче също е свързано с използване на иконометрични или математически модели и включване на резултати от експерименти. Следователно това не е съществена разлика между рамката на основните сметки и сателитните сметки. Тези въпроси са отразени в примерите в таблица 22.11.

Таблица 22.10 — Примери за различни основни понятия в сателитите

Сателит	Различно основно понятие
Сметки за околната среда	Дооценка на вътрешния продукт поради изчерпване, разходи за опазване от държавното управление и за влошаване
Сметки за здравеопазването	Трудовата медицина не е спомагателна услуга
Сметки за производство на домакинствата	Неплатените услуги на домакинствата и доброволческите услуги са в границата на производството
Разширени сметки	Сметки, които включват в значителна степен по-разширени понятия за производство и капиталобразуване (например човешки капитал и дълготрайни потребителски стоки)
Допълнителна пенсионна таблица	Нефинансираните схеми с предварително определен размер на пенсията се разглеждат като пасиви и активи
Сметки за транспорта	Транспортните услуги не са спомагателна услуга

Таблица 22.11 — Примери за използване на иконометрични и математически модели при изготвянето на основната рамка и сателитите

Основна рамка	<p>Оценка на стойността на финансовите и непроизведените активи като нетна настояща стойност на очакваните бъдещи приходи и разходи</p> <p>Коригиране чрез регресионен анализ на изследванията на домакинствата по отношение на липсващи отговори</p> <p>Оценка на нетната наличност от основен капитал и потреблението на основен капитал чрез метода на постоянната инвентаризация, очаквания икономически живот и математическите функции на обезценяването</p> <p>Оценка на стойността на услугите, свързани с жилища, обитавани от собствениците им, въз основа на данните за жилищния фонд, пазарните цени на наемите и регресионния анализ</p> <p>Оценка на сезонните корекции въз основа на математическия модел</p> <p>Оценка на измененията в хедоничните цени въз основа на математическия модел</p>
---------------	---

Сателити	
Сметки за околната среда	Оценка на стойността на изчерпването на природните ресурси и влошаването на качеството на околната среда
Сметки за производството на домакинствата	Оценка на стойността на неплатените услуги на домакинствата
Сметки за неформалния сектор	Експериментални оценки на стойността на всякакви неформални дейности
Сметки за производителността и растежа	Оценка на обема на вложения капитал чрез функциите възраст-ефективност за всеки вид актив
Допълнителна пенсионна таблица	Оценка на пенсионните права чрез всякакви актюерски допускания, свързани с демография, сконтов процент и нарастване на заплатите

Таблица с експериментални резултати за третирането на разходите за НИРД като капиталобразуване

Проектиране и изготвяне на сателитните сметки

- 22.46 Проектирането и изготвянето на една сателитна сметка включва четири етапа:
- определяне на целите, видовете използване и изискванията;
  - подбор на значимата информация от националните сметки;
  - подбор на съответната допълнителна информация, например от различни източници на специфични статистически данни или административни данни;
  - комбиниране на двата набора от понятия и цифри в един набор от таблици и сметки.
- 22.47 Проектирането и изготвянето на сателитните сметки за първи път често дава неочаквани резултати в хода на четирите етапа. В резултат на това съставянето на сателитните сметки представлява текущ процес. Едва след натрупването на опит в изготвянето и използването на сателитната сметка и въвеждането на изменения, когато е необходимо, даден експериментален набор от таблици може да се преобразува в готов статистически продукт.
- 22.48 При подбора на значимата информация от националните сметки могат да бъдат разграничени три аспекта: международните национални отчетни понятия, оперативните понятия, използвани в статистиката на националните сметки на дадена страна, както и надеждността на статистиката на националните сметки.
- 22.49 Когато се проектира и изготвя сателитна сметка, прилагането на понятията от основната рамка с определена цел често разкрива някои характеристики. От гледна точка на целта те могат да бъдат полезни, но и да представляват неочаквани ограничения. При проектирането и изготвянето за първи път на сметката за научноизследователска и развойна дейност например могат да се открият проблеми като припокриване с НИРД в областта на софтуера и здравеопазването или ролята на многонационалните предприятия във вноса и износа на НИРД.
- 22.50 Подобен процес се прилага по отношение на оперативните понятия, които се използват при изготвянето на статистика на националните сметки. Може да се окаже, че липсват важни подробности поради твърде агрегирано равнище на изготвяне или публикуване, или поради факта, че общоприетите понятия не са били приложени стриктно. Например НИРД на някои големи многонационални предприятия може да е включена в стопанския отрасъл на основната им дейност, а не в стопанския отрасъл на услугите в областта на НИРД.

▼B

- 22.51 Надеждността на части от статистиката на националните сметки може да се окаже проблем. Статистиката на националните сметки се изготвя и публикува без оглед на целта на сателитната сметка. Ако просто се подберат съответните данни от официалната статистика на националните сметки, често се оказва, че големината, съставът или развитието във времето са неприемливи за целта. Поради това следва да бъдат проверени източниците на текущите данни и методите на изготвяне и те да бъдат усъвършенствани чрез допълнителни източници на данни или подобрени методи на изготвяне.
- 22.52 Подборът на съответната информация от други източници, различни от националните сметки, като източници на други официални статистически или административни данни, създава подобни проблеми от гледна точка на понятията и цифри: понятията, които се използват официално, може да разкрият неочаквани грешки по отношение на специфичната цел на сателитната сметка, действително използваните понятия може да се различават от официалните понятия, а също и надеждността, подробностите, моментът и честотата може да представляват проблеми. Към всички тези проблеми следва да се подходи или чрез допълнителни оценки, за да бъдат преодолени разликите в понятията, като се класифицират потоците от немонетарна гледна точка по стопански отрасъл или сектор, или като се коригират използваните понятия в сателитната сметка.
- 22.53 Комбинирането на информация от националните сметки и друга информация в един набор от таблици или сметки налага допълнителна работа: пропуски, припокривания и цифрови несъответствия следва да бъдат отстранени и да бъде оценена приемливостта на резултатите. За предпочитане е да се стигне до напълно балансиран набор от таблици. В някои случаи обаче може да е необходимо да се покажат основните разминавания между източниците на данни, както и алтернативни подходи.
- 22.54 Преобразуването на една последователна сателитна сметка в продукт за ползвателите на данни може да е свързано с допълнителни стъпки. Може да бъде въведена обзорна таблица с ключови индикатори за няколко години. Тези ключови индикатори могат да са съсредоточени върху описание на големината, компонентите и развитието на свързания специфичен въпрос или могат да показват връзките с националната икономика и нейните основни компоненти. Повече подробности или класификации, които са от значение за политически или аналитични цели, могат да бъдат добавени. Може да отпаднат подробности с малка добавена стойност или такива, изготвени при относително високи разходи. Усилията могат да се насочат и към намаляване на сложността на таблиците, опростяване и осигуряване на по-голяма прозрачност за ползвателите на данни и включване на стандартни счетоводни разбивки в отделна таблица.

ДЕВЕТ СПЕЦИФИЧНИ САТЕЛИТНИ СМЕТКИ

- 22.55 По-нататък в настоящата глава са разгледани накратко следните сателитни сметки:
- а) сметки за селското стопанство;
  - б) сметки за околната среда;
  - в) сметки за здравеопазването;
  - г) сметки за производството на домакинствата;
  - д) сметки за труда и СМ;
  - е) сметки за производителността и растежа;
  - ж) сметки за НИРД;
  - з) сметки за социална защита;
  - и) сателитни сметки за туризма.

Сметки за селското стопанство

22.56 Икономическите сметки за селското стопанство (ИССС)⁽¹⁾ са пример за сметка за селското стопанство. Нейната цел е да опише селскостопанското производство и развитието на селскостопанските доходи. Тази информация се използва за анализ на икономическото положение на селското стопанство на дадена държава членка и за наблюдение и оценяване на общата селскостопанска политика в Съюза.

22.57 ИССС се състоят от сметка „Производство“, сметка „Формиране на дохода“, сметка „Предприемачески доход“ и капиталова сметка за селскостопанско производство. Сметка „Производство“ съдържа подробна разбивка, показваща продукцията за цялата гама селскостопански продукти, както и второстепенни дейности, различни от селскостопанските, като същевременно са представени значителни подробности за междинното потребление и капиталобразуването. Данните за сметка „Производство“ и бруто образуване на основен капитал са по текущи цени и в обемно изражение. Освен това са представени три показателя за селскостопанския доход, както следва:

- а) индекс на реалния доход по фактор в селското стопанство на годишна работна единица, което се взема като еквивалент на пълно работно време;
- б) индекс на реалния нетен селскостопански предприемачески доход на неосигурена годишна работна единица, което се взема като еквивалент на пълно работно време;
- в) нетен предприемачески доход на селското стопанство.

Индексите и промените в реално изражение на стойностите на показателите на дохода се получават чрез дефлиране на съответните номинални данни с косвения ценови индекс на БВП.

22.58 Селскостопанският отрасъл в ИССС много прилича на селскостопанския отрасъл в основната рамка. Има обаче някои разлики. Не се включват например единиците, които са заети с производството на семена за научноизследователски или сертификационни цели, или единиците, за които селскостопанската дейност представлява единствено дейност, извършвана през свободното време. Въпреки това повечето от селскостопанските дейности на единиците, чиято основна дейност не е селскостопанска, са включени в отрасъла на селското стопанство.

22.59 ИССС се съсредоточават върху производствения процес и дохода, получаван от него. По принцип обаче не е необходимо една сателитна сметка за селското стопанство да отговаря напълно на ИССС. Сметките за селското стопанство могат да включват и таблица „Ресурс—използване“, която представя систематичен обзор на предлагането и използването на селскостопански продукти. Тази таблица предоставя информация за ролята на вноса, в т.ч. ролята на вносните мита, за тенденциите в търсенето на селскостопански продукти, като например износ и крайно потребление от домакинствата, както и за ролята на свързаните с тях данъци и субсидии. Възможно е също сметките за селското стопанство да бъдат разширени, като се включат второстепенни дейности, различни от селскостопанските, например тези, считани за дейност през свободното време. Така могат да се очертаят важни тенденции и механизми за заменяне. Взаимодействието с правителството може да бъде ясно формулирано, като се добави таблица, показваща целия доход и капиталови трансфери от местни, централни или европейски структури на държавното управление за селскостопанския отрасъл; това може да включва също така специално третиране в данъчната система. Сметките за селското стопанство могат също да бъдат проектирани като специална секторна сметка и да включват цяла последователност от сметки, включително баланси и финансови сметки, за земеделските производители и корпоративните предприятия, които са заети в селското стопанство.

⁽¹⁾ Регламент (ЕО) № 138/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 5 декември 2003 г. относно икономическите сметки за селското стопанство (ИССС) в Общността (ОВ L 33, 5.2.2004 г., стр. 1).

Сметки за околната среда

- 22.60 В международните насоки за сметките за околната среда (Система от интегрирано еколого-икономическо отчетане, SEEA, 2003 г.)⁽¹⁾ е представена подробна отчетна рамка за описване и анализ на околната среда и нейните взаимодействия с икономиката. Сметките за околната среда са сателитна сметка на националните сметки. Това предполага използването на същите класификации и понятия, като изменения се правят само когато е необходимо за целта на сметките за околната среда.
- 22.61 Интегрираният набор от сметки за икономическа информация и информация за околната среда позволява да се направи анализ на приноса на околната среда към икономиката и въздействието на икономиката върху околната среда. Той отговаря на нуждите на лицата, разработващи политиката, като предоставя показатели и описателни статистически данни за наблюдение на взаимодействието между околната среда и икономиката. Той може да служи също така като инструмент за стратегическо планиране и анализ на политиката, за да се набележат по-устойчиви посоки за развитие. Например лицата, разработващи политиките за определяне на развитието на такива стопански отрасли, които широко използват ресурсите на околната среда като влагани материали или като потребени, трябва да са запознати с дългосрочните въздействия върху околната среда. Лицата, разработващи политиките, които определят стандартите за околната среда, също е необходимо да са запознати с вероятните последици за икономиката, например кои стопански отрасли има вероятност да бъдат засегнати и какви са последиците за заетостта и покупателната способност. Алтернативни стратегии за околната среда могат да бъдат съпоставени, като се вземат предвид последиците за икономиката.
- 22.62 В основната рамка са взети предвид различни аспекти на отчетността за околната среда. По-специално много позиции на разходите и капитала от отчетането на природни ресурси са посочени отделно в класификациите и сметките, отнасящи се до наличности и други изменения в обема на активите. Например класификацията на произведените активи показва отделни позиции за активи от земните недра като нефтени резерви, минерални резерви, неотглеждани биологични ресурси и водни ресурси. Тези характеристики улесняват използването на основната рамка като отправна точка за отчетността за околната среда. Няколко елемента на основната рамка обаче, по-специално тези в сметка „Други изменения в обема“, се подразделят допълнително и се прекласифицират в сателитната сметка, като се добавят и други елементи.
- 22.63 От гледна точка на околната среда съществуват два основни недостатъка на основната рамка и нейните ключови агрегати като БВП, капиталобразуване и спестяване. На първо място, ограниченият обхват на изчерпването и оскъдността на природните ресурси, като тези фактори могат да застрашат устойчивата производителност на икономиката. На второ място, основната рамка не обхваща понижаването на качеството на околната среда и последиците от това за човешкото здраве и благосъстояние.
- 22.64 В основната рамка единствено произведените активи се вземат предвид при изчисляването на нетната добавена стойност. Разходът за тяхното използване се отразява в междинното потребление и потреблението на основен капитал. Произведените природни активи, като земя, залежи от полезни изкопаеми и гори, са включени в рамките на активите, доколкото те са под действителния контрол на институционални единици. Разходът за тяхното използване обаче не се отчита като разход за производство. Това предполага или че цената на продуктите не отразява този разход, или — в случай на някакъв разход, свързан с изчерпване — че този разход е включен в други неопределени елементи в остатъчното получаване на опериращия излишък. Сметките за околната среда позволяват тези разходи да бъдат изрично признати и оценени.

⁽¹⁾ Наръчникът е публикуван под съвместната отговорност на Организацията на обединените нации, Европейската комисия, Международния валутен фонд, ОИСР и Световната банка.

▼ B

- 22.65 Рамката за отчетност за околната среда SEEA 2003 г. се състои от пет категории:
- а) сметки за материални и хибридни потоци;
  - б) икономически сметки за операциите, свързани с околната среда;
  - в) сметки за активите на околната среда в материално и парично изражение;
  - г) сметки за разходи по опазване на околната среда и изчерпване;
  - д) изменение на агрегатите от основната рамка за отчитане на намаление.
- 22.66 В сметките за материални и хибридни потоци се записват четири различни вида потоци:
- а) природни ресурси: полезни изкопаеми, енергийни ресурси, води, почви и биологични ресурси. В момента, в който те бъдат продадени на пазара, те навлизат в икономическата сфера и могат да бъдат окачествени като продукти;
  - б) ресурси от екосистемите: кислородът, който е необходим за горенето, и водата чрез валежите или естествените водни корита, както и други природни ресурси като хранителни вещества и въглероден диоксид, необходими за растежа на растенията; тук не се включват водите, хранителните вещества или кислородът, предоставяни като продукти от икономиката;
  - в) продукти: стоки и услуги, произведени в рамките на икономическата област и използвани в нея, в това число потоци от стоки и услуги между националната икономика и сектор „Останал свят“. Тук се включват отглеждани биологични ресурси, природни ресурси — продавани или купувани, като нефт, дървен материал и вода, и отпадъчни материали с икономическа стойност;
  - г) отпадъчни продукти: случайна и нежелана продукция от икономиката с нулева стойност или отрицателна стойност за производителя. Отпадъчните продукти включват твърди, течни и газообразни отпадъци. Те могат да бъдат преработени или повторно използвани или да бъдат изхвърлени в околната среда. Отпадъчните продукти могат да имат положителна стойност за единица, различна от тази, която ги произвежда. Например битови отпадъци, събирани за рециклиране, нямат стойност за домакинствата, но могат да имат определена стойност за рециклиращото предприятие. Отпадъчните материали, имащи стойност, която може да бъде реализирана от производителя им, като например бракувано оборудване, се третират като продукти, а не като отпадъчни продукти.
- 22.67 Материалните потоци се измерват в количествени единици, които отразяват физичните характеристики на въпросните материали, енергия или отпадъчни продукти. Даден материален поток може да бъде измерен в алтернативни единици в зависимост от физичната характеристика, която е взета предвид. Целесъобразността на определена единица зависи от целта и предназначението на сметката за потока. За целите на отчитането на материални потоци теглото и обемът са най-често използваните физични характеристики. За енергийни потоци най-често използваните единици са джаули или тонове нефтен еквивалент. Количествените единици в сметките за материалните потоци се различават от използваните обеми в основната рамка. В основната рамка например обемът на един компютър не е неговото тегло, а е среднопретеглена съвкупност от желанията от ползвателя характеристики, като например скорост на изчисляване.
- 22.68 Сметките за материалните потоци могат да бъдат представени като таблици „Ресурс—използване“. Това е показано в таблици 22.12 и 22.13.

▼B

- 22.69 Сметките за хибридните потоци представляват една матрица, която съдържа както националните сметки в парично изражение, така и сметките за материалните потоци. Важен вид хибридни сметки са хибридните таблици „Ресурс—използване“. В тях се съчетава информация от таблиците за действителното предлагане и използване с информация от таблиците „Ресурс—използване“ в парично изражение.
- 22.70 Информацията в сметките за хибридните потоци може да бъде свързана с теми за околната среда, които търсят решение на конкретни тревожни въпроси за околната среда, като парниковия ефект, изтъняването на озоновия слой и повишаването на киселинното съдържание. Това налага използването на преобразуващи коефициенти за превръщане на данните за специфични вещества в агрегирани показатели за темите за околната среда. Това впоследствие може да доведе до съставянето на обзорна таблица, показваща приноса на потреблението и производството на различни стопански отрасли към различните теми за околната среда и БВП, както в таблица 22.14.

Таблица 22.12 — Таблица за материалното предлагане и използване

Таблица за материалното предлагане

(В милиони тонове)

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо предлагане на материали
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Внос на продукти	Природни ресурси и принос на екосистемите, предоставяни от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от нерезиденти в „Останал свят“	Трансгранични входящи потоци от „Останал свят“ чрез средства на околната среда	E	
Продукти	P1	Животински и растителни продукти	66,000	49,000	1,000	116,000				16,000					132,000
	P2	Камъни, чакъл и строителни материали	112,000	163,000		275,000				13,000				288,000	
	P3	Енергия	65,000	59,000		124,000				95,000				219,000	
	P4	Метали, машини и др.		10,000		10,000				10,000				20,000	
	P5	Пластмаса и пластмасови продукти		2,000		2,000				2,000				4,000	
	P6	Дървесина, хартия и др.	7,000	7,000		14,000				1,000				15,000	
	P7	Други стоки		9,000	1,000	10,000				13,000				23,000	
		Всички продукти	250,000	299,000	2,000	551,000				150,000				701,000	

(В милиони тонове)

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо предлагане на материали
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталобразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Внос на продукти	Природни ресурси и принос на екосистемите, предоставяни от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от нерезиденти в „Останал свят“	Трансгранични входящи потоци от „Останал свят“ чрез средства на околната среда		
		I1	I2	I3	I	C1	C2	C	CF	M2	M1	M1	M3	E	
Отпадъчни продукти	За националната територия														
	R1	CO ₂	19,020	111,398	29,930	160,348	16,908	25,080	41,988	0,990			4,172		207,498
	R2	N ₂ O	0,007	0,042	0,012	0,061	0,003	0,004	0,007				0,001		0,069
	R3	CH ₄	0,073	0,452	0,125	0,650	0,004	0,020	0,024	0,477			0,001		1,152
	R4	NO _x	0,061	0,275	0,151	0,487	0,084	0,026	0,110				0,025	0,117	0,739
	R5	SO ₂	0,023	0,139	0,030	0,192	0,003	0,001	0,004				0,001	0,087	0,284
	R6	NH ₃	0,020	0,123	0,038	0,181		0,007	0,007					0,019	0,207
	R7	Различни от въздух	0,010	0,061	0,015	0,086		0,012	0,012					0,002	0,100
	R8	P	0,070	0,020	0,004	0,094		0,011	0,011	0,003			0,001	0,014	0,123
R9	N	0,590	0,210	0,098	0,898		0,117	0,117	0,024			0,006	0,323	1,368	

(В милиони тонове)

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо предлагане на материали
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Внос на продукти	Природни ресурси и принос на екосистемите, предоставяни от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от нерезиденти в „Останал свят“	Трансгранични входящи потоци от „Останал свят“ чрез средства на околната среда	E	
R10	Различни от вода	0,030	0,021	0,006	0,057		0,021	0,021	0,001			0,001	0,003		0,083
R11	Отпадъци от минното дело	7,233	2,320		9,553										9,553
R12	Други твърди отпадъци	8,103	71,619	22,929	102,651	0,100	5,060	5,160	71,100			1,548	7,656		188,115
	Общо за националната територия	35,240	186,680	53,338	275,258	17,102	30,359	47,461	72,595			5,756	8,221		409,291
	За територия от „Останал свят“														
	Във въздуха														
R1	CO ₂			4,569	4,569	0,739		0,739							5,308
R4	NO _x			0,010	0,010	0,004		0,004							0,014
R5	SO ₂			0,008	0,008	0,002		0,002							0,010
	Общо за територия от „Останал свят“			4,587	4,587	0,745		0,745							5,332

(В милиони тонове)

	Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо предлагане на материали	
	Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Внос на продукти	Природни ресурси и принос на екосистемите, предоставяни от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от нерезиденти в „Останал свят“	Трансгранични входящи потоци от „Останал свят“ чрез средства на околната среда	Е		
															И1
	Общо отпадъчни продукти	35,240	186,680	57,925	279,845	17,847	30,359	48,206	72,595		5,756	8,221		414,623	
Общо предлагане на материали		285,240	485,680	59,925	830,845	17,847	30,359	48,206	72,595	150,000	5,756	8,221		1 115,623	
Нето натрупване на всички материали (използване минус предлагане)						1,153	15,641	16,794	72,215	- 49,000	3,000	- 0,424	- 4,302	372,717	411,000
					Нето увеличение на потреблението (дълготрайни потребителски стоки)				Нето увеличение на капитала	Нето износ на продукти	Нето добив от нерезиденти	Нето отпадъчни продукти от резиденти в „Останал свят“	Нето трансграничен изходящ поток на отпадъчни продукти чрез средства на околната среда	Нето натрупване на отпадъчни продукти в националната околна среда	Нето салдо

Източник:
масив от данни SEEAland.

Таблица 22.13 — Таблица за материалното предлагане и използване (продължение)

Таблица за материалното използване

В милиони тонове

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо използване на материали		
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Износ	Ресурси и принос на екосистемите, използвани от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от резиденти в „Останал свят“	Трансгранични изходящи потоци към „Останал свят“ чрез средства на околната среда	Е			
																И1	И2
Продукти	P1	Животински и растителни продукти	23,000	60,000	4,000	87,000		16,000	16,000	3,000		26,000					132,000
	P2	Камъни, чакъл и строителни материали	12,000	148,000	2,000	162,000			2,000	2,000	114,000	10,000					288,000
	P3	Енергия	34,000	101,000	20,000	155,000	7,000	10,000	17,000			47,000					219,000
	P4	Метали, машини и др.		11,000		11,000	1,000		1,000	1,000		7,000					20,000
	P5	Пластмаса и пластмасови продукти		2,000		2,000						2,000					4,000
	P6	Дървесина, хартия и др.		7,000	4,000	11,000			1,000	1,000		3,000					15,000
	P7	Други стоки	5,000	8,000	1,000	14,000			2,000	2,000	1,000	6,000					23,000
		Всички продукти	74,000	337,000	31,000	442,000	8,000	31,000	39,000	119,000		101,000					701,000

В милиони тонове

			Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо използване на материали
			Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Износ	Ресурси и принос на екосистемите, използвани от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от резиденти в „Останал свят“	Трансгранични изходящи потоци към „Останал свят“, чрез средства на околната среда	E	
Природни ресурси	Национални природни ресурси															
	N1	Нефт	38,000			38,000									38,000	
	N2	Газ	27,000			27,000									27,000	
	N3	Други	118,000	55,000		173,000									173,000	
	N4	Дървесина	7,000	1,000		8,000		1,000	1,000						9,000	
	N5	Риба	1,000			1,000						1,000			2,000	
	N6	Други		2,000		2,000									2,000	
	N7	Води	1,000	6,000		7,000									7,000	
	Общо национални природни ресурси		192,000	64,000		256,000		1,000	1,000			1,000		258,000		

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо използване на материали
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Износ	Ресурси и принос на екосистемите, използвани от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от резиденти в „Останал свят“	Трансгранични изходящи потоци към „Останал свят“, чрез средства на околната среда	E	
	Природни ресурси на „Останал свят“														
	N5 Рибa	4,000			4,000										4,000
	N7 Водa		1,000		1,000		1,000	1,000							2,000
	Общо природни ресурси на „Останал свят“	4,000	1,000		5,000		1,000	1,000							6,000
	Общо природни ресурси	196,000	65,000		261,000		2,000	2,000			1,000			264,000	
Принос на екосистемите	Национален принос на екосистемите	15,000	81,000	22,000	118,000	10,000	13,000	23,000			2,000			143,000	
	Принос на екосистемите от „Останал свят“			3,000	3,000	1,000		1,000						4,000	
	Общо принос на екосистемите	15,000	81,000	25,000	121,000	11,000	13,000	24,000			2,000			147,000	

В милиони тонове

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо използване на материали
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Износ	Ресурси и принос на екосистемите, използвани от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от резиденти в „Останал свят“	Трансгранични изходящи потоци към „Останал свят“, чрез средства на околната среда	E	
Отпадъчни продукти	От националната територия														
	R1	CO ₂												207,498	207,498
	R2	N ₂ O												0,069	0,069
	R3	CH ₄												1,152	1,152
	R4	NO _x										0,669		0,070	0,739
	R5	SO ₂										0,196		0,088	0,284
	R6	NH ₃										0,099		0,108	0,207
	R7	Различни от въздух										0,002		0,098	0,100
	R8	P			0,020	0,020						0,010		0,093	0,123
	R9	N			0,115	0,115						0,543		0,710	1,368
R10	Различни от води			0,010	0,010						0,002		0,071	0,083	

		Стопански отрасли				Потребление			Капитал	Сектор „Останал свят“				Национална околна среда	Общо използване на материали
		Селско стопанство, рибарство и минно дело	Промисленост, електричество и строителство	Услуги	Общо стопански отрасли	Транспорт за собствена сметка	Друго потребление	Общо потребление	Капиталообразуване, промяна в запасите, складиране на отпадъци	Износ	Ресурси и принос на екосистемите, използвани от нерезиденти в националната територия	Отпадъчни продукти от резиденти в „Останал свят“	Трансгранични изходящи потоци към „Останал свят“, чрез средства на околната среда	Е	
R11	Отпадъци от минното дело													9,553	9,553
R12	Други твърди отпадъци	0,240	2,680	3,780	6,700			25,810				2,398	153,207	188,115	
	Общо от националната територия	0,240	2,680	3,925	6,845			25,810				3,919	372,717	409,291	
	От територията на „Останал свят“														
R1	CO ₂										5,308			5,308	
R4	NO _x										0,014			0,014	
R5	SO ₂										0,010			0,010	
	Общо от територията на „Останал свят“										5,332			5,332	
	Общо	0,240	2,680	3,925	6,845			25,810			5,332	3,919	372,717	414,623	
Общо използване на материали		285,240	485,680	59,925	830,845	19,000	46,000	65,000	144,810	101,000	3,000	5,332	3,919	372,717	1 526,623

Таблица 22.14 — Нетен принос на потреблението и производството към БВП и към шестте теми на околната среда в Нидерландия, 1993 г.

В проценти

	Икономика	Околна среда				
		Парников ефект	Изгъняване на озоновия слой	Асидификация	Еутрофикация	Твърди отпадъци
Общо		100	100	100	100	100
Потребление		19	2	15	9	31
Стопански отрасъл		79	97	85	91	66
Капитал и други източници		2	1	—	—	3
Потребление	100	100	100	100	100	100
Собствен транспорт	8	38	—	88	21	1
Друго потребление	92	62	100	12	79	99
Производство	100	100	100	100	100	100
Селско стопанство, лов, горско стопанство, рибарство	3	15	2	47	91	7
Минно дело и експлоатиране на кариери	3	2	—	1	—	1
Промисленост						
Нефтена промишленост	1	7	—	11	—	
Химическа промишленост	2	14	27	6	2	16
Метални изделия и машиностроене	3	2	9	1	—	2
Друга промишленост	12	12	20	7	6	25
Обществени комунални услуги	2	26	—	9	1	2
Транспорт и съхранение	6	8	6	12	1	5
Други услуги	68	14	36	6	-1	42

Източник: de Naan (1997 г.).

Забележка: Тирето (-) означава, че сумата е нула.

- 22.71 Икономическите сметки за операциите, свързани с околната среда, се състоят от сметки за опазването на околната среда и сметки за други операции, свързани с околната среда, като данъци, субсидии, инвестиционни субсидии, доход от собственост и придобиването на права на емисии и на собственост.
- 22.72 С цел описване на опазването на околната среда е много полезно да се възприеме функционален подход, съчетан с определен вид анализ на дейността и продукта. Опазването на околната среда обхваща широка гама от икономически дейности и продукти. Примери за това са инвестициите в чисти технологии, възстановяването на околната среда след като е била замърсена, рециклирането, производството на съобразени с околната среда стоки и услуги, опазването и управлението на природните активи и ресурси. Може да бъде определен национален агрегат за разходите, свързани с опазването на околната среда, с цел да се включат спомагателни дейности и свързани продукти.

▼B

- 22.73 В сметките за активите на околната среда се разграничават три различни вида активи на околната среда: природни ресурси, земя и повърхностни води и екосистеми. Някои от тези активи на околната среда не се отчитат в основната рамка. Това се прилага за активи на околната среда, за които не може да бъде учредено право на собственост. Те включват компоненти на околната среда като въздух, големи водни басейни и екосистеми, които са толкова обширни или неконтролируеми, че фактически права на собственост не могат да бъдат упражнявани. По подобен начин ресурсите, чието съществуване не е ясно установено чрез проучване и развитие, като несигурни нефтени находища, или които понастоящем не са достъпни, като отдалечени гори, не се считат за активи в основната рамка. Същото важи за ресурсите, които са установени геоложки, или са лесно достъпни, но не носят настоящи икономически ползи, защото все още не могат да бъдат експлоатирани по доходноосен начин.
- 22.74 Сметките за активите на околната среда в материално и парично изражение описват наличностите на различни активи на околната среда и техните изменения. Въпреки че такава сметка може да бъде изготвена в парично изражение за някои от активите, за други са възможни само материални сметки. За активите на екосистемите няма вероятност да има на разположение достатъчно информация, за да се отразят наличностите или промените през дадена година по абсолютно същия начин, както за другите активи на околната среда. За тези активи е по-полезно усилията да бъдат насочени към измерване на промените в качеството, повечето от които ще се отнасят до влошаване, например повишаване на киселинното съдържание на земята и водите и опадане на листата на дърветата.
- 22.75 Агрегатите в основната рамка могат да бъдат изменени, за да се подобри отчитането по въпросите, свързани с околната среда. Обикновено се препоръчват три вида дооценки: за изчерпване, за разходи по опазване на околната среда от страна на държавното управление и за влошаване.
- 22.76 От гледна точка на околната среда следва да се прави дооценка за изчерпване, защото БВП и неговият темп на растеж не съдържат отчисление за изчерпване на различните активи на околната среда, като нефт и неотглеждани риба и гори. Начинът на отчитане на изчерпването не е ясен и съществуват много различни варианти. Единият краен вариант е да се разглежда цялостното използване на тези произведени природни активи като изчерпване и следователно не като доход от производство. Другият краен вариант е да се разглеждат всички приходи от продажбата на тези активи като доход, който допринася за вътрешния доход. При всички други варианти използването на тези активи се разделя на компонент за изчерпване и компонент за доход. Различните принципи и различните допускания за полезен живот и скотови проценти водят до различни данни за дооценката за изчерпване.
- 22.77 Разходите по опазване на околната среда не се състоят единствено от разходи за защита на околната среда. Те могат да се прилагат също така за администрацията, за да бъдат определени и наблюдавани риболовните квоти или разходите за здравеопазване, свързани с атмосферно замърсяване или ядрена катастрофа. Дооценката за разходи по опазване на околната среда от държавното управление се препоръчва, за да не се допусне те да увеличат БВП: те са предназначени да намалят или да коригират отрицателните външни последици за околната среда в резултат от производство или потребление, които изобщо не са записани в БВП. От гледна точка на нетен вътрешен продукт възможно решение е всички разходи по опазване на околната среда от държавното управление да се записват като капиталобразуване и същевременно като потребление на капитал. От гледна точка обаче на по-широко използвания БВП това няма значение.

▼ **B**

22.78 Вътрешният продукт, спестяването и други ключови агрегати могат да бъдат дооценени за влошаване като например въздействие на замърсяването на въздуха и водите. Включването обаче на последиците от влошаването е по-трудно, по-несигурно и по-противоречиво, отколкото извършването на доценки в сметките за изчерпване или за разходи по опазване на околната среда. Как например може да се отчете увреждането на здравето на човека или по-бавният растеж на растенията или животните, както и тяхното по-слаб прираст и по-ранна смърт вследствие на замърсяването на околната среда? Следва ли също така бедствията да се отчитат като резултат от човешката икономическа дейност и следователно с тях да бъде намален БВП?

Сметки за здравеопазването

22.79 Сметките за здравеопазването (вж. ОИСР, 2000 г., Система от сметки за здравеопазването) представляват международна рамка за данни за здравеопазването, целяща да отговори на нуждите на анализа и политиката, която е както национална, така и европейска и международна. Рамката е създадена за страни с широка гама от различни модели на организиране на националните здравни системи. Рамката представлява основен инструмент за наблюдение на бързо променящите се и все по-сложни системи на здравеопазването. Тя измерва и представя структурните промени, като изместване от болнична към доболнична помощ и появата на многофункционални доставчици.

22.80 Сметките за здравеопазването дават отговори на три основни въпроса:

- a) Какви услуги и стоки се купуват за здравни цели?
- b) Кой е доставчикът на тези услуги и стоки?
- в) Кои са източниците на финансиране?

22.81 Стоките и услугите в областта на здравеопазването са разделени според функциите. Разграничават се три категории: услуги и стоки за лично здравеопазване; услуги за колективно здравеопазване; и функции, свързани със здравето.

22.82 Основните разграничени видове услуги и стоки за лично здравеопазване са: услуги по лечебни грижи; услуги по рехабилитационни грижи; услуги по дългосрочни сестрински грижи; спомагателни услуги в здравеопазването; и медицински стоки, предоставени на пациенти в доболничната помощ. За тези лични услуги е много полезно да се направи подразделение по начин на производство: болнична помощ, дневни грижи, доболнична помощ и домашни грижи. От значение са също така много други измерения за класифициране на личното здравеопазване, като например по възраст, пол и равнище на дохода за основните категории здравеопазване или по основни групи заболявания, което е полезно за изследванията по отношение на разходите за заболяванията.

22.83 Спрямо основната рамка производствената граница е разширена в две отношения:

- a) трудовата медицина, като медицински прегледи на наетите лица или спешни здравни услуги в работните помещения или извън тях, не се записват като спомагателни услуги;
- b) касовите трансфери към домакинствата за домашни грижи за болни и хора с увреждания се третират като платено производство за здравеопазване на домакинствата; въпреки това всички тези грижи, които са без връзка с касови трансфери, все още са изключени.

22.84 Разграничават се два вида услуги за колективно здравеопазване:

- a) превенция и обществено здравно обслужване;
- b) управление на здравеопазването и здравно осигуряване.

	% от БВП			% на промяна на стойността			% на промяна на обема			% на промяна на цената		
	годи-на t	годи-на t+1	годи-на t+2	годи-на t	годи-на t+1	годи-на t+2	годи-на t	годи-на t+1	годи-на t+2	годи-на t	годи-на t+1	годи-на t+2
Източници на финансиране												
Държавно управление и схеми за социална сигурност												
Частно здравно осигуряване												
Други												
Общо												
БВП	100	100	100									
ръст на населението												
БВП на глава от населението												
	% от националната обща сума						% на промяна на обема			% на промяна на заплатите		
Заетост в отраслите на здравеопазването												

Сметки за производството на домакинствата

22.89 В основната рамка някои дейности на домакинствата, като услуги от собственици за обитавани от тях собствени жилища; производството на селскостопанска продукция за собствено потребление; и строителството на жилища за собствена сметка се записват като производство. Въпреки това два основни вида дейности на домакинствата, т.е. неплатени услуги, които са извършени от членове на домакинството и са потребени в рамките на едно и също домакинство, и доброволни услуги, не се отчитат като производство. Дори в контекста на една сателитна сметка въпросите, свързани с неплатени и доброволни услуги на домакинствата, пораждаат трудни въпроси, свързани с понятията и измерването. Те представляват област на текущи изследвания. Целта на една сателитна сметка за производство на домакинствата⁽¹⁾ е да дава пълна представа за производството на домакинствата; да покаже дохода, потреблението и спестяването на различните видове домакинства; както и взаимодействията с останалата част на икономиката.

Основните въпроси, на които се търси отговор, са следните:

- Какви услуги са предоставени?
- Кой предоставя тези услуги?
- Каква е стойността на тези услуги?
- Колко капитал е вложен и какво става с производителността?

⁽¹⁾ Вж. например Евростат, „Производство и потребление на домакинствата; предложение за методика за сателитни сметки на домакинствата“, J. Varjonen и K. Aalto, 2003 г., „Производство и потребление на домакинствата във Финландия, сателитна сметка за домакинствата“, Statistics Finland & National consumer research centre; S. Holloway, S. Short, S. Tamplin, 2006 г., „Сателитна сметка за домакинствата“, ONS London; S.J. Landefeld и S.H. McCulla, 2002 г., „Отчитане на незапартното производство на домакинствата в рамките на националната рамка от сметки“, Review of Income and Wealth, 2000 г.

▼B

- д) Какви са последиците за размера и разпределението на дохода, потреблението и спестяването при различни видове домакинства и в течение на жизнения цикъл?
- е) Съществуват ли прехвърляния между платени и неплатени услуги за домакинствата, например поради структурни икономически и социални развития, ефекти на стопанския цикъл или политика на държавата, като въпроси, свързани с данъчното облагане, или субсидии за платени грижи за деца?
- 22.90 Сметките за производство на домакинствата могат да бъдат от особен интерес за анализа на дългосрочното икономическо развитие и за международното съпоставяне на равнищата на производство, доход и потребление. Основните източници на данни, използвани за съставяне на сметките за производството на домакинствата, са изследвания на бюджета на домакинствата и изследвания на използването на време, като годишните агрегати от тези източници се представят неточно в резултат на грешки при извадките, което пречи на изчислението на точните стойности за годишен ръст. Сметките за производство на домакинствата следователно се изготвят на редовна, но не годишна база, например на интервал от пет години, и са свързани с обширно изследване на използването на времето.
- 22.91 Производството на домакинствата включва единствено услуги, които могат да бъдат делегирани на някой друг, различен от лицето, което се възползва от тях, като това е познато като принцип на третата страна. В резултат на това се изключват личните грижи, ученето, спането и видовете хоби.
- 22.92 За производството на домакинствата могат да бъдат разграничени различни главни функции: жилищна политика, хранене, облекло, грижи за деца, за възрастни и за домашни любимци, както и доброволен труд, който по определение се консумира от друго домакинство. За всяка от тези главни функции могат да бъдат определени основни или характерни дейности. Това позволява разходите или използването на време за тези дейности да се отнесат към тези главни функции. Някои дейности обаче, като пазаруване, пътуване и управление на домакинството, се отнасят до различни функции. В резултат на това разходите или използването на време за тези дейности се разделят между тези функции.
- 22.93 В основната рамка разходите за дълготрайни потребителски стоки са част от разходите за крайно потребление. В сметките за производството на домакинствата обаче разходи като разходи за превозни средства, хладилници и оборудване за строителство и ремонт се записват като капиталопроизводство. Капиталовите услуги на тези активи са вложени ресурси за производството на домакинствата.
- 22.94 Продукцията и добавената стойност на производството на домакинствата може да се оцени, като се използва метод на вложените ресурси или на продукцията. Методът на продукцията е, когато производството на домакинствата се оценява по пазарни цени, т.е. на цена, която се наблюдава при сходни услуги, продавани на пазара. Що се отнася до метода на вложените ресурси, според който оценката на продукцията е сума на разходите, изборът на метод за оценка за вложените в труда ресурси е от съществено значение. Възможностите включват оценка на заплати, със или без вноските по схемите за социална сигурност, както и различен избор на референтна група — средни заплати за всички работници, заплати на специалисти или заплати на икономисти.
- 22.95 Основен въпрос при сметките за производството на домакинствата е големината и съставът на производството на домакинствата и връзките с основната рамка. Това е показано под формата на таблица за използването (както в таблица 22.16).

Таблица 22.16 — Таблица за използването за производството на домакинствата

	Разходи за производство								Други производители	Общо	Износ	Крайно потребление		Общо	Бруто капитало-образуване	Общо използване по цени на купувач
	Производство на домакинствата по функции											Домакинства Колективно	Държавно управление Индивидуално			
	Жилища	Хранене	Облекло	Грижи за деца	Грижи за възрастни	Други	Доброволчество	Общо								
Продукти																
СНС																
Концептуални разлики																
Общо																
Компенсация на наетите лица																
СНС																
Концептуални разлики																
Други нетни данъци върху производството																
Потребление на основен капитал																
СНС																
Концептуални разлики																
Нетен опериращ излишък																
Общо																
СНС																
Концептуални разлики																

▼В

	Разходи за производство								Други произво- дители	Общо	Износ	Крайно потребление		Общо	Бруто капитало- образова- не	Общо използване по цени на купувач
	Производство на домакинствата по функции											Дома- кинства Колективно	Държавно управление Индиви- дуално			
	Жилища	Хранене	Облекло	Грижи за деца	Грижи за възраст- ни	Други	Добро- волчест- во	Общо								
Допълнителна информация																
Вложен труд																
СНС																
Концептуални разлики																
Бруто образуване на основен капитал																
СНС																
Концептуални разлики																
Нетна наличност на основен капитал																
СНС																
Концептуални разлики																

▼ B**Сметки за труда и СМ**

22.96 В много държави се събира голям набор от данни за пазара на труда. Преброяванията на населението и поделенията, изследванията на домакинствата и предприятията за трудовата сила, работното време, доходите и разходите за труд, както и регистрите на населението, данъците и социалната сигурност предоставят данни за редовно наблюдение и анализ на развитието на пазара на труда. Въпреки наличието на голямо количество такива статистически данни, те не дават пълна и надеждна информация за пазара на труда. Основните проблеми за измерването са следните:

- a) противоречиви резултати между различните източници на данни;
- b) множество различни понятия без ясна връзка помежду им;
- v) непълно покритие;
- г) ограничения при описването на динамиката на пазара на труда;
- д) липса на връзки между статистиката на пазара на труда и националните сметки, демографските данни и други социални и икономически статистически данни, като например за образованието и социалната сигурност.

Една система от сметки за труда може да разреши тези проблеми, като съчетае цялата информация за пазара на труда и покаже връзките с основните понятия и класификации на пазара на труда в националните сметки, например понятията за компенсация на наетите лица и класификация по стопански отрасли. Стабилната връзка с националните сметки подпомага съставянето както на националните сметки, така и на сметките за труда, и спомага за описването на връзката между пазара на труда и останалата част на икономиката.

22.97 В таблица 22.17 е показана проста система от сметки за труда. В нея са включени счетоводни идентичности между компенсация на наетите лица, отработени часове, брой работни места, наети лица и активната и потенциалната трудова сила. Това е проста система, тъй като показва ограничена разбивка по социално-икономически характеристики — например пол, но не и възраст или степен на образование, както и разбивка само по три стопански отрасли без трансгранични работници.

22.98 Социалната матрица (СМ) е представяне под формата на матрица, в която се показват връзките между таблиците „Ресурс—използване“ и сметките на институционалните сектори. Една СМ обикновено предоставя допълнителна информация за равнището и състава на заетостта чрез подразделяне на компенсацията на наетите лица и смесения доход по вид на наетото лице. Това подразделяне се прилага както за използването на труда по отрасли, както е посочено в таблиците за използването, така и за предлагането на труд по социално-икономически подгрупи, както е посочено в сметка „Разпределение на първичния доход“ за подсекторите на сектор „Домакинства“. По този начин предлагането и използването на платен труд се представя систематично. Една СМ може да се разглежда като разширена система от сметки за труда, поставена в матричен формат. Подобно на сметките за труда и националните сметки, СМ показва агрегати и позволява да се прави анализ само от гледна точка на агрегати и средни стойности. Поради това при много социално-икономически анализи в предпочитаните модели се използва разширена микро база данни с информация за социално-икономическите характеристики, отчетени на едно лице и на домакинство.

Таблица 22.17 — Проста система от сметки за труда

	Отработени часове по отрасли				Часове на работно място (5)	Работни места, наети лица и трудова сила						
	Селско стопанство (1)	Промисленост (2)	Услуги (3)	Общо отработени часове (4) = 1 + 2 + 3		Брой работни места (6) = 4/5	Брой втори работни места (7)	Наети лица (8) = 6 - 7	Незаети лица (9)	Активна трудова сила (10) = 8 + 9	Неактивна трудова сила (11)	Потенциална трудова сила (12) = 10 + 11
Наети лица												
Мъже												
Жени												
Самостоятелно заети лица												
Мъже												
Жени												
Общо												
	Компенсация на наетите лица/смесен доход											
Наети лица												
Мъже												
Жени												
Самостоятелно заети лица												
Мъже												
Жени												
Общо												
	Възнаграждение на отработен час											
Наети лица												

▼В

	Отработени часове по отрасли				Часове на работно място (5)	Работни места, наети лица и трудова сила						
	Селско стопанство (1)	Промисленост (2)	Услуги (3)	Общо отработени часове (4) = 1 + 2 + 3		Брой работни места (6) = 4/5	Брой втори работни места (7)	Наети лица (8) = 6 - 7	Незаети лица (9)	Активна трудова сила (10) = 8 + 9	Неактивна трудова сила (11)	Потенциална трудова сила (12) = 10 + 11
Мъже												
Жени												
Самостоятелно заети лица												
Мъже												
Жени												
Общо												

▼B

Сметки за производителността и растежа

- 22.99 Националните сметки се използват основно за описване, наблюдение и анализ на растежа на производителността (за по-подробен обзор на анализа на производителността вж. *ОИСП, 2001 г.*, „Ръководство на ОИСП за измерване на производителността: измерване на растежа на производителността на агрегирано и на отраслово равнище“). Измерването и анализът на растежа на производителността се използва за разбирането на основните промени в отрасловата структура и повишението на стандарта на живот в много държави през изминалото столетие. Измерването и анализирането на растежа на производителността се използва и за разработването на политически стратегии, които стимулират растежа на производителността и увеличават просперитета, като същевременно отчитат други политически съображения, като например въпроси, свързани с равенството и околната среда.
- 22.100 Икономическият растеж от гледна точка на националните сметки е ръстът на обема на БВП, като това може да бъде разбито на компоненти, включително промените в производителността на труда, производителността на единица труд, и промени в обема на труда. Същата разбивка може да се направи за промяната в обема на добавената стойност по стопански отрасли. Този прост подход предоставя рамка за наблюдение и анализиране на икономическия растеж по стопански отрасли. Използването на по-еднородни данни за вложения труд, получени не само въз основа на броя наети лица, но и на еквивалентите на пълно работно време или отработени часове, както и разграничаването на различните качества на труда, ще дадат по-подробна информация за производителността на труда.
- 22.101 Този прост подход не взема предвид ролята на другите вложени ресурси, като капиталови услуги и междинни продукти. Това може да въведе в сериозно заблуждение. Производителността на труда например може очевидно да се увеличи значително вследствие на много по-висока интензивност на капитала, но може да се увеличи също така в резултат на подобряване на ефективността при използване на същия размер капитал. При отчитане и на други фактори се измерва многофакторната производителност, а източниците на ръста на производителността могат да бъдат разбрани по-добре. Измерването на многофакторната производителност се състои в разделяне на промяната в обема на продукцията на изменения в различните обеми на всички вложени ресурси плюс остатък: растеж на многофакторната производителност. Растежът на многофакторната производителност отразява всичко, което не се обяснява с различните вложени ресурси, например ролята на други вложени ресурси. Този растеж може обаче да отразява и грешки в измерването на продукцията или вложените ресурси.
- 22.102 Обемът на вложения капитал от наличността на основен капитал може да бъде измерен по различни начини. Съществуват три решаващи избора, които трябва да бъдат направени:
- a) формата на функцията възраст — ефективност или възраст — цена за всеки вид актив, като познатите варианти са права, геометрична или хиперболична;
  - b) характерът на теглата, които са използвани за агрегиране при различните видове активи: тегловна стойност на разходите на ползвателите или пазарни цени;
  - v) формула за индексирание, чрез която се извършва това агрегиране. Варианти са индексът с фиксирани тегла (Ласпер (Laspeyres) или индексът на смесеното тегло (например Фишер (Fisher) и Торнквист (Törnqvist)).

▼ B

22.103 Измерването на многофакторната производителност помага да се определи прекия принос за растежа съответно на труда, капитала, междинните вложени ресурси и промяната на многофакторната производителност. То се използва за преглед на предишните модели на растежа и за оценяване на потенциала за бъдещ икономически растеж. За целите на анализа и политиката обаче при тълкуването на мерките на многофакторната производителност следва да се вземе предвид следното:

- а) не всички технически промени се превръщат в растеж на многофакторната производителност. Включената технологична промяна може да бъде отчетена чрез обемите на капитала и междинните вложени ресурси. Включената технологична промяна представлява напредък в проектирането и качеството на нови поколения капитал и междинни вложени ресурси и последиците от нея се причисляват към съответните фактори, докато факторът се възнаграждава съответно. Обратно, счита се, че невключената техническа промяна „няма цена“, например под формата на общи познания, подробни планове, мрежови ефекти или разпростиране от други фактори на производството, в това число по-добро управление и организационна промяна. Тази техническа промяна по определение приключва в остатъка, т.е. растеж на многофакторната производителност;
- б) растежът на многофакторната производителност не е предизвикан задължително от технологична промяна: други фактори, различни от технологичните, също ще бъдат подбрани от остатъка. Това включва разходи за корекции, ефекти, свързани с мащаба, ефекти, свързани със стопанския цикъл, или просто промени в ефективността и грешки при измерването;
- в) растежът на многофакторната производителност е статична мярка и не измерва изрично ефектите от обратната връзка между промяната в производителността и капитала, например допълнителната продукция, отчетена на едно лице, може да доведе до допълнителни спестявания и инвестиции и до увеличаване на съотношението капитал — труд. В резултат на това той по-скоро намалява потенциалната значимост на промяната в производителността за стимулиране растежа на продукцията;
- г) измерването на многофакторната производителност помага да се определи относителната важност на различните източници на растеж на производителността. То обаче трябва да бъде допълнено от институционални и исторически изследвания и изследвания на конкретни случаи, за да се изследват основните причини за растежа, нововъведенията и промяната в производителността.

22.104 За по-добро измерване, анализиране и наблюдение на растежа и производителността в световен мащаб са разработени KLEMS сметки за растежа и производителността. Основната цел е преглед под равнището на агрегираната икономика и проверка на производителността на индивидуалните стопански отрасли и техния принос към икономическия растеж. С цел да се разкрие огромната разнородност на продукцията и растежа на производителността в различните стопански отрасли, се прави разграничаване на множество различни стопански отрасли, а в рамките на Съюза EU-KLEMS различава седемдесет и два отрасъла. Сметките включват количествата и цените на продукцията, както и вложените капитал (K), труд (L), енергия (E), материали (M) и услуги (S) на равнище стопански отрасъл. Мерките на продукцията и производителността се изразяват в темпове на растеж и относителни равнища. В момента се разработват допълнителни мерки за научни разработки, като НИРД, патенти, включена технологична промяна, друга иновационна дейност и сътрудничество. Тези мерки са разработени за отделни държави членки и са свързани с бази данни KLEMS по целия свят.

▼ **B**

- 22.105 Сметките се състоят от три взаимосвързани модула: аналитичен модул и два статистически модула.
- 22.106 Аналитичният модул предоставя научноизследователска база данни за използване в академичните среди и от лицата, разработващи политиките. Модулът използва техники от типа „най-добра практика“ за отчитането на растежа, концентрира се върху международната съпоставимост и цели постигането на пълно покритие от гледна точка на брой държави, стопански отрасли и променливи. Той позволява да се приемат и алтернативни или новаторски допускания по отношение на статистическите правила, като например как да се разглеждат стоки в областта на ИКТ, непазарни услуги и измерване на капиталови услуги.
- 22.107 Статистическите модули на базата данни са разработени паралелно с аналитичния модул. Те включват данни, които като цяло са съгласувани с тези, които са публикувани от националните статистически институти. Техните методи съответстват на тези в основната рамка на националните сметки, например използването на таблиците „Ресурс—използване“ като координираща рамка за анализ на производителността и прилагането на верижни индекси. Статистическият модул включва не само данни от националните сметки, но и допълнителна информация, като например статистически данни за заетостта относно количеството (лица и работно време) и качеството (разпределение на количествата по възраст, пол и степен на образование) на вложения труд по стопански отрасли.

Сметки за научноизследователски и развойни дейности

- 22.108 В основната рамка разходите за научноизследователска и развойна дейност се разглеждат като междинно потребление, т.е. като текущи разходи в полза на производството само за текущия период. Това е в противоречие със същността на НИРД, чиято цел е да се подобри производството за бъдещи периоди. С оглед решаване на концептуалните и практическите въпроси, свързани със записването на НИРД като капиталобразуване, държавите членки ще изготвят сателитни таблици за НИРД, в които НИРД се признава като капиталобразуване. Това ще даде възможност на държавите членки да разработят издържани и съпоставими методи и приблизителни оценки. На втория етап, когато бъде постигнато достатъчно високо равнище на надеждност и съпоставимост, НИРД ще се капитализират в централните сметки на държавите членки.
- 22.109 Освен тази допълнителна експериментална таблица може да бъде изготвен и набор от сметки за НИРД. Целта на тези сметки за НИРД е да се очертае ролята на НИРД в националната икономика. Те дават отговор на следните въпроси:
- а) Кой произвежда НИРД?
  - б) Кой финансира НИРД?
  - в) Кой използва НИРД?
  - г) Каква е стойността на активите на НИРД спрямо различните други активи?
  - д) Какви са последиците за производителността и икономическия растеж?

В таблицата „Ресурс—използване“ се представя обзор на това кой произвежда и използва НИРД, както е показано в таблици 22.18 и 22.19.

Таблица 22.18 — Предлагане на НИРД

	Производство на химични продукти	Производство на хардуер за ИКТ	Отрасъл НИРД	Университетско образование	Държавна администрация	Други отрасли	Общо	Внос	Общо предлагане по базисни цени	Търговски и транспортни надбавки	Данъци върху продукти	Субсидии върху продуктите	Общо предлагане по цени за купувач
Пазарни НИРД													
НИРД за собствена сметка													
Непазарни НИРД													
Други продукти													
Общо													

Таблица 22.19 — Използване на НИРД

	Разходи за производство по отрасли							Износ	Капиталообразуване	Общо използване по цени за купувач
	Производство на химични продукти	Производство на хардуер за ИКТ	НИРД като отрасъл	Университетско образование	Държавна администрация	Други отрасли	Общо			
Пазарни НИРД										
НИРД за собствена сметка										
Непазарни НИРД										
Други продукти										
Общо										
Компенсация на наетите лица										
Други нетни данъци върху производството										
Потребление на основен капитал										
НИРД										
Други										
Нето опериращ излишък										
Общо										

▼В

	Разходи за производство по отрасли							Износ	Капиталооб- разуване	Общо използване по цени за купувач
	Производство на химични продукти	Производство на хардуер за ИКТ	НИРД като отрасъл	Университетско образование	Държавна администрация	Други отрасли	Общо			
Допълнителна информация										
Вложен труд										
Бруто образуване на (основен) капитал										
НИРД										
Други										
Нето (основен) капитал										
НИРД										
Други										

Сметки за социална защита

- 22.110 Социалната защита и нейното взаимодействие с въпроси като остаряване, здравеопазване и социално изключване, е основен въпрос за националната и европейската икономическа и социална политика. Следователно за целите на наблюдението, прогнозирането, анализираният и обсъждането на въпросите на социалната защита е необходима подробна, съпоставима и актуална информация за организацията, текущото състояние и развитието на социалната защита в държавите членки и извън тях.
- 22.111 Плащанията, свързани със социалната защита, представляват трансфери към домакинства или физически лица, в брой или в натура, предназначени да ги облекчат от редица рискове или нужди. Рисковете или нуждите, свързани със социалната защита, се отнасят до функциите: инвалидност, заболяване/здравеопазване, старост, наследници, семейство/деца, безработица, жилище и социално изключване, неклассифицирани другаде. По принцип образованието не е включено като риск или нужда, освен ако не е свързано с подпомагане на бедни семейства с деца.
- 22.112 Плащанията, свързани със социалната защита, се извършват чрез схеми за социална защита. Те се администрират и организират от държавни или частни органи, като фондове за социална сигурност, агенции на държавно управление, застрахователни (осигурителни) дружества, държавни или частни работодатели и частни институции за социални грижи или социално подпомагане. Схемите невинаги се отнасят до определени институции, разпоредби или закони, въпреки че в много случаи е така. Всички схеми, които са основани единствено върху индивидуални договорености или при които съществуват едновременни взаимни споразумения, не влизат в рамките на социалната защита.
- 22.113 Когато взаимната договореност от страна на наетото лице не е едновременна, разходите се класифицират като социална защита. Това се прилага за пенсиите при пенсиониране и пенсиите на наследници, изплащани от работодател, и безплатните жилища, предлагани на пенсионираните наети лица. Продължавашото изплащане на работна заплата, при положение че наетото лице не може да работи поради заболяване, майчинство, инвалидност, уволнение поради икономически причини и т.н., се счита за плащане по линия на социалната защита, осигурено от работодателя.
- 22.114 Контролирани от държавата схеми са налице, когато правителството взема всички най-важни решения за размера на плащанията, условията, при които те се извършват, и начините, по които се финансира схемата. Контролираната от държавата система за социална защита обикновено е установена със закон или разпоредба. Тя включва схеми, по които се предоставя социална защита на държавни служители при същите условия, които са предвидени за населението по контролирани от държавата схеми. В нея обаче не се включват схеми, които държавата може да създаде в качеството си на работодател без контролирани от правителството насрещни страни в частния сектор.
- 22.115 Примери за контролирани от държавната схеми са следните:
- a) схеми без вноски, създадени от държавната, с цел да поеме своята обща социална отговорност, като схема за подпомагане на доходите за хора в нужда или схема за подпомагане при плащане на наем;
  - b) схеми, управлявани от фондове за социална сигурност;
  - в) схеми, които първоначално са създадени в частния сектор и за които правителството впоследствие е поело отговорност.
- 22.116 Примери за схеми, които не се контролират от държавата, са следните:
- a) схеми, управлявани от нетърговски организации, като сдружения за взаимопомощ, взаимоспомагателни сдружения и институции, които се управляват съвместно от социалните партньори;

▼B

- б) схеми, които се управляват от търговски застрахователни дружества;
  - в) неавтономни схеми, управлявани от работодателите; те обхващат както финансирани схеми, при които има отделни резерви в баланса за покриване на задължението за плащания в бъдеще, така и нефинансирани схеми без отделни резерви.
- 22.117 Като използват информацията за специфични индивидуални схеми, сметките за социална защита дават общ поглед върху различни измерения на социалната защита, както е описано в *Европейската система за интегрирана статистика на социалната закрила*, Евростат, 2008 г. В тях са описани размерът и съставът на плащанията по схеми за социална защита, тяхното финансиране и свързаните административни разходи. Плащанията по схеми за социална защита се класифицират според функцията — например заболяване или старост, по вид — например в брой или в натура, и според това дали изплащането им зависи от средствата. Основните схеми се класифицират според това дали са контролирани от държавата или не, или дали те са основни или допълнителни.
- 22.118 За всяка индивидуална схема за социална защита се предоставя информация за приходите и разходите и пълен диапазон от информация относно качеството, като например обхват, финансиране, история и основни изменения във времето.
- 22.119 Стандартната информация за различните индивидуални схеми за социална защита е позната като „централна система за социална защита“ и се допълва от различни модули. Възможните модули са следните:
- а) модул, който обхваща броя на получателите на пенсии;
  - б) модул за нетните плащания по схеми за социална защита. Обхваща влиянието на данъците и осигурителните вноски, извършвани от бенефициерите върху плащанията, и степента, в която социалните плащания се предоставят под формата на данъчни отстъпки или намаляване на данъци.
- 22.120 Понятията и класификациите в сметките за социална защита са тясно свързани с тези в основната рамка. Основната разлика между плащанията по схеми за социална защита и социалните плащания в основната рамка е, че последните обхващат и разходите за образование. Друга разлика е, че плащанията по схеми за социална защита могат да включват капиталови трансфери със социално предназначение. Една обикновена обзорна таблица (като таблица 22.20) показва тези връзки и същевременно предлага общ поглед върху размера и състава на плащанията по схеми за социална защита в дадена държава.

Таблица 22.20 — Преглед на плащанията по схеми за социална защита по социален риск/неужда и операция

	Заболяване	Увреждане	Старост	Наследници	Деца/ семейство	Заетост/ безработица	Жилища	Социално изключване, некласифи- цирано другаде	Общи плащания за социална защита	Образование	Общо плащания по схеми за социална сигурност в националните сметки
<p>Контролирани от държавното управление схеми</p> <p>Плащания по схеми за социална сигурност</p> <p> в брой</p> <p> в натура</p> <p>Плащания по схеми за социална защита</p> <p> в брой</p> <p> в натура чрез пазарни производители</p> <p> в натура като друга непазарна продукция</p> <p>Други плащания по схеми за социална защита (напр. капиталови трансфери от държавното управление)</p> <p>Общо контролирани от държавното управление плащания по схеми за социална защита</p>											празно по определение
<p>Схеми, които не се контролират от държавното управление</p> <p>Пенсионни плащания (финансирани)</p> <p>Други частни социалноосигурителни плащания</p> <p>Нефинансирани плащания по схеми за социална сигурност (в това число тези от държавното управление)</p>											

▼В

	Заболяване	Увреждане	Старост	Наследници	Деца/ семейство	Заетост/ безработица	Жилища	Социално изключване, некласифи- цирано другаде	Общи плащания за социална защита	Образование	Общо плащания по схеми за социална сигурност в националните сметки
Плащания по схеми за социално подпомагане в натура от НТООД											празно по определение
Други плащания по схеми за социална защита											
Общо други плащания по схеми за социална защита											
Общо плащания по схеми за социална защита											

▼ B

- 22.121 Тясната връзка между статистиката на стандартните национални сметки и статистиката за социалната защита предоставя възможности, полезни и за двата вида статистика. От гледна точка на статистиката за социалната защита те могат да бъдат свързани с официалната статистика за националната икономика, като например за икономическия растеж и публичните финанси. Статистиката на националните сметки, разбита по схеми за социална защита, може също да се използва за проверяване на изчерпателността и надеждността на статистиката за социалната защита. Процесите на изготвяне на двата вида статистика също могат да бъдат свързани, което спестява разходи по изготвянето, повишава надеждността и осигурява нови възможности, например да се направи статистиката за социалната защита толкова съвременна, колкото е статистиката на националните сметки ⁽¹⁾. Подобни предимства има и за националните сметки. Сметките за социална защита се извеждат относително лесно от секторните сметки и таблицата за разходите на държавното управление по функции на КОФОГ и се използват при изготвянето на икономическата и социалната политика. Освен това те могат да служат като проверка за надеждността и изчерпателността на стойностите на стандартните национални сметки, като например за социални плащания и социални осигуровки.
- 22.122 ОИСР също така публикува данни за социалните разходи по индивидуални схеми в База данни за социалните разходи, SOCX. Тя събира данните за държавите извън ЕС, докато Евростат предоставя на ОИСР данни за разходите за социална защита в държавите членки. Специфична характеристика на работата на ОИСР, свързана със социалните разходи, е насочването на вниманието ѝ върху международното съпоставяне на нетните социални разходи. Това включва доценка за въздействието на разликите в данъчното облагане на производството и вноса върху потреблението на домакинствата.

Сателитни сметки за туризма

- 22.123 Сателитната сметка за туризма ⁽²⁾ дава обща представа за предлагането и използването на стоки и услуги за различните видове туризъм и тяхното значение за националната заетост, платежния баланс, финансите на държавното управление, личните доходи и доходите на предприятията.
- 22.124 Туризмът обхваща дейностите, свързани с пътуването на лица и отсядането им на места извън тяхната обичайна среда за по-малко от една година и с основна цел, различна от наемане на работа от резидентно образование на посетеният място. Тези дейности обхващат всичко, което посетителите извършват за дадено пътуване или по време на дадено пътуване. Туризмът не е ограничен до типичните туристически дейности като разглеждане на забележителности, слънчеви бани и посещения на различни обекти. Пътуването по работа и за образование и обучение също може да бъде част от туризма.
- 22.125 Търсенето, което туризмът генерира, обхваща гама от стоки и услуги, в които се открояват услугите за транспортиране, настаняване и хранене. С оглед постигане на международна съпоставимост, характерните за туризма продукти се определят като продукти, които в отсъствието на посетители в повечето държави вероятно биха престанали да съществуват в значителни количества или равнището им на потребление би намалело съществено, и за които е възможно да се получи статистическа информация. Свързаните с туризма продукти представляват остатъчна категория, която обхваща продуктите, определени като специфични за туризма в дадена държава, но за които това качество не е признато в световен мащаб.

⁽¹⁾ Графикът за разпространение на ESSPROS е определен в Регламент (ЕО) № 458/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 25 април 2007 г. относно Европейската система за интегрирана статистика на социалната закрила (Esspros) (ОВ L 113, 30.4.2007 г., стр. 3).

⁽²⁾ Вж. Евростат, ОИСР, Световната организация по туризъм, Статистическия отдел на Организацията на обединените нации, „Сателитна сметка за туризма: препоръчителна методическа рамка“, 2008 г.

▼B

- 22.126 Някои от услугите за целите на туризма, като настаняване във второ жилище или транспортиране с индивидуални моторни превозни средства, могат да се произвеждат в значителни количества за собствена сметка. В основната рамка обаче, за разлика от услугите по настаняване за собствена сметка, услугите по транспортиране, произведени в рамките на домакинствата в тяхна собствена полза, не се разглеждат като производство. Препоръчва се да се спазва това правило и в сателитната сметка за туризма. Но за държави, в които услугите по транспортиране за собствена сметка са значителни, те могат да бъдат представени отделно в сателитната сметка за туризма.
- 22.127 Основната мярка за определяне на туристическото търсене е потреблението на посетителите, разпределено по домакинства, държавно управление, нетърговски организации, обслужващи домакинствата, и стопанска дейност. То се състои от следните компоненти:
- a) разходи за крайно потребление на посетителите в брой;
  - b) разходи за крайно потребление на посетителите в натура, като например услуги по настаняване за собствена сметка;
  - c) социални трансфери в натура, свързани с туризма, като индивидуални непазарни услуги, получени от посетителите, в т.ч. здравни услуги, предоставяни от спа център и непазарни услуги, предоставяни от музей,
  - г) бизнес разходи в туризма. Тук се включват разходите за туризъм, класифицирани като междинно потребление, и не се включват други разходи, направени от наети лица в командировка и заплащани от предприятията, като плащания за храна, третиращи като възнаграждение в натура. В резултат на това бизнес разходите в туризма не представляват общото потребление на посетителите, които са в командировка;
  - д) освен това, с цел да се подчертае икономическата значимост на действията, предприети от държавните власти за създаване на благоприятна среда за развитието на туризма, се предлага специфично измерване на агрегираната стойност на колективното туристическо потребление. Това се отнася за дейности като рекламиране на туризма от единица на държавното управление, поддържането на реда и сигурността и поддръжката на обществените места.
- 22.128 Предлагането и използването на стоки и услуги за целите на туризма, както и добавената стойност и генерираната заетост в резултат на туризма, могат да бъдат представени в таблица „Ресурс—използване“, в която се разграничават неговите характерни продукти и стопански отрасли и продуктите, свързани с туризма.
- 22.129 В своята сателитна сметка за туризма държавите могат да направят допълнително подразделяне и класифициране на пазарите си въз основа на продължителността на престоя, целта на посещението, характеристиките на посетителите, като например дали са международни или местни посетители.

ГЛАВА 23

КЛАСИФИКАЦИИ

ВЪВЕДЕНИЕ

- 23.01 Класификациите в ESA 2010 съответстват напълно на новите кодове по СНС 2008, NACE Rev. 2, ►**MI** КПД ◀ (на нивата на агрегиране, използвани в програмата за предаване на данни), КОФОГ, КОИКОП, КОПНИ и КОПП. Въведени са много малко на брой допълнителни кодове.
- 23.02 Сметките са изградени около малък брой концептуални елементи, по-конкретно сектори, операции и класификации на елементите, които са предмет на операции, и други потоци, по-специално активите и пасивите. За всеки един от тези елементи съществува йерархична класификация. Сметките могат да бъдат изготвени с различна степен на подробност, като се използват по-високи или по-ниски нива на тези класификации.
- 23.03 Записите в сметките се разделят на типове, обозначени с една или две букви, както следва:
- а) сектори (кодове S);
  - б) операции с продукти (кодове P);
  - в) операции с произведени нефинансови активи (кодове NP);
  - г) разпределителни операции (кодове D);
  - д) операции с финансови активи и пасиви (кодове F);
  - е) други изменения в активите (кодове K);
  - ж) балансиращи позиции по сметките и нетна стойност (кодове B);
  - з) балансови записи (кодове L);
  - и) нефинансови активи (произведени и произведени) (кодове AN);
  - й) наличности от финансови активи и пасиви (кодове AF).
- 23.04 В контекста на производствения метод за изчисляване на БВП, в таблиците по стопански отрасли и в рамката „Input-Output“ са използвани също така две европейски класификации: NACE Rev. 2 за икономическите дейности и ►**MI** КПД ◀ за продуктите по икономически дейности. NACE Rev. 2 е европейският вариант на ISIC Rev. 4. За метода на крайното използване за изчисляване на БВП са използвани както ►**MI** КПД ◀, така и КОФОГ (Класификация на разходите по функции: класификация на функциите на държавното управление) и КОИКОП (Класификация на индивидуалното потребление по цели); последните две класификации са създадени от ООН.
- 23.05 Освен КОФОГ и КОИКОП функционалните класификации включват и КОПНИ (Класификация на функциите на нетърговските организации, обслужващи домакинствата), и КОПП (Класификация на разходите на производителите по цели). Тези класификации са използвани за функционалния анализ на разходите на корпоративните предприятия, държавно управление, домакинствата и нетърговските организации, обслужващи домакинствата, както и за функционалните сателитни сметки.

▼B

КЛАСИФИКАЦИЯ ПО ИНСТИТУЦИОНАЛНИ СЕКТОРИ (КОДОВЕ S)

S.1	Общо за икономиката ⁽¹⁾
S.11	Сектор „Нефинансови предприятия“
S.11001	Държавни нефинансови предприятия
S.11002	Частни национални нефинансови предприятия
S.11003	Нефинансови предприятия под чуждестранен контрол
S.12	Сектор „Финансови предприятия“
S.121	Централна банка ⁽²⁾ (държавна)
S.122	Депозитни институции без централната банка ⁽²⁾
S.12201	Държавни
S.12202	Частни национални
S.12203	Под чуждестранен контрол
S.123	Фондове на паричния пазар
S.12301	Държавни
S.12302	Частни национални
S.12303	Под чуждестранен контрол
S.124	Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар
S.12401	Държавни
S.12402	Частни национални
S.12403	Под чуждестранен контрол
S.125	Други финансови посредници без застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове
S.12501	Държавни
S.12502	Частни национални
S.12503	Под чуждестранен контрол
S.126	Финансови спомагателни организации
S.12601	Държавни
S.12602	Частни национални
S.12603	Под чуждестранен контрол
S.127	Каптивни финансови институции и заемодатели
S.12701	Държавни
S.12702	Частни национални

▼ B

S.12703	Под чуждестранен контрол
S.128	Застрахователни (осигурителни) дружества ⁽³⁾
S.12801	Държавни
S.12802	Частни национални
S.12803	Под чуждестранен контрол
S.129	Пенсионни фондове ⁽³⁾
S.12901	Държавни
S.12902	Частни национални
S.12903	Под чуждестранен контрол
S.121 + S.122 + S.123	Парично-финансови институции
S.13	Сектор „Държавно управление“
S.1311	Централно държавно управление (без фондовете за социална сигурност)
S.1312	Федерално държавно управление (без фондовете за социална сигурност)
S.1313	Местно държавно управление (без фондовете за социална сигурност)
S.1314	Фондове за социална сигурност
S.14	Сектор „Домакинства“
S.141	Работодатели
S.142	Лица, работещи за собствена сметка
S.143	Наети лица
S.144	Получатели на доход от собственост и трансфери
S.1441	Получатели на доход от собственост
S.1442	Получатели на пенсии
S.1443	Получатели на други трансфери
S.15	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“
S.15002	Частни национални
S.15003	Под чуждестранен контрол
S.2	Сектор „Останал свят“
S.21	Държави членки и институции и органи на Европейския съюз
S.211	Държави — членки на Европейския съюз
S.2111	Държави членки от еврозоната
S.2112	Държави членки извън еврозоната

▼B

S.212	Институции и органи на Европейския съюз
S.2121	Европейска централна банка (ЕЦБ)
S.2122	Европейски институции и органи без ЕЦБ
S.22	Държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации

(¹) За всички кодове в сектори S.11 и S.12 петият знак, т.е. 1/2/3, посочва дали се касае за държавни или частни национални субекти или за субекти под чуждестранен контрол.

(²) Централната банка (S.121) и депозитните институции без централната банка (S.122) съставляват S.12B.

(³) Застрахователните (осигурителните) дружества (S.128) и пенсионните фондове (S.129) съставляват S.12I.

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОПЕРАЦИИТЕ И ДРУГИТЕ ПОТОЦИ**Операции с продукти (кодове P)**

P.1	Продукция
P.11	Пазарна продукция
P.119	Косвено измерени услуги на финансовите посредници (FISIM)
P.12	Продукция за собствено крайно потребление
P.13	Непазарна продукция
P.2	Междинно потребление
P.3	Разходи за крайно потребление
P.31	Разходи за индивидуално потребление
P.32	Разходи за колективно потребление
P.4	Фактическо крайно потребление
P.41	Фактическо индивидуално потребление
P.42	Фактическо колективно потребление
P.5	Бруто капиталобразуване/P.5n нето капиталобразуване
P.51g	Бруто образуване на основен капитал
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи
P.51c	Потребление на основен капитал (-)
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в brutния опериращ излишък (-)

▼ **B**

P.51c2	Потребление на основен капитал, включено в брутния смесен доход (-)
P.51n	Нето образуване на основен капитал
P.52	Изменение на запасите
P.53	Придобиване минус отписване на ценности
P.6	Износ на стоки и услуги
P.61	Износ на стоки
P.62	Износ на услуги
P.7	Внос на стоки и услуги
P.71	Внос на стоки
P.72	Внос на услуги

Операции с непроизведени нефинансови активи (кодове NP)

Кодовете, използвани за операциите с непроизведени нефинансови активи, могат да бъдат допълнително разбити, ако е необходимо, като се добавят тези от класификацията на непроизведените нефинансови активи (кодове AN.2).

NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи

Разпределителни операции (кодове D)

D.1	Компенсация на наетите лица
D.11	Работна заплата
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
D.2	Данъци върху производството и вноса
D.21	Данъци върху продуктите

▼B

D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС
D.2121	Мита върху вноса
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса
D.29	Други данъци върху производството
D.3	Субсидии
D.31	Субсидии върху продуктите
D.311	Субсидии за вноса
D.319	Други субсидии върху продукти
D.39	Други субсидии върху производство
D.4	Доход от собственост
D.41	Лихва
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия
D.421	Дивиденди
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции
D.44	Друг доход от инвестиции
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове
D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове
D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове
D.45	Рента

Текущи трансфери в брой и натура (кодове от D.5 до D.8)

D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други
D.51	Данъци върху дохода
D.59	Други текущи данъци
D.6	Осигурителни вноски и социални плащания

▼B

D.61	Нетни осигурителни вноски
D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите
D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите
D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски
D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата
D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата
D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски
D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата
D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата
D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски
D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване (–) ⁽¹⁾
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура
D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност
D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност
D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии
D.622	Други социалноосигурителни плащания
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии
D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)
D.63	Социални трансфери в натура
D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция
D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция
D.7	Други текущи трансфери
D.71	Нетни премии по общо застраховане

▼B

D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане
D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане
D.72	Обезщетения по общо застраховане
D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане
D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане
D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“
D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество
D.75	Различни текущи трансфери
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата
D.752	Текущи трансфери между домакинствата
D.759	Други различни текущи трансфери
D.76	Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права
D.9	Капиталови трансфери
D.9г	Капиталови трансфери за получаване
D.91г	Данъци върху капитала за получаване
D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване
D.99г	Други капиталови трансфери за получаване
D.9р	Дължими капиталови трансфери
D.91р	Дължими данъци върху капитала
D.92р	Дължими инвестиционни субсидии
D.99р	Други дължими капиталови трансфери

(¹) Осигурителните вноски за сметка на работодателите се вписват както в сметка „Формиране на дохода“, така и в сметка „Разпределение на първичния доход“, тъй като се плащат от работодателите и се получават от наетите лица. В сметка „Вторично разпределение на дохода“ тези суми се плащат от домакинствата и се получават от единиците, които администрират социалноосигурителните схеми. За да може всеки път да бъдат вписвани еднакви стойности, в сметка „Вторично разпределение на дохода“ има също така отделна позиция, позволяваща да се приспаднат таксите, които съставляват част от продукцията на схемите и крайното потребление на домакинствата получатели. По този начин позицията „Такси за обслужване на социалноосигурителните схеми“ (D.61SC) е позиция само с корективен характер, а не разпределителна операция.

Операции с финансови активи и пасиви (кодове F)**(Нето придобиване на финансови активи/нето натрупване на пасиви)**

F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
F.11	Монетарно злато

▼B

F.12	СПТ
F.2	Валута и депозити
F.21	Валута
F.22	Прехвърляеми депозити
F.221	Междубанкови позиции
F.229	Други прехвърляеми депозити
F.29	Други депозити
F.3	Дългови ценни книжа
F.31	Краткосрочни
F.32	Дългосрочни
F.4	Заеми ⁽¹⁾
F.41	Краткосрочни
F.42	Дългосрочни
F.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
F.51	Собствен капитал
F.511	Котирани акции
F.512	Некотирани акции
F.519	Други видове собствен капитал
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
F.61	Технически резерви по общо застраховане
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети
F.63	Пенсионни права
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите
F.65	Права, различни от пенсионните права
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
F.71	Финансови деривати
F.711	Опции

▼B

F.712	Форуърдни договори
F.72	Опции върху акции на наетите лица
F.8	Други сметки за получаване/плащане
F.81	Търговски кредити и аванси
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси

(¹) Поясняваща позиция: преки чуждестранни инвестиции (добавете код FDI).

Други изменения в активите (кодове К)

K.1-5	Общо изменения в обема
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи
K.21	Изчерпване на природни ресурси
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи
K.3	Загуби поради катастрофични събития
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде
K.6	Промени в класификацията
K.61	Промени в секторната класификация и структура
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите
K.7	Номинална холдингова печалба и загуба
K.71	Неутрална холдингова печалба и загуба
K.72	Реална холдингова печалба и загуба

КЛАСИФИКАЦИЯ НА БАЛАНСИРАЩИТЕ ПОЗИЦИИ ПО СМЕТКИТЕ И НЕТНАТА СТОЙНОСТ (КОДОВЕ В) (¹)

V.1g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт
V.2g	Брутен опериращ излишък
V.3g	Брутен смесен доход
V.4g	Брутен предприемачески доход
V.5g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход
V.6g	Брутен разполагаем доход
V.7g	Коригиран брутен разполагаем доход
V.8g	Бруто спестяване

▼B

B.9	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)
B.9N	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-) по нефинансовите сметки
B.9F	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-) по финансовите сметки
B.10	Изменения в нетната стойност
B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери ⁽²⁾ ⁽³⁾
B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите
B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба
B.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба
B.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба
B.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги
B.12	Текущо външнотърговско салдо
B.90	Нетна стойност
BF.90	Финансова нетна стойност

⁽¹⁾ Всички суми по балансиращите позиции могат да бъдат изчислени с включено потребление на основен капитал или без него. Кодът за брутните суми по балансиращите позиции е съставен от кода на балансиращата позиция, към който е добавена буквата g. Аналогично към кода се добавя буквата n, за да се отбележи, че се касае за нетна стойност.

⁽²⁾ Това не е балансираща позиция в структурата на отчетната система. Това е общата стойност на дясната страна на сметка „Капитал“. Тъй като обаче е важен компонент от измененията в нетната стойност, за тази позиция се използва код, както за другите компоненти на нетната стойност.

⁽³⁾ За сектор „Останал свят“ тази позиция се отнася до измененията в нетната стойност поради текущото външнотърговско салдо и капиталовите трансфери.

КЛАСИФИКАЦИЯ НА БАЛАНСОВИТЕ ЗАПИСИ (КОДОВЕ L)

Както за отделния баланс, така и за финансовата сметка единствените необходими кодове са тези, които предоставят информация за активите по вид (кодове AN и AF). Същевременно една сметка може да бъде изготвена, като се използва нивото на наличностите в началото (код LS) и в края (код LE) на даден период и общото изменение между тях (код LX). Необходимо е тези три кода да бъдат използвани за всяка категория активи. Записите с код LX са сборът от записите с кодове P.5, NP, F и K за съответните активи за обхванатия период.

От записите в началния баланс може да бъде изчислена дадена величина на нетната стойност (код B.90). Разликата между нея и величината по код B.90 в крайния баланс трябва да бъде равна на салдото от всички записи с кодове LX, което салдо от своя страна трябва да е равно на величината по B.10.

LS	Начален баланс
LX	Изменения в баланса
LE	Краен баланс

КЛАСИФИКАЦИЯ НА АКТИВИТЕ (КОДОВЕ А)
Нефинансови активи (кодове AN)

AN.1	Произведени нефинансови активи
AN.11	Дълготрайни активи по вид активи
AN.111	Жилищни сгради
AN.112	Други сгради и постройки
AN.1121	Нежилищни сгради
AN.1122	Други постройки
AN.1123	Подобрения върху земите
AN.113	Машини и оборудване
AN.1131	Транспортни средства
AN.1132	Информационно и комуникационно оборудване
AN.1139	Други машини и оборудване
AN.114	Оръжейни системи
AN.115	Отглеждани животни и растителни култури
AN.1151	Животни, отглеждани за многократно получаване на продукти от тях
AN.1152	Дървета, насаждения и растения, отглеждани за многократно получаване на продукти от тях
(AN.116)	(Разходи по прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи) ⁽¹⁾
AN.117	Продукти, обект на интелектуална собственост
AN.1171	Научноизследователска и развойна дейност
AN.1172	Проучване и оценка на полезни изкопаеми
AN.1173	Компютърен софтуер и бази данни
AN.11731	Компютърен софтуер
AN.11732	Бази данни
AN.1174	Оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби
AN.1179	Други продукти, обект на интелектуална собственост
AN.12	Запаси по вид запаси
AN.121	Материали и консумативи
AN.122	Незавършено производство
AN.1221	Незавършено производство: отглеждани животни и растителни култури

▼B

AN.1222	Друго незавършено производство
AN.123	Готова продукция
AN.124	Военни запаси
AN.125	Стоки за препродажба
AN.13	Ценности
AN.131	Благородни метали и скъпоценни камъни
AN.132	Антикварни и други произведения на изкуството
AN.133	Други ценности
AN.2	Непроизведени нефинансови активи
AN.21	Природни ресурси
AN.211	Земи
AN.2111	Земи под сгради и постройки
AN.2112	Обработваеми земи
AN.2113	Терени за отдих и развлечения и свързаните с тях повърхностни води
AN.2119	Други земи и свързаните с тях повърхностни води
AN.212	Залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси
AN.213	Неотглеждани животни и растения
AN.214	Водни ресурси
AN.215	Други природни ресурси
AN.2151	Радиочестотен спектър
AN.2159	Други
AN.22	Договори, лизинги и лицензи
AN.221	Подлежащи на търгуване оперативни лизинги
AN.222	Разрешителни за използване на природни ресурси
AN.223	Разрешителни за предприемане на специфични дейности
AN.224	Изключителни права върху бъдещи стоки и услуги
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи

(¹) Разходите по прехвърляне на собствеността върху произведени активи (код AN.116) се разглеждат като част от образуването на основен капитал, което е придобиване на дълготрайни активи. Когато равнищата на наличностите обаче са разбити по категории, стойността на тези разходи по прехвърляне на собственост се включва в произведените активи, към които те се отнасят, и поради това не фигурира отделно от AN.11. В случая на прехвърляне на земи разходите за прехвърлянето на собствеността върху всичките земи трябва да бъдат включени в „Подобрения върху земите“ (код AN.1123). Позицията AN.116 е включена в пълния списък, който е показан по-долу, само с информационна цел.

▼B

Финансови активи (кодове AF)

Налице е пълно съответствие между кодовете за операциите с финансови активи и пасиви (кодове F) и тези за нивата или позициите за наличностите (кодове AF) от същите активи и пасиви. На практика обаче данните от баланса могат да бъдат по-малко подробни и да не надхвърлят първото ниво на разбивка, което е показано по-долу. При необходимост кодовете AF могат да бъдат разбити в съответствие с подробната информация за кодовете F, както следва:

AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
AF.11	Монетарно злато
AF.12	СПТ
AF.2	Валута и депозити
AF.21	Валута
AF.22	Прехвърляеми депозити
AF.221	Междубанкови позиции
AF.229	Други прехвърляеми депозити
AF.29	Други депозити
AF.3	Дългови ценни книжа
AF.31	Краткосрочни
AF.32	Дългосрочни
AF.4	Заеми ⁽¹⁾
AF.41	Краткосрочни
AF.42	Дългосрочни
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
AF.51	Собствен капитал
AF.511	Котираны акции
AF.512	Некотираны акции
AF.519	Други видове собствен капитал
AF.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове
AF.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар
AF.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
AF.61	Технически резерви по общо застраховане
AF.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети
AF.63	Пенсионни права

▼ B

AF.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите
AF.65	Права, различни от пенсионните права
AF.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
AF.71	Финансови деривати
F.711	Опции
F.712	Форуърдни договори
AF.72	Опции върху акции на наетите лица
AF.8	Други сметки за получаване/плащане
AF.81	Търговски кредити и аванси
AF.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси

(¹) Поясняваща позиция: преки чуждестранни инвестиции (добавете код FDI).

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ДОПЪЛНИТЕЛНИТЕ ПОЗИЦИИ

Общото правило е всеки допълнителен код да започва с X и да е свързан с кода на съответната установена позиция, като включва в себе си кода ѝ.

Необслужвани заеми

Следните кодове се използват за наличностите и потоците на необслужваните заеми. Тъй като заемите са с кодове AF.4 и F.4, допълнителните кодове започват с XAF4 за наличностите и XF4 за потоците.

Кодовете за наличностите са:

XAF4_NNP	Заеми: номинална стойност, необслужвани
XAF4_MNP	Заеми: пазарна стойност, необслужвани

и свързаните потоци:

XF4_NNP	Заеми: номинална стойност, необслужвани
XF4_MNP	Заеми: пазарна стойност, необслужвани

И в двете серии от кодове долното тире е запазено за подробните кодове за заемите, ако е необходимо, например в баланса:

XAF41NNP	Краткосрочни заеми: номинална стойност, необслужвани
XAF42MNP	Дългосрочни заеми: пазарна стойност, необслужвани

Капитал

За капитала се използват следните кодове:

XCS	Капитал
-----	---------

▼B

XCSC	Капитал — корпоративни предприятия
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в брутния опериращ излишък
XRC	Възвръщаемост на капитала — корпоративни предприятия
XOC	Други разходи за капитала — корпоративни предприятия
XCSU	Капитал — некорпоративни предприятия
P.51c2	Потребление на основен капитал, включено в брутния смесен доход
XRU	Възвръщаемост на капитала — некорпоративни предприятия
XOU	Други разходи за капитала — некорпоративни предприятия

Таблица за пенсиите

Следните кодове се използват за допълнителната таблица, описана в главата за пенсиите. Предложени са различни кодове за колоните и редовете на таблицата.

Колони

В описанието на колоната буквата W съответства на „сектор, различен от „Държавно управление“, а числата в тези кодове се отнасят до съответните институционални сектори.

а) Записани пасиви в основната последователност от сметки

Схеми, създадени и прилагани от сектори, различни от сектор „Държавно управление“

XPC1W	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност
XPB1W	Схеми с предварително определен размер на пенсията
XPCB1W	Общо

Схеми, създадени и прилагани от сектор „Държавно управление“

XPCG	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност
------	--

Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица в сектор „Държавно управление“

XPBG12	В сектора на финансовите предприятия
XPBG13	В сектор „Държавно управление“

б) Пасивите не са записани в основната последователност от сметки

XPBOUT13	В сектор „Държавно управление“
XP1314	Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност
XPTOT	Общо пенсионни схеми
XPTOTNRH	От които: нерезидентни домакинства

▼ B

Редове

а) Начален баланс

XAF63LS	Пенсионни права
---------	-----------------

б) Операции

XD61p	Осигурителни вноски във връзка с пенсионните схеми
XD6111	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
XD6121	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите
XD6131	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата
XD6141	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата
XD619	Друго (актюерско) натрупване на пенсионни права във фондове за социална сигурност
XD62p	Пенсии
XD8	Корекция за изменението на пенсионните права
XD81	Изменение в пенсионните права поради трансфер на права
XD82	Изменение в правата поради договорени изменения в структурата на схемите

в) Други икономически потоци

XK7	Преоценки
XK5	Други изменения в обема

г) Краен баланс

XAF63LE	Пенсионни права
---------	-----------------

д) Свързани показатели

XP1	Продукция
XAFN	Активи, държани от пенсионните схеми в края на годината

Дълготрайни потребителски стоки

Кодовете на дълготрайните потребителски стоки започват с X, след което се изписва ДННСЕ (Разходи на домакинствата за дълготрайни потребителски стоки), следвано от една цифра за подгрупите и още две цифри за позициите. Представени са също така съответстващите кодове по КОИКОП.

Коикоп	Кодове по СНС	
	XDННСЕ1	Мебели и домакински уреди

▼B

Коикоп	Кодове по СНС	
05.1.1	XDHHCE11	Мебели, предмети за обзавеждане и украса
05.1.2	XDHHCE12	Килими и други подови настилки
05.3.1	XDHHCE13	Големи домакински уреди, електрически и неелектрически
05.5.1	XDHHCE14	Големи инструменти и машини за къщата и градината
	XDHHCE2	Лични транспортни средства
07.1.1	XDHHCE21	Автомобили
07.1.2	XDHHCE22	Мотоциклети
07.1.3	XDHHCE23	Велосипеди
07.1.4	XDHHCE24	Превозни средства, теглени от животни
	XDHHCE3	Стоки в областта на развлеченията
08.2.0	XDHHCE31	Телефонни и телефакс апарати
09.1.1	XDHHCE32	Апарати за приемане, записване и възпроизвеждане на звук и образ
09.1.2	XDHHCE33	Фотографска и кинематографска техника, оптични уреди
09.1.3	XDHHCE34	Машини за обработка на информация
09.2.1	XDHHCE35	Големи дълготрайни стоки за развлечения на открито
09.2.2	XDHHCE36	Музикални инструменти и големи дълготрайни стоки за развлечения на закрито
	XDHHCE4	Други дълготрайни стоки
12.3.1	XDHHCE41	Бижута и часовници
06.1.3	XDHHCE42	Терапевтични апарати и оборудване

Преки чуждестранни инвестиции

Кодовете на допълнителните позиции за преките чуждестранни инвестиции (FDI) могат да започват с X, следвано от кодовете F или AF, като буквената комбинация FDI се изписва в края, например:

XF42FDI	За операции с преки чуждестранни инвестиции под формата на дългосрочни заеми
---------	--

Условни позиции

Допълнителните кодове за условните позиции започват с X, следвано от код AF и комбинацията CP в края, например:

XAF11CP	Когато обезпечаването с монетарно злато може да окаже въздействие върху използването му като резервен актив
---------	---

▼B**Валута и депозити**

Кодовете на допълнителните позиции за класификацията на банкнотите и монетите и депозитите в национална и чуждестранна валута започват с X, следвано от кодовете F или AF, като в края се изписват код NC за обозначаване на банкнотите и монетите и депозитите в национална валута или код FC с международен валутен код за обозначаване на банкнотите и монетите и депозитите в чуждестранна валута, например:

За операциите с:

XF21NC	Банкноти и монети в местна валута
XF22FC	Депозити в чуждестранна валута

За наличностите от:

XAF21NC	Банкноти и монети в местна валута
XAF22FC	Депозити в чуждестранна валута

Класификация на дълговите ценни книжа според остатъчния срок до падежа

Предлага се дълговите ценни книжа да бъдат категоризирани според остатъчния срок до падежа. Това може да се направи, като се използва в началото код X, следван от код AF и комбинация от цифри и букви за посочване на датата на падеж, например:

XAF32Y20	За дългови ценни книжа с падеж през 2020 г.
----------	---

Котирани и некотирани дългови ценни книжа

Кодовете за допълнителните позиции за дълговите ценни книжа започват с X, следвано от кодове F или AF и 1 за котирани или 2 за некотирани, например:

За операциите с:

XF321	Котирани дългосрочни дългови ценни книжа
XF322	Некотирани дългосрочни дългови ценни книжа

За наличностите от:

XAF321	Котирани дългосрочни дългови ценни книжа
XAF322	Некотирани дългосрочни дългови ценни книжа

Дългосрочни заеми с остатъчен срок до падежа от по-малко от една година и дългосрочни ипотечни заеми

Кодовете на дългосрочните заеми с остатъчен срок до падежа от по-малко от една година и дългосрочните ипотечни заеми започват с X, плюс код F или код AF, а в края се изписва L1, когато са с остатъчен срок до падежа от по-малко от една година, или LM, когато са ипотечни заеми, например:

За операциите с:

XF42L1	Дългосрочни заеми с остатъчен срок до падежа от по-малко от една година
XF42LM	Дългосрочни ипотечни заеми

▼B

За наличностите от:

XAF42L1	Дългосрочни заеми с остатъчен срок до падежа от по-малко от една година
XAF42LM	Дългосрочни ипотечни заеми

Котиран и некотиран дялове в инвестиционни фондове

Кодовете за котираните и некотираните дялове в инвестиционни фондове започват с X, следвано от кодове F или AF и 1 за котиран или 2 за некотиран, например:

За операциите с:

XF5221	Котиран дялове в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар
XF5222	Некотиран дялове в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар

За наличностите от:

XAF5221	Котиран дялове в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар
XAF5222	Некотиран дялове в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар

Просрочени лихви и задължения

Кодовете за просрочените лихви и задължения започват с X, следвано от код AF и код IA за просрочени лихви или PA за просрочени задължения, например:

XAF42IA	За просрочени лихви по дългосрочни заеми, както и
XAF42PA	За просрочени задължения по дългосрочни заеми

Лични парични преводи и общо парични преводи

Кодовете за личните парични преводи и общо паричните преводи между резидентни и нерезидентни домакинства започват с X, следвано от текущия код за превод, като в края се изписва PR за лични парични преводи или TR за общо парични преводи, например:

XD5452PR	За лични парични преводи между резидентни и нерезидентни домакинства
XD5452TR	За общо парични преводи между резидентни и нерезидентни домакинства

ГРУПИРАНЕ И КОДОВЕ НА СТОПАНСКИТЕ ОТРАСЛИ (КОДОВЕ А) И ПРОДУКТИТЕ (КОДОВЕ Р)

Класификациите на дейностите и продуктите, които трябва да бъдат използвани, са NACE Rev. 2 и ►M1 КИД ◄. Съответните нива на агрегиране за програмата за предаване на данни по ЕСС са А*3, А*10, А*21, А*38 и А*64 за икономическите дейности и Р*3, Р*10, Р*21, Р*38 и Р*64 за продуктите. Въпреки че нивата А*88 (NACE Rev.2) и Р*88 (КИД) не са използвани в програмата за предаване на данни по ЕСС, те също са представени в настоящата глава.

▼B

По-нататък са представени новите нива на агрегиране.

A*3

Пореден номер	Раздели по NACE Rev. 2	Описание
1	A	Селско, горско и рибно стопанство
2	B, C, D, E и F	Добивна промишленост; преработваща промишленост; производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване; строителство
3	G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T и U	Услуги

A*10

Пореден номер	Раздели по NACE Rev. 2	Описание
1	A	Селско, горско и рибно стопанство
2	B, C, D и E	Добивна промишленост; преработваща промишленост; производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване
2a	C	От които: преработваща промишленост
3	F	Строителство
4	G, H и I	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспортване и складиране; хотелиерство и ресторантьорство
5	J	Информация и комуникация
6	K	Финансови и застрахователни дейности
7	L	Операции с недвижими имоти
8	M и N	Професионални, научни и технически дейности; административни и спомагателни дейности
9	O, P и Q	Публична администрация и отбрана; задължително социално осигуряване; образование; хуманно здравеопазване и социална работа
10	R, S, T и U	Култура, спорт и развлечения; други дейности; дейности на домакинства като работодатели; недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление; дейности на екстериторилни организации и служби

A*21

Пореден номер	Раздел по NACE Rev. 2	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
1	A	01-03	Селско, горско и рибно стопанство
2	B	05-09	Добивна промишленост

▼B

Пореден номер	Раздел по NACE Rev. 2	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
3	C	10-33	Преработваща промишленост
4	D	35	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива
5	E	36-39	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване
6	F	41-43	Строителство
7	G	45-47	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети
8	H	49-53	Транспорт и складиране
9	I	55-56	Хотелиерство и ресторантьорство
10	J	58-63	Информация и комуникация
11	K	64-66	Финансови и застрахователни дейности
12	L	68	Операции с недвижими имоти
13	M	69-75	Професионални, научни и технически дейности;
14	N	77-82	Административни и спомагателни дейности
15	O	84	Публична администрация и отбрана; задължително социално осигуряване
16	P	85	Образование
17	Q	86-88	Хуманно здравеопазване и социална работа
18	R	90-93	Култура, спорт и развлечения
19	S	94-96	Други дейности
20	T	97-98	Дейности на домакинства като работодатели; недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление
21	U	99	Дейности на екстериториални организации и служби

A*38

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
1	01-03	Селско, горско и рибно стопанство
2	05-09	Добивна промишленост
3	10-12	Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия
4	13-15	Производство на текстил, изделия от текстил, облекло, обработка на кожи;
5	16-18	Производство на изделия от дървен материал и изделия от хартия и картон и печатна дейност
6	19	Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти

▼B

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
7	20	Производство на химични вещества и химични продукти
8	21	Производство на лекарствени вещества и продукти
9	22-23	Производство на изделия от каучук и пластмаси и от други неметални минерални суровини
10	24-25	Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване
11	26	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти
12	27	Производство на електрически съоръжения
13	28	Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение
14	29-30	Производство на превозни средства
15	31-33	Производство на мебели; производство, неклаифицирано другаде; ремонт и инсталиране на машини и оборудване
16	35	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, на газообразни горива и климатизация
17	36-39	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване
18	41-43	Строителство
19	45-47	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети
20	49-53	Транспорт и складиране
21	55-56	Хотелиерство и ресторантьорство
22	58-60	Издателска дейност, аудиовизуална и радио- и телевизионна дейност
23	61	Далекосъобщения
24	62-63	Дейности в областта на информационните технологии; информационни услуги
25	64-66	Финансови и застрахователни дейности
26	68	Операции с недвижими имоти
26а		От които: условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им
27	69-71	Юридически и счетоводни дейности; дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението; архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи
28	72	Научноизследователска и развойна дейност
29	73-75	Рекламна дейност и проучване на пазари; други професионални, научни и технически дейности; ветеринарномедицинска дейност
30	77-82	Административни и спомагателни дейности

▼B

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
31	84	Публична администрация и отбрана; задължително социално осигуряване
32	85	Образование
33	86	Хуманно здравеопазване
34	87-88	Социална работа
35	90-93	Култура, спорт и развлечения
36	94-96	Други дейности
37	97-98	Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал и недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление
38	99	Дейности на екстериториални организации и служби

A*64

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
1	01	Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности
2	02	Горско стопанство
3	03	Рибно стопанство
4	05-09	Добивна промишленост
5	10-12	Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия
6	13-15	Производство на текстил, изделия от текстил, облекло, обработка на кожи
7	16	Производство на дървен материал и изделия от дърво и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене
8	17	Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон
9	18	Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители
10	19	Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти
11	20	Производство на химични вещества и химични продукти
12	21	Производство на лекарствени вещества и продукти
13	22	Производство на изделия от каучук и пластмаси
14	23	Производство на изделия от други неметални минерални суровини
15	24	Производство на основни метали
16	25	Производство на метални изделия, без машини и оборудване

▼ B

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
17	26	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти
18	27	Производство на електрически съоръжения
19	28	Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение
20	29	Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета
21	30	Производство на превозни средства, без автомобили
22	31-32	Производство на мебели; производство, неклассифицирано другаде
23	33	Ремонт и инсталиране на машини и оборудване
24	35	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, на газообразни горива и на климатизация
25	36	Събиране, пречистване и доставяне на води
26	37-39	Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води; събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали; възстановяване и други услуги по управление на отпадъци
27	41-43	Строителство
28	45	Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт
29	46	Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети
30	47	Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети
31	49	Сухопътен транспорт и транспортиране по тръбопроводи
32	50	Воден транспорт
33	51	Въздушен транспорт
34	52	Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта
35	53	Пощенски и куриерски дейности
36	55-56	Хотелиерство; ресторантьорство
37	58	Издателска дейност
38	59-60	Производство на филми и телевизионни предавания, звукозапис и издаване на музика; радио- и телевизионна дейност
39	61	Далекосъобщения
40	62-63	Дейности в областта на информационните технологии; информационни услуги
41	64	Предоставяне на финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване

▼ B

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
42	65	Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване, с изключение на задължителното социално осигуряване
43	66	Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането
44	68	Операции с недвижими имоти
44a		От които: условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им
45	69-70	Юридически и счетоводни дейности; дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението
46	71	Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи
47	72	Научноизследователска и развойна дейност
48	73	Рекламна дейност и проучване на пазари
49	74-75	Други професионални, научни и технически дейности; ветеринарномедицинска дейност
50	77	Даване под наем и оперативен лизинг
51	78	Дейности по наемане и предоставяне на работна сила
52	79	Дейност на туристически агенции и туроператори; други дейности, свързани с пътувания и резервации
53	80-82	Дейности по охрана и разследване; дейности по обслужване на сгради и озеленяване; административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност
54	84	Публична администрация и отбрана; задължително социално осигуряване
55	85	Образование
56	86	Хуманно здравеопазване
57	87-88	Социална работа
58	90-92	Артистична и творческа дейност; библиотеки, архиви и музеи и други дейности в областта на културата; организиране на хазартни игри
59	93	Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдих
60	94	Дейности на нетърговски организации
61	95	Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи
62	96	Други персонални услуги
63	97-98	Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал и недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление
64	99	Дейности на екстериториални организации и служби

▼ B

A*88

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
1	01	Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности
2	02	Горско стопанство
3	03	Рибно стопанство
4	05	Добив на въглища
5	06	Добив на нефт и природен газ
6	07	Добив на метални руди
7	08	Добив на неметални материали и суровини
8	09	Спомагателни дейности в добива
9	10	Производство на хранителни продукти
10	11	Производство на напитки
11	12	Производство на тютюневи изделия
12	13	Производство на текстил
13	14	Производство на облекло
14	15	Производство на кожи и свързани изделия
15	16	Производство на дървен материал и изделия от дърво и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене
16	17	Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон
17	18	Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители
18	19	Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти
19	20	Производство на химични вещества и химични продукти
20	21	Производство на лекарствени вещества и продукти
21	22	Производство на изделия от каучук и пластмаси
22	23	Производство на изделия от други неметални минерални суровини
23	24	Производство на основни метали
24	25	Производство на метални изделия, без машини и оборудване
25	26	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти
26	27	Производство на електрически съоръжения
27	28	Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение
28	29	Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета

▼ B

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
29	30	Производство на превозни средства, без автомобили
30	31	Производство на мебели
31	32	Производство, неклассифицирано другаде
32	33	Ремонт и инсталиране на машини и оборудване
33	35	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, на газообразни горива и климатизация
34	36	Събиране, пречистване и доставяне на води
35	37	Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води
36	38	Събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали
37	39	Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци
38	41	Строителство на сгради
39	42	Строителство на съоръжения
40	43	Специализирани строителни дейности
41	45	Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт
42	46	Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети
43	47	Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети
44	49	Сухопътен транспорт и транспортиране по тръбопроводи
45	50	Воден транспорт
46	51	Въздушен транспорт
47	52	Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта
48	53	Пощенски и куриерски дейности
49	55	Хотелиерство
50	56	Ресторантьорство
51	58	Издателска дейност
52	59	Производство на филми и телевизионни предавания, звукозапис и издаване на музика
53	60	Радио- и телевизионна дейност
54	61	Далекосъобщения
55	62	Дейности в областта на информационните технологии
56	63	Информационни услуги
57	64	Предоставяне на финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване

▼ B

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
58	65	Застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване, с изключение на задължителното социално осигуряване
59	66	Спомагателни дейности във финансовите услуги и застраховането
60	68	Операции с недвижими имоти
60a		От които: условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им
61	69	Юридически и счетоводни дейности
62	70	Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението
63	71	Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи
64	72	Научноизследователска и развойна дейност
65	73	Рекламна дейност и проучване на пазари
66	74	Други професионални, научни и технически дейности
67	75	Ветеринарномедицинска дейност
68	77	Даване под наем и оперативен лизинг
69	78	Дейности по наемане и предоставяне на работна сила
70	79	Дейност на туристическа агенции и туроператори; други дейности, свързани с пътувания и резервации
71	80	Дейности по охрана и разследване
72	81	Дейности по обслужване на сгради и озеленяване
73	82	Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност
74	84	Публична администрация и отбрана; задължително социално осигуряване
75	85	Образование
76	86	Хуманно здравеопазване
77	87	Медико-социални грижи с настаняване
78	88	Социална работа без настаняване
79	90	Артистична и творческа дейност
80	91	Библиотеки, архиви и музеи и други дейности в областта на културата
81	92	Организиране на хазартни игри
82	93	Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдих
83	94	Дейности на нетърговски организации

▼ **B**

Пореден номер	Разделения по NACE Rev. 2	Описание
84	95	Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи
85	96	Други персонални услуги
86	97	Дейности на домакинства като работодатели на домашен персонал
87	98	Недиференцирани дейности на домакинства по производство на стоки и услуги за собствено потребление
88	99	Дейности на екстериториални организации и служби

P*3

Пореден номер	Сектори по ► M1 КПД ◀	Описание
1	A	Продукти на селското, горското и рибното стопанство
2	B, C, D, E и F	► M1 Продукти на добивната промишленост; продукти на преработващата промишленост; електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и услуги по възстановяване; сгради и строителни съоръжения; строителни и монтажни работи ◀
3	G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T и U	Услуги

P*10

Пореден номер	Сектори по ► M1 КПД ◀	Описание
1	A	Продукти на селското, горското и рибното стопанство
2	B, C, D и E	► M1 Продукти на добивната промишленост; продукти на преработващата промишленост; електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и услуги по възстановяване ◀
2a	C	От които: продукти на преработващата промишленост
3	F	Сгради и строителни съоръжения; строителни и монтажни работи
4	G, H и I	► M1 Търговски услуги по продажби и ремонт на автомобили и мотоциклети; транспортни, складови и пощенски услуги; услуги на хотели и ресторанти ◀
5	J	Услуги по създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщителни услуги
6	K	Финансови и застрахователни услуги
7	L	Услуги, свързани с недвижими имоти
8	M и N	Професионални услуги и научни изследвания; административни и спомагателни услуги

▼ **B**

Пореден номер	Сектори по ► M1 КПД ◀	Описание
9	O, P и Q	► M1 Услуги на държавното управление; образователни услуги; хуманно здравеопазване и социални услуги ◀
10	R, S, T и U	► M1 Услуги в областта на културата, спорта и развлеченията; други услуги; услуги на домакинства като работодатели; недиференцирани стоки и услуги, произведени от домакинства за собствено потребление; услуги, предоставяни от екстериториални организации и служби ◀

P*21

Пореден номер	Сектор по ► M1 КПД ◀	Раздели по ► M1 КПД ◀	Описание
1	A	01-03	Продукти на селското, горското и рибното стопанство
2	B	05-09	Продукти на добивната промишленост
3	C	10-33	Продукти на преработващата промишленост
4	D	35	Електрическа енергия, газообразни горива, топлинна енергия и климатизация
5	E	36-39	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и услуги по възстановяване
6	F	41-43	Сгради и строителни съоръжения; строителни и монтажни работи
7	G	45-47	Търговски услуги по продажба на едро и дребно; ремонт на автомобили и мотоциклети
8	H	49-53	Услуги на транспорта и складирането
9	I	55-56	Услуги на хотелиерството и ресторантьорството
10	J	58-63	Услуги по създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщителни услуги
11	K	64-66	Финансови и застрахователни услуги
12	L	68	Услуги, свързани с недвижими имоти
13	M	69-75	Услуги, свързани с професионални, научни и технически дейности
14	N	77-82	Административни и спомагателни услуги
15	O	84	Услуги, свързани с публичната администрация и отбраната; услуги по задължителното социално осигуряване
16	P	85	Образователни услуги
17	Q	86-88	Хуманно здравеопазване и социални услуги
18	R	90-93	Услуги в областта на културата, спорта и развлеченията
19	S	94-96	Други услуги

▼ **B**

Пореден номер	Сектор по ► M1 КПД ◀	Раздели по ► M1 КПД ◀	Описание
20	T	97-98	Услуги на домакинства като работодатели на домашен персонал; недиференцирани стоки и услуги, произведени от домакинствата за собствено потребление
21	U	99	Услуги, предоставяни от екстериториални организации и служби

P*38

Пореден номер	Раздели по ► M1 КПД ◀	Описание
1	01-03	Продукти на селското, горското и рибното стопанство
2	05-09	Продукти на добивната промишленост
3	10-12	Хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия
4	13-15	► M1 Текстил и изделия от текстил, без облекло; облекло; обработени кожи и изделия от тях ◀
5	16-18	► M1 Дървен материал и изделия от хартия и картон и услуги по печатане и възпроизвеждане на записани носители ◀
6	19	Кокс и рафинирани нефтопродукти
7	20	Химични вещества и химични продукти
8	21	Лекарствени вещества и продукти
9	22-23	Изделия от каучук и пластмаси и продукти от други неметални минерални суровини
10	24-25	Основни метали и метални изделия, без машини и оборудване
11	26	Компютърна техника, електронни и оптични продукти
12	27	Електрически съоръжения
13	28	Машини и оборудване, с общо и специално предназначение
14	29-30	Транспортни средства
15	31-33	Мебели; други продукти на преработващата промишленост; услуги по ремонт и инсталиране на машини и оборудване
16	35	Електрическа енергия, газообразни горива, топлинна енергия и климатизация
17	36-39	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и услуги по възстановяване
18	41-43	Сгради и строителни съоръжения; строителни и монтажни работи
19	45-47	Търговски услуги по продажба на едро и дребно; ремонт на автомобили и мотоциклети
20	49-53	Услуги на транспорта и складирането
21	55-56	Услуги на хотелиерството и ресторантьорството

▼ **B**

Пореден номер	Раздели по ► M1 КПД ◀	Описание
22	58-60	Издателски, аудиовизуални услуги и услуги по излъчване на програми
23	61	Далекосъобщителни услуги
24	62-63	Услуги в областта на информационните технологии; информационни услуги
25	64-66	Финансови и застрахователни услуги
26	68	Услуги, свързани с недвижими имоти
26a		От които: условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им
27	69-71	Юридически и счетоводни услуги; услуги на централни офиси; консултантски услуги в областта на управлението; архитектурни и инженерни услуги; услуги по техническо изпитване и анализ
28	72	Научноизследователска и развойна дейност
29	73-75	Рекламни услуги и услуги по проучване на пазари; други услуги, свързани с професионални, научни и технически дейности; ветеринарномедицински услуги
30	77-82	Административни и спомагателни услуги
31	84	Услуги, свързани с публичната администрация и отбраната; услуги по задължителното социално осигуряване
32	85	Образователни услуги
33	86	Услуги на хуманното здравеопазване
34	87-88	Услуги по социална работа
35	90-93	Услуги в областта на културата, спорта и развлеченията
36	94-96	Други услуги
37	97-98	Услуги на домакинства като работодатели на домашен персонал; недиференцирани стоки и услуги, произведени от домакинствата за собствено потребление
38	99	Услуги, предоставяни от екстериториални организации и служби

P*64

Пореден номер	Раздели по ► M1 КПД ◀	Описание
1	01	Продукти на селското стопанство, лова и спомагателни услуги
2	02	Продукти от горското стопанство, дърводобива и свързани с тях услуги
3	03	Риба и други водни животни; продукти от аквакултури; услуги, свързани с рибното стопанство
4	05-09	Продукти на добивната промишленост
5	10-12	Хранителни продукти; напитки; тютюневи изделия

▼ **B**

Пореден номер	Раздели по ► M1 КПД ◀	Описание
6	13-15	Текстил; облекло; обработени кожи и изделия от тях
7	16	Дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели, изделия от слама и материали за плетене
8	17	Хартия, картон и изделия от хартия и картон
9	18	Услуги по печатане и записване
10	19	Кокс и рафинирани нефтопродукти
11	20	Химични вещества и химични продукти
12	21	Лекарствени вещества и продукти
13	22	Изделия от каучук и пластмаси
14	23	Продукти от други неметални минерални суровини
15	24	Основни метали
16	25	Метални изделия, без машини и оборудване
17	26	Компютърна техника, електронни и оптични продукти
18	27	Електрически съоръжения
19	28	Машини и оборудване, с общо и специално предназначение
20	29	Автомобили, ремаркета и полуремаркета
21	30	Превозни средства, без автомобили
22	31-32	Мебели; други продукти на преработващата промишленост
23	33	Услуги по ремонт и инсталиране на машини и оборудване
24	35	Електрическа енергия, газообразни горива, топлинна енергия и климатизация
25	36	Природна вода; услуги по пречистване и доставяне на вода
26	37-39	Канализационни услуги; утайки от отпадъчни води; услуги по събиране и обезвреждане на отпадъци; рециклиране на материали; възстановяване и други услуги по управление на отпадъци
27	41-43	Сгради и строителни съоръжения; строителни и монтажни работи
28	45	Търговски услуги по продажби на едро и дребно, ремонт на автомобили и мотоциклети
29	46	Търговски услуги по продажби на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети
30	47	Търговски услуги по продажби на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети
31	49	Услуги на сухопътния транспорт, включително тръбопроводния
32	50	Услуги на водния транспорт

▼ B

Пореден номер	Раздели по ► <u>M1</u> КПД ◀	Описание
33	51	Услуги на въздушния транспорт
34	52	Услуги по складиране и спомагателни услуги в транспорта
35	53	Пощенски и куриерски услуги
36	55-56	Услуги на хотелиерството и ресторантьорството
37	58	Издателски услуги
38	59-60	Услуги по производство на филми, видеопродукция и телевизионни програми, звукозапис и издаване на музика; услуги по създаване и излъчване на програми
39	61	Далекосъобщителни услуги
40	62-63	Услуги в областта на информационните технологии; информационни услуги
41	64	Финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване
42	65	Услуги по застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване, с изключение на задължителното социално осигуряване
43	66	Спомагателни услуги, свързани с финансовите услуги и застраховането
44	68	Услуги, свързани с недвижими имоти
44a		От които: условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им
45	69-70	Юридически и счетоводни услуги; услуги на централни офиси; консултантски услуги в областта на управлението
46	71	Архитектурни и инженерни услуги по техническо изпитване и анализ
47	72	Научноизследователска и развойна дейност
48	73	Рекламни услуги и услуги по проучване на пазари
49	74-75	Други услуги, свързани с професионални, научни и технически дейности; ветеринарномедицински услуги
50	77	Услуги по даване под наем и оперативен лизинг
51	78	Услуги по наемане и предоставяне на работна сила
52	79	Услуги на туристически агенции, туроператори и други услуги, свързани с пътувания и резервации
53	80-82	Услуги по охрана и разследване; услуги по обслужване на сгради и озеленяване; административни офис услуги и други спомагателни услуги за стопанската дейност
54	84	Услуги, свързани с публичната администрация и отбраната; услуги по задължителното социално осигуряване
55	85	Образователни услуги
56	86	Услуги на хуманното здравеопазване

▼ **B**

Пореден номер	Раздели по ► M1 КПК ◀	Описание
57	87-88	Услуги по медико-социални грижи с настаняване; услуги по социална работа без настаняване
58	90-92	Услуги на артистичната и творческата дейност; услуги на библиотеки, архиви, музеи и други услуги в областта на културата; услуги, свързани с организиране на хазартни игри
59	93	Услуги в областта на спорта и услуги, свързани с развлечения и отдих
60	94	Услуги на нетърговски организации
61	95	Услуги по поправка и ремонт на компютърна техника, лични вещи и стоки за бита
62	96	Други персонални услуги
63	97-98	Услуги на домакинства като работодатели на домашен персонал; недиференцирани стоки и услуги, произведени от домакинствата за собствено потребление
64	99	Услуги, предоставяни от екстериториални организации и служби

P*88

Пореден номер	Раздели по ► M1 КПК ◀	Описание
1	01	Продукти на селското стопанство, лова и спомагателни услуги
2	02	Продукти от горското стопанство, дърводобива и свързани с тях услуги
3	03	Риба и други водни животни; продукти от аквакултури; услуги, свързани с рибното стопанство
4	05	Каменни и лигнитни въглища
5	06	Нефт и природен газ
6	07	Метални руди
7	08	Неметални материали и суровини
8	09	Спомагателни услуги, свързани с добива
9	10	Хранителни продукти
10	11	Напитки
11	12	Тютюневи изделия
12	13	Текстил
13	14	Облекло
14	15	Обработени кожи и изделия от тях
15	16	Дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели, изделия от слама и материали за плетене
16	17	Хартия, картон и изделия от хартия и картон

▼ B

Пореден номер	Раздели по ► <u>M1</u> КПК ◀	Описание
17	18	Услуги по печатане и записване
18	19	Кокс и рафинирани нефтопродукти
19	20	Химични вещества и химични продукти
20	21	Лекарствени вещества и продукти
21	22	Изделия от каучук и пластмаси
22	23	Продукти от други неметални минерални суровини
23	24	Основни метали
24	25	Метални изделия, без машини и оборудване
25	26	Компютърна техника, електронни и оптични продукти
26	27	Електрически съоръжения
27	28	Машини и оборудване, с общо и специално предназначение
28	29	Автомобили, ремаркета и полуремаркета
29	30	Превозни средства, без автомобили
30	31	Мебели
31	32	Други продукти на преработващата промишленост
32	33	Услуги по ремонт и инсталиране на машини и оборудване
33	35	Електрическа енергия, газообразни горива, топлинна енергия и климатизация
34	36	Природна вода; услуги по пречистване и доставяне на вода
35	37	Канализационни услуги; утайки от отпадъчни води
36	38	Услуги по събиране и обезвреждане на отпадъци; услуги по рециклиране на материали
37	39	Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци
38	41	Сгради и строителни и монтажни работи по изграждане на сгради
39	42	Строителни съоръжения; строителни и монтажни работи по изграждане на съоръжения
40	43	Специализирани строителни и монтажни работи
41	45	Търговски услуги по продажби на едро и дребно, ремонт на автомобили и мотоциклети
42	46	Търговски услуги по продажби на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети
43	47	Търговски услуги по продажби на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети
44	49	Услуги на сухопътния транспорт, включително тръбопроводния

▼ **B**

Пореден номер	Раздели по ► M1 КПД ◀	Описание
45	50	Услуги на водния транспорт
46	51	Услуги на въздушния транспорт
47	52	Услуги по складиране и спомагателни услуги в транспорта
48	53	Пощенски и куриерски услуги
49	55	Услуги по настаняване
50	56	Ресторантьорски услуги
51	58	Издателски услуги
52	59	Услуги по производство на филми, видеопродукция и телевизионни програми, звукозапис и издаване на музика
53	60	Услуги по създаване и излъчване на програми
54	61	Далекосъобщителни услуги
55	62	Услуги в областта на информационните технологии
56	63	Информационни услуги
57	64	Финансови услуги, без застраховане и допълнително пенсионно осигуряване
58	65	Услуги по застраховане, презастраховане и допълнително пенсионно осигуряване, с изключение на задължителното социално осигуряване
59	66	Спомагателни услуги, свързани с финансовите услуги и застраховането
60	68	Услуги, свързани с недвижими имоти
60a		От които: условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им
61	69	Юридически и счетоводни услуги
62	70	Услуги на централни офиси; консултантски услуги в областта на управлението
63	71	Архитектурни и инженерни услуги; услуги по техническо изпитване и анализ
64	72	Научноизследователска и развойна дейност
65	73	Рекламни услуги и услуги по проучване на пазари
66	74	Други услуги, свързани с професионални, научни и технически дейности
67	75	Ветеринарномедицински услуги
68	77	Услуги по даване под наем и оперативен лизинг
69	78	Услуги по наемане и предоставяне на работна сила

▼B

Пореден номер	Раздели по ►M1 КПК◀	Описание
70	79	Услуги на туристически агенции, туроператори и други услуги, свързани с пътувания и резервации
71	80	Услуги по охрана и разследване
72	81	Услуги по обслужване на сгради и озеленяване
73	82	Административни офис услуги и други спомагателни услуги за стопанската дейност
74	84	Услуги, свързани с публичната администрация и отбраната; услуги по задължителното социално осигуряване
75	85	Образователни услуги
76	86	Услуги на хуманното здравеопазване
77	87	Услуги по медико-социални грижи с настаняване
78	88	Услуги по социална работа без настаняване
79	90	Услуги на артистичната и творческата дейност
80	91	Услуги на библиотеки, архиви, музеи и други услуги в областта на културата
81	92	Услуги, свързани с организиране на хазартни игри
82	93	Услуги в областта на спорта и услуги, свързани с развлечения и отдих
83	94	Услуги на нетърговски организации
84	95	Услуги по поправка и ремонт на компютърна техника, лични вещи и стоки за бита
85	96	Други персонални услуги
86	97	Услуги на домакинства като работодатели на домашен персонал
87	98	Недиференцирани стоки и услуги, произведени от домакинствата за собствено потребление
88	99	Услуги, предоставяни от екстериториални организации и служби

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФУНКЦИИТЕ НА ДЪРЖАВНОТО УПРАВЛЕНИЕ (КОФОГ)

01	Общофункционално управление на държавата
01.1	Органи на изпълнителната и законодателната власт, финансови и фискални въпроси, външни работи
01.2	Икономическа помощ за чужди страни
01.3	Услуги с общо предназначение
01.4	Фундаментални научни изследвания
01.5	Приложни научни изследвания в областта на общофункционалното управление на държавата

▼B

01.6	Общофункционално управление на държавата, неклаифицирано другаде
01.7	Операции по държавния дълг
01.8	Трансфери от общ характер между различни равнища на държавното управление
02	Отбрана
02.1	Въоръжени сили
02.2	Гражданска защита
02.3	Военна помощ за чужди страни
02.4	Приложни научни изследвания в областта на отбраната
02.5	Отбрана, неклаифицирана другаде
03	Обществен ред и сигурност
03.1	Услуги на полицията
03.2	Услуги по пожарна и аварийна безопасност
03.3	Съдебна власт
03.4	Затвори
03.5	Приложни научни изследвания в областта на обществения ред и сигурност
03.6	Обществен ред и сигурност, неклаифицирани другаде
04	Дейности в областта на икономиката
04.1	Общи дейности в областта на икономиката, търговията и труда
04.2	Селско, горско, рибно и ловно стопанство
04.3	Горива и енергия
04.4	Добивна промишленост, преработваща промишленост и строителство
04.5	Транспорт
04.6	Съобщения
04.7	Други отрасли на икономиката
04.8	Приложни научни изследвания, свързани с дейности в областта на икономиката
04.9	Дейности в областта на икономиката, неклаифицирани другаде
05	Опазване на околната среда
05.1	Управление на отпадъците
05.2	Управление на отпадъчни води
05.3	Намаляване на замърсяването на околната среда

▼ **B**

05.4	Опазване на биологичното разнообразие и ландшафта
05.5	Приложни научни изследвания в областта на опазването на околната среда
05.6	Опазване на околната среда, неklasифицирано другаде
06	Жилищна и градоустройствена политика
06.1	Жилищна политика
06.2	Градоустройствена политика
06.3	Водоснабдяване
06.4	Улично осветление
06.5	Приложни научни изследвания в областта на жилищната и градоустройствената политика
06.6	Жилищна и градоустройствена политика, неklasифицирани другаде
07	Здравеопазване
07.1	Лекарствени продукти и медицински изделия
07.2	Извънболнични услуги
07.3	Болнични услуги
07.4	Услуги на общественото здравеопазване
07.5	Приложни научни изследвания в областта на здравеопазването
07.6	Здравеопазване, неklasифицирано другаде
08	Развлечения, култура и религия
08.1	Услуги в областта на развлеченията и спорта
08.2	Услуги в областта на културата
08.3	Услуги по радио- и телевизионно разпръскване и издателски услуги
08.4	Услуги в областта на религията и други услуги за обществото
08.5	Приложни научни изследвания в областта на развлеченията, културата и религията
08.6	Развлечения, култура и религия, неklasифицирани другаде
09	Образование
09.1	Предучилищна подготовка и начален етап на основното образование
09.2	Прогимназиален етап на основното образование и средно образование
09.3	Професионално обучение след завършено средно образование, но не висше

▼ **B**

09.4	Висше образование
09.5	Образование, недефинирано с образователна степен
09.6	Спомагателни услуги за образованието
09.7	Приложни научни изследвания в областта на образованието
09.8	Образование, неклафицирано другаде
10	Социална защита
10.1	Болест и инвалидност
10.2	Старост
10.3	Наследници
10.4	Семейство и деца
10.5	Безработица
10.6	Жилища
10.7	Социални рискове, неклафицирани другаде
10.8	Приложни научни изследвания в областта на социалната защита
10.9	Социална защита, неклафицирана другаде

КЛАСИФИКАЦИЯ НА ИНДИВИДУАЛНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ ПО ЦЕЛИ (КОИКОП)

01-12 Разходи за индивидуално потребление на домакинствата

01	Хранителни продукти и безалкохолни напитки
01.1	Хранителни продукти
01.2	Безалкохолни напитки
02	Алкохолни напитки, тютюневи изделия и наркотици
02.1	Алкохолни напитки
02.2	Тютюневи изделия
02.3	Наркотици
03	Облекло и обувки
03.1	Облекло
03.2	Обувки
04	Жилища, вода, електроенергия, газ и други горива
04.1	Действителни наеми за жилища
04.2	Условни наеми (рента) за жилища
04.3	Поддържане и ремонт на жилище

▼B

04.4	Водоснабдяване и разнообразни услуги, свързани с жилището
04.5	Електроенергия, газообразни и други горива
05	Жилищно обзавеждане, стоки и услуги за домакинството и за обичайно поддържане на дома
05.1	Мебели и предмети за обзавеждане, килими и други подови настилки
05.2	Домакински текстил
05.3	Домакински уреди
05.4	Стъклария, домакински съдове и принадлежности
05.5	Инструменти, машини и принадлежности за дома и градината
05.6	Домакински стоки и услуги за обичайно почистване и поддържане
06	Здравеопазване
06.1	Лекарствени продукти и медицински изделия
06.2	Извънболнични услуги
06.3	Болнични услуги
07	Транспорт
07.1	Покупка на превозни средства
07.2	Поддържане и експлоатация на лични превозни средства
07.3	Транспортни услуги
08	Съобщения
08.1	Пощенски услуги
08.2	Телефонни и телефакс апарати
08.3	Телефонни и телефаксни услуги
09	Развлечения и култура
09.1	Аудиовизуална и фотографска техника, машини за обработка на информация
09.2	Други големи дълготрайни стоки, предназначени за развлечения и култура
09.3	Други артикули за развлечения, градинарство и домашни любимци
09.4	Услуги в областта на развлеченията и културата
09.5	Вестници и списания, книги, канцеларски принадлежности
09.6	Организиран почивки и туристически пътувания с обща цена

▼ **B**

10	Образование
10.1	Предучилищна подготовка и начален етап на основното образование
10.2	Прогимназиален етап на основното образование и средно образование
10.3	Професионално обучение след завършено средно образование, но не висше
10.4	Висше образование
10.5	Образование, недефинирано с образователна степен
11	Ресторанти и хотели
11.1	Услуги по обществено хранене
11.2	Услуги по краткосрочно настаняване
12	Разнообразни стоки и услуги
12.1	Лична хигиена и разкрасяване
12.2	Проституция
12.3	Лични вещи, неклассифицирани другаде
12.4	Социална защита
12.5	Застраховане
12.6	Финансови услуги, неклассифицирани другаде
12.7	Други услуги, неклассифицирани другаде
13	Разходи за индивидуално потребление на нетърговски организации, обслужващи домакинствата (НТООД)
13.1	Жилища
13.2	Здравеопазване
13.3	Развлечения и култура
13.4	Образование
13.5	Социална защита
13.6	Други услуги
14	Разходи за индивидуално потребление на държавното управление
14.1	Жилища
14.2	Здравеопазване
14.3	Развлечения и култура
14.4	Образование
14.5	Социална защита

▼ **B****КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФУНКЦИИТЕ НА НЕТЪРГОВСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ, ОБСЛУЖВАЩИ ДОМАКИНСТВОТА (КОПНИ)**

01	Жилища
02.	Здравеопазване
02.1	Лекарствени продукти и медицински изделия
02.2	Извънболнични услуги
02.3	Болнични услуги
02.4	Услуги на общественото здравеопазване
02.5	Приложни научни изследвания в областта на здравеопазването
02.6	Други услуги на здравеопазването
03	Развлечения и култура
03.1	Услуги в областта на развлеченията и спорта
03.2	Услуги в областта на културата
04	Образование
04.1	Предучилищна подготовка и начален етап на основното образование
04.2	Прогимназиален етап на основното образование и средно образование
04.3	Професионално обучение след завършено средно образование, но не висше
04.4	Висше образование
04.5	Образование, недефинирано с образователна степен
04.6	Приложни научни изследвания в областта на образованието
04.7	Други услуги на образованието
05	Социална защита
05.1	Услуги в областта на социалната защита
05.2	Приложни научни изследвания в областта на социалната защита
06	Религия
07	Политически партии, професионални и синдикални организации
07.1	Услуги на политически партии
07.2	Услуги на синдикални организации
07.3	Услуги на професионални организации

▼B

08	Опазване на околната среда
08.1	Услуги по опазване на околната среда
08.2	Приложни научни изследвания в областта на опазването на околната среда
09	Услуги, неklasифицирани другаде
09.1	Услуги, неklasифицирани другаде (с изключение на научните изследвания в областта на услуги, неklasифицирани другаде)
09.2	Приложни научни изследвания в областта на услуги, неklasифицирани другаде

КЛАСИФИКАЦИЯ НА РАЗХОДИТЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИТЕ ПО ЦЕЛИ (КОПІ)

01	Разходи за инфраструктура
01.1	Разходи за изграждане на пътища, вкл. за подобрения
01.2	Разходи за проектно-конструкторски работи и технологични проучвания
01.3	Разходи за информационно управление
02	Разходи за научни изследвания
02.1	Разходи за научни изследвания и експериментални разработки в областта на естествените и техническите науки
02.2	Разходи за научни изследвания и експериментални разработки в областта на обществените и хуманитарните науки
03	Разходи за опазване на околната среда
03.1	Разходи за опазване на атмосферния въздух и климата
03.2	Разходи за управление на отпадъчни води
03.3	Разходи за управление на отпадъци
03.4	Разходи за опазване на почвата и подпочвените води
03.5	Разходи за намаляване на шума и вибрациите
03.6	Разходи за опазване на биологичното разнообразие и ландшафта
03.7	Разходи за опазване на околната среда, неklasифицирани другаде
04	Разходи за маркетинг
04.1	Разходи, свързани с директните продажби
04.2	Разходи за рекламна дейност
04.3	Разходи за маркетинг, неklasифицирани другаде

▼B

05	Разходи за развитие на човешките ресурси
05.1	Разходи за образование и обучение
05.2	Разходи за здравеопазване
05.3	Разходи за социални услуги
06	Разходи за текущи производствени програми, управление и администрация
06.1	Разходи за текущи производствени програми
06.2	Разходи за външен транспорт
06.3	Разходи за сигурност и безопасност
06.4	Разходи за управление и администрация

▼ B

ГЛАВА 24

СМЕТКИ

Таблица 24.1 — Сметка 0: Сметка „Стоки и услуги“

Ресурс			Използване		
P.1	Продукция	3 604	P.2	Междинно потребление	1 883
P.11	Пазарна продукция	3 077	P.3	Разходи за крайно потребление	1 399
P.12	Продукция за собствено крайно потребление	147	P.31	Разходи за индивидуално потребление	1 230
P.13	Непазарна продукция	380	P.32	Разходи за колективно потребление	169
D.21	Данъци върху продуктите	141	P.5g	Бруто капиталобразуване	414
			P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	359
D.31	Субсидии върху продуктите	- 8	P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	358
			P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	9
P.7	Внос на стоки и услуги	499	P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	- 8
P.71	Внос на стоки	392	P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху непроизведени активи	17
P.72	Внос на услуги	107			
			P.52	Изменение на запасите	28
			P.53	Придобиване минус отписване на ценности	10
			P.6	Износ на стоки и услуги	540
			P.61	Износ на стоки	462
			P.62	Износ на услуги	78

Таблица 24.2 — Пълната последователност от сметки за сектор „Общо за икономиката“

I: Сметка „Производство“

Използване			Ресурс		
P.2	Междинно потребление	1 883	P.1	Продукция	3 604
			P.11	Пазарна продукция	3 077
			P.12	Продукция за собствено крайно потребление	147

▼ **B**

Използване		Ресурс		
		P.13	Непазарна продукция	380
		D.21 D.31	– Данъци върху продуктите минус субсидии върху продуктите	133
B.1*g	<i>Брутен вътрешен продукт</i>			1 854
P.51c	Потребление на основен капитал			222
B.1*n	<i>Нетен вътрешен продукт</i>			1 632

II: Сметки „Разпределение и използване на дохода“

II.1: Сметка „Първично разпределение на дохода“

II.1.1: Сметка „Формиране на дохода“

Използване		Ресурс	
D.1	Компенсация на наетите лица	1 150	
D.11	Работна заплата	950	
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	200	
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	181	
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	168	
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	13	
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	19	
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	18	
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	1	
D.2	Данъци върху производството и вноса	235	
D.21	Данъци върху продуктите	141	
D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)	121	
			B.1*g <i>Брутен вътрешен продукт</i> 1 854
			B.1*n <i>Нетен вътрешен продукт</i> 1 632

▼ **B**

Използване			Ресурс	
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС	17		
D.2121	Мита върху вноса	17		
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса	0		
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса	3		
D.29	Други данъци върху производството	94		
D.3	Субсидии	- 44		
D.31	Субсидии върху продукти	- 8		
D.311	Субсидии за вноса	0		
D.319	Други субсидии върху продуктите	- 8		
D.39	Други субсидии върху производството	- 36		
V.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	452		
V.3g	<i>Брутен смесен доход</i>	61		
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в брутния оперирац излишък	214		
P.51c2	Потребление на основен капитал, включено в брутния смесен доход	8		
V.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	238		
V.3n	<i>Нетен смесен доход</i>	53		

II.1.2: Сметка „Разпределение на първичния доход“

Използване			Ресурс		
D.4	Доход от собственост	391	V.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	452
D.41	Лихви	217	V.3g	<i>Брутен смесен доход</i>	61
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	62	V.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	238
D.421	Дивиденди	54	V.3n	<i>Нетен смесен доход</i>	53

▼ B

Използване			Ресурс		
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	8			
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	0	D.1	Компенсация на наетите лица	1 154
D.44	Друг доход от инвестиции	47	D.11	Работна заплата	954
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите		D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	200
	на застрахователни полици	25	D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	181
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка		D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	168
	с пенсионни права	8	D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	13
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите		D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	19
	на дялове в колективни инвестиционни фондове	14	D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	18
D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове		D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	1
	в колективни инвестиционни фондове	6			
D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове		D.2	Данъци върху производството и вноса	235
	в колективни инвестиционни фондове	8	D.21	Данъци върху продуктите	141

▼ B

Използване		Ресурс	
D.45	Рента	65	
D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)	121	
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС	17	
D.2121	Мита върху вноса	17	
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса	0	
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса	3	
D.29	Други данъци върху производството	94	
D.3	Субсидии	- 44	
D.31	Субсидии върху продуктите	- 8	
D.311	Субсидии за вноса	0	
D.319	Други субсидии върху продуктите	- 8	
D.39	Други субсидии върху производството	- 36	
D.4	Доход от собственост	397	
D.41	Лихви	209	
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	62	
D.421	Дивиденди	53	
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	9	
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	14	
D.44	Друг доход от инвестиции	47	
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	25	
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	8	
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	14	

▼ B

Използване		Ресурс		
		D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	6
		D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	8
		D.45	Рента	65
V.5*g	<i>Брутен национален доход</i>			1 864
V.5*n	<i>Нетен национален доход</i>			1 642

II.1.2.1: Сметка „Предприемачески доход“

Използване		Ресурс		
D.4	Доход от собственост	V.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	452
D.41	Лихви	V.3g	<i>Брутен смесен доход</i>	61
D.44	Друг доход от инвестиции	V.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	238
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	V.3n	<i>Нетен смесен доход</i>	53
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	D.4	Доход от собственост	245
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	D.41	Лихви	139
D.45	Рента	D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	35
		D.421	Дивиденди	35
		D.422	Доход на квази-корпорациите, разпределен на собствениците им	0
		D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	11
		D.44	Друг доход от инвестиции	16

▼ **B**

Използване		Ресурс		
		D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	5
		D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	0
		D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	11
		D.45	Рента	44
V.4g	<i>Брутен предприемачески доход</i>			343
V.4n	<i>Нетен предприемачески доход</i>			174

II.1.2.2: Сметка „Разпределение на другия първичен доход“

Използване		Ресурс			
D.4	Доход от собственост	V.4g	<i>Брутен предприемачески доход</i>	151	343
D.41	Лихви	V.4n	<i>Нетен предприемачески доход</i>	55	174
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия			62	
D.421	Дивиденди	D.1	Компенсация на наетите лица	54	1 154
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	D.11	Работна заплата	8	954
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	0	200
D.44	Друг доход от инвестиции	D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите		181
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите		19

▼ B

Използване		Ресурс		
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	D.2	Данъци върху производството и вноса	235
		D.21	Данъци върху продуктите	141
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)	121
		D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС	17
D.45	Рента	D.2121	Мита върху вноса	17
		D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса	0
		D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса	3
		D.29	Други данъци върху производството	94
		D.3	Субсидии	- 44
		D.31	Субсидии върху продуктите	- 8
		D.311	Субсидии за вноса	0
		D.319	Други субсидии върху продуктите	- 8
		D.39	Други субсидии върху производството	- 36
		D.4	Доход от собственост	152
		D.41	Лихви	70
		D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	27
		D.421	Дивиденди	18
		D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	9
		D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	3
		D.44	Друг доход от инвестиции	31
		D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	20

▼ B

Използване		Ресурс		
		D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	8
		D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	3
		D.45	Рента	21
B.5*g	Брутен национален доход			1 864
B.5*n	Нетен национален доход			1 642

II.2: Сметка „Вторично разпределение на дохода“

Използване		Ресурс		
	Текущи трансфери			1 212
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	B.5*g	Брутен национален доход	1 864
D.51	Данъци върху дохода	B.5*n	Нетен национален доход	1 642
D.59	Други текущи данъци		Текущи трансфери	1 174
D.61	Нетни осигурителни вноски	D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	213
D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	D.51	Данъци върху дохода	204
D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	D.59	Други текущи данъци	9
D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	D.61	Нетни осигурителни вноски	333
D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	181
D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	168
D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	13

▼ B

Използване			Ресурс		
D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	129	D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	19
D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	115	D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	18
D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	14	D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	1
D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата	10	D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	129
D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата	8	D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	115
D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	2	D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	14
D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	- 6	D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата	10
			D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата	8
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	384	D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	2
D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност	53	D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	6
D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност	45			
D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии	8	D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	384

▼ B

Използване			Ресурс		
D.622	Други социалноосигурителни плащания	279	D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност	53
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	250	D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност	45
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	29	D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии	8
D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)	52	D.622	Други социалноосигурителни плащания	279
			D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	250
D.7	Други текущи трансфери	283	D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	29
D.71	Нетни премии по общо застраховане	56	D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)	52
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	43			
D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане	13	D.7	Други текущи трансфери	244
D.72	Обезщетения по общо застраховане	48	D.71	Нетни премии по общо застраховане	47
D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	45	D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	44
D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	3	D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане	3
D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	96	D.72	Обезщетения по общо застраховане	57
D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	22	D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	42
D.75	Различни текущи трансфери	52	D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	15

▼ B

Използване			Ресурс		
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	36	D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	96
D.752	Текущи трансфери между домакинствата	7	D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	1
D.759	Други различни текущи трансфери	9	D.75	Различни текущи трансфери	43
D.76	Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД	9	D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	36
			D.752	Текущи трансфери между домакинствата	1
			D.759	Други различни текущи трансфери	6
V.6*g	<i>Брутен национален разполагам доход</i>	1 826			
V.6*n	<i>Нетен национален разполагам доход</i>	1 604			

II.3: Сметка „Преразпределение на дохода в натура“

Използване			Ресурс		
D.63	Социални трансфери в натура	215	V.*6g	Национален брутен разполагам доход	1 826
D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция	211	V.*6n	Национален нетен разполагам доход	1 604
D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	4			
			D.63	Социални трансфери в натура	215
			D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция	211
			D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	4
V.7*g	<i>Коригиран брутен национален разполагам доход</i>	1 826			
V.7*n	<i>Коригиран нетен национален разполагам доход</i>	1 604			

II.4: Сметка „Използване на дохода“

II.4.1: Сметка „Използване на разполагаемия доход“

Използване			Ресурс		
			V.6*g	<i>Национален брутен разполагам доход</i>	1 826
P.3	Разходи за крайно потребление	1 399	V.6*n	<i>Национален нетен разполагам доход</i>	1 604

▼ **B**

Използване			Ресурс		
P.31	Разходи за индивидуално потребление	1 230			
P.32	Разходи за колективно потребление	169	D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	11
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	11			
V.8*g	<i>Национално бруто спестяване</i>	427			
V.8*n	<i>Национално нето спестяване</i>	205			

II.4.2: Сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“

Използване			Ресурс		
			V.7g	<i>Коригиран брутен разполагаем доход</i>	1 826
P.4	Фактическо крайно потребление	1 399	V.7n	<i>Коригиран нетен разполагаем доход</i>	1 604
P.41	Фактическо индивидуално потребление	1 230			
P.42	Фактическо колективно потребление	169	D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	11
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	11			
V.8*g	<i>Национално бруто спестяване</i>	427			
V.8*n	<i>Национално нето спестяване</i>	205			

III: Сметки с натрупване

III.1: Капиталова сметка

III.1.1: Сметка „Изменение в нетната стойност, дължащо се на спестяване и капиталови трансфери“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
V.101	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i>	202	V.8*n	<i>Национално нето спестяване</i>	205
			D.9г	Капиталови трансфери за получаване	62
			D.91г	Данъци върху капитала за получаване	2
			D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване	23
			D.99г	Други капиталови трансфери за получаване	37

▼ B

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
		D.9p	Дължими капиталови трансфери – 65
		D.91p	Дължими данъци върху капитала – 2
		D.92p	Дължими инвестиционни субсидии – 27
		D.99p	Други дължими капиталови трансфери – 36

III.1.2: Сметка „Придобиване на нефинансови активи“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
P.5g	Бруто капиталобразуване	414	V.101 <i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i> 202
P.5n	Нето капиталобразуване	192	
P.51g	Бруто образуване на основен капитал	376	
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	359	
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	358	
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	9	
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	– 8	
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху произведени активи	17	
P.51c	Потребление на основен капитал	– 222	
P.52	Изменение на запасите	28	
P.53	Придобиване минус отписване на ценности	10	
NP	Придобиване минус отписване на произведени активи	0	
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси	0	
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи	0	
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	

▼ **B**

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	10	

III.2: Финансова сметка

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
F	Нето придобиване на финансови активи	436	
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	- 1	
F.11	Монетарно злато	- 1	
F.12	СПТ	0	
F.2	Валута и депозити	89	
F.21	Валута	33	
F.22	Прехвърляеми депозити	26	
F.221	Междубанкови позиции	- 5	
F.229	Други прехвърляеми депозити	31	
F.29	Други депозити	30	
F.3	Дългови ценни книжа	86	
F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	27	
F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	59	
F.4	Заеми	78	
F.41	Краткосрочни заеми	22	
F.42	Дългосрочни заеми	56	
F.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	107	
F.51	Собствен капитал	91	
F.511	Котирани акции	77	
F.512	Некотирани акции	7	
B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	10	
F	Нето натрупване на пасиви	426	
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0	
F.11	Монетарно злато		
F.12	СПТ	0	
F.2	Валута и депозити	102	
F.21	Валута	35	
F.22	Прехвърляеми депозити	28	
F.221	Междубанкови позиции	- 5	
F.229	Други прехвърляеми депозити	33	
F.29	Други депозити	39	
F.3	Дългови ценни книжа	74	
F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	24	
F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	50	
F.4	Заеми	47	
F.41	Краткосрочни заеми	11	
F.42	Дългосрочни заеми	36	
F.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	105	
F.51	Собствен капитал	94	
F.511	Котирани акции	84	
F.512	Некотирани акции	7	

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.519	Други видове собствен капитал	7	F.519	Други видове собствен капитал	3
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	16	F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	11
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	7	F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	5
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	9	F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	6
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	48	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	48
F.61	Технически резерви по общо застраховане	7	F.61	Технически резерви по общо застраховане	7
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	22	F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	22
F.63	Пенсионни права	11	F.63	Пенсионни права	11
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите	3	F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите	3
F.65	Права, различни от пенсионните права	2	F.65	Права, различни от пенсионните права	2
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	3	F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	3
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	14	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	11
F.71	Финансови деривати	12	F.71	Финансови деривати	9
F.711	Опции	5	F.711	Опции	4
F.712	Форуърдни договори	7	F.712	Форуърдни договори	5
F.72	Опции върху акции на наетите лица	2	F.72	Опции върху акции на наетите лица	2
F.8	Други сметки за получаване/плащане	15	F.8	Други сметки за получаване/плащане	39
F.81	Търговски кредити и аванси	7	F.81	Търговски кредити и аванси	16

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	8	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	23

III.3: Сметки „Други изменения в активите“

III.3.1: Сметка „Други изменения в обема на активите“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	33	K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	1
AN.1	Произведени нефинансови активи	3	AN.1	Произведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	30	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.21	Природни ресурси	26	AF	Финансови активи/пасиви	1
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	4	K.6	Промени в класификацията	2
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	K.61	Промени в секторната класификация и структура	2
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	- 11	AN.1	Произведени нефинансови активи	
K.21	Изчерпване на природни ресурси	- 8	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.21	Природни ресурси	- 8	AF	Финансови активи/пасиви	2
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	- 3	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	- 1	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	- 2	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.3	Загуби поради катастрофични събития	- 11		Общо други изменения в обема	3
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 9	AN.1	Произведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	- 2	AN.11	Дълготрайни активи	

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF	Финансови активи/пасиви	0	AN.12	Запаси	
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	0	AN.13	Ценности	
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.21	Природни ресурси	
AF	Финансови активи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	2	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	
AN.1	Произведени нефинансови активи	1	AF	Финансови активи	3
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AF	Финансови активи/пасиви	1	AF.2	Валута и депозити	
K.6	Промени в класификацията	0	AF.3	Дългови ценни книжа	
K.61	Промени в секторната класификация и структура	2	AF.4	Заеми	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	2
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1
AF	Финансови активи/пасиви	2	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	- 2	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 2			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AF	Финансови активи/пасиви	0			
	Общо други изменения в обема	13			
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 7			

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.11	Дълготрайни активи	- 2			
AN.12	Запаси	- 3			
AN.13	Ценности	- 2			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	17			
AN.21	Природни ресурси	9			
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	6			
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0			
AF	Финансови активи	3			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0			
AF.2	Валута и депозити	0			
AF.3	Дългови ценни книжа	0			
AF.4	Заеми				
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.102	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите</i>	10

III.3.2: Сметка „Преоценки“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.7	Номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.7	Номинална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	280	AF	Пасиви	76
AN.1	Произведени нефинансови активи	126	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.11	Дълготрайни активи	111	AF.2	Валута и депозити	0
AN.12	Запаси	7	AF.3	Дългови ценни книжа	42
AN.13	Ценности	8	AF.4	Заеми	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	154	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	34
AN.21	Природни ресурси	152	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	2	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	84			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	12			
AF.2	Валута и депозити	0			
AF.3	Дългови ценни книжа	40			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	32			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.103	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба</i>	288

III.3.2.1: Сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)	K.71	Неутрална холдингова печалба (-)/загуба (+)

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN	Нефинансови активи	198	AF	Пасиви	126
AN.1	Произведени нефинансови активи	121	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	111	AF.2	Валута и депозити	30
AN.12	Запаси	4	AF.3	Дългови ценни книжа	26
AN.13	Ценности	6	AF.4	Заеми	29
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	77	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	28
AN.21	Природни ресурси	76	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	7
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	6
AF	Финансови активи	136			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	16			
AF.2	Валута и депозити	30			
AF.3	Дългови ценни книжа	25			
AF.4	Заеми	28			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	26			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	7			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	4			
			V.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба	208

▼ **B**

III.3.2.2: Сметка „Реална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.72	Реална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	82	AF	Пасиви	- 50
AN.1	Произведени нефинансови активи	5	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	0	AF.2	Валута и депозити	- 30
AN.12	Запаси	3	AF.3	Дългови ценни книжа	16
AN.13	Ценности	2	AF.4	Заеми	- 29
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	77	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	6
AN.21	Природни ресурси	76	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 7
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	- 6
AF	Финансови активи	- 52			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	- 4			
AF.2	Валута и депозити	- 30			
AF.3	Дългови ценни книжа	15			
AF.4	Заеми	- 28			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	6			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 7			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	- 4			
			V.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба	80

▼ **B****IV: Баланси***IV.1: Начален баланс*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	4 621	AF	Пасиви	7 762
AN.1	Произведени нефинансови активи	2 818	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	2 579	AF.2	Валута и депозити	1 471
AN.12	Запаси	114	AF.3	Дългови ценни книжа	1 311
AN.13	Ценности	125	AF.4	Заеми	1 437
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	1 803	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	2 756
AN.21	Природни ресурси	1 781	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	471
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	22	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	14
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	302
AF	Финансови активи	8 231			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	770			
AF.2	Валута и депозити	1 482			
AF.3	Дългови ценни книжа	1 263			
AF.4	Заеми	1 384			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2 614			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	470			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	21			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	227			
			B.90	Нетна стойност	5 090

▼ **B**

IV.2: Изменения в баланса

Активи			Пасиви и нетна стойност		
Общо изменения в активите			Общо изменения в пасивите		
AN	Нефинансови активи	482	AF	Пасиви	505
AN.1	Произведени нефинансови активи	294	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	246	AF.2	Валута и депозити	102
AN.12	Запаси	32	AF.3	Дългови ценни книжа	116
AN.13	Ценности	16	AF.4	Заеми	47
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	186	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	141
AN.21	Природни ресурси	178	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	49
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	8	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	11
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	39
AF	Финансови активи	523			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	11			
AF.2	Валута и депозити	89			
AF.3	Дългови ценни книжа	126			
AF.4	Заеми	78			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	141			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	49			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	14			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	15			
			B.10	Изменения в нетната стойност	500

▼ **B**

Активи		Пасиви и нетна стойност		
		V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	202
		V.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	10
		V.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба	288
		V.1031	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба</i>	208
		V.1032	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба</i>	80

IV.3: Краен баланс

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	5 101	AF	Пасиви	8 267
AN.1	Произведени нефинансови активи	3 112	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	2 825	AF.2	Валута и депозити	1 573
AN.12	Запаси	146	AF.3	Дългови ценни книжа	1 427
AN.13	Ценности	141	AF.4	Заеми	1 484
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	1 989	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	2 897
AN.21	Природни ресурси	1 959	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	520
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	30	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	25

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	341
AF	Финансови активи	8 754			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	781			
AF.2	Валута и депозити	1 571			
AF.3	Дългови ценни книжа	1 389			
AF.4	Заеми	1 462			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2 755			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	519			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	35			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	242			
			V.90	Нетна стойност	5 590

Таблица 24.3 — Пълната последователност от сметки за сектор „Нефинансови предприятия“

I: Сметка „Производство“

Използване			Ресурс		
P.2	Междинно потребление	1 477	P.1	Продукция	2 808
			P.11	Пазарна продукция	2 808
			P.12	Продукция за собствено крайно потребление	0
V.1g	Брутна добавена стойност	1 331			
P.51c	Потребление на основен капитал	157			
V.1n	Нетна добавена стойност	1 174			

II: Сметки „Разпределение и използване на дохода“

II.1: Сметка „Първично разпределение на дохода“

II.1.1: Сметка „Формиране на дохода“

Използване			Ресурс		
D.1	Компенсация на наетите лица	986	V.1g	Брутна добавена стойност	1 331

▼ B

Използване			Ресурс		
D.11	Работна заплата	841	B.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>	1 174
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	145			
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	132			
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	122			
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	10			
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	13			
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	12			
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	1			
D.29	Други данъци върху производството	88			
D.39	Други субсидии върху производството	- 35			
B.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	292			
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в брутния оперирац излишък	157			
B.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	135			

II.1.2: Сметка „Разпределение на първичния доход“

Използване			Ресурс		
D.4	Доход от собственост	134	B.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	292
D.41	Лихви	56	B.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	135
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	47			
D.421	Дивиденди	39	D.4	Доход от собственост	96
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	8	D.41	Лихви	33

▼ **B**

Използване			Ресурс		
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	0	D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	10
D.45	Рента	31	D.421	Дивиденди	10
			D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	
			D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	4
			D.44	Друг доход от инвестиции	8
			D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	5
			D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	
			D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	3
			D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	1
			D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	2
			D.45	Рента	41
V.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	254			
V.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>	97			

II.1.2.1: Сметка „Предприемачески доход“

Използване			Ресурс		
D.4	Доход от собственост	87	V.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	292
D.41	Лихви	56	V.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	135
D.45	Рента	31			
			D.4	Доход от собственост	96
			D.41	Лихви	33

▼ **B**

Използване		Ресурс		
		D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	10
		D.421	Дивиденди	10
		D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	4
		D.44	Друг доход от инвестиции	8
		D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	5
		D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	3
		D.45	Рента	41
V.4g	<i>Брутен предприемачески доход</i>			301
V.4n	<i>Нетен предприемачески доход</i>			144

II.1.2.2: Сметка „Разпределение на другия първичен доход“

Използване		Ресурс		
D.4	Доход от собственост	V.4g	<i>Брутен предприемачески доход</i>	301
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	V.4n	<i>Нетен предприемачески доход</i>	144
D.421	Дивиденди			
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им			
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции			0
V.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>			254
V.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>			97

II.2: Сметка „Вторично разпределение на дохода“

Използване		Ресурс		
Текущи трансфери	98	V.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	254

▼ B

Използване			Ресурс		
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	24	B.5n	Нетно салдо по първичните доходи	97
D.51	Данъци върху дохода	20			
D.59	Други текущи данъци	4		Текущи трансфери	72
			D.61	Нетни осигурителни вноски	66
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	62	D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	31
D.622	Други социалноосигурителни плащания	62	D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	27
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	49	D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	4
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	13	D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	12
			D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	12
D.7	Други текущи трансфери	12	D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.71	Нетни премии по общо застраховане	8	D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	25
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	8	D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	19
D.75	Различни текущи трансфери	4	D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	6
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	1	D.613C	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	2

▼ **B**

Използване			Ресурс		
D.759	Други различни текущи трансфери	3			
			D.7	Други текущи трансфери	6
			D.72	Обезщетения по общо застраховане	6
			D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	6
			D.75	Различни текущи трансфери	0
V.6g	Брутен разполагаем доход	228			
V.6n	Нетен разполагаем доход	71			

II.4: Сметка „Използване на дохода“

II.4.1: Сметка „Използване на разполагаемия доход“

Използване			Ресурс		
			V.6g	Брутен разполагаем доход	228
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0	V.6n	Нетен разполагаем доход	71
V.8g	Бруто спестяване	228			
V.8n	Нето спестяване	71			

III: Сметки с натрупване

III.1: Капиталова сметка

III.1.1: Сметка „Изменение в нетната стойност, дължащо се на спестяване и капиталови трансфери“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	88	V.8n	Нето спестяване	71
			D.9г	Капиталови трансфери за получаване	33
			D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване	23
			D.99г	Други капиталови трансфери за получаване	10
			D.9р	Дължими капиталови трансфери	- 16
			D.91р	Дължими данъци върху капитала	0
			D.99р	Други дължими капиталови трансфери	- 16

▼B

III.1.2: Сметка „Придобиване на нефинансови активи“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
P.5g	Бруто капиталобразуване	308	B.101	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i>	88
P.5n	Нето капиталобразуване	151			
P.51g	Бруто образуване на основен капитал	280			
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	263			
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	262			
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	5			
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	- 4			
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху произведени активи	17			
P.51c	Потребление на основен капитал	- 157			
P.52	Изменение на запасите	26			
P.53	Придобиване минус отписване на ценности	2			
NP	Придобиване минус отписване на произведени активи	- 7			
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси	- 6			
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи	- 1			
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0			
B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	- 56			

III.2: Финансова сметка

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F	Нето придобиване на финансови активи	83	B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	- 56
			F	Нето натрупване на пасиви	139

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.2	Валута и депозити	39	F.2	Валута и депозити	
F.21	Валута	5	F.21	Валута	
F.22	Прехвърляеми депозити	30	F.22	Прехвърляеми депозити	
F.229	Други прехвърляеми депозити	30	F.229	Други прехвърляеми депозити	
F.29	Други депозити	4	F.29	Други депозити	
F.3	Дългови ценни книжа	7	F.3	Дългови ценни книжа	6
F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	10	F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	2
F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	- 3	F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	4
F.4	Заеми	19	F.4	Заеми	21
F.41	Краткосрочни заеми	14	F.41	Краткосрочни заеми	4
F.42	Дългосрочни заеми	5	F.42	Дългосрочни заеми	17
F.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	10	F.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	83
F.51	Собствен капитал	10	F.51	Собствен капитал	83
F.511	Котираны акции	5	F.511	Котираны акции	77
F.512	Некотираны акции	3	F.512	Некотираны акции	3
F.519	Други видове собствен капитал	2	F.519	Други видове собствен капитал	3
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0	F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	0	F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	0	F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
F.61	Технически резерви по общо застраховане	1	F.61	Технически резерви по общо застраховане	
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	0	F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	0	F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3
F.71	Финансови деривати	3	F.71	Финансови деривати	2
F.711	Опции	1	F.711	Опции	2
F.712	Форуръдни договори	2	F.712	Форуръдни договори	0
F.72	Опции върху акции на наетите лица	0	F.72	Опции върху акции на наетите лица	1
F.8	Други сметки за получаване/плащане	4	F.8	Други сметки за получаване/плащане	26
F.81	Търговски кредити и аванси	3	F.81	Търговски кредити и аванси	6
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	1	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	20

III.3: Сметки „Други изменения в активите“

III.3.1: Сметка „Други изменения в обема на активите“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	26	K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	26	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.21	Природни ресурси	22	AF	Финансови активи/пасиви	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	4	K.6	Промени в класификацията	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	K.61	Промени в секторната класификация и структура	0
K.2	Отпадане в икономически смисъл на произведени активи	- 9	AN.1	Произведени нефинансови активи	
K.21	Изчерпване на природни ресурси	- 6	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.21	Природни ресурси	- 6	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на произведени активи	- 3	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	- 1	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	- 2	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.3	Загуби поради катастрофични събития	- 5	Общо други изменения в обема		0
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 5	AN.1	Произведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.11	Дълготрайни активи	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AN.12	Запаси	
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	- 5	AN.13	Ценности	
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 1	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	- 4	AN.21	Природни ресурси	
AF	Финансови активи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	1	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	
AN.1	Произведени нефинансови активи	1	AF	Финансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.2	Валута и депозити	
K.6	Промени в класификацията	6	AF.3	Дългови ценни книжа	
K.61	Промени в секторната класификация и структура	6	AF.4	Заеми	
AN.1	Произведени нефинансови активи	3	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AF	Финансови активи/пасиви	2	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност	
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
AN.1	Произведени нефинансови активи	0		
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0		
AF	Финансови активи/пасиви	0		
	Общо други изменения в обема	14		
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 2		
AN.11	Дълготрайни активи	1		
AN.12	Запаси	- 3		
AN.13	Ценности	0		
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	14		
AN.21	Природни ресурси	10		
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	4		
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0		
AF	Финансови активи	2		
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0		
AF.2	Валута и депозити	0		
AF.3	Дългови ценни книжа	0		
AF.4	Заеми	0		
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2		
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0		
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0		
			V.102	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите</i>
				14

▼B

III.3.2: Сметка „Преоценки“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.7	Номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.7	Номинална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	144	AF	Пасиви	18
AN.1	Произведени нефинансови активи	63	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	58	AF.2	Валута и депозити	
AN.12	Запаси	4	AF.3	Дългови ценни книжа	1
AN.13	Ценности	1	AF.4	Заеми	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	81	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	17
AN.21	Природни ресурси	80	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	8			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити				
AF.3	Дългови ценни книжа	3			
AF.4	Заеми				
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	5			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми				
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.103	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба</i>	134

▼B

III.3.2.1: Сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.71	Неутрална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	101	AF	Пасиви	37
AN.1	Произведени нефинансови активи	60	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	58	AF.2	Валута и депозити	1
AN.12	Запаси	1	AF.3	Дългови ценни книжа	1
AN.13	Ценности	1	AF.4	Заеми	18
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	41	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	14
AN.21	Природни ресурси	40	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	3
AF	Финансови активи	18			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	8			
AF.3	Дългови ценни книжа	2			
AF.4	Заеми	1			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	3			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	3			
			V.103	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба</i>	82

▼B

III.3.2.2: Сметка „Реална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.72	Реална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	43	AF	Пасиви	- 19
AN.1	Произведени нефинансови активи	3	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	0	AF.2	Валута и депозити	- 1
AN.12	Запаси	3	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	- 18
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	40	AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	3
AN.21	Природни ресурси	40	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	- 3
AF	Финансови активи	- 10			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	- 8			
AF.3	Дългови ценни книжа	1			
AF.4	Заеми	- 1			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	- 3			
			V.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/ загуба	52

IV: Баланси

IV.1: Начален баланс

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	2 151	AF	Пасиви	3 221

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN.1	Произведени нефинансови активи	1 274	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	1 226	AF.2	Валута и депозити	40
AN.12	Запаси	43	AF.3	Дългови ценни книжа	44
AN.13	Ценности	5	AF.4	Заеми	897
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	877	AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1 987
AN.21	Природни ресурси	864	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	12
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	13	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	4
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	237
AF	Финансови активи	982			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	382			
AF.3	Дългови ценни книжа	90			
AF.4	Заеми	50			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	280			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	25			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	5			
AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	150			
			B.90	Нетна стойност	- 88

IV.2: Изменения в баланса

Активи			Пасиви и нетна стойност		
	Общо изменения в активите			Общо изменения в пасивите	
AN	Нефинансови активи	301	AF	Пасиви	157
AN.1	Произведени нефинансови активи	195	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	165	AF.2	Валута и депозити	0
AN.12	Запаси	27	AF.3	Дългови ценни книжа	7

▼ B

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN.13	Ценности	3	AF.4	Заеми	21
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	106	AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	100
AN.21	Природни ресурси	101	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	5	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	26
AF	Финансови активи	93			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	39			
AF.3	Дългови ценни книжа	10			
AF.4	Заеми	19			
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	17			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3			
AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	4			
			V.10	<i>Изменения в нетната стойност</i>	237
			V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	88
			V.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	14
			V.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба	134
			V.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба	82
			V.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба	52

▼ **B****IV: Баланси***IV.3: Краен баланс*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	2 452	AF	Пасиви	3 378
AN.1	Произведени нефинансови активи	1 469	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	1 391	AF.2	Валута и депозити	40
AN.12	Запаси	70	AF.3	Дългови ценни книжа	51
AN.13	Ценности	8	AF.4	Заеми	918
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	983	AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2 087
AN.21	Природни ресурси	965	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	12
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	18	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	7
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	263
AF	Финансови активи	1 075			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	421			
AF.3	Дългови ценни книжа	100			
AF.4	Заеми	69			
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	297			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	26			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	8			
AF.8	Други сметки за получаване/ плащане	154			
			B.90	<i>Нетна стойност</i>	149

Таблица 24.4 — Пълната последователност от сметки за сектор „Финансови предприятия“

I: Сметка „Производство“

Използване			Ресурс		
P.2	Междинно потребление	52	P.1	Продукция	146
			P.11	Пазарна продукция	146

▼ **B**

Използване		Ресурс	
		P.12	Продукция за собствено крайно потребление
			0
B.1g	<i>Брутна добавена стойност</i>		94
P.51c	Потребление на основен капитал		12
B.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>		82

II: Сметки „Разпределение и използване на дохода“

II.1: Сметка „Първично разпределение на дохода“

II.1.1: Сметка „Формиране на дохода“

Използване		Ресурс	
D.1	Компенсация на наетите лица	B.1g	<i>Брутна добавена стойност</i>
			94
D.11	Работна заплата	B.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>
			82
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите		5
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите		4
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите		4
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски		0
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите		1
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите		1
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски		0
D.29	Други данъци върху производството		4
D.39	Други субсидии върху производството		0
B.2g	<i>Брутен опериращ излишък</i>		46
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в брутния опериращ излишък		12

Използване		Ресурс
B.2n	<i>Нетен опериращ излишък</i>	34

II.1.2: Сметка „Разпределение на първичния доход“

Използване		Ресурс
D.4	Доход от собственост	168
D.41	Лихви	106
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	15
D.421	Дивиденди	15
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	0
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	0
D.44	Друг доход от инвестиции	47
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	25
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	8
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	14
D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	6
D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	8
B.2g	<i>Брутен опериращ излишък</i>	46
B.2n	<i>Нетен опериращ излишък</i>	34
D.4	Доход от собственост	149
D.41	Лихви	106
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	25
D.421	Дивиденди	25
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	0
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	7
D.44	Друг доход от инвестиции	8
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	0
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	8
D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	3
D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	3

▼ B

Използване			Ресурс		
D.45	Рента	0		в колективни инвестиционни фондове	5
			D.45	Рента	3
B.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	27			
B.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>	15			

II.1.2.1: Сметка „Предприемачески доход“

Използване			Ресурс		
D.4	Доход от собственост	153	B.2g	Брутен опериращ излишък	46
D.41	Лихви	106	B.2n	Нетен опериращ излишък	34
D.44	Друг доход от инвестиции	47			
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	25	D.4	Доход от собственост	149
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	8	D.41	Лихви	106
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	14	D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	25
D.45	Рента	0	D.421	Дивиденди	25
			D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	0
			D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	7
			D.44	Друг доход от инвестиции	8
			D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	0
			D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	
			D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	8
			D.45	Рента	3

▼ **B**

Използване			Ресурс		
V.4g	<i>Брутен предприемачески доход</i>	42			
V.4n	<i>Нетен предприемачески доход</i>	30			

II.1.2.2: Сметка „Разпределение на другия първичен доход“

Използване			Ресурс		
D.4	Доход от собственост	15	V.4g	<i>Брутен предприемачески доход</i>	42
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	15	V.4n	<i>Нетен предприемачески доход</i>	30
D.421	Дивиденди	15			
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	0			
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	0			
V.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	27			
V.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>	15			

II.2: Сметка „Вторично разпределение на дохода“

Използване			Ресурс		
	Текущи трансфери	277	V.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	27
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	10	V.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>	15
D.51	Данъци върху дохода	7			
D.59	Други текущи данъци	3			
			Текущи трансфери 275		
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	205	D.61	Нетни осигурителни вноски	212
			D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	109
D.622	Други социалноосигурителни плащания	205	D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	104
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	193	D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	5

▼ B

Използване			Ресурс		
D.6222	Други социално-осигурителни плащания без пенсии	12	D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	2
			D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	1
D.7	Други текущи трансфери	62	D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	1
D.71	Нетни премии по общо застраховане	13	D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	94
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	0	D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	90
D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане	13	D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	4
D.72	Обезщетения по общо застраховане	48	D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата	10
D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	45	D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата	8
D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	3	D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	2
D.75	Различни текущи трансфери	1	D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	3
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	1			
D.759	Други различни текущи трансфери	0	D.7	Други текущи трансфери	62

▼ **B**

Използване		Ресурс		
		D.71	Нетни премии по общо застраховане	47
		D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	44
		D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане	3
		D.72	Обезщетения по общо застраховане	15
		D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	15
		D.75	Различни текущи трансфери	0
V.6g	<i>Брутен разполагаем доход</i>			25
V.6n	<i>Нетен разполагаем доход</i>			13

II.4: Сметка „Използване на дохода“

II.4.1: Сметка „Използване на разполагаемия доход“

Използване		Ресурс		
		V.6g	<i>Брутен разполагаем доход</i>	25
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	V.6n	<i>Нетен разполагаем доход</i>	13
V.8g	<i>Бруто спестяване</i>			14
V.8n	<i>Нето спестяване</i>			2

III: Сметки с натрупване

III.1: Капиталова сметка

III.1.1: Сметка „Изменение в нетната стойност, дължащо се на спестяване и капиталови трансфери“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност		
V.101	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i>	V.8n	<i>Нето спестяване</i>	2
		D.9г	Капиталови трансфери за получаване	0
		D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване	0
		D.99г	Други капиталови трансфери за получаване	
		D.9р	Дължими капиталови трансфери	- 7

▼B

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност		
		D.91p	Дължими данъци върху капитала	0
		D.99p	Други дължими капиталови трансфери	- 7

III.1.2: Сметка „Придобиване на нефинансови активи“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
P.5g	Бруто капиталобразуване	8	B.101	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i>	- 5
P.5n	Нето капиталобразуване	- 4			
P.51g	Бруто образуване на основен капитал	8			
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	8			
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	8			
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	0			
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	0			
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху произведени активи	0			
P.51c	Потребление на основен капитал	- 12			
P.52	Изменение на запасите	0			
P.53	Придобиване минус отписване на ценности	0			
NP	Придобиване минус отписване на произведени активи	0			
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси	0			
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи	0			
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0			
B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	- 1			

▼ **B**

III.2: Финансова сметка

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			B.9	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)	- 1
F	Нето придобиване на финансови активи	172	F	Нето натрупване на пасиви	173
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	- 1	F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
F.11	Монетарно злато	- 1	F.11	Монетарно злато	0
F.12	СПТ	0	F.12	СПТ	0
F.2	Валута и депозити	10	F.2	Валута и депозити	65
F.21	Валута	15	F.21	Валута	
F.22	Прехвърляеми депозити	- 5	F.22	Прехвърляеми депозити	26
F.221	Междубанкови позиции	- 5	F.221	Междубанкови позиции	- 5
F.229	Други прехвърляеми депозити	0	F.229	Други прехвърляеми депозити	31
F.29	Други депозити	0	F.29	Други депозити	39
F.3	Дългови ценни книжа	66	F.3	Дългови ценни книжа	30
F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	13	F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	18
F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	53	F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	12
F.4	Заеми	53	F.4	Заеми	0
F.41	Краткосрочни заеми	4	F.41	Краткосрочни заеми	0
F.42	Дългосрочни заеми	49	F.42	Дългосрочни заеми	0
F.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	28	F.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвести- ционни фондове	22
F.51	Собствен капитал	25	F.51	Собствен капитал	11
F.511	Котираны акции	23	F.511	Котираны акции	7
F.512	Некотираны акции	1	F.512	Некотираны акции	4
F.519	Други видове собствен капитал	1	F.519	Други видове собствен капитал	0
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	3	F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	11
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	2	F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	5

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	1	F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	6
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	7	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	48
F.61	Технически резерви по общо застраховане	2	F.61	Технически резерви по общо застраховане	7
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	0	F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	22
F.63	Пенсионни права		F.63	Пенсионни права	11
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите	3	F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите	3
F.65	Права, различни от пенсионните права		F.65	Права, различни от пенсионните права	2
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	2	F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	3
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	8	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	8
F.71	Финансови деривати	8	F.71	Финансови деривати	7
F.711	Опции	3	F.711	Опции	2
F.712	Форуюрдни договори	5	F.712	Форуюрдни договори	5
F.72	Опции върху акции на наетите лица	0	F.72	Опции върху акции на наетите лица	1
F.8	Други сметки за получаване/плащане	1	F.8	Други сметки за получаване/плащане	0
F.81	Търговски кредити и аванси		F.81	Търговски кредити и аванси	0
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	1	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	0

III.3: Сметки „Други изменения в активите“

III.3.1: Сметка „Други изменения в обема на активите“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	0	K.5	Други изменения в обема, неклаифицирани другаде	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	K.6	Промени в класификацията	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	K.61	Промени в секторната класификация и структура	0
K.2	Отпадане в икономически смисъл на произведени активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
K.21	Изчерпване на природни ресурси	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на произведени активи	0	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.3	Загуби поради катастрофични събития	0		Общо други изменения в обема	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.11	Дълготрайни активи	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AN.12	Запаси	
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	0	AN.13	Ценности	
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.21	Природни ресурси	
AF	Финансови активи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	1	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF	Финансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AF	Финансови активи/пасиви	1	AF.2	Валута и депозити	
K.6	Промени в класификацията	- 2	AF.3	Дългови ценни книжа	
K.61	Промени в секторната класификация и структура	0	AF.4	Заеми	
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	- 2	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 2			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AF	Финансови активи/пасиви	0			
Общо други изменения в обема		- 1			
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 2			
AN.11	Дълготрайни активи	0			
AN.12	Запаси	0			
AN.13	Ценности	- 2			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AN.21	Природни ресурси	- 2			
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0			
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0			
AF	Финансови активи	1			

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0			
AF.2	Валута и депозити	0			
AF.3	Дългови ценни книжа	0			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	0			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.102	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите</i>	- 1

III.3.2: Сметка „Преоценки“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.7	Номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.7	Номинална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	4	AF	Пасиви	51
AN.1	Произведени нефинансови активи	2	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	2	AF.2	Валута и депозити	
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	34
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	2	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	17
AN.21	Природни ресурси	1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	57			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	11			
AF.2	Валута и депозити				
AF.3	Дългови ценни книжа	30			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	16			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.103	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба</i>	10

III.3.2.1: Сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.71	Неутрална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	3	AF	Пасиви	68
AN.1	Произведени нефинансови активи	2	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	2	AF.2	Валута и депозити	26
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	21
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	1	AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	14
AN.21	Природни ресурси	1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	7

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	71			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	14			
AF.2	Валута и депозити	0			
AF.3	Дългови ценни книжа	18			
AF.4	Заеми	24			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	14			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.103	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба</i>	6

III.3.2.2: Сметка „Реална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.72	Реална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	1	AF	Пасиви	- 17
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	0	AF.2	Валута и депозити	- 26
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	13
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	0

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	1	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	3
AN.21	Природни ресурси	0	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 7
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	- 14			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	- 3			
AF.2	Валута и депозити	0			
AF.3	Дългови ценни книжа	12			
AF.4	Заеми	- 24			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	2			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.1032	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/ загуба</i>	4

▼ **B**IV: **Баланси**IV.1: *Начален баланс*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	93	AF	Пасиви	3 544
AN.1	Произведени нефинансови активи	67	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	52	AF.2	Валута и депозити	1 281
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	1 053
AN.13	Ценности	15	AF.4	Заеми	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	26	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	765
AN.21	Природни ресурси	23	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	435
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	3	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	10
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	3 421			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	690			
AF.2	Валута и депозити				
AF.3	Дългови ценни книжа	950			
AF.4	Заеми	1 187			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	551			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	30			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	13			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			B.90	<i>Нетна стойност</i>	- 30

▼ **B**IV.2: *Изменения в баланса*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
Общо изменения в активите			Общо изменения в пасивите		
AN	Нефинансови активи	- 4	AF	Пасиви	224
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 4	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	- 2	AF.2	Валута и депозити	65
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	64
AN.13	Ценности	- 2	AF.4	Заеми	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	39
AN.21	Природни ресурси	- 1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	48
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	1	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	8
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	230			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	10			
AF.2	Валута и депозити	10			
AF.3	Дългови ценни книжа	96			
AF.4	Заеми	53			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	44			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	8			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	8			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	1			
			B.10	<i>Изменения в нетната стойност</i>	2

▼ **B**

Активи		Пасиви и нетна стойност		
		B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	- 5
		B.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	- 1
		B.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба	10
		B.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба	6
		B.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба	4

IV: **Баланси**IV.3: *Краен баланс*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	89	AF	Пасиви	3 768
AN.1	Произведени нефинансови активи	63	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	50	AF.2	Валута и депозити	1 346
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	1 117
AN.13	Ценности	13	AF.4	Заеми	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	26	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	804
AN.21	Природни ресурси	22	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	483
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	4	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	18
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0

▼B

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AF	Финансови активи	3 651			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	700			
AF.2	Валута и депозити	10			
AF.3	Дългови ценни книжа	1 046			
AF.4	Заеми	1 240			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	595			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	38			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	21			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	1			
			V.90	Нетна стойност	- 28

Таблица 24.5 — Пълната последователност от сметки за сектор „Държавно управление“

I: Сметка „Производство“

Използване			Ресурс		
P.2	Междинно потребление	222	P.1	Продукция	348
			P.11	Пазарна продукция	0
			P.12	Продукция за собствено крайно потребление	0
			P.13	Непазарна продукция	348
V.1g	Брутна добавена стойност	126			
P.51c	Потребление на основен капитал	27			
V.1n	Нетна добавена стойност	99			

II: Сметки „Разпределение и използване на дохода“

II.1: Сметка „Първично разпределение на дохода“

II.1.1: Сметка „Формиране на дохода“

Използване			Ресурс		
D.1	Компенсация на наетите лица	98	V.1g	Брутна добавена стойност	126

▼ B

Използване			Ресурс		
D.11	Работна заплата	63	B.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>	99
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	55			
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	51			
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	48			
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	3			
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	4			
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	4			
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0			
D.29	Други данъци върху производството	1			
D.39	Други субсидии върху производството	0			
B.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	27			
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в брутния оперирац излишък	27			
B.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	0			

II.1.2: Сметка „Разпределение на първичния доход“

Използване			Ресурс		
D.4	Доход от собственост	42	B.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	27
D.41	Лихви	35	B.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	0
D.45	Рента	7			
			D.2	Данъци върху производството и вноса	235

▼ B

Използване	Ресурс	
	D.21	Данъци върху продуктите 141
	D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС) 121
	D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС 17
	D.2121	Мита върху вноса 17
	D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса 0
	D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса 3
	D.29	Други данъци върху производството 94
	D.3	Субсидии – 44
	D.31	Субсидии върху продуктите – 8
	D.311	Субсидии за вноса 0
	D.319	Други субсидии върху продуктите – 8
	D.39	Други субсидии върху производството – 36
	D.4	Доход от собственост 22
	D.41	Лихви 14
	D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия 7
	D.421	Дивиденди 5
	D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им 2
	D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции 0
	D.44	Друг доход от инвестиции 1
	D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици 0
	D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права

▼ **B**

Използване		Ресурс		
		D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	1
		D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	0
		D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	1
		D.45	Рента	0
B.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>			198
B.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>			171

II.2: Сметка „Вторично разпределение на дохода“

Използване		Ресурс				
	Текущи трансфери	248		B.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	198
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	0		B.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>	171
D.51	Данъци върху дохода	0			Текущи трансфери	367
D.59	Други текущи данъци	0		D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	213
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	112		D.51	Данъци върху дохода	204
D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност	53		D.59	Други текущи данъци	9
D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност	45			Текущи трансфери	367
D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии	8		D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	213
				D.51	Данъци върху дохода	204
				D.59	Други текущи данъци	9
				D.61	Нетни осигурителни вноски	50

▼ B

Използване			Ресурс		
D.622	Други социалноосигурителни плащания	7	D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	38
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	5	D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	35
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	2	D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	3
D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)	52	D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	4
			D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	4
D.7	Други текущи трансфери	136	D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.71	Нетни премии по общо застраховане	4	D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	9
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	4	D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	6
D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане		D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	3
D.72	Обезщетения по общо застраховане				
D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане		D.7	Други текущи трансфери	104
D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане		D.71	Нетни премии по общо застраховане	
D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	96	D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	

▼ **B**

Използване			Ресурс		
D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	22	D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане	
D.75	Различни текущи трансфери	5	D.72	Обезщетения по общо застраховане	1
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	5	D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	1
D.752	Текущи трансфери между домакинствата		D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	
D.759	Други различни текущи трансфери	0	D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	96
D.76	Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД	9	D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	1
			D.75	Различни текущи трансфери	6
			D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	
			D.752	Текущи трансфери между домакинствата	
			D.759	Други различни текущи трансфери	6
V.6g	<i>Брутен разполагам доход</i>	317			
V.6n	<i>Нетен разполагам доход</i>	290			

II.3: Сметка „Преразпределение на дохода в натура“

Използване			Ресурс		
D.63	Социални трансфери в натура	184	V.6g	<i>Брутен разполагам доход</i>	317
D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция	180	V.6n	<i>Нетен разполагам доход</i>	290
D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	4			
V.7g	<i>Коригиран брутен разполагам доход</i>	133			
V.7n	<i>Коригиран нетен разполагам доход</i>	106			

▼ **B**

II.4: Сметка „Използване на дохода“

II.4.1: Сметка „Използване на разполагаемия доход“

Използване			Ресурс		
			V.6g	<i>Брутен разполагаем доход</i>	317
P.3	Разходи за крайно потребление	352	V.6n	<i>Нетен разполагаем доход</i>	290
P.31	Разходи за индивидуално потребление	184			
P.32	Разходи за колективно потребление	168			
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0			
V.8g	<i>Бруто спестяване</i>	- 35			
V.8n	<i>Нето спестяване</i>	- 62			

II.4.2: Сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“

Използване			Ресурс		
			V.7g	<i>Коригиран брутен разполагаем доход</i>	133
P.4	Фактическо крайно потребление	168	V.7n	<i>Коригиран нетен разполагаем доход</i>	106
P.41	Фактическо индивидуално потребление				
P.42	Фактическо колективно потребление	168			
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0			
V.8g	<i>Бруто спестяване</i>	- 35			
V.8n	<i>Нето спестяване</i>	- 62			

III: Сметки с натрупване

III.1: Капиталова сметка

III.1.1: Сметка „Изменение в нетната стойност, дължащо се на спестяване и капиталови трансфери“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
V.101	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i>	- 90	V.8n	<i>Нето спестяване</i>	- 62

▼ B

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
D.9г	Капиталови трансфери за получаване	6	
D.91г	Данъци върху капитала за получаване	2	
D.92г	Инвестиционни субсидии за получаване	0	
D.99г	Други капиталови трансфери за получаване	4	
D.9р	Дължими капиталови трансфери	- 34	
D.91р	Дължими данъци върху капитала	0	
D.92р	Дължими инвестиционни субсидии	- 27	
D.99р	Други дължими капиталови трансфери	- 7	

III.1.2: Сметка „Придобиване на нефинансови активи“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
P.5g	Бруто капиталобразуване	38	V.101 <i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i> - 90
P.5n	Нето капиталобразуване	11	
P.51g	Бруто образуване на основен капитал	35	
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	35	
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	38	
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	0	
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	- 3	
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху произведени активи		
P.51c	Потребление на основен капитал	- 27	
P.52	Изменение на запасите	0	

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
P.53	Придобиване минус отписване на ценности	3			
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи	2			
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси	2			
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи	0			
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи				
B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	- 103			

III.2: Финансова сметка

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	- 103
F	Нето придобиване на финансови активи	- 10	F	Нето натрупване на пасиви	93
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)		F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
F.11	Монетарно злато		F.11	Монетарно злато	
F.12	СПТ		F.12	СПТ	
F.2	Валута и депозити	- 26	F.2	Валута и депозити	37
F.21	Валута	2	F.21	Валута	35
F.22	Прехвърляеми депозити	- 27	F.22	Прехвърляеми депозити	2
F.221	Междубанкови позиции		F.221	Междубанкови позиции	
F.229	Други прехвърляеми депозити	- 27	F.229	Други прехвърляеми депозити	2
F.29	Други депозити	- 1	F.29	Други депозити	0
F.3	Дългови ценни книжа	4	F.3	Дългови ценни книжа	38
F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	1	F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	4
F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	3	F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	34

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.4	Заеми	3	F.4	Заеми	9
F.41	Краткосрочни заеми	1	F.41	Краткосрочни заеми	3
F.42	Дългосрочни заеми	2	F.42	Дългосрочни заеми	6
F.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	3	F.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	
F.51	Собствен капитал	3	F.51	Собствен капитал	
F.511	Котирани акции	1	F.511	Котирани акции	
F.512	Некотирани акции	1	F.512	Некотирани акции	
F.519	Други видове собствен капитал	1	F.519	Други видове собствен капитал	
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0	F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	0	F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	0	F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1	F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
F.61	Технически резерви по общо застраховане	0	F.61	Технически резерви по общо застраховане	
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	0	F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	
F.63	Пенсионни права		F.63	Пенсионни права	
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите		F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите	
F.65	Права, различни от пенсионните права		F.65	Права, различни от пенсионните права	
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	1	F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	0
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.71	Финансови деривати	0	F.71	Финансови деривати	0
F.711	Опции	0	F.711	Опции	0
F.712	Форуюрдни договори	0	F.712	Форуюрдни договори	0
F.72	Опции върху акции на наетите лица	0	F.72	Опции върху акции на наетите лица	0
F.8	Други сметки за получаване/плащане	5	F.8	Други сметки за получаване/плащане	9
F.81	Търговски кредити и аванси	1	F.81	Търговски кредити и аванси	6
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	4	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	3

III.3: Сметки „Други изменения в активите“

III.3.1: Сметка „Други изменения в обема на активите“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	7	K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	3	AN.1	Произведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	4	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.21	Природни ресурси	4	AF	Финансови активи/пасиви	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	K.6	Промени в класификацията	2
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	K.61	Промени в секторната класификация и структура	2
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	- 2	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
K.21	Изчерпване на природни ресурси	- 2	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	- 2	AF	Финансови активи/пасиви	2
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF	Финансови активи/пасиви	0
K.3	Загуби поради катастрофични събития	- 6	Общо други изменения в обема		2
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 4	AN.1	Произведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	- 2	AN.11	Дълготрайни активи	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AN.12	Запаси	
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	5	AN.13	Ценности	
AN.1	Произведени нефинансови активи	1	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	4	AN.21	Природни ресурси	
AF	Финансови активи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF	Финансови активи	2
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.2	Валута и депозити	
K.6	Промени в класификацията	- 4	AF.3	Дългови ценни книжа	
K.61	Промени в секторната класификация и структура	- 4	AF.4	Заеми	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 3	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	2
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	- 1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.1	Произведени нефинансови активи	0			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AF	Финансови активи/пасиви	0			
Общо други изменения в обема		0			
AN.1	Произведени нефинансови активи	- 3			
AN.11	Дълготрайни активи	- 3			
AN.12	Запаси	0			
AN.13	Ценности	0			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	3			
AN.21	Природни ресурси	1			
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	2			
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи				
AF	Финансови активи	0			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити				
AF.3	Дългови ценни книжа				
AF.4	Заеми				
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове				
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми				
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			B.102	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите</i>	- 2

▼B

III.3.2: Сметка „Преоценки“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.7	Номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.7	Номинална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	44	AF	Пасиви	7
AN.1	Произведени нефинансови активи	21	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	18	AF.2	Валута и депозити	0
AN.12	Запаси	1	AF.3	Дългови ценни книжа	7
AN.13	Ценности	2	AF.4	Заеми	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	23	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	23	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	1			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	1			
AF.2	Валута и депозити	0			
AF.3	Дългови ценни книжа	0			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	0			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми				
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
		V.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба
			38

III.3.2.1: Сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)	K.71	Неутрална холдингова печалба (-)/загуба (+)
AN	Нефинансови активи	AF	Пасиви
	32		13
AN.1	Произведени нефинансови активи	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
	20		
AN.11	Дълготрайни активи	AF.2	Валута и депозити
	18		2
AN.12	Запаси	AF.3	Дългови ценни книжа
	1		4
AN.13	Ценности	AF.4	Заеми
	1		7
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
	12		0
AN.21	Природни ресурси	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
	12		
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
	0		0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
			0
AF	Финансови активи		
	8		
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)		
	2		
AF.2	Валута и депозити		
	3		
AF.3	Дългови ценни книжа		
	0		
AF.4	Заеми		
	3		
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове		
	0		
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми		

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.1031	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба</i>	27

III.3.2.2: Сметка „Реална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.72	Реална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	12	AF	Пасиви	- 6
AN.1	Произведени нефинансови активи	1	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	0	AF.2	Валута и депозити	- 2
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	3
AN.13	Ценности	1	AF.4	Заеми	- 7
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	11	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	11	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	- 7			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	- 1			
AF.2	Валута и депозити	- 3			
AF.3	Дългови ценни книжа	0			
AF.4	Заеми	- 3			

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	0			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.1032	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба</i>	11

IV: **Баланси**IV.1: *Начален баланс*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	789	AF	Пасиви	687
AN.1	Произведени нефинансови активи	497	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	467	AF.2	Валута и депозити	102
AN.12	Запаси	22	AF.3	Дългови ценни книжа	212
AN.13	Ценности	8	AF.4	Заеми	328
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	292	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	4
AN.21	Природни ресурси	286	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	19
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	6	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.8	Други сметки за получаване/плащане	22
AF	Финансови активи	396			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	80			

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AF.2	Валута и депозити	150			
AF.3	Дългови ценни книжа	0			
AF.4	Заеми	115			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	12			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	20			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	19			
			B.90	Нетна стойност	498

IV.2: *Изменения в баланса*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
Общо изменения в активите			Общо изменения в пасивите		
AN	Нефинансови активи	57	AF	Пасиви	102
AN.1	Произведени нефинансови активи	29	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	23	AF.2	Валута и депозити	37
AN.12	Запаси	1	AF.3	Дългови ценни книжа	45
AN.13	Ценности	5	AF.4	Заеми	9
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	28	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	2
AN.21	Природни ресурси	26	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	2	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи		AF.8	Други сметки за получаване/плащане	9
AF	Финансови активи	- 9			

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	1			
AF.2	Валута и депозити	- 26			
AF.3	Дългови ценни книжа	4			
AF.4	Заеми	3			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	3			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	5			
			V.10	<i>Изменения в нетната стойност</i>	- 54
			V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	90
			V.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	- 2
			V.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба	38
			V.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба	27
			V.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба	11

IV: **Баланси**IV.3: *Краен баланс*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	846	AF	Пасиви	789

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN.1	Произведени нефинансови активи	526	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AN.11	Дълготрайни активи	490	AF.2	Валута и депозити	139
AN.12	Запаси	23	AF.3	Дългови ценни книжа	257
AN.13	Ценности	13	AF.4	Заеми	337
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	320	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	6
AN.21	Природни ресурси	312	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	19
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	8	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	31
AF	Финансови активи	387			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	81			
AF.2	Валута и депозити	124			
AF.3	Дългови ценни книжа	4			
AF.4	Заеми	118			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	15			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	21			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	24			
			B.90	Нетна стойност	444

Таблица 24.6 — Пълната последователност от сметки за сектор „Домакинства“

I: Сметка „Производство“

Използване		Ресурс	
P.2	Междинно потребление	115	
			P.1
			Продукция
			270

▼ B

Използване		Ресурс		
		P.11	Пазарна продукция	123
		P.12	Продукция за собствено крайно потребление	147
B.1g	<i>Брутна добавена стойност</i>			155
P.51c	Потребление на основен капитал			23
B.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>			132

II: Сметки „Разпределение и използване на дохода“

II.1: Сметка „Първично разпределение на дохода“

II.1.1: Сметка „Формиране на дохода“

Използване		Ресурс		
D.1	Компенсация на наетите лица	B.1g	<i>Брутна добавена стойност</i>	155
D.11	Работна заплата	B.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>	132
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите			0
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите			0
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите			0
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски			0
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите			0
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите			0
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски			0
D.29	Други данъци върху производството			0
D.39	Други субсидии върху производството			- 1
B.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>			84

▼B

Използване			Ресурс		
V.3g	<i>Брутен смесен доход</i>	61			
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в brutния оперирац излишък	15			
P.51c2	Потребление на основен капитал, включено в brutния смесен доход	8			
V.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	69			
V.3n	<i>Нетен смесен доход</i>	53			

II.1.2: Сметка „Разпределение на първичния доход“

Използване			Ресурс		
D.4	Доход от собственост	41	V.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	84
D.41	Лихви	14	V.3g	<i>Брутен смесен доход</i>	61
D.45	Рента	27	V.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	69
			V.3n	<i>Нетен смесен доход</i>	53
			D.1	Компенсация на наетите лица	1 154
			D.11	Работна заплата	954
			D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	200
			D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	181
			D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	168
			D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	13
			D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	19
			D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	18

Използване	Ресурс	
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	1
D.4	Доход от собственост	123
D.41	Лихви	49
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	20
D.421	Дивиденди	13
D.422	Доход на квази-корпорациите, разпределен на собствениците им	7
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	3
D.44	Друг доход от инвестиции	30
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	20
D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	8
D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	2
D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	2
D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	0

▼ B

Използване		Ресурс		
		D.45	Рента	21
B.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>			1 381
B.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>			1 358

II.2: Сметка „Вторично разпределение на дохода“

Използване		Ресурс		
	Текущи трансфери			582
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	B.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	1 381
D.51	Данъци върху дохода	B.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>	1 358
D.59	Други текущи данъци		Текущи трансфери	420
D.61	Нетни осигурителни вноски	D.61	Нетни осигурителни вноски	0
D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	0
D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	0
D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	0
D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	0
D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	0
D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	0
D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	0

▼ **B**

Използване			Ресурс		
D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата	10	D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата	0
D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата	8	D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата	0
D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	2	D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	0
D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	- 6	D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване	1
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	0	D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	384
D.622	Други социалноосигурителни плащания	0	D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност	53
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	0	D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност	45
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	0	D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии	8
			D.622	Други социалноосигурителни плащания	279
D.7	Други текущи трансфери	71	D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	250
D.71	Нетни премии по общо застраховане	31	D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	29
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	31	D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)	52
D.75	Различни текущи трансфери	40	D.7	Други текущи трансфери	36
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	29	D.72	Обезщетения по общо застраховане	35
D.752	Текущи трансфери между домакинствата	7	D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	35
D.759	Други различни текущи трансфери	4	D.75	Различни текущи трансфери	1
			D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	0
			D.752	Текущи трансфери между домакинствата	1

▼ **B**

Използване		Ресурс		
		D.759	Други различни текущи трансфери	0
V.6g	<i>Брутен разполагам доход</i>			1 219
V.6n	<i>Нетен разполагам доход</i>			1 196

II.3: Сметка „Преразпределение на дохода в натура“

Използване		Ресурс		
		V.6g	<i>Брутен разполагам доход</i>	1 219
		V.6n	<i>Нетен разполагам доход</i>	1 196
		D.63	Социални трансфери в натура	215
		D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция	211
		D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	4
V.7g	<i>Коригиран брутен разполагам доход</i>			1 434
V.7n	<i>Коригиран нетен разполагам доход</i>			1 411

II.4: Сметка „Използване на дохода“

II.4.1: Сметка „Използване на разполагаемия доход“

Използване		Ресурс		
		V.6g	<i>Брутен разполагам доход</i>	1 219
P.3	Разходи за крайно потребление	V.6n	<i>Нетен разполагам доход</i>	1 196
P.31	Разходи за индивидуално потребление			1 015
		D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	11
V.8g	<i>Бруто спестяване</i>			215
V.8n	<i>Нето спестяване</i>			192

II.4.2: Сметка „Използване на коригирания разполагам доход“

Използване		Ресурс		
		V.7g	<i>Коригиран брутен разполагам доход</i>	1 434
P.4	Фактическо крайно потребление	V.7n	<i>Коригиран нетен разполагам доход</i>	1 411

▼ **B**

Използване		Ресурс	
P.41	Фактическо индивидуално потребление	1 230	
			D.8 Корекция за изменението на пенсионните права 11
V.8g	Бруто спестяване	215	
V.8n	Нето спестяване	192	

III: Сметки с натрупване

III.1: Капиталова сметка

III.1.1: Сметка „Изменение в нетната стойност, дължащо се на спестяване и капиталови трансфери“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	210	V.8n Нето спестяване 192
			D.9г Капиталови трансфери за получаване 23
			D.92г Инвестиционни субсидии за получаване 0
			D.99г Други капиталови трансфери за получаване 23
			D.9р Дължими капиталови трансфери – 5
			D.91р Дължими данъци върху капитала – 2
			D.92р Дължими инвестиционни субсидии
			D.99р Други дължими капиталови трансфери – 3

III.1.2: Сметка „Придобиване на нефинансови активи“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
P.5g	Бруто капиталобразуване	55	V.101 Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери 210
P.5n	Нето капиталобразуване	32	
P.51g	Бруто образуване на основен капитал	48	
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	48	

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	45			
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	3			
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	0			
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху произведени активи	0			
P.51c	Потребление на основен капитал	- 23			
P.52	Изменение на запасите	2			
P.53	Придобиване минус отписване на ценности	5			
NP	Придобиване минус отписване на произведени активи	4			
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси	3			
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи	1			
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи				
B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	174			

III.2: Финансова сметка

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	174
F	Нето придобиване на финансови активи	189	F	Нето натрупване на пасиви	15
F.2	Валута и депозити	64	F.3	Дългови ценни книжа	0
F.21	Валута	10	F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	0
F.22	Прехвърляеми депозити	27	F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	0
F.229	Други прехвърляеми депозити	27			
F.29	Други депозити	27	F.4	Заеми	11

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			F.41	Краткосрочни заеми	2
F.3	Дългови ценни книжа	10	F.42	Дългосрочни заеми	9
F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	3			
F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	7	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
			F.71	Финансови деривати	0
F.4	Заеми	3	F.711	Опции	0
F.41	Краткосрочни заеми	3	F.712	Форуюрдни договори	0
F.42	Дългосрочни заеми	0	F.72	Опции върху акции на наетите лица	0
F.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	66	F.8	Други сметки за получаване/плащане	4
F.51	Собствен капитал	53	F.81	Търговски кредити и аванси	4
F.511	Котираны акции	48	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	0
F.512	Некотираны акции	2			
F.519	Други видове собствен капитал	3			
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	13			
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	5			
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	8			
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	39			
F.61	Технически резерви по общо застраховане	4			
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	22			
F.63	Пенсионни права	11			
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите				

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.65	Права, различни от пенсионните права	2			
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	0			
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3			
F.71	Финансови деривати	1			
F.711	Опции	1			
F.712	Форуърдни договори	0			
F.72	Опции върху акции на наетите лица	2			
F.8	Други сметки за получаване/плащане	4			
F.81	Търговски кредити и аванси	3			
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	1			

III.3: Сметки „Други изменения в активите“

III.3.1: Сметка „Други изменения в обема на активите“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	0	K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	1
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AF	Финансови активи/пасиви	1
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	K.6	Промени в класификацията	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	K.61	Промени в секторната класификация и структура	0
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
K.21	Изчерпване на природни ресурси	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AF	Финансови активи/пасиви	0

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.3	Загуби поради катастрофични събития	0		Общо други изменения в обема	1
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.11	Дълготрайни активи	0
AF	Финансови активи/пасиви	0	AN.12	Запаси	0
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	0	AN.13	Ценности	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.21	Природни ресурси	0
AF	Финансови активи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF	Финансови активи	1
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.2	Валута и депозити	
K.6	Промени в класификацията	0	AF.3	Дългови ценни книжа	
K.61	Промени в секторната класификация и структура	0	AF.4	Заеми	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AF	Финансови активи/пасиви	0			
	Общо други изменения в обема	0			
AN.1	Произведени нефинансови активи	0			
AN.11	Дълготрайни активи	0			
AN.12	Запаси	0			
AN.13	Ценности	0			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AN.21	Природни ресурси	0			
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0			
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0			
AF	Финансови активи	0			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити				
AF.3	Дългови ценни книжа				
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	0			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми				
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
		V.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите
			- 1

III.3.2: Сметка „Преоценки“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
K.7	Номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)	K.7	Номинална холдингова печалба (-)/загуба (+)
AN	Нефинансови активи	AF	Пасиви
	80		0
AN.1	Произведени нефинансови активи	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
	35		
AN.11	Дълготрайни активи	AF.2	Валута и депозити
	28		0
AN.12	Запаси	AF.3	Дългови ценни книжа
	2		0
AN.13	Ценности	AF.4	Заеми
	5		0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
	45		0
AN.21	Природни ресурси	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
	45		0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица
	0		0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	AF.8	Други сметки за получаване/плащане
	0		0
AF	Финансови активи		
	16		
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)		
AF.2	Валута и депозити		
AF.3	Дългови ценни книжа		
	6		
AF.4	Заеми		
	0		
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове		
	10		
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми		

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.103	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба</i>	96

III.3.2.1: Сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.71	Неутрална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	56	AF	Пасиви	5
AN.1	Произведени нефинансови активи	34	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	28	AF.2	Валута и депозити	0
AN.12	Запаси	2	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	4	AF.4	Заеми	3
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	22	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	22	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	2
AF	Финансови активи	36			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	17			
AF.3	Дългови ценни книжа	4			
AF.4	Заеми	0			

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	9			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	5			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	1			
			V.1031	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба</i>	87

III.3.2.2: Сметка „Реална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.72	Реална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	24	AF	Пасиви	- 5
AN.1	Произведени нефинансови активи	1	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	0	AF.2	Валута и депозити	0
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	1	AF.4	Заеми	- 3
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	23	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	23	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	- 2
AF	Финансови активи	- 20			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF.2	Валута и депозити	- 17			
AF.3	Дългови ценни книжа	2			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	- 5			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	- 1			
			<i>B.1032</i>	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба</i>	9

IV: Баланси

IV.1: Начален баланс

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	1 429	AF	Пасиви	189
AN.1	Произведени нефинансови активи	856	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	713	AF.2	Валута и депозити	10
AN.12	Запаси	48	AF.3	Дългови ценни книжа	2
AN.13	Ценности	95	AF.4	Заеми	169
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	573	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	
AN.21	Природни ресурси	573	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	8
AF	Финансови активи	3 260			

▼B

Активи		Пасиви и нетна стойност	
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)		
AF.2	Валута и депозити	840	
AF.3	Дългови ценни книжа	198	
AF.4	Заеми	24	
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1 749	
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	391	
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3	
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	55	
		B.90	Нетна стойност 4 500

IV.2: Изменения в баланса

Активи		Пасиви и нетна стойност	
Общо изменения в активите		Общо изменения в пасивите	
AN	Нефинансови активи	115	AF Пасиви 16
AN.1	Произведени нефинансови активи	67	AF.1 Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
AN.11	Дълготрайни активи	53	AF.2 Валута и депозити 0
AN.12	Запаси	4	AF.3 Дългови ценни книжа 0
AN.13	Ценности	10	AF.4 Заеми 11
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	48	AF.5 Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове 0
AN.21	Природни ресурси	48	AF.6 Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми 1
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7 Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица 0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8 Други сметки за получаване/плащане 4
AF	Финансови активи	205	

▼ **B**

Активи		Пасиви и нетна стойност	
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)		
AF.2	Валута и депозити	64	
AF.3	Дългови ценни книжа	16	
AF.4	Заеми	3	
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	76	
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	39	
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	3	
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	4	
			V.10 <i>Изменения в нетната стойност</i> 304
			V.101 Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери 210
			V.102 Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите - 1
			V.103 Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба 96
			V.1031 Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба 87
			V.1032 Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба 9

IV: **Баланси**IV.3: *Краен баланс*

Активи		Пасиви и нетна стойност	
AN	Нефинансови активи	1 544	AF Пасиви 205

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN.1	Произведени нефинансови активи	923	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	766	AF.2	Валута и депозити	10
AN.12	Запаси	52	AF.3	Дългови ценни книжа	2
AN.13	Ценности	105	AF.4	Заеми	180
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	621	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	621	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	1
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	12
AF	Финансови активи	3 465			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	904			
AF.3	Дългови ценни книжа	214			
AF.4	Заеми	27			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1 825			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	430			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	6			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	59			
			B.90	Нетна стойност	4 804

▼ B

Таблица 24.7 — Пълната последователност от сметки за сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“

I: Сметка „Производство“

Използване			Ресурс		
P.2	Междинно потребление	17	P.1	Продукция	32
			P.11	Пазарна продукция	0
			P.12	Продукция за собствено крайно потребление	0
			P.13	Непазарна продукция	32
V.1g	<i>Брутна добавена стойност</i>	15			
P.51c	Потребление на основен капитал	3			
V.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>	12			

II: Сметки „Разпределение и използване на дохода“

II.1: Сметка „Първично разпределение на дохода“

II.1.1: Сметка „Формиране на дохода“

Използване			Ресурс		
D.1	Компенсация на наетите лица	11	V.1g	<i>Брутна добавена стойност</i>	15
D.11	Работна заплата	6	V.1n	<i>Нетна добавена стойност</i>	12
D.12	Осигурителни вноски за сметка на работодателите	5			
D.121	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	4			
D.1211	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	4			
D.1212	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0			
D.122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	1			
D.1221	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	1			

▼ B

Използване		Ресурс
D.1222	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.29	Други данъци върху производството	1
D.39	Други субсидии върху производството	0
B.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	3
P.51c1	Потребление на основен капитал, включено в брутния оперирац излишък	3
B.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	0

II.1.2: Сметка „Разпределение на първичния доход“

Използване		Ресурс
D.4	Доход от собственост	6
D.41	Лихви	6
D.45	Рента	0
B.2g	<i>Брутен оперирац излишък</i>	3
B.3g	<i>Брутен смесен доход</i>	
B.2n	<i>Нетен оперирац излишък</i>	0
B.3n	<i>Нетен смесен доход</i>	
D.4	Доход от собственост	7
D.41	Лихви	7
D.42	Разпределен доход на корпоративните предприятия	0
D.421	Дивиденди	0
D.422	Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	
D.43	Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	0
D.44	Друг доход от инвестиции	0
D.441	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици	0

▼ B

Използване		Ресурс		
		D.442	Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права	
		D.443	Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	0
		D.4431	Дивиденди за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	0
		D.4432	Неразпределена печалба за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове	0
		D.45	Рента	0
V.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>			4
V.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>			1

II.2: Сметка „Вторично разпределение на дохода“

Използване		Ресурс				
	Текущи трансфери	7		V.5g	<i>Бруто салдо по първичните доходи</i>	4
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	0		V.5n	<i>Нетно салдо по първичните доходи</i>	1
D.51	Данъци върху дохода	0				
D.59	Други текущи данъци	0			Текущи трансфери	40
				D.61	Нетни осигурителни вноски	5
D.62	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	5		D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	3
D.621	Плащания в брой по схеми за социална сигурност			D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите	2

▼ B

Използване			Ресурс		
D.6211	Пенсии в брой по схеми за социална сигурност		D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	1
D.6212	Плащания в брой по схеми за социална сигурност без пенсии		D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите	1
D.622	Други социалноосигурителни плащания	5	D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите	1
D.6221	Други социалноосигурителни пенсии	3	D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски	0
D.6222	Други социалноосигурителни плащания без пенсии	2	D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	1
D.623	Социално подпомагане (помощи в брой)		D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата	0
			D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски	1
D.7	Други текущи трансфери	2			
D.71	Нетни премии по общо застраховане	0	D.7	Други текущи трансфери	36
D.711	Нетни премии по пряко общо застраховане	0	D.72	Обезщетения по общо застраховане	0
D.712	Нетни премии по презастраховане по общо застраховане		D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане	0
D.72	Обезщетения по общо застраховане		D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	
D.721	Обезщетения по пряко общо застраховане		D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	

▼ B

Използване		Ресурс	
D.722	Обезщетения по презастраховане по общо застраховане	D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество
D.73	Текущи трансфери в рамките на сектор „Държавно управление“	D.75	Различни текущи трансфери
D.74	Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата
D.75	Различни текущи трансфери	D.752	Текущи трансфери между домакинствата
D.751	Текущи трансфери към нетърговските организации, обслужващи домакинствата	D.759	Други различни текущи трансфери
D.752	Текущи трансфери между домакинствата		
D.759	Други различни текущи трансфери		
V.6g	<i>Брутен разполагаем доход</i>		
V.6n	<i>Нетен разполагаем доход</i>		

II.3: Сметка „Преразпределение на дохода в натура“

Използване		Ресурс	
D.63	Социални трансфери в натура	V.6g	<i>Брутен разполагаем доход</i>
D.631	Социални трансфери в натура — непазарна продукция	V.6n	<i>Нетен разполагаем доход</i>
D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция		
V.7g	<i>Коригиран брутен разполагаем доход</i>		
V.7n	<i>Коригиран нетен разполагаем доход</i>		

II.4: Сметка „Използване на дохода“

II.4.1: Сметка „Използване на разполагаемия доход“

Използване		Ресурс	
P.3	Разходи за крайно потребление	V.6g	<i>Брутен разполагаем доход</i>
		V.6n	<i>Нетен разполагаем доход</i>

▼ **B**

Използване			Ресурс		
P.31	Разходи за индивидуално потребление	31			
P.32	Разходи за колективно потребление	1			
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0			
V.8g	<i>Бруто спестяване</i>	5			
V.8n	<i>Нето спестяване</i>	2			

II.4.2: Сметка „Използване на коригирания разполагаем доход“

Използване			Ресурс		
			V.7g	<i>Коригиран брутен разполагаем доход</i>	6
P.4	Фактическо крайно потребление	1	V.7n	<i>Коригиран нетен разполагаем доход</i>	3
P.41	Фактическо индивидуално потребление				
P.42	Фактическо колективно потребление	1			
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	0			
V.8g	<i>Бруто спестяване</i>	5			
V.8n	<i>Нето спестяване</i>	2			

III: Сметки с натрупване

III.1: *Капиталова сметка*

III.1.1: Сметка „Изменение в нетната стойност, дължащо се на спестяване и капиталови трансфери“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
V.101	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i>	- 1	V.8n	<i>Нето спестяване</i>	2
			D.9r	Капиталови трансфери за получаване	0
			D.92r	Инвестиционни субсидии за получаване	0

▼ B

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност		
		D.99г	Други капиталови трансфери за получаване	0
		D.9р	Дължими капиталови трансфери	- 3
		D.91р	Дължими данъци върху капитала	0
		D.92р	Дължими инвестиционни субсидии	
		D.99р	Други дължими капиталови трансфери	- 3

III.1.2: Сметка „Придобиване на нефинансови активи“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност		
P.5g	Бруто капиталобразуване	5		
P.5n	Нето капиталобразуване	2		
P.51g	Бруто образуване на основен капитал	5		
P.511	Придобиване минус отписване на дълготрайни активи	5		
P.5111	Придобиване на нови дълготрайни активи	5		
P.5112	Придобиване на съществуващи дълготрайни активи	1		
P.5113	Отписване на съществуващи дълготрайни активи	- 1		
P.512	Разходи по прехвърляне на собствеността върху произведени активи	0		
P.51c	Потребление на основен капитал	- 3		
P.52	Изменение на запасите	0		
P.53	Придобиване минус отписване на ценности	0		
NP	Придобиване минус отписване на произведени активи	1		
NP.1	Придобиване минус отписване на природни ресурси	1		
		V.101	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери</i>	- 1

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
NP.2	Придобиване минус прехвърляне на договори, лизинги и лицензи	0			
NP.3	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи				
B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	- 4			

III.2: Финансова сметка

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
			B.9	<i>Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)</i>	- 4
F	Нето придобиване на финансови активи	2	F	Нето натрупване на пасиви	6
F.2	Валута и депозити	2	F.3	Дългови ценни книжа	0
F.21	Валута	1	F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	0
F.22	Прехвърляеми депозити	1	F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	0
F.229	Други прехвърляеми депозити	1			
F.29	Други депозити	0	F.4	Заеми	6
			F.41	Краткосрочни заеми	2
F.3	Дългови ценни книжа	- 1	F.42	Дългосрочни заеми	4
F.31	Краткосрочни дългови ценни книжа	0			
F.32	Дългосрочни дългови ценни книжа	- 1	F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
			F.71	Финансови деривати	0
F.4	Заеми	0	F.711	Опции	0
F.41	Краткосрочни заеми	0	F.712	Форуърдни договори	0
F.42	Дългосрочни заеми	0	F.72	Опции върху акции на наетите лица	0
F.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0	F.8	Други сметки за получаване/плащане	0
F.51	Собствен капитал	0	F.81	Търговски кредити и аванси	0

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.511	Котирани акции	0	F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	0
F.512	Некотирани акции	0			
F.519	Други видове собствен капитал	0			
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0			
F.521	Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар	0			
F.522	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар	0			
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
F.61	Технически резерви по общо застраховане	0			
F.62	Права по животозастрахователни полици и анюитети	0			
F.63	Пенсионни права				
F.64	Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите				
F.65	Права, различни от пенсионните права				
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	0			
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
F.71	Финансови деривати	0			
F.711	Опции	0			
F.712	Форуърдни договори	0			
F.72	Опции върху акции на наетите лица	0			
F.8	Други сметки за получаване/плащане	1			
F.81	Търговски кредити и аванси				

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
F.89	Други сметки за получаване/плащане без търговски кредити и аванси	1			

III.3: Сметки „Други изменения в активите“

III.3.1: Сметка „Други изменения в обема на активите“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.1	Възникване в икономически смисъл на активи	0	K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	K.6	Промени в класификацията	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	K.61	Промени в секторната класификация и структура	0
K.2	Отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
K.21	Изчерпване на природни ресурси	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.21	Природни ресурси	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.22	Друго отпадане в икономически смисъл на непроизведени активи	0	K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0
AN.21	Природни ресурси	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF	Финансови активи/пасиви	0
K.3	Загуби поради катастрофични събития	0		Общо други изменения в обема	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.1	Произведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.11	Дълготрайни активи	0

▼B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AF	Финансови активи/пасиви	0	AN.12	Запаси	0
K.4	Конфискация без изплащане на компенсация	0	AN.13	Ценности	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AN.21	Природни ресурси	0
AF	Финансови активи	0	AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0
K.5	Други изменения в обема, неклассифицирани другаде	0	AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF	Финансови активи	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	0
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.2	Валута и депозити	0
K.6	Промени в класификацията	0	AF.3	Дългови ценни книжа	0
K.61	Промени в секторната класификация и структура	0	AF.4	Заеми	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AF	Финансови активи/пасиви	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
K.62	Промени в класификацията на активите и пасивите	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	0			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AF	Финансови активи/пасиви	0			
	Общо други изменения в обема	0			
AN.1	Произведени нефинансови активи	0			
AN.11	Дълготрайни активи	0			

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.12	Запаси	0			
AN.13	Ценности	0			
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	0			
AN.21	Природни ресурси	0			
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0			
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0			
AF	Финансови активи	0			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити				
AF.3	Дългови ценни книжа				
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	0			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми				
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.102	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите</i>	- 1

III.3.2: Сметка „Преоценки“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.7	Номинална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.7	Номинална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	8	AF	Пасиви	0
AN.1	Произведени нефинансови активи	5	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	

▼ B

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN.11	Дълготрайни активи	5	AF.2	Валута и депозити	0
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	0
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	3	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	3	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	2			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити				
AF.3	Дългови ценни книжа	1			
AF.4	Заеми				
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми				
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.103	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба/загуба</i>	10

III.3.2.1: Сметка „Неутрална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
K.71	Неутрална холдингова печалба (+)/загуба (-)	K.71	Неутрална холдингова печалба (-)/загуба (+)

▼ **B**

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
AN	Нефинансови активи	6	AF	Пасиви	3
AN.1	Произведени нефинансови активи	5	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	5	AF.2	Валута и депозити	1
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	1
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	1	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	1	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	1
AF	Финансови активи	3			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	2			
AF.3	Дългови ценни книжа	1			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	0			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			
			V.1031	<i>Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба/загуба</i>	6

▼B

III.3.2.2: Сметка „Реална холдингова печалба/загуба“

Изменения в активите			Изменения в пасивите и нетната стойност		
K.72	Реална холдингова печалба (+)/загуба (-)		K.72	Реална холдингова печалба (-)/загуба (+)	
AN	Нефинансови активи	2	AF	Пасиви	- 3
AN.1	Произведени нефинансови активи	0	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	0	AF.2	Валута и депозити	- 1
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	- 1
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	2	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	2	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	- 1
AF	Финансови активи	- 1			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	- 2			
AF.3	Дългови ценни книжа	0			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0			

▼ **B**

Изменения в активите		Изменения в пасивите и нетната стойност	
		B.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба/загуба
			4

IV: Баланси

IV.1: Начален баланс

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	159	AF	Пасиви	121
AN.1	Произведени нефинансови активи	124	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	121	AF.2	Валута и депозити	38
AN.12	Запаси	1	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	2	AF.4	Заеми	43
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	35	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	
AN.21	Природни ресурси	35	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	5
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	35
AF	Финансови активи	172			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	110			
AF.3	Дългови ценни книжа	25			
AF.4	Заеми	8			
AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	22			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	4			

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	3			
			B.90	Нетна стойност	210

IV.2: Изменения в баланса

Активи			Пасиви и нетна стойност		
Общо изменения в активите			Общо изменения в пасивите		
AN	Нефинансови активи	11	AF	Пасиви	6
AN.1	Произведени нефинансови активи	7	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	7	AF.2	Валута и депозити	0
AN.12	Запаси	0	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	0	AF.4	Заеми	6
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	4	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0
AN.21	Природни ресурси	4	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	0
AF	Финансови активи	4			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	2			
AF.3	Дългови ценни книжа	0			
AF.4	Заеми	0			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	1			

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	0			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	1			
			V.10	<i>Изменения в нетната стойност</i>	9
			V.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	- 1
			V.102	Изменения в нетната стойност, дължащи се на другите изменения в обема на активите	0
			V.103	Изменения в нетната стойност, дължащи се на номиналната холдингова печалба и загуба	10
			V.1031	Изменения в нетната стойност, дължащи се на неутралната холдингова печалба и загуба	6
			V.1032	Изменения в нетната стойност, дължащи се на реалната холдингова печалба и загуба	4

IV: **Баланси**IV.3: *Краен баланс*

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN	Нефинансови активи	170	AF	Пасиви	127
AN.1	Произведени нефинансови активи	131	AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	
AN.11	Дълготрайни активи	128	AF.2	Валута и депозити	38
AN.12	Запаси	1	AF.3	Дългови ценни книжа	0
AN.13	Ценности	2	AF.4	Заеми	49
AN.2	Непроизведени нефинансови активи	39	AF.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	0

▼ **B**

Активи			Пасиви и нетна стойност		
AN.21	Природни ресурси	39	AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	5
AN.22	Договори, лизинги и лицензи	0	AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0
AN.23	Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи	0	AF.8	Други сметки за получаване/плащане	35
AF	Финансови активи	176			
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)				
AF.2	Валута и депозити	112			
AF.3	Дългови ценни книжа	25			
AF.4	Заеми	8			
AF.5	Собствен капитал и акции/ дялови единици в инвестиционни фондове	23			
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	4			
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	0			
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	4			
			B.90	Нетна стойност	219

ПРИЛОЖЕНИЕ Б

Преглед на таблиците

Таблица №	Предмет на таблиците	Срок t+ месеци (дни, където е посочено) (1)	Обхванат период (2)
1	Основни агрегати — тримесечни данни	2	От първото тримесечие на 1995 г. нататък
1	Основни агрегати — годишни данни	2 /9	от 1995 г. нататък
2	Основни агрегати на сектор „Държавно управление“ — годишни данни	3/9	от 1995 г. нататък
3	Таблицы по отрасли — годишни данни	9/21	от 1995 г. нататък
5	Разходи на домакинствата за крайно потребление по цели — годишни данни	9	от 1995 г. нататък
6	Финансови сметки по сектори (операции) — годишни данни	9	от 1995 г. нататък
7	Баланси на финансовите активи и пасиви — годишни данни	9	от 1995 г. нататък
8	Нефинансови сметки по сектори — годишни данни	9	от 1995 г. нататък
801	Нефинансови сметки по сектори — тримесечни данни	85 дни (4) (5) (6)	От първото тримесечие на 1999 г. нататък
9	Подробна информация за постъпленията от данъци и осигурителни вноски по видове данъци и осигурителни вноски и по подсектор получател, включително списък на данъците и осигурителните вноски съгласно националната класификация — годишни данни	9	от 1995 г. нататък
10	Таблицы по отрасли и по региони, NUTS ниво 2 — годишни данни	12 (3)/24	от 2000 г. нататък
11	Разходи на сектор „Държавно управление“ по функции — годишни данни	12	от 1995 г. нататък
12	Таблицы по отрасли и по региони, NUTS ниво 3 — годишни данни	24	от 2000 г. нататък
13	Сметки на домакинствата по региони, NUTS ниво 2 — годишни данни	24	от 2000 г. нататък
15	Таблица за предлагането по базисни цени, включително преобразуването в цени на купувач — годишни данни	36	от 2010 г. нататък
16	Таблица за използването по цени на купувач — годишни данни	36	от 2010 г. нататък
17	Симетрична "Input-Output" таблица по базисни цени — петгодишни данни	36	от 2010 г. нататък
20	Кръстосана класификация на дълготрайните активи по отрасли и по активи — годишни данни	24	от 2000 г. нататък
22	Кръстосана класификация на бруто образуването на основен капитал по отрасли и по активи — годишни данни	24	от 1995 г. нататък

Таблица №	Предмет на таблиците	Срок t+ месеци (дни, където е посочено) ⁽¹⁾	Обхванат период ⁽²⁾
26	Баланси на нефинансовите активи — годишни данни	24	от 1995 г. нататък
27	Финансови сметки на сектор „Държавно управление“ — тримесечни данни	85 дни ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾	От първото тримесечие на 1999 г. нататък
28	Държавен дълг (Маастрихтски критерий) на сектор „Държавно управление“ — тримесечни данни	3	От първото тримесечие на 2000 г. нататък
29	Начислени до момента пенсионни права в социалното осигуряване — тригодишни данни	24	от 2012 г. нататък

t = Референтен период (година или тримесечие).

⁽¹⁾ При всяко положение променливите се изпращат на Комисията (Евростат) най-късно в деня, в който се публикуват от националния орган. Когато се преразглеждат вече изпратени на Комисията (Евростат) данни, тези преразгледани данни се изпращат на Комисията (Евростат) най-късно в деня, в който се публикуват от националния орган.

⁽²⁾ Приложимо към цялата таблица с изключение на определени позиции (вж. подробна информация в таблицата).

⁽³⁾ Приложимо към определени позиции (вж. подробна информация в таблицата).

⁽⁴⁾ Крайният срок от 85 дни е приложим към държавите членки, чиято парична единица е еврото. За държави членки, чиято парична единица не е еврото, крайният срок за изпращане на данните е 3 месеца.

Ако са обозначени като "непубликувани" на национално равнище, предварителните данни, изпратени преди изтичането на крайния срок от 85 дни от отделните държави членки, следва да не се публикуват на европейско равнище. Съответните окончателни данни се изпращат от съответната държава членка преди изтичането на крайния срок от 3 месеца. Изпращането в рамките на срок от 85 дни на сезонно коригирани данни и данни във верижно съставени обеми не е задължително. За държави членки, които се присъединяват към икономическия и паричен съюз след влизането в сила на настоящия регламент, приложимият краен срок за изпращане на данните е 85 дни от датата на присъединяване на съответната държава членка.

⁽⁵⁾ Ако дадена държава членка изпрати пълния набор от данни в рамките на 85 дни, не е необходимо данните да се изпращат в срока от 3 месеца.

⁽⁶⁾ За държави членки, чийто брутен вътрешен продукт по текущи цени е по-малък от 1 % от съответния общ БВП на Съюза, са задължителни само данните за определени позиции (вж. подробна информация в таблица 801).

Таблица 1 — Основни агрегати — тримесечни ⁽¹⁾ и годишни данни

Код	Списък на променливите	Разбивка ⁽²⁾	Текущи цени	Цени от предходната година и верижно съставени обеми ⁽¹⁰⁾
Брутна добавена стойност и брутен вътрешен продукт				
B.1g	1. Брутна добавена стойност по базисни цени	A*10	x	x
D.21	2. а) Данъци върху продуктите ⁽³⁾		x	x
D.31	б) Субсидии върху продуктите ⁽³⁾		x	x
B.1*g	3. Брутен вътрешен продукт по пазарни цени		x	x
Брутен вътрешен продукт по разходния метод				
P.3	4. Общо разходи за крайно потребление		x	x
P.3	5. а) Разходи за крайно потребление на домакинствата (вътрешна концепция)	Дълготрайност ⁽⁴⁾	x	x
P.3	б) Разходи за крайно потребление на домакинствата (национална концепция)		x	x
P.3	6. Разходи за крайно потребление на нетърговските организации, обслужващи домакинствата (НТООД)		x	x
P.3	7. Разходи за крайно потребление на сектор „Държавно управление“		x	x

▼B

Код	Списък на променливите	Разбивка ⁽²⁾	Текущи цени	Цени от предходната година и верижно съставени обеми ⁽¹⁰⁾
P.31	а) Разходи за индивидуално потребление		x	x
P.32	б) Разходи за колективно потребление		x	x
P.4	8. Фактическо крайно потребление		x	x
P.41	а) Фактическо индивидуално потребление		x	x
P.5	9. Бруто капиталобразуване		x	x
P.51g	а) Бруто образуване на основен капитал	AN_F6 ⁽⁵⁾	x	x
P.52	б) Изменение на запасите		x	x ⁽⁶⁾
P.53	в) Придобиване минус отписване на ценности		x	x ⁽⁶⁾
P.6	10. Износ на стоки (fob) и услуги		x	x
P.61	а) Стоки		x	x
P.62	б) Услуги		x	x
	Износ на стоки (fob) и услуги за държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната (S.21) ⁽⁷⁾		x	x
	Държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната) S.xx (S.21 - S.21) ⁽⁷⁾		x	x
	Износ на стоки (fob) и услуги за държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации (S.22) ⁽⁷⁾		x	x
P.7	11. Внос на стоки (fob) и услуги		x	x
P.71	а) Стоки		x	x
P.72	б) Услуги		x	x
	Внос на стоки (fob) и услуги от държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната (S.21) ⁽⁷⁾		x	x
	Внос на стоки (fob) и услуги от държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната) S.xx (S.21 - S.21) ⁽⁷⁾		x	x
	Внос на стоки (fob) и услуги от държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации (S.22) ⁽⁷⁾		x	x
V.11	12. Външнотърговско салдо на стоки и услуги		x	x ⁽⁶⁾

Код	Списък на променливите	Разбивка ⁽²⁾	Текущи цени	Цени от предходната година и верижно съставени обеми ⁽¹⁰⁾
Брутен опериращ излишък и брутен смесен доход, данъци върху производството и вноса, субсидии				
B.2g+B.3g	13. Брутен опериращ излишък и брутен смесен доход		x	
D.2	14. Данъци върху производството и вноса		x	
D.3	15. Субсидии		x	
Население, заетост, компенсация на наетите лица				
	16. Данни за населението и заетостта			
POP	а) Общ брой на населението (в хиляди лица)			
EMP	б) Заетост в местните производствени единици (в хиляди заети лица, хиляди отработени часове и хиляди работни места ⁽⁸⁾) и заетост на местните лица (в хиляди)	A*10 ⁽⁹⁾		
ESE	в) Самостоятелно заети лица	A*10 ⁽⁹⁾		
EEM	г) Наети лица	A*10 ⁽⁹⁾		
D.1	17. Компенсация на наетите лица, работещи в резидентни производствени единици, и компенсация на резидентните наети лица	A*10	x	
D.11	а) Работна заплата	A*10	x	
D.12	б) Осигурителни вноски за сметка на работодателите	A*10	x	

(1) Тримесечните данни трябва да се предоставят в несезонно коригиран формат, както и в сезонно коригиран формат (включително календарни корекции, когато е приложимо). Не се предоставят сезонно коригирани тримесечни данни по цени от предходната година. Не е задължително предоставянето на тримесечни данни, които включват единствено календарни корекции.

(2) Ако не е посочена разбивка, това означава „Общо за икономиката“.

(3) Разделението между данъци и субсидии за тримесечните сметки не е задължително.

(4) Разбивка по дълготрайност за годишните сметки: дълготрайни стоки, полудълготрайни стоки, недълготрайни стоки, услуги. Разбивка по дълготрайност за тримесечните сметки: дълготрайни стоки и други.

(5) AN_F6: Разбивка на дълготрайните активи:

AN.111 Жилищни сгради

AN.112 Други сгради и постройки

AN.113 + AN.114 Машини и оборудване + оръжейни системи

— AN.1131 Транспортни средства

— AN.1132 Информационно и комуникационно оборудване (*)

— AN.113 + AN.114 Други машини и оборудване + оръжейни системи (*)

AN.115 Отглеждани животни и растителни култури

AN.117 Продукти, обект на интелектуална собственост

(*) Незадължително

(6) Само по цени от предходната година.

(7) Прави се разбивка на вноса и износа по:

а) Държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната (S.21);

б) Държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната) S.xx (S.21 - S.21);

в) Държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации (S.22), като се има предвид, че:

— разбивките на ИПС и ЕС следва да представляват действителния състав в края на всеки референтен период („променящ се състав“)

— данните за референтните периоди от 2012 г. нататък следва задължително да се предоставят по текущи цени, цени от предходната година и верижно съставени обеми;

— данните за референтните периоди 2008—2011 г. следва задължително да се предоставят по текущи цени и незадължително — по цени от предходната година и верижно съставени обеми;

— данните за референтните периоди 1999—2007 г. следва незадължително да се предоставят по текущи цени.

(8) Незадължително.

(9) A*10 само за общата заетост, самостоятелно заетите лица и наетите лица в резидентни производствени единици.

(10) Годишни и тримесечни данни по цени от предходната година не се предоставят за референтната 1995 година.

Таблица 2 — Основни агрегати на сектор „Държавно управление“

Код	Операция	Сектори и подсектори (*) ⁽¹⁾ ⁽²⁾
P.1	Продукция	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.11+P.12	— Пазарна продукция и продукция за собствено крайно потребление	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.13	— Непазарна продукция	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.131	Плащания за непазарна продукция	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.132	Друга непазарна продукция	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.11+P.12+P.131	Пазарна продукция, продукция за собствено крайно потребление и плащания за непазарна продукция	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2	Междинно потребление	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.1g	Брутна добавена стойност	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51c	Потребление на основен капитал	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.1n	Нетна добавена стойност	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.1p	Компенсация на наетите лица, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29p	Други данъци върху производството, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.39r	Други субсидии върху производството, за получаване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.2n	Нетен опериращ излишък	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.2r	Данъци върху производството и вноса, за получаване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.21r	Данъци върху продуктите, за получаване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.211r	ДДС, за получаване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29r	Други данъци върху производството, за получаване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4r	Доход от собственост, за получаване ⁽¹⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

▼ B

Код	Операция	Сектори и подсектори (*) (1) (2)
D.41r	Лихви, за получаване (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.42r+D.43r+D.44r+D.45r	Друг доход от собственост, за получаване (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.3p	Дължими субсидии	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.31p	Субсидии върху продуктите, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.39p	Други субсидии върху производството, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p	Доход от собственост, за плащане (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1311	от който за плащане на подсектор „Централно държавно управление“ (S.1311) (1) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1312	от който дължим на подсектор „Федерално държавно управление“ (S.1312) (1) (4)	S.1311, S.1313, S.1314
D.4p_S.1313	от който за плащане на подсектор „Местно държавно управление“ (S.1313) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.4p_S.1314	от който за плащане на подсектор „Фондове за социална сигурност“ (S.1314) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
D.41 p	— Лихви, за плащане (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.42p+D.43p+D.44p+D.45p	— Друг доход от собственост, за плащане (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.5n	Нетно салдо по първичните доходи	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.5r	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други, за получаване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.61r	Нетни осигурителни вноски, за получаване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.611r	— от които фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.613r	— от които фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7r	Други текущи трансфери, за получаване (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.5p	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62p	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

▼B

Код	Операция	Сектори и подсектори (*) (1) (2)
D.632p	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62p+D.632p	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура, и дължими социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p	Други текущи трансфери, за плащане (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1311	от които за плащане на подсектор „Централно държавно управление“ (S.1311) (1) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1312	от които за плащане на подсектор „Федерално държавно управление“ (S.1312) (1) (4)	S.1311, S.1313, S.1314
D.7p_S.1313	от които за плащане на подсектор „Местно държавно управление“ (S.1313) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.7p_S.1314	от които за плащане на подсектор „Фондове за социална сигурност“ (S.1314) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
B.6n	Нетен разполагаем доход	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.3	Разходи за крайно потребление	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.31	— Разходи за индивидуално потребление	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.32	— Разходи за колективно потребление	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.8g	Бруто спестяване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.8n	Нето спестяване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9r	Капиталови трансфери, за получаване (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.91r	— Данъци върху капитала, за получаване (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.92r+D.99r	— Други капиталови трансфери, за получаване и инвестиционни субсидии, за получаване (1) (2)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9p	Капиталови трансфери, за плащане (1) (2)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1311	от които за плащане на подсектор „Централно държавно управление“ (S.1311) (1) (2) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1312	от които за плащане на подсектор „Федерално държавно управление“ (S.1312) (1) (2) (4)	S.1311, S.1313, S.1314

Код	Операция	Сектори и подсектори (*) (1) (2)
D.9p_S.1313	от които за плащане на подсектор „Местно държавно управление“ (S.1313) (1) (2) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.9p_S.1314	от които за плащане на подсектор „Фондове за социална сигурност“ (S.1314) (1) (2) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
D.92p	— Инвестиционни субсидии, за плащане	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.5	Бруто капиталобразуване	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51g	— Бруто образуване на основен капитал	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.52+P.53	— Изменение на запасите и придобиване минус отписване на ценности	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени нефинансови активи	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
OP5ANP	Бруто капиталобразуване и придобиване минус отписване на непроизведени нефинансови активи	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.9	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TE	Общо разходи	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TR	Общо приходи	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.995	Капиталови трансфери от сектор „Държавно управление“ за съответните сектори, представляващи данъци и осигурителни вноски, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани (1) (2) (3)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
PTC	Общо данъчни кредити, за плащане (5) (6) (7)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TC	— от които данъчни кредити за плащане, които надвишават задълженията на данъкоплатците (5) (6) (7)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

(*) Сектори и подсектори:

S.13 Сектор „Държавно управление“. Разбивка по подсектори:

- S.13 Държавно управление
- S.1311 Централно държавно управление
- S.1312 Федерално държавно управление
- S.1313 Местно държавно управление
- S.1314 Фондове за социална сигурност

(1) Данните за подсекторите се консолидират в рамките на всеки подсектор, а не между подсекторите. Данните за сектор S13 са равни на сбора от данните за подсекторите, с изключение на позиции D.4, D.7 и D.9 (и техните подпозиции), които следва да се консолидират между подсекторите (с насрещна информация).

(2) D.995 трябва да се приспадне от D.99г. Никакви суми за D.995 не се включват в D.9р.

(3) Разбивката по подсектори получатели не е задължителна.

(4) Ако са извършени значителни плащания между подсектори по позиции, различни от D.4, D.7 или D.9 и техните подпозиции, ги посочете в придружителна бележка.

(5) Данъчният кредит е данъчно облекчение, което директно се приспада от данъчното задължение, дължимо в противен случай от страна на домакинството или корпоративното предприятие получател. Дължимият данъчен кредит съответства на частта, която надхвърля размера на данъчното задължение (дължимо в противен случай) и която се изплаща на получателя. Целият размер на данъчните кредити за плащане следва да бъде вписан като разходи на сектор „Държавно управление“ („Общо данъчни кредити за плащане“, PTC), като едновременно с това се посочва размерът на „надвишаващата част“ (TC), който представлява данъчните кредити за плащане, надхвърлящи задълженията на данъкоплатците, и който се изплаща на данъкоплатците.

(6) Предаването на данни за подсекторите не е задължително.

(7) Предаването на данни за референтните години преди 2012 г. не е задължително. Предаването на данни за референтните години от 2012 г. нататък е задължително.

Таблица 3 — Таблици по отрасли

Код	Списък на променливите	Разбивка ⁽¹⁾ ⁽³⁾	Текущи цени	Цени от предходната година и верижно съставени обеми ⁽²⁾
Производство				
P.1	1. Производство по базисни цени по отрасли	A*21/A*64	x	
P.2	2. Междино потребление по цени на купувач по отрасли	A*21/A*64	x	
B.1g	3. Брутна добавена стойност по базисни цени по отрасли	A*21/A*64	x	x
P.51c	4. Потребление на основен капитал по отрасли	A*21/ A*64	x	x
B.2n+B.3n	5. Нетен опериращ излишък и нетен смесен доход	A*21/ A*64	x	
D.29-D.39	6. Други данъци върху производството минус други субсидии върху производството	A*21/ A*64	x	
Капиталообразуване				
P.5	7. Бруто капиталообразуване		x	x
P.51g	а) Бруто образуване на основен капитал по отрасли	A*10 (A*21 ⁽⁵⁾)/A*10 (A*64 ⁽⁵⁾)	x	x
	Разбивка по дълготрайни активи AN_F6	A*10 (A*21 ⁽⁵⁾)/ A*10 (A*64 ⁽⁵⁾)	x	x
P.52	б) Изменение на запасите по отрасли	A*10 (A*21 ⁽⁵⁾)/ A*10 (A*64 ⁽⁵⁾)	x	x ⁽⁶⁾
P.53	в) Придобиване минус отписване на ценности		x	x ⁽⁶⁾
Заетост и компенсация на наетите лица				
EMP	8. Заетост по отрасли (в хиляди лица, хиляди отработени часове ⁽⁴⁾ и хиляди работни места ⁽⁵⁾)	A*21/ A*64		
ESE	а) Самостоятелно заети лица по отрасли (в хиляди лица, хиляди отработени часове ⁽⁴⁾ и хиляди работни места ⁽⁵⁾)	A*21/ A*64		
EEM	а) Наети лица по отрасли (в хиляди лица, хиляди отработени часове ⁽⁴⁾ и хиляди работни места ⁽⁵⁾)	A*21/ A*64		
D.1	9. Компенсация на наетите лица по отрасли	A*21/ A*64	x	
D.11	а) Работна заплата по отрасли	A*21/ A*64	x	

AN_F6: Разбивка на дълготрайните активи:

AN.111 Жилищни сгради

AN.112 Други сгради и постройки

AN.113+AN.114 Машини и оборудване + оръжейни системи

— AN.1131 Транспортни средства

— AN.1132 Информационно и комуникационно оборудване (*), (**)

— AN.113+AN.114 Други машини и оборудване + оръжейни системи (*), (**)

AN.115 Отглеждани животни и растителни култури

AN.117 Продукти, обект на интелектуална собственост (**)

- (*) Незадължително
 (**) Само „Общо за икономиката“
 (1) Разбивка по отрасли съгласно класификацията NACE. Първото посочено равнище на разбивката се отнася до предаването на данни в срок от t+9 месеца. Второто посочено равнище на разбивката се отнася до предаването на данни в срок от t+21 месеца. Ако не е посочена разбивка, това означава „Общо за икономиката“.
 (2) Данните по цени от предходната година не се предоставят за референтната 1995 година.
 (3) За равнище на разбивката A*64 предаването на данни по позицията „условна рента на жилищата, обитавани от собствениците им“ (позиция 44 — „Операции с недвижими имоти“), е задължително единствено за променливите P.1, P.2, B.1g.
 (4) При предоставянето на данни за отработени часове равнище A*64 на NACE не е задължително.
 (5) Незадължително.
 (6) Само по цени от предходната година.

Таблица 5 — Разходи на домакинствата за крайно потребление

Код	Списък на променливите	Разбивка	Текущи цени	Цени от предходната година и верижно съставени обеми (2)
P.3	1. Разходи за крайно потребление по цели (домакинства)	Групи по КОИКОП (1)	x	x
P.3	2. Разходи за крайно потребление на резидентните и нерезидентните домакинства на икономическата територия		x	x
P.33	3. Разходи за крайно потребление на резидентните домакинства в сектор „Останал свят“		x	x
P.34	4. Разходи за крайно потребление на нерезидентните домакинства на икономическата територия		x	x
P.3	5. Разходи за крайно потребление на резидентните домакинства на икономическата територия и в чужбина		x	x

- (1) Групите по Класификацията на индивидуалното потребление по цели (КОИКОП) „Проституция“ (12.2) и „Други услуги, които не са класифицирани никъде другаде“ (12.7), се представят като агрегат.
 (2) Данните по цени от предходната година не се предоставят за референтната 1995 година.

Таблица 6 — Финансови сметки по сектори

(Операции, сметки „Други изменения в обема“ и „Преоценка“ — консолидирани и неконсолидирани — и насрещна информация (*))

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му (1)	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му (2)	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му (3)	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ (4)	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му (5)
Операции/други изменения в обема (**)/ преоценка на финансови инструменти (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Финансови активи	F.A	x	x	x	x	x	x
Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	F.1	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Операции/други изменения в обема (**)/ преценка на финансови инструменти (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Монетарно злато	F.11	x	x	x	x	x	x
СПТ	F.12	x	x	x	x	x	x
Валута и депозити	F.2	x	x	x	x	x	x
Валута	F.21	x	x	x	x	x	x
Прехвърляеми депозити	F.22	x	x	x	x	x	x
Други депозити	F.29	x	x	x	x	x	x
Дългови ценни книжа	F.3	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	F.31	x	x	x	x	x	x
Дългосрочни	F.32	x	x	x	x	x	x
Заеми	F.4	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	F.41	x	x	x	x	x	x
Дългосрочни	F.42	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	F.5	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал	F.51	x	x	x	x	x	x
Котираны акции	F.511	x	x	x	x	x	x
Некотираны акции	F.512	x	x	x	x	x	x
Други видове собствен капитал	F.519	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	F.52	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар(ФПП) ⁽⁶⁾	F.521	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП ⁽⁶⁾	F.522	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Операции/други изменения в обема (**)/ преценка на финансови инструменти (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	F.6	x	x	x	x	x	x
Технически резерви по общо застраховане	F.61	x	x	x	x	x	x
Права по живото-застрахователни полици и анюитети	F.62	x	x	x	x	x	x
Пенсионни права, претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите и права, различни от пенсионните права	F.63+ F.64+ F.65	x	x	x	x	x	x
Пенсионни права ⁽⁶⁾	F.63	x	x	x	x	x	x
Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите ⁽⁶⁾	F.64	x	x	x	x	x	x
Права, различни от пенсионните права ⁽⁶⁾	F.65	x	x	x	x	x	x
Резерви за претенции по стандартни гаранции	F.66	x	x	x	x	x	x
Деривативни финансови инструменти и опции върху акции на наетите лица	F.7	x	x	x	x	x	x
Деривативни финансови инструменти ⁽⁶⁾	F.71	x	x	x	x	x	x
Опции върху акции на наетите лица ⁽⁶⁾	F.72	x	x	x	x	x	x
Други сметки за получаване	F.8	x	x	x	x	x	x
Търговски кредити и аванси	F.81	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Операции/други изменения в обема (**)/ преценка на финансови инструменти (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Други сметки за получаване, без търговски кредити и аванси	F.89	x	x	x	x	x	x
Пасиви	F.L	x	x	x	x	x	x
Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	F.1	x	x	x	x	x	x
Монетарно злато	F.11	x	x	x	x	x	x
СПТ	F.12	x	x	x	x	x	x
Валута и депозити	F.2	x	x	x	x	x	x
Валута	F.21	x	x	x	x	x	x
Прехвърляеми депозити	F.22	x	x	x	x	x	x
Други депозити	F.29	x	x	x	x	x	x
Дългови ценни книжа	F.3	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	F.31	x	x	x	x	x	x
Дългосрочни	F.32	x	x	x	x	x	x
Заеми	F.4	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	F.41	x	x	x	x	x	x
Дългосрочни	F.42	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	F.5	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал	F.51	x	x	x	x	x	x
Котираны акции	F.511	x	x	x	x	x	x
Некотираны акции	F.512	x	x	x	x	x	x
Други видове собствен капитал	F.519	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	F.52	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Операции/други изменения в обема (**)/ преценка на финансови инструменти (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар (ФПП) ⁽⁶⁾	F.521	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП ⁽⁶⁾	F.522	x	x	x	x	x	x
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	F.6	x	x	x	x	x	x
Технически резерви по общо застраховане	F.61	x	x	x	x	x	x
Права по живото-застрахователни полици и анюитети	F.62	x	x	x	x	x	x
Пенсионни права, претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите и права, различни от пенсионните права	F.63+ F.64+ F.65	x	x	x	x	x	x
Пенсионни права ⁽⁶⁾	F.63	x	x	x	x	x	x
Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите ⁽⁶⁾	F.64	x	x	x	x	x	x
Права, различни от пенсионните права ⁽⁶⁾	F.65	x	x	x	x	x	x
Резерви за претенции по стандартни гаранции	F.66	x	x	x	x	x	x
Деривативни финансови инструменти и опции върху акции на наетите лица	F.7	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Операции/други изменения в обема (**)/ преценка на финансови инструменти (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Деривативни финансови инструменти ⁽⁶⁾	F.71	x	x	x	x	x	x
Опции върху акции на наетите лица ⁽⁶⁾	F.72	x	x	x	x	x	x
Други сметки за плащане	F.8	x	x	x	x	x	x
Търговски кредити и аванси	F.81	x	x	x	x	x	x
Други сметки за плащане, без търговски кредити и аванси	F.89	x	x	x	x	x	x
Нето придобиване на финансови активи ⁽⁷⁾	F.A	x	x	x	x	x	x
Нето натрупване на пасиви ⁽⁷⁾	F.L	x	x	x	x	x	x
Нето финансови операции ⁽⁷⁾		x	x	x	x	x	x

(*) Предоставянето на неконсолидирана насрещна информация не е задължително, като тя се ограничава до контрагентите от следните сектори:

- S.1 Сектор „Нефинансови предприятия“
- S.12 Сектор „Финансови предприятия“
- S.13 Сектор „Държавно управление“
- S.14 + S.15 Домакинства и нетърговски организации, обслужващи домакинствата
- S.2 Сектор „Останал свят“

(**) Неконсолидираните сметки „Други изменения в обема“ и „Преценка“ трябва да бъдат предоставяни задължително за референтните години от 2012 г. нататък и са ограничени до следната разбивка по сектори и инструменти:

- S.11 Сектор „Нефинансови предприятия“
- S.12 Сектор „Финансови предприятия“
- S.13 Сектор „Държавно управление“
- S.14 + S.15 Домакинства и нетърговски организации, обслужващи домакинствата
- S.2 Сектор „Останал свят“
- F.1 Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)
- F.2 Валута и депозити
- F.3 Дългови ценни книжа
- F.4 Заеми
- F.5 Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове
- F.6 Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми
- F.7 Деривативни финансови инструменти и опции върху акции на наетите лица
- F.8 Други сметки за получаване/плащане

Предоставянето на консолидирани сметки „Други изменения в обема“ и „Преценка“ не е задължително.

(1) Сектор „Нефинансови предприятия“

- S.11 Сектор „Нефинансови предприятия“ — общо
- S.11001 Всички държавни нефинансови предприятия (предоставянето не е задължително)

(2) Сектор „Финансови предприятия“

- S.12 Сектор „Финансови предприятия“ — общо
- S.121+S.122+S.123 Парично-финансови институции
- S.121 Централна банка
- S.122+S.123 Депозитни институции с изключение на Централната банка и фондовете на паричния пазар (предоставянето на разбивка не е задължително)

- S.124 Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар
- S.125+S.126+S.127 Други финансови посредници с изключение на застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове, финансови спомагателни организации и каптивни финансови институции и заемодатели (предоставянето на разбивка не е задължително)
- S.128+S.129 Застрахователни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове (предоставянето на разбивка не е задължително)
- S.12001 Всички държавни финансови предприятия (предоставянето не е задължително)
- (3) Разбивка по подсектори на сектор „Държавно управление“:
  - S.13 Сектор „Държавно управление“ — общо
  - S.1311 Централно държавно управление
  - S.1312 Федерално държавно управление
  - S.1313 Местно държавно управление
  - S.1314 Фондове за социална сигурност
- (4) Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ (предоставянето на разбивка не е задължително за годините преди 2012 г.):
  - S.14+S.15 Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ — общо
  - S.14 Сектор „Домакинства“
  - S.15 Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“
- (5) Сектор „Останал свят“:
  - S.2 Сектор „Останал свят“ — общо (предоставянето на разбивка не е задължително)
  - S.21 Държави членки и институции и органи на Европейския съюз
  - S.21 Държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната
  - S.22 Държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации като се има предвид, че:
    - разбивките на ИПС и ЕС следва да представляват действителния състав в края на всеки референтен период („променящ се състав“)
    - предоставянето на информация за референтните периоди преди 1999 г. не е задължително.
- (6) Незадължително.
- (7) Само за „Операции с финансови инструменти“, но не са от значение за „Изменения в обема“, „Преценка на финансови инструменти“ и насрещна информацията за секторите.

Таблица 7 — Баланси на финансовите активи и пасиви (Наличности от финансови инструменти — консолидирани и неконсолидирани — и насрещна информация (*))

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Наличности от финансови активи и пасиви	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Финансови активи	AF.A	x	x	x	x	x	x
Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	AF.1	x	x	x	x	x	x
Монетарно злато	AF.11	x	x	x	x	x	x
СПТ	AF.12	x	x	x	x	x	x
Валута и депозити	AF.2	x	x	x	x	x	x
Валута	AF.21	x	x	x	x	x	x
Прехвърляеми депозити	AF.22	x	x	x	x	x	x
Други депозити	AF.29	x	x	x	x	x	x
Дългови ценни книжа	AF.3	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	AF.31	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Наличности от финансови активи и пасиви	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Дългосрочни	AF.32	x	x	x	x	x	x
Заеми	AF.4	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	AF.41	x	x	x	x	x	x
Дългосрочни	AF.42	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	AF.5	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал	AF.51	x	x	x	x	x	x
Котираны акции	AF.511	x	x	x	x	x	x
Некотираны акции	AF.512	x	x	x	x	x	x
Други видове собствен капитал	AF.519	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	AF.52	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар (ФПП) ⁽⁶⁾	AF.521	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП ⁽⁶⁾	AF.522	x	x	x	x	x	x
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	AF.6	x	x	x	x	x	x
Технически резерви по общо застраховане	AF.61	x	x	x	x	x	x
Права по живото-застрахователни полици и анюитети	AF.62	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Наличности от финансови активи и пасиви	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Пенсионни права, претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите и права, различни от пенсионните права	AF.63 + AF.64 + AF.65	x	x	x	x	x	x
Пенсионни права ⁽⁶⁾	AF.63	x	x	x	x	x	x
Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите ⁽⁶⁾	AF.64	x	x	x	x	x	x
Права, различни от пенсионните права ⁽⁶⁾	AF.65	x	x	x	x	x	x
Резерви за претенции по стандартни гаранции	AF.66	x	x	x	x	x	x
Деривативни финансови инструменти и опции върху акции на наетите лица	AF.7	x	x	x	x	x	x
Деривативни финансови инструменти ⁽⁶⁾	AF.71	x	x	x	x	x	x
Опции върху акции на наетите лица ⁽⁶⁾	AF.72	x	x	x	x	x	x
Други сметки за получаване	AF.8	x	x	x	x	x	x
Търговски кредити и аванси	AF.81	x	x	x	x	x	x
Други сметки за получаване, без търговски кредити и аванси	AF.89	x	x	x	x	x	x
Пасиви	AF.L	x	x	x	x	x	x
Монетарно злато и специални права на тираж (СИТ)	AF.1	x	x	x	x	x	x
Монетарно злато	AF.11	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Наличности от финансови активи и пасиви	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
СПТ	AF.12	x	x	x	x	x	x
Валута и депозити	AF.2	x	x	x	x	x	x
Валута	AF.21	x	x	x	x	x	x
Прехвърляеми депозити	AF.22	x	x	x	x	x	x
Други депозити	AF.29	x	x	x	x	x	x
Дългови ценни книжа	AF.3	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	AF.31	x	x	x	x	x	x
Дългосрочни	AF.32	x	x	x	x	x	x
Заеми	AF.4	x	x	x	x	x	x
Краткосрочни	AF.41	x	x	x	x	x	x
Дългосрочни	AF.42	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	AF.5	x	x	x	x	x	x
Собствен капитал	AF.51	x	x	x	x	x	x
Котираны акции	AF.511	x	x	x	x	x	x
Некотираны акции	AF.512	x	x	x	x	x	x
Други видове собствен капитал	AF.519	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	AF.52	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици във фондове на паричния пазар (ФПП) ⁽⁶⁾	AF.521	x	x	x	x	x	x
Акции/дялови единици в инвестиционни фондове, различни от ФПП ⁽⁶⁾	AF.522	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Наличности от финансови активи и пасиви	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	AF.6	x	x	x	x	x	x
Технически резерви по общо застраховане	AF.61	x	x	x	x	x	x
Права по живото-застрахователни полици и анюитети	AF.62	x	x	x	x	x	x
Пенсионни права, претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите и права, различни от пенсионните права	AF.63 + AF.64 + AF.65	x	x	x	x	x	x
Пенсионни права ⁽⁶⁾	AF.63	x	x	x	x	x	x
Претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите ⁽⁶⁾	AF.64	x	x	x	x	x	x
Права, различни от пенсионните права ⁽⁶⁾	AF.65	x	x	x	x	x	x
Резерви за претенции по стандартни гаранции	AF.66	x	x	x	x	x	x
Деривативни финансови инструменти и опции върху акции на наетите лица	AF.7	x	x	x	x	x	x
Деривативни финансови инструменти ⁽⁶⁾	AF.71	x	x	x	x	x	x
Опции върху акции на наетите лица ⁽⁶⁾	AF.72	x	x	x	x	x	x
Други сметки за плащане	AF.8	x	x	x	x	x	x
Търговски кредити и аванси	AF.81	x	x	x	x	x	x

		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽¹⁾	Сектор „Финансови предприятия“, включително подсекторите му ⁽²⁾	Сектор „Държавно управление“, включително подсекторите му ⁽³⁾	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ ⁽⁴⁾	Сектор „Останал свят“, включително подсекторите му ⁽⁵⁾
Наличности от финансови активи и пасиви	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Други сметки за плащане, без търговски кредити и аванси	AF.89	x	x	x	x	x	x
Финансови активи ⁽⁷⁾	AF.A	x	x	x	x	x	x
Пасиви ⁽⁷⁾	AF.L	x	x	x	x	x	x
Финансова нетна стойност ⁽⁷⁾	BF.90	x	x	x	x	x	x

(*) Предоставянето на неконсолидирана насрещна информация не е задължително, като тя се ограничава до контрагентите от следните сектори:

- S.11 Сектор „Нефинансови предприятия“
- S.12 Сектор „Финансови предприятия“
- S.13 Сектор „Държавно управление“
- S.14 + S.15 Домакинства и нетърговски организации, обслужващи домакинствата
- S.2 Сектор „Останал свят“

⁽¹⁾ Сектор „Нефинансови предприятия“

- S.11 Сектор „Нефинансови предприятия“ — общо
- S.11001 Всички държавни нефинансови предприятия (предоставянето не е задължително)

⁽²⁾ Сектор „Финансови предприятия“

- S.12 Сектор „Финансови предприятия“ — общо
- S.121+S.122+S.123 Парично-финансови институции
- S.121 Централна банка
- S.122+S.123 Депозитни институции с изключение на Централната банка и фондовете на паричния пазар (предоставянето на разбивка не е задължително)
- S.124 Инвестиционни фондове, различни от тези на паричния пазар
- S.125 + S.126+S.127 Други финансови посредници с изключение на застрахователните (осигурителните) дружества и пенсионните фондове, финансови спомагателни организации и каптивни финансови институции и заемодатели (предоставянето на разбивка не е задължително)
- S.128+S.129 Застрахователни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове (предоставянето на разбивка не е задължително)
- S.12001 Всички държавни финансови предприятия (предоставянето не е задължително)

⁽³⁾ Разбивка по подсектори на сектор „Държавно управление“:

- S.13 Сектор „Държавно управление“ — общо
- S.1311 Централно държавно управление
- S.1312 Федерално държавно управление
- S.1313 Местно държавно управление
- S.1314 Фондове за социална сигурност

⁽⁴⁾ Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ (предоставянето на разбивка не е задължително за референтните години преди 2012 г.):

- S.14+S.15 Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ — общо
- S.14 Сектор „Домакинства“
- S.15 Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“

⁽⁵⁾ Сектор „Останал свят“:

- S.2 Сектор „Останал свят“ — общо (предоставянето на разбивка не е задължително)
- S.21 Държави членки и институции и органи на Европейския съюз
- S.21 Държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната
- S.22 Държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации като се има предвид, че:
  - разбивките на ИПС и ЕС следва да представляват действителния състав в края на всеки референтен период („променящ се състав“)
  - предоставянето на информация за периоди преди референтната 1999 година не е задължително.

⁽⁶⁾ Незадължително.

⁽⁷⁾ Насрещната информация за секторите не е от значение за тази позиция.

Таблица 8 — Нефинансови сметки по сектори — годишни данни

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
P.1	Продукция	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
(P.11+P.12 +P.131)	Пазарна продукция, продукция за крайно потребление и плащания за друга непазарна продукция								x					
P.11	— Пазарна продукция	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.12	— Продукция за собствено крайно потребление	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.13	— Непазарна продукция	x							x	x		x		
P.7	Внос на стоки и услуги													x
P.71	— Внос на стоки													x
P.72	— Внос на услуги													x
P.72F	— Внос на косвено измерени услуги на финансовите посредници (FISIM)													o
(D.21 – D.31)	Данъци минус субсидии върху продуктите	x											x	
Използване		2												

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
P.2	Междинно потребление	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.6	— Износ на стоки и услуги													x
P.61	— Износ на стоки													x
P.62	— Износ на услуги													x
P.62F	— — Износ на косвено измерени услуги на финансови посредници (FISIM)													o
V.1g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
V.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги													x
P.51c	Потребление на основен капитал	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
V.1n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
II.1.1. Сметка „Формиране на дохода“		Сектори												
Ресурси														

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
B.1g	Брутна добавена стойност/брутен вътрешен продукт	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
D.3	Субсидии	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
D.31	— Субсидии върху продуктите	x											x	
D.39	— Други субсидии върху производството	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
Използване														
D.1	Компенсация на наетите лица	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.11	— Работна заплата	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.12	— Осигурителни вноски за сметка на работодателите	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.2	Данъци върху производството и вноса	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	
D.21	— Данъци върху продуктите	x											x	
D.29	— Други данъци върху производството	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
(B.2g+ B.3g)	Брутен опериращ излишък, брутен плюс смесен доход	x	x	o		x	o		x	x	x	x		

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
B.2g	— Брутен опериращ излишък	x								x	x			
B.3g	— Брутен смесен доход	x								x	x			
II.1.2 Сметка „Разпределение на първичния доход“		Ресурси												
Сектори		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
(B.2g+B.3g)	Брутен опериращ излишък, брутен плюс смесен доход	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.2g	— Брутен опериращ излишък	x								x	x			
B.3g	— Брутен смесен доход	x								x	x			
D.1	Компенсация на наетите лица	x								x	x			x
D.11	— Работна заплата	x								x	x			x
D.12	— Осигурителни вноски за сметка на работодателите	x								x	x			x
D.2	Данъци върху производството и вноса	x							x					x
D.21	— Данъци върху продуктите	x							x					x
D.211	— — Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)	x							x					x

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.212	— — Данъци и мита върху вноса без ДДС	x							x					x
D.214	— — Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса	x							x					x
D.29	— Други данъци върху производството	x							x					x
D.4	Доход от собственост	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.41	— Лихви (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.42	— Разпределен доход на корпоративните предприятия	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.421	— — Дивиденди	o	o	o		o	o		o	o	o	o		o
D.422	— — Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	o	o	o		o	o		o	o	o	o		o
D.43	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.43S2I	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на еврозоната (3) (4)		x	o		x	o							
D.43S2X	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън еврозоната (3) (4)		x	o		x	o							

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.43S21	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на ЕС (3)		x	o		x	o							
D.43S22	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън ЕС (3)		x	o		x	o							
D.44	— Друг доход от инвестиции	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.441	— — Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.442	— — Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.443	— — Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.45	— Рента	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.4g	Брутен предприемачески доход	o	x	o		x	o		o	o	o	o		

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.41g	Общо лихви преди разпределението на FISIM (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Използване														
D.3	Субсидии	x							x					x
D.31	— Субсидии върху продуктите	x							x					x
D.39	— Други субсидии върху производството	x							x					x
D.4	Доход от собственост	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.41	— Лихви (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.42	— Разпределен доход на корпоративните предприятия	x	x	o		x	o							x
D.421	— — Дивиденди	o	o	o		o	o							o
D.422	— — Доход на квазикорпорациите, разпределен на собствениците им	o	o	o		o	o							o
D.43	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	x	x	o		x	o			x	x	x		x
D.43S21	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на еврозоната (3) (4)		x	o		x	o							

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.43S2X	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън еврозоната (3) (4)		x	o		x	o							
D.43S21	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на ЕС (3)		x	o		x	o							
D.43S22	— — Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън ЕС (3)		x	o		x	o							
D.44	— Друг доход от инвестиции	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.441	— — Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на застрахователни полици (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.442	— — Доход от инвестиции за изплащане във връзка с пенсионни права (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.443	— — Доход от инвестиции за разпределяне на притежателите на дялове в колективни инвестиционни фондове (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.45	— Рента	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.5g	Бруто салдо по първичните доходи/ Брутен национален доход	x	x	o		x	o		x	x	x	x		

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.41g	Общо лихви преди разпределението на FISIM (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
II.2 Сметка „Вторично разпределение на дохода“		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
Ресурси														
B.5g	Бруто салдо по първичните доходи/ Брутен национален доход	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	x							x					x
D.51	— Данъци върху дохода	x							x					x
D.59	— Други текущи данъци	x							x					x
D.6	Осигурителни вноски и социални плащания	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61	— Нетни осигурителни вноски	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.611	— — Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.612	— — Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.613	— — Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.614	— — Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61SC	— — Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.62	— Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	x								x	x			x
D.63	— Социални трансфери в натура	x								x	x			
D.631	— Социални трансфери в натура — непазарна продукция	o								o	o			
D.632	— Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	o								o	o			

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.7	Други текущи трансфери	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.71	— Нетни премии по общо застраховане	x				x	o		x					x
D.72	— Обезщетения по общо застраховане	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.74	— Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	x							x					x
D.74A	— — От които: за получаване/плащане на европейските институции (напр. Европейският фонд за развитие)													x
D.75	— Различни текущи трансфери (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.76	— Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД													x
Използване														
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.51	— Данъци върху дохода	x	x	o		x	o		x	x	x			x
D.59	— Други текущи данъци	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.6	Осигурителни вноски и социални плащания	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.61	— Нетни осигурителни вноски	x								x	x			x
D.611	— — Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите (3)	x								x	x			x
D.612	— — Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите (3)	x								x	x			x
D.613	— — Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата (3)	x								x	x			x
D.614	— — Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата (3)	x								x	x			x
D.61SC	— — Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване (3)	x								x	x			x
D.62	— Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.63	— Социални трансфери в натура	x							x	x		x		
D.631	— Социални трансфери в натура — непазарна продукция	o							x	o		o		
D.632	— Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	o							x	o		o		

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.7	Други текущи трансфери	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.71	— Негни премии по общо застраховане	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.72	— Обезщетения по общо застраховане	x				x	o		x					x
D.74	— Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	x							x					x
D.74A	— — От които: за получаване/плащане на европейските институции (напр. Европейският фонд за развитие)	x							x					
D.75	— Различни текущи трансфери (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.76	— Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД	x							x					
B.7g	Коригиран брутен разполагаем доход	x							x	x	x	x		
B.6g	Брутен разполагаем доход	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
II.4.1 Сметка „Използване на разполагаемия доход“		Ресурси												
Сектори		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
B.6g	Брутен разполагаем доход	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	x								x	x			x
Използване														
P.3	Разходи за крайно потребление	x							x	x	x	x		
P.31	— Разходи за индивидуално потребление	x							x	x	x	x		
P.32	— Разходи за колективно потребление	x							x					
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
B.8g	Бруто спестяване	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.12	Текущо външнотърговско салдо													x
III.1.1 Сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери“														
Изменения в пасивите и нетната стойност														
B.8g	Бруто спестяване	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.12	Текущо външнотърговско салдо													x
D.9г	Капиталови трансфери, за получаване	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
D.91r	— Данъци върху капитала, за получаване	x							x					x
D.92g	— Инвестиционни субсидии, за получаване ⁽¹⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.99g	— Други капиталови трансфери, за получаване ⁽¹⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Изменения в активите														
D.9p	Капиталови трансфери, за плащане	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.91p	— Данъци върху капитала, за плащане	x	x	o		x	o			x	x	x		x
D.92p	— Инвестиционни субсидии, за плащане ⁽²⁾	x							x					x
D.99p	— Други капиталови трансфери, за плащане ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
P.51c	Потребление на основен капитал	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.10.1	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
III.1.2 Сметка „Придобиване на нефинансови активи“		Изменения в пасивите и нетната стойност												
Сектори		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2

▼В

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Ресурси														
B.10.1	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Изменения в активите														
P.5g	Бруто капиталобразуване	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.51g	— Бруто образуване на основен капитал	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.51c	Потребление на основен капитал	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.52	— Изменение на запасите	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.53	— Придобиване минус отписване на ценности	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени активи	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
B.9	Нето предоставени (+)/нето получени заеми (-)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
DB.9	Разлика с нето предоставени/нето получени заеми на финансовите сметки	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Операции и балансиращи позиции		Сектори												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги Ресурси		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Държавни нефинансови предприятия		Сектор „Финансови предприятия“	Държавни финансови предприятия		Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Сектор „Домакинства“	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Допълнителна информация														
EMP	Заетост (в брой лица и в брой отработени часове)	o	o	o		o	o		x	o	o	o		
OTE	Общо разходи на сектор „Държавно управление“								x					
OTR	Общо приходи на сектор „Държавно управление“								x					

= не се прилага

x = задължителни

o = незадължителни

- (1) Предаването на данни за S.14 и S.15 за референтните години преди 2012 г. не е задължително. Предаването на данни за референтните години от 2012 г. нататък е задължително.
- (2) По принцип данните от националните правителства следва да се консолидират в рамките на всеки подсектор, а не между подсекторите. За тази операция обаче консолидацията следва да се извърши и между подсекторите на сектор „Държавно управление“ (S.13): Централно държавно управление, Федерално държавно управление, Местно държавно управление и Фондове за социална сигурност.
- (3) Предаването на данни за референтните години преди 2012 г. не е задължително. Предаването на данни за референтните години от 2012 г. нататък е задължително.
- (4) Предава се единствено от държавите членки, чиято парична единица е еврото.

Таблица 801 — Нефинансови сметки по сектори — тримесечни данни

Код	Операции и балансиращи позиции	Сектори						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
	I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги							
	Ресурси	Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
P.1	Продукция	o	o	o	o	o		
(P.11+P12+P131)	От която: Пазарна продукция, продукция за крайно потребление и плащания за друга непазарна продукция				x			
P.7	Внос на стоки и услуги							x
P.71	— Внос на стоки							x
P.72	— Внос на услуги							x
P.72F	— Внос на косвено измерени услуги на финансовите посредници (FISIM)							o
D.21 – D.31	Данъци минус субсидии върху продуктите	x					x	
Използване								
P.2	Междинно потребление	o	o	o	o	o		
P.6	Износ на стоки и услуги							x
P.61	— Износ на стоки							x
P.62	— Износ на услуги							x
P.62F	— Износ на косвено измерени услуги на финансови посредници (FISIM)							o
B.1g	Брутна добавена стойност/ брутен вътрешен продукт	x	x	x	x	x	x	
B.11	Външнотърговско салдо на стоки и услуги							x
P51c	Потребление на основен капитал	x	x	x	x	x		
B.1n	Нетна добавена стойност/нетен вътрешен продукт	x	x	x	x	x		
	II.1.1. Сметка „Формиране на дохода“							
	Ресурси							
B.1g	Брутна добавена стойност/ брутен вътрешен продукт	x	x	x	x	x	x	
D.3	Субсидии	x	x	x	x	x	x	
D.31	— Субсидии върху продуктите	x					x	
D.39	— Други субсидии върху производството	x	x	x	x	x		

Код	Операции и балансиращи позиции	Сектори						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги Ресурси		Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
Използване								
D.1	Компенсация на наетите лица	x	x	x	x	x		x
D.2	Данъци върху производството и вноса	x	x	x	x	x	x	
D.21	— Данъци върху продуктите	x					x	
D.29	— Други данъци върху производството	x	x	x	x	x		
V.2g+V.3g	Операиращ излишък, брутен плюс смесен доход, бруто	x	x	x	x	x	x	
V.3g	— Брутен смесен доход	x				x		
II.1.2 Сметка „Разпределение на първичния доход“ Сектори		Ресурси						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
V.2g+V.3g	Операиращ излишък, брутен плюс смесен доход, бруто	x	x	x	x	x	x	
V.3g	— Брутен смесен доход	x				x		
D.1	Компенсация на наетите лица	x				x		x
D.2	Данъци върху производството и вноса	x			x			x
D.21	— Данъци върху продуктите	x			x			x
D.211	— Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)				x			
D.29	— Други данъци върху производството	x			x			x
D.4	Доходи от собственост	x (1)	x	x	x	x		x
D.41	— Лихви (2)	x (1)	x	x	x	x		x
(D.42+D.43+D.44+D.45)	— Друг доход от собственост, неклаифициран другаде	x (1)	x	x	x	x		x
D.42	— Разпределен доход на корпоративните предприятия	x (1)	x	x	x	x		x
D.43	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	x (1)	x	x	x	x		x
D.43S2I	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на еврозоната		o	o				

Код	Операции и балансиращи позиции	Сектори						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
	I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги							
	Ресурси	Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
D.43S2X	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън еврозоната		o	o				
D.43S21	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на ЕС		o	o				
D.43S22	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън ЕС		o	o				
D.44	— Друг доход от инвестиции	x (1)	x	x	x	x		x
D.45	— Рента	x (1)	x	x	x	x		
B.4g	Брутен предприемачески доход	o	x	x	o	o		
D.41g	Общо лихви преди разпределението на FISIM (2)	x (1)	x	x	x	x		x
	Използване							
D.3	Субсидии	x			x		x	x
D.31	— Субсидии върху продуктите	x			x		x	x
D.39	— Други субсидии върху производството	x			x			x
D.4	Доходи от собственост	x (1)	x	x	x	x		x
D.41	— Лихви (2)	x (1)	x	x	x	x		x
(D.42+D.43+D.44+D.45)	— Друг доход от собственост, неклафициран другаде	x (1)	x	x	x	x		x
D.42	— Разпределен доход на корпоративните предприятия	x (1)	x	x				x
D.43	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции	x (1)	x	x				x
D.43S21	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на еврозоната		o	o				
D.43S2X	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън еврозоната		o	o				
D.43S21	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции в рамките на ЕС		o	o				
D.43S22	— Реинвестирана печалба от преки чуждестранни инвестиции извън ЕС		o	o				
D.44	— Друг доход от инвестиции	x (1)	x	x	x			x

Код	Операции и балансиращи позиции	Сектори						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги							
	Ресурси	Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
D.45	— Рента	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		
B.5g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход	x	x	x	x	x		
D.41g	Общо лихви преди разпределението на FISIM ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
	II.2 Сметка „Вторично разпределение на дохода“							
	Сектори	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.5g	Бруто салдо по първичните доходи/брутен национален доход	x	x	x	x	x		
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и др.	x			x			x
D.6	Осигурителни вноски и социални плащания	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.61	— Нетни осигурителни вноски	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.62	— Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	x ⁽¹⁾				x		x
D.63	— Социални трансфери в натура	x ⁽¹⁾				x		
D.7	Други текущи трансфери	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.71	— Нетни премии по общо застраховане	x ⁽¹⁾		x	x			x
D.72	— Обезщетения по общо застраховане	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
(D.74+D.75+D.76)	— Други текущи трансфери, неклассифицирани другаде	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.74	— Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	o			o			o
D.74A	— От които: за получаване/плащане на европейските институции (напр. Европейският фонд за развитие)							x
D.75	— Различни текущи трансфери ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
D.76	— Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД							o
	Използване							
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и др.	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x

Код	Операции и балансиращи позиции	Сектори						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
	I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги							
	Ресурси	Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
D.6	Осигурителни вноски и социални плащания	x (1)	x	x	x	x		x
D.61	— Нетни осигурителни вноски	x (1)				x		x
D.62	— Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура	x (1)	x	x	x	x		x
D.63	— Социални трансфери в натура	x (1)			x	x		
D.631	— Социални трансфери в натура — непазарна продукция	x			x			
D.632	— Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	x			x			
D.7	Други текущи трансфери	x (1)	x	x	x	x		x
D.71	— Нетни премии по общо застраховане	x (1)	x	x	x	x		x
D.72	— Обезщетения по общо застраховане	x (1)		x	x			x
(D.74+D.75+D.76)	— Други текущи трансфери, неклассифицирани другаде	x (1)	x	x	x	x		x
D.74	— Текущи трансфери в рамките на международното сътрудничество	o			o			o
D.74A	— От които: за получаване /плащане на европейските институции (напр. Европейският фонд за развитие)	x			x			
D.75	— Различни текущи трансфери (2)	o	o	o	o	o		o
D.76	— Собствени ресурси на ЕС на база ДДС и БНД	o			o			
B.7g	Брутен коригиран разполагаем доход				x	x		
B.6g	Брутен разполагаем доход	x	x	x	x	x		
	II.4.1 Сметка „Използване на разполагаемия доход“							
	Сектори	S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
B.6g	Брутен разполагаем доход	x	x	x	x	x		
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	x				x		x
	Използване							

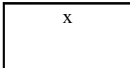
Код	Операции и балансиращи позиции	Сектори						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
	I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги							
	Ресурси	Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
P.3	Разходи за крайно потребление	x			x	x		
P.31	— Разходи за индивидуално потребление	x			x	x		
P.32	— Разходи за колективно потребление	x			x			
D.8	Корекция за изменението на пенсионните права	x	x	x	x	x		x
B.8g	Бруто спестяване	x	x	x	x	x		
B.12	Текущо външнотърговско салдо							x
	III.1.1 Сметка „Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и на капиталови трансфери“							
	Изменения в пасивите и нетната стойност							
B.8g	Бруто спестяване	x	x	x	x	x		
B.12	Текущо външнотърговско салдо							x
D.9r	Капиталови трансфери, за получаване	x (1)	x	x	x	x		x
D.91r	— Данъци върху капитала, за получаване	x			x			x
D.92r+D.99r	— Инвестиционни субсидии и други капиталови трансфери (2)	x (1)	x	x	x	x		x
D.92r	— Инвестиционни субсидии, за получаване (2)	o	o	o	o	o		o
D.99r	— Други капиталови трансфери, за получаване (2)	o	o	o	o	o		o
	Изменения в активите							
D.9p	Капиталови трансфери, за плащане	x (1)	x	x	x	x		x
D.91p	— Данъци върху капитала, за плащане	x (1)	x	x		x		x
D.92p+D.99p	— Инвестиционни субсидии и други капиталови трансфери (2)	x (1)	x	x	x	x		x
D.92p	— Инвестиционни субсидии, за плащане (2)	o			o			o
D.99p	— Други капиталови трансфери, за плащане (2)	o	o	o	o	o		o
P.51c	Потребление на основен капитал	x	x	x	x	x		

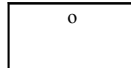

Код	Операции и балансиращи позиции	Сектори						
		S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
	I Сметка „Производство“/Външна сметка за стоки и услуги							
	Ресурси	Общо за икономиката	Сектор „Нефинансови предприятия“	Сектор „Финансови предприятия“	Сектор „Държавно управление“	Сектор „Домакинства“ и сектор „Негърговски организации, обслужващи домакинствата“	Невключени в сектор	Сектор „Останал свят“
B.101	Изменение в нетната стойност, дължащо се на спестяване и капиталови трансфери	x	x	x	x	x		x
	III.1.2 Сметка „Придобиване на нефинансови активи“							
	Изменения в пасивите и нетната стойност	S.1	S.11 (1)	S.12 (1)	S.13	S.14 + S.15 (1)	S.1N (1)	S.2
B.101	Изменения в нетната стойност, дължащи се на спестяване и капиталови трансфери	x	x	x	x	x		x
	Изменения в активите							
P.5g	Бруто капиталообразуване	x	x	x	x	x		
P.51g	— Бруто образуване на основен капитал	x	x	x	x	x		
P.51c	Потребление на основен капитал	x	x	x	x	x		
P.52+P.53	— Изменения на запасите и нето придобиване на ценности	x	x	x	x	x		
NP	Придобиване минус отписване на произведени активи	x	x	x	x	x		x
B.9	Нето предоставени (+) / нето получени (-) заеми	x	x	x	x	x		x
DB.9	Разлика с нето предоставени / нето получени заеми на финансовите сметки	o	o	o	o	o		o
	Допълнителна информация							
EMP	Заетост (в брой на лицата и в брой на отработените часове)	o	o	o	o	o		o
OTE	Общо разходи на сектор „Държавно управление“				x			
OTR	Общо приходи на сектор „Държавно управление“				x			
AN.111	Жилищни сгради					o		
AN.211	Земи					o		

 = нерелевантни клетки

 x = задължително

 o = незадължително

(1) Незадължително за държави, чийто БВП по текущи цени е под 1 % от съответната обща за Съюза стойност. Прагът от 1 % се изчислява като плаваща средна стойност въз основа на наличните данни за последните три години.

(2) По принцип данните от националните правителства следва да се консолидират в рамките на всеки подсектор, а не между подсекторите. За тази операция обаче консолидацията следва да се извърши и между подсекторите на Сектор „Държавно управление“ (S.13): Централно държавно управление, Федерално държавно управление, Местно държавно управление и Фондове за социална сигурност.

▼ **B**

СЕЗОННО КОРИГИРАНЕ

— Сезонното коригиране (включително календарни корекции, където е необходимо), което започва от референтна година 2014 г., е задължително за:

Използване: S.2/P.6, S.2/D.1+D.2+D.3+D.4, S.2/D.5+D.6+D.7, S.2/D.8, S.2/D.9

Ресурси: S.2/P.7, S.2/D.1+D.2+D.3+D.4, S.2/D.5+D.6+D.7, S.2/D.8, S.2/D.9

Балансиращи позиции: S.1/B.1g, S.1/B.2g+B.3g, S.1/B.5g, S.1/B.6g, S.1/B.8g, S.1/B.9

Срок за предаване: три работни дни след срока за несезонно коригираните данни.

— Сезонното коригиране (включително календарни корекции, където е необходимо), което започва от референтна 2017 година, е задължително за:

Използване: S.11/D.1^(a), S.11/P.51g^(a), S.13/P.3, S.13/P.51g, S.13/OTE, S.14+S.15/D.4^(a), S.14+S.15/D.5^(a), S.14+S.15/D.61^(a), S.14+S.15/D.7^(a), S.14+S.15/D.8^(a), S.14+S.15/P.31, S.14+S.15/P.51g^(a)

Ресурси: S.13/OTR, S.14+S.15/D.1^(a), S.14+S.15/D.4^(a), S.14+S.15/D.62^(a), S.14+S.15/D.7^(a), S.14+S.15/D.8^(a)

Балансиращи позиции: S.11/B.1g^(a), S.11/B.2g+B.3g^(a), S.13/B.9, S.14+S.15/B.2g+B.3g^(a), S.14+S.15/B.6g^(a), S.14+S.15/B.8g^(a)

Срок за предаване: три работни дни след срока за несезонно коригираните данни.

— Сезонното коригиране (включително календарните корекции, където е необходимо) е незадължително за:

Използване: S.11/(P.52+P.53), S.11/D.5, S.14+S.15/D.62, S.14+S.15/D.63, S.2/P.61, S.2/P.62

Ресурси: S.14+S.15/D.61, S.14+S.15/D.63, S.2/P.71, S.2/P.72

Балансиращи позиции: S.11/B.4g, S.11/B.9, S.14+S.15/B.3g, S.14+S.15/B.9

Срок за предаване: три работни дни след срока за несезонно коригираните данни.

^(a) Незадължително за държави, чийто БВП по текущи цени е под 1 % от съответната обща за Съюза стойност. Прагът от 1 % се изчислява като плаваща средна стойност въз основа на наличните данни за последните три години.

ДАННИ ЗА ОБЕМА

Данните за верижно съставените обеми, след сезонно коригиране (включително календарни корекции, където е необходимо), са незадължителни за:

S.11/B1g, S.11/P.51g, S.14+S.15/P.31, S.14+S.15/P.51g.

Срок за предаване: три работни дни след срока за несезонно коригираните данни.

ИЗТОЧНИЦИ И МЕТОДИ

Държавите членки информират Комисията за основните методологични или други промени, които биха могли да засегнат предаваните данни, не по-късно от три месеца след пораждането на действие от страна на тези промени.

Таблица 9 — подробна информация за постъпленията от данъци и осигурителни вноски по видове данъци или осигурителни вноски и по подсектор получател, включително списък на данъците и осигурителните вноски съгласно националната класификация (*)

Код (**)	Операция
D.2	Данъци върху производството и вноса

▼B

Код (**)	Операция
D.21	Данъци върху продуктите
D.211	Данъци от рода на данъка върху добавената стойност (ДДС)
D.212	Данъци и мита върху вноса без ДДС
D.2121	Мита върху вноса
D.2122	Данъци върху вноса без ДДС и без митата върху вноса
D.2122a	Такси върху внос на селскостопански продукти
D.2122b	Парични компенсационни суми, начислявани върху вноса
D.2122c	Акцизи
D.2122d	Данъци върху общите продажби
D.2122e	Данъци върху специфични услуги
D.2122f	Монополна печалба при вноса
D.214	Данъци върху продуктите без ДДС и без данъците върху вноса
D.214a	Акцизи и данъци върху потреблението
D.214b	Държавни таксови марки
D.214c	Данъци върху финансови и капиталови операции
D.214d	Данъци при регистриране на МПС
D.214e	Данъци върху развлеченията
D.214f	Данъци върху лотарията, хазарта и залаганията
D.214g	Данъци върху застрахователните премии
D.214h	Други данъци върху специфични услуги
D.214i	Данъци върху общите продажби или оборота
D.214j	Печалби на фискални монополи
D.214k	Износни мита и парични компенсационни суми върху износа
D.214l	Други данъци върху продуктите, неклассифицирани другаде
D.29	Други данъци върху производството
D.29a	Данъци върху земята, сградите или други конструкции
D.29b	Данъци върху използването на дълготрайни активи
D.29c	Общи данъци върху социалните разходи
D.29d	Данъци върху международните операции
D.29e	Бизнес и професионални лицензи

▼B

Код (**)	Операция
D.29f	Данъци върху замърсяванията на околната среда
D.29g	Компенсиране под нивото на ДДС (пропорционално данъчно облагане)
D.29h	Други данъци върху производството, неклассифицирани другаде
D.5	Текущи данъци върху дохода, имуществото и други
D.51	Данъци върху дохода
D.51a+D.51c1	Данъци върху дохода на физически лица или домакинства, включително холдинговата печалба
D.51a	Данъци върху дохода на физически лица или домакинства, с изключение на холдинговата печалба ⁽¹⁾
D.51c1	Данъци върху холдинговата печалба на физически лица или домакинства ⁽¹⁾
D.51b+D.51c2	Данъци върху дохода или печалбата на корпоративните предприятия, включително холдинговата печалба
D.51b	Данъци върху дохода или печалбата на корпоративните предприятия, с изключение на холдинговата печалба ⁽¹⁾
D.51c2	Данъци върху холдинговата печалба на корпоративните предприятия ⁽¹⁾
D.51c3	Други данъци върху холдинговата печалба ⁽¹⁾
D.51c	Данъци върху холдинговата печалба
D.51d	Данъци върху печалбите от лотария или хазарт
D.51e	Други данъци върху доходите, неклассифицирани другаде
D.59	Други текущи данъци
D.59a	Текущи данъци върху капитала
D.59b	Данъци, плащани от физическите лица или домакинствата
D.59c	Данъци върху разходите
D.59d	Плащания от домакинства за разрешителни
D.59e	Данъци върху международните операции
D.59f	Други текущи данъци, неклассифицирани другаде
D.91	Данъци върху капитала
D.91a	Данъци върху капиталовите трансфери
D.91b	Капиталови налози
D.91c	Други данъци върху капитала, неклассифицирани другаде.
Официална помощ за развитие (ОПР)	Постъпления от данъци — общо

▼B

Код (**)	Операция
D.61	Нетни осигурителни вноски
D.611	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.611C	Задължителни фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.611V	Доброволни фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.61SC	Такси за обслужване на схеми за социално осигуряване ⁽³⁾
D.6111	Фактически пенсионни вноски за сметка на работодателите ⁽¹⁾
D.6112	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски ⁽¹⁾
D.6121	Условни пенсионни вноски за сметка на работодателите ⁽¹⁾
D.6122	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите, различни от пенсионните вноски ⁽¹⁾
D.6131	Фактически пенсионни вноски за сметка на домакинствата ⁽¹⁾
D.6132	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски ⁽¹⁾
D.6141	Добавки към пенсионните вноски за сметка на домакинствата ⁽¹⁾
D.6142	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата, различни от пенсионните вноски ⁽¹⁾
D.612	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателите
D.613	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата
D.613c	Задължителни фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата
D.613ce	Задължителни фактически осигурителни вноски за сметка на наетите лица
D.613cs	Задължителни фактически осигурителни вноски за сметка на самостоятелно заетите лица ⁽¹⁾
D.613cn	Задължителни фактически осигурителни вноски за сметка на безработните лица ⁽¹⁾
D.613v	Доброволни фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата
D.614	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинствата ⁽³⁾
D.995	Капиталови трансфери от сектор „Държавно управление“ за съответните сектори, представляващи данъци и осигурителни вноски, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾

▼B

Код (**)	Операция
D.995a	Данъци върху продукти, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
D.995b	Други данъци върху производството, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
D.995c	Данъци върху дохода, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
D.995d	Други текущи данъци върху дохода, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
D.995e	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателите, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
D.995f	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
D.995fe	Фактически осигурителни вноски за сметка на наетите лица, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
D.995fs	Фактически осигурителни вноски за сметка на самостоятелно заетите лица, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽¹⁾
D.995fn	Фактически осигурителни вноски за сметка на безработните лица, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽¹⁾
D.995g	Данъци върху капитала, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани ⁽²⁾
ODB	Общо постъпления от данъци и осигурителни вноски след приспадане на сумите, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани
ODC	Общо постъпления от данъци и нетни осигурителни вноски (включително условните осигурителни вноски) след приспадане на сумите, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани
ODD	Данъчна тежест = общо постъпления от данъци и задължителни осигурителни вноски след приспадане на сумите, които са начислени, но които е малко вероятно да бъдат събрани

(*) Сектори и подсектори:

S.13 Сектор „Държавно управление“. Разбивка по подсектори:

- S.13 Сектор „Държавно управление“
- S.1311 Централно държавно управление
- S.1312 Федерално държавно управление
- S.1313 Местно държавно управление
- S.1314 Фондове за социална сигурност

S.212 Институции и органи на Европейския съюз

(**) Освен това подробната информация за националната класификация на данъците и осигурителните вноски („Национален списък на данъците“) със сумите по всеки съответстващ код на ESA се представя в таблица 9. Националният списък на данъците се представя задължително за сектор „Държавно управление“ и за институциите и органите на Европейския съюз.

⁽¹⁾ Незадължително.

⁽²⁾ Разбивката по подсектори получатели не е задължителна.

⁽³⁾ Предаването на данни за референтните години преди 2012 г не е задължително. Предаването на данни за референтните години от 2012 г. нататък е задължително.

Таблица 10 — таблици по отрасли и по региони (NUTS ниво 2)

Код	Списък на променливите	Разбивка
B.1g	1. Брутна добавена стойност по базисни цени (темп на растежа на обема въз основа на цените от минали години) ⁽¹⁾	
B.1g	2. Брутна добавена стойност по базисни цени (текущи цени) ⁽²⁾	A*10
D.1	3. Компенсация на наетите лица (текущи цени)	A*10
P.51g	4. Бруто образуване на основен капитал (текущи цени)	A*10
	5. Заетост ⁽²⁾ ⁽³⁾ в хиляди лица и хиляди отработени часове	
ETO	— Общо ⁽²⁾ ⁽³⁾	A*10
EEM	— Наети лица ⁽³⁾	A*10
POP	6. Население в хиляди лица ⁽⁴⁾	

⁽¹⁾ Незадължително предаване до 2016 г. От 2017 г. нататък: задължително предаване на t + 24 месеца и незадължително предаване на t + 12 месеца.

⁽²⁾ Обща брутна добавена стойност и обща заетост в хиляди лица: предаване на t+12 месеца. Обща заетост в отработени часове, A*10 разбивки на заетостта по лица и отработени часове, A*10 разбивка на брутна добавена стойност: предаване на t+24 месеца.

⁽³⁾ Заетост и наети лица: резиденти и нерезиденти, наети от резидентни производствени единици (вътрешна концепция, DC).

⁽⁴⁾ Задължително предаване на t +12 месеца.

Таблица 11 — разходи на сектор „Държавно управление“ по функции

Код	Списък на променливите	Функция	Разбивка по подсектори ⁽¹⁾
OP5ANP	Бруто капиталобразуване + придобиване минус отписване на непроизведени нефинансови активи	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.5	Бруто капиталобразуването	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51g	от което бруто образуване на основен капитал	Раздели по КОФОГ Групи на КОФОГ ⁽⁷⁾	S.13
NP	Придобиване минус отписване на непроизведени нефинансови активи	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.1	Компенсация на наетите лица	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.3	Субсидии	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4	Доход от собственост ⁽²⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

▼B

Код	Списък на променливите	Функция	Разбивка по подсектори ⁽¹⁾
D.4p_S.1311	от който дължим на подсектор „Централно държавно управление“ (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1312	от който дължим на подсектор „Федерално държавно управление“ (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.4p_S.1313	от който дължим на подсектор „Местно държавно управление“ (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314
D.4p_S.1314	от който дължим на подсектор „Фондове за социална сигурност“ (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
D.62+D.632	Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура, и социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62	Социални обезщетения и други трансфери в натура ⁽⁸⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.632	Социални трансфери в натура — закупена пазарна продукция ⁽⁸⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2+D.29+D.5+D.8	Междинно потребление + други данъци върху производството + текущи данъци върху дохода, имуществото и други + корекция за изменението на пенсионните права	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2	Междинно потребление	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29+D.5+D.8	Други данъци върху производството + текущи данъци върху дохода, имуществото и други + корекция за изменението на пенсионните права	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7	Други текущи трансфери ⁽²⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1311	от които дължими на подсектор „Централно държавно управление“ (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1312	от които дължими на подсектор „Федерално държавно управление“ (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.7p_S.1313(2)(6)	от които дължими на подсектор „Местно държавно управление“ (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314

▼ B

Код	Списък на променливите	Функция	Разбивка по подсектори ⁽¹⁾
D.7p_S.1314	от които дължими на подсектор „Фондове за социална сигурност“ (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
D.9	Капиталови трансфери ⁽²⁾ ⁽⁵⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.92p	от които инвестиционни субсидии ⁽²⁾ ⁽³⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.13
D.9p_S.1311	от които дължими на подсектор „Централно държавно управление“ (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1312	от които дължими на подсектор „Федерално държавно управление“ (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.9p_S.1313	от които дължими на подсектор „Местно държавно управление“ (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314
D.9p_S.1314	от които дължими на подсектор „Фондове за социална сигурност“ (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
TE	Общо разходи	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.3	Разходи за крайно потребление	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.31	Разходи за индивидуално потребление ⁽⁴⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.32	Разходи за колективно потребление ⁽⁴⁾	Раздели по КОФОГ Групи по КОФОГ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

⁽¹⁾ Разбивка по подсектори на сектор „Държавно управление“:

- S.13 Сектор „Държавно управление“
- S.1311 Централно държавно управление
- S.1312 Федерално държавно управление
- S.1313 Местно държавно управление
- S.1314 Фондове за социална сигурност

⁽²⁾ Данните за подсекторите следва да се консолидират в рамките на всеки подсектор, а не между подсекторите. Данните за сектор S.13 са равни на сбора от данните за подсекторите, с изключение на позиции D.4, D.7 и D.9 (и техните подпозиции), които следва да се консолидират между подсекторите (с насрещна информация).

⁽³⁾ Незадължително за подсекторите

⁽⁴⁾ Задължително за всички групи по КОФОГ.

⁽⁵⁾ Никакви суми за D.995 не се включват в D.9p. D.995 трябва да се приспадне от D.99г.

⁽⁶⁾ Незадължително.

⁽⁷⁾ Трябва да се представя от референтната 2001 година нататък

⁽⁸⁾ Предаването на данни за референтните години преди 2012 г не е задължително. Предаването на данни за референтните години от 2012 г. нататък е задължително.

Таблица 12 — таблици по отрасли и по региони (NUTS ниво 3)

Код	Списък на променливите	Разбивка ⁽¹⁾
B1.g	1. Брутна добавена стойност по базисни цени (текущи цени)	A*10
	2. Заетост ⁽²⁾ (в хиляди лица)	
ETO	— Общо	A*10
EEM	— Наети лица	A*10
POP	3. Население (в хиляди лица)	

⁽¹⁾ Могат да бъдат използвани следните агрегирани позиции от разбивката A*10 по NACE Rev 2:

— (G, H, I и J) вместо (G, H и I) и (J);

— (K, L, M и N) вместо (K), (L) и (M и N)

— (O, P, Q, R, S, T и U) вместо (O, P и Q) и (R, S, T и U).

⁽²⁾ Заетост и наети лица: резиденти и нерезиденти, наети от резидентни производствени единици (вътрешна концепция, DC).

Таблица 13 — сметки на домакинствата по региони (NUTS ниво 2)

Сметка „Разпределение на първичния доход“ на домакинствата (S.14)			
Код	Използване	Код	Ресурси
D.4	1. Доход от собственост	B.2n/B.3n	3. Нетен опериращ излишък, нетен/смесен доход
B.5n	2. Нетно салдо по първичните доходи	D.1	4. Компенсация на наетите лица
		D.4	5. Доход от собственост
Сметка „Вторично разпределение на доходите на домакинства“ (S.14)			
Код	Използване	Код	Ресурси
D.5	6. Текущи данъци върху дохода, имуществото и други	B.5	10. Нетно салдо по първичните доходи
D.61	7. Нетни осигурителни вноски	D.62	11. Социални плащания, различни от социалните трансфери в натура
D.7	8. Други текущи трансфери	D.7	12. Други текущи трансфери
B.6n	9. Нетен разполагаем доход		
Разходи на домакинствата за крайно потребление (S.14)			
P.3	13. Разходи на домакинствата за крайно потребление ⁽¹⁾		

⁽¹⁾ Незадължително.

▼В

Таблица 15 — таблица за предлагането по базисни цени, включително преобразуването в цени на купувач (текущи цени и цени от предходната година ⁽¹⁾)

n=64, m=64

		Отрасли (NACE A*64) 1 2 3 4 ..... n	Σ (1)	Внос cif ⁽³⁾	Общо предлагане по базисни цени	Търговски и транспортни надбавки	Данъци минус субсидии върху продуктите	Общо предлагане по цени на купувач
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	(1)	Продукция по базисни цени по продукти и по отрасли		а) В ЕС cif ⁽²⁾ а1) от S.2I Държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната (cif) ⁽²⁾ а2) from S.xx (S.21 - S.2I) Държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната) (cif) ⁽²⁾ б) Извън ЕС cif ⁽²⁾ в) Общо				
2								
3								
4								
.								
.								
Продукти (КПД)								
.								
.								
m								
Σ (1)		Общо продукция по отрасли						
Корекция Позиции:	(2)							
— корекции Cif/fob на вноса;								
— преки покупки в чужбина от резиденти								
(1) + (2)								
Общо, от които:	(3)							
— Пазарна продукция								

▼В

	Отрасли (NACE A*64) 1 2 3 4 ..... n	Σ (1)	Внос cif ⁽³⁾	Общо предлагане по базисни цени	Търговски и транспортни надбавки	Данъци минус субсидии върху продуктите	Общо предлагане по цени на купувач
— Продукция за собствено крайно потребление			—	—	—	—	
— Непазарна продукция			—	—	—	—	

(¹) Незадължително предаване на данните за референтните 2010—2014 години по цени от предходната година. Предаването на данни за референтните години от 2015 г. нататък е задължително.

(²) Следва да се направи разбивка на вноса по:

a) S.21 Държави членки и институции и органи на Европейския съюз,

a1) S.21 държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната,

a2) S.xx (S.21 - S.21) държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната), и

б) S.22 държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации,

като се отчита, че:

— разбивките на ИПС и ЕС следва да представляват действителния състав в края на всеки референтен период („променящ се състав“);

— държавите членки, чиято парична единица е еврото, трябва да предоставят всички разбивки съгласно а), а1), а2) и б); държавите членки, чиято парична единица не е еврото, следва да предоставят разбивките по а) и б), но предоставянето на разбивките по а1) и а2) не е задължително;

— данните следва да се предоставят по текущи цени и по цени от предходната година

(³) Към данните по продукти в таблиците "Ресурс — използване" и таблиците „Input-Output“ се прилага вътрешната концепция. Корекциите спрямо националната концепция (преки покупки в чужбина от резиденти) са включени в част (2) на таблицата като ред с данни за общите стойности. Във вноса (cif) по продукти не се включват преките покупки в чужбина от резиденти.

▼В

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Корекции:						
— корекции Cif/fob на износа;		—		само износ	само износ	
— преки покупки в чужбина от резиденти;	(3)	—		само разходи на домакинствата за крайно потребление	само разходи на домакинствата за крайно потребление	
— покупки в рамките на националната територия от нерезиденти.		—		само разходи на домакинствата за крайно потребление и износ	само разходи на домакинствата за крайно потребление и износ	
$\Sigma (2) + \Sigma (3)$	(4)					
— Компенсация на наетите лица ⁽⁴⁾ Работна заплата ⁽⁴⁾				—	—	—
— Други данъци минус субсидии върху производството ⁽⁴⁾				—	—	—
— Потребление на основен капитал ⁽⁴⁾	(5)			—	—	—
— Нетен опериращ излишък ⁽⁴⁾				—	—	—
— Брутен опериращ излишък ⁽⁴⁾				—	—	—
— Брутен смесен доход ⁽⁴⁾				—	—	—
Брутна добавена стойност по базисни цени	(6)			—	—	—
Обща продукция по базисни цени	(7)			—	—	—

▼В

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Допълнителни жителилни данни:						
— Бруто образуване на основен капитал	(8)(2)			—		
— Бруто образуване на основен капитал				—		
— Отработени часове (в хиляди)				—		

(*) Петте допълнителни таблици, посочени по-долу се изискват на петгодишна база (за референтни години, които завършват на 0 или 5). Предаването на тези пет допълнителни таблици е задължително по текущи цени и незадължително по цени от предходната година.

Петте таблици са:

- таблица за използването по базисни цени (съставена от редове (1) – (7));
- таблица за използването на вътрешна продукция по базисни цени (съставена от редове (1) – (2));
- таблица за използването за внос по базисни цени (съставена от редове (1) – (2));
- таблица на търговските и транспортните надбавки (съставена от редове (1) – (2));
- таблица на данъците минус субсидии върху продуктите (съставена от редове (1) – (2)).

(1) Незадължително предаване на данните за референтните 2010—2014 години по цени от предходната година. Предаването на данни от 2015 г. нататък е задължително.

(2) Незадължително.

(3) Следва да се направи разбивка на износа по:

й) S.21 Държави членки и институции и органи на Европейския съюз,

й1) S.21 държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната,

й2) S.xx (S.21 - S.21) държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната),и

к) S.22 държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации, като се отчита, че:

— разбивките на ИПС и ЕС следва да представляват действителния състав в края на всеки референтен период („променящ се състав“);

— Държавите членки, чиято парична единица е еврото, трябва да предоставят всички разбивки съгласно й), й1), й2) и к); държавите членки, чиято парична единица не е еврото, следва да предоставят разбивките по й) и к), но предоставянето на разбивките по й1) и й2) не е задължително;

— данните следва да се предоставят по текущи цени и по цени от предходната година.

(4) Данните, основани на текущи цени, са задължителни, а данните, основани на цени от предходната година, не са задължителни.

(5) Към данните по продукти в таблиците „Ресурс — използване“ и таблиците „Input-Output“ се прилага вътрешната концепция. Корекциите спрямо националната концепция (преки покупки в чужбина от резиденти и покупки в рамките на националната територия от нерезиденти) са включени в част (3) на таблицата като ред с данни за общите стойности. Разходите на домакинствата за крайно потребление по продукти не включват преките покупки в чужбина от резиденти. Разходите на домакинствата за крайно потребление по продукти включват покупки в рамките на националната територия от нерезиденти. В износа (fob) по продукти не се включват покупките в рамките на националната територия от нерезиденти.

Таблица 17 — симетрична „Input-Output“ таблица по базисни цени (продукт по продукт (**))

(текущи цени (*) (4))

n=64

		Продукти 1 2 3 ... n	Σ (1)	Крайно използване а) б) в) г) д) е) ж) з) и) й) к) л)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Продукти (1)	Междинно потребление по базисни цени (продукт по продукт)		<p>Крайно използване по базисни цени (3):</p> <p>Разходи за крайно потребление:</p> <p>а) от домакинствата;</p> <p>б) от нетърговските организации, обслужващи домакинствата;</p> <p>в) от сектор „Държавно управление“;</p> <p>г) общо.</p> <p>Бруто капиталобразуване:</p> <p>д) бруто образуване на основен капитал</p> <p>е) изменение на запасите (1); (1)</p> <p>ж) изменение на ценностите (1); (1)</p> <p>з) изменение на запасите и ценностите (1);</p> <p>и) общо.</p> <p>Износ (2):</p> <p>й) в рамките на ЕС</p> <p>й1) — до S.2I държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната (2)</p> <p>й2) — до S.xx (S.21 - S.2I) държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната)</p> <p>к) в държави извън ЕС (2) (2)</p> <p>л) общо.</p>		
2						
3						
.						
.						
n						

▼В

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Σ (1)	(2)	Общо междинно потребление по базисни цени, по продукт		Крайно използване по вид, по базисни цени		Общо използване по базисни цени
Използване на внесените продукти (***)		Общо междинно потребление на внесените продукти, по продукт, cif		Крайно използване на внесените продукти, cif		Общо внос
Данъци минус субсидии върху продуктите	(3)	Данъци минус субсидии върху продуктите, по продукт		Данъци минус субсидии върху продуктите, по вид крайно използване		Общо данъци минус субсидии върху продуктите
Σ (1) + (3)	(4)	Общо междинно потребление по цени на купувач, по продукт		Общо крайно използване по вид, по цени на купувач		Общо използване по цени на купувач
— Компенсация на наетите лица Работна заплата	(5)					
— Други данъци минус субсидии върху производството				—	—	—
— Потребление на основен капитал				—	—	—
— Нетен опериращ излишък				—	—	—
— Брутен опериращ излишък				—	—	—
— Брутен смесен доход (1)				—	—	—
Брутна добавена стойност по базисни цени	(6)			—	—	—
Общо продукция по базисни цени	(7)			—	—	—
Внос cif в ЕС (2)	(8)					
— внос от S.2I държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната (cif) (2)				—	—	—
— внос от S.xx (S.21 - S.2I) държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната) cif (2)				—	—	—

▼В

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Внос сif извън ЕС ⁽²⁾				—	—	—
Σ (8)	(9)	Внос сif по продукти				
Общо предлагане по базисни цени	(10)	Предлагане по базисни цени, по продукт				

(*) Отрасъл по отрасъл, ако по този начин се доближава до разбивката „продукт по продукт“.

(**) Предаването на двете допълнителни таблици, посочени по-долу, е задължително по текущи цени:

— симетрична „Input-Output“ таблица за вътрешната продукция по базисни цени (съставена от ред (1), ред (2), ред „използване на внесените продукти“, редове (3) и (4))

— симетрична „Input-Output“ таблица за вноса по базисни цени (съставена от редове (1) и (2))

(***) Само за подтаблицата за вътрешната продукция.

⁽¹⁾ Незадължително.

⁽²⁾ Следва да се направи разбивка на вноса и износа по:

й) S.21 Държави членки и институции и органи на Европейския съюз,

й1) S.21 държави членки, чиято парична единица е еврото, Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната,

й2) S.xx (S.21 - S.21) държави членки, чиято парична единица не е еврото и институции и органи на Европейския съюз (с изключение на Европейската централна банка и други институции и органи на еврозоната), и

к) S.22 държави, които не са членки на Европейския съюз, и нерезидентни в Европейския съюз международни организации,

като се отчита, че:

— разбивките на ИПС и ЕС следва да представляват действителния състав в края на всеки референтен период („променящ се състав“);

— държавите членки, чиято парична единица е еврото, трябва да предоставят всички разбивки съгласно й), й1), й2) и к); държавите членки, чиято парична единица не е еврото, следва да предоставят разбивките по й) и к), но предоставянето на разбивките по й1) и й2) не е задължително;

— данните следва да се предоставят по текущи цени.

⁽³⁾ Към данните по продукти в таблиците „Ресурс — използване“ и таблиците „Input-Output“ се прилага вътрешната концепция. Корекциите спрямо националната концепция (преки покупки в чужбина от резиденти и покупки в рамките на националната територия от нерезиденти) са включени в като ред с данни за общите стойности. Разходите на домакинствата за крайно потребление по продукти не включват преките покупки в чужбина от резиденти. Разходите на домакинствата за крайно потребление по продукти включват покупки в рамките на националната територия от нерезиденти. В износа (fob) по продукти не се включват покупките в рамките на националната територия от нерезиденти.

⁽⁴⁾ Предаването на всички симетрични „Input-Output“ таблици по цени от предходната година не е задължително.

Таблица 20 — кръстосана класификация на дълготрайните активи по отрасли и по активи (наличности)

Код	Списък на променливите	Разбивка Отрасли (1)	Текущи разходи за замяна	Разходи за замяна от предходната година
AN.11g	1. Дълготрайни активи, бруто		x	x
AN.111g	2. Жилищни сгради, бруто	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.112g	3. Други сгради и постройки, бруто	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.113g+AN.114g	4. Машини и оборудване, бруто+оръжейни системи, бруто	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1131g	5. Транспортно оборудване, бруто	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1132g	6. Информационно и комуникационно оборудване, бруто		x	x
AN.11321g	7. Компютърен хардуер, бруто		x	x
AN.11322g	8. Далекосъобщително оборудване, бруто		x	x
AN.1139g+AN.114g	9. Други машини и оборудване, бруто+оръжейни системи, бруто		x	x
AN.115g	10. Отглеждани животни и растителни култури, бруто	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.117g	11. Продукти, обект на интелектуална собственост, бруто		x	x
AN.1173g	12. Компютърен софтуер и базиданни, бруто		x	x
AN.11n	13. Дълготрайни активи, нето		x	x
AN.111n	14. Жилищни сгради, нето	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.112n	15. Други сгради и постройки, нето	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.113n+AN.114n	16. Машини и оборудване, нето+оръжейни системи, нето	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1131n	17. Транспортно оборудване, нето	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1132n	18. Информационно и комуникационно оборудване, нето		x	x
AN.11321n	19. Компютърен хардуер, нето		x	x
AN.11322n	20. Далекосъобщително оборудване, нето		x	x
AN.1139n+AN.114n	21. Други машини и оборудване, нето+оръжейни системи, нето		x	x
AN.115n	22. Отглеждани животни и растителни култури, нето	A*21/A*38/A*64	x	x

Код	Списък на променливите	Разбивка Отрасли ⁽¹⁾	Текущи разходи за замяна	Разходи за замяна от предходната година
AN.117n	23. Продукти, обект на интелектуална собственост, нето		x	x
AN.1173n	24. Компютърен софтуер и базиданни, нето		x	x

⁽¹⁾ А*21 задължително
 А*38/А*64: незадължително
 Ако не е посочена разбивка, това означава „Общо за икономиката“.

Таблица 22 — кръстосана класификация на бруто образуването на основен капитал по отрасли и по активи (операции)

Код	Списък на променливите	Разбивка Отрасли ⁽¹⁾	Текущи цени	Цени от предходната година и верижно съставени обеми ⁽²⁾
P.51g_AN.11	1. Бруто образуване на основен капитал в дълготрайни активи		x	x
P.51g_AN.111	2. Бруто образуване на основен капитал в жилищни сгради	А*21/А*38/А*64	x	x
P.51g_AN.112	3. Бруто образуване на основен капитал в други сгради и постройки	А*21/А*38/А*64	x	x
P.51g_AN.113+AN.114	4. Бруто образуване на основен капитал в машини и оборудване + оръжейни системи	А*21/А*38/А*64	x	x
P.51g_AN.1131	5. Бруто образуване на основен капитал в транспортно оборудване	А*21/А*38/А*64	x	x
P.51g_AN.1132	6. Бруто образуване на основен капитал в информационно и комуникационно оборудване ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.11321	7. Бруто образуване на основен капитал в компютърен хардуер ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.11322	8. Бруто образуване на основен капитал в далекосъобщително оборудване ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.1139+AN.1-14	9. Бруто образуване на основен капитал в други машини и оборудване + оръжейни системи ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.115	10. Бруто образуване на основен капитал в отглеждани животни и растителни култури	А*21/А*38/А*64	x	x
P.51g_AN.117	11. Бруто образуване на основен капитал в продукти, обект на интелектуална собственост		x	x

Код	Списък на променливите	Разбивка Отрасли ⁽¹⁾	Текущи цени	Цени от предходната година и верижно съставени обеми ⁽³⁾
P.51g_AN.1173	12. Бруто образуване на основен капитал в компютърен софтуер и бази данни ⁽²⁾		x	x

⁽¹⁾ A*21 задължително
A*38/A*64: незадължително

Ако не е посочена разбивка, това означава „Общо за икономиката“.

⁽²⁾ Незадължително за референтните години преди 2000 г. Задължително за референтните години от 2000 г. нататък.

⁽³⁾ Данните по цени от предходната година не се предоставят за референтната 1995 година.

Таблица 26 — баланси на нефинансовите активи

Код	Списък на променливите	Разбивка Сектори
AN.1	1. Произведени нефинансови активи ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.11+AN.12	2. Дълготрайни активи + Запаси ⁽¹⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.11	3. Дълготрайни активи ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.111	4. Жилищни сгради	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.112	5. Други сгради и постройки ⁽²⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1121	6. Нежищни сгради ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1122	7. Други постройки ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.113+AN.114	8. Машини и оборудване + Оръжейни системи ⁽²⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.115	9. Отглеждани животни и растителни култури ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.117	10. Продукти, обект на интелектуална собственост ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.1171	11. Научноизследователска и развойна дейност ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1172	12. Проучване и оценка на полезни изкопаеми ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1173	13. Компютърен софтуер и бази данни ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1174	14. Оригинали на развлекателни, литературни или художествени творби ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1179	15. Други продукти, обект на интелектуална собственост ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.12	16. Запаси ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.13	17. Ценности ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.2	18. Непроизведени нефинансови активи ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.21	19. Природни ресурси ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.211	20. Земи	S.1 ⁽³⁾ , S.11 ⁽³⁾ , S.12 ⁽³⁾ , S.13 ⁽³⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.212	21. Залежи от полезни изкопаеми и енергийни ресурси ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.213 + AN.214	22. Неотглеждани животни и растения и водни ресурси ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.215	23. Други природни ресурси ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15

▼B

Код	Списък на променливите	Разбивка Сектори
AN.22	24. Договори, лизинги и лицензи ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.23	25. Закупуване минус продажба на търговска репутация и маркетингови активи ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15

Единица: текущи цени

⁽¹⁾ Предаването на данни за референтните години преди 2012 г. не е задължително. Предаването на данни за референтните години от 2012 г. нататък е задължително.

⁽²⁾ Предаването на данни за референтните години преди 2000 г. не е задължително. Данните за референтните години в периода 2000—2011 г. са задължителни само за „Общо за икономиката“. Задължително е предаването за „Общо за икономиката“ и за институционалните сектори за референтните години от 2012 г. нататък.

⁽³⁾ Незадължително.

⁽⁴⁾ Първо предаване през 2017 г.

Таблица 27 ⁽¹⁾— тримесечни финансови сметки на сектор „Държавно управление“

Код	Операция /салдо	Активи/пасиви	Сектори и подсектори ⁽²⁾ ⁽³⁾
F	Финансови операции	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СПТ)	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.2	Валута и депозити	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.21	Валута	Пасиви	S.1311
F.3	Дългови ценни книжа	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.31	Краткосрочни ценни книжа	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.32	Дългосрочни ценни книжа	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.4	Заеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.41	Краткосрочни заеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.42	Дългосрочни заеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.5	Собствен капитал и акции/дялови единици в инвестиционни фондове	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.51	Собствен капитал	Активи	S.13
F.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	Активи	S.13
F.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.61	Технически резерви по общо застраховане	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

▼B

Код	Операция /салдо	Активи/пасиви	Сектори и подсектори ⁽²⁾ ⁽³⁾
F.63+F.64+F.65	Пенсионни права, претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите и права, различни от пенсионните права	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.8	Други сметки за получаване/плащане	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
LE	Салдо	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.1	Монетарно злато и специални права на тираж (СИТ)	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.2	Валута и депозити	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.21	Валута	Пасиви	S.1311
AF.3	Дългови ценни книжа	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.31	Краткосрочни ценни книжа	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.32	Дългосрочни ценни книжа	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.4	Заеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.41	Краткосрочни заеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.42	Дългосрочни заеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.51	Капиталови инструменти	Активи	S.13
AF.52	Акции/дялови единици в инвестиционни фондове	Активи	S.13
AF.6	Застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.61	Технически резерви по общо застраховане	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.63+AF.64+AF.65	Пенсионни права, претенции на пенсионни фондове към ръководителите на схемите и права, различни от пенсионните права	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

▼B

Код	Операция /сaldo	Активи/пасиви	Сектори и подсектори ⁽²⁾ ⁽³⁾
AF.66	Резерви за претенции по стандартни гаранции	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.7	Финансови деривати и опции върху акции на наетите лица	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.8	Други сметки за получаване/плащане	Активи/ пасиви	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
	Насрещна информация ⁽⁴⁾ / Операции		
F.31	Краткосрочни ценни книжа	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
F.32	Дългосрочни ценни книжа	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
F.41	Краткосрочни заеми	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾
F.41	Краткосрочни заеми	Пасиви	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
F.42	Дългосрочни заеми	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12 ⁽⁴⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁴⁾
F.42	Дългосрочни заеми	Пасиви	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
F.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
	Насрещна информация ⁽⁴⁾ / Saldo		
AF.31	Краткосрочни ценни книжа	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
AF.32	Дългосрочни ценни книжа	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
AF.41	Краткосрочни заеми	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128 +S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾
AF.41	Краткосрочни заеми	Пасиви	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128 +S.129, S.2 ⁽⁵⁾
AF.42	Дългосрочни заеми	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128 +S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾
AF.42	Дългосрочни заеми	Пасиви	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128 +S.129, S.2 ⁽⁵⁾

▼B

Код	Операция /сaldo	Активи/пасиви	Сектори и подсектори ⁽²⁾ ⁽³⁾
AF.5	Собствен капитал и акции в инвестиционни фондове	Активи	S.1311 и S.1314 спрямо: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2

⁽¹⁾ При първото предаване на таблица 27 държавите членки предоставят на Комисията (Евростат) описание на използваните източници и методи за съставянето на данните. Държавите членки информират Комисията (Евростат) за всяка промяна на това първоначално описание, когато предават ревизираните данни.

⁽²⁾ Разбивка по подсектори на сектор „Държавно управление“:

- S.13 Сектор „Държавно управление“
- S.1311 Централно държавно управление
- S.1312 Федерално държавно управление
- S.1313 Местно държавно управление
- S.1314 Фондове за социална сигурност

⁽³⁾ Консолидация:

- S.13 Консолидиран и неконсолидиран
- Други подсектори: консолидирани

⁽⁴⁾ Насрещна информация — сектори и подсектори на контрагентите:

- S.11 Сектор „Нефинансови предприятия“
- S.12 Сектор „Финансови предприятия“
- S.128+S.129 Застрахователни (осигурителни) дружества и пенсионни фондове
- S.14+S.15 Домакинства и негърговски организации, обслужващи домакинствата
- S.2 Сектор „Останал свят“

⁽⁵⁾ Незадължително.

Таблица 28 — тримесечни данни за държавния дълг (Маастрихтски критерий)

Код	Пасиви ⁽¹⁾	Сектори и подсектори ⁽²⁾ ⁽³⁾
GD	Общо	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.2	Валута и депозити	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.21	Валута	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.22 +AF.29	Депозити	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.3	Дългови ценни книжа	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.31	Краткосрочни заеми	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.32	Дългосрочни заеми	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.4	Заеми	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.41	Краткосрочни заеми	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.42	Дългосрочни заеми	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

⁽¹⁾ Равнище по номинална стойност към края на тримесечието.

⁽²⁾ Разбивка по подсектори на сектор „Държавно управление“:

- S.13 Сектор „Държавно управление“
- S.1311 Централно държавно управление
- S.1312 Федерално държавно управление
- S.1313 Местно държавно управление
- S.1314 Фондове за социална сигурност

⁽³⁾ Данните за подсекторите следва да се консолидират в рамките на всеки подсектор, а не между подсекторите.

Таблица 29 — Начислени до момента пенсионни права в рамките на социалното осигуряване (7) (8)

Връзки	Код	Ред №	Записване	Основни национални сметки						Извън основните национални сметки	Общо пенсионни схеми	Контрагенти: Пенсионни права на нерезидентни домакинства (4)
			Ръководители на пенсионните схеми	Субекти извън сектор „Държавно управление“			Сектор „Държавно управление“					
			Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията и други (1) схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Общо	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица от сектор „Държавно управление“ (2)		Категоризирани в сектор „Държавно управление“ (3)	Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност		
							Категоризирани в сектор „Финансови предприятия“	Категоризирани в сектор „Държавно управление“ (3)				
			Код	ХРС1W	ХРВ1W	ХРСВ1W	ХРСГ	ХРВГ12	ХРВГ13	ХРВOUT13		
Колона №	А	Б.	В.	Г.	Д.	Е.	Ж.	З.	И.	Й.		
			Начален баланс									
	XAF63LS	1	Пенсионни права									
			Изменения на пенсионните права вследствие на операции									
Σ 2.1 - 2.4 - 2.5	XD61p	2	Увеличение на пенсионните права вследствие на осигурителни вноски									
	XD6111	2.1	Фактически осигурителни вноски за сметка на работодателя									

▼В

Връзки	Код	Ред №	Записване	Основни национални сметки						Извън основните национални сметки	Общо пенсионни схеми	Контрагенти: Пенсионни права на нерезидентни домакинства (*)
			Ръководители на пенсионните схеми	Субекти извън сектор „Държавно управление“			Сектор „Държавно управление“					
			Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията и други (1) схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Общо	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица от сектор „Държавно управление“ (2)					
							Категоризирани в сектор „Финансови предприятия“	Категоризирани в сектор „Държавно управление“ (3)	Категоризирани в сектор „Държавно управление“	Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност		
Код	ХРС1W	ХРВ1W	ХРСВ1W	ХРСГ	ХРВГ12	ХРВГ13	ХРВOUT13	ХР1314	ХРТOT	ХРТOTNRH		
Колона №	А	Б.	В.	Г.	Д.	Е.	Ж.	З.	И.	Й.		
XD6121	2.2	Условни осигурителни вноски за сметка на работодателя										
XD6131	2.3	Фактически осигурителни вноски за сметка на домакинствата										
XD6141	2.4	Добавки към осигурителните вноски за сметка на домакинството (5)										

▼В

Връзки	Код	Ред №	Записване	Основни национални сметки						Извън основните национални сметки	Общо пенсионни схеми	Контрагенти: Пенсионни права на нерезидентни домакинства (*)
			Ръководители на пенсионните схеми	Субекти извън сектор „Държавно управление“			Сектор „Държавно управление“					
			Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията и други (1) схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Общо	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица от сектор „Държавно управление“ (2)					
							Категоризирани в сектор „Финансови предприятия“	Категоризирани в сектор „Държавно управление“ (3)	Категоризирани в сектор „Държавно управление“	Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност		
			Код	ХРС1W	ХРВ1W	ХРСВ1W	ХРСГ	ХРВГ12	ХРВГ13	ХРВOUT13		
Колона №	А	Б.	В.	Г.	Д.	Е.	Ж.	З.	И.	Й.		
	XD61SC	2.5	Минус: таксите за обслужване на пенсионните схеми									
	XD619	3	Друго (актюерско) изменение на пенсионните права в пенсионните схеми в рамките на социалната сигурност									
	XD62p	4	Намаление на пенсионните права вследствие на извършване на пенсионни плащания									

▼В

Връзки	Код	Ред №	Записване	Основни национални сметки						Извън основните национални сметки	Общо пенсионни схеми	Контрагенти: Пенсионни права на нерезидентни домакинства (*)	
			Ръководители на пенсионните схеми	Субекти извън сектор „Държавно управление“			Сектор „Държавно управление“						
			Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията и други (1) схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Общо	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица от сектор „Държавно управление“ (2)						
							Категоризирани в сектор „Финансови предприятия“	Категоризирани в сектор „Държавно управление“ (3)	Категоризирани в сектор „Държавно управление“	Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност			
													Код
Код	ХРС1W	ХРВ1W	ХРСВ1W	ХРСГ	ХРВГ12	ХРВГ13	ХРВOUT13	ХР1314	ХРТOT	ХРТOTNRH			
Колона №	А	Б.	В.	Г.	Д.	Е.	Ж.	З.	И.	Й.			
2 + 3 – 4	XD8	5	Изменения на пенсионните права вследствие на осигурителните вноски и пенсионните плащания										
	XD81	6	Прехвърляне на пенсионни права между схемите										
	XD82	7	Изменение в правата вследствие на договорени изменения в структурата на схемите										

▼В

Връзки	Код	Ред №	Записване	Основни национални сметки						Извън основните национални сметки		Общо пенсионни схеми	Контрагенти: Пенсионни права на нерезидентни домакинства (*)	
			Ръководители на пенсионните схеми	Субекти извън сектор „Държавно управление“			Сектор „Държавно управление“							
			Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията и други (1) схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Общо	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица от сектор „Държавно управление“ (2)							
							Категоризирани в сектор „Финансови предприятия“	Категоризирани в сектор „Държавно управление“ (3)	Категоризирани в сектор „Държавно управление“	Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност				
			Код	ХРС1W	ХРВ1W	ХРСВ1W	ХРСГ	ХРВГ12	ХРВГ13	ХРВOUT13	ХР1314			ХРТOT
Колона №	А	Б.	В.	Г.	Д.	Е.	Ж.	З.	И.	Й.				
Изменения на пенсионните права вследствие на други потоци														
	ХК7	8	Изменения в правата поради преоценки (6)											
	ХК5	9	Изменения на пенсионните права вследствие на други изменения в обема (6)											
Краен баланс														
1+ Σ 5 - 9	ХАФ63LE	10	Пенсионни права											

Връзки	Код	Ред №	Записване	Основни национални сметки						Извън основните национални сметки	Общо пенсионни схеми	Контрагенти: Пенсионни права на нерезидентни домакинства ⁽⁴⁾
			Ръководители на пенсионните схеми	Субекти извън сектор „Държавно управление“			Сектор „Държавно управление“					
			Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията и други ⁽¹⁾ схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Общо	Схеми за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност	Схеми с предварително определен размер на пенсията за наетите лица от сектор „Държавно управление“ ⁽²⁾					
							Категоризирани в сектор „Финансови предприятия“	Категоризирани в сектор „Държавно управление“ ⁽³⁾	Категоризирани в сектор „Държавно управление“	Пенсионни схеми в рамките на социалната сигурност		
			Код	ХРС1W	ХРВ1W	ХРСВ1W	ХРСГ	ХРВГ12	ХРВГ13	ХРВОУТ13		
Колона №	А	Б.	В.	Г.	Д.	Е.	Ж.	З.	И.	Й.		
			Свързани показатели									
	ХР1	11	Резултат									

⁽¹⁾ Тези други схеми за пенсионни плащания, различни от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, които често са наричани „хибридни схеми“, имат аспекти от схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност и от схемите с предварително определен размер на пенсията.

⁽²⁾ Схеми, организирани от сектор „Държавно управление“ за неговите наети понастоящем и в миналото лица.

⁽³⁾ Това са неавтономни схеми с предварително определен размер на пенсията, при които пенсионните права са записани в основните национални сметки.

⁽⁴⁾ Насрещните данни за нерезидентни домакинства се посочват отделно само когато пенсионните взаимоотношения със сектор „Останал свят“ са значителни.

⁽⁵⁾ Тези добавки представляват реализираният доход от правата на членовете на пенсионните схеми чрез инвестициите на дохода от активите на схемите за пенсионни плащания в зависимост от постигнатата доходност, а за схемите с предварително определен размер на пенсията – чрез увеличение на прилаганата норма на дисконтиране.

⁽⁶⁾ По-подробна разбивка на тези позиции трябва да бъде посочена в колони Ж и З въз основа на примерни изчисления, направени за тези схеми. Клетките, маркирани с ■, не са приложими; клетките, маркирани с ■■■, ще съдържат данни, които не се съдържат в основните национални сметки.

⁽⁷⁾ Данните в колони Ж и З следва да съдържат три набора от данни въз основа на актюерските изчисления, извършени за тези пенсионни схеми. Тези данни следва да отразяват резултатите от анализа на чувствителността по отношение на най-важните параметри на изчисленията, договорени от специалистите по статистика, от една страна, и от специалистите по въпросите на застаряващото население, работещи под егидата на Комитета за икономическа политика, от друга страна. Параметрите, които трябва да бъдат използвани, се уточняват в съответствие с член 2, параграф 3 от настоящия регламент.

⁽⁸⁾ Предаването на данните за референтната 2012 година не е задължително. Задължително е предаването на данните за референтните години от 2015 г. нататък.